

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANSKE BYER OG SOGNE

RIBE AMT

1. HÆFTE

DANSKE BYER OG SOGNE

*HISTORISKE OG PERSONALHISTORISKE
OPLYSNINGER OM LAND OG BY*

3. BIND
RIBE AMT

VORT LANDS FORLAG
ROSkilde * 1931

PEDER HERSCEND,

Stiftamtmand R. af D., DM.

født den 2. Oktober 1881 i Horsens som Søn af Overretssagfører C. H. E. Herschend og Hustru Margrethe, født Schlegel, gift 1909 med Ellen Hansen, Datter af Købmand Carl L. Hansen fra Odense.

Student fra Horsens 1899, cand. jur. 1905, Assistent i Indenrigsministeriet 1907, Fuldmægtig ved Sjællands Stiftsøvrighed fra 1908—18, kst. Fuldmægtig i Handelsministeriet 1909, kgl. Udnævnelse 1912, Kontorchef samme Sted 1917, Stiftamtmand over Ribe Stift og Amtmand over Ribe Amt 1921. Formand i Bestyrelserne for Aandssvageanstalten i Ribe, for Varde-Grindsted Jernbane, for Ribe Stiftsmuseum og for Tilsynsraadet for Spare- og Laanekassen for Ribe og Omegn, Medlem af Tilsynsraadet for „Bikuben“ Forsørgelsesforening og Sparekasse, af Bestyrelsen for Kong Christian den X's Dige, for Varde-Nr. Nebel Jernbane og for Plejehjemsforeningen for Ribe Amt.

S. M. WESTERGAARD,

Biskop, R. af D.

født den 4. Februar 1869 i Randers som Søn af Tømmerhandler S. J. Westergaard og Hustru Ane, født Mejsen, gift 1896 med Christiane Høy, Datter af Konsul Chr. Høy Ringkøbing.

Student fra Randers, cand. theol. 1891, Lærer ved Birkerød Latinskole fra 1891—95, Sognepræst til Durup-Tøndering fra 1896—1901, til Hjerk-Haare fra 1901—16, til Skive-Resen fra 1916—23, Provst for Salling Herreder fra 1904—23, Stiftsprovst i Ribe fra 1923, Biskop over Ribe Stift fra 1930.

RIBE AMT

RIBE AMT, det sydvestligste i Nørrejylland og største i Landet, efter Ringkøbing Amt, grænser mod Øst og Nordøst til Vejle Amt, mod Nord til Ringkøbing Amt, mod Vest til Vesterhavet og mod Syd til „De sønderjydske Landsdele“.

Amtet bestaar af Købstæderne: Ribe, Varde og Esbjerg samt Herrederne: Vester-Horne, Øster-Horne, Skads, Slaugs, Andst, Malt, Gørding og Ribe.

Amtets samlede Areal udgør 306,235 ha, og Indbyggerantallet er ca. 137,000.

RIBE AMTSRAAD

(valgt den 27. April 1928)

Medlemmer af Ribe Amtsråd er: Gdr. L. Thuesen, Vamdrup, Husmd. Oluf Kristensen, Fuglsig pr. Varde, Husmd. Andr. Christensen, Vesterhede pr. Hejnsvig, Sogneraadformand, fhv. Gdr. Jørgen Sillasen, Andrup pr. Esbjerg, Gdr. Iver Iversen, Vejrup, Rentier K. S. Nielsen, Gredstedbro, Sagfører Hansen Aarrebo, Ølgod, Gdr. Br. Brodersen, Lønehede pr. N. Nebel, Gdr. S. K. Sørensen, Øsse pr. Nordenskov, Sognefoged Anders Andersen, R. af D., Gammelby pr. Vejen, Købmand Øllgaard, Bramminge.

Skoleraadsmedlemmer:

Alle Amtsradsmedlemmer samt Bogtrykker Rosendahl, R. af D., Esbjerg, Kasserer Niels Jespersen, Esbjerg, Borgmester Niels Jensen, R. af D., Varde, Forretningsfører R. P. N. Kock, Esbjerg.

Skoledirektionsmedlemmer:

Stiftsprovst Scharling, Ribe, Provst Mouridsen, R. af D., Lejrskov pr. Lunderskov, Provst Tetens, R. af D., Hodde pr. Tistrup, Provst Kjærgaard, Esbjerg, samt Amtsradsmedlemmerne K. S. Nielsen, Gredstedbro, Anders Andersen, R. af D., Gammelby, Br. Brodersen, Lønehede, Oluf Kristensen, Fuglsig.

R I B E

RIBE BY ligger ved Ribe Aa, der ogsaa ofte kaldes Nibs Aa, uagtet dette Navn kun betegner den nærmeste Del af Aaen ovenfor Byen, hvilket stemmer med Navnets Oprindelse fra Svend Neb, der i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede byggede den saakaldte Midtmølle. Da en Del af Aaen saaledes paa en Maade blev hans Mølleдам, og han tillige erhvervede sig og Arvinger Retten til Fiskeri i det Vandløb, som førte Vandet til hans Mølle, mod en aarlig Afgift til Slottet, lader det sig heraf forklare, at Overaaen efterhaanden fik Navn af Nebs — eller Nibs Aa. Navnet Ribe Aa forekommer imidlertid allerede i Aaret 1294.

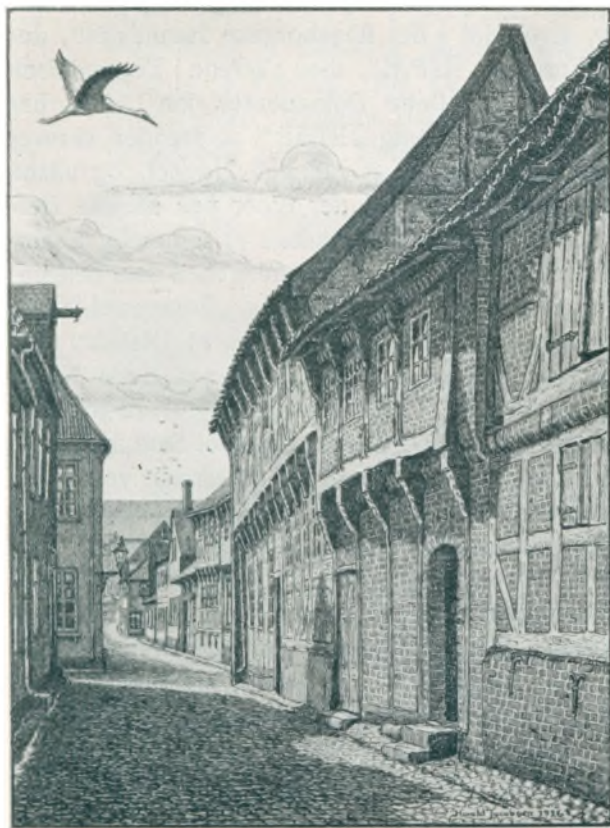
Hvad Byens Navn angaar, da forekommer dette vistnok første Gang paa dansk i Indledningen til Valdemar Sejers jyske Lov, hvor det i det flensborgske Haandskrift, der skriver sig fra det 13de Aarhundrede, har Formen „RIPÆ“, men allerede i Begyndelsen af det 15tende Aarhundrede, da man begyndte at affatte Dokumenter paa Dansk, har Navnet i Almindelighed den samme Form som nu, nemlig „RIBE“, undertiden skrevet „RIBÆ“, sjældnere „RIPE“. Man er mest tilbøjelig til at tillægge Navnet, og altsaa ogsaa Byen, en frisisk Oprindelse, thi intet andet Stednavn, der tyder paa samme Herkomst, forekommer i de nordiske Lande, medens saadanne derimod er temmelig almindelige i de Lande, som er eller har været beboet af Frisere eller andre med dem beslægtede germanske Stammer. Saaledes er Riep eller Riepen efter Dørfers „Topographie von Holstein“ i Kremper- og Vilster-Marsk en almindelig Benævnelse paa et Distrikt, som hører ind under en større Landsby. Fremdeles nævner Terpager Steder af dette Navn, Riip eller Ripe, i Bispedømmerne Bremen og Verden, i Ost-Friesland og Nord-Holland. I Edomsherred i det gamle Nordfriesland skal der ligeledes have ligget et Sted af samme Navn, Riep eller Riepe, og Ærkebiskop Adeldag i Brømen anlagde et Kloster ved Navn Ripesholt (nu Reepsholt) i det nuværende Oldenburg.

Den første Gang Byen nævnes i Historien er omtrent Aaret 860, da det berettes, at Nordens Apostel, Ansgar, af den jyske Underkonge Erik Barn fik Tilladelse til at lade bygge en kristen Kirke i Ribe. Det synes endda, at Kongen selv gav en Plads i Byen til Kirkens Bygning. Denne var den anden kristne Kirke i Danmark, idet den første, der var 10 Aar ældre, laa i Slesvig. At Ansgar netop valgte Ribe som det Sted, hvor det var ham magtpaaliggende at faa Landets anden kristne Kirke anlagt, tyder paa to Ting. For det første, at Ribe allerede den Gang har været et temmeligt befolket Sted, for det andet, at en Del af Befolkningen har været enten kristne eller i det mindste velvillig stemt mod Kristendommen. Rimeligvis har Ribe allerede dengang været et Handelssted, hvis Beboere ved Forbindelsen med England og Holland havde gjort Bekendtskab med den nye Lære.

Olaf Tryggvesens Saga oplyser, at der i 948 oprettedes Bispestole i Slesvig, Ribe og Aarhus, og det nævnes under 7. Januar i samme Aar, at Biskopperne af Ribe, Slesvig og Aarhus var nærværende ved Kirkeforsamlingen i Ingolheim, den Gang et kejserligt Slot i Hessen-Darmstadt. Samme Sted var deres Overhyrde, Ærkebiskop Adeldag af Bremen. I nogen Tid laa ogsaa det østlige Danmark og Sverig under disse 3 Bispedømmer og først 40 Aar senere, i 988, nævnes et Bispedømme i Odense, i 1020 i Roskilde og i 1048 fik Skaane først sin egen Biskop. I 1065 stiftedes de 2 yngste jyske Bispedømmer, i Viborg og Børglum eller Vendsyssel. Ribe var saaledes blevet et Bispedømme, og det maa antages, at denne Omstændighed har bidraget til at hæve Byen. Mange fremmede droges til Stedet, og det varede ikke længe, førend der omkring Biskoppen dannede sig en talrig Gejstlighed, som fortærede sine stedse forøgede Indtægter i Byen. Det er ogsaa denne Omstændighed, som vi væsentlig skylder vor Kundskab til Ribe i den ældre Tid. Gejstligheden var længe den eneste Stand, som havde nogen videnskabelig Dannelse, og det er derfor fortrinsvis den, som har efterladt sig Optegnelser og samlet Arkiver. En Følge deraf er, at vi kender betydelig mere til Ribe Bys gejstlige end til dens verdslige Historie i Middelalderen.

Omkring Aaret 1080 begyndte Ribe, som det synes, at hævde sig rask ved Søfart og Handel. Adam af Bremen anfører i sit kirkehistoriske Værk en Rejserute fra Ribe til det hellige Land. Fra Ribe kunde man sejle til Cincfal (Mundingen af Floden Maas) i 2 Dage og Nætter, derfra til Prol (i Nærheden af Plymoth i England) i 2 Dage og 1 Nat, derfra til St. Mathias (St. Mahe i Bretagne) i 1 Dag, derfra til Far (Ferrol) i Nærheden af St. Jakob (St. Jago de Compostella, det berømte Valfartssted i Galizien) i 3 Dage og 3 Nætter,

og saaledes fremdeles. Det var uden Tvivl en temmelig befaret Rute, som der beskrevs. Der har altsaa allerede dengang, da Kristendommen var i sin Barndom her i Landet, fra Ribe udgaaet en besøgt Vej til det hellige Land og til de Valfartssteder, som nævnes undervejs. Denne Vej, for hele Danmark og maaske en større Del af Norden, over Ribe tilsøs til det vestlige og sydlige Europa og lige til Østerland holdt sig i Aarhundreder som Følge af Ribes hyppige Skibsfarts- og Handelsforbindelser med Vest og Syd og af Landevejenes Usikkerhed. Folk tog til Ribe fra mange af Landets Egne for at forsyne sig med fremmede Varer, især Klæde og Fløjl (man drog til Ribe og lod sig Klæder skære, som det hedder i de gamle Folkeviser). Byens mest glimrende Tid falder omkring Aaret 1200, da Slesvig bukkede under i Konkurrencen med det oplblomstrende Lübeck, og den vestjyske Havneby hævdede sig til Danmarks vigtigste Handelsplads. Rundt om i Vesteuropa møder man Sporene af Byens Handels-

Parti fra Fiskergade.

virksomhed. I Stade fandtes et „Ribe og Danmarksfarer Compagni“, og Bremen stod i levende Forbindelse med den. Et Købmandsgilde „Riper-Hense“, blomstrede i Groningen, og ikke alene med Køl, Utrecht, Brügge og Deventer, i hvilket sidste By et „Riber-Gilde“ fandtes, men ogsaa med Frankrig og England drev Ribe Forretning. Først med den voksende Sejllads om Skagen og gennem Øresund mistede Byen mod Middelalderens Slutning sin Vigtighed for den internationale Trafik. Saxo fortæller, at Grunden til, at Kong Niels holdt sin Søns Bryllup her i 1127, var at Byens Havn var fuld af Skibe, og at der var mange kostbare Varer.

I Aaret 1145 stiftede Biskop Elias Domkapitlet i Ribe. Et Domkapitel var et Broderskab af Gejstlige, som var ansatte ved en biskoppelig Kirke eller Domkirke, og hvis Bestemmelse oprindelig var at udføre Gudstjenesten i denne paa en fuldstændigere og anseligere Maade, end det kunde ske ved en enkelt eller enkelte Præster. Efterhaanden fik Kapitlet en forøget Betydning derved, at det fik Indflydelse paa Stiftets Bestyrelse som et

Slags Raad for Biskopperne, og især ved Hjælp af den Ret, som det fik til at vælge Biskoppen. Dertil kom, at de højere gejstlige Stillinger i Stiftet efterhaanden knyttedes til Kapitlet. Kapitlets Medlemmer kaldtes Kanniker, og i Spidsen for dem stod en eller flere Prælater.

Det Dokument, hvorved Biskop Elias indstiftede Ribe Domkapitel, og som var affattet paa Latin, lyder paa dansk saaledes:

„**Vi** ELIAS, af Guds Naade Biskop, hilse alle, som se nærværende Skrift, i Herren. Vi ønske, at det skal komme til de Aulevendes og Efterkommernes Kundskab, at, da den himmelske Brudgom efter sin naadige Mildhed har villet betro vor Ringhed Omsorgen for sin ripensifte Brud, nemlig Kirken, saa er i Betragtning af, at Gudstjenesten der udføres med ringe Jutægter og ved faa Personer, derved vort Hjerte blevet opflammet til, at vi der haade have anordnet nogle Personer, som føre et kanonisk Liv, og efter vor Evne tillagt dem nogle Jutægter. Det, hvori vi have gjort for Lidet, det efterlader vi det til vore Efterfølgeres Velgørenhed rigeligere at udfylde. Vi have ogsaa tillagt dem den Frihed, at de maa ordne Skolen efter eget Ønske og med Biskoppens Naad, og at et ledigt Kanonikat skal bortgives med deres Naad og Samthkke.

Givet i Denne Aar efter Guds Byrd 1145, den 13. Juni, i vort Bispeembedes 4de Aar.“

Under Borgerkrigen, der rasede mellem Svend, Erik Emuns Søn, og Knud Magnussen, Kong Nielses Sønesøn, støttedes Svend af Ribe By og Gejstlighed. Det fortælles, at Biskop Elias var med Svend i det første Slag ved Viborg i 1151. Omtrent fra denne Tid

Puggaardsgade.

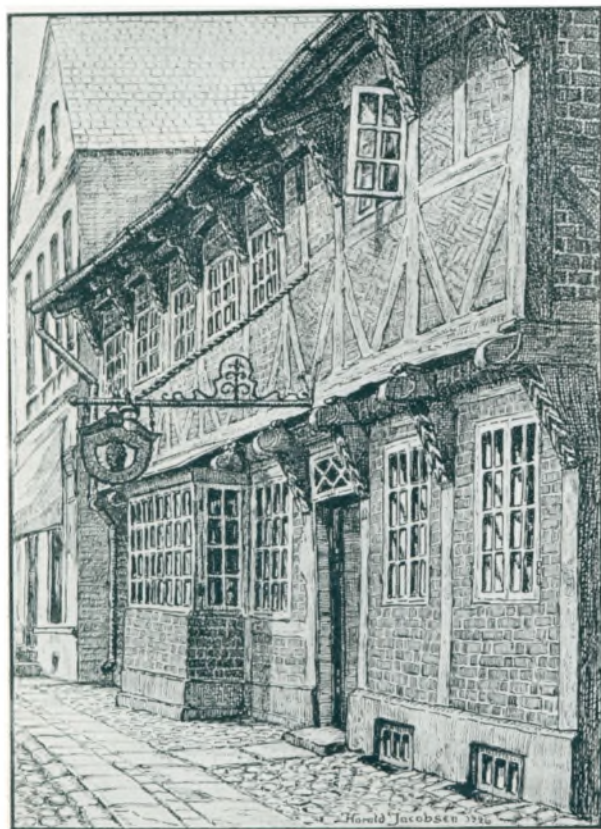

er rimeligvis Kong Svends Benaadningsbrev for Ribe Kirke og Bispestol. Det er rigtignok uden Aarstal, men det er rimeligt, at Svend ikke har opsat at belønne sine Venner, efter at han var blevet Herre over Jylland. Dokumentet lyder i Oversættelse saaledes:

„SVEND, de danfæs Konge, hilser alle den almindelige Kirkes Sønner, saavel Over- som Underordnede. Da Fornuften har lært os aldeles sikkert, at alene det, som det guddommelige Forsyn styrker, staar fast, saa have vi besluttet efter Evne at forsone den fromme Gud og hædre den hellige Kirke. I maa derfor vide, at vi eftergive og ved vort undertrykte Segl bekræfte alle Ribe Kirkes Fæstere, baade i Byen og paa Landet, al kongelig Nættighed, som Landmændene kalde „Quersæt“ og Bymændene „Scot“ og „Quersæt“. Vi meddele ogsaa en Beslutning, som vi ikke vilde, at Efterkommerne skulde være uvidende om, nemlig at vi indrømme ovennævnte Kirkes Biskop, ligesom det tidligere har været hans Forgængere indrømmet, Halvdelen af enhver kongelig Ret, som i Ribe By er tillagt Kongemagten, med Undtagelse af følgende tre: „Forban“, „Strandvræch“ og 40 Marks Retten. Den, som uddrager den nævnte Kirke dette, vil blive underkastet vor Nagts Sværd og vil blive bundet ved Bandsættelsens Snare“.

Byen var ogsaa Genstand for store Begunstigelser fra Kongernes Side. Dens, saavidt vides, ældste Privilegier er givne af Valdemar Sejr, men Brevet, hvorved der gives Ribe Borgere den Forret, at de hvorsomhelst de kommer hen for at handle, ikke skal betynges af nogen Afgifter, eller af dem fordres nogensomhelst Torvepenge eller Told, er udateret. Privilegierne stadfæstedes den 4. Maj 1242 af Erik Plovpenning, den 20. Februar 1251 af Abel og den 25. Juli 1252 af Christoffer den 1., der tilføjede en Bestemmelse om Magistratens og Lensmandens Myndighed. I Aaret 1269 gav Kong Erik Klipping, paa et Da-

nehof i Nyborg, Ribe By den for sin Udførlighed, Nøjagtighed og især Streng-
hed bekendte Byret, kaldet Riberet. Denne Ret straffede særlig Drab og Saar. Retten bestemte bl. a., at enhver der stjal for mere end $\frac{1}{2}$ Marks Værdi (ca. 6 Kr.) skulde hænges, men var det en Kvinde skulde hun levende begraves for sin kvindelige Æres Skyld. Mindre Tyverier straffedes med Brændemærkning, og Kvinder, som kivedes, skulde bære Sten om deres Hals op og ned ad Gaden. Erik Menved udstedte i 1292 et Frihedsbrev paa Byens Strømme, og den 5. September 1324 bekræftede Christoffer den 2den Privilegierne, den 15. August 1326 udstedte den midlertidige Kong Valdemar to Frihedsbreve, hvorved han stadfæstede Privilegierne. Atter stadfæstedes de den 12. Marts 1410 af Erik af Pommern, og den 5. Januar 1443 stadfæstede Christoffer af Bayern Byretten. Den 4. Oktober 1480 gav Christian den 1ste Byen fri Handelsret overalt i Riget, og 1483 bekræftede Kong Hans Beboerne af Hvidding, Frøs, Kalvslund og Gram Herreder at søge

Weiss' Stue.

Torv og Handel i Ribe. Byens Privilegier er senere, Gang paa Gang, bekræftede, saaledes i Aarene 1550, 1560, 1596, 1661, 1673, 1701, 1731 og 1766.

Aaret 1291 skylder vi en af de bedste Kilder til Ribes, især da rigtignok Ribe Bispestols, Domkirkes og Kapitels Historie. Da indrettedes nemlig den gamle Protokol over disse gejstlige Stiftelsers Rettigheder, Ejendomme og Statutter. Denne Protokol kaldte man senere, paa Grund af dens ærværdige Ælde, for „Oldemor“. Den opbevares nu paa det kongelige Bibliotek i København. Den bestaar af en Pergaments-Foliant, der indeholder 31 Blade foruden Omslaget.

Aaret 1407 var et ret mærkeligt Aar for Ribe Bys Indvaanere. Da holdt Kong Erik her sin Søsters, Frk. Katharinas Bryllup med Hertug Johannes af Bayern, Pfaltsgreve ved Rhinen, en yngre Søn af den tyske Kejser Ruprecht. Ægteskabskontrakten var sluttet Aaret i Forvejen i Lund, kort efter at Kongen

havde holdt sit Bryllup i denne By med den engelske Prinsesse Filippa, og det var i den bestemt, at Hertugen næste Aar skulde komme til Ribe og Brylluppet staa der Maria Himmelfartsdag den 15. August. Kejseren havde først i Sinde at lade sin Søn gaa tilsøs fra Holland til Ribe, men da Sømænd og Købmænd i Holland forsikrede, at Farvandet henimod Ribe kun kunde befares af Smaaskibe, lod han ham tage Vejen til Hamborg, for derfra at sejle til Danmark. Om selve Brylluppet har vi ingen Efterretning, men en Søn af dette Ægteskab var den senere Kong Kristoffer af Bayern.

Af virkelige Klostre havde Ribe ialt 4. Ældst var det for Nonner vistnok af Benediktinerordenen stiftede Sct. Nicolaj Kloster, som laa omtrent, hvor nu Banegaarden ligger. I Dokumenter nævnes det første Gang 1215, men det maa være en Del ældre, idet der i Lund Domkapitels Gavebøger ved Slutningen af det 12te Aarhundrede anføres en Nonne i Ribe Sct. Nicolaj. Klosteret stod under Kronens Patronat, hvilket i det 15te Aarhundrede nær havde bevirket dets Ophævelse, thi i Anledning af Beskyldninger mod Nonnerne for Usædelighed skænkede Christian den 1ste i 1479 Klosteret til Byens Korsbrødre, og 1480 fik denne Ordning pavelig Stadfæstelse. Indlemmelsen kom alligevel ikke i Stand eller blev i hvert Tilfælde kun af kortere Varighed. I Aaret 1494 havde Korsbrødrene imidlertid atter faaet Sct. Nicolaj Kloster overdraget og fortrængte nu virkelig Nonnerne fra det. Sikkert støttedes de heri af Kongen, der stod paa Johannittermunkenes Side i den Strid, som nu opstod mellem dem og Nonnerne, da disse ved Domkapitlets Hjælp søgte at faa Klosteret tilbageleveret og indkaldte Modstanderne for Pavens Domstol. Der haves fra 1495 og 1496 pavelig Stadfæstelse paa Klosterets Henlæggelse under Johannitterne, men i 1499 lykkedes det en af Kannikkerne at give Nonnernes Sag en heldigere Vending i Rom, og snart efter faldt Dommen, at Johannitterne skulde tilbagegive Nonnerne deres Ejendom, erstatte dem Kost og Tæring og tilbagebetale, hvad de ulovligen

Præstegade.

Gaardinteriør „Postgaarden“.

havde oppebaaret af deres Indtægter. Dommens Opfyldelse førte imidlertid til ny Strid, der vistnok først endte i 1502. I det Aar udstedte Kongen et Forbud mod, at Nonnerne fremtidig bekrigede Prior og Brødre i Sct. Hans Kloster med yderligere Band i Anledning af den Dom, der var afsagt om Trætten mellem de to Klostre, idet Munkene havde gjort Nonnerne Fyldest for, hvad de var dømte til at betale dem. I 1502 synes der kun at have været 4 Nonner. I Spidsen for Nonnerne stod der en Priorisse, medens en Prior, snart af verdslig, snart af gejstlig Stand, styrede Klosterets verdslige Anliggender. Jordtilliggendet var ikke ubetydeligt, idet det foruden en Ladegaard omfattede en stor Del Bøndergods spredt i de omliggende Herreder, nogle Enge paa Ribe Mark med mere. Efter Reformationen lagdes Klosteret med Jordegods i 1537 ind under Riberhus, men Nonnerne fik Lov til at blive boende og modtog deres Underhold fra Slotet. Endnu i 1562—63 nævnes Kloster-

jomfruer. Efter Reformationen kaldes Klosteret sædvanlig Vor Frue Kloster. Den til Sct. Nicolaus indviede Klosterkirke var da nedlagt. Denne Kirke havde iøvrigt i Middelalderen tillige været Sognekirke for en Del af Forstaden. Hvornaar selve Klosteret er nedbrudt vides ikke.

I Aaret 1228 stiftedes et Sortebrødrekloster, hvis Bygninger væsentlig er bevarede som Hospital og Kirken som Sognekirke. En Broder Bjørn skal have været den, der først opbyggede det. I Testamenter ses Klosteret hyppigt at have været betænkt. I 1461 fik det en Gaard i Bjærkelev i Hvidding Herred mod Afholdelse af Messer og Begængelser. Andre Ejendomme erhvervede det i de omliggende Sogne samt i og ved Ribe, saaledes en Del af Sct. Hans Holm, hvilken Kongen skænkede det 1480 til Belønning for, at det havde antaget den strengere Ordensregel, Observansen. Ca. 1505 blev det optaget i den saakaldte hollandske Kongregation af Dominikanerklostre. Flere Gange, blandt andet i 1433 og 1486, fik det pavelige Indulgensbreve, førstnævnte Aar fordi Munkene klagede over, at Klosteret tre Gange havde skiftet Plads, at det tre Gange var blevet plyndret, og at en Brand havde ødelagt det, saa at de nu ikke havde noget Sted, hvor de kunde hvile deres Hoved. Ved Reformationens Indførelse blev Klosteret inddraget under Kronen, der i 1543 skænkede det til et almindeligt Hospital. Kirken blev i 1537 indrettet til Sognekirke.

I den vestlige Del af Byen, omtrent for Enden af Grydergade, paa Alderdomshjemmets Plads, laa et Graabrødrekloster, der var stiftet i 1232, og vistnok som det første danske Franciskanerbo. Ribekanniken Johannes Scolasticus regnedes som Klosterets første Grundlægger, medens en anden Ribekannik gav store Gaver til Bygningen. Det hed sig, at Ribebispen Gunner modtog disse Munke med megen Ære, og at han i 1246 nedlagde Bispestaven for selv at indtræde i deres Kloster, i hvilket han døde i 1249. I Aaret 1280

indviedes Klosterkirken til Sct. Laurentius. Klosteret synes at have været det fornemste i den Del af Provinsen, Dacien, som kaldtes Ribe Kustodi, og hvortil iøvrigt hørte Graabrødre-klosterne i Kolding og Sønderjylland, nemlig de i Slesvig, Flensborg, Tønder og Husum. Flere Gange er Klosteret betænkt i Testamenter og andre Gavebreve. I Aarene 1280, 1307, 1343, 1373, 1399 og 1519 holdt Ordenen sine Kapitler her, men i 1505 blev Konventet bragt til Observants. Klosterets Nedlæggelse skete vistnok først i 1537, hvorfor dette blev et Tilflugtssted for flygtende Munke fra hele den jyske Halvø. Men i 1537 maatte dette Tilflugtssted opgives, og samtidig nedbrødes største Delen af Bygningerne og Klosterkirken, hvorimod to Stenhuse, som Kongen havde skænket sin Saarlæge i Aarene 1542 og 1555, først forsvandt i det 17. Aarhundrede. I 1545 overlod Kongen Byen Kirkegaarden til Kvægtorv, men i 1560 fik Borgerne Lov til at bebygge Grunden. Levninger af Klosterets Mure er trufne i 1872 og senere.

Knutzens Hus, Sønderportgade.

Vest for Korsbrødregade, tildels paa den nuværende Bispegaards Grund, stod et til Sct. Hans indviet Johannitterkloster, hvis Stifter og Stiftelsesaar er ukendte. Det nævnes første Gang i 1311 og meget ældre er det næppe. Ligesom de andre Johanniterklostre husede Korsbrødregaarden her sikkert for en Del Munke af Adel, hvad der vel har bidraget til, at Klosteret i Tidens Løb samlede sig et betydeligt Jordtilliggende. I et Skøde fra 1547 nævnes som dets Ejendomme 2 Møller og ca. 60 Gaarde spredte i Ringkøbing og Ribe Amter samt i Sønderjylland. I 1479 kom det i Besiddelse af Sct. Klemens Kirke i Ribe og 1523 forlenede Kong Frederik den 1ste det med Byens Sct. Jørgensgaard. Ved Reformationens Indførelse er det sikkert blevet ophævet, og 1537 fik Klaus Sehested kgl. Befaling til at „nedbryde Taarn, Kirke og det Stenhus udi Sct. Hans Kloster i Ribe“. Denne Ordre maa imidlertid kun have omfattet en Del af Klosterbygningerne, thi i 1542 og endnu senere nævnes Sct. Hans Gaard og Stenhuset der. Ejendommen skødedes 1547 af Kronen til Klaus Sehested, og i anden Halvdel af det 17. Aarhundrede kom den i Feltherre Hans Schacks Besiddelse, og hans Familie ejede den til Slutningen af det 18. Aarhundrede.

Bygningen købtes af Staten i 1869 og indrettedes til Bispebolig. Den bestaar af en Hovedfløj i to Stokværk med Kælder og en Sidefløj i et Stokværk. Det antages almindeligt, at denne Sidefløj er en Rest af Korsbrødre-klosteret. De ret tykke, overkalkede Ydermure er af Munkesten, men Skiftegangen tyder paa, at Murene enten er omsatte i senere Tid eller i Hovedsagen er rejste efter Klostertiden.

Ribe havde desuden et Par milde Stiftelser. Tæt Vest eller Nordvest for Korsbrødre-klosteret laa et Helligaandshus, der hørte til Rækken af borgerlige Hospitaler og var et

af de ældste i sin Art her i Landet. Det nævnes første Gang i et Testamente fra Slutningen af det 13de Aarhundrede. Fra den følgende Tid er der en Del Efterretninger om Gaver af Jordgods og Penge til det. Ligesom i andre Stiftsbyer stod ogsaa her Helligaandshuset under Domkapitlets Patronat. I hvert Fald i den senere Middelalder var en Kannik stedse dets Forstander. I Slutningen af det 15tende Aarhundrede synes der at have været Tale om at faa Helligaandshuset oprettet til et Helligaandskloster, men denne paatænkte Klosterstiftelse blev aldrig til noget. Efter Reformationens Indførelse beholdt Domprovsten Iver Juel det i Forlening, men efter hans Død, hedder det i Fundatsen af 1543 for Ribe almindelige Hospital, skulde Helligaandsgaarden overdrages Hospitalet. Ganske saaledes blev Sagen dog ikke ordnet. Da Iver Juel døde i 1436 kom kun Helligaandshusets Jordegods til Hospitalet, medens Kongen forbeholdt sig selve Gaarden og dens Grund formedelst dens heldige Beliggenhed for Riberhus, og Hospitalet fik i Erstatning den gamle Bispegaard. Allerede i 1563 solgte Kronen dog Helligaandshuset til Privateje. Hvornaar det er nedbrudt vides ikke.

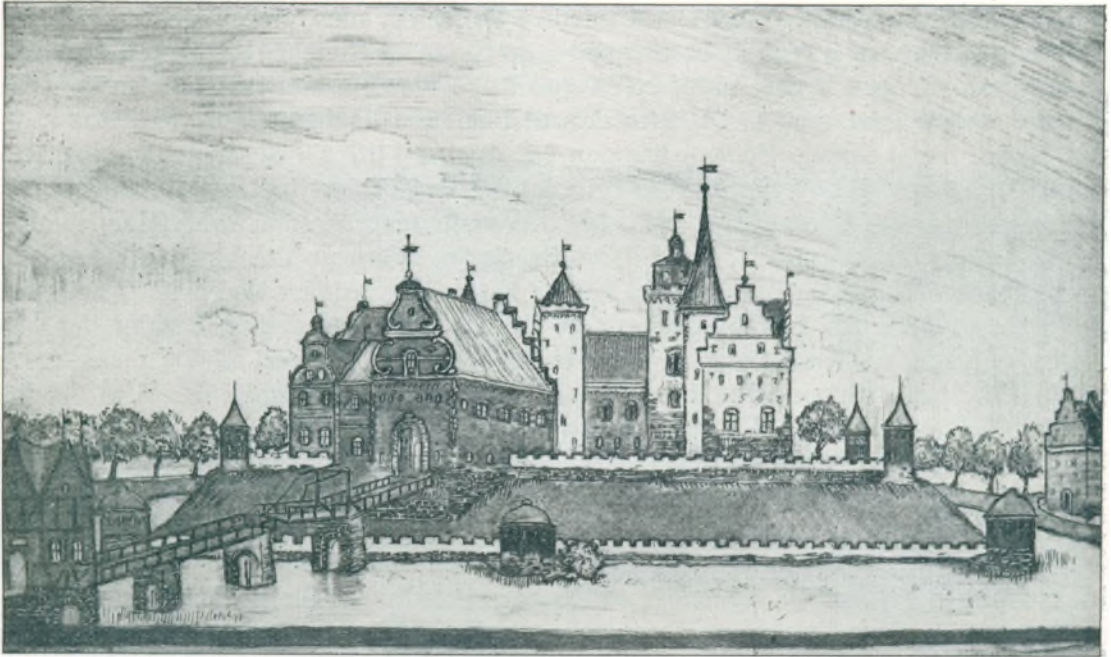
Mod Nord uden for Byen, vistnok i Nærheden af Saltgade, laa en Sct. Jørgensgaard med Kapel for spedalske. Dette Hospital nævnes første Gang i Testamente fra Slutningen af det 13. Aarhundrede. 1523 blev det forlenet til Byens Johannittermunke, hvem det nu paalagdes at varetage Plejen af de syge foruden at vedligeholde Gudstjenesten og den daglige Messe i den hellige Gravs Kirke, hvilken Sct. Jørgensgaarden nylig havde erhvervet. Ved Fundatsen for Ribe Hospital af 1543 blev Sct. Jørgensgaarden henlagt hertil, og snart efter er vel Bygningerne nedbrudte.

Af Kirker havde Byen foruden Domkirken, Sct. Catharinæ Kirke og de allerede nævnte Klosterkirker og Kapeller endnu 6. Sct. Peders Kirke, i Forstaden Nord for Aaen og Vest for Saltgade, var muligvis Byens ældste Sognekirke. Kirken, der nævnes første Gang i 1145, blev ikke nedbrudt efter Reformationen, men vel nedlagt, medens Menigheden henvises til Sct. Catharinæ Kirke. I 1548 skænkede Kongen den og Kirkegaarden til Borgene til Begravelsessted i Pesttid. Senere var den Materialhus. I Slutningen af det 16de Aarhundrede blev den istandsat, og 1639 blev den Garnisionskirke for de to Kompagnier Rytteri, der indkvarteredes i Byen. Paa Grund af Forfald blev der i 1673 givet Tilladelse til dens Nedrivning, hvilket dog først skete i 1698. Ved Gravninger i Vinteren 1855—56 fandtes den at have været en lille Bygning af Sten, vistnok Tuf, med Apsis og Taarn. Sct. Klemens Kirke laa i den vestlige Del af Byen, lige vest for den nuværende Bispegaards Have. Den nævnes første Gang i 1145. I 1479 skænkede Kong Chr. den 1. Kirkegaarden eller rettere hele Kirken til Korsbrødrene. Efter Reformationen var der Tale om at gøre den til Byens anden Sognekirke, men paa Borgernes Anmodning blev den større Sct. Catharinæ Kirke foretrukket, og Sct. Klemens Kirke er vistnok kort efter bleven nedbrudt. I Aaret 1902 fandtes dens Fundamenter. Den bestod af Skib og Kor med Apsis samt Taarn, der laa mod Vest. Den var opført af Tuf med senere Forandringer af Munkesten. Sct. Hans Kirke, der var til før 1230, laa i den sydlige Del af Bispegade og blev ogsaa nedbrudt kort efter Reformationen. Sct. Michaels Kirke eller Kapel i Puggaardsgade overfor den nuværende Stiftamtmandsbolig, hørte til Puggaards Stiftelse. Man har ment, at den gamle Rektorbolig skulde være en Rest af den. Den hellige Gravs Kirke, der vistnok var den yngste, laa i Forstaden mod Nord, nær ved Tved Aa og var Sognekirke for Forstadens nordøstlige Del, „Gravs Sogn“. Den nedlagdes lige efter Reformationen og blev vistnok kort efter nedbrudt. Endelig laa der i Forstaden Sct. Bartholomæi Kirke, der nævnes i 1474. Desuden har der Syd for Byen ligget et Hellig Kors Kapel, der var stiftet omkring 1500 af Borgmester Las Pedersen Bagge. Hertil var knyttet et Broderskab eller muligt et Hospital.

Gilderne, som utvivlsomt har haft stor Betydning for det borgerlige Liv i Ribe, var

meget talrige. Ved Reformationen var der i det mindste 20. Af disse nævnes Sct. Hans, Kalendergildet, Sct. Peders, et af de anseligste, som i 1397 ejede et Stenhus, mulig Gildehuset, som vistnok har ligget i Hundegade, Sct. Antonii, Sct. Gertruds, Sct. Knuds, det ofte omtalte Sct. Nicolaj Gilde og endelig Præstegildet, det mest bekendte, der var meget formuende og vistnok et af dem, der havde flest Medlemmer. I 1471 havde det 62 gejstlige Medlemmer, hvoriblandt Ribe- og Børglumbispen og 20 Lægbrødre.

Byens Anseelse i Middelalderen forøgedes ved dens Slot RIBERHUS, og Mindet om mange historiske Begivenheder knytter sig til dette og til Byen. Det skal være opført i

Riberhus Slot i Aaret 1651.

Begyndelsen af det 12te Aarhundrede af Kong Niels til Forsvar for den vigtige Havn. Det fik sin Plads lige vest for Byen mellem Aaens to Arme paa et temmeligt højtliggende Sted. Ikke længe efter dets Opførelse fejrede som omtalt Kong Niels sin Søn Magnus' Bryllup med den polske Prinsesse Richiza her i Aaret 1127. Kong Niels yndede idet hele taget Ribe meget. Det var dog navnlig under Valdemarerne, at Slottet naede sin Glanstid, om hvilket vi har stærke Vidnesbyrd i Folkeviserne, selv om de historiske Undersøgelser ikke bekræfter, hvad der fortælles som foregaaet i Ribe. Om Riberhus saa almindeligt har været Opholdssted for disse Konger, navnlig Valdemar Sejr, maa ogsaa staa hen. Sikkert historisk er kun, at han her den 24. Juni 1229 holdt sin Søns, Valdemar den unges Bryllup. Abel udstedte i 1240 et Dokument her. Derimod haves Efterretninger om, at baade Erik Plovpenning, Abel og Christoffer den 1. ofte har opholdt sig her. Under Borgerkrigen mellem Erik og Abel erobrede den sidste Byen og Slottet den 28. April 1247 og fangede ved den Lejlighed Kongens to Døtre og en Del af hans Riddere og Smaadrenge, hvad der viser, at Kongen paa den Tid maa have holdt Hof her. Allerede den 3. Juni skal Kongen have taget Ribe tilbage. I Aaret 1258 skal Slottet tillige med Byen være brændt ved Lynild. Den 29. Maj 1259 døde Christoffer den 1ste her og begravedes i Domkirken. De to følgende Konger Erik Klipping og Erik Menved har udstedt mange Breve herfra. I Christoffer den 2dens Haandfæstning i 1320 nævnes

Riberhus med Koldinghus og Skanderborg som de eneste Slotte i Jylland, der maatte bevares. Forliget mellem Christoffer den 2den og Sønnen Erik paa den ene og Grev Gert paa den anden Side sluttedes her den 25. Februar 1330, hvorefter Slottet med Byen var i Grev Gerts Besiddelse og efter Gerts Død i 1340 blev det i den Overenskomst, der foreløbig sluttedes i Spandau mellem Valdemar Atterdag og Hertug Valdemar, bestemt, at naar Valdemar Atterdag havde ægtet Hertugens Søster Helvig, skulde hun i Livgeding have Riberhus og Byen med Told, Mølle og al Indtægt, hvilket Hertugen maatte indløse fra de holstenske Grever. Valdemar Atterdags Lensmand paa Slottet Erland Kalf gik under Fejden med de holstenske Grever en Tid over til disse og overgav dem Slottet og Byen tilligemed et andet Slot, han havde i Forlening, men ved Freden i 1373 med Greverne forpligtedes Erland til at stille disse to Slotte til Kongens Raadighed, ved hvilken Lejlighed Kongen sagde: „Kalf er en god Ko, i Fjor gik han bort som en Kalv, nu er han kommet igen med to“. Under Erik af Pommern holdtes igen i flere Aar Hof i Ribe. Blandt andet fejrede Kongen her den 15. August 1407 sin Søster Katharinas Bryllup med Johannes af Bayern. Da Holsterne i 1428 havde gjort Indfald i Jylland og vel ogsaa plyndret Ribe, tænkte Kongen i 1429 paa at forbedre Slottets Befæstning, hvorfor han opfordrede Kapitlet til at tillade deres Bønder og Vornede at bidrage til Arbejdet. Den 1. Januar 1443 blev Christoffer af Bayern kronet i Domkirken, ved hvilken Lejlighed der var store Festligheder med Turneringer og 72 Mænd erholdt Ridderslag, ligesom Kongen udstedte en Forordning om Tienden, at den for Fremtiden skulde deles ligelig mellem Biskoppen, Sognekirken og Præsten. Han og Kong Christian den 1ste opholdt sig flere Gange paa Slottet. En af de Konger, der oftest var i Ribe, var Kong Hans. Den sidste Gang han var der, boede han dog ikke paa Slottet, der vistnok har været for indskrænket for ham, men hos Borgmester Iver Nielsen, under hvilket Besøg Kongen paa Grund af Vestenstorm og Vandflod blev opholdt i Byen over den bestemte Tid. I 1524 modtog Kong Frederik den 1ste her den norske Rigsraads Udsending, Vincents Lunge, som medbragte Rigsraadets Hyldning, og Kongen udstedte paa Slottet den norske Haandfæstning af 24. November 1524. I den følgende Tid blev det mindre benyttet, det var vel ogsaa for lille, thi ligesom Kong Hans i 1513 foretrak at bo nede i Byen, benyttede ofte Kongerne Klostrene til større Forsamlinger. Kong Christian den 1ste blev 2. Marts 1460 hyldet i Ribe af det slesvig-holstenske Ridderskab som Hertug i Slesvig og Greve i Holsten. Hyldningen fandt Sted paa Raadhuset. I den nyere Tid forfaldt Slottet efterhaanden. Der høres vel om Nybygninger og Istandsættelser, saaledes i 1543 om Udbedring af Befæstningen, 1545 om at lade hugge Tømmer „til den Bygnings Behov paa Riberhus“. I 1585 ombyggedes Broen og i 1593 fik Lensmanden Lov til at nedbryde det gamle Stenhus „Skriverstuen“, hvilket dog ikke skete. Under Kong Christian den 4de omtales Bygningerne som meget forfaldne. I 1643 blev Broen istandsat, efter at en Del af den tillige med mange Mennesker, der var forsamlede der, var styrtet ned. Mest led Slottet ved Krigene i det 17. Aarhundrede. I den første Krig var det tillige med Byen besat af de kejserlige Tropper fra 28. September 1627 til 10. Juni 1629. De havde indrettet Bryggeri paa Slottet. Ved Torstensons Indfald besattes det atter i 1644, men Grev Chr. Rantzau beskød det med Kanoner fra Domkirkens store Taarn og tvang det til Overgivelse. Senere paa Aaret toges det atter af de svenske under Oberstløjtnant Mortaigne, men Prins Frederik tog det tilbage ved Storm den 30. December, hvorved hele Besætningen maatte springe over Klingen. Slottet var fra den Tid saa ødelagt, at Lensmanden ikke mere kunde bebo det. Der var i 1651 Tale om at udbedre det, men i Krigen 1657–60 blev det atter besat af de svenske og senere af de allierede. Saa opgav man det helt. Det forfaldt efterhaanden ganske, og Fæstningsværkerne sløjfedes. Bygningerne blev dog væsentlig staaende indtil 1684, da der i det Aar optoges et Syn over det Tømmer, som

fandtes der og kunde være tjenlig til anden Bygning. I de følgende Aar bortskænkedes flere tusinde Tag- og Mursten til Sct. Catharinæ Kirke. Paa den Maade forsvandt Resterne mere og mere, og i en Taksationsforretning fra 1692 betegnes Slottet som nedbrudt og forfaldent. Nu er der intet Spor af Bygninger tilbage. Kun den firkantede 38×32 m store Slotsbanke, som rager ca. 6 m op over Omgivelserne, og som tydelig ses at have været omgivet af Grave, findes der endnu og er fredet. Nationalmuseet foretog i 1907—08 Udgravninger der.

Hvad man ved om Slottets Bygninger er meget lidt og usikkert. De udførligste Efterretninger har man fra en Synsforretning fra 1639, da en stor Del af Murene synes at have været meget gamle og i det mindste at stamme fra den senere Middelalder. Adgangen til Slottet skete fra Nordvest over en paa 8 murede Piller hvilende Vindebro med et Porthus. Af Bygningerne, der omgav Slotsgaarden, hvori tidligere stod et Springvand, men senere en Brønd, nævnes lige for Broen Porthuset, i to Stokværk med Kælder,

Nørreport. Eiter et Maleri af P. Ussing fra 1840.

hvori fandtes Lensmandens Bolig, og til hvilket paa begge Sider sluttede sig Udbygninger, paa den nordøstlige Side af Gaarden laa to grundmurede Bygninger, „Skrivestuen“ og et Mælkehus, paa den sydøstlige Side, altsaa lige overfor Porthuset, laa et stentækket Bindingsværkshus med Bryggers, Stegers og Borgerstue, og til dette sluttede sig et mindre Hus „Smedjen“, endelig laa paa den sydvestlige Side et 3 Stokværk højt Stenhus „Hovedbygningen“, hvori blandt andet var „Kongens Stue“, og til hvilket vistnok sluttede sig et firkantet Taarn med Spir. Uden om Banken har der som nævnt været Grave, som vistnok atter har været beskyttede ved et Palisadeværk. Indersiderne af Gravene var sat med Murstensmur paa Fundament af Kamp. Ved de 4 Hjørner af Muren var der lave Runddele. Lige uden for Broen laa den ikke meget store Staldgaard. Som Ladegaard til Slottet tjente vistnok i ældre Tid Segeberg i Farup Sogn, men efter Reformationen blev Sct. Nicolaj Kloster indrettet til Ladegaard. I Aaret 1639 var dens Tilliggende ca. 92 Td. H. Til Slottet hørte en Abildhave, der laa tæt ved Staldgaarden. I en Erklæring af 15. Maj 1804 udtaler Havnekommissionen, at der endnu var betydelige Rester tilbage af Riberhus. Disse var allerede i Aarene 1800 og 1801 blevne angrebne for at skaffe Vejmateriale til den nye Vej over Nørreports Vejle. Af de kommunale Regnskaber fremgaar, at man vedblev efter den Tid til Stadighed at hente Murgrus paa Slotsbanken, til Opfyldning af de lave Veje omkring Byen. Man opbrød Brolægningen paa

Kjølholtsslippe.

Gaardspladsen for Brostenenes Skyld og endelig ryddedes Bygningernes Fundamenter for at anvende de store Grundsten til Bolværker langs Aaløbene. Herved forklares det ringe Udbytte som senere Tidens Udgravninger har haft.

Byen selv var ogsaa befæstet i Middelalderen. Befæstningen bestod vistnok fra først af i en Omplankning, men i 1201 skal Borgerne have begyndt at opføre Mure, som dog muligen aldrig blev fuldendte, thi i 1266 siges, at Byen ikke havde Mure. Den „Kongens Eng“, som Kongen i 1294 skænkede Byen, var bestemt til Hjælp ved Befæstningen. Flere Gange er der Tale om at forbedre denne, saaledes i 1315, 1459 og under Kong Frederik den 1ste, men især i Aaret 1575, da den gamle Omplankning var i stort Forfald, og da Kongen blandt andet befalede, at Kapitlet skulde yde 2000 Rdl. til den, ligesom at Købstæderne i Jylland og Fyn skulde hjælpe til. Men hele Sagen døde snart efter hen. Byen havde tre større Porte: Sct. Michaels Port,

for Enden af Hundegade, hvis Fortsættelse i gamle Dage hed Bredgade, Sønderport eller Horstov Port, der allerede omtales i 1370, og som laa for Enden af Sønderportsgade og nedbrødes i 1800 og erstattedes med to Stenpiller med en Laage imellem, og Nørreport eller Stenporten, den anseeligste, der stod paa Nederdammen. Den nævnes vistnok første Gang i 1314, og den restaureredes i 1571 og 1594, da Hovedlandevejsgaden anlagdes, og Portaabningen var for lav, blev den nedrevet i 1843.

Byen blev, som sagt, ved at hævde sit Ry som en af Landets største Stæder hele Middelalderen igennem. Ved Reformationen havde den ca. 5.000 Indbyggere. Der overgik den dog mange Ulykker. I Aaret 1043 blev den plyndret af Venderne, under Borgerkrigen i det 12te Aarhundrede blev den indtaget af Svend Grathe og hans saksiske Hjælpetropper, 1350 led den svært under den sorte Død, da omtrent Halvdelen af Befolkningen blev bortrevet. Under den store Vandflod i 1362 skal næsten hele Byen have staaet under Vand. Især har den dog været hjemsøgt af Ildebrande, som synes at være forekommet hyppigere her end i andre Byer. Den 1. Oktober 1175 brændte en stor Del af Byen tilligemed Domkirken, den 2. April 1242 gentog dette sig, i Slutningen af 1258 var der atter stor Brand i Byen, denne Gang foraarsaget ved Lynild, 1271 og 1272 skal „den røde Hane“ atter have galet over Byen. Den 26. Oktober 1301 gik igen en stor Del op i Luer, og i Slutningen af 1402 var der atter en stor Brand, som tillige hærgede Domkirken.

Med Reformationen, i hvilken forøvrigt Ribe slet ikke tog ivrig Del, begynder Tilbagegangen. Hertil bidrog naturligvis i høj Grad, at Byen blev berøvet sine Klostre og Kir-

ker og den talrige Gejstlighed, som betød saa meget for Byens Næring. Men andre Omstændigheder kom til. Om end Handelen i Forhold til hele Landet vedblev at være ret betydelig i det 16tende og langt op i det 17tende Aarhundrede, var den dog i det hele i Tilbagegang, fordi Byen ikke længere var saa dominerende paa dette Omraade. Dernæst var der flere store Ulykker, der ramte Byen. Brandene synes vel i den nyere Tid ikke at have været hyppige. Den eneste store var den 3. September 1580, da 11 Gader med 213 Gaarde og Huse ødelagdes. I den Anledning gav Kongen den 30. November samme Aar, Byen fri for Skat og Tynge i 7 Aar, for at Borgerne atter kunde opføre deres Huse, som for Fremtiden skulde tækkes med Tegl. Værre var de mange Pester, der rasede i Aarene 1539 og 1565, da der skal være død ca. 3000 Indbyggere, 1579 og 1602 o. s. v. og de endnu hyppigere Vandfloder, saasom Juleaften i Aaret 1593, 3. April 1603, da Slottet led meget, 20. November 1623, Vinteren 1624—25, den 11.—12. Oktober 1634, denne var den største af alle Vandfloder paa Jyllands Vestkyst, og Vandet trængte endog ind i Domkirken. Kongen gav Gang paa Gang Byen Skattefrihed i Anledning af disse Vandfloders Ødelæggelser. I det 18tende Aarhundrede berettes om Oversvømmelser i Aarene 1701, 1717, 1718, 1720 og 1763. Ogsaa senere har der været store Stormfloder, saaledes i 1825, 1834, 1852, 1881, 1904, 1909 og 1911. Endelig maa nævnes de 3 Krige i det 17tende Aarhundrede, i hvilke Ribe led mere end de fleste andre jyske Byer. Krigen fra 1627—29 synes den dog at være kommet nogenlunde snart over, værre var 1643—45, da den led meget paa Ejendom og blev stærkt brandskattet. Men værst gik det dog til i 1657—60, da Byen først var besat af de svenske og derpaa af de allierede, der især huserede forfærdeligt. Kurfyrsten selv med sin Hofstat og Feltherren Montecuculi holdt Hovedkvarter her i 5 Uger, men ogsaa efter at Hovedkvarteret var forlagt herfra, vedblev Udskrivningerne i hele Aaret 1659, og Elendigheden i den udpinte By forøgedes yderligere ved en frygtelig Pest, der huserede fra 9. Juni til 28. Oktober i samme Aar. Denne siges at have bortrevet den største og bedste Del af de fornemste Borgere og krævede ialt 900 af Byens Indbyggere, deriblandt 8 Raadmænd, og desforuden tog den nogle tusinde Bønder, der var flygtede til Byen. Byen var næsten ødelagt efter Krigen. Beløbet af Brandskatter, Kontributioner o. s. v., som den havde maattet udrede, var ca. 27,000 Rdl. Danske Atlas angiver endog det Beløb, som Byen i Krigsaarene havde udgivet i Penge og Varer, til 113,700 Rdl. De fleste offentlige Bygninger var ruinerede eller faldefærdige. I 1672 var der 1939 Indbyggere, mod ca. 3500 i Aaret 1650. I det 18tende Aarhundrede gik Byen yderligere tilbage og i 1769 havde den kun 1827 Indbyggere. I nævnte Aar siger Danske Atlas: „Den liden Handel, som nu drives i Ribe, af de faa Købmænd her

Fra Smallestippe.

den største af alle Vandfloder paa Jyllands Vestkyst, og Vandet trængte endog ind i Domkirken. Kongen gav Gang paa Gang Byen Skattefrihed i Anledning af disse Vandfloders Ødelæggelser. I det 18tende Aarhundrede berettes om Oversvømmelser i Aarene 1701, 1717, 1718, 1720 og 1763. Ogsaa senere har der været store Stormfloder, saaledes i 1825, 1834, 1852, 1881, 1904, 1909 og 1911. Endelig maa nævnes de 3 Krige i det 17tende Aarhundrede, i hvilke Ribe led mere end de fleste andre jyske Byer. Krigen fra 1627—29 synes den dog at være kommet nogenlunde snart over, værre var 1643—45, da den led meget paa Ejendom og blev stærkt brandskattet. Men værst gik det dog til i 1657—60, da Byen først var besat af de svenske og derpaa af de allierede, der især huserede forfærdeligt. Kurfyrsten selv med sin Hofstat og Feltherren Montecuculi holdt Hovedkvarter her i 5 Uger, men ogsaa efter at Hovedkvarteret var forlagt herfra, vedblev Udskrivningerne i hele Aaret 1659, og Elendigheden i den udpinte By forøgedes yderligere ved en frygtelig Pest, der huserede fra 9. Juni til 28. Oktober i samme Aar. Denne siges at have bortrevet den største og bedste Del af de fornemste Borgere og krævede ialt 900 af Byens Indbyggere, deriblandt 8 Raadmænd, og desforuden tog den nogle tusinde Bønder, der var flygtede til Byen. Byen var næsten ødelagt efter Krigen. Beløbet af Brandskatter, Kontributioner o. s. v., som den havde maattet udrede, var ca. 27,000 Rdl. Danske Atlas angiver endog det Beløb, som Byen i Krigsaarene havde udgivet i Penge og Varer, til 113,700 Rdl. De fleste offentlige Bygninger var ruinerede eller faldefærdige. I 1672 var der 1939 Indbyggere, mod ca. 3500 i Aaret 1650. I det 18tende Aarhundrede gik Byen yderligere tilbage og i 1769 havde den kun 1827 Indbyggere. I nævnte Aar siger Danske Atlas: „Den liden Handel, som nu drives i Ribe, af de faa Købmænd her

ere, er ligesom andre Steder med Urte- og Alnekram, Vine, Tømmer, Kalk og grove Varer, som Landmanden bruger. Bedre er det ikke beskaffet med Skibsfarten . . . “. Byen havde i det 18tende Aarhundrede dansk Garnison, idet her i 1747 laa Rytterer og Dragoner af 1ste fynske Stab i Indkvartering, 1785 var her Infanteri, og 1792 to Eskadroner Husarer. I det 19tende Aarhundredes Krige blev Byen ikke direkte inddraget. I 1808 var her gentagne Indkvarteringer af spanske og franske Tropper, i 1814 okkuperedes Byen i 5 Dage af en Afdeling Kosakker paa 35 Mand, der blandt andet udskrev 31 Heste, og efter Fredslutningen laa det 17tende lithauiske Uhlanregiment og nogle franske Tropper i Kvarter her i 3 Maaneder. I 1848 dannedes til Byens Forsvar en stærk Borgervæbning, hvad ikke hindrede, at en Afdeling tyske Husarer paa 60 Mand den 14. Maj trængte ind i Byen ved Nat og tog Stiftamtmand, Grev Sponneck til Fange. I 1864, efter Dannevirkes Rømning, blev Byen oversvømmet af Flygtninge Syd fra, deriblandt ogsaa Artilleriet fra Frederiksstad. Senere kom stor Indkvartering af østrigske og ungarnske Tropper, der blandt andet udskrev en Krigsskat paa 50,000 Daler, som dog ikke blev betalt, og de tog som Gidsler 10 Borgere, som førtes til Rendsborg, og Byen led i det hele taget meget. Det 19tende Aarhundrede bragte ikke Byen nogen økonomisk Fremgang, og det værste Knæk fik den i 1864, da en stor Del af dens sydlige Opland afstodes til Tyskland, medens Byer som Esbjerg og Bramminge tog en Del af Oplandet mod Nord. I 1801 var Byen Nr. 10 i Rækken af danske Købstæder, men i 1901 var den sunket til Nr. 34. I 1904 nedsattes af Ministeriet for offentlige Arbejder en Kommission til Overvejelse af, hvilke Foranstaltninger der hensigtsmæssigst maatte kunne træffes til Ophjælpning af Ribe Bys almindelige økonomiske Forhold. Denne stillede Forslag om betydelige Havneanlæg, der dog ikke kom til Udførelse, og henpegede paa Muligheden af, at henlægge større

Statsinstitutioner til Byen. Først ved Genforeningen i 1920 fik den Oprejsning og synes nu at være i Færd med at genvinde noget af sit tabte Opland mod Syd, ligesom ogsaa selve Byen er i stadig Udvikling.

Ribe var en af de første Byer i Landet, hvor der tryktes Bøger, idet der her i 1504 udkom den første trykte Udgave af „Jydske Lov“ tillige med en latinsk Oversættelse af Viborgbispens Knuds Glossarium. Anders Sørensen Vedel havde i sin Ejendom, Lilliebjerg, et Trykkeri, hvorfra Kæmpeviserne i 1591 og i de næste Aar flere af hans Skrifter udgik.

Ribe er iøvrigt bekendt for sine mange Hekseprocesser, idet der blev brændt ikke mindre end 12 Kvinder i Tiden fra 1572—1652.

I det overordentlig maleriske Bybillede af Ribe, med de smalle, bugtede Gader og snævre Slipper gør Renæssancetidens Bindingsværkskomplekser sig stærkt gældende baade i Kraft af deres Talrigheid og særprægede Type.

Fra Skomagerlippe.

Enkelte ældre Gaarde af Grundmur findes dog hist og her, og de mange pyntelige Empiregaarde af røde Sten bidrager ikke lidet til at skabe det Helhedsindtryk af Harmoni og stilfærdig Ynde, som gør Byen saa tiltalende. Stenhusene fra Middelalder og Renæssance er dog kun forholdsvis faa i Tal. I Bindingsværkskomplekset Sønderportsgade Matr. Nr. 215 skjuler et 2 Stokværk højt, gotisk Stenhus sine svære Munkestensmure, dækket mod Gaden af en nyere Facade, og en middelalderlig Kælder med aftrappede og fladbuede Nicher i Væggen er bevaret under Renæssance-Bindingsværkshuset Matr. Nr. 233 i samme Gade. Porsborg, paa Hjørnet af Stenbogade og Torvet, er en 2 Stokværk høj, af røde Munkesten i Krydsskifte opført anelig Bygning, som er rejst 1580—90 af Raadmand Peder Baggesen og opkaldt efter dennes Svigersøn Præsten Mads Pors, der beboede Ejendommen til sin Død i 1616. Under Hjørnegaarden gemmer der sig store, tøndehvævede Kældere,

Fra Claussens Gaard.

og i Gaardens Hjørne er anbragt et kantet Trappetaarn. Den afrensede Facade, som hviler paa en Sokkel af Granit, har i Skellet mellem 1. og 2. Stokværk en muret Profilliste, og en Tandsnitfrise ses under Tagskægget. Vinduerne er fladbuede. Ved den sidste Istand sættelse af Huset er en uskøn Trappe af kløvet Granit desværre anbragt ud imod Torvet. Nabohuset mod Nord, Hotel Dagmar, er ligeledes en 2 Stokværk, høj grundmuret Renæssancegaard af røde Sten, opført efter en Brand i 1580, men stærkt ombygget i den moderne Tid. Murankrene danner Aarstallet 1581 samt Navnebogstaverne L. T. Bygherren var Borgmester Laurids Thøgersen. Torvet Matr. Nr. 447 er opført af store, røde Sten i 2 Stokværk, 4 Fag. Medens underste Stokværk nu har store Butiksvinduer, er de oprindelige, fladbuede Vinduer bevaret i øvre Stokværk. En Profilliste og en Tandsnitfrise danner Skel mellem de 2 Stokværk, et Savsnit løber under Tagskægget, og de smedede Murankre danner Aarstallet 1634. Af den oliemalede Facade, Storegade 452 b, er de 3 vestlige Fag Rest af en 2 Stokværk høj, grundmuret Renæssancegavl, opført foran et Bindingsværksgavlhus fra 1581. I den af store, røde Sten byggede Mur har man tidligere iagttaget Spor af Vinduesstik, og paa Forsiden er indsat en Sandstenstavle med Renæssance-Kartouche med Indskrift: „Soli deo gloria“ og Aarstallet 1581. Den forhenværende Domscole, nu Fribolig, Matr. Nr. 309, Hjørnet af Skole- og Grydergade, er en 1 Stokværk høj, 11 Fag lang, grundmuret Bygning af smaa, røde Sten med Kvist over Midten, opført i 1724, hvilket Aarstal sammen med Kong Frederik den 4des Navnetræk ses paa Gavlen af Kvisten. Den 5 Fag lange Fløj mod Grydergade er derimod ældre, og opført af store, røde Sten i Krydsskifte, og det samme gælder den nu kun 7 m lange Rest af et oprindeligt større Baghus i 1 Stokværk. Det ligger i Gaarden, og dets Murer bærer Spor af fladbuede Vinduer. Blandt de i Tidens Løb nedbrudte ældre Stenhusene kan anføres

Porsborgs Nabo mod Syd, det saakaldte „Pedersborg“, der allerede var i Forfald i 1641 og snart efter forsvandt. Kældermurene benytttes dog i den Bindingsværksbygning, som i 1651 afløste det, og de findes endnu i Diskontobankens grundmurede Hus, som opførtes paa Grunden i 1877. I Hundegade fandtes forhen en Gaard ved Navn „Rosborg“, der muligvis — ligesom „Kliborg“ paa Hjørnet af Sønderports- og Bispegade — var af Grundmur. Blandt de mange Stenhuse fra Nyklassicismens Tid kan foruden Bispegaarden og Amtmandsboligen nævnes Grønnegade 429, Præstegade 390, Skolegade 308 og Sønderportsgade 127. Som et enligt Minde om middelalderligt Bindingsværk sidder i den grundmurede Gaard i Skolegade 308 anbragt over Døren en Egetræsdørhammer med en reliefskaaret Kølbue. Den bærer Indskriften: Christus vincit, og Aarstallet 1529 samt et Skjold med en 7-oddet Stjerne. Dette Vaaben førtes af Kanniken Niels Torkilsen, hvis Residens laa paa denne Grund. Ellers er det Renæssance-Bindingsværket, som behersker Byen, og en Række af Gaardene skriver sig fra den store Byggeperiode efter Branden i 1580. Ribe-Bindingsværket har sit særlige Præg. Gavlhuset var den foretrukne Byggeform, men det haarde Vejrlag og Opbygningens konstruktive Svaghed har bevirket, at alle de mange Gavle, paa 2 nær, er bukket under i Tidernes Løb, og Gavl og tilstødende Porthus er forenede under fælles Tag. Ikke alene i visse ejendommelige Konstruktioner, men ogsaa i det rent dekorative Udstyr danner Ribe-Bindingsværket en Gruppe for sig. Bagsiderne af Facadehusene og Langsiderne af Gavlhusene har som Regel Højstolper fra Fod- til Tagrem, medens Bygningerne mod Gaden har Stokværksudkrægning, baaren af Knægte. Disse er ret ensartede af Type, langstrakte og firsidede af Form og prydede af Skraarifling eller sparremønstret Profilering. Anbragt nederst paa Knægtens Forside og kronet af et Kors eller en Blomst levede den fra Gotiken arvede Kølbuen videre gennem hele Renæssancen, ligesom et med Huljern indslaaet Mønster af Baand og Andreakors fra Middelalderen stod i Yndest og stadig fandt Anvendelse paa Stolpefødder og Knægte. Blandt andre dekorative Motiver kan fremhæves Akanthusbladene og Halvrosetterne, men fremfor alt er de gotiserende Former særegne for Ribe og Omegn, hvor de ogsaa i Snedkerarbejder holdt sig langt ned i Tiden. Tømmerskellets Tavl er udmurede med Munkesten eller smaa, røde Mursten, der stundom pyntelig er lagt i Mønstre, og de fleste gamle Bindingsværksfacader i Ribe fremtræder nu — efter et ihærdigt Arbejde fra Ribe Turistforening, og for en væsentlig Del ved Midler fra denne — med afrensede Murflader og tjæret Tømmer. Byens ældste daterede Bindingsværkshus er Præstegade Matr. Nr. 371, Kapellangaarden, der fra 1579—1850 var Embedsbolig for Domkirkens Kapellan, og paa hvis Dørtræ man ser Ribe Bys reliefskaarne Vaaben og Opførelsesaaret 1576 og en senere Tilføjelse om en Istandsættelse i 1680. Bygningen er 2 Stokværk høj, 12 Fag lang, med grundmuret Kælder under den nordlige Del, Højstolper til Gaardside og Stokværksudkrægning med Knægte til Gade. Torvet Matr. Nr. 446, 2 Stokværk højt og 8 Fag langt er opført i 2 Omgange, idet de 5 vestlige Fag er ældst og de 3 østlige tilføjet senere. I underste Stokværk findes et ejendommeligt, udmærket bevaret Interiør fra det 18te Aarhundrede, kaldet „Weis Skænkestue“. Det har dekoreret Bjælkeloft, Paneler og hollandske Fajanceplader paa Væggene samt gammelt Bohave fra forskellig Tid. Da Kommunen i 1907 havde overtaget Huset, istandsattes det af Arkitekt Chr. Borch paa Foranledning af Foreningen til gamle Bygningers Bevarelse. Af yderligere gamle Bygninger skal vi fremhæve: Skolegade Matr. Nr. 310, der er en Rest af den ældste protestantiske Bispegaard, Fiskergade Nr. 435, Grønnegade Nr. 442, Storegade Nr. 452 a, 450 og 15, Sortebrødregade Nr. 17 og 18, og endnu mange andre, som Pladsen ikke tillader os at beskrive.

Ribe Bys nuværende betydende Institutioner, dens ledende Foreningsliv og dens kendte Mænd og Kvinder vil vi paa de kommende Sider forsøge at fremstille saa fyldestgørende som Pladsen og de til Raadighed staaende Oplysninger tillader.

H. KAALHAUGE, Borgmester, Bankdirektør, R. af D., født 26. December 1869 i Ribe, som Søn af Skomagermester N. P. Kaalhaug og Hustru født Poulsen, gift 1898 med Henriette Ehlers, Datter af Sadelmagermester Ehlers. Drev Detailforretning fra 1898—1904, Kolonial en gros Forretning fra 1904—18, Direktør i Sydjydsk Landmandsbank fra 1918, Formand for Ribe Handelsforening fra 1906 og for Ribe Handelsskole fra 1910, Medlem af Byraadet fra 1917, Borgmester fra 1924.

MEDLEMMER AF RIBE BYRAAD (valgt 1929) er: Borgmester H. Kaalhaug, R. af D., Dommerfuldmægtig cand. jur. Niels Bruun, Læge P. Agerbæk, R. af D., Møller P. Hübschmann, Tørmester Chr. Christensen, Kroejer Marius Jensen, Tvedhuse Kro, Muremester H. P. Blom, Pakmester N. P. Frederiksen, Bankdirektør P. Oulund, Rektor A. Wilumsen og Typograf Julius Larsen.

RIBE DOMKIRKE eller „VOR FRUE I RIBE“ er en af Nordens ældste Kirkebygninger. Allerede i Aaret 862 lod Ansgar opføre en Trækirke i Ribe, hvortil Landets daværende Konge, Haarik den Gamle, skænkede Grunden, og hvorfra der missioneredes i det hedenske Land, men om denne Kirke laa paa samme Sted som nu Domkirken er meget tvivlsomt. Opførelsen af den nuværende vældige Stenbygning paabegyndtes næsten

Ribe Domkirke og dens Omgivelser efter et gammelt Billede.

300 Aar senere under Kong Niels. Krøniken fortæller, at det var Biskop Thore, en af de 5 Bisper, der faldt ved Fodevig i 1134, der „begyndte som den første at grundlægge Ribe Kirke med Tavleværk af Sten“. Bygningen er lige gammel med Viborgs og Lunds Domkirker, og af alle eksisterende Kirker i Norden er kun den store Landsbykirke i Tamdrup ved Horsens ældre.

Omtrent ved Aaret 1160 var Kirken i alt væsentligt fuldendt, og Hovedmassen af denne Bygning staar endnu, skønt ikke lidet siden er gaaet tabt, medens andet er tilføjet. Kirken var ved sin Fuldendelse overalt lys af Farve og bygget af naturlige Sten. De brændte Sten begyndte man først at anvende her i Landet omkring Slutningen af 11

Ribe Domkirke
set fra Byens Vandtaarn.

Hundrede. Bygningen var den Gang en udpræget romansk Kirke af samme Art som de talrige romanske Kirker i Rhinegnene. Den bestod af et treskibet Langhus med rundbuede Vinduer og Døre, to Korsfløje paa tværs af Langhuset med en Kuppel over Skæringspunktet, en Korrunding som Afslutning af Bygningen mod Øst og i den modsatte Ende to slanke Taarne, et paa hver Side af Vestfacaden, omtrent af samme Art, som det, der nu staar paa Sydsiden og danner en saa ejendommelig Modsætning til den vældige røde Sidekammerat paa Nordsiden.

At Kirken kom til at ligne Rhinegnens romanske Kirker og sandsynligvis blev opført af Bygmestre og Svende fra den Egn af Tyskland, er let forstaaeligt. Ribe var dengang en af Danmarks første Handelsbyer og stod i den livligste Forbindelse netop med Byerne ved Rhinen. Da Ribes Omegn er stenfattig, og helt mangler naturlige Bygningssten, saa hentede man ogsaa Bygningsmaterialet til Kirken fra Udlandet. Hovedmaterialet — den lyse, kornede Stenart, hvorfra den oprindelige Kirkes Mure bestaar — er vulkansk Tuf,

hentet fra Byen Andernach tæt ved Mosels Udløb i Rhinen. Denne Stenart forvitrer imidlertid forholdsvis let, og da man i Tidens Løb brugte Teglsten til at udbedre Murene med, blev Kirkens vestlige Parti, der er mest udsat for Vestenstormene, efterhaanden ganske dækket af røde Sten. Først den sidste Restaurering har fjernet disse og erstattet dem med Tuf, hentet fra de samme gamle Brud ved Andernach.

Til den finere Udsmykning af Kirkens Mure samt til Beklædning af den nederste Del af Vestfacaden er anvendt haardere Stenarter. Granit af den Art, som vore almindelige Rullesten frembyder, samt en smuk, rødgul Sandsten, der er hentet fra Weseren og brudt ved den „Westfalske Port“.

De Partier af Kirken, hvori der er anvendt Mursten, af den i Middelalderen almindeligt anvendte store Slags, de saakaldte Munkesten, er senere føjede til Bygningen. Gentagne Ildebrande, blandt andet i 1242 og i 1402, hærgede i Tidernes Løb Kirken, og ved de derpaa følgende Istandsættelser byggede man i Samtidens Stil og søgte at opnaa de Forandringer og Udvidelser af Kirkebygningen, som Tiden krævede. Resultatet af disse Forandringer er da, at Kirken nu kan siges at bestaa af 3 Hoveddele: a) den oprindelige Kirke af hvidt eller graat Materiale, bygget i Rundbuestil, b) det store Taarn, tilføjet omtrent Aar 1250 og c) de yderste Sideskibe, tilføjede efter Branden i 1402. De to sidste Partier adskiller sig paa det klareste fra den oprindelige Kirke ved at være byggede af røde Sten og i Spidsbuestil.

Kirkens Hovedindgang er paa Vestsiden, der forøvrigt er det yngste Parti af den oprindelige Kirke. De Søjler, der omgiver den rundbuede Dør, udmærker sig ved særlig smukke Kapitæler. En slank Søjle paa hver Side bærer en spids Granitbue, der indslutter 3 Arkader. Hele Resten af Gavlen oven over dette Parti havde i Tidens Løb mistet sin Udsmykning paa Grund af Klimaets Bærskhed og sjusket Istandsættelse. Tegningen til den nuværende Gavl, der foroven ender med et Mariabilde, skyldes den Arkitekt, der forestod den i 1904 afsluttede Restaurering. Indgangsdørene, der er modeleret af Fru Anna Marie Carl

Kathoveddøren.

Kirkens Indre.

Nielsen, er støbt i Bronze og udsmykket med allegoriske Figurer. J. H. S. over Indgangen betyder: Jesus hominum salvator (Jesus Menneskenes Frelser).

Ved Sydsiden af Langskibets Vestende ligger „Mariataarnet“ der er genopført ved sidste Restaurering. Dette Taarn, der hører med til den oprindelige Kirke, og som ses paa gamle Billeder af Ribe og i Byens Segl, blev nemlignedbrudt ved en meget uskaan-som Istandsættelse af Kirken, der foretoges i 1780—93. Med de inde i Kirken bevarede Rester af Taarnet som Forbilleder opførtes det paany i Aarene efter 1896. Dets rige, romanske Udsmykning og dets Spir, hvorom de gamle Afbildninger ikke

gav tilstrækkelig Oplysning skyldes Professor Amberg. Det rummer Kirkens egne Klokker, medens Byens hænger i det store Taarn, der har en Højde af 166 Fod.

En af Kirkens ejendommeligste Prydelser er den saakaldte Kathoveddør, der var Kirkens oprindelige Hovedindgang paa søndre Korsfløjs Sydside. Navnet stammer fra et gammelt Løvehovede i Bronze, der med en Dørring i Munden er anbragt midt paa Døren. Dette Hovede er paa Randen omgivet af 4 øgleagtige Smaadyr, som Folketroen har gjort til Mus, og som har fremkaldt et Sagn om en Ribeborger, der ved en Kat skulde være kommet til stor Rigdom. Navnet „Katte hode daar“ findes forøvrigt allerede i en Optegnelse fra Aar 1549. Døren begrænses paa Siderne af 4 Søjler, af hvilke de yderste 2 hviler paa Ryggen af raat udførte Løvefigurer, der er fremstillet sønderrivende smaa Menneskeskikkelser — Tanken har vist været at fremstille Kampen mellem Lysets og Mørkets Magter. Ovenover Døren ses — indesluttet af smukt profilerede Buer — en mægtig halv-rund Overligger af Granit, prydet med et Relief, der fremstiller Nedtagelsen af Korset — vistnok „det ældste og betydeligste Skulpturarbejde vi ejer her i Landet fra den tidligere

Middelalder“. Over dette Relief sidder — indesluttet af en Spidsgavl — et andet Relief, det omfangsrigeste vi besidder fra Middelalderen. Det er udhugget i Sandsten og fremstiller „de helliges Forsamling i Himlen“ under Forsæde af Jomfru Maria og Kristus.

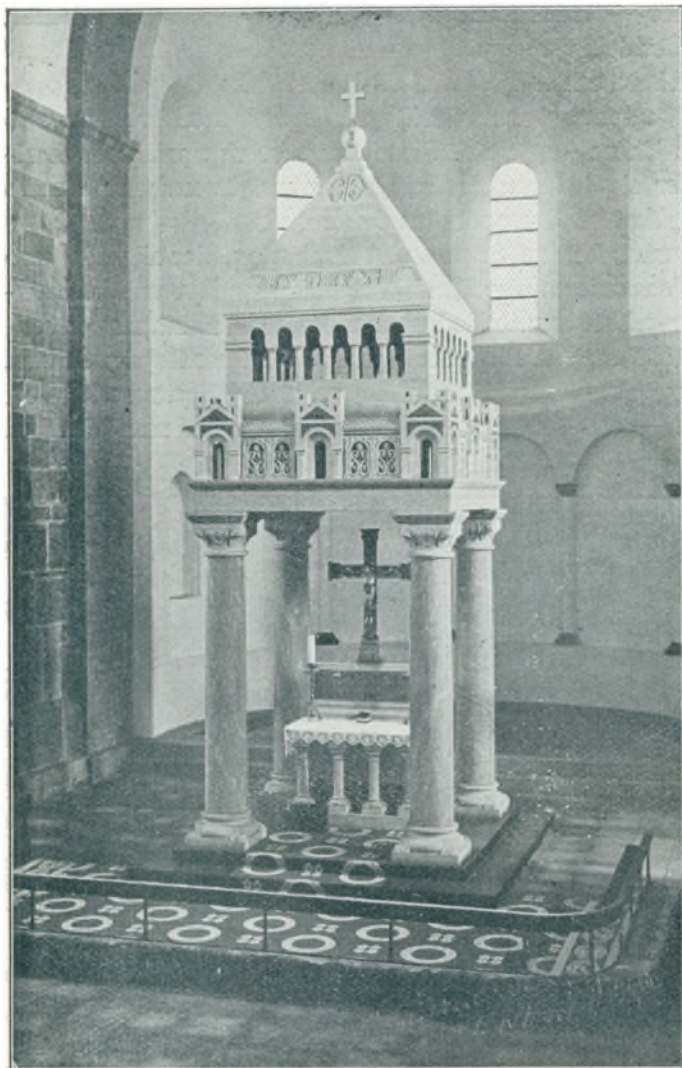
Korrundingen er et meget smukt, udpræget romansk Bygningsparti, med hvis nederste Del Kirkens Opførelse under Biskop Thore begyndte. Granitfoden er rigt profileret, kraftig og af ædel Form. Herover hæver sig tre maskerede Stokværker, hvoraf det øverste er trukket lidt ind for at gøre Indtrykket af Korrundingen lettere.

Kirken var før tækket med Bly, men har nu et prægtigt Kobbertag, der allerede flere Gange har faaet Lov til at prøve Vestenstormenes Kraft, vel nok haardest under Jævn-døgnstorm i Marts 1904 da Kobberdækket sønderledes paa den mod Mariataarnet vendende, forhøjede Ende af Langskibets Tag, saa Pladerne som Papirstykker fløj om Kirken. Paa Tagrygningen, hvor Langskib og Tværskib skæres, knejser et højt Rytterspir, hvori der hænger et Par mindre Klokker. — Vil man ind i Kirkens Indre, gaar man gennem Forhallen og kommer ind i Midterskibet. Kirken er 205 Fod lang og staar altsaa i denne Henseende meget tilbage f. Eks. for Aarhus Domkirke, der er 296 Fod lang, men i Bredden, der maaler 112 Fod, overgaar den alle Danmarks Kirker. Den har nemlig ikke mindre end 5 Skibe, men oprindeligt havde den kun 3 saadanne. Det yderste paa hver Side tilbyggedes i Middelalderens Slutning, vistnok efter 1402, da Kirken brændte. Denne imponerede Bredde og de mange Pillerader gør, at Domkirkens Indre faar et ganske særligt Præg af mægtig og alvorlig Ro.

Midtskibet er dækket af Kuppelhvælvinger, baarne af svære Gjordbuer, ligesaa Korsfløjene. Oprindeligt var Kirken i Overensstemmelse med den romanske Stils Regler dækket af fladt, malet Træloft. Dette ødelagdes imidlertid ved en Brand i 1242. Paa den Tid var Hvælvinger blevet moderne, og ved Genopførelsen af Kirken forsynede man den derfor med saa-

Prædikestolen.

Alteret.

danne og anbragte tillige spidsbuede Vinduer over de rundbuede Triforier. Men til at bære de tunge Hvælvingers Tryk udad var Murene ikke beregnede, allerede i 1266 truede Kirken med en „stor og farefuld Nedstyrting“, der kun ved et stort Arbejde forebyggedes.

Midtskibets Sidemure bæres af svære, firkantede Granitpiller, paa hvilke der hviler meget smukke Granitbuer. Disse er højere og elegantere paa Nordsiden, der er senere opført, end paa Sydsiden. Pillerne er i Begyndelsen af Aaret 1500 blevet dekorerede med Billeder. Paa de to vestlige mod Nord findes Rester af saadanne bevarede. Paa den ene Maria med Barnet, paa den anden Apostlene Bartholomæus og Andreas. Særligt dette sidste Billede er ikke uden Kunstværd og ret vel bevaret, da det i et Par Aarhundreder havde været gemt under et Epitafium. Paa den tredje Pille kunde man endnu i 1833 skimte Omridsene af Apostlene Petrus og Paulus, og faa Aar i Forvejen skal Kirkeværgen have ladet et andet Maleri udvaske, som var kommet til Syne under et Epitafium paa Pillerne lige overfor Mariabilledet.

Over Granitbuerne findes de berømte „Triforier“, Langskibets Pryd. Disse Triforier er smaa Bueaabninger, tre og tre sammen, der omfattes af en fælles, med udhugget Rude-mønster udsmykket, rundbuet Blinding. De smaa slanke Søjlers Hoveder og Fodstykker er af meget forskellig Form, iblandt Søjlerne paa Nordsiden har endog et Par 8-kantede Skafter, medens de andre er runde. Søjlerne i Nordsidens Triforier med de høje, bægerformede Hoveder er det smukkeste Stenhuggerarbejde i Kirken, ja, der skal ingen Detailler findes paa vore gamle Mindesmærker, der kan maale sig dermed.

Prædikestolen er fra 1597-og efter Bestilling af Valdemar Parsberg, Høvedsmand paa Riberhus fra 1594—97. Den er forfærdiget af Snedker Jens Asmussen i Odense for en Betaling af 100 Daler. Lige for Prædikestolen i Midtgangen ligger en firkantet Ligsten uden Udsmykning. Den dækker over Danmarks Reformator Hans Tavsens Grav.

Stolestæderne, der er af Egetræ, er under den sidste Restaurering forfærdiget af Snedkere i Ribe efter Tegning af Professor Amberg.

Over Korskæringen hæver sig den berømte Kuppel. Denne bæres af 4 store Korspiller og dissers Gjordbuer og hæver sig i to Afsnit til en Højde af 68 Fod over Korets Gulv.

Ifølge Helm's Undersøgelser skal der „i hele det nordlige Europa — nord for Alperne og Loire —“ ikke findes nogen Hvælving fra den tidligere Middelalder, der som denne er saa nær i Slægt med Kuppelen over Centralpartiet af Sofiakirken i Konstantinopel.

Under Kuppelens Østside staar der et mærkeligt Tempelalter, som ved sidste Restauration er bleven opført i Stedet for det gamle, kun med et Trækors prydede Alterbord, der stod i Korrundingen. Denne Rekonstruktion af Alteret er af stor kunsthistorisk Interesse, Oldkirken anvendte det fritstaaende Tempelalter, men i Middelalderen rykkede man Alteret tilbage mod Kormuren som nu. Over Alterbordet, der er af Sandsten, og bærer et Bronzekrucifiks, hæver sig, baaret af 4 Grantsøjler, en Baldakin eller saakaldt Ciborium, til Dels forfærdiget af Klæbersten og smykket med arkitektoniske Motiver, der symboliserer de 12 Porte i det ny

Orgelet.

Jerusalem. I Oldtiden kaldtes et saadant Alters Nordside: Evangelie- og Brødsiden, Sydsiden: Epistel- og Kalksiden. Forsiden var ofte forsynet med et Tæppe, bestemt til at skjule det Allerseligste for Menighedens Blik. I Alterbordet er indmuret en Pergamentrulle med Beretning om Kirkens sidste Istandsættelse.

Umiddelbart foran dette hviler, dækket af en stor, forhen med Messingbeslag prydet Ligsten, der nu skjules af Altertæppet, Kong Kristoffer den 1ste, der den 29. Maj 1259 døde i Ribe, forgiven i Altervinen af Abbed Arnfast fra Ryd Kloster. — En Konge til er begravet i Kirken, nemlig Erik Emun, der i 1137 dræbtes af Sorte Plov paa et Tingsted tæt ved Ribe. Hvor i Kirken Graven er vides ikke.

I Koret findes Kirkens gamle, mærkelige Døbefont, der er af Bronze og stammer fra Middelalderens Slutning. Den bestaar af et med gotiske Ornament, Figurer og Blomster prydet Kar, der hviler paa 6 Fødder, afvekslende Løver og Engle, som atter hviler paa en svær Fodkrans.

Pladsen om Alteret paa begge Sider begrænses af to Rækker Kannikestole, der afgiver god Prøve paa gotisk Træskærerkunst. De skal være skænkede af Ribes sidste

katolske Biskop, Iver Munk. Dele fra dem er fra senere Tid. I den modsatte Ende af Kirkens Midtskib er Orgelet. Dette er rigt udsmykket. Det forfærdigedes i 1635 af en fremmed Orgelbygger, der i den Anledning med sine Svende opholdt sig i 7 Uger i Ribe. Det stod oprindeligt paa Kirkens Nordside, ud for de to østlige Galleriarkader. I 1796 blev det, da det truede med at falde ned, flyttet hen paa en meget uheldig Plads, nemlig paa 4 Søjler, oprejste mellem Midterskibet og Koret, hvorved det spærrede Udsigten for Menigheden til dette. I 1843 fik det sin nuværende Plads over Kirkens Hovedindgang.

I søndre Korsfløj hænger Malerier af Biskopperne Poul Madsen, Hans Lausen, der var Svigersøn af Hans Tausen, og Peter Hegelund. Epitafium over en Adelsmand fra Kong Christian den 5tes Tid med Gemalinde. Epitafium over Slotsskriver Jørgen Pedersen, der døde 1650, og Borgmester Karsten Tønnesen, der døde 1667, samt begges Hustruer. En Mindetavle over Hans Tausen, sat af ovennævnte Svigersøn. Under dette en Mindesten over Biskop Peter Jensen Hegelund, der døde 1614, og dennes 3 Hustruer. Endvidere stod her en stor 5-armet Lysestage fra Middelalderens Slutning, som nu er flyttet hen i Koret foran Alteret. Paa Lysestagens Stamme er fastgjort en Bogstol med den alexan-

drinske Sct. Katharinas Billede, og i Fodstykket er anbragt 3 Løver. Lysestagen er udført i svær Messing.

Gennem et pragtfuldt Smedejernsgitter kommer man ind i Kirkens ældste Kapel 'Bethlehems-Kapellet', der er stiftet i 1292. I Aaret 1620 solgtes det til Rigsadmiral Albert Skeel, Rigsraad og Befalingsmand paa Ribershus, der døde 1639. Her er Sandstensbillede af ham og Hustru Birthe Friis. Endvidere Fortegnelse over Stiftets Biskopper og Stiftsprovster fra Reformationen og til vore Dage samt en Del Kobbertavler, der har smykket Slægten Holsteins Ligkister.

I Pillen overfor Kapellet er afmærket, hvor højt Vandet stod i Kirken under Stormen i 1634. Det var ca. $2\frac{3}{4}$ Al. Paa næste Pille er en gammel

Langskibets Østende set fra Syd.

Lysarm, givet af Jørgen Pedersen, Karsten Tønnesen og Hustru med Forbandelse over den, der flytter den. Mærkelig nok faldt den Arbejdsmand, der sidst flyttede den, kort Tid efter ned og slog sig ihjel. Paa Pillen lige for Præstens Værelse lægger man Mærke til et Maleri af Ribe Domkirkes Beskriver Historikeren Jacob Helms. I Præstens Værelse findes: En Mindetavle over Salmedigteren H. A. Brorson udført af H. E. Freund og indsat i 1864, 100 Aars Dagen efter hans Død. Ligsten over: den hamburgske Købmand Joacim Stampel, der 1645 døde i Ribe, Ærkedegn Hans Olufsen, der døde 1636 og Raadmand Mads Petersen, død 1635, desuden findes nogle gamle, værdifulde Møbler og paa Bordet et Tæppe med Korsstingsbroderi, skænket og udført af Enkedronning Caroline Amalie og hendes „tilstedeværende Hofdamer“.

Over en smuk gammel Dør, der fører ind til det sydlige Trappetaarn, hænger Malerier af Biskopperne Iver Hemmet, Johannes Buchard og Monrad. Derefter følger Ligstene over Biskop Iver Hemmet, Rektor Ægidius Lauridsen, Vedels Svigersøn, og længere henne en Ligsten med Billede af en Ridder i Dragt fra 1500erne. Tavsens Svigersøn Biskop Hans Lauridsen med Hustru Dorthe — en meget udvisket Ligsten med Billede af en Ridder og hans Frue, vistnok Klaus Sehested til Spandetgaard, Befalingsmand paa Riberhus og død i 1568 — Biskop Poul Madsen og Hustru Dorothea — Studiosus And. Nielsen — Kannik Niels Therkildsen — Dekan Gunde Lange samt Ligsten med Billede af en Døning over Præsten Jens Pedersen Grundet.

Paa venstre Side af Indgangen til Mariataarnet ses Hans Tausens Epitafium, stærkt afslidt, da det har ligget over hans Grav i Midtergangen ud for Prædikestolen. Epitafiet er, til Erstatning for en ældre Ligsten, som var bleven ødelagt, opsat af Dr. Ludvig Pouch, der var gift med Tausens Datterdatters Datter Dorte, Anders Sørensen Vedels Datter. Paa højre Side af Døren: Hans Svanning „Kong Frederik den 2. høyloflig Ihukommelse hans Tuchtmeister“ og Historiograf med Hustru.

I de nordre Sideskibe findes Epitafium med Billede af Raadmand Hans Vandel med Hustru og 6 Børn og paa hver Side af dette er anbragt nogle Billeder i god Udførelse fra et

Hans Tausens Ligsten ved Indgangen til Mariataarnet.

Epitafium over Raadmand Lauge Steffensen med Familie. Her findes endvidere Ligstene over Lægen Ludvig Pouch, sammes Hustru, Biskop Kragelunds Datter, Biskop Kragelund og Borgmester Jesper Hansen. Epitafium med Maleri af Rektor Anders Romdorff og Ludvig Pouch. Paa den modsatte Væg hænger Epitafium over Raadmand Hans Jessen med Tilnavnet Søhane, Epitafium over Ancher Anchersen, Dr. med. Landfysicus. Paa Kirkens Nordvæg er Ligstene over Amtsskriver Jens Martensen, Tolder Mathurin Dupont, et Kopi af et Maleri af Rafael udført af en italiensk Kunstner. Billedet er skænket af Gros-serer Puggaard fra København, samt nogle flere Ligstene. For Opgangen til nordre Galleri er der en smuk udskaaret Dør med Munkenes Vaabenskjold. Over Døren Epitafium over Præsten S. Andersen Vedel og Familie.

I den nordlige Fløjs Vestmur er der i 1891 indsat en Mindesten over Anders Sørensen Vedel, den berømte Oversætter af Saxo, Udgiver af Kæmpeviser og Historieskriver. Hans Ligsten, der var af sort Marmor, fandtes før i Kirken, men blev under en Restaurering i 1843 savet itu og benyttet som Trin foran Alteret. I Korsfløjen findes 2 Malerier af Kongerne Erik Emun og Kristoffer den 1ste. Et smukt Relief i Gibs forestillende Barnemordet i Bethlehem, udført af Billedhugger Stephan Ussing, samt et Portræt af Hans Tausen.

Medens de to spidsbuede Kapeller i Taarnets Underdel — det nederste oprindelig Sct. Lucius Kapel med Alterniche i Østmuren, det øverste, med Indgang fra det nordlige Galleri „De 10,000 Jomfruers Kapel“ — har særlige Indgange i Kirkens nordlige Side, fører Vejen til Taarnets Top for omtrent den første Trediedels Vedkommende gennem Mariataarnet. Gennem en rundbuet Dør i Kirkens Vestende naar man til en smuk Granitvindeltrappe, der er genopført med de forefundne Levninger som Forbillede. Denne fører forbi Indgangen til det sydlige Galleri til en Gennemgang gennem Langskibets Syd-mur, der viser denne Murs betydelige Tykkelse. Efter at være passeret tværs over Langskibets Vestende forbi Hvælvingerne træder man ind i selve det store Taarn. Dette er oprindelig ikke noget Kirketaarn, men et Vagttaarn, beregnet til Værn og Tilflugt for Byens Borgere. Paa dets Plads stod oprindelig et Taarn, der svarede til Mariataarnet, men dette gik — maaske omtrent 1250 — tilgrunde. Det var jo urolige Tider, der fulgte efter Valdemar Sejers Død, og man følte Trang til en fast Borg i Byens Midte. Af brændte Sten opførtes saa det nye Taarn, højere end dets Forgænger og med svære Mure, efter Forbilledet fra nedenlandske Byer, hvor der gerne findes en „Barfred“, der ofte er knyttet til Byens Kirke. Taarnet stod dog kun til 1283, da dets Overdel Juledags Morgen styrtede ned over Kirken, knuste Hvælvingerne og ihjelslog en Mængde af den forsamlede Menighed. 50 Aar senere var det genopført, men i 1594 faldt det atter ned, dog kun Nordvestsiden, saa den øvrige Kirke blev skaanet. Den gamle Stormklokke fra 1333 sønderloges ved denne Lejlighed. I 1595 begyndte Genopførelsen, der sluttede omtrent 1620. Taarnet blev vistnok herved en Del lavere. En ny Stormklokke, den nuværende, støbt 1599 af Melchior Lucas fra Husum, ophængtes. Desuden findes i Taarnet den saakaldte „Mariaklokke“, støbt i 1436 af Henrik Dobbran. At Taarnet var bestemt til Forsvar ses tydeligt af de to smaa Rum i Murene, der omgiver Uret. Disse er forsynede med smalle Skydeskaar, beregnede til Døtidens „Slanger“. Herfra beskødes i 1664 Svenskerne, der havde besat „Riberhus“, og under denne Kamp nedskød Fjenderne nogle af Sandstenspillerne i Rækværket om Taarnets Platform, hvilke saa erstattedes med Træpiller omgivne med Metal. Taarnet underkastedes i Aaret 1883–84 en grundig Reparation under Professor Ambergs Ledelse. Taarnet havde Spir før Ulykken i 1283, men ved Genopførelsen paasattes der fire Spidsgavle. Først efter dets Fald i 1594 blev det fladt foroven som nu. Dets Højde er 166 Fod. Fra Toppen har man en storslaaet Udsigt over Land og Hav. Den naar fra Skamlingsbanke til Blaavandshug og Sylts Nordspids samt ud over Vesterhavet og de grønne Marskenge om den gamle Stad ved Kirkens Fod.

C. I. SCHARLING,
Stiftsprovst.

F. BEHRENS CLAUSSEN,
Domorganist.

N. LOVMAND HVID,
Kantor og Kordegn.

C. I. SCHARLING, Stiftsprovst, Dr. phil., er født den 3. Januar 1879 paa Frederiksberg, som Søn af Professor, Dr. theol. Henrik Scharling og Hustru født Tuxen, ugift. Student fra Metropolitanskolen 1897, Universitetets Guldmedaille 1901, cand. theol. 1904, Studieophold i Udlandet fra 1905—08, derefter Lærer ved Dansk Missionsselskabs Skole, Dr. phil. 1917, Sognepræst i Tostrup 1917, Sognepræst ved Ribe Domkirke og Stiftsprovst i Ribe 1930, Censor ved Teologisk Embedseksamen. Formand for Studenterhjemmet fra 1908—09, Medlem af De danske Armeniervenners Komite, af Bestyrelsen for de skønne og nyttige Videnskabers Fremme, samt af Komiteen for Bittmanns Mission, Formand for Menighedskonventet af 1891, Medlem af Bestyrelsen for den danske Præsteforening, af Udvalget for Valdensermissionen og af Bestyrelsen for Foreningen for Kirkegaardskultur, Redaktør af Tidsskriftet Kirken.

FRANDS BEHRENS CLAUSSEN, Domorganist, er født den 31. Maj 1882 i Ribe, som Søn af Tobakshandler Johan Peder Adolf Clausen og Hustru Sørine Vilhelmine født Frandsen, gift 1919 med Katharina Hansen. Elev af Professorerne Malling, Rydinger og Nebelong, Organisteksamen 1907, Organistvikar ved Frue Kirke i København fra 1907—08, ansat som Organist ved Sct. Catharinæ Kirke 1902, som Domorganist i Ribe 1924. Medstifter af Ribe Musikforening, Stifter af og Dirigent for Ribe Koret. Holdt i 1927 25 Aars Organistjubilæum.

NIELS LOVMAND HVID, Kantor og Kordegn, er født den 7. December 1870 i Strand, Mols, som Søn af Købmand og Dampskibsekspeditor Anders Hvid og Hustru Karen født Sørensen, gift 1895 med Laura Petersen. Dimitteret fra Silkeborg 1890, Lærer ved Føn's Realskole i Aarhus fra 1890—92i Lærer i Hornslet fra 1. Januar 1894—1. November 1894, Lærer i Brabrand fra 1894—95, Førstelærer i Hørning fra 1895—1901, Lærer i Ribe og Kantor ved Domkirken fra 12. Juni 1901, fra 1920 tillige Kordegn, Medlem af Menighedsraadet, Værge for Domkirken, fra 1911—17 Kasserer for Hjælpekassen, fra 1919—21 Medlem af Ligningskommissionen, fra 1921—25 Medlem af Byraadet.

SCT. CATHARINÆ KIRKE var oprindelig Sortebrødrenes Klosterkirke og dannede Klosteranlæggets nordre Fløj. Den ligger østligst i Byen og blev i 1537 overladt Byen til Sognekirke. Det er en treskibet Kirkebygning uden særligt Kor, den har lige Gavlmur i Øst og et lille Vindeltrappetaarn i nordøstre Hjørne. Senere tilføjedes et Taarn mod Vest. Kirken er opført af røde Munkesten i senere Middelalder med 6 Fag baade i Midtskib og Sideskibe. 6 rundbuede eller svagt tilspidsede Arkader aabner sig fra Midtskibet mod hver af Sideskibene og bæres af 5 svære, firkantede Arkadepiller. Hele Kirken var oprindelig overhvælvet, men i 1918, da Kirkens Restaurering paabegyndtes, var kun Hvælvingerne i søndre Sideskib tilbage. Trods den spartanske Udstyrelse er den store Østergavl overordentlig smuk. I 1745, da man nedbrød nordre Sideskibs Hvælvinger, ombyggedes Nordmuren med Undtagelse af de østlige halvandet Fag og de 5 af

Sideskibets 6 Vinduer gjordes ved denne Lejlighed rundbuede, men ved sidste Restaurering fik de atter spidsbuet Form. Kirkens Hovedindgang er i Vest. I søndre Sideskibs Vestgavl har en Dør ført ud til Klosterets Vestfløj, i Syd førte en ud i Korsgangen, en ud i Østfløjen og en ud til Pladsen Øst for denne Fløj. Over Kortaget har tidligere været et lille Klokkespir, men ved Branden i 1580, der hærgede Byen, gik det ogsaa ud over Kirken, og endnu i 1593 hedder det, at Kirken havde stor Mangel paa Kor, Hvælving, Taarn Stole m. m. I Aaret 1617—18 opførtes Taarnet i Vest og Opførelsen kostede ca. 3,170 Rdl. Det nyopførte Taarn var imidlertid saa slet funderet, at det snart begyndte at hælde og i 1745 nedtog man Taarnets øverste Del, der oprindeligt var 32 m højt. Taarn-

Sct. Catharinæ Kirke efter den store Restaurering.

rummet er Forhal eller Vaabehus til Kirken og dets Portal i Vest bærer Kong Christian den 6tes Navnechiffer og Aartallet 1746.

Ikke blot Taarnet, men hele Kirken var paa Grund af svigtende Fundamenter kommet til at hælde, med Undtagelse af søndre Sideskibsmur. Ved Kirkens nyere Restaurering, der var overdraget Arkitekt Harald Lønborg-Jensen, lod denne de middelalderlige Fundamenter erstatte med mægtige Betonpiller, som hviler paa Betonfundamenter, der er støbte ca. 7 m under Jorden. Betonpillerne var paa sindrig Maade delt i et nedre og et øvre Parti med et Omdrejningsled imellem og konstrueret saaledes, at Kirken ved sin Egenvægt kunde dreje sig tilbage i lodret Stilling. Da det vældige Funderingsarbejde var fuldført i 1920, blev den store Kirke, der i Løbet af 500 Aar var kommet til at hælde ca. 60 cm mod Nord, nu i Løbet af 6 Dage drejet tilbage til sin oprindelige lodrette Stilling. Det er første Gang, baade i og udenfor Danmark, et saadant Arbejde er udført. Derefter restaureredes Murværket, og Vinduerne fik deres oprindelige, spidsbuede Form. De nedbrudte Hvælvinger genopførtes og selve Kirkerummet blev hvidtet.

Sct. Catharinæ Kloster er stiftet i 1228, men den nu staaende Kirke stammer fra første Halvdel af det 15te Aarhundrede. Den nuværende Kirke er den tredje, som har staaet her. Den har afløst en højgotisk Kirke fra det 14te Aarhundrede, og før den blev bygget, stod her en senromansk Kirkebygning, som maa være anlagt omkring 1230. Den ældste Kirke var en eenskibet Kirkebygning, der oprindelig var bestemt til Overhvælvning, og Hvælvingerne er sikkert ogsaa blevet byggede. Denne ældste Kirkebygning afløstes af den gotiske Bygning fra det 14te Aarhundrede, der fik samme Faginddeling og vistnok samme Bredde som den ældste. Allerede i det 15te Aarhundredes første Halvdel nedrev man denne Kirkebygning og rejste den store, endnu staaende, 3-skibede Kirkebygning, som i sin Stil meget ligner Ribe Domkirkes. Grunden til at Dominikanerne i det 15te Aar-

Sct. Catharinæ Kirkes Indre før dens sidste Restaurering.

hundrede efterlignede Domkirken, er vistnok den, at de har ment, at denne Kirketype har haft større Stabilitet. Ribe Domkirke stod jo endnu forholdsvis uanfægtet paa Ribes vanskelige Grund, hvorimod de 2 Gange havde maattet nedbryde deres Klosterkirke.

At Kirke Nr. 1, den senromanske Kirkebygning, er paabegyndt meget snart efter Stiftelsesaaet, kan der ikke være Tvivl om. I 1230erne maa den have staaet under Opførelse, og ved Midten af Aarhundredet eller kort efter har den antagelig staaet fuldført, selv om Hvælvingernes Indbygning kan tænkes at være foregaaet lidt senere.

Nogle pavelige Afladsbreve fra 1392 og 1401 fortæller os om Kirkens ulykkelige Tilstand omkring Aarhundredeskiftet: Kirken var ligesom øde, og dens Mure laa hen i Ruiner. Her sigtes til Kirke Nr. 2, efter at dens Mure paa Grund af Hvælvingsstrykket var kommen til at hælde. Endelig har vi et paveligt Afladsbrev fra 1433, som skal skaffe de haardt hjemsøgte Dominikanere Hjælp. Kirken er brændt, og man er øjensynlig i Færd med Opførelsen af en ny Bygning. Naar det hedder „at Brødrene 3 Gange har været ført fra et Sted til et andet“, hentydes der aabenbart til de 3 Anlæg: det senromanske, det højgotiske og det sengotiske.

Den udskaarne Altertavle er opsat i 1650. Den bærer Kong Frederik den 3dies Navnetræk i Topstykket og 4 Malerier. De forestiller Nadveren, Christus i Getsemana og Christi Daab samt Korsfæstelsen. To malmstøbte Alterstager er skænkede i 1670 af Tolder Maturin du Pont.

Den rigt udskaarne Prædikestol i Renæssancestil er fra 1591 med Fremstillinger af Christi Barndomshistorier og paa Himlen Aarstallet 1591. Døbefonten, der er af Granit med Evangelisternes Navne indhuggede paa Kummen, er den oprindelige. Orgelet er i 1649 skænket Kirken af Domkirken, men det er helt ombygget i 1885, og blev udvidet under den sidste Restaurering i 1918—32. I det nordlige Sideskib hænger to store Malerier, det ene, der forestiller Gangen til Golgata, er malet af J. Roed og skænket til Kirken af Pastorinde Bang, det andet, der gengiver Korsfæstelsen, er fra 1694. Af Mindetavler og Epitafier er der kun faa. Der er Mindesten over Præsten Jacob Sørensen, død 1580, Raadmand og Farver Peder Christiansen, død 1723, samt et Maleri fra et Epitafium over Raadmand og Tolder Carsten Olufsen, død 1659, og dennes Hustru. Mindesten over C. Olufsen med Hustru og to Døtre, og over Præsten Magister Jørgen Larsen Fog, død 1710, samt Mindetavler over nævnte Fog og over Regimentskvartermester Knud Hauchs Enke, Sophie Brun, død 1703. Desuden rummer Kirken en Del Ligsten. Af Kirkens to Klokker er den ældste og mindste „Sct. Catharina“ støbt i 1477 til Sct. Nicolaj Kirke.

E. CLAUSEN,
Pastor.

EMIL CLAUSEN, Pastor, er født den 5. December 1877 i Nyborg, som Søn af Skomagermester Martin Clausen og Hustru Jensine født Petersen, gift 1905 med Henry Olsen, Datter af Dampskibsfører Olsen, København. Student fra Maribos Latinskole i København 1898, cand. theol. 1904, Præst ved Nazaret Kirke i København fra 1904—09, Sognepræst til Hjardemaal fra 1909—12, Præst og Israelsmissionær i Przemysel, Galizien, fra 1914—19, Sognepræst i Grindsted fra 1920—29, ved Sct. Catharinæ Kirke i Ribe fra 1929. Formand for Meninghedsplejen i Ribe By, Lærer ved Latinskolen. Har fra sit Arbejde blandt Jøderne skrevet en lang Række Bøger, som er solgt i store Oplag, de vigtigste er: „Folket under Lov-

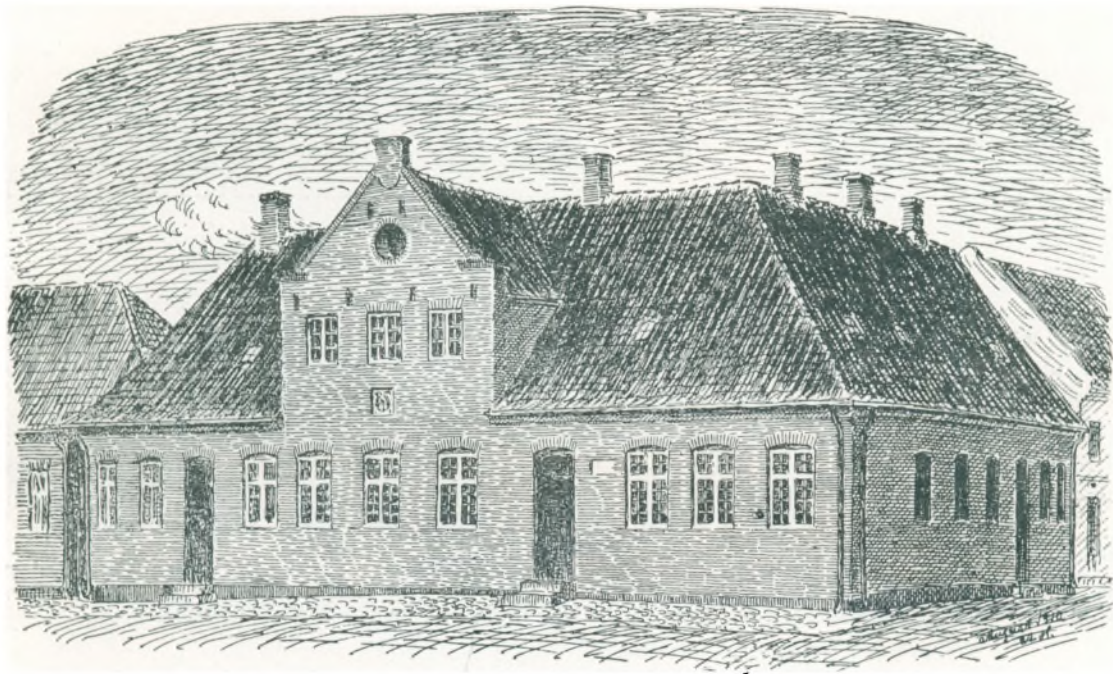
N. FREDERIKSEN,
Kantor og Kordegn.

ven“, til Studium af Israel og Israelmmissionen „Ben Israel“, et Livsbillede ud af den store Krig „Det nye Palæstina“, „Jøde og Kristen“, en Popularisation af den førstnævnte.

NIELS CARL CHRISTIAN JULIUS FREDERIKSEN, Kantor og Kordegn, er født den 18. Oktober 1884 i Randers, som Søn af Karetmager Frederiksen og Hustru Else født Christensen, gift 1909 med Marie Halvorsen. Dimitteret fra Ribe Seminarium 1907, ansat ved Ribe Skolevæsen 1. Februar 1909, Kantor og Kordegn ved Sct. Catharinæ Kirke siden 1. December 1923, virket som Lærer ved Handelsaftenskolen i Ribe fra 1910—24, i to Perioder kommunal Revisor, Kirkeværge for Sct. Catharinæ Kirke siden 1920.

RIBE KATEDRALSKOLE grundlagdes d. 13. Juni 1145. Paa denne Dag stiftede Biskop Elias Ribe Domkapitel og overdrog ved det i denne Anledning udstedte Dokument Kannikerne Styrelsen af den til Kapitlet knyttede Skole (Angaaende det Dokument, hvorved Biskop Elias indstiftede Ribe Domkapitel henviser vi til Ribe Bys Historie S. 7).

Den af Biskop Elias stiftede Skole var fra først af en Kannikeskole med det Formaal at uddanne Ungdommen til Kirkens Tjeneste, og den Bygning i hvilken Skolen holdtes, har uden Tvivl været selve Kannikeklosteret, der laa i Nærheden af Domkirken. Men intet Spor er tilbage af dette. Ved den store Ildebrand, der hærgede Byen i 1176, brændte Klosteret tillige med Kirken. Den anden Skolebygning har rimeligvis været det efter Branden opførte Kloster, som laa syd for Domkirken, ud mod den nuværende Sønderports-gade. Da saa Kannikkerne i Begyndelsen af det 13. Aarhundrede opgav Klosterlivet og byggede sig smaa Boliger rundt om Domkirken, maa Skolebygningen have været blandt disse, og det til Aarhundredets Slutning. Ved Aar 1300 laa Domskolen ganske nær ved Puggaard, i den nuværende Puggaardsgade (dengang Skolegade), og ved Aar 1440 i Sct. Hans Gade (nu Bispegade), i den Gaard, som Præsten og Forstanderen for Puggaard, Hr. Vilhelm, i 1338 havde skænket til Bedste for fattige Skolebørn. Her var den, til den

Latinskolen fra Rektor Falsters Tid.

omtrent ved Aar 1500 flyttedes til Hjørnet af den nuværende Skolegade og Grydergade. Selve Skolelokalet bestod da af Skolegaardens Bagbygning, af hvilken endnu en Rest er tilbage. Paa denne Grund — lige over for Domkirken — laa Skolen i over halvfjerde Hundrede Aar, indtil den i 1856 flyttedes til sin nuværende Plads.

Skolens Formaal var at uddanne de unge til Kirkens Tjeneste. Undervisningen var derfor først og fremmest i Religion, men den var yderst kummerlig. Undervisningsfagene skulde efter de bedste Mønstre fra Udlandet omfatte Gramatik, Dialektik, Retorik, Aritmetik, Geometri, Astronomi og Musik. Hvad der ellers læstes i Skolen fortjener neppe at omtales. Teologien og Filosofien tabte sig i Spidsfindigheder, hvorved latinske Ord anvendtes, der ikke var mindre barariske. I 16 til 20 Aar kunde en Discipel gaa i Skole for at lære dette Munkelatin. Endnu henimod Reformationstiden var Skolen dog vistnok den eneste i Stiftet, hvor der kunde faas nogen egentlig Skoleuddannelse, og hvorfra hele Stiftets talrige Gejstlighed er udgaaet. Har der end blandt Disciplerne været en Del adelige, idet Haabet om at naa til Abbedier og Bispestole har lokket mange, saa var dog den store Mængde henvist til at leve af den Almisse, som de indsamlede ved godt Folks Døre.

Under Katolicismen (og endnu efter denne) havde Disciplerne en særegen Dragt, naar de drog omkring i Gaderne og sang, for at de derved kunde skelnes fra uprivilerede Tiggere.

Tiggeriet, og hvad der kunde tjenes ved kirkelige Forretninger, skaffede hovedsagelig Disciplene deres Underhold. Hvad der af gode Gaver ydedes Skolen, betragtedes som eet med, at det var ydet Kirken. Derfor var der ogsaa til denne Skole knyttet mange Legater og milde Stiftelser.

Af de Penge, som Disciplene indsamlede ved at synge for Folks Døre, fik Rektoren og Lærerne deres Part. Den almindelige Raahed og Fordærvelse i Middelalderen gav sig med Hensyn til Fornøjelser, som bekendt Udslag i udsvævende Narrespil og Optøjer. Almindelige var Fastelavnsløjerne, hvori ikke blot Disciplene deltog, men ogsaa Præsterne,

Puggaard, hvor Rektorerne boede indtil 1903.

med Mummeiege og Forklædninger. Mod disse udgav Kong Christian den Anden et strengt Forbud paa Grund af deres Usædelighed.

Ved Domskolene fandtes — ligesom det var Tilfældet ved de større Skoler i Landet — et Peblinge Gilde. I et Afladsbrev, udstedt af Ærkebiskoppen af Lund og 7 Biskopper, som var forsamlede i København i 1466, loves der Aflad til dem, som bidrager til Gildets Bygningsfond og til de Gildebrødre, der besøger deres syge Medbrødre, hvorved der vistnok tænkes paa syge Skolebørn. Peblinge-Gilderne har nærmest været Foreninger af ældre med det Formaal at sørge for Disciplenes — særlig de fattiges — Bedste baade i aandelig og legemlig Henseende. Peblinge-Gildet havde sit eget Alter i Domkirken.

Blandt de mange humane Foranstaltninger til Bedste for Skolens Disciple har Stiftelsen af Puggaard faaet saa stor Betydning, at den fortjener særlig Omtale.

Biskop Kristjern stiftede i 1298 Puggaard til Understøttelse for 20 fattige Skolebørn. Dokumentet om Oprettelsen af denne betydningsfulde Stiftelse nævner en Mængde Gaarde og andet Gods, som knyttedes til den, og det hedder i Stiftelsesbrevet: „Vi har skænket, skødet og til evig Besiddelse overdraget alle de rørlige og urørlige Ejendomme med deres

Tilbør til Understøttelse af 20 fattige Skolebørn, der er tjenlige til at studere, og som skal tages fra alle Dele af Stiftet, med fælles Bolig og Bospising i Ribe til evig Tid efter en Form og Regel, som passer for Dem“.

Den Bygning, hvori de 20 fattige Skolebørn boede og bospistes, var et Stenhus i Pugetoft og kaldtes Pugehus. Til Forstanderen, der i Begyndelsen ikke var nogen af Kannerne, men Præsten ved Sct. Mikæls Kirke, og som skulde forestaa Skolebørnenes mange Andagtsøvelser, byggede Biskop Kristjern en Bolig, der kaldtes Puggaard. Denne blev senere Rektorbolig og var det i omtrent halvfjerde Hundredeaar, nemlig fra Midten af det 16tende Aarhundrede og til 1903.

Mod Slutningen af Middelalderen blev Puggaard gjort til en Forlening for en af Kannerne, der som Forstander efterhaanden skaffede sig en utilbørlig Fordel ved at indskrænke Tallet af de Skolebørn, der havde Ophold paa Stiftelsen. Det synes endog, som om Antallet en Tid lang før Reformationen ikke havde været over 4.

Skolen led et betydelig Tab da Jacob Sørensen var dens Rektor, idet alt Puggaards Gods blev Hospitalets Ejendom. Dette skete, da Kongen den 11. Januar 1554 med Rigsraadets Samtykke bestemte, at det Puggaard tilhørende Gods, som „en lang Tid har været i stor Misbrug, oc Scolen oc Peblingerne ikke har fanget deraf hwes dennem burde med rette“, med Bønder og Tjenere og alt andet, som nu hørte dertil, skulde ligge og blive til det almindelige Hospital i Ribe, hvis Forstander skulde have det i Forsvar og oppebære Renten og deraf altid holde 12 Peblinge til Kost til 2 Maaltider om Dagen, samt give 5 Lokater hver 2 Daler hvert Fjerdingaar. Af disse 12 Peblinge skulde 4 hver Dag møde i Kirken Kl. 5—6 om Morgen og Kl. 2—3 om Eftermiddagen og hjælpe til at synge og gøre anden Gudstjeneste. Ved denne Lejlighed var det, at Skolemesteren flyttede ind i Puggaard.

En af Ribe Latinskoles kendteste Rektorer var Christian Falster, der virkede ved Skolen fra 1723 og i 40 Aar derefter. Han fik anskaffet en hensigtssvarende Bogsamling til Skolen, og Biblioteket indviedes højtideligt den 20. Juni 1720. Det skyldes ligeledes denne Rektor, at Skolen fik en ny Bygning, der indviedes den 13. Januar 1727.

I Aaret 1845 fejrede Ribe Skole 700 Aars Jubilæum.

Da Skolen i 1856 flyttedes til sin nuværende Plads, blev den gamle Skolebygning solgt til Byens Sparekasse, som siden indrettede den til Fribolig. Paa Bygningen er der i 1903 indsat en Mindetavle om Skolen, hvor Navnene paa dens berømteste Disciple anføres, og i 1905 en Mindetavle for Dansk-Amerikaneren Journalisten og Filantropen Jacob A. Riis, som fødtes her i 1849.

Ribe Katedralskoles nuværende Rektor er: Aage Willumsen.

A. A. WILLUMSEN,
Rektor.

AAGE WILLUMSEN, Rektor, er født den 15. Marts 1877 i Roskilde, som Søn af Købmand Julius Willumsen og Hustru født Hansen, gift 1914 med Sophy Skaarup, Datter af Pastor Otto Skaarup fra Terslev pr. Haslev. Student fra Roskilde 1895, cand. polyt. 1900, Sekondløjtnant ved Ingeniørregimentet 1902, Ingeniørassistent hos Stadsingeniøren i København 1902, Adjunkt ved Herlufholm Skole 1904, ved Roskilde Katedralskole 1909, Rektor ved Ribe Katedralskole 1921, Medlem af Roskilde Byraad fra 1917—20, af Ribe Byraad siden 1925.

Klostergaarden.

RIBE HOSPITAL ved Sct. Catharinæ Kirke har vistnok allerede begyndt sin Virksomhed i 1537, men kom først ret i Stand ved Fundats af 12. Oktober 1543, da Kong Christian den 3die skænkede det Sortebrødreklosteret med Bygninger, Gaarde, Huse, Abildgaard, Have og Gaardsrum til et almindeligt Hospital for fattige, saare og syge Mennesker, og til denne Gave føjede han af Skats Herreds Kongetiende 3 Læster Korn og 50 Lam, samt to store Enge ved Byen. Senere tilføjedes Helligaandsgaarden i Ribe med alt dens Tilliggende, men først efter den daværende Besidders Død. I 1556 fik Hospitalet i Stedet for selve Gaarden den gamle Bispegaard, som det solgte i 1598, og den tæt uden for Ribe liggende Sct. Jørgensgaard, et Vikarie i Vorbasse-Nebel og Sct. Jørgens Hospital i Kolding, der dog 2 Aar senere lagdes ind under Koldinghus, medens Hospitalet fik Erstatning i andet Gods. Ved kongeligt Brev af 11. Januar 1554 blev Puggaards Stiftelse med tilhørende Gods lagt til Hospitalet, mod at dettes Forstander skulde give 12 fattige Peblinge Underhold og bidrage til 5 Høreres Løn ved Katedralskolen. Senere forøgedes Hospitalets Formue ved andre Gaver, deraf ogsaa fra private, ligesom det ogsaa en Tid fik større Indtægter ved at optage Lemmer, mod at De indskød Kapital, som efter deres Død tilfaldt Stiftelsen.

Hospitalet har stadig Plads i Sortebrødreklosteret, der ligger paa Sydsiden af Sct. Catharinæ Kirke og er sammenbygget med denne. Af de oprindelige 3 Klosterfløje er den østre forsvundet. Langs hver af Klostergaardens eller „Fratergaardens“ 4 Sider er der en Korsgang med aabne Arkader mod Fratergaarden, dog med en lav Brystningsmur nederst i hver Arkade. I nordre Korsgang er der en Dør til Erstatning for den næstøstlige Arkade. Alle Klosterfløjene er 2-Etages og ligeledes Korsgangsbygningerne. I øvre Stokværk findes der, alle Gaardens 4 Sider rundt, en Række smalle Vinduer. Disse er spidsbuede

i Fratergaardens Østside, men fladbuede mod Nord, Syd og Vest. Allerede i 1652 var 6 Fag af østre Klosterfløj forsvundet. Resten af denne Fløj skal være styrtet ned under en Storm i Slutningen af det 17de Aarhundrede. I Østfløjen har der været en stor, hvælvet Sal, der benyttedes som Spisesal for Katedralskolens Disciple, saa længe de fik Kosten i Hospitalet.

Ser man Klosterbygningerne ude fra, viser Østsiden sig med ganske raa, forhugget Mur uden nogensomhelst arkitektoniske Enkeltheder. I Flugt med den staar Sydfløjens store Østgavl, der i sin nuværende Form stammer fra Begyndelsen af det 19de Aarhundrede, ligesom Sydfløjens Sydfacade, der er overordentlig smuk i sin klassicistiske Komposition med de 2 Vinduesrækker og de 2 symmetrisk anbragte Empiredøre.

Af Klosterets Ydersider har Vestfløjen bevaret mest af sit oprindelige, gotiske Præg, der yderligere er kommet til at træde frem ved Restaureringen. Nedre Stokværk har slet ingen Vinduer i Vest. Derimod er der Rester af 5 ganske smaa, oprindelige Vinduesaabninger i øvre Stokværks Vestside, dog har de 3 vejet Pladsen for nyere og større. Det barske og tillukkede i denne Middelalderfacade, med det vinduesløse nedre Stokværk, og de smaa, snævre Lysglugger i øvre Stokværk, er mildnet ved den rige Anvendelse af Kløverbladfriser, dels een under Taggesimsen, ganske svarende til dem inde i Klostergaarden, dels en dobbelt Kløverbladfrise under øvre Stokværks Vinduer. Denne Dobbeltfrise er paa den ret lange Facade afbrudt eet eneste Sted, og her findes der en slank, fladbuget Blinding, som muligt i Middelalderen har været prydet med et Kalkmaleri, f. Eks. af Jomfru Maria eller maaske snarere af Klostrets og Kirkens Værnehelgen, Sct. Catharinæ.

Indgangen til Klosteret var oprindelig i Vestfløjens Nordgavl. Her kom man ind i en smal, hvælvet Forstue, hvorfra der dels førte en Dør ind i vestre Korgangshal, dels en Dør gennem Kirkens Vestgavl ind i søndre Sideskib. Udvendig paa Klosterfløjens Nordgavl, nær Kirkegavlen, findes en Niche, som tydeligt bærer Spor af at have været en udvendig Kamin. Her maa der være brændt Baal i kolde Vinterdage, og nær denne Kamin kunde man tænke sig, at Portneren havde haft Stade, eller muligvis en Broder, der skulde bede forbipasserende om Almisser.

Sortebrødre-klosteret i Ribe er næst Karmeliterklostret i Helsingør det mest fuldstændig bevarede Klosteranlæg i Danmark. Der er ubedragelige Tegn paa, at de forskellige Dele af Klostret er opførte til højst forskellige Tider. Et senromansk Klosteranlæg kan sammen med en senromansk Kirke paavises som det ældste Anlæg eller Anlæg Nr. 1. Kloster Nr. 1 er aldrig bleven fuldført, men efter at Størstedelen af Kirke Nr. 1 er nedbrudt, har man opført en ny Kirkebygning, Kirke Nr. 2, i fuldt udviklet gotisk Stil, højgotisk, og har dernæst fortsat med Opførelsen af Klostret, ligeledes i samme Stilart. Klosteranlæg Nr. 2 blev dog heller ikke fuldført. Først efter at Kirke Nr. 2 ligesom Nr. 1 var bleven nedbrudt, og den nustaaende Kirkebygning, Kirke Nr. 3 var rejst i sengotisk Tid, fuldførte man endelig Klostret, Klosteranlæg Nr. 3, omtrent ved samme Tid.

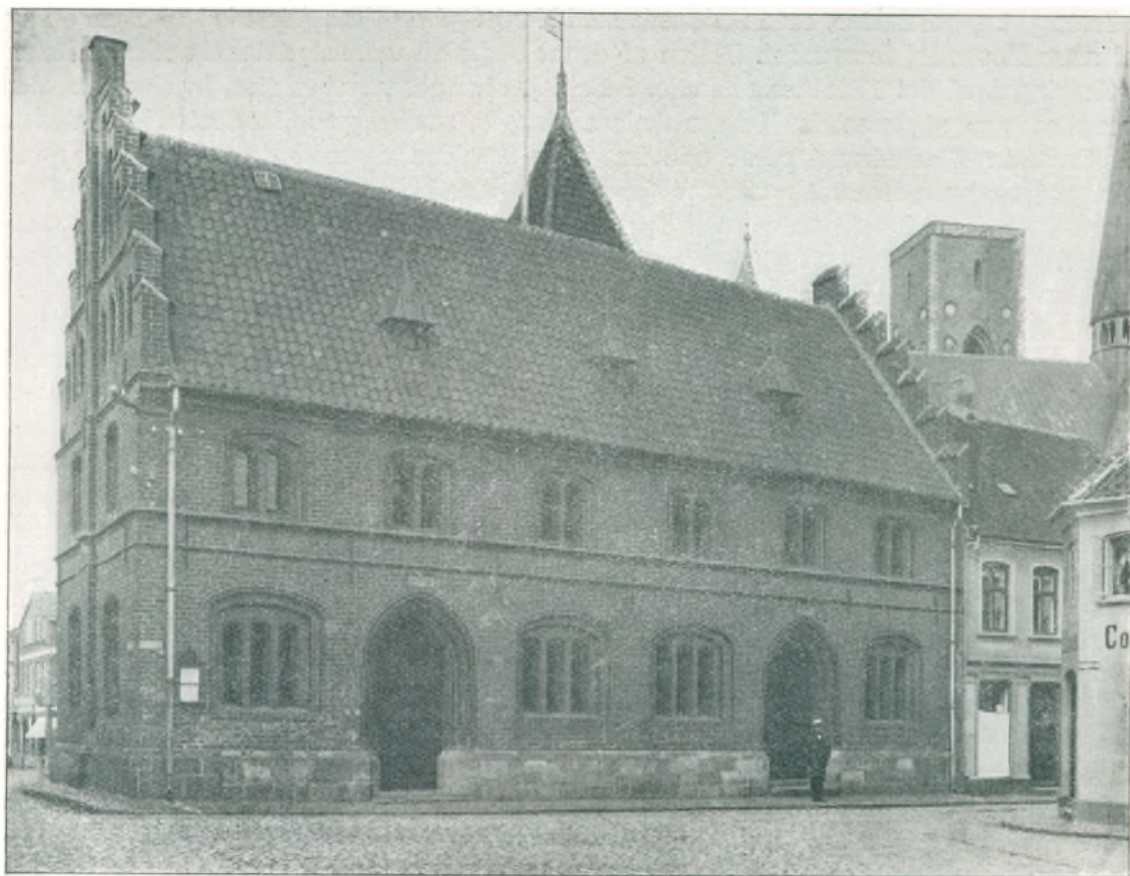
Ved den paabegyndte Restaurering af Klostret, der forestaas af Arkitekt Harald Lønborg-Jensen er der projekteret, at Størstedelen af østre Klosterfløj genopføres i sin gamle Skikkelse med den hvælvede Kapitelsal, hvis skønne Dobbeltvinduer og Portal er bevaret og hører til de sjældneste og ejendommeligste Partier indenfor dansk Klosterarkitektur. Hospitalets Forstander er Amtsfuldmægtig Lerche Thomsen.

POUL JOHANNES LERCHE-THOMSEN, Hospitalsforstander, er født den 17. Juni 1889 i Svendborg, som Søn af Sognepræst Carl Christian Thomsen, Vejrum v. Holstebro og Hustru Clara Marie, f. Lerche, gift 1918 med Ingeborg Lind, Datter af Apotheker N. P. Lind, Ribe. Student 1908 fra Ribe Katedralskole, cand. jur. 1915. By- og Birkefuldmægtig i Køge, Amtsfuldmægtig i Ribe. 1918 Amtsraadssekretær og Skolefondskasserer. 1923 Formand for Væрге-raadet, 1925 Forstander for Ribe Hospital.

LERCHE THOMSEN,
Forstander.

Ribe Bys Raadhus.

RIBE BY'S RAADHUS skriver sig fra det 14de Aarhundrede. Anders Bundesens Sønnesøn, Anders Henriksen solgte i 1394 sin Gaard i Grønnegade til Byen, og denne Ejendom blev senere Byens Raadhus og vedblev at være det i over 300 Aar. Det maatte da paa Grund af Brøstfældighed nedrives, og Byen købte i dets Sted sit nuværende Raadhus, der ligger paa Hjørnet af Stenbogade og Sønderportsgade. Bygningen fra 1394 beskrives af Terpager som et stort og prægtigt 3 Etages Stenhus, og det skal efter Sagnet have været benyttet som Børs. Resen opgiver i sit Atlas, at Gaarden oprindelig var bygget af Grønningerne til Oplagssted for de Varer, som de ind- og udførte, og efter dem havde den faaet Navn af „Grønningegaarden“.

Tirsdagen før Pinse i Aaret 1448 gjorde Magistraten et Mageskifte med en af Byens Borgere, som tillige var Herskabsfoged, Klavs Thidixen. Han overlod Byen et Stenhus med tilliggende Jord i Grønnegade, som stødte op til den nordlige Side af det nye Raadhus, og den østlige Del af et andet Stenhus, som igen laa nordenfor det første, hvorimod han fik Byens gamle Raadhus, ogsaa et Stenhus, som laa paa den nordlige Side af Domkirkens Kirkegaard. Under det nordligste af de 2 Huse, som Byen herved fik i Grønnegade til Udvidelse af sit Raadhus, blev der, som man kan se af Byens omtrent samtidige ældste Jordebog, straks indrettet en Raadhus-Vinkælder i Lighed med, hvad der plejede at finde Sted i de tyske Byer. Efter Oplysninger i samme Jordebog udlejedes denne Kælder for 15 Mk. om Aaret. Det viste sig dog snart, at Byen ikke kunde undvære det gamle Raadhus, og det blev derfor i 1458 købt tilbage, og Kældrene under det blev endnu i mange Aar anvendte som Byens Fængsel, hvorfor det i Almindelighed kaldtes Bøddeliet, og Gaden fik Navn af Bøddelsgade.

Amts- og Byraadssalen i Raadhuset.

Det nuværende Raadhus er oprindeligt bygget som 2 Huse, hvoraf det sydligste eller Hjørnehuset har været lidt højere i underste Etage og tillige lidt dybere end det andet, men som forøvrigt er byggede efter en fælles Plan, saa at de danner et symmetrisk Hele. De omtales første Gang i 1496, da Karin Madsdatter, Enke efter Povl Abildgaard, som havde været Borgmester i Viborg, solgte Hjørnестedet til Nis Ebsen, Borger i Ribe. Selv havde hun dels arvet det efter sine Forældre, dels købt det af sine Medarvinger. Disses Overdragelse af deres Andele i Huset til Karin synes dog ikke at have været ganske i Orden, og Forholdene blev derved noget indviklede. Navnlig havde Karin Madsdatter en Søster Anna, som var Nonne i Gudum Kloster, og paa hvis Arvelod Klosteret senere gjorde Fordring. Nis Ebsen solgte derefter sin Lod i Huset til Kanniken Magister Hans Severinsen, i hvis Besiddelsestid 1526 de 4 jyske Biskopper, en Domprovst og Ridderne Predbjørn Podebusk, Mogens Munck og Mogens Gjøe, afsagde Dom i Sagen angaaende Klosterets Fordring og dømte, at den Søsters Lod, som var gaaet i Kloster, var tilfalden de øvrige Søstre. I 1528 solgte derpaa Hans Severinsen „Stenhuseene“, som altsaa nu var forenede, til Kanniken Niels Torkilsen, og samme Aar vurderede Borgmestre og Raad Ejendommen til 800 Mk. — For i Korthed at fortsætte Bygningens Historie udover denne Periodes Grænse, saa ejede Niels Torkilsens Søn, Oluf Nielsen, Borger i Ribe, den efter sin Fader, men efter hans Død maatte Enken i 1591 overlade Hjørnehuset til den bekendte Raadmand Anders Sørensen, hendes Mands Svoger, for en Gæld af 2,075 Dr., hvorimod hun beholdt det nordligere Hus. Senere forenedes begge Huse atter, da Anders Sørensens Arvinger i 1617 og 1618 solgte deres Hus til Dr. Kristen Bording, som allerede ejede det andet Hus. I 1673 gik Ejendommen

dernæst fra Bordings Arvinger over til Raadmand Niels Pedersen Terpager, den lærde Terpagers Fader, efter at den 3 Aar i Forvejen var vurderet til kun 250 sl. Dr. og 1709 solgte atter Madame Anna Terpager, Niels Knudsens Enke, Raadmandens Datter, sit Hus, kaldet „Steensen“, for 365 Rdl. til Byen, som derpaa indrettede det til sit Raadhus.

Det er en gotisk Bygning i to Stokværk af røde Munkesten i uregelmæssigt Skifte, med Trappegavle, fladbuede Vinduer og to spidsbuede, smukt profilerede Døre, hvorfor findes to Sandsten med latinske Indskrifter. I 1892—94 blev Fløjen restaureret under Ledelse af Arkitekt, Professor H. C. Amberg, der tilbyggede den 2 Stokværk høje Sidefløj ud mod Sønderportsgade. Denne er i Stil med Hovedfløjen og opført af røde Mursten paa Granitsokkel, samt et firkantet Taarn med Pyramidetag i det indvendige Hjørne mellem de to Fløje. I Hovedfløjen er i 1ste Stokværk en rummelig Forsamlingssal med Forhal, og i Salen findes Malerier af Dronning Sophie Magdalene og af følgende Stiftsbe-
 falingsmænd og Stiftamtmand: Albert Skeel, død 1639, Gregers Krabbe, død 1655, Hans Schack, død 1676, Fr. E. Spechan, død 1697, Hans Schack, død 1719, C. C. Gabel, død 1748, Holger Skeel, død 1764, Hans Schack, død 1796, Th. Levetzow, død 1817, W. J. A. Molkte, død 1835, M. S. V. Sponneck, død 1874, H. C. Nielsen, død 1885, H. Ahnfeldt, død 1905 samt Stiftamtmand G. v. Stemann. I Sidefløjens 2det Stokværk findes en stilfuld Amts- og Byraadssal med tidligere Lensmænds og Raadmænds Bomærker og paa den ene Endevæg et Maleri af Ribe i Middelalderen. I et lille Værelse i Hovedfløjens 1ste Stokværk findes en lille værdifuld Raadhussamling, der er oprettet i 1902, og indeholder et Udvalg af Byens gamle Breve og Protokoller, der iblandt et Haandskrift af Riber Ret, fra Begyndelsen af det 15te Aarhundrede, en Raadmandsstob fra 1564, gamle Sværd, Jernlænker, Morgenstjerner m. m.

Ved Siden af Raadhuset ud mod Domkirkepladsen ligger Arresthuset, der var en tidligere Kommuneskolebygning, der ombyggedes i 1890—92 af H. C. Amberg. Den er i 2 Stokværk med Kælder og opført af røde Mursten paa høj Granitsokkel. Kælderen og en Del af nederste Stokværk er noget ældre end den øverste Del af Huset, og er opført af Munkesten.

Administrationsbygningen ligger i Hundegade og blev i 1922 indrettet i Forbygningen til Pigeskolen.

Politistationen ligger paa Torvet og ombyggedes til sit nuværende Brug i 1921, efter Tegning af Arkitekt Axel Hansen.

G. E. STRØBECH, Politimester, er født den 27. Juni 1872 i Korsør, som Søn af Prokurator E. G. Strøbech og Hustru Emilie, født Christensen, gift med Fransine Elisabeth Andersen. Student fra Odense i 1891, cand. jur. 1897, Byfogedfuldmægtig i Korsør 1897, Fuldmægtig ved Antvorskov Birk 1898, ved Frisenborg-Faurskov Birk 1905, Politimester i Ribe Købstad, Ribe Herred og Gjording-Malt Herreder fra 1919, efter Genforeningen tillige Politimester i Hygum, Fol, Spandet, Roager, Hviding, Rejsby og Brøns Sogne.

M. C. K. PONTOPPIDAN,
Dommerfuldmægtig.

N. P. BRUUN,
Dommerfuldmægtig.

A. Z. THIIM,
Politifuldmægtig.

MARCUS GLUD KIRKEBY PONTOPPIDAN, Dommerfuldmægtig, er født den 7. Juli 1861 i Ribe, som Søn af Købmand Erik Svend Pontoppidan og Hustru Nielsine født Nielsen, gift 1890 med Eckardine Marie Vieth. Eksam. jur. 1882, Herredsfuldmægtig i Ribe 1885, Dommerfuldmægtig i Ribe Købstad med Ribe Herred siden 1. Oktober 1919. Medlem af Bestyrelsen for Spare- og Laanekassen for Ribe By og Omegn, har været Formand i Ligningskommissionen i to Perioder og Medlem af Byraadet i to Perioder. Formand for Dronning Louises Børneasyl, Repræsentant for Nye jyske Købstads Kreditforening.

NIELS PETER BRUUN, Dommerfuldmægtig, er født den 20. Maj 1891 i Assens, som Søn af Bagermester N. P. Bruun og Hustru Augusta Christine Henriette født Olsen, gift 1917 med Adda Clausen. Juridisk Embedseksamen 1916, Dommerfuldmægtig i Ribe Købstad med Ribe Herred siden 1. Oktober 1919. Formand for Ribe Huslejenævn fra 1918—19, Formand for Ligningskommissionen fra 1921—25, Medlem af Byraadet siden 1930, Næstformand i Bestyrelsen for Ribe Diskontobank.

AKSEL ZEPTIMUS THIIM, Politifuldmægtig, er født den 1. December 1893 i København, som Søn af Maskinmester Frederik Carl Christensen Thiim og Hustru Signe født Christiansen. Cand. jur. 1925, Assistent ved Københavns Skattevæsen fra 1925—26, Politifuldmægtig i Ribe siden 1. September 1926.

W. K. ØSTBIRK,
Kriminalassistent.

WILLIAM KNUDSEN ØSTBIRK, Kriminalassistent, er født den 31. Juli 1885 i Østbirk Sogn, som Søn af Tømrermester Chr. T. Birch Knudsen og Hustru Caroline født Eriksen, gift 1908 med Agnes Haagensen. Den 1. Marts 1909 Patrouillebetjent i Horsens, den 1. April 1913 Opdagelsesbetjent i Randers, den 1. Juli 1918 Kriminalbetjent og 1. Februar 1920 Overbetjent i Statspolitiet (Randers), fra 1. November 1925 Stationsleder i Ribe, fra 1. Juli 1931 udnævnt til Kriminalassistent.

J. C. JENSEN,
Overbetjent.

JENS CHRISTIAN JENSEN, Overbetjent, er født den 19. Juni 1879 i Hørning, som Søn af Økonom Jørgen Chr. Jensen, gift 1901 med Ludovica Winther. Uddannet ved Handelen, Reservebetjent i Randers 1913—17, Politibetjent 1917—20, Kriminalbetjent i Toflund Politikreds 1920—24. Overbetjent i Ribe 1924. Kasserer for Garderforeningen for Ribe Amt 1929.

JOHANNES WILSØE, Arrestforsvarer, er født den 26. Maj 1882 i Svendborg, som Søn af Skibsfører Jens Husum Wilsøe. Har været ansat fra 1903—11 paa Brejninge Aandsvageanstalt, fra 1911—19 paa Livø som Husfader, fra 1. Marts 1919 Arrestforsvarer i Ribe, Sergent indenfor Ribe Bys Politikorps.

RIBE STIFTSMUSEUM er oprettet i 1891 i den Fabrikant Giørtz tidligere tilhørende Patriciervilla. Ribe Kommune havde nemlig købt denne Ejendom i 1890, og Kirke- og Undervisningsministeriet bevilgede paa Finansloven 1891—95 Ribe Byraad et Beløb af 15,000 Kr. til Erhvervelse af ovennævnte Bygning til Museumsbrug. Byraadet overdrog derefter Ejendommen til den den 9. September 1891 stiftede Kunstforening, som gennem sin Bestyrelse i Forening med 2 af Ribe Byraad valgte Mænd skulde administrere Museet.

Bestyrelsen søgte derefter Ministeriet om et aarligt Statstilskud paa 2,000 Kr. til Indkøb af Kunstværker, nemlig Malerier og Skulpturer, og Ansøgningen blev bevilget. Dette Beløb i Forbindelse med ca. 1,000 Kr. i lokale Bidrag var altsaa den aarlige Sum, som Museet fremtidig kunde raade over. Heldigvis maatte Museet ikke begynde paa bar Bund, idet Museet nemlig ved velvillig Imødekommenhed fik overladt en Del Kunstværker. 52 Malerier udlaanetes af forskellige Kunstnere, og den 12. December 1891 modtog Stiftsmuseet 8 Malerier som Laan fra den kgl. Malerisamling.

Museumsbygningen set fra Haven.

Museet kunde derfor aabnes for Kunstforeningens Medlemmer med Familie den 20. December 1891, idet der til Aabningshøjtideligheden desuden var indbudt: Ribe Aamtsraad, Ribe Byraad og Direktionen for Ribe By og Omegns Sparekasse.

Aabningshøjtideligheden blev overværet af en stor Forsamling, der hurtig kom i Feststemning og det var jo ogsaa noget af et Eventyr nu at se den i adskillige Aar ledig staaende Pragtbygning smukt restaureret og delvis fyldt med mange herlige Kunstværker. Unægtelig var en Del af Kunstværkerne kun Laan, men den energiske Bestyrelse, der iblandt særlig Rektor Fritsche og navnlig Herredsfoged Chr. Ferslev, havde dog fremskaffet en Del Kunstværker som Gave til Museet.

Museet var dermed startet og tilmed i festlige Lokaler, idet Bygningens Indre paa alle Maader gav et baade smukt og fornemt Indtryk, der heldigvis er bevaret den Dag i Dag.

Den i 1891 valgte Bestyrelse søgte i en lang Aarrække energisk at forøge Antallet af Kunstværker, og de senere Bestyrelser har fulgt den første Bestyrelses Spor, saa Ribe Stiftsmuseum nu er i Besiddelse af en stor og tillige fortrinlig Samling af Kunstværker.

Alt har de forskellige Bestyrelser dog ikke fremskaffet. Gaver er af og til skænket Museet, og navnlig afdøde Grosserer Frederiksen fra København, der ved Testamente skænkede Museet en enestaaende Samling, har bidraget til at forøge Kunstsamlingen. Omtalte Grosserer Frederiksen, der iøvrigt ikke paa nogen Maade havde Forbindelse med Ribe, har udelukkende testamentet Ribe Stiftsmuseum en stor Del Kunstværker, fordi han ved Selvsyn havde faaet Interesse for Museet og derfor betænkte det saa fyrsteligt, idet Kunstværkerne var vurderede til rigelig 38,000 Kr.

I Aarenes Løb har 1ste Sal faaet Ovenlys fra Glastag, og i 1908 blev der indlagt Centralvarme i Bygningen. Denne ejer en parkagtig Have paa ca. $\frac{1}{2}$ Td. Land, der altid staaar aaben for Publikum.

Museets Bestyrelse blev for nogle Aar siden forøget med et af Ribe Aamtsraad valgt Medlem og bestaar nu af Kunstforeningens 3 Bestyrelsesmedlemmer, 2 Byraadsmedlemmer og 1 Aamtsraadsmedlem.

Ud over det aarlige Statstilskud, der er paa ca. 4,000 Kr., har Ribe Amtsraad, Sparekassen for Ribe By og Omegn i en lang Aarrække ydet aarlige Tilskud, og i de senere Aar har Museet endvidere faaet Tilskud fra „Det Raben-Levetzauseke Fond“ og „C. V. Strand's Legatfond“, samt fra Sydjydsk Landmandsbank, Ribe Diskontobank og Landbosparekassen i Ribe.

Formand for Ribe Stiftsmuseums Bestyrelse er Stiftamtmand P. Herschend, R. af D., DM.

DEN ANTIKVARISKE SAMLING I RIBE er stiftet 1855 af den daværende „Danske Forening“ som Landets ældste Provinsmuseum. Oprindeligt havde den Plads i Katedralskolen, senere i Hospitalet, men i 1898 flyttedes den til Ribe Stiftsmuseums Bygning, hvor den først opstilledes i et stort Gavlværelse mod Øst og kort efter i Kælderetagen, hvor Samlingen aabnedes for Publikum den 15. Juni 1902. I 1919 fik den sin nuværende Plads, umiddelbart op til Stiftsmuseet, i det vestlige Endeparti af Fabrikant Giørtz Bygning, hvilket Endeparti, efter at fast og løs Gæld var indfriet, kostede 7,850 Kr. Her var tidligere Pigeskole. Museet aabnedes her den 1. September 1919, og det omfatter en større Oldsagssamling (især fra Stenalderen), Genstande fra Middelalder og nyere Tid, Træværk og andet fra gamle Bygninger i Ribe m. m. Museet er fra 1892 en selvejende Institution og faar aarlig Statsunderstøttelse.

C. N. TERMANSEN, fhv. Købmand, R. af D., er født den 15. November 1857 i Ribe, som Søn af Boghandler og Bogbinder F. M. Termansen og Hustru født Schönberg. I Handelslære i Ribe fra 1873—78, paa Grüners Handelsakademi fra 1880—81, Handelsbetjent og Bogholder fra 1881—92, egen Købmandsforretning fra 1892—1909, Kassekontrollør ved Ribe Stifts offentlige Midler fra 1909, Medlem af Ribe Byraad fra 1894—1900, Assistent ved Ribe Bys faste Brandkorps fra 1890—1910, Brandinspektør fra 1910—24, Formand for Ribe antikvariske Samling fra 1918, Arkivar ved Ribe Byarkiv fra 1921.

DET KOMMUNALE SKOLEVÆSEN I RIBE omfatter: Ribe Borgerskole, Ribe Nøremarksskole, Lustrup Skole og Tved-Tange Skole. I Kommunens Skoler undervistes der den 31. December 1930 ialt 585 Børn. Desuden undervistes der i Statsskolen 76 Børn, der er undervisningspligtige i Kommunen. Endelig undervistes i en privat Skole 20 Børn.

Ribe Borgerskole er en 7-klasset Skole med f. T. 17 Klasser. Foruden i de almindelige Folkeskolefag undervises Pigerne i Skolens to ældste Klasser i kvindelig Husgerning. Til Skolen er knyttet en Skoletandpleje, et Børnebibliotek og en Skolesparekasse.

Ribe Borgerskole er Øvelsesskole for Ribe Statsseminarium. Foruden Overlæreren deltager 3 af Skolens Lærerkrafter i Arbejdet med Seminarieelevernes Uddannelse i praktisk Skolegerning.

I Kommunens 3 Landskoler er den vestjydske Skoleordning gennemført, saaledes at de større Børn i Sommerhalvaaret er fritaget for Skolegang. Om Vinteren undervises alle Børnene i to Klasser, og der antages for Vinterhalvaaret en Vinterskolelærerinde til hver af Landskolerne.

CARL CHRISTIAN EINAR SKOV, Overlærer, er født den 12. Januar 1888 i Odense, som Søn af Stabssergent Skov og Hustru Kathrine født Andersen, gift 1921 med Mia Emanuelsson. Dimitteret fra Odense Seminarium 1915, Lærer i Odense til 1920, ved Haderslev Statsseminarium fra 1920—26, Overlærer i Ribe siden 1926, Formand for Sønderjydsk Forening.

Ribe Statsseminarium.

RIBE STATSSEMINARIUM FOR KVINDER er oprettet i Henhold til Lov af 12. Marts 1918, ved hvilken Staten erhvervede Ribe private Seminariums Bygninger og Grund. Ribe private Seminarium, der hidtil havde været drevet som fælles Seminarium, overgik herved til at blive Statens første og eneste Seminarium specielt for Kvinder. Som Forstander udnævntes den 3. Juni 1918 Frøken Johanne Luise Mohr, Forstanderinde ved Horsens Kvindeseminarium.

Statsseminariet, hvis smukke Bygningskompleks er opført i smagfuld Tillempning til Byens gamle Bindingsværksarkitektur, ligger omgivet af en stor Have med Sportsplads ned mod en Arm af Aaen. Sundere, friere og friskere Omgivelser byder næppe nogen anden Undervisningsanstalt Ungdommen.

Klasseværelser, Laboratorier, Bibliotek, Musik- og Gymnastiksale er store og tidssvarende indrettede. Hele Bygningen, dens Samlinger og Musikinstrumenter, saa vel som dens omgivende Areal staar til fri Raadighed for Eleverne ogsaa udenfor Undervisningstiden.

Som Statens eneste Kvindeseminarium er Ribe Statsseminarium ikke saa egnsbestemt som de fleste andre Seminarier. Hele Landet er dets Opland, og ikke mindst for Øst-Danske, vil Læseaarene i den lille vestjydske Købstad med dens særegne Natur, Historie og Bypræg være af Værdi. Det lille Skolesamfund skaber Betingelser for et nært og personligt Sammenhold mellem Elever og Lærere og for et rigt Kammeratskab indenfor Elevernes Flok.

Seminariets Undervisning ledes af Lærere og Lærerinder. Byens Borgerskole er Seminariets Øvelsesskole, hvor ligeledes Lærere og Lærerinder vejledes i det praktiske Skolearbejde med Børn. Og Omegnens Landsbyskoler og Lærerhjem har i de senere Aar givet Eleverne i Seminariets øverste Klasse Lejlighed til ogsaa at lære Arbejdet i Skoler med faa Klassetrin at kende.

Seminariets Elever bor ikke paa selve Seminariet, men lejer sig Værelser i Byen og i det umiddelbart omkring Seminariet liggende Villakvarter. Nye og gode Pensionater med Centralvarme og hyggelige Elevværelser og Fællesrum samler dog mange af Eleverne.

Seminariets Undervisning er efter den nye Seminarielovs Ikrafttræden 1931 gratis.

HELGE HAAR, cand. theol., Seminarieforsender, er født den 7. September 1880 i Kongens Lyngby, som Søn af Sognepræst Henrik Fuglslev Haar og Hustru Sofie født Carlsen, gift med Elisabeth Riemann, Datter af Sognepræst Riemann. Student fra Birkerød 1899, cand. theol. 1906, Studieophold i

Heidelberg, Erlangen og München i 2 Aar, Lærer ved Hellerup højere Pigeskole og Femmers Kvinde-seminarium samt Assistent ved Universitetets theologiske Laboratorium til 1918, Lærer ved Statsseminariet i Ribe fra 1918, Forsender siden 1930, Formand for Ribe Tennisklub, Sekretær for Ribe Musikforening, Medlem af Bestyrelsen for Ribe Turistforening.

TEKNISK SKOLE har i sin nuværende Form virket fra 1. November 1897. Forud for Teknisk Skole havde Ribe Industriforening i 26 Aar, nemlig fra 1871 til 1897 drevet en Skole „Industriforeningens Tegne-, Regne- og Skriveskole“, der begyndte sin Virksomhed Søndag den 5. November 1871 Kl. 2 Eftermiddag. Dens første Lokaler var hos J. Mortensen, Grønnegade, samme Hus, der senere blev Foreningens Ejendom. Denne Skole drev kun Undervisning i Frihaandstegning, Skrivning og Regning, dog kan man af Regnskabet for 1886—87 se, at der anskaffedes Carl F. Andersens „Perspektivopgaver“ og v. Huts Opgaver for Tømrere og Murere, men man har sandsynligvis nøjedes med at afkopiere disse ved Undervisningen. Da Kravet om at komme paa Højde med andre Byer — hvor der foruden ovennævnte Fag undervistes i geometrisk, stereometrisk samt Fagtegnning — blev større, resulterede det i, at man i Ribe søgte at realisere det ved at danne en Teknisk Forening, hvis Formaal det skulde være at drive en teknisk Skole. Initiativet dertil udgik fra Industriforeningen. Den 7. April 1893 indbød dennes Bestyrelse til et Møde i Industriforeningens lille Sal, og dette resulterede i, at man enedes om at udsende en Opfordring til Paategning af Byens Borgere om at tiltræde en Forening, hvis Opgave det skulde være at tilvejebringe en teknisk Skole i Lighed med, hvad der findes i andre Byer her i Landet, hvor Haandværkslæringer og Svende erholde Undervisning i Tegning samt videre Uddannelse i Dansk, Regning og Skrivning m. v. Opfordringen tiltraadtes af 137 Medlemmer, der tilsammen tegnede sig for et aarligt Bidrag af 329 Kr. Ved den konstituerende Generalforsamling, hvor Love vedtoges, bestemtes det, at Bestyrelsen skulde bestaa af 2 Medlemmer valgt af Teknisk Forening, 2 valgt af Industriforeningen, 2 valgt af Haandværkerforeningen samt 1, senere 2, valgt af Ribe Byraad.

Saa tog man fat paa at realisere Planen om Skolens Opførelse og henvendte sig til Arkitekt Jensen (Professor Ambergs Medhjælper ved Domkirkens Restaurering) om at udarbejde Tegninger og Overslag og samtidig indgik man til Byraadet med Ansøgning om at skænke Foreningen en gratis Byggegrund. Byraadet vedtog i sit Møde den 18. September 1893 at skænke Foreningen den Grund, hvorpaa Bygningen nu staar. Efter foretagne Boringer, der viste, at Grunden bestod af 2 Alen blød Eng og Mosebund og derunder i en Dybde af 11 Alen, blødagtig, vandrig, blaasort Sand med enkelte haarde Sandrevler, nærrede Arkitekten ingen Betænkeligheder ved at opføre Bygningen der.

Den 7. December 1894 indsendtes Arkitektens Overslag og Plan til Indenrigsministeriet med et Andragende om Understøttelse til Skolens Opførelse og den 16. Marts 1896.

Teknisk Skole.

kom der Meddelelse om at der var bevilliget Foreningen et Statstilskud paa 11,300 Kr. Sparekassen for Ribe By og Omegn havde velvilligst givet Løfte om et Laan paa 14,600 Kr. Teknisk Forening ejede selv ca. 4,000 Kr., idet man nemlig ved Foreningens Start havde faaet tilstillet et Beløb fra Industriforeningen paa 1664 Kr., der hvert Aar var forøget med Medlemsbidraget og med det aarlige Bidrag fra Industriforeningen. Skolens Opførelsessum med Inventar beløb sig til 29,664 Kr.

Ved Indvielsen den 1. November 1897 hvor Pastor Simon Hansen holdt Indvielses-talen udtalte han bl. a.: „Nu beror det paa de unge Mennesker og Byens Borgere hvorvidt denne Skole skal komme til at svare til sit Formaal, thi Bestyrelsen er sig fuldt bevidst, at en Skole kun kan blive til Velsignelse,

naar den saa at sige bliver baaret af hele Byen. Der er et gammelt Ord, der siger, at hvor der er en Vilje er der ogsaa en Vej, nu er her anvist en Vej, saa gælder det, at der ogsaa er en Vilje til i Alvor at støtte dette Foretagende og derigennem dygtiggøre den opvoksende Slægt, saa den kan blive i Stand til at optage den Konkurrence, som truer os fra Syd, Nord og Øst“.

Undervisningen begyndte med et Elevantal paa 150, nemlig 62 Haandværkslærlinge, 6 Haandværkssvende, 56 ukonfirmerede og 26 Handelslærlinge.

I de siden da forløbne Aar har Skolen ikke haft lutter lyse Dage. En Ting skal her nævnes og Spiren til denne Modgang blev den allerede indpodet ved Fødselen, Sagen er at Skolen blev bygget alt for stor i Forhold til Byens Størrelse og Lærlingeantallet her. Allerede i Aaret 1900 begynder det at knibe med at skaffe Afdrag til Afvikling af Laanet i Sparekassen, men heldigvis stiller det sig i de efterfølgende Aar saa gunstigt, at nogle af Lokalerne bliver udlejet til Dagbrug af Ribe Seminarium og senere et Par Lokaler til Aftenbrug af Handelsskolen — i den Tid klarer Skolen sig nogenlunde, men da Seminariet i 1912 opfører sin egen Bygning, gaar det gradvis Aar for Aar nedad med Balancen og i Aaret 1917 er det nødvendigt at henvende sig til Ministeriet med Anmodning om Hjælp. Direktøren for Tilsynet med Haandværkerundervisningen, Professor A. Lütken i Forbindelse med Bestyrelsen, gjorde et stort Arbejde for at bringe det i Orden, og de gjorde det saa godt, at hele Prioritetslaanet blev indfriet + et Beløb til en Istandsættelse af Skolen kunde foretages. Der ydedes af Staten 5,000 Kr., af Kom-

munen 2,000 Kr., af Sparekassen for Ribe By og Omegn 2,000 Kr., af Konsul J. D. Lauritzen 5,000 Kr. og ved en Indsamling blandt Byens Haandværker- og Industridrivende indkom 1341 Kr. Siden da har Skolen haft rolige Forhold at virke under.

Der undervises i Frihaandstegning 1 og 2, geometrisk Tegning, Projektionstegning og Fagtegning og i de almindennende Fag: Dansk, Regning, Bogføring og „Bøgers Brug“.

Elevantallet har i de sidste Aar gennemsnitlig været ca. 50.

Til den aarlige Drift modtager Skolen Bidrag fra Staten, Amtet, Kommunen, Ribe Haandværker- og Industriforening, Sparekassen for Ribe By og Omegn, Sydjydsk Landmandsbank og Ribe Diskontobank.

Bestyrelsen er sammensat af: 2 valgt af Ribe Byraad, 1 valgt af Amtsskoleraadet, 2 valgt af Haandværker- og Industriforeningen og 3 valgt af Teknisk Forening.

RIBE HANDELSSKOLE er en Lærlingskole med 3-aarigt Aftenkursus, der omfatter Fagene Dansk, Regning, Bogføring, Handelslære, Kontorarbejder samt Skrivning og afslutter med Handelsmedhjælpereksamen. Skoleaaret strækker sig fra sidste Uge af August til Slutningen af Maj. Foruden Normalkursuset, der omfatter 6+6+7 ugentlige Timer i 28 Uger for henholdsvis 1, 2 og 3 Klasse, afholdes der særlig Kursus i Engelsk Handelskorrespondance med afsluttende Prøve, ligesom der lejlighedsvis har været afholdt Kursus i Tysk og Skilteskrivning.

Skolen er oprettet 1908 af Ribe Handelsforening og drives af denne. Den har Lokaler i Teknisk Skoles Bygning. Den ledes af en Bestyrelse, valgt af Handelsforeningen, og en Forstander. Den nuværende Bestyrelse er: Borgmester, Bankdirektør H. Kaalhaug, R. af D., Formand, Købmand Johan Christensen, Kasserer og Købmand Anton Andersen. Fra Skolens Oprettelse til 1924 var nuværende Rektor C. L. Christiansen Forstander, og han afløstes af Lektor Tage F. Nørregaard, der er Skolens nuværende Forstander. Foruden Forstanderen har Skolen følgende Lærere: Lektor Blendstrup, Fru Blendstrup, Adjunkterne Johansen, Krebs og Lund og Kommunelærer Jensen Holm. Elevantallet i Aaret 1931—32 er 51, hvilket svarer til Gennemsnittet for de sidste 6 Aar. I Aarene 1918—23 naaede Elevantallet op til et Gennemsnit af 70 og kulminerede 1920—21 med 82. Skoleafgiften, der er den samme for Handelsforeningens Medlemmer og andre, er 30 Kr. for et Normalkursus.

T. NØRREGAARD,
Forstander.

TAGE FABRITIUS NØRREGAARD, Lektor, er født den 15. August 1882 i Testrup som Søn af Højskoleforstander Jens Nørregaard og Hustru Elisabeth født Fabritius Tegnagel, gift 1912 med Else Theisen. Cand. mag. 1908, Lektor ved Ribe Katedralskole 1910, Forstander for Ribe Handelsskole.

AANDSSVAGEANSTALTEN I RIBE, der er beliggende umiddelbart Øst for Ribe Jernbanestation, er oprettet i Henhold til Lov af 10. Februar 1905, hvorved Statskassen overtog Garanti for Forrentning og Afdragning af et Laan paa indtil 450,000 Kr. til Anstaltens Opførelse og Udstyrelse. Den skulde indeholde 3 Plejehjem for Børn, voksne Mænd og voksne Kvinder, hver paa 60 Pladser, men inden Anstalten den 5. November 1907 stod færdig til Brug, var dette Pladstal forhøjet til 210.

Indkørselen til Aandssvageanstalten i Ribe.

Ifølge Bekendtgørelse af 25. Januar 1907 fra Ministeriet for Kirke og Undervisningsvæsenet var Anstalten bestemt til dels at optage aandssvage, hvis Tilstand nødvendiggjorde varig Cellebehandling, dels Asylister fra de fire vestjydske Amter. I Undervisningsministeriets Bekendtgørelse af 15. Februar 1917 ændredes Omraadet til kun at omfatte Ribe, Ringkøbing og Viborg Amter, idet Thisted Amt henlagdes til den nyoprettede Anstalt i Vodskov.

Den nugældende af Sundhedsministeriet den 17. April 1929 stadfæstede Vedtægt for Aandssvageanstaltens Ledelse udvidede Antaltens Optagelsesomraade til ogsaa at omfatte de 4 sønderjydske Amter for saadanne aandssvages Vedkommende, hvis Tilstand udelukker dem fra skole- eller haandværksmæssig Uddannelse.

Forslag til Anstaltens Oprettelse blev allerede fremsat i Landstingets Møde den 26. Oktober 1904 og blev henvist til et Udvalg, der indstillede det til uforandret Vedtagelse. Den 9. Februar 1905 blev Forslaget uændret vedtaget i Folketinget, og efter at Loven var blevet stadfæstet af Kongen, blev Bestyrelsen udnævnt.

For 20,000 Kr. købtes der en Byggegrund paa ca. 30 Tdr. Land, beliggende paa „Ladegaardsmarken“ og tillige erhvervedes en lille Lund, den saakaldte „Asylhave“.

Dels paa Grund af den ovenfor nævnte Pladsforøgelse, dels fordi Anstalten maatte have sit eget Elektricitetsværk, blev Byggesummen forhøjet, og Anstaltens Opførelse og Montering kostede ialt ca. 623,000 Kr. eller ca. 2970 Kr. pr. Plads.

Den 5. November 1907 fandt Indvielsen Sted, og 10 Dage efter var Driften i Gang. De oprindelige Bygninger var følgende:

En Børneafdeling — en Afdeling for Kvinder — en Afdeling for Mænd — en Økonomibygning, hvori Køkken og Vaskeri — samt et Maskin- og Kedelhus — og desfor-

Børneasyl A.

uden to Funktionærboliger, nemlig Forstanderboligen med Kontor og en Fælles-Bolig for Maskinisten og Gartneren.

I 1912—14 fandt en stor Udvidelse Sted, idet der opførtes 10 Nybygninger og foretoges 5 Udvidelser eller Ændringer af ældre Bygninger. Herved indvandt 166 nye Pladser, og Anstaltens Pladstal, der Aarene forud var forøget til 240, steg da til 406 og er nu 490, nemlig:

198 Pladser for Børn, 157 Pladser for Kvinder og 135 Pladser for Mænd.

Følgende Nybygninger rejstes:

Et Børneasyl, to Arbejdshjem, et for Mænd og et for Kvinder, et Sygehus med Tuberkuloseafdeling og et Epidemisygehus.

Desuden opførtes særskilte Boliger for Lægen, Forvalteren og Gartneren samt en Bolig for to andre Funktionærer, endelig et Brændselshus. Økonomibygningen, Kedel- og Maskinhuset, Forstanderboligen og „Porthuset“ blev udvidet eller ændret.

Anstalten fik sit eget Vandværk. To af de større Bygninger, Sygehuset og Børneasylet fik Centralopvarmning.

Disse betydelige Arbejder var begyndt i November 1912 og afsluttedes i Maj 1914, saaledes at Bygningerne kunde indvies den 5. Maj s. A.. Anlægsomkostningerne beløb sig til ca. 436,000 Kr. — eller ca. 2626 Kr. pr. Plads.

Allerede tidligere var der blevet indrettet Plads til et mindre Antal Arbejdsføre, men ved den foretagne Udvidelse fik man særlige Afdelinger for Arbejdsføre, og Anstalten mistede derved noget af det nedslaaende Præg, som kendetegner den rene Asylanstalt (Plejeanstalt). Arealet blev udvidet ved større eller mindre Jordkøb, saa det nu udgør ca. 50 Tdr. Land. I 1917—19 blev Celleafdelingen for Kvinder udvidet med 5 Pladser

Kvindeasylet. I Baggrunden Mandsasylet.

og en Staldbygning opført med en Bekostning af ca. 45,000 Kr.. 13. Juni 1919 indviedes en Kirkegaard, ca. 12,000 Alen stor, paa Anstaltens Grund.

I 1926 byggedes et Beskæftigelseshjem for 25 Drengene, hvori der drives Sløjd og Vævning, og i 1927 blev Mands- og Kvindeasylet udvidet med hver 20 Pladser. Endnu skal anføres Udvidelse af Maskinmesterens Bolig, der fandt Sted i 1925—26, og de ret betydelige Arbejder, der i de senere Aar er foretaget ved Udvidelse af Kedelanlægget, tilsigtende en Centralisering af Opvarmningen i nogle af Bygningerne.

Fra den 1. April 1928 er en Del Børn blevet undervist og beskæftiget i et Skolelokale, der er indrettet i et Børneasyl. Det er dels en Forsøgsskole, hvor Børnenes Evner, saavel i skolemæssig som i manuel Henseende bliver prøvet, dels en Beskæftigelsesafdeling til Børnenes almindelige Udvikling og Underholdning. Der er ansat en Lærerinde med særligt Kendskab til denne Art Undervisning.

Anstalten har et Personale paa ialt 126 Personer. Den ledes af en Forstander, for det lægeliges Vedkommende af en Læge. Desuden er ansat en Forvalter, 2 Kontorister, 1 Maskinmester, 2 Maskinassistenter, 1 Gartner, 1 Oldfrue, 1 Økonoma, hver med sin Assistent, 6 Plejemødre, 7 Husmødre og Førsteplejersker, 1 mandlig Assistent, 19 Plejere, 6 Plejersker, 1 Portner, 1 Vægter, 1 Lærerinde, 2 Haandgerningslærerinder, Fyrbødere samt det fornødne Hjelpepersonale af Elever, Husmedhjælper, Syersker og Karle.

Anstaltens Budget balancerer med ca. 495,000 Kr.. Dens Bygninger er brandforsikret for ca. 1,600,000 Kr., Inventaret for 561,000 Kr.

Til Anstalten er knyttet en kontrolleret Familiepleje, omfattende ca. 140 aandsvage Børn eller Voksne, anbragt i eget Hjem eller hos fremmede.

Forstander for Aandsvageanstalten i Ribe og Løgumgaard er J. Norrild, R. af D., Læge er P. Agerbæk, R. af D. og Forvalter er J. P. Lausten.

Den 1. April 1928 erhvervedes Filialen „Løgumgaard“ (indviet den 30. August 1929), beliggende i Nr. Løgum Sogn, Tønder Amt, ca. 40 km. Syd for Ribe. Købesummen var 226,600 Kr.. Etableringsudgiften ca. 591,000 Kr. Anstalten, hvis Areal er ca. 20 Tdr. Land, har 150 Pladser, nemlig 100 for Voksne og 50 for Børn. Den daglige Ledelse varetages af en Inspektør, den lægelige sker fra Hovedanstalten, og en Læge i Løgumkloster fungerer som Huslæge. Ved Løgumgaard er ansat ialt 37 Personer. Dens Budget balancerer med ca. 183,000 Kr.. Bygningerne er brandforsikret for 563,000 Kr. Inventaret for 150,000 Kr.

Anstalten, der er en selvejende Institution, ledes af en Bestyrelse paa 3 Medlemmer, som for 3 Aar ad Gangen vælges af Socialministeriet. Bestyrelsen bestaar for Tiden af: Stiftamtmand P. Herschend, R. af D., DM., fhv. Forsvarsminister, Gaardejer S. Brorson, K. af D., Nr. Farup, og Amtslæge A. Bundsgaard, Ribe.

Som Sekretær og Revisor, ansat af Bestyrelsen, fungerer Hospitalsforstander, Amtsfuldmægtig, cand. jur. Lerche-Thomsen, Ribe.

J. NORRILD,
Forstander.

P. AGERBÆK,
Læge.

J. P. LAUSTEN,
Forvalter.

JOHANNES NORRILD, Forstander, R. af D., er født den 4. Marts 1869 i Frejlev paa Lolland som Søn af Førstelærer Niels Norrild og Hustru Bodil født Andersdatter Juul, gift 1896 med Thora Mathilde Olsen. Lært Boghandel. Fra 1889—94 Assistent og senere Fuldmægtig ved Maribo Amts Tvangsarbejds- og Sindssygeanstalt ved Saksøbing, fra 1894—95 Assistent ved Overopsynet paa Københavns Sindssygehospital „Sct. Hans“ ved Roskilde, fra 1896—97 Inspektør ved Randers Købstads Sygehus. Fra 1. Maj 1907 Forstander for Aandssvageanstalten i Ribe, fra 30. August 1929 tillige for Anstaltens Filial „Løgumgaard“ ved Løgumkloster. Har været Medlem af Sct. Catharinæ Sogns Menighedsraad i Ribe og Medlem af Bestyrelsen for Foreningen til Børns Redning, for Tiden Medlem af Nationalforeningens Kredsbestyrelse for Ribe Amt.

PEDER PEDERSEN AGERBÆK, Læge, R. af D., er født den 8. Januar 1871 i Faaborg ved Varde som Søn af Gaardejer Christen Hinkbøl Pedersen og Hustru Christine Marie, født Jensen, gift 1900 med Jørgine Emilie Petersen, Datter af Smedemester Joh. Petersen, København. Student fra Lang & Hjorts Kursus 1891, cand. med. 1899, praktiserende Læge i Nr. Nebel 1899—1901, i Faaborg ved Varde 1901—05, Hospitalslæge ved Sindssygehospitalet i Middelfart 1905, Kandidat paa Frederiks Hospital i København 1905—06. Enelæge ved Aandssvageanstalten i Ribe 1908 og ved Løgumgaard Aandssvageanstalt 1929. Jernbanelæge 1911. Næstformand for Ribe og Tønder Amters Lægerekredsforening, Medlem af Bestyrelsen for Dronning Louises Børneasyll og for Menighedsplejen 1911. Medlem af Bestyrelsen for Sydjydsk Landmandsbank A/S, Ribe.

Medlem af Byraadet 1925 (Venstre), Medlem af Kasse- og Regnskabsudvalget, Skoleudvalget, Formand for Gade- og Vejudvalget, Medlem af Enkebørnsudvalget, Udvalget for Tilsyn med Børn, Sundhedskommissionen, Skolekommissionen, Jernbaneudvalget samt Formand for Overtilsynet med Ribe Amtssygehus i Ribe.

JENS PETER LAUSTEN, Forvalter, er født den 10. September 1899 i Hobro som Søn af Baneformand Jens Lausten. Var Kontorist paa Middelfart Sindssygehospital fra 1922—27, Forvalter paa Amtssygehuset i Holstebnø fra 1927—28, Forvalter paa Aandssvageanstalten i Ribe siden December 1928.

E. MARCUSSEN,
Oldfrue.

J. THORN,
Økonoma.

N. P. NIELSEN,
Maskinmester.

H. P. HANSEN,
Gartner.

ELEONORA MARCUSSEN, Oldfrue, er født i Assens som Datter af Urmager Andreas H. Marcussen. Har været Husjomfru i Tyskland i ca. 10 Aar. Assistent paa Aandssvageanstalten i Ribe fra 1919—25, Oldfrue siden 1. Juni 1925.

JENNY THORN, Økonoma, er født i Ansodde Sogn i Randers Amt som Datter af Toldassistent og Strandkontrolør Jens Hansen Thorn. Har været Assistent paa Krabbesholm Sanatorium ved Skive og paa Kommunehospitalet i Aalborg. Økonoma paa Aandssvageanstalten i Ribe siden 1916.

NIELS PETER NIELSEN, Maskinmester, er født den 30. November 1886 i Taagerup Sogn i Maribo Amt som Søn af Gaardejer Rasmus Nielsen og Hustru Laurine, født Petersen, gift 1916 med Karla Højberg. Har gjort Tjeneste ved Grædsted Elektricitetsværk fra 1907—09, paa Maskinistkole fra 1909—11, Maskinmester ved D. F. D. S. fra 1912—15, Maskinmester paa Ringsted Elektricitetsværk fra 1915—19, Maskinmester ved Aandssvageanstalten i Ribe siden 1919. Medlem af Funktionærforeningens Repræsentantskab.

HANS PETER HANSEN, Gartner, er født den 18. Januar 1872 i Vig Sogn i Odsherred som Søn af Parcelist Peter Hansen og Hustru Dorthea, født Nielsen, gift 1905 med Dagmar Christensen. Lært og arbejdet ved forskellige Gartnerier som ung, Gartner paa Aandssvageanstalten „Karensminde“ ved København fra 1901—05, ansat ved Aandssvageanstalten i Ribe i 1905 og har anlagt Have og Park ved denne Anstalt. Er Medlem af Ligningskommissionen og i Bestyrelsen for Ribe Folkebibliotek, har været Formand for Funktionærforeningen, hvilken han selv er Medstifter af.

BY- OG AMTSSYGGEHUSET I RIBE ligger yderst paa Tangevej i det Øst for Byen beliggende Villakvarter. Det er bygget 1908 af Arkitekt Christoff Hansen og

bestaar af fire adskilte Pavilloner, opførte i pudset Murværk med Skifertage, smukt beliggende i et stort, solrigt Haveanlæg.

De enkelte Bygninger rummer:

1. en kirurgisk Afdeling paa 28 Senge med Operations- og Røntgenanlæg, samt en mindre Afdeling for Hud- og Kønssygdomme.

2. en medicinsk Afdeling med Lysbade-

Den kirurgiske Afdeling.

anlæg (tidligere anvendt som Turberkulosehospital) paa 20 Senge.

3. en Epidemiafdeling paa 24 Senge.

4. Økonomibygning med Køkken, Vaskeri, Kedelanlæg m. m.

Sygehuset ejes med $\frac{3}{4}$ af Ribe Amtskommune og $\frac{1}{4}$ af Ribe Købstad. Dets Omraade er Ribe By og den sydlige Del af Ribe Amt. Endvidere

Epidemiafdelingen.

er der Overenskomst med Tønder Amt om Indlæggelse af Patienter fra de til Ribe Amt grænsende Sogne. Det bestyres af et Udvalg, bestaaende af 2 af Amdsraadets og 1 af Byraadets Medlemmer. For Tiden bestaar Bestyrelsen af Byraadsmedlem, Bankdirektør P. Oulund, Ribe, der er Formand, samt af Amdsraadsmedlemmerne Købmand A. Øllgaard, Bramminge, og Kontorbestyrer Kr. S. Nielsen, Gredstedbro.

Som Overlæge ved Sygehuset er ansat Læge P. Nielsen.

Endvidere er ansat en Reservelæge, som Regel en yngre cand. med., der gør Tjeneste i 1 à 2 Aar. For Tiden er ansat Læge Karsten Olsen.

Sygeplejetjenesten besørages af 2 Plejemødre, der til Hjælp har 1 Afdelingssygeplejerske, 1 Sygeplejeassistent og 8 Sygeplejeelever. Endvidere er ansat 4 Gangpiger.

Køkken og Vaskeri ledes af Økonoma Frk. Thygesen. Hun har til Hjælp 2 Vaskeripiger og 4 Køkkenpiger.

Endvidere er ansat 1 Fyrbøder og Portør samt en Havekarl.

Som Forvalter, der tillige er Regnskabsfører og Kasserer, er ansat Amtstuefuldmægtig Bunde Jørgensen.

Plejemødre er Frk. Maren Mortensen og Frk. Jørgine Nielsen, Afdelingssygeplejerske er Frk. Mary Winther, Sygeplejeassistent er Frk. Maren Kirstine Høy.

Niels Nielsen er Portør og Fyrbøder, og Peter Andersen er Gartner.

P. NIELSEN,
Overlæge.

BUNDE JØRGENSEN,
Forvalter.

J. NIELSEN,
Plejemoder.

P. THYGESEN,
Økonoma.

NIELS PETER NIELSEN, Overlæge, er født den 26. December 1867 som Søn af Husmand Nielsen. Student fra Ribe Katedralskole 1886, med. Eksamen med Laud 1893, praktiserende i Ribe indtil 1895, ansat ved Kommunehospitalet i København fra 1895 til 1897, genoptog Praksis i Ribe 1897, udnævntes 1904 til Overlæge ved Sygehuset. Var fra 1900 til 1906 Medlem af Byraadet, har foretaget en Række Studieophold, saaledes i Wien 1908, i Hamborg 1909, i Paris 1910 og i London 1912.

BUNDE JØRGENSEN, Amtstuefuldmægtig, Sygehusforvalter, er født den 8. Oktober 1884 paa Mandø som Søn af Skibsfører B. C. Jørgensen og Hustru, født Nielsen. Amtstuefuldmægtig siden 1. Oktober 1905, Sygehusforvalter siden 1. Oktober 1918.

MAREN MORTENSEN, Plejemoder paa kirurgisk Afdeling, er født den 3. Juli 1877 i Andrup, Skads Sogn. Elev paa Amtssygehuset fra 1908—09, efter Ophold paa Sygehuse i Esbjerg og Grindsted Plejemoder paa Amtssygehuset siden 1914.

JØRGINE NIELSEN, Plejemoder paa medicinsk Afdeling, er født den 5. Februar 1884 i Askildrup, Ølst Sogn, Randers Amt. Elev paa Amtssygehuset 1912, Plejemoder paa Epidemiafdelingen 1916, paa Afdeling B. siden 1925.

PETREA THYGESEN, Økonoma, er født i Yderbjerrum i Vester Vedsted Sogn den 27. November 1872. Begyndte i 1906 paa det gamle Sygehus og fortsatte i 1908 ved det nye Sygehus og har siden da været Økonoma.

DEN ALMINDELIGE SYGEKASSE I RIBE er stiftet den 1. Marts 1903 og statsanerkendt den 1. April samme Aar. Med Sygekassen er forbundet en Begravelseskasse, som den 31. December 1930 havde 442 Medlemmer. Begravelseshjælpen er 150 Kr.

Sygekassens første Formand og Kasserer var Billedhugger Julius Gram, der virkede til 1. April 1920.

Sygekassen har haft følgende Formænd: Bødker Chr. Nicolajsen fra 1. April 1920 til 1. Juli 1925, Tømrermester Chr. Christensen fra 1. Juli 1925 til 1. April 1926, Sadelmagermester Chr. Jensen fra 1. April 1926 og til Dato.

Sygekassen har haft følgende Kasserere: Børstenbinder Thomas Thomsen fra 1. April 1920 til 1. April 1921, Sadelmager Chr. Jensen fra 1. April 1921 til 1. Juli 1925, Bødker Chr. Nicolajsen fra 1. Juli 1925 til Dato.

Medlemstallet var i 1903 kun 81, men er nu ca. 2057.

M. BROGAARD,
Bestyrerinde.

RIBE KOMMUNALE ALDERDOMS-
HJEM blev i 1908—09 indrettet i det tidligere By- og Amtssygehus. I 1928—29 blev der bygget en Etage paa Hjemmet, og der indlagdes Centralvarme, alt til en Bekostning af ca. 50,000 Kr. Hjemmet har Plads til 30 Beboere. Dets Ejendomsskyld er 65,000 Kr. og Bygningerne er brandforsikrede for 135,060 Kr.

Hjemmet ledes af Bestyrer Simon Brogaard og Hustru.

S. BROGAARD,
Bestyrer.

SIMON BROGAARD, Bestyrer, er født den 19. Maj 1871 i Ø. Vedsted som Søn af Chr. Brogaard, gift 1896 med Maren Nielsen. Brogaard og Hustru overtog Ledelsen af Alderdomshjemmet, da dette oprettedes den 1. April 1909.

RIBE FATTIGGAARD, der tillige er Avlsgaard og benævnes „Ribe Avlsgaard“, har et Tilliggende af ca. 100 Td. Land og er opført i 1877. Der er Plads til ca. 30 Lemmer. Bygningerne, der i sin Tid kostede ca. 40,000 Kr. at opføre, er nu assurerede til 129,650 Kr.. Ejendommen er ikke særskilt vurderet til Ejendoms-skyld, men i Forbindelse med Kommunens Jorder.

POUL PEDERSEN, Fattiggaardsbestyrer, er født den 17. Oktober 1889 i Sejstrup og uddannet ved Landvæsenet, gift 1925 med Meta Johanne Pedersen. Har været Bestyrer paa Ribe Avlsgaard siden 1. Novbr. 1920.

RIBE GASVÆRK. Allerede i 1860 rejste flere Borgere i Ribe, under Førerskab af Fabrikejer Gørtz, Spørgsmaalet om Oprettelse af et Gasværk i Byen. Som sædvanlig i disse Tider drejede det sig nærmest om at faa Gas til Belysning, idet Belysningen paa Gaderne og i Fabriker og Værksteder m. m. næsten udelukkende var Tranlamper. Byen havde den Gang 3 à 4,000 Beboere.

Byraadet besluttede i 1861 at opføre et Gasværk, og i Foraaret 1862 paabegyndtes Arbejdet, som fuldførtes samme Aar, saaledes at Driften paabegyndtes den 2. Oktober 1862. Det første Værk var udstyret med 1 Stk. 3 og 1 Stk. 1 Retortsovn samt en Beholder med 360 m³ Rumfang, hvilken Beholder endnu er i Drift. I Byen opstilledes til at begynde med 80 Stk. Gadelygter. Værkets første Bestyrer hed Marky, og han passede selv Værket om Dagen, medens der om Natten var en Afløser. Forbruget var i Begyndelsen meget ringe, og efter de første 11 Aars Forløb, da den første Bestyrer blev op-sagt, havde Kommunen haft et Tab paa 44,000 Kr. I 1876 skete en Uvidelse, idet Værket fik 2 nye Ovne, og i 1885 byggedes en ny Beholder paa samme Størrelse som den gamle. Udvalgets Formand var da Malermester Harald Bruun. I 1898 blev Værket tildels ombygget og udvidet med større Ovne, 2 nye Rensere m. m. Udgiften androg 48,000 Kr.

I 1914 byggedes en ny teleskoperet Beholder til 1100 m³. Værket er nu fuldt moderne udstyret og har 2 Gasbeholdere paa tilsammen 1470 m³.

Den 18. Oktober 1906 Kl. 9⁴⁵ Aften skete der en Eksplosion i Rensehuset, hvorved Rensekasserne sprængtes, og Huset omtrent jævnedes med Jorden. Heldigvis kom ingen Mennesker til Skade. Eksplosionen var saa kraftig, at den hørtes i en Mils Afstand, og Gasforsyningen afbrødes i 2 Døgn.

MADS JENSEN LINDBERG, Gasværksbestyrer, er født den 6. Juli 1866 i Røstrup, Hygum, som Søn af Smedemester Poul Lindberg og Hustru Kirsten Marie, født Jensdatter, gift 1894 med Anne Marie Taae, Datter af afdøde Gasværksbestyrer Taae i Ribe. Uddannet i Murerfaget, drevet Murer-mesterforretning i Ribe fra 1891—97, Gasværksbestyrer i Ribe siden 1. Jan. 1897.

RIBE KOMMUNALE VANDVÆRK er oprettet i 1887. Ved at bore ned til en Dybde af ca. 80 Meter fandt man rigeligt og godt Vand. Der blev snart opført et Vandtaarn med Beholder, 15 Meter over Gadehøjde, og dels i Taarnets nederste Etage, dels i en Tilbygning, der tillige tjener som Bestyrerbolig, opstilledes Pumpeanlægget. De to Stempelpumper, der blev drevet af Gasmotorer med Gas fra det kommunale Gasværk, kunde tilsammen yde ca. 60m³ i Timen. Vandet blev pumpet direkte fra Boringerne til Beholderen og Ledningsnettet i Byen.

Ved Værkets Oprettelse blev Niels Tarp ansat som dettes Bestyrer, og Hr. Tarp ledede i de følgende 43 Aar Vandværkets Drift med Dygtighed og Omhu til han i 1931, 71 Aar gammel, fratraadte Stillingen.

Vandværket viste sig fuldtud at svare til de Forventninger, man havde stillet til det. I Aarenes Løb maatte der et Par nye Boringer til for at skaffe tilstrækkeligt Vand, og da den 60 m³ store Beholder ikke længere kunde klare Aften- og Natforbruget, blev der opstillet en automatisk, elektrisk Pumpe, der kunde overtage Natforsyningen uden Betjening. Endvidere blev der opstillet en elektrisk dreven Centrifugalpumpe som Reserve for Stempelpumperne, naar disse skulde repareres, men iøvrigt klaredes Byens Vandforsyning af det oprindelige Vandværk uden større Udvidelser i omtrent 40 Aar. Forsyningen led dog af den Ulempe, at Vandet, der indeholder en Del Jernforbindelser, ikke blev filtreret, og som Følge deraf udfældedes der en Del rødt Slam i Rørene, der særlig ved Vask kunde virke noget generende. Efter at man i en Aarrække havde henlagt Penge hertil, blev der derfor i 1928 opstillet et Trykfilteranlæg i en særlig dertil opført Bygning.

2 Aar senere viste det sig, at det oprindelige Pumpeanlæg ikke længere formaede at forsyne Byen med Vand, og man tog saa Initiativet til en større Udvidelse og Ombygning af Pumpeanlægget. Der blev opstillet 2 Stk. elektrisk drevede Centrifugalpumper med en Ydeevne paa ca. 90 m³ i Timen hver. Samtidig opstilledes et tredje Filter, og de to forhaandenværende Filtre blev ombygget og forbedret. Det nye Anlæg, der kom i Drift omkring 1. Juni 1931, samtidig med at Bestyrer Tarp fratraadte sin Stilling, drives fuldstændig automatisk, og kræver ingen Betjening ud over Tilsyn og Smøring et Par Gange daglig. Driften er nu henlagt under Elektricitetsværkets Bestyrer. Vandforbruget, der i Værkets første Tiaar ikke naaede op til 100,000 m³ aarlig, er nu ca. 300,000 m³ aarlig eller 140 Liter pr. Indbygger pr. Dag. Største Døgnforbrug er ca. 1200 m³.

P. J. NIELSEN,
Vand- og Elektricitets-
værksbestyrer.

PEDER JOHANNES NIELSEN, Vand- og Elektricitetsværksbestyrer, er født den 3. November 1893 i Halsted Sogn, Lolland, som Søn af Gaardejer Reinhold Nielsen og Hustru Anna, f. Ploug. Uddannet som Maskinist, Maskinisteksamen 1. Del 1916, 2. Del 1917, Installatørexamen s. A., Installatør i Middelfart 1917—20, Assistent ved Herning Elektricitetsværk 1922—24. Elektricitetsværksbestyrer ved Ribe kommunale Elektricitetsværk 1924 samt Vandværksbestyrer 1931.

RIBE ELEKTRICITETSVÆRK. I September Maaned 1906 begyndte Elektricitetsværket paa Midtmøllen at levere Elektricitet til private Forbrugere i Ribe. Allerede i 1899 havde Ingeniør Carl Holtermann ansøgt om Koncession paa Anlæg af et Elektricitetsværk i Byen, men Andragendet blev afslaaet, da man ikke mente, at det paa daværende Tidspunkt havde nogen Interesse for Byen. Den 11. Januar 1904 nedsatte Byraadet et Udvalg, der skulde undersøge Udgiften ved Anlæg af et kommunalt Elektricitetsværk. Udvalget kom til at bestaa af Møllejejer Windfeld-Hansen, Rektor Øllgaard og Dyr læge Pedersen. Udvalget forelagde derpaa den 27. Februar 1905 Byraadet et Forslag om Oprettelse af et kommunalt Elektricitetsværk. Dette blev vedtaget den 9. Marts s. A. ved 2. Behandling, saaledes, at der skulde anlægges et kommunalt Elektricitetsværk, der skulde være i Drift i Efteraaret 1906, alt under Forudsætning af, at Aandssvageanstalten vilde binde sig til at aftage sit Forbrug af Elektricitet i 10 Aar til de for almindelige Forbrugere gældende Priser, antagelig ikke over 50 og 20 Øre, henholdsvis for Lys og Kraft.

Da Aandssvageanstalten imidlertid ikke vilde gaa ind paa Byraadets Betingelser, trak Sagen i Langdrag, og i 1906 ansøgte et privat Konsortium, repræsenteret ved Sagfører Nors, om Koncession paa Anlæg af et Elektricitetsværk, hvilket Byrådet dog paa daværende Tidspunkt ikke saa sig i Stand til at tage Stilling til. Medens Byrådet stadig ikke er naaet til

Ribe Elektricitetsværk.

Enighed med Aandssvageanstalten, forbereder Windfeld-Hansen Anlæg af et Elektricitetsværk paa Midtmøllen, og andrager i Marts 1906 Byrådet om Tilladelse til at trække en Ledning i Gaden fra Midtmøllen til Ydermøllen. Byrådet vælger nu Rektor Øllgaard og Dyrnlæge Pedersen til at forhandle med Windfeld-Hansen om en Overenskomst om Byens Forsyning med Elektricitet fra et Værk paa Midtmøllen.

Efter at Enighed i Hovedtrækkene er opnaaet, vælger Byrådet Borgmester Tvermoes, Rektor Øllgaard og Dyrnlæge Pedersen som tilsynsførende Udvalg, og endelig undertegnes Overenskomsten af begge Parter den 27. August 1906.

Værket raadede ved Starten over en 28 HK. B. og W. Dieselmotor og Vandmøllen som Drivkraft, men i 1911 udvidedes der med en 60 HK. Motor og i 1916 yderligere med en 90 HK.

Den 23. Maj 1923 blev Overenskomsten med Windfeld Hansen opsagt. Efter at Elektricitetsværket var vurderet af fem Ingeniører, blev der indgaaet en Overenskomst om dettes Overgang til Kommunens Eje, og Kommunen overtog herefter Værket den 1. Oktober 1924 og flyttede det senere til det nyopførte Elektricitetsværk ved Banegaarden.

Fra 1. November ansattes den nuværende Bestyrer.

I Slutningen af September 1926, altsaa 20 Aar efter at det første Værk var sat i Drift, begyndte det nye Værk at levere Strøm med en 250 HK. Maskine. Senere opstilledes yderligere en 150 HK. Maskine og en 90 HK. Maskine.

I December 1926 tilsluttedes Landsbyerne Tved, Tange og Lustrup, og i Maj 1928 overtoges Sygehusets Forsyning med Elektricitet. Endelig er i 1931 Batteriet udvidet til den dobbelte Kapacitet, og samtidig er Vandværket ombygget til elektrisk Drift og drives nu fra Elektricitetsværket.

RIBE AMTSVEJINSPEKTORAT. Som Amtsvejinspektør i Ribe Amt fungerede Christen Skibsted Høyer fra 1894 til 1920, og det hed sig i Vestjylland, at der var god Bund „i de Ribe Veje“. I det store og hele fulgte Ribe Amt godt med Tiden. Først af alle Amter forsøgte man sig her med Overtjæring af Kørebanerne, ligesom man var meget tidligt inde paa Anvendelse af Jernbeton til de mange Broer.

Den nuværende Leder af Arbejdet i Inspektoratet er Amtsvejinspektør Kærn.

E. N. KÆRN,
Amtsvejinspektør.

EJNAR NIELSEN KÆRN, Amtsvejinspektør, er født den 23. Maj 1877 i København som Søn af Kasserer hos Burmeister og Wain, cand. jur. Niels Carl Johan William Nielsen Kærn og Hustru Clara Augusta Vilhelmine, født Wandall, gift 1913 med Christiane Vilhelmine Margrethe Birch Schiøler. Eksaminand 1895, cand. polyt. 1901, Ingeniør hos forskellige danske Firmaer fra 1901—05, Tegner hos forskellige Ingeniørfirmaer i U. S. A. fra 1905—06, assisterende Ingeniør hos Civilingeniør Jandon, Thomasville Ca. fra 1906—07, Bygningsinspektør og offentlig Landmaaler paa St. Croix fra 1908—12, Bygmester paa Kongskøj Kirke, Leder af forskellige kulturtekniske Anlæg for Plantageselskabet „Dansk Vestindien“ 1912, assisterende Ingeniør for den vestindiske Sukkerfabrik „Bethlehem“ 1913, Stads- og Havneingeniør i Rønne fra 1913—21, siden 1. April 1921 Amtsvejinspektør i Ribe Amt. Formand for den Komite, der skulde udarbejde et Forslag angaaende ny Vejordning paa St. Croix.

RIBE JERNBANESTATION er aabnet for Trafik den 1. Maj 1875 som Endestation for Banen Bramminge—Ribe. Den 15. November 1887 er Banen fortsat til Vedsted (Grænsen) i Forbindelse med den dengang byggede slesvigske Vestbane.

Stationsbygningen er den oprindelige, der kun har været Genstand for ubetydelige Omforandringer indvendig. Ifølge Driftsberetningen for Finansaaret 1930—31 er der udført følgende Arbejde:

Solgt 533 2. Kl.s Billetter, 52,402 3. Kl.s Billetter til en samlet Værdi af 131,208 Kr.

Afsendt 2663 Tons Stykgods, 2684 Tons andet Gods, 2300 store Dyr og 554 smaa Dyr, til en samlet Fragt af 95,690 Kr. 00 Øre.

Ankommet 2675 Tons Stykgods, 28,598 Tons andet Gods, 456 store Dyr og 34 smaa Dyr, til en samlet Fragt af 201,911 Kr. 00 Øre.

Stationens Personale var i nævnte Aar: 1 Overassistent, 2 Assistenten, 1 Kontorist, 3 Overportører, 6 Portører og 2 Hjælpearbejdere.

BENDT NICOLAJ LINDHARDT, Stationsforstander, Kaptajn, er født den 7. Maj 1875 i Frydendal Sogn paa Sjælland, som Søn af Dyr læge Axel Valdemar Lindhardt og Hustru Marie Sofie, født Andersen. Gift 1913 med Helga Clausen. Præliminæreksamen i Holbæk 1891, ansat ved D. S. B. som Elev paa Regstrup Station i 1891, Assistent ved Nørre Alslev Station den 1. April 1894, Trafikkontrolør i Holstebro den 1. April 1917, Kontrolør i Sønderborg 1920, Kontrolør i Strib den 1. Januar 1923, Stationsforstander i Skodbjerg den 1. Februar 1924, Stationsforstander i Ribe siden 1. December 1929.

RIBE TOLDETAT. Ribe havde allerede i det 11. Aarhundrede Handel og Søfart, og i Begyndelsen af det 12. Aarhundrede var Byen Danmarks vigtigste Handelsby, og bevarede hele Middelalderen igennem sin store Betydning som Handelsstad. Den udenlandske Handel dreves særlig til Søs med Nederlandene, Tyskland, Frankrig og England, men tildels ogsaa landværts med Lybæk og Hamborg. De vigtigste Varer, der indførtes, var Manufakturvarer, navnlig Klæde, Vin og Øl samt Bygningsmaterialer. Af Udførselsvarerne var de vigtigste, Heste og Kvæg, Korn, Flæsk, Fedt, Talg, Honning, Smør og tørret Fisk.

De mindre Skibe sejlede helt op til Byen, hvorimod de større opankrede paa Reden udenfor Aamundingen og lossede Ladningen til Pramme, der derefter førtes til Byen. Indladningen skete paa tilsvarende Maade. Byen ejede derfor en Mængde Pramme, der

udlejedes til de Købmænd, der vilde have Varer om Bord eller udskibe Varer fra egne eller fremmede Skibe paa Reden, og Byen havde en god Indtægt heraf.

Ligesom Byens Porte lukkedes hver Aften, lukkedes ogsaa Havnen af. Uden for det egentlige Bolværksomraade var der ud fra hver Bred lagt en smal Løbebro, imellem hvilke var anbragt et Mastetræ, hængslet paa den ene Bro og lukket til den anden ved en Kæde med en Taskelaas for at forhindre Skibene i at løbe bort om Natten uden at betale deres Afgifter.

Ribe Toldkammerbygning i 1931.

Til Landsiden var Byens Stilling en ganske anden. Grænsen til Udlandet — til Holsten — var Ejderen, men foruden denne Grænse var der fra ældgammel Tid gaaet en Skiljelinie mellem Nørre- og Sønderjylland langs Kongeaen. I 1570 fastlagdes denne Linie som Toldgrænse til Hertugdømmerne, og Tolden betaltes i Ribe eller Kolding, hvor allerede fra Middelalderen Heste- og Kvægtolden var blevet erlagt. Heste og Kvæg nordfra skulde nu angives hos Bromændene i Foldingbro og Gredstedbro, men derefter skulde de drives til Ribe for at fortoldes der. Dette skete ligesom de søværts tilførte Varer paa Toldboden ved Byens Havn.

Da Ribe laa Syd for foranførte Grænse, og de danske Konger ikke ønskede at give Slip paa en for Riget saa vigtig By, blev Skellet derfor ved en kunstig Landgrænse svunget i en Bue syd om Byen, men alt for nær ved denne, hvad der blev mere og mere klart, efterhaanden som Stridighederne mellem Konge og Hertug trak Kongeaagrænsen skarpere og skarpere op. For Søhandelen spillede dette vel ingen Rolle, men desmere for dens Landhandel, thi noget Opland havde Byen jo paa den Maade ikke.

Datidens Toldvæsen var indviklet og var det i særlig Grad for Ribe, fordi Byen ikke alene havde den sædvanlige Konsumtion, men ogsaa den Told, som dikteredes af den nære Landgrænse til Hertugdømmerne, og som ikke mindst spillede en Rolle ved Udførselen af Heste og Kvæg. Hertil kom, at nogle af Toldafgifterne tilhørte Byen, andre derimod Staten, og at Tolden oftest var bortforpagtet til Personer, der ansatte andre til at opkræve den.

Smugleriet fandt Sted i ikke ringe Udstrækning og var ikke nemt at komme til Livs. Snart var det Bønderne baade Nord og Syd for Byen, der fik selve Amtmandens indtrængende Advarsel mod at køre gennem Ribes Porte med Varer, af hvad Art det var, uden først at have angivet dem paa Toldboden, hvis de ikke vilde have baade Køretøj og Varer konfiskeret. Naar Smuglerne blev grebet, blev der den Gang farets haardt frem imod dem. Saaledes blev nogle Karle fra Hanherrederne i 1684 dømt til at miste deres Hud (Kagstrygning) og brændemærkes med Tyvemærke i Panden samt arbejde i Jern paa Livstid for at have forsøgt at faa 3 Heste og noget Vadmel toldfrit over Gænsen.

Med Hensyn til Søhandelen fik Ribe i Slutningen af Middelalderen farlige Konkurrenter i København og Malmø. og efterhaanden svandt Ribes Betydning som Søhandelsstad mere og mere. Da Svenskerne i Krigen 1658—59 besatte Ribe, red en Skare Ryttere straks til Toldboden, hvor de arresterede Raadmand Carsten Olsen, som da var Byens Tolder. Han blev ført til sit Hus paa Torvet, hvor der sattes Vagt, til han udleverede Toldbøgerne, og da han bekvemmede sig hertil, begyndte Svenskerne at udskrive de Restancer, som Byens Borgere stod i til Toldvæsenet, hvilket naturligvis faldt meget ubejlejligh, da de samtidig lod det regne ned over Byen med Skatter og Afgifter. Efter Krigen stod Ribe i Aaret 1660 fattig, forgældet og var en By i Forfald. Skibsfarten paa Ribe sygnede yderligere hen og er i Nutiden saa godt som ophørt.

Ribe Toldkammerbygning er opført i 1837 og bestaar af et toetages grundmuret Forhus mod Storegade med Kontorer og Pakhus samt et Sidehus med Bolig for Toldforvalteren,

Sydgavlen, der er opført af røde Munkesten, staar dog endnu fra den tidligere Bygning, og i denne Gavl findes i Portgangen en indmuret Plade med Indskrift:

GVD STYR OG VEND
ALD TING TIL EN GOD

H. X. I.

16 x 04 END.

Den tidligere Bygning ejedes indtil 1659 af en Privatmand Johan Radtleff, der var indvandret her til Landet fra Westphalen for Øxnehandelens Skyld. Nævnte Aar døde han af Pest og efterlod sin Ejendom til Mogens og Johan Kniper, bosiddende i Hamborg. Da ingen af Arvingerne ønskede at bosætte sig i Ribe, blev Gaarden i Aaret 1661 solgt til Kongelig Majestæts Tolder i Ribe, Marturin Dupont. til en Toldbod, og siden dette Aar har Toldkamret i Ribe ligget, hvor det nu ligger. Før 1661 benyttedes Vejerboden ved Kranen paa Skibbroen som Toldbod.

HARALD HANS SKRYDSTRUP, Toldforvalter, er født den 18. December 1876 paa Fejø som Søn af Lærer Thyge Thøjsen Skrydstrup og Hustru Jensine Kirstine Beyer, gift 1908 med Astrid Constance Krüger. Præliminæreksamen fra Maribo private Realskole i 1893, ansat ved Toldvæsenet den 30. November 1893, Fuldmægtig i Frederiksværk 1899, Assistent i Hjørring 1908, Assistent i Randers 1913, Toldkontrolør i Tønder den 13. December 1920, Toldforvalter i Ribe siden 1929.

RIBE POSTETAT. Den danske Postetat var i sin første Vorden ikke nogen Statsinstitution, idet den først blev dette i 1711, men Postregalet var for hele Landet bortforpagtet til en ung Forretningsmand fra et Handelshus i Hamborg, Poul Klingenberg, der indlagde sig megen Fortjeneste ved at bringe Postvæsenet, der, da han overtog det, virkede som den Gang, da det blev oprettet af Kong Christian den 4de, i mere tidssvarende Orden. Klingenberg bortforpagtede da de forskellige Byers Postvæsen.

Hovedpostforbindelsen mellem Jylland og Fyn gik over Assens, og Færgeforbindelsen fandt hovedsagelig Sted over Snoghøj. Embedet som Postmester var ret ubetydeligt, men naar det var saa eftertragtet, navnlig af de stedlige Købmænd, var det, fordi der med Embedet, formentlig som en væsentlig Del af Lønnen, fulgte visse Privilegier, som den indflydelsesrige Klingenberg havde let ved at skaffe. Postmestrene var fritagne for

Ribe Posthus.

Indkvartering samt al borgerlig personal Tynge og Besværing, og endvidere havde de Bevilling til at holde Øl- og Vinkælder, og enkelte havde Krobevilling, og det var paalagt Budene at føre de rejsende til Postmesteren.

I Aaret 1851 begynder der at komme Fart i Postetaten, og i dette Aar indførtes Fri-mærkesystemet, og dermed den ensartede Portobetaling, samtidig skete Ophængningen af Brevkasserne. Omkring Aaret 1865 indførtes Brugen af lokale Breve, og der oprettedes Brevsamlingssteder til Lettelse for Landbefolkningen, og de første Landpostbude antoges.

Endnu lever der Mennesker i Ribe, som erindrer den Tid, hvor Postkontoret var til Huse i den gamle Bygning beliggende overfor Hovedindgangen til Domkirken. (Se under Afsnittet Ribe Katedralskole: Skolen fra Rektor Falsters Tid.)

Omkring Aaret 1880 blev Kontoret flyttet til den lille Bygning, som ses til venstre for Hovedbygningen paa omstaaende Billede.

I Aaret 1907 indrettedes Kontorer i Hovedbygningen, men ogsaa her blev Lokalerne for smaa, og man tog atter den lille Bygning i Brug til Budstuer o. lign.

Til Belysning af Postvæsenets Udvikling i Ribe kan anføres, at der i Finansaaret 1904—05 ankom 270,000 Breve og 20,114 Pakker, og Portointægten var 35,739 Kr., medens de tilsvarende Tal for Finansaaret 1930—31 var 590,000, 40,000 og 115,000.

Ribe Postkontors Chef er Postmester Thun.

TAARNBORG, den Bygning, hvori Postetaten nu har til Huse, købtes i sin Tid af Biskop H. A. Brorson, der anvendte den til Bolig. Paa hans Tid kaldtes den ogsaa for Blaagaard paa Grund af sine mørkglaserede Tagsten. Navnet Taarnborg („Torneburg“) findes første Gang i en Liste fra ca. 1440 i „Ribe Oldemoder“ over Grunde, som gav Jordskyld til Domkapitlet. Da Embedet som Succesor oprettedes ved Domkirken i 1452, overlodes Taarnborg ham til Residens. Efter Reformationen kom den til Kronen, som 1540 solgte den til Biskop Munk, der døde 1569, og vistnok har opført den nuværende Bygning. Fra ham gik den over til Datteren Magdalenes Mand, Josva v. Qualen, derpaa til hendes anden Mand, den berygtede Sigfred Rindschat, som solgte den til Biskop Hans Laugesen. Den arvedes af dennes Svigersøn, Anders Sørensen Vedel og hans Søn, Magister Søren Andersen Vedel, der 1651 overdrog den til Svigersønnen Dr. Ludvig Pouch. I 1740 blev den købt og fra 1743 eller 44 beboet af Salmedigteren, Biskop Hans Adolf Brorson, der 1761 solgte den til Staten „til at være og forblive en bestandig Bisperesidens“, og som saadan, brugtes den til 1868—69. Efter at Staten i 1868 havde mageskiftet den til Enkefru G. M. Knudsen, blev den lejet til private og fra 1891 lejet af Staten til Posthus og Bolig for Postmesteren. I 1902 købte Staten den atter. Taarnborg er en i sin Slags enestaaende Bygning. Det fritliggende Hus i een Længe med Gavl ud til Gaden har Karakter som en Herregaard fra Kong Christian den 3dies Tid, vel fordi Oluf Munk brugte den som Herregaard, hvortil han havde Avling, og hvortil hans Kapitelsbønder maatte gøre Hoveri. Huset er opført af røde Munkesten i Krydsskifte med fladbuede Vinduer og har oprindeligt haft to Etager, som skilles ved en Buefrise, men senere var det nederste Stokværk delt i to. Paa Nordsiden har der oprindeligt staaet et sekskantet Trappetaarn med Pyramidetag. Taarnet stod til 1821. I 1906 bevilgedes der Midler til en Istandsættelse, der lededes af Professor H. C. Amberg, og ved hvilken det ovenfor omtalte sekskantede Trappetaarn genopførtes.

V. M. THUN, Postmester, er født d. 19. August 1870 i Randers som Søn af Overpakkepostmester Thun. Gift 1902 med Helga Hansen, Datter af Købmand Andr. Hansen, Ribe. Indtraadt i Postvæsenet 1896, Postekspedient 1. Juni 1895 i Randers, 1. Juni 1898 i Ribe, 1. Marts til 1. Maj 1905 kst. Postmester i Ribe, 1912 Postekspeditør i Ringsted, 1. Maj 1914 Postkontrolør af 2. Grad i Aalborg, 1. April 1915 Postkontrolør af 2. Grad i Silkeborg, siden 1. April 1921 Postmester i Ribe.

RIBE FOLKEBIBLIOTEK er oprettet i 1898, og var da Folkebogsamling for Ribe Købstad og Omegn, d. v. s. at 6 „Landkredse“, den nordligste Tjæreborg, laante Bogkasser, der ombyttedes med visse Mellemlum. Statistiske Oplysninger fra de første Aar kan ikke gives, men i 1906 havde Biblioteket 2295 Bind, 162 Laanere og 7300 Udlaan. Budgettet var paa 500 Kr., Kommunens Tilskud 100 Kr., Statens Tilskud 120 Kr. Biblioteket, der var opstillet i Teknisk Skole, var aabent to Gange om Ugen.

Ribe Folkebibliotek i Puggaardsgade.

Fra 1912 er Samarbejdet med Landkredsene ophørt. Samme Aar blev Biblioteket flyttet til et Klasseværelse i Borgerskolen. I 1920 forhøjedes Kommunens og Statens Tilskud. Med Hjælp fra Centralbiblioteket i Esbjerg omordnedes Biblioteket efter Decimal-klasse-Systemet. Iøvrigt arbejdede man som hidtil indtil i 1923, da man efter Ansøgning herom fik Kommunens Tilskud forøget saa meget, at der kunde foretages en Reorganisation. En længe overvejet Plan om at indrette en Læsestue blev realiseret. Udlaanet blev indrettet efter Systemet „aabne Hylder“. Der blev ansat en faguddannet Bibliotekar, og Biblioteket blev aabent hver Dag Aaret rundt, (Helligdage og Rengøringsferie undtaget). Virksomhedsområdet blev atter Ribe Kommune og Omegn. I 1924 indførtes gratis Udlaan til Beboerne i Ribe Kommune.

Det siger sig selv, at disse Foranstaltninger gjorde, at Biblioteket blev mere benyttet, og at det fra at være nærmest et Lejebibliotek nu kunde blive et nødvendigt Led i Oplysningens Tjeneste.

I 1929 flyttedes Biblioteket til de nuværende Lokaler, der er indrettet til Formaalet, i Kollektør Chr. Jacobsens Ejendom i Puggaardsgade. Budgettet er nu paa 10,000 Kr., Bogbestanden 6,500 Bind (heraf 2300 Børnebøger). Udlaanet var i Regnskabsaaret 1930—31 27,300 Bind til 1190 Laanere (heraf 350 Børn). I Læsestuen er der fremlagt 39 Tidsskrifter og 12 Aviser og opstillet en Haandbogsamling paa 280 Bind. Besøget her var i 1930—31 8,500.

Biblioteket samarbejder med Katedralskolens Bibliotek og Stiftsbiblioteket samt Centralbiblioteket i Esbjerg og Statens Biblioteker i Aarhus og København. I sidste Regnskabsaar er der fra andre Biblioteker laant 470 Bind.

Bibliotekets Bestyrelse er: Kommuelærer C. Larsen, Formand, Gartner H. P. Hansen, Bogtrykker Aage Jacobsen og Fru M. Bottelet, samt Rektor Aa. Willumsen, der er Byraadets Repræsentant.

DAGNY MORTENSEN, Bibliotekar, er født 1899, Elev (senere Assistent) ved Esbjerg Folkebibliotek 1915, Underbibliotekar samme Sted 1919, paa Statens Biblioteksskole 1921, Vandrebibliotekar i Ribe Amt (udsendt af Centralbiblioteket i Esbjerg) 1. Maj 1923, Bibliotekar ved Ribe Folkebibliotek den 1. November 1923.

SYDJYDSK LANDMANDSBANK er oprettet i Aaret 1876 den 18. Juni. Efter Forhandlingsprotokollen afholdtes der den 18. Juni 1876 Eftermiddag Kl. 2 en konstituerende Generalforsamling paa Greisens Hotel i Ribe. Sammenkaldelsen var sket ved Bekendtgørelse i Ribe Stiftstidende, Ribe Amtstidende, Ribe Avis, Dannevirke og Flensborg Avis.

Sydjydske Landmandsbank, Ribe.

Det første Bankraad kom til at bestaa af følgende 12 Medlemmer: Proprietær Fabricius, Bramminge Hovedgaard, Formand, Læge H. Vilandt, Ribe, Næstformand, C. Gottfredsen, Lundgaard, Købmand Chr. Jensen, Ribe, Gaardejer L. Jensen, Rejsby, Proprietær H. M. Jacobsen, Kærmark, Brøns, Læge J. Kiær, Ribe, Købmand A. Quedens, Ribe, N. S. Schmidt, Havervadgaard, H. V. Tranberg, Dorteashvile, Fabrikant Thune, Ribe og Bager A. Aagaard, Ribe.

Paa et Bankraadmøde den 24. Juni s. A. valgtes Bankbogholder B. Bøggild til administrerende Direktør, og til tilsynsførende Direktører Sagfører Therkildsen og Købmand Søren Nielsen.

Bankens første Lokale var i den Ejendom, der tilhørte Bøggild, og som laa paa v. Støckens Plads. Denne Ejendom

ejes nu af „Ribe Stiftstidende“. Bankens Ekspeditionslokale indrettedes her i et uanse- ligt Værelse til Gaarden, hvortil man kom, efter først at have passeret en lang, mørk Gang, og det var saaledes under yderst beskedne Forhold, at Banken begyndte sin Virk- somhed. Den aarlige Leje var til at begynde med 400 Kr., heri indbefattet Lys, Varme og Rengøring. I ca. 20 Aar havde Banken Lokale her.

I 1886 oplystes paa et Bankraadmøde i Februar, at Bankens Vekselerer i København havde forgrebet sig paa nogle af Bankens hos ham deponerede Værdipapirer, hvilket bibragte Banken et større Tab. Banken kunde derfor i et Par Aar ikke give noget Ud- bytte, men maatte anvende Overskudet tilligemed Reserverne til Dækning af Tabet.

Fra 1. Januar 1895 blev senere Direktør S. Kromann ansat som Bogholder, efter at han i en Del Aar havde fungeret som Assistent i Banken. Omtrent samtidig døde Di- rektør Bøggild, og Sagfører Therkildsen og Købmand Søren Nielsen ansattes som admi- nistrerende Direktører.

1. Oktober 1895 flyttede Banken fra det tidligere omtalte Lokale paa v. Støckens Plads ned i S. Niensens Ejendom paa Mellemdammen. I 1911 indvalgtes den nuværende For- mand J. H. Quedens i Bankraadet, og ved Læge Vilandts Fratræden i Marts 1913, valg- tes han til Formand.

I Efteraaret 1913 besluttede Direktørerne Therkildsen og S. Nielsen, der begge havde været med til at stifte Banken fra første Begyndelse, ledet den som kontrollerende, og senere som administrerende Direktører, at trække sig tilbage henholdsvis fra 1. April 1914 og 1915. I Stedet for valgtes Bankens mangeaarige Bogholder, S. Kromann, og daværende Bogholder i Ringkøbing Bank, J. Jepsen, til Direktører fra 1. April 1914. Ban- ken har Filialer i følgende Byer: Agerbæk, Gredstedbro, Hygum, Rejsby, Spandet, Tofterup.

Efter Direktør Kromanns Død i 1918 valgtes Grosserer Kaalhauge, der siden 1916 havde været Medlem af Bankraadet og Næstformand for dette, til Direktør.

I 1919 købtes Købmand Anton Andersens Ejendom, hvor den nuværende Bankbygning opførtes og toges i Brug i Januar 1921.

Bankens nuværende Direktør er Borgmester H. Kaalhauge, R. af D. og J. Jepsen.

J. JEPSEN, Bankdirektør, er født den 7. November 1886 i Ribe, tog Præliminæreksamen fra Ribe Latinskole i 1902, var Assistent i Sydjysk Landmandsbank i Ribe fra 2. Januar 1903 til 31. December 1906, Assistent i ~~Detailhandlerbanken i København~~ fra 2. Januar 1907 til 31. Juli 1908, Bog- holder i Grenaa Folkebank i Grenaa fra 1. Oktober 1908 til 31. Maj 1909, Bogholder i Ringkøbing Bank i Ringkøbing fra 1. Juni 1909 til 31. Marts 1914, Direktør i Sydjysk Landmandsbank i Ribe siden 1. April 1914, Formand i Bestyrelsen for den kommunale Hjelpekasse i Ribe fra 1. April 1929.

LANDBOSPAREKASSEN FOR RIBE OG OMEGN har Lokaler i en af de al- lerældste Bygninger i Ribe By. Denne Bygning, der kaldes „Porsborg“ er opført i 1580erne, altsaa paa Kong Frederik den 2dens Tid, af den rige Raadmand Peder Baggesen. Ejendommeligt for Bygningen er det gamle Taarn, som findes i Gaarden. Peder Baggesen kom ikke selv til at bo i det store Hus ret længe, hvis han da i det hele taget naaede at flytte ind, thi han døde i Foraaret 1591, og da var Porsborg vist ikke helt færdig. Ved den Skatteligning, som foretoges i Slutningen af 1591, nævnes Huset første Gang, som „M. Mads Porses Stenhus“, og det er efter ham, Porsborg har faaet Navn. Han var forøvrigt Baggesens Svigersøn. Baggesens Enke giftede sig senere med Raad- mand Bertel Strück og boede en Tid sammen med ham paa Porsborg, men da hun

Landbosparekassen i Ribe.

døde, maatte Strück rømme Gaarden, og Mads Pors flyttede nu ind. Det gik dog snart tilbage for ham, hvilket gav Anledning til det bekendte Spotterim: Porsborg hin røde, lagde Peder Baggesens Guld øde.

Den gamle Bygning er uhyre solidt bygget. Murene er af Munkesten og alle ca. $\frac{3}{4}$ Meter tykke. Under hele Huset findes Hvælvinger. I Banklokalet findes et gammelt, interessant Ur fra omkring Aar 1800, hvor Lodderne gaar inden i Dørkarmene i den Dør hvorover Uret er anbragt.

Landbosparekassen er oprettet den 1. Oktober 1886 og havde ved Starten 125 Gaaranter. Dens første Bestyrelse bestod af: Gaardejer Mads Hansen, Farup; Formand, Tømmerhandler Jens Petersen, Ribe, Lærer J. P. Nielsen, Darum, Gaardejer Hans Nørgaard, Høm, Gaardejer P. K. Petersen, Frøsiggaard, Gaardejer Søren Bech, Sdr. Farup og Gaardejer Lambert Hansen, Darum.

Pr. 31. Marts 1887 var Indskudet paa 120,897 Kr. 52 Øre, fordelt paa 242 Konti.

Den første Leder af Kassen var Gaardejer Lambert Helle, Darum, der var Bogholder fra Starten og indtil 1897, da han blev Direktør for Bramminge Bank. Han efterfulgtes af sin Broder, Niels J. Helle, der var Bogholder, indtil han i 1914 blev Formand og Direktør for Kassen, hvilken Stilling han beklædte til sin Død i 1925. Som hans Efterfølger valgtes den nuværende Direktør, M. Tobiasen.

Som Bogholder i Sparekassen er nu ansat en Datter af den forrige Direktør, Frk. G. Helle.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Amtsrevisor K. Okholm, Formand, Gaardejer Joh. Nielsen, Vilslev, Rentier H. H. Thomsen, Høm, Rentier Anton N. Bro, Gredsted, Amsraadsmedlem B. Hostrup, Høgsbrogaard, Mejeribestyrer Lind Nielsen, Ribe, og Ren-

tier K. S. Vejrup, Darum.

Regnskabet pr. 31. Marts 1931 viste et Indskud paa 3,902,995 Kr. 16 Øre, fordelt paa 5,033 Konti. Kassen har et Reservefond paa 362,444 Kr. 01 Øre.

Landbosparekassen har Filial i Bramminge.

Fra Landbosparekassens Gaard.

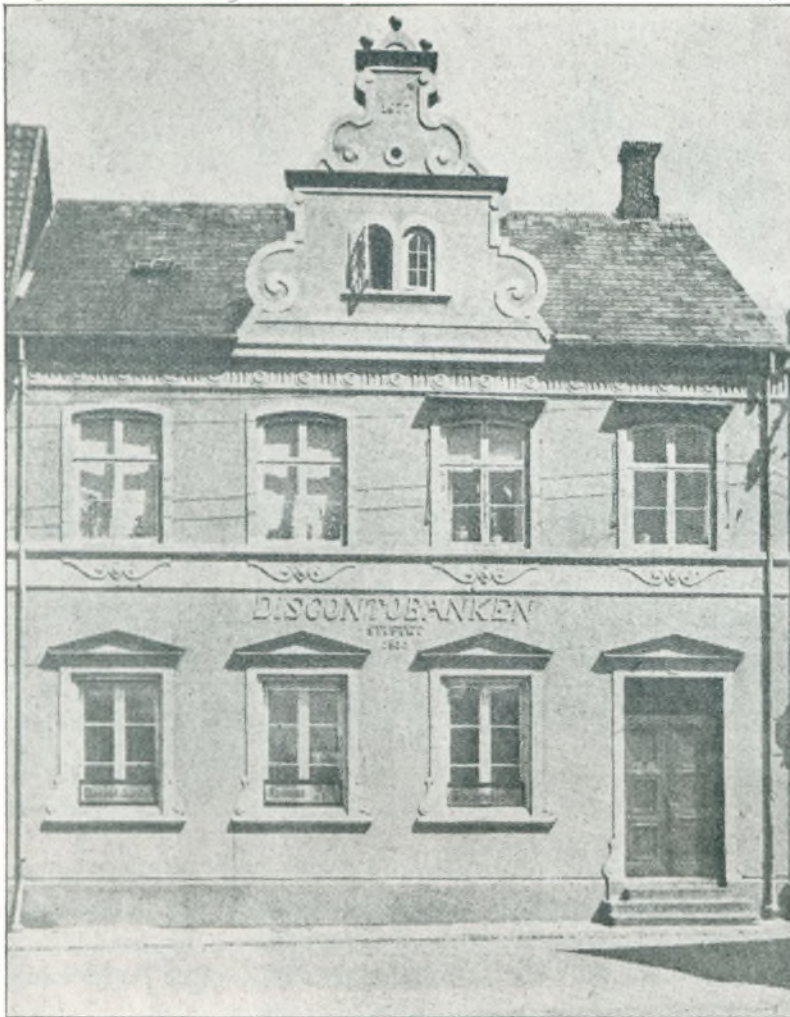
MARIUS TOBIASEN, Direktør, er født den 30. Marts 1870 i Nr. Farup som Søn af Gaardejer Tobias Hansen og Hustru Bertha, født Brorsen, gift 1896 med Metha Tobiassen (død 1903), gift 2den Gang 1910 med Maren Hansen. Gaardejer i Farup fra 1895 til 1925. Direktør i Landbosparekassen siden 1925.

RIBE DISCONTOBANK er oprettet den 1. Oktober 1855. Den er Ribes ældste Bank og er oprettet i en for Bankvæsenets Udvikling grødefuld Tid, idet den er blandt de 6 første, jyske Institutioner af denne Art, der oprettedes i Aarene 1854 og 1855 i Vejle, Aalborg, Randers, Thisted, Hjørring og Ribe. Naar man tager i Betragtning, at Hovedstaden, bortset fra „Københavns private Laanebank“, der oprettedes i 1854, men aldrig naaede op i Hovedbankernes Række, først i 1857 fik sit første private Bankinstitut, nemlig „Privatbanken“, maa det siges at tjene de Ribe Borgere til Ros og Ære, at de var fulgt saa hurtigt med Tidens Udvikling.

Den 30. Januar 1855 meddeler Ribe Stiftstidende, at 12 ansete Mænd har holdt Møde for at drøfte Hensigtsmæssigheden af Oprettelsen af et Bankinstitut i Ribe, og at Mødet er resulteret i Nedsættelsen af et Udvalg, bestaaende af Kancelliraad Pontoppidan, By-skriver, Raadmand Tvede, Købmand B. Giørtz og Konsul Kolvig, der skal forelægge et Udkast til Indbydelse til et nyt Møde om Sagen for hele Egnen.

Den 19. April afholdtes et Møde paa Ribe Raadhus. Efter det Lovudkast, der forelægges, tænker man sig Banken stiftet med en Aktiekapital paa 50,000 Rdl. i Kontantaktier og en Indskuds-Aktiekapital (d. v. s. Aktier, hvorpaa der skulde ske en vis bestemt aarlig Indbetaling, suppleret med det paa Aktien faldende Udbytte, indtil Aktien er fuldt indbetalt) paa 60,000 Rdl.. Naar der er tegnet 25.000 Rdl. i Aktier, skal Banken kunne begynde sin Virksomhed. Bestyrelsen skal bestaa af et Repræsentantskab paa 10 og en Direktion paa 5 Medlemmer.

Den stiftende Generalforsamling afholdtes den 9. August 1855 paa Raadhuset, og det vedtoges her at lade Banken træde i Virksomhed den 1. Oktober med den tegnede Aktiekapital paa 17,500 Rdl. i Kontantaktier og 8,300 i Indskudsaktier. De udarbejdede Lovudkast vedtoges, og der valgtes Direktion og Repræsentantskab.

Ribe Discontobank.

Den nyoprettede Bank aabnede saa sine Lokaler den 1. Oktober 1855. Den havde først til Huse hos Direktør Tvede i Hospitalet, men allerede Aaret efter faar den andre Lokaler i Klubbygningen i Fløjen ud mod Skolegade. Da Købmand Wilsleff i 1858 overtager Bogholderposten, flytter Kontorerne til hans Ejendom i Sønderports-gade. I 1866 bliver B. Th. Bøggild Bogholder, og man flytter Bankens Kontorer til hans Ejendom paa v. Støckens Plads, den nuværende Ribe Stiftstidendes Ejendom, med Indgang fra Vægtergade. I 1876 erhvervedes den Del af Tømmerhandler Chr. Lunds Enkes Ejendom paa Torvet, der gaar ud til Hjørnet af Stenbogade og Peder Dovns Slippe, og den nedrives og ombygges, saa man til Oktober 1877 kan rykke

ind i den nyopførte Ejendom, hvor Banken den Dag i Dag har til Huse.

Til at begynde med stiger Indlaanene kun smaat, men efterhaanden som Tilliden til Banken vokser, bliver Indlaanet større. Det gaar nu fremad Aar for Aar, og Banken giver i 1879—80 et Udbytte af $12\frac{1}{4}$ pCt., medens Udbyttet ellers ligger omkring de 10 pCt.

De sidste 10 Aar af forrige Aarhundrede bringer Banken en betydelig forøget Virksomhed og Omsætning, idet Esbjerg i denne Periode vokser stærkt. Denne hurtigt opvoksende By har til at begynde med ingen selvstændig Bankvirksomhed, og den lokale Bank, der oprettedes, havde selvfølgelig i Begyndelsen langt fra tilstrækkelige Midler til at tilfredsstille Pengebegæret, hvorfor man i Nabobyerne søgte at skaffe sig de nødvendige Kapitaler.

Denne Forbindelse med Esbjerg bragte senere Banken betydelige Tab, og der kom flere Aar hvor der intet Udbytte betaltes.

En Række af Ribe Bys mest ansete Borgere har gennem de Aar, Banken har eksisteret, viet denne deres Kræfter. Bankens Direktion bestod oprindeligt af 5 Medlemmer, men i 1862 indskrænkedes Tallet til 3, og i de sidste Aar er der kun 2 Direktører, nemlig N. L. Christensen og Grosserer P. Oulund.

SPARE- OG LAANEKASSEN FOR RIBE BY OG OMEGN er oprettet den 6. Juni 1846. Blandt Stifterne var Kammerraad, Amtsforvalter Berthelsen, Prokurator Hostrup, Apoteker v. Støcken. Prokurator Tvede og Købmændene Ballin, Müller og Rahr samt Raadmand Giørtz.

Det nuværende Tilsynsraad bestaar af: Stiftamtmand P. Herschend, Kommandør, R. af D., DM., Formand, Dommerfuldmægtig Pontoppidan, Næstformand, fhv. Sognefoged Tranberg Jensen, Murermester H. P. Blom, Overlæge P. Nielsen, Gaardejer J. Pinborg, V. Vedsted, Gaardejer J. Schultz, Kærbøl og Redaktør C. Willemoës.

Direktør er C. P. A. Tuxen, der har været knyttet til Sparekassen siden 1885 og siden 1902 som Direktør.

Indskudet i Sparekassen var den 31. Marts 1931 5,571,527 Kr.. Den samlede Reservekapital udgør 795,869 Kr.

DRONNING LOUISES BØRNEASYL I RIBE er stiftet i 1869. Det har Plads til mellem 80 og 100 Børn. Om Vinteren er Børneantallet størst, idet Asylet som Regel besøges af ca. 70 Børn. I Øjeblikket er der 50 Børn, hvilket ikke er noget helt ringe Antal, naar Byens Størrelse tages i Betragtning. Asylet begyndte under meget primitive Former. Det havde kun et lille, lejet Lokale under Bestyrerinde Frk. Hauschildt, senere under Frk. Reinsholm og derefter under Frk. Bothilde Jensen. Asylet er oprettet med egne Midler, som i sin Tid blev skænket det af Byens Velhavere. Under Krigen gik Børneantallet stærkt ned, og da der kun var 6 tilbage, lukkedes Asylet og genaabnedes først i 1926. Børnene er i Asylet fra 8½ til 4½ og der holdes en Time Middag. Til Børnenes medbragte Smørbrød serverer Byen varm Mælk.

Asylet ledes af en Bestyrelse, der bestaar af 8 Damer og 5 Herrer.

AGNES BJERRUM, Asylbestyrerinde, er født den 11. Marts 1887 som Datter af afd. Skoleinspektør Bjerrum i Silkeborg. Var i 9 Aar Privatlærerinde hos Frk. Tuxen, som dengang tillige havde Børnehave.

FORENINGEN FOR TILVEJBRINGELSE AF ALDERDOMSFRIBOLIGER for værdige og trængende Borgere eller disses Enker samt der med ligestillede i Ribe By, er ifølge Protokollen af 7. Oktober 1888 oprettet paa Foranledning af den daværende Borgerforenings Bestyrelse med dens Formand, Slagtermester Kraul, som Forslagsstiller. Opfordringen, der udgik for at tegne Medlemmer, havde følgende Ordlyd:

Paa et i Borgerforeningen i afvigte Efteraar afholdt Møde, blev det vedtaget at søge oprettet en Forening for Tilvejebringelsen af Alderdomsboliger i Ribe for Gamle og værdige Trængende. Borgerforeningen vedtog samtidig at ville støtte Sagen med et Bidrag af 100 Kr. aarligt, imod at den forbeholdt sig Retten til at vælge Halvdelen af Bestyrelsesmedlemmerne. Vi undertegnede, som er valgte til at fremme Sagen, opfordrer herved vore Medborgere til at indmelde sig som Medlem i en saadan Forening, og have vi bestemt det laveste Kontingent at være enten 2 Kr. aarligt eller 50 Kr. en Gang for alle.

Ribe, den 19. Februar 1889.

R. KRAUL. H. HANSEN. WALD. DYREBYE. J. LAURITZEN. PETER HANSEN.
H. LASSEN. STOCKHOLM SIMONSEN.

Aldersfriboligerne set fra Damvcjen.

Opfordringen blev tiltraadt af 116, der alle havde tegnet sig som Medlem à 2 Kr. aarl.

Af Møller Windfeld Hansen blev der overgivet Foreningen et Beløb paa 300 Kr. fra en tidligere Indsamling, samt Udbytte fra 2 Kommedier spillet af „Klubben“s Medlemmer.

Den 10. Maj 1889 afholdtes stiftende Generalforsamling, hvor Bestyrelsen valgtes, og Love vedtoges. Bestyrelsen kom til at bestaa af: Tømmerhandler

I. Lauritzen, Formand, Amtsforvalter Klagenberg, Næstformand, Guldsmed Waldemar Dyrebye, Kasserer, Slagtermester R. Kraul, Sadelmager H. Ehlers, Købmand Peter Hansen og Maermester H. Lassen.

I et Bestyrelsesmøde enedes man om at afholde en Festlighed i Plantagen og senere en Basar. Festen gav et Overskud af 102 Kr. 4 Øre, medens Basaren, der afholdtes den 16. og 17. Marts 1890, indbragte netto 3,500 Kr.. Man købte nu en Grund af Fabrikant Giørts' tidligere Køkkenhave for 1500 Kr., men bortsolgte Aaret efter denne til Hestehandler Jens Jensen for 3200 Kr.. Samme Aar tilstillede Fru Prokurator Koppel i København Foreningen en Skrivelse, hvori meddeles, at Arvingerne efter afdøde Enkefru Hanne Ballin, født Dessauer, ifølge hendes forinden sin Død udtalte Ønske, have besluttet at skænke 2000 Kr. til Foreningen for Tilvejebringelse af Aldersfriboliger i Ribe.

Den 20. Marts 1892 blev der i Bestyrelsen fremsat Forslag om at købe den afdøde Pastor Friis's Arvinger tilhørende Ejendom i Grønnegade, men det blev ikke til noget.

1893 køber man Gartner Peter Asboes Have i Gravsgade for 2050 Kr., og her opførte man „Boligerne“ for 12,160 Kr. 40 Øre. I Efteraaret s. A. toges Bygningerne i Brug. Der findes 8 Stk. 2 Værelsers Lejligheder med Køkken, For- og Bagentré, samt Loft- og Kælderplads, og til hver Lejlighed hører et lille Havestykke. Den 4., 5. og 6. Marts 1899 afholdtes atter en Basar, der gav et Udbytte af 2100 Kr. 87 Øre. De 4 Lejligheder var fribolig, de 4 andre maatte betales med en mindre Leje.

I December 1916 modtog Foreningen et Gavebrev fra Rentier J. H. Vind, Ribe, paa 2 Stk. 4½ pCt. vest- og sønderjydske Kreditforenings Obligationer à 2,000 Kr. paa Betingelse af, at alle Lejligheder blev fribolig.

I Aaret 1927 skænkede Fru M. Nissen, født Dau, Foreningen 1000 Kr., som Tak for den Tid hendes Forældre havde tilbragt i det solbeskinnede Hjem i Friboligen.

Medlemsantallet er for Tiden 128 indenbys og 7 udenbys boende.

Bestyrelsens nuværende Formand er Mølle ejer P. Hübschmann, og Næstformand er Byarkivar C. N. Termansen, R. af D.

K. F. U. M.

(Kristelig Forening for unge Mænd) i Ribe.

Den første Begyndelse til K.F.U.M. gaar tilbage til 1889, da stud. theol. P. Lauritsen begyndte at samle en Kreds af unge Mænd i en Stue, som Stiftsprovst Koch velvillig overlod til fri Afbenyttelse.

Her holdtes Møderne uden Afbrydelse til 1892, da man be-

sluttede at stifte Foreningen og indmelde den i „Indre Missions Udvalg for Ynglingeforeninger i Danmark“, som det den Gang hed.

I en lang Aarrække blev Foreningens Møder holdt i lejede Lokaler forskellige Steder i Byen, bl. a. i Brorsons Minde.

Da der imidlertid savnedes et Hjem, hvorom Arbejdet kunde samles, begyndte man i Aarene omkring 1920 at tænke paa at samle et Byggefond; hvilket ogsaa ved Hjælp af en Basar og en Indsamling i Byen og Omegnen, lykkedes.

I 1924 købte Foreningen en Bygning i Badstuegade, som hidtil havde været brugt til Mødelokaler for forskellige Afholdsforeninger. Den syntes velegnet til Formaalet, idet der baade var en stor Sal til offentlige Møder, og desuden Plads til Logerende og Pensionærer samt hyggelige Lokaler til de ugentlige Møder.

For Tiden bestyres Hjemmet og Pensionatet af Foreningens tidligere Formand, Maskinbygger Holm og Hustru.

Foreningen er inddelt i en Ungdoms- og Hovedafdeling.

K. F. U. K. (Kristelig Forening for unge Kvinder) ledes af Missionær Mortensen og holder deres Møder i „Brorsons Minde“.

JØRGEN JØRGENSEN, Diakon, er født den 12. December 1890 i Bredslev ved Vejle. Var Landmand indtil sit 30te Aar og blev derefter uddannet paa Indre Missions Diakonskole i Aarhus, siden 1923 ansat ved Aandsvageanstalten i Ribe. Formand for K. F. U. M.

K. F. U. M.'s Bygning.

RIBE HAANDVÆRKER- OG INDUSTRIFORENING. Denne Forenings Stiftelse var her ligesom i de mange andre Byer, hvor der var oprettet Haandværkerforeninger eller Industriforeninger, Udtryk for den Trang til Beskyttelse, som Haandværkerne følte, efter at den frie Næringslov af 1857 var traadt helt i Kraft i Begyndelsen af 1862; idet denne Lov havde søndret de gamle Lavstrammer og brudt de mange Forhold, man saa længe havde hvilet i.

Fra gammel Tid havde det danske Haandværk været ordnet i Lav, og Lavene tog sig af deres Medlemmers Interesser, til sine Tider endog saa ivrigt, at Samfundet mente at maatte træde op imod dem.

Lavene blev bekæmpede, ja endog flere Gange ophævede. Kong Hans hævede i 1507 alle Landets Skomagerlav, Kong Frederik I forbød 1526 alle Lav, og Kong Kristian IV gjorde 1613 det samme. Men Lavene kom stadig igen i endog voksende Antal; de viste en saa forunderlig sejt Livskraft, en saa ejendommelig Evne til trods alt, stadig at kunne gøre sig gældende, at de hos deres Medlemmer absolut maatte skabe en fast Tro paa, at de havde en ubetinget Ret til at bestaa. Hvad hjalp det saa, at et kgl. Reskript i 1761 bestemte, at intet Lav fremtidig maatte oprettes, og at de bestaaende Lav ved Lejlighed skulde hæves. Bestemmelserne blev ikke gennemførte. Der kan baade i det attende og nittende Aarhundrede paavises Lav, som trods Reskriptet fik kgl. Stadfæstelse, og Forordningen af 21. Marts 1800, der forberedtes af en Kommission, som hellere end gerne vilde Lavene tillivs, lod dem alligevel bestaa. Den vendte sig i alt væsentlig kun mod den udskejjende „Zünft“.

Haandværkerne havde fra gammel Tid været en Stand, de øvrige Borgere saa ned paa, og som f. Eks. ikke betragtedes som værdige til at deltage i Styrelsen af de Byer, de boede i. — Det var maaske just disse Forhold, der gjorde, at de med saa stor Inderlighed tilegnede sig den tyske „Zünft“, da den i Kristian IVs Tid kom hertil.

Den ejendommelige zünftige Ære tilførte dem paa sin Vis en Styrke. Ingen, der ikke gjorde denne Fyldest, — ingen, der ikke var zünftig oplært, der ikke paa zünftig Maade var bleven Svend eller i det hele ikke var „ærlig“ efter de fremmede zünftige Regler, som krævedes lærte paa det fremmede Sprog (Tysk), maatte komme indenfor Fagenes Række. Zünften lagde an paa at hævde det Haandværk, den enkelte tilhørte, som det ældste og bedste, men kunde ikke hjælpe Haandværkerstanden fra at blive rekrutteret fra Samfundets laveste Lag, og den har afgjort ikke ringe Skyld i, at Haandværkerstanden lod haant om al anden Oplærelse end den rent værkstedsmæssige.

Længe efter, at Samfundet officielt var vokset fra at forbyde en Haandværker som saadan at faa Plads i Byens Raad, ja længe efter, at Forordningen af 1800 havde befaleet, at der skulde være Haandværkere imellem Københavns „32 Mænd“, krympede Byens Klubber sig ved at optage Haandværkere som Medlemmer. De stod i den almindelige Bevidsthed som raa og uopdragne Personer.

Den 29. December 1857 forelaa Næringsloven med Kongens Underskrift. Frihedsbegejstringen havde sejret, Haandværkerforeningerne var slaaede. Disse Foreninger var jo oprettet til Værn for Lavene og gamle Traditioner, men dog ogsaa tillige som et Udtryk for Haandværkernes Fremskridt, deres Formaal var ikke helt faglig, men Hensigten var at virke for „Enighed og gensidig Velvilje blandt Borgerne“ og at samle Medlemmerne til selskabelig Underholdning. Et af Motiverne til deres Oprettelse var ogsaa, at Haandværkerne atter og atter faldt igennem ved Ballotationen som Medlemmer af Byens Klub. Efter Næringslovens Vedtagelse trak Lavene og Haandværkerforeningerne sig tilbage, skuffede over Nederlaget. Der fulgte naturligt en Del Aar fulde af Slaphed. En ny Tid var begyndt.

Enkelte Industriforeninger og ny Haandværkerforeninger dannedes, deres Maal var at virke hen til, at Haandværkerne ikke længere skulde sidde klæbede fast hver til sit Lav, der ofte bittert bekrigede hinanden, de skulde kunde mødes indbyrdes, saavel som med andre Samfundsmedlemmer, der havde Interesse for Haandværk og Industri, uden Hensyn til deres Livsstilling og som sympatiserede med Tanken om Lavsvæsenets Overflødighed, og efterhaanden gaar ogsaa de allerede tidligere stiftede Haandværkerforeninger over til at optage Medlemmer paa samme Vis, som Industriforeningerne gjorde det. Man opretter

tekniske Skoler i Byerne, Udstillinger afholdes, Rejseunderstøttelser uddeles, Kreditanstalter oprettes, der oprettes Stiftelser for syge og gamle, der oprettes Vare- og Industrierlotterier, og i 1879 stiftedes „Fællesrepræsentationen for Dansk Haandværk og Industri“, en Sammenslutning af samtlige Haandværker- og Industriforeninger i Danmark.

Ribe Industriforening er stiftet den 27. April 1871 (sit nuværende Navn fik den ved Generalforsamlingen den 20. Oktbr. 1924). I den første Bestyrelse havde følgende Mænd Sæde: Snedkermester Offer Bang, Kunstdrejer A. P. Blinkenberg, Malermester Harald Bruun, Væver N. P. Brun, Jernstøber M. Obbekjær, Adjunkt V. Ramsing og Sparekassedirektør Rosenstand.

Adjunkt V. Ramsing var Formand. Love vedtoges den 29. Maj 1871.

Allerede samme Aar køber Foreningen Ejendom Nr. 311 a i Grønnegade.

Ribe Stiftstidende den 12. Oktbr. 1871, skriver derom:

„Foreningen har derved erhvervet sig et til dens Møder og Udstillinger vel skikket Lokale. Skønt Foreningen nu tæller over 130 Medlemmer turde der dog, da dens Virksomhed gaar ud paa Industriens og Haandværksdriftens Opkomst, her være Anledning til at opfordre til en forøget Deltagelse og Interesse for den, især af udenbys boende, da de nævnte 130 Medlemmer paa en enkelt Undtagelse nær, alle er indenbys.

Foreningen har besluttet snarest muligt i sit nye Lokale at paabegynde en Skole, hvori der i Aftentimerne og om Søndagen undervises i Tegning, Skrivning og Regning, og som vel nærmest er for Lærlinge, men kan frekventeres af enhver, der ønsker det.“

Allerede 23. Septbr. 1871 staar den som Medlem af Sammenslutningen „Den vestjydske Industriforening“, der omfattede Ribe, Varde, Ringkøbing, Holstebro, Lemvig og Skive (hvortil der endnu kom en lignende Forening paa Fanø 1872). Denne Sammenslutning staar i Forbindelse med Fremkomsten af et for Vestjylland gældende Lotteri. Dette Lotteri tilligemed de mange andre smaa Lotterier, der var oprettede i Jylland, smeltedes senere sammen i et stort „Jyllands Varelotteri“.

Som omtalt havde Skolesagen straks Foreningens Interesse, den drev i 26 Aar, fra 1871—1897, en Lærlingskole „Industriforeningens Tegne-, Regne- og Skriveskole“, og det var ogsaa fra denne Forening, at Initiativet udgik til Oprettelsen af den nuværende „Tekniske Skole“, som den fremdeles aarlig understøtter gennem Overskudet fra Varelotteriet. Mange faglige og almindennende Foredrag har Foreningen ladet afholde. Har ogsaa i mange Aar haft et ret godt Bibliotek, der imidlertid blev overflødig, da Ribe Folkebibliotek blev reorganiseret og moderniseret.

Foreningen har i de forløbne 61 Aar arbejdet efter bedste Evne paa Forbedringer, der kunde tjene til Haandværkernes og dens Bys Tarv, og har haft Held til, gennem et godt, solidt Arbejde fra dens skiftende Bestyrelser, at samle Medlemmerne til enigt Virke om de Formaal, som har været ønskelige.

Medlemstallet er for Tiden 219. Dens nuværende Bestyrelse bestaar af følgende: Saldelmagermester Chr. Jensen, Møllejejer P. Hübschmann, Installatør Holger Petersen, Murermester M. Lauridsen, Købmand Joh. Christensen, Handelsgartner A. Lorenzen og Malermester Joh. Damsgaard.

JOHAN MELCHIOR SPECHT DAMSGAARD, Malermester, er født i Varde den 31. Oktbr. 1872 som Søn af Murermester Rudolph Helms Damsgaard og Hustru født Specht, gift 1906 med Christine Elisabeth Blinkenberg, Datter af Kunstdrejer A. P. Blinkenberg. Efter en 5 aarig Udenlandsrejse med 2 Gange Ophold paa Malerskolen for Decoration i München, begyndt selvstændig Virksomhed 1903 i Aarhus, flyttede 1905 til København og i Efteraaret 1907 til Ribe. Fra 1913 Medlem af Bestyrelsen og fra 1918 Formand for Teknisk Skole. Fra 1917 Medlem af Bestyrelsen for Alderdomsriboligerne i Gravgade. Fra 1929 Medlem af Bestyrelsen for Haandværker- og Industriforeningen fra 1930 Formand.

SELSKABET DE DANSKE FORSVARSBRØDRES RIBE AFDELING er oprettet den 17. Marts 1888, idet der paa denne Dag samledes en Del Borgere, som alle havde aftjent deres Værnepligt, for at drøfte Oprettelsen af en Soldaterforening for Ribe, Formaalet skulde være at yde hinanden økonomisk Støtte under Sygdom og ved Dødsfald og at foranstalte festlige Sammenkomster afholdt.

Da Foreningen stiftedes havde den 40 Medlemmer. Den første Bestyrelse bestod af: Gymnastiklærer Stockholm Simonsen, Formand, Forretter H. C. Schultz, Ølbrygger M. Christensen, Købmand Chr. Nielsen, Murermester N. H. Pedersen, Snedker N. Thomsen og Væver R. Hansen.

Paa en Generalforsamling den 23. Juni 1888 vedtoges det at indsamle Bidrag blandt Medlemmerne til en Fane for Selskabet. Fanen indviedes ved en smuk Højtidelighed paa Raadhuset den 20. Oktober, hvor D'hr. Borgmester Hjort og Pastor Birkedal talte.

Selskabet afholder hvert Aar Juletræ og Børnebal for Medlemmernes Børn, hvortil som Regel er stor Tilslutning. Endvidere afholdes et Medlemsbal eller en Maskerade samt et Par andre selskabelige Sammenkomster, saasom Koncert, Oplæsning eller lignende, som oftest efterfulgt af en lille Svingom. Om Sommeren afholdes en Præmieskydning og undertiden en Udflugt.

Selskabet har indtil 1929 kun haft en Formand, nemlig Stockholm Simonsen, der paa Generalforsamlingerne stedse er bleven genvalgt. Hr. Simonsen har med Dygtighed og Forstaaelse ledet Foreningen og ydet store Ofre af Tid og Kræfter. Det var derfor ogsaa fuldt berettiget, at Stockholm Simonsen udnævntes til Æresmedlem, og at der paa hans 70-aarige Fødselsdag vistest ham saa stor Opmærksomhed og paa Initiativ af Forsvarsbrødrene afholdtes i Teatersalen en stor Festmiddag til Ære for ham.

Til Stockholm Simonsens Efterfølger valgtes mangeaarigt Medlem af Bestyrelsen, Støbemester Hansen, der fortsat leder Foreningen i det gode, gamle Spor.

Foreningen har haft en Sygekasse, men denne ophævedes i 1929.

Der udbetales Begravelseshjælp baade til Mand og Hustru. 200 Kr. til Manden og 125 Kr. til Hustruen, naar der har været 25 Aars Medlemsskab.

Kontingentet er 9 Kr. aarligt, og der opkræves 25 Øre ved hvert Dødsfald. Der udddeles Julegaver til gamle Brødre.

Selskabet har fra Regnskabsaaet 1919/20 og inclusive Aaret 1930/31 ialt udbetalt i Syge- og Begravelseshjælp 17,458 Kr.

Foreningens Formue andrager 16,000 Kr., og den har 310 Medlemmer. Dens 3 Æresmedlemmer er: Veteran fra 1864 H. P. Nielsen, R. af D., Veteran fra 1864 Snedkermeister Christensen, R. af D. og Gymnastiklærer Stockholm Simonsen, R. af D.

Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Støbemester H. M. Hansen, Formand, Købmand A. R. Kjær, Cigarhandler N. N. Pedersen, Gartner A. Lorenzen, Landpost C. Bernhardt, Købmand Chr. Kjellerup, Købmand Th. Petersen, Pantefoged F. Boldt og Skrædermester J. Andresen.

HANS MIKAEL HANSEN, Støbemester, er født den 28. Oktober 1875 i Tved Sogn, som Søn af Gaardejer Hans Mikkelsen Hansen og Hustru Ane født Olsen, gift 1889 med Karoline Outzen. Formand for De Danske Forsvarsbrødres Ribe Afdeling siden 1928.

DEN LOKALE ARBEJDSGIVERFORENING er oprettet den 12. Februar 1915 med Muremester Peder Blom som første Formand. Han var Formand indtil 1922, da han efterfulgtes af Malermester Th. Christensen, der afgik i 1929. Den nuværende Formand er

MIKKEL LAURIDSEN, Muremester, der er født den 29. Oktober 1880 i Høm, Seem Sogn, som Søn af Gartner Hans Lauridsen og Hustru Ane født Truelsen, Medlem af Ligningskommissionen og Menighedsraadet, Synsmand ved Provstiets Kirkebygninger, Bestyrelsesmedlem i Ribe Haandværker- og Industriforening, Teknisk Skole og Ribe Grundejerforening.

RIBE POLITIKORPS er oprettet i 1856 og afløste da Borgervæbningen. Korpset, hvis øverste Chef er Politimesteren, bestaar af ca. 40 af Byens Borgere og kommanderes af en Løjtnant, en Stabssergent, to Sergenter og en Korporal. Hver Sommer foretages en Udrykning til Ribe Holme (i Marskengene), og denne Søndag kaldes for Holmesøndag. Udrykningen saavel som Øvelserne og Hjemmarchen overværes hvert Aar af mange Hundrede Tilskuere. Korpset er ikklædt Hærens Uniformer ved Udrykninger og har Pligt til, naar Politimesteren finder det fornødent, at assistere ved Ildebrande, Afspærringer og lign.

L. C. NIELSEN, Grosserer, Løjtnant, er født den 31. Oktober 1892 som Søn af Købmand N. Nielsen, Ribe. Gift 1920 med Anne Marie Petersen. Præliminereksamen fra Ribe 1910, aftjent sin Værnepligt 1914—18, Løjtnant ved Reserven. Grosserer i Ribe siden 1918, Chef for Ribe Politikorps siden 21. Februar 1921.

FORSKØNNELSESKOMITEEN er oprettet den 12. Maj 1842 efter kongelig Bevilling. Komiteen fik tillagt en Del Jorder, der hidtil var Fællesdrift, og dens Opgave var ved Beplantning og lignende for Indtægterne af disse Jorder at forskønne Byens Omgivelser. Dette er i fuldt Maal sket, og der er nu en stor og smuk Plantage med Sommerrestauration. Komiteen vælges paa Borgermøde, hvor Byens mandlige Skatteydere har Stemmeret. Komiteen bestaar nu af 3 Medlemmer, deraf det ene valgt af Byraadet. Foreningens Formand er fhv. Gymnastiklærer Stockholm Simonsen.

STOCKHOLM SIMONSEN, R. af D., Gymnastiklærer, er født den 17. December 1859, blev Sergent i Hæren 1881, Gymnastiklærer ved Ribe Katedralskole fra 1886—1930, Medlem af Byraadet i to Perioder, fra 1888—1929 Formand for „Danske Forsvarsbrødre for Ribe og Omegn“, desuden Formand og Bestyrelsesmedlem i en Mængde andre Foreninger, har været Formand for Forskønnelseskomiteen siden 1884. Er tildelt Redningsmedaillen for to Gange at have reddet Mennesker fra at drukne.

RIBE MARKS OG OMEGNS HUSMANDSFORENING er stiftet den 30. Marts 1909 med 18 Medlemmer. Der er nu 70 Medlemmer. Den nuværende Formand er Husmand Johs. Rauschenberg.

JOHANNES RAUSCHENBERG, Husmand, er født den 25. December 1872 i Kassel i Hessen, gift 1899 med Ane Jensen.

RIBE BOLDKLUB OG GYMNASTIKFORENING hører til Landets ældste Idrætsforeninger, idet den er startet i 1887, men grundet paa ringe Forstaaelse fra Byens Side af det sunde og nødvendige i Sporten, er Interessen for og Støtten til Foreningen meget ringe. Foreningen har dog i Løbet af et Aar arbejdet sig op fra 70 Medlemmer og til over 300, som der i Øjeblikket findes. Foreningen driver hovedsagelig Fodbold, Gymnastik og Brydning. Om Vinteren dyrkes nu ogsaa Bordtennis. Boksning har været forsøgt flere Gange, men vil ikke rigtig slaa an.

Foreningens Bestyrelse bestaar af: Postassistent, Løjtnant Jakob Kleisdorff, Formand, Former Chr. Spang, Næstformand, Bankassistent Jens Lund, Kasserer, Gartner P. Jessen og Kommis Svenning Jensen.

JAKOB KLEISDORFF, Postassistent, Løjtnant, er født den 30. Juni 1903 i Ølgod.

STATENS MARSKFORSØG er oprettet 1923 som en Afdeling under Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur, Virksomheden ledes af Forstander C. J. Christensen, Ribe, og har som Opgave ved Forsøg og Undersøgelser at virke til forbedret landøkonomisk Udnyttelse af Marskarealerne. I den Anledning er oprettet en Forsøgsvirksomhed i Ribe Marsken paa et Ribe By tilhørende Areal et Par km vest for Byen, hvor der tillige er bygget en mindre Gaard, der tjener til Bopæl for Avlsbestyrer, Folkehold og til Arealets Drift. I det sydlige Marskomraade ved Højer er oprettet en tilsvarende Virksomhed, hvor det daglige Arbejde varetages af Assistent, Landbrugskandidat Viggo Nielsen. Tillige udføres spredt i Omraadet Undersøgelser af mere lokal Betydning og til Supplering af Forsøgene paa de faste Arealer. Paa disse Arealer udføres Forsøg med og Undersøgelser af en Række Forhold, der har Betydning for en i Almindelighed bedre Udnyttelse af Marsken. Det gælder saaledes Afvanding, der i allerhøjeste Grad er tiltrængt. Ganske vist er hele Marsken mellem Esbjerg og Grænsen ved Rudbøl, og det vil sige Hovedparten, foruden ikke ubetydelige Arealer paa Romø og Manø, nu ved store Havdiger beskyttet mod Havets Oversvømmelser med Saltvand, der i Marskens Historie er den store Tragedie, naar tidligere de forfærdelige Stormfloder satte ind og anrettede frygtelige Ulykker. Men kun i det sydlige Omraade i Tønder-Højer Marsken er, og først nu i 1931, et virkelig rationelt Afvandingsarbejde gennemført efter hollandsk Mønster og efter en af Ingeniør Ulrich Pedersen udarbejdet Plan, hvorved ikke mindre end ca. 10,000 ha afvandes ved Hjælp af 4 store elektrisk drevne Pumpeværker. De øvrige Marskarealer har kun Afvanding ved oftest meget mangelfuld fri Afstrømning gennem Sluseporte i Havdigerne og er derfor ofte udsat for Oversvømmelser, naar Tilstømningen er stor, eller Sluserne lukkes af Storm og Højvande i længere Tid. En afgørende Forbedring i disse Forhold er nødvendig, Planer herom er da ogsaa stadig levende og vil utvivlsomt snart kræve en forsvarlig Løsning.

Paa mange andre Omraader har den oprindelige saa frugtbare Marskjord vist store Mangler. Af de allerede udførte Undersøgelser er saaledes fremgaaet, at Marsken i meget stor Udstrækning er kalktrængende, og at en Tilførsel af Kalk eller Mergel vil være et Middel, som atter kan vække de i den svære og træge Jordbund slumrende Kræfter. Arbejdet herpaa har allerede taget sin Begyndelse, endda ved en meget kraftig Optakt, idet Ribe og Omegns Mergelselskab med Udgangen af 1931 netop har fuldført Udkørselen af 90000 m³ Mergel i Marsken. Paa lignende Maade skal Forsøg an vise en formaals-tjenlig Gødsugning, andre maa tage Sigte paa at klæde Marsken med nye Afgrøder.

Marsken, som den ligger, er en næsten ubrudt Flade af Græs, Marskengen, tjenende dels til Græsning dels til Høslet. En Gang var disse Enge berømte for deres Fednings-evne, Stedet hvor de store Studedrifter Nord fra græssedes fede, og hvor Høet hentedes milevidt fra. Endnu græsser store Flokke af rødbroget Kvæg og udfoldes et travlt og muntert Liv i Højbjergningstiden, men Marsken er ikke, hvad den en Gang var. Udviklingen paa den øvrige Jord er fløjet forbi den, og selv er den gaaet tilbage, og blevet en forsømt og udpint Jord. Der er imidlertid ikke Tvivl om, at Marsken har sin Fremtid, hvor den i Virkeligheden rige Jord ikke vil faa Lov at slumre, men vil blive taget i Brug og vise store Udviklingsmuligheder til Gavn for den Egn og den Befolkning, der er knyttet til den.

CHRISTIAN JOHANNES CHRISTENSEN, Forstander ved Statens Marskforsøg, Ribe, er født 3. Juli 1883 som Søn af Gaardejer Jørgen Christensen, Hindbjerg. Præliminæreksamen 1899 fra Kellerup Realskole, Landbrugskandidat 1905. Assistent ved Lyngby Forsøgstation og Landbrugslærer ved Forsinge Landboskole 1905—06, Lærer ved Borris Landboskole, Assistent i Hammerum Herreds m. fl. Landboforeninger og paa Studsgaard Forsøgstation 1907—08. Blev 1909 ansat ved Statens Moseforsøg ved Herning, først som Assistent 1909—16 derefter som Afdelingsbestyrer indtil 1923. Fra 1923 ansat som Forsøgsleder og Forstander ved Statens Marskforsøg, Ribe. Formand for Planteavlsudvalget i Ribe og Omegns Landboforening, Sekretær i Ribe og Omegns Mergelselskab og Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af danske Landbrugskandidater.

RIBE BYS HOTELLER. Ribe, der er en udpræget Turistby, har udmærkede Hoteller og særlig naar man ser hen til Byens Størrelse.

Blandt Ribes mest betydende Hoteller er „Hotel Dagmar“ og „Klubbens Hotel“. Disse er begge hyggelige indrettede og moderne udstyrede. At en By er forsynet med gode Opholdssteder til Turisternes Bekvemmelighed har meget at betyde.

Hotel Dagmar.

Hotel Dagmar ligger paa Torvet og har Matr. Nr. 43. Det er en 2 Stokværk høj, grundmuret Renæssancegaard af røde Sten. Den er opført efter Branden 1580, men stærkt ombygget i moderne Tid. Dens Murankre danner Aarstallet 1581 samt Navnebogstaverne L. T. Bygherren var Borgmester Laurids Thøgersen.

THOMAS PEDER WILLSON, Hotelforpagter, er født den 21. December 1896 i Skive som Søn af Smed Peder Willson og Hustru Kirstine født Jensen Beck. Lært Hotelfaget paa Gluds Hotel i Skive. Overtog Hotel Dagmar den 15. Marts 1931.

Klubbens Hotel.

Klubbens Hotel er oprindelig oprettet af en gammel Forening kaldet „Klubben“, som drev Hotel, indtil det afstodes til private omkring 1900. Hotellet er Byens ældste og overtoges i 1928 af C. M. Christensen, efter hvis Død i 1929 Hotellets Drift er fortsat af hans Enke, Fru M. Christensen. Det har 21 Værelser, Selskabslokaler og Teatersal.

A. BUNDSGAARD,
Amtslæge.

L. ANDERSEN,
Kæmner.

MØLLER LINDRUP,
Dyrlæge.

AXEL HANSEN,
Arkitekt.

ANDERS BUNDSGAARD, Amtslæge er født den 5. April 1878 som Søn af Gaardejer N. A. Bundsgaard og Hustru, Toftegaard i Gesten, gift 1918 med Sygeplejerske, cand. phil. Ellen Maria Kirstine Vedel-Petersen, Datter af Sagfører og Hospitalsforstander Petersen i Horsens. Præliminereksamen i Silkeborg 1897, Dyrlægeeksamen 1904, Student 1905, Assistent ved Landbohøjskolen fra 1905–06, Reservedyrlæge i Hæren fra 1906–08, medicinsk Eksamen 1911, Reservelæge ved Skørping Sanatorium 1912, ved Aalborg Amtssygehus 1912, Kandidattjeneste i København fra 1913–14, praktiserende i Esbjerg fra 1914–15, i Vejen fra 1915–21, Kredslæge i Varde fra 1921–28, Amtslæge i Ribe fra 1928. Medlem af Bestyrelsen for Ribe Amts Lægekredsförening fra 1921–22, og af dennes Voldgiftsret fra 1926, Medlem af Bestyrelsen for Ribe Amts Kredsförening af Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse fra 1921 og Formand fra 1926, Medlem af Fællesudvalget for Husdyrtuberkulosens Bekæmpelse i Ribe Amt fra 1928, Medlem af Bestyrelsen for Ribe Aandssvageanstalt 1928 og Formand for Ribe Kredsförening af Landforeningen til Kræftens Bekæmpelse.

LAURIDS ANDERSEN, Kæmner, Byraadssekretær, er født den 1. Februar 1869 i Ribe som Søn af Skrædermester Ulrik Andersen og Hustru Augusta født Bruun. Præliminereksamen fra Ribe Kate-dralskole 1886, exam. jur. 1890, Godsfuldmægtig paa St. Frederikslund ved Maarup fra 1890–92, Sag-førerfuldmægtig hos Prokurator Stürup fra 1893–1903, Amtsfuldmægtig i Ribe fra 1903–04, Kæmner i Ribe og Sekretær ved Forsørgelsesvæsenet fra 1904, Forligskommissær 1918.

MØLLER LINDRUP, Dyrlæge, er født den 13. Maj 1874 i Øster Brønderslev som Søn af Gaardejer Søren Pedersen i Lindrup. Dyrlæge i Ribe siden 3. August 1899. Stadsdyrlæge og Inspektør paa Ribe offentlige Slagtehus siden 1909, Medlem af Sundhedskommissionen, Formand for Voldgiften angaaende Handel med Husdyr.

AXEL HANSEN, Arkitekt, er født den 10. August 1885 i Hjørring som Søn af Skolebestyrer Chr. Hansen i Hjørring. Bestaaet Kunstakademiets Afgangsprøve som Arkitekt den 22. Maj 1919, fra samme Tid været Konduktør for Arkitekt Lønborg Jensen. Udført følgende Arbejder: Restaureringen af Sortebrødre Kloster og Sct. Catharinæ Kirke i Ribe, Ribe Stiftstidendes Bygning, Sydjydsk Landmandsbank, Ribe Politistation, Ribe Elektricitetsværk, Gredstedbro Kirkekapel, Agerbæk Kirke, Folkebiblioteket i Ribe m. m.

GUSTAV DEBELL, Amtsforvalter, er født den 16. September 1832 i Kolding som Søn af Sagfører C. W. Sørensen og Hustru Anna født Debell, gift 1914 med Laura Sophie Berntsen, Datter af Skrædermester Berntsen. Student fra Kolding 1901, cand. jur. 1907, Sekretær i Generaltolddirektoratet 1908, Sekretær i Finansministeriet 1909, Amtsforvalter i Ribe siden 1922.

SIMON NIELSEN, Dyrlæge, er født den 9. April 1889, tog Dyrlægeeksamen 1914, Dyrlæge ved 5. Dragonregiment i Randers indtil 1919, Dyrlæge i Gram indtil 1926, derefter Dyrlæge i Ribe. Kontrollerende Dyrlæge ved A/S Ribe Svineslagteri siden 1931.

C. ROSENDAHL,
Distriktsjordemoder.

DAGNY MATHIASEN,
Jordemoder.

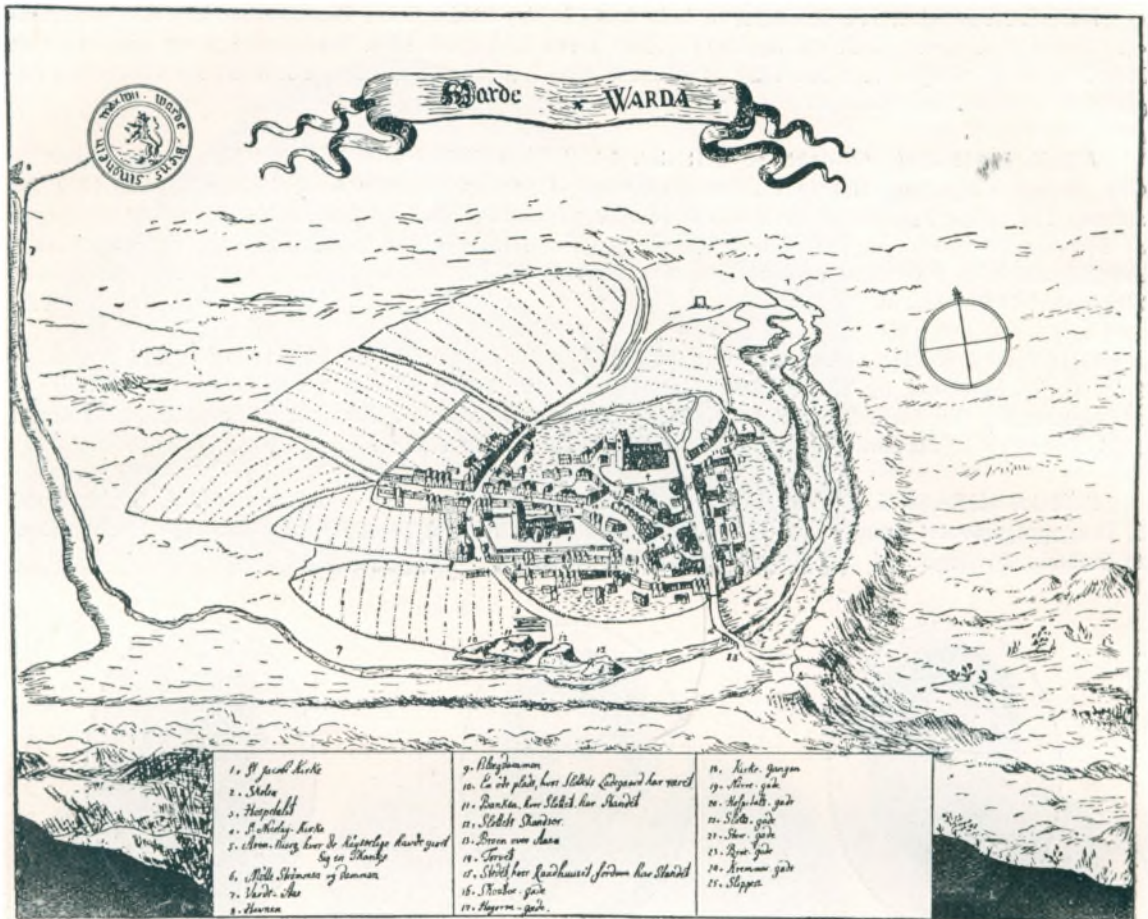

LARS KELLER,
Skorstensfejermester.

C. ROSENDAHL, Frue, Distriktsjordemoder, er født 1875 i Nærheden af Bramminge. Tog Jordemodereksamen i København i 1902 og har siden praktiseret i Ribe, siden 1911 Distriktsjordemoder for et Landdistrikt.

DAGNY MATHIASEN, Jordemoder, er født den 12. August 1901 i Varde som Datter af Murermester Mathiasen i Varde.

LARS KELLER, Skorstensfejermester, er født den 17. April 1883 i V. Vedsted. Skorstensfejermester i Ribe siden 1916.

Varde omkring 1677.

VARDE

VIL man spørge om Varde Bys Alder, er det ikke tilstrækkeligt at nævne de 500 Aar, der er gaaet, siden Byen fik sine første Privilegier. Det vilde heller ikke være rigtigt at sige, at Byen er ca. 800 Aar gammel og stammer fra Kong Niels's Tid, da den første Gang nævnes. Dens Historie maa gaa længere tilbage, selv om ingen skriftlige Kilder nævner noget derom. Den ældste Inddeling af Danmark er Herredsinddelingen, der stammer fra Oldtiden. Om Varde har eksisteret, da Herrederne skabtes, er ikke godt at vide. Man kan kun sige, at i alt Fald intet Herred har Navn efter Varde. Noget yngre end Herredsinddelingen er Inddelingen af Jylland i Sysler. Disse synes oprindeligt at have været Skatteoppebørselsdistrikter og bestod af de Landsdele, hvorefter det, som senere kaldtes Len udviklede sig. Denne Inddeling antages at have fundet Sted omkring Aar 900, og paa den Tid har Varde sikkert eksisteret, i alt Fald da Kongsgaarden. Herfor taler nemlig den Kendsgerning, at 3 Herreder, Horns Herred (nu Nørre, Øster og Vester Horne Herreder), Skads Herred og Malt Herred (nu Malt og Gørding Herreder) sloges sammen til eet Syssele, der blev kaldt Varde Syssele. Dettets Tingsted ses senere at have

været i Varde. Men da det ingenlunde var almindeligt at flytte Tingstedet, tør man nok antage, at dette fra Begyndelsen af har været i Varde. Heraf kan man da slutte, at allerede omkring Aar 900 har Kongsgaarden „Vardehus“, maaske ogsaa Varde By — thi Borgen og Byen er sikkert omtrent jævnaldrende — været til.

Vil man da sige, at Varde er en tusind Aar gammel By, siger man næppe for meget.

Hvorfor der har dannet sig en Købstad netop her, kan man kun have Formodninger om. Navnet oplyser intet bestemt. Den ældre Form af Navnet er „Warwith“, der er blevet forklaret som „Skov ved en Landingsplads“ (Var lig oldnordisk vær lig Landingsplads, with lig Nutidens „Ved“ lig engelsk wood, der baade betyder Ved, Brænde og Skov). Men denne Tydning er vist meget problematisk da Byens Navn ogsaa staves „Wartwik“, og den sidste Del af dette Ord (wik) kan næppe have noget med Ordet with (Ved) at

Varde omkring 1759.

gøre. Snarest maa man tænke sig, at der her har været et bekvemt Overfartssted over Aaen. Her har været et centralt Sted, hvor mange Mennesker mødtes, og hvor blot to Vestjyder mødes, skal der nok komme en Handel i Gang. Her har da dannet sig en Markedsplads, og Handelsmænd har slaaet sig ned paa Stedet. Den ældste Del af Varde er da utvivlsomt Torvet. Betegnende er det da ogsaa, at Byens første Kirke blev opkaldt efter Pilegrimmenes og de vejfarendes Helgen St. Jacob og kom til at ligge paa Torvet.

Hvor mange Mennesker lever sammen, vil der oftere være Brug for Rettens Hjælp til at afgøre Tvistigheder end paa Landet. Handelspladsen er da sikkert tidligt blevet udskilt fra det omliggende Herred, og Handelsmændene har i Stedet for Herredstinget faaet deres eget Byting. Dermed har vi da de to vigtigste Kendemærker paa en Købstad, nemlig en Befolkning, der 1) hovedsagelig lever af Handel og Haandværk, og som 2) har sit eget Ting.

Dog dette er kun Gætteri. Faste Holdepunkter i Vardes Historie faar vi først noget efter Aar 1100, da Varde første Gang nævnes. Det er den gamle Historiker Sven Ag-

gesen, der i sit Skrift om Vederloven (Hirdens Lov) nævner en Hirdmand Esge Ebbesen, der havde været Bryde i Varde. Kong Niels havde nemlig berøvet Hirten dens militære Betydning som Kongens Livvagt og havde sendt Hirdmændene rundt omkring i Landet som kongelige Ombudsmænd (Fogeder), der skulde bestyre de kongelige Ejendomme, opkræve de kongelige Indtægter, være Kongens Repræsentanter paa Ting m. m. Men denne Opløsning af Hirten medførte en vis Slappelse af den strenge Disciplin, og Esge Ebbesen blev i selve Kong Niels's Nærværelse saaret af en Hirdfælle, der derfor idømtes en uhyre Bøde, nemlig 40 Mk. Sølv til den skadelidte, 40 Mk. til Kongen og 40 Mk. til Hirten (i vore Penge ca. 60,000 Kr.).

Varde Syssel hørte, ifølge Kong Valdemars Jordebog (fra første Halvdel af det 13. Aarhundrede) til det saakaldte Patrimonium, hvilket var Kongens Fædrearv i Jylland

Varde omkring 1860.

fra hans Forgængere, de jydsk Konger, før Danmark blev et samlet Rige. Patrimoniet var altsaa Kongens private Gods. Derimod hørte Borgen ved Varde til Krongodset, som Kongen kun raadete over paa Grund af sit Kongeembede. Allerede tidligt er dog Vardesyssel kommet ud af Kongens Hænder, idet det sandsynligvis i 1202 blev overladt som Medgift til Hertug Vilhelm af Lyneborg, da han ægtede Valdemar den Stores Datter Helene. Det forblev nu i de brunsvig-lyneborgske Hertugers Besiddelse til 1296, da det solgtes til Grev Gerhard den Blinde af Holsten (gift med Erik Glippings Enke Agnes). Gerhards Søn Johan den Milde synes at have overladt Varde Syssel til andre, hvorved det er kommet til den slesvigske Hertug Valdemar den 5. (der fra 1326—30 var dansk Konge), og efter den slesvigske Hertugslægts Uddøen i 1375 er Lenet eller Pantet (de to Ting bliver paa den Tid omtrent det samme) ved Arv overgaaet til de holstenske Grøver.

Varde Syssel har altsaa i det 13. og 14. Aarhundrede staaet dels under brunsvigsk og dels under holstensk Administration. Man maa dog ikke herved tænke sig noget i Retning af Slesvig under Preussen i Tiden efter 1864. Varde Syssel var et dansk Land; men

Parti fra Varde Aa (til venstre ses en af Slottets gamle Skanser).

de brunsvigske og holstenske Herrer har haft Ret til at indsætte Fogeder og indkræve de ordinære Afgifter, Skatter og Godsatgifter; men det har til enhver Tid staaet den danske Konge frit for at paalægge Syslet Ekstraskatter eller indløse Pantet. Dette sidste skete i 1395, da Dronning Margrethe betalte de holstenske Grever Pantesummen. Pengene havde hun sandsynligvis laant af den slesvigske Adelsmand Henneke Limbek, der saa til Gengæld fik Varde Slot og Syssel i Pant. 4 Aar efter, i 1399, kunde Dronningen tilbagebetale ham hans Tilgodehavende, der var 8000 lybske Mark, og han forlenedes saa med Varde Slot og Syssel med tilliggende Len, saaledes at han paa Dronningens Forlangende skulde levere dem tilbage. Og da han var faldet paa et Tog mod Ditmarskerne i 1404, er det kommet tilbage til Kongen.

1399 er sidste Gang Varde Syssel nævnes som eet samlet Len. Det er dog sikkert endnu nogen Tid forblevet samlet; men i Løbet af det 15. Aarhundrede deltes det store Syssel i mindre Len. Saaledes var Varde og Vester Herred i ca. 100 Aar forlenet til Familien Lange paa Lydumgaard, og først under Kong Christian den 3.s Regering kom Varde til at staa direkte under Kongen.

Da var Vardehus imidlertid allerede for 100 Aar siden lagt i Grus. I 1436 havde Erik af Pommern slaet sig ned paa Gotland, og 3 Aar efter blev han endog afsat af det danske Rigsraad, hvorved Kontrollen med Lensmændene ophørte. Derfor blev i denne Tid Lensmanden enevældig Regent over Bønderne. Det var jo ikke til at skelne mellem, hvad han forlangte som privat Godsejer og hvad som Lensmand. Men naar nu Herremændene alene skulde regere, ja saa syntes Bønderne, det var for galt, og rejste sig mod Rigsraadet. En af disse Opstande udbrød i Foraaret 1439 paa Vardekanten, efter et Sagn, der har Sandsynligheden for sig, fordi Lensmanden paa Vardehus i et Misvækstaar nægtede at udlevere Korn fra sine velforsynede Forraadskamre til Bønderne uden mod en ublu Betaling. Den 2. April 1439 stormede og ødelagde Bønderne derfor den gamle Borg. Hævnen kom dog snart over dem. Bønderne skal efter Slottets Ødelæggelse have søgt Tilhold i Byen; men 29. Maj indtog og afbrændte Rigsraadet til Straf, Byen.

Paa Resens Kort over Varde fra 1677 ses sydvest for St. Jacobi Kirke i Nærheden

Kalkovnen ved Varde (nu forsvunden).

af Aaen en stor Banke, hvor Slottet har staaet. Vest for denne er afbildet en øde Plads, hvor Slottets Ladegaard har været. Slottet maa have ligget paa de saakaldte Højmarker; men dets nøjagtige Beliggenhed er det umuligt at angive, da Købmand Peder Landrup i Slutningen af det 18. Aarhundrede planerede Slotsbanken og tilkastede Gravene. Under dette Arbejde fandtes en underjordisk Bygning af Bøge- og Egetræ. Hvortil den har været anvendt, er det umuligt at afgøre. Ladegaarden har muligvis ligget i Nærheden af Kalkovnen. Endnu findes der Syd for Aaen en stor Banke, der oprindelig har været helt omflydt af Aaen. Paa den nordlige Side har der tidligere været en tilsvarende Banke, der under Aaens Regulering i Fyrreerne i forrige Aarhundrede blev sløjftet. Disse to Banker kaldes paa Resens Kort for Slottets Skanser.

Kort efter Ødelæggelsen af Vardehus fik Varde sine første Købstadprivilegier. Erik af Pommern har Æren af at være den første danske Konge, der har faaet Øjnene op for Betydningen af Byerne og de borgerlige Næringsveje. Ved en Forordning af 1422 gav han derfor Købstæderne Eneret til Handel og Haandværk. Det var ikke noget nyt, at Handel og Haandværk hørte hjemme i Byerne. Det nye laa i, at Købstæderne nu skulde være eneberettigede til disse Næringsveje. Det var derfor vigtigt for Byerne at sikre sig Kongens Bekræftelse af deres hævdvundne Rettigheder som Købstæder. En Del Byer havde allerede i Forvejen Stadsretter, hvis Bestemmelser var skabt ved Skik og Brug og siden konfirmeret af Kongen. I den følgende Tid faar adskillige Byer deres første Privilegier, ofte Privilegierne fra Landsdelens Centrum, den By, i hvilken Landstinget holdtes, der overførtes til andre. Saaledes er Viborgs Privilegier blevet overført til Ringkøbing, Kolding, Sæby, Tisted og delvis Holstebro. Ogsaa for Borgerne i Varde maatte det være vigtigt at faa Byens hævdvundne Købstadrettigheder bekræftet af Kongen, saa meget mere som Byen jo i 1439 havde maattet smage Regeringens højeste Unaade. I August 1442 (den nøjagtige Dato kendes ikke) tildelte Christopher af Bayern da Varde samme Privilegier, som han 2 Aar før havde givet Viborg, dog undtages herfra den Toldfrihed, som Borgerne i Viborg havde faaet.

Efter Vardes forsmædelige Afbrændelse i 1439 synes Byen at være blevet klog af Skade. Det viste sig under Grevens Fejde, da Skipper Clements Vaabenfælle Skipper

Herman nærmede sig Varde nordfra og Johan Rantzau rykkede frem sydfra. Medens Bønderne sluttede sig til Skipperen og den fangne Kong Christian den Andens Sag, befandt Borgerne sig som et vist Dyr mellem to Negle, klemte inde mellem Kongerne Christian den Andens og Christian den Tredies Tilhængere. Det synes, at Byen har holdt sig neutral; thi den sejrende Johan Rantzau tilføjede ikke Varde nogen Overlast, medens Ringkøbing, der havde sluttet sig til Opstanden, gik op i Luer.

Efter Grevefejdens Afslutning kom Reformationen. Varde havde paa den Tid 2 Kirker. Den ældste, der staar endnu, laa paa Torvet, og da Byen den Gang strakte sig længere mod Vest, end Tilfældet er nu, laa den omtrent midt i Byen. Den er bygget af tilhugne Granitkvadre og helliget Apostelen St. Jacob, Pilegrimmenes og de vejfarendes Helgen, der ligger begravet i St. Jago de Compostella i Spanien. Byens anden Sognekirke maa have været nyere, da den var bygget af det nyere Bygningsmateriale Teglsten. Den var indviet til St. Nicolaus, Skippernes og dermed Handelsmændenes Værnehelgen. Desuden laa der uden for Byen et Kapel. Endnu i 1638 kunde man se Ruiner af det. Kirkegaarden brugtes til Begravelse af saadanne Lig, der ikke kunde tilstedes Hvile paa de sædvanlige Kirkegaarde (Selvmordere?). Hvor det Kapel har ligget, ved man ikke bestemt; men man har antaget, at det har ligget ved Ringkøbing Landevej, fordi man der har fundet to Menneskebenrade nedgravet. De to Skeletter vejer naturligvis stærkt til, naar man skal afgøre, hvor Kapellet har haft sin Plads. Ellers kunde man være fristet til at tro, at det havde ligget paa Arnbjerg, hvis Navn 1638 skrives „Annæ bierg“, hvilket formodentlig skal betyde St. Annas Bjerg. Gamle Folk siger da ogsaa endnu „Aneberg“. Hvis det er rigtigt, at Arnbjerg betyder St. Annas Bjerg, har Arnbjerg Kilde formodentlig oprindeligt været en hellig Kilde, „St. Annas Kilde“, og det ligger da meget nær at tro, at Kapellet har ligget ved Kilden og været et St. Annas Kapel. St. Anna var jo Jomfru Marias Moder, og de gamle satte Personnavnet Maria i Forbindelse med et ligelydende latinsk Ord, der betyder „Havene“. Derfor blev St. Anna som „Havenes Moder“ Skibsfolks Helgen. Ved Stranden byggedes St. Anna-Kapeller, for at Folk, straks efter at de var kommet i Land, kunde forrette deres Andagt og bringe Helgeninden deres Tak for en lykkelig overstaaet Sørejse. Vi har endnu et Minde derom i St. Annæ Plads i København. Det er derfor ikke saa urimeligt at antage, at Kapellet ved Varde, for hvilken By Søfart spillede en stor Rolle, har været indviet til St. Anna.

Reformationen i Varde skyldes sikkert mere en enkelt Mands Arbejde end et Krav fra Befolkningens Side. Borgerne har næppe været saa overdrevent ivrige efter at faa den tilvante Kultus ombyttet med den ny ukendte Gudstjenesteform. Den Mand, der bragte Reformationen til Sejr, var Præsten Niels Andersen Svansø, der allerede 1526 eller 27 synes at være blevet Præst ved St. Jacobi Kirke i Varde. 1537 var han indskrevet ved Universitetet i Wittenberg, hvor han blev Magister. Han synes at have gjort sig Haab om at blive Biskop i sin Fødeby Ribe; men Kongen udnævnte i Stedet for Tyskeren Johan Vandal. Dette harmede i høj Grad Svansø. „Hvad er det vel andet end at foretrække Ulven for Lammet? Ak gruelige Uret at foretrække fremmede for sine egne“. Det varede derfor ikke længe, førend Svansø kom i en heftig Strid med sin Biskop, og da samtidig Katolikkerne i Varde optraadte imod ham, synes han for en Tid at have forladt Byen for at overtage Stillingen som Lektor i Teologi i Viborg. Allerede den 12. Juli 1540 gjorde hans lutherske Menighed i Varde ham dog „en indtrængende skyldig Begæring, at han dog endelig vilde antage sig dem som sine fattige Faar“. Han er dog aabenbart ikke straks vendt tilbage til Varde; thi 1541 træffes han atter i Wittenberg, hvorfra selve Bugenhagen anbefalede ham til Kong Christian den 3., da han særdeles vel kunde benyttes ved Universitetet eller paa en Prædikestol, hvis Kongen ikke vilde foretrække at give ham et Stipendium at studere videre for. Denne Begæring om Understøttelse, der

laa heri, afslog Kongen imidlertid paa Grund af Svansøs Stridighed med sin Biskop. Endnu i 1543 opholdt han sig muligvis i Wittenberg, men har derefter atter overtaget Stillingen som Sognepræst ved St. Jacobi Kirke i Varde, hvor han døde i 1555.

Den ny Tid, der brød frem med Reformationen, skulde dog ikke blive lykkelig for Varde. 3. Pinsedag (19. Maj) 1551 afbrændte Varde med begge Kirker samt Latinskolen. Paa St. Dionysii Dag (9. Oktbr.) 1590 afbrændte den bedste Part af Varde By og noget af Østerenden af St. Jacobi Kirke. 1779 brændte den sydlige Del af Varde mellem Brogade og Kræmmergade, hvorved blandt andet Raadhuset blev et Rov for Flammerne. Og 14. Juni 1821 brændte i den nordlige Del 70 Gaarde og Huse. Brandstifteren, Morten Jonassen, der boede omtrent der, hvor nu „Ribe Amts-Tidende“ har Kontor, henrettedes den 9. Februar 1822 paa en Høj uden for Byen.

Ind imellem Brandene plagedes Varde flere Gange af fjendtlige Indkvarteringer. Den

Den Kampmannske Gaard i Varde.

første var af Wallensteins Soldater, som kom til Varde en af de sidste Dage i Septbr. 1627 og blev der til 7. Maj 1629. Paa Arnbjerg anlagde de en Skanse for at holde Byen i Ave. Soldaterne med deres Kvinder huserede i Byen paa det grueligste og plyndrede Borgerne for, hvad de kunde, og Byen maatte rykke ud med adskilligt til de uvelkomne Gæster. Noget af det første, der maatte anskaffes, var en Træhest og en Galge. Borgmester og Raad søgte at afværge det onde, saa godt de formaaede, ved Gaver til Officererne; men i Krigsskat maatte Varde dog betale i alt 1652 Rdl. Med et Lettelsens Suk skriver derfor Regnskabsføreren i sit Regnskab da de sidste Fjender forlod Varde:

„Gud ske Lov for en naadig Forløsning.“

Meget værre gik det dog Byen under den næste fjendtlige Indkvartering under Thorstenson-Fejden, da Byen havde svensk Indkvartering 1644—45 og maatte udrede ca. 5700 Rdl., medens den Skade, der forvoldtes Borgerne, ansloges til 40,000 Rdl., hvilket dog formodentlig var at tage Munden lovlig fuld. Og da Vardenserne var Svenskerne kvit, kom kongelig Majestæts Folk, og det lader til, at de ikke gav Svenskens Folk noget efter.

Kort efter Thorstensson-Fejden fik Byen atter fjendtlig Indkvartering, nemlig atter af Svenskerne 1657—58, og da de var borte, kom vore allierede, Brandenburgere og kejserlige Soldater og senere Polakker, og disse sidste var de værste af dem alle. Borgerne kunde til sidst ingen Skatter betale, og Borgmester Stefan Nielsen maatte udrede mange af de Gaver, som de fjendtlige Officerer fordrede, bekoste Vognægter, udlevere sine Heste, bespise Hospitalets Lemmer og andre fattige med mere. Hans Tilgodehavende hos Byen opgjordes efter hans Død til 893 Rdl., og for disse Penge fik hans Arvinger til stor Skade for Byen udlagt Engene Øst for Varde.

Det er klart, at saadanne ulykkelige Begivenheder, Ildebrande og Krige, maatte virke økonomisk ødelæggende paa Borgerskabet. Hertil kom, at Vardes Beliggenhed langt inde i Landet ikke frembød gunstige Muligheder for at drive Storhandel. Den havde dog tidligere kunnet optage Konkurrencen med Ribe og i den Grad generet den gamle Bys Købmænd, at de forsøgte at udnytte de urolige Forhold, da Valdemar Atterdag i 1368 maatte forlade sit Rige, til at ødelægge Vardes Handel. Claus Limbek, der gjorde sig til Herre over Ribe med Omegn, maatte saaledes 6. Juli 1368 til Gengæld for et Laan paa 80 Mk. Sølv af en Ribeborger forpligte sig til at virke hen til, at ingen Købmand maatte udføre nogen som helst Vare fra Varde eller Ringkøbing Havn. Til Gengæld saa Vardenserne nødtigt Ripenserne paa Markederne i Varde, ja drev det endog til i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede at nedbryde og omkaste Ribe Købmændenes Kram og Gods og forbyde dem at handle. Og i 1539 maatte Ribe By finde sig i at slutte Forlig med Varde paa det Vilkaar, at Ripenserne kun skulde have Ret til at besøge 2 af Vardes 5 Markeder.

Varde var ved Aar 1500 en betydelig By, der drev stor Studehandel, og hvis Købmænd endog kunde laane Kongen Penge (1517: 400 Gylden, 1518: 140 Gylden). I Aaret 1519 udførte 12 Mænd i Varde 1284 Stude, hvoraf Borgmester Christen Nielsen udførte de 202. Til Sammenligning kan tjene, at samtidig udførte Ringkøbing kun 227 Stk., Holstebro 207 og Biskoppen i Vendsyssel 90. I Efteraaret samme Aar udførte 4 Vardensere tilsammen 313 Stude, hvoraf Christen Nielsen de 100. Ogsaa Fisk og Jydepotter var vigtige Udførselsartikler.

Ogsaa Byskatten viser, at Varde omkring 1500 var en betydelig By. Skatten er den samme som Koldings, nemlig 100 Mk, og Ribe og Aalborg sættes kun til det dobbelte.

Der var dog den store Ulempe ved Varde som Handelsby, at Aaen var lavvandet, saa det kneb for Skibene at sejle helt op til Havnen. Allerede 1554 nævnes derfor Ho og Hjerting som Varde Ladepladser, og 1638 siges det, at smaa Skibe og Skuder, selv ved Højvande, kun kan sejle „fast indtil Byen“. I nogle Tilfælde gik Skibene op til Janderup, der kun ligger en lille Mil Vest for Varde, mens der var 2—3 Gange saa langt til Ho og Hjerting. Disse var altsaa kun Ladepladser til Varde. Men da Varde var en af de 7 jyske Byer, der ifølge Forordningen af 28. Januar 1682 havde Eneret til udenrigsk Skibsfart, skulde Skipperne, der sejlede paa Udlandet egentlig bo i Varde og være Borgere og Skatteydere i Byen. Men det var upraktisk, fordi der var altfor langt fra Byen til Ladepladsen og Havet. Varde Tolder og Borgmester forlangte imidlertid, at de skulde flytte til Varde, og Skipperne indsendte saa i 1688 et Andragende til Danske Kancelli om Tilladelse til at blive boende i Hjerting, idet de mente, at naar de svarede „Skat og Skyld som Borgere og Skippere“ til Varde, maatte det være tilstrækkeligt. Og trods Protest fra Vardes Magistrat blev Ladepladserne ved et kgl. aabent Brev tilladt som Bolig for Skipperne. I 1692 flyttedes da ogsaa Varde Toldsted til Hjerting, og der forblev det til 1846.

Vardes Nedgangstid kan maales ved Svingningerne i Byens Indbyggerantal. I 1672 havde Varde 128 Skatteydere og 569 Indbyggere, 1769 havde Byen 146 Huse lig ca. 146 Skatteydere og 690 Indbyggere. Baade i 1672 og i 1769 har der altsaa været omtrent $4\frac{1}{2}$ Gange saa mange Indbyggere som Skatteydere. Ved at gange Skatteydernes Antal med

4½ maa man altsaa nogenlunde nøjagtigt kunne faa Byens Indbyggerantal til forskellige Tider. Ved at gaa frem paa denne Maade faar man følgende Resultat:

Aar 1642: 197 Skatteydere, giver ca. 900 Indbyggere. Aar 1672: 128 Skatteydere, 569 Indbyggere. Aar 1735: ca. 117 Skatteydere, giver ca. 527 Indbyggere. Aar 1739: 131 Huse lig ca. 131 Skatteydere, giver ca. 590 Indbyggere. Aar 1769: 146 Huse lig ca. 146 Skatteydere, giver ca. 690 Indbyggere. Aar 1801: 1020 Indbyggere.

Hvis disse Tal er rigtige — og meget forkerte er de vist ikke — vil det sige, at Varde har haft en Nedgangsperiode paa omtrent hundrede Aar i Tiden mellem 1642 og 1735. Grundene hertil har sikkert for det første været de ødelæggende Krige i det 17. Aarhundrede og for det andet Skippernes Bosættelse i Hjerting, hvorved Tyngdepunktet for den udenrigske Handel og Skibsfart forlagdes til Hjerting. Fra omtrent 1735 gaar det dog atter opad; men først i Slutningen af Aarhundredet har Varde naaet det Indbyggerantal,

Den gamle Latinscole (til højre).

som Byen havde i 1642, 150 Aar tidligere. En større Fremgang bragte Anlægget af Jernbaner. I 1870, altsaa før nogen Jernvej var naaet til Varde, var der 2562 Indbyggere. Saa anlagdes 1874—75 Statsbanen, 1903 Nørre-Nebel-Banen og 1919 Grindsted-Banen. I 1901 var Byens Indbyggerantal vokset til 4611 og i 1930 til 6514.

At Varde i det 18. Aarhundrede var en By af ringe Betydning, fremgaar foruden af Indbyggerantallet ogsaa af Indskrækningen i Antal af Byens Øvrigheds personer. Oprindelig havde Varde 2 Borgmestre, flere Raadmænd, en Byfoged og en Byskriver, selvfølgelig et urimeligt stort Antal for saa lille en By. Ved Forordningen af 28. Januar 1682 skete der for hele Landets Vedkommende en Indskrækning i Antal af Byernes Øvrigheds personer, saaledes at 9 Byer fik 2 Borgmestre, 3 Raadmænd og 1 Byfoged, 23 Byer fik 1 Borgmester, 2 Raadmænd og 1 Byfoged og endelig 27 Byer og 4 saakaldte Flækker (Hillerød, Rødby, Skanderborg og Sorø) kun 1 Byfoged, alt foruden Byskriveren. Selv i de største Byer betød dette en Indskrækning af Øvrigheds personernes Tal til omkring Halvdelen, og i den ene Halvdel af Byerne var Øvrigheden fremtidig kun een Mand, idet Byskriveren ingen Del havde i Beslutningerne. Grunden laa i Umuligheden af at skaffe

Indtægter til de mange. Med Indskrænkningen var Betingelsen skabt for i Fremtiden at skaffe disse færre Øvrighedspersoner Embedsindtægter store nok til at leve for, medens de tidligere havde haft andre Næringsveje ved Siden af. Varde hørte til de Byer, der beholdt Magistraten, men maatte nøjes med 1 Borgmester og 2 Raadmænd samt Byfoged og Byskriver. Men ved kgl. Reskript af 15. December 1752 ophævedes Magistraten i Varde, naar de daværende Magistratsmedlemmer døde. 1772 døde den sidste Raadmand, og fra da af havde Varde kun en Byfoged og en Byskriver, ja fra 1864 var Byfogeden tillige Byskriver. Siden 1919 har Varde en Dommer og en Politimester.

Af Byens gamle Bygninger er der særlig Grund til at mærke den smukke Gaard paa Hjørnet af Storegade og Kræmmergade i Louis XVI Stil, med høj Stentrappe, forsynet med Jernbalustrade og hvælvede Kælderrum. Købmand Håns Wulff Øllgaard begyndte at bygge Gaarden efter Branden i 1779. Over Indgangsdøren lod han sætte Fugl Fønix og Indskriften „Ex cinere redivivus 1781“ („Genrejst af Asken 1781“). En Plade paa en af Sidefløjene minder endnu om Bygherren:

Wær virksom i din Stand, gjør hver Mand Ret og Skiæl,
 Elsk Gud, agt høyt hans Navn, saa skal det gaae dig vel.
 Hans Wulff Øllgaard.   Karen Benedicta Øllgaard.

Men Øllgaard fik sit Knæk ved det kostbare Byggeri og maatte gaa fra Gaarden i 1788, hvorefter en Broder overtog den. I 1800 erhvervede Hack Kampmann, der tillige var Ejer af Sneumgaard, Ejendommen, som han ejede til sin Død i 1807. Den, der har ejet Gaarden længst, er dog Købmand Anders Kragballe Bastrup, efter hvem den ofte kaldes „Bastrups Gaard“.

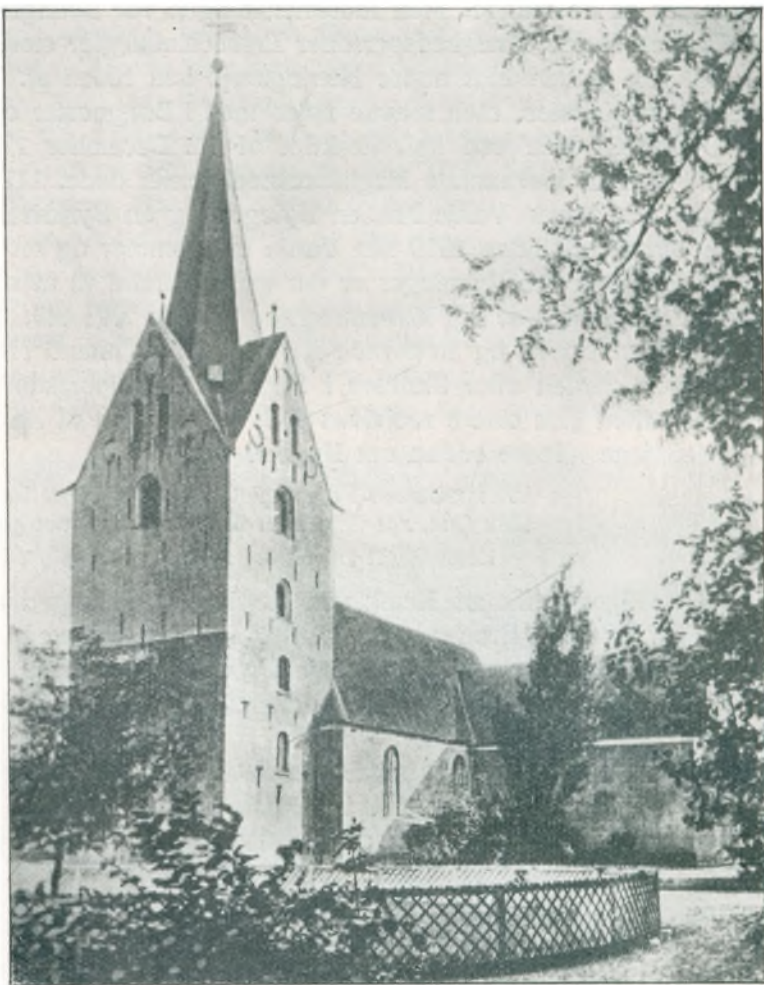
Varde Bys nuværende betydende Institutioner, dens ledende Foreningsliv og dens kendte Mænd og Kvinder vil vi paa de kommende Sider forsøge at fremstille saa fyldestgørende, som Pladsen og de til Raadighed staaende Oplysninger tillader.

NIELS JENSEN, Sagfører, Borgmester, R. af D., DM., er født den 29. Juni 1870 i Gjellerup ved Varde, som Søn af fhv. Gaardejer, Gæstgiver C. A. E. Jensen og Hustru født Nielsen, gift 1ste Gang 1898 med Anna Foldgaard, gift 2den Gang 1908 med Emmy Augusta Eleonore Weber. Exam. jur. 1893, Sagførerfuldmægtig i Varde fra 1893—97, Sagfører samme Sted 1897, Borgmester i Varde siden 1917. Medlem af Varde Byraad fra 1913, Formand for Varde Ligningskommission fra 1909—13, Overligningskommissær fra 1917—20, Medlem af Bestyrelsen for Jydske Venstre, Formand i Bestyrelsen for de samvirkende Venstreforeninger i Ribe Amt, for Vardekredsens Venstreorganisation, for Varde Bys Venstreforening, for Grundejerforeningen og for Kontrolkomiteen for Jydsk Hypothekforening i Aarhus, Medlem af og Næstformand i Bestyrelsen for Varde Bank, af Bestyrelsen for Dagbladet Ribe Amtstidende og Varde Avis, Næstformand i Bestyrelsen for Varde—Nørre Nebel Jernbane, og i Repræsentantskabet for Alm. Grundejerforsikring, tillige Formand for dennes Kontrolkomite, Medlem af Købstadforeningens Repræsentantskab, af Bestyrelsen for Købstadkommunernes Forsikringsforening, af Bestyrelsen for Kommunernes Pensionskasse, af Ribe Amts Skoleraad samt af Bestyrelsen for Juridisk Forening for Ribe Amt og af Bestyrelsen for Varde—Grindsted Jernbane. Formand for Kredsbestyrelsen for Sagførersamfundets 9. Kreds fra 1927—30.

MEDLEMMER AF VARDE BYRAAD er: Borgmester, Sagfører Niels Jensen, R. af D., DM., Købmand J. Jensen Berring, Sadelmagermester Chr. Falk, Fabrikant I. C. Houborg, Overportør M. Jacobsen, Avlsbruger Jens Linding Jensen, Kommuneassistent B. Kreilgaard, Landinspektør H. B. Pedersen, Skrædermester A. S. Schmidt, Vejmand N. J. Schönemann og Tømrermester J. Thomsen.

SCT. JACOBI KIRKE er Vardes betydeligste Bygning. Den ligger ved Vestsiden af det store Torv, saaledes at Apsis vender ud til dette. Da Hovedindgangen findes i Kirkens modsatte Ende, i Taarnet, vender Bygningen saa at sige Ryggen til sin By. Nu er Kirken en Korskirke, men da den blev opført i det 12. eller 13. Aarhundrede var der ingen Korsarme. Det var en Granitkirke bygget af smukke, jyske, flammede og mangefarvede Sten, hvoraf nogle i Korets søndre Side er overordentlig store. Nogen Al findes dog ind mellem Granitkvadrene. Under hele Kirken er der en Granitsokkel, som er højest ud mod Torvet, da Jordsmonnet skraaner til den Side. Oprindeligt var der Indgang baade i Nord og Syd. Disse Indgange, der nu er tilmuret, ses delvis ligesom nogle tilmurede Vinduer, langt mindre end de nuværende.

Sct. Jacobi Kirke.

Det ret svære Taarn i Vest er yngre, men dog middelalderligt. I mere end Skibets Højde er det opført af Granit medens Resten er af Munkesten, der nu er cementpudset og hvidkalket. Efter ældre Billeder at dømme har Taarnet tidligere haft Sadeltag. Senere fik det en Trækuppel — ifølge Sagnet efter Model af Præstens Kallot — og 1869 skænkede Købmand O. Palludan det nuværende slanke, ottekantede Spir, der er skifferdækket og rejser sig over fire spidse Gavle til en Højde af 43 m. Korsarmene blev tilføjet, da Byens anden Kirke, Sct. Nicolaj, der laa længere østpaa i Byen, var nedrevet 1809, og til Korsarmene er Stenene fra denne Murstenskirke anvendt. Ved denne Ombygning fik Kirken sin Hovedindgang i Taarnet, hvis nederste Rum nu er Vaabenhus. Langskibet er dækket af en Tøndehvælvning af Træ med Kalkpuds. Korsarmene har fladt Gibsloft, Koret en smuk og høj gotisk Hvælvning og Apsis en halv Kuglehvælvning. Kirken er teglhængt, og kun Apsis er blytækt.

GEORG LUND,
Kirkeværge.

Bygningen har gennemgaaet adskillige store Ombygninger foruden den omtalte, og flere Gange paa Grund af Ildebrande. Der nævnes Restaureringer i 1439, 1551, 1590, 1748 og 1795. De sidste 2 Aarstal findes paa Korsarmenes Vindfløje. Den nuværende Hovedindgang er af ret ny Dato og opført af ensfarvet svensk Granit.

Det hvidkalkede Kirkerum er ret stateligt. Dets Pryd er Altertavlen og Prædikestolen. Den første er fra 1616, et ganske rigt Arbejde, skænket af Borgmester Otto Rasmussen og Hustru Maren Nielsdatter. Rammen indeslutter 8 Malerier fra 1710, alle med Emner fra Jesu Historie, Midterbilledet af Nadveren. Da disse Billeders kunstneriske Værd syntes ringe, afløste man dem i 1877 med Billeder af Monies og C. Schleisner, men da Tavlens gamle Farver genopstod ved en Restaurering i 1918, blev de moderne Billeder fjernet, de hænger nu rundt om i Kirken, og de gamle indsæt paa deres tidligere Plads.

Prædikestolen er et særdeles smukt Barokarbejde fra ca. 1640 og ligesom Altertavlen holdt i stærke, metalskinnende Farver. I Billedskærerarbejdet ser man bl. a. de fire Evan-

Sct. Jacobi Kirkes Indre.

gelister og nogle Apostle, og i 12 Sprog læses Indskriften „Fra Solens Opgang indtil hendes Nedgang er Herrens Navn lovet“. Mest ejendommeligt er dog de 6 bibelske Relieffer i Alabast, der smykker Fyldingerne.

Døbefonten er af Malm og et sjældent og smukt Arbejde fra 1437 — ifølge Indskriften.

Over Indgangen i Vest er Orgelet anbragt paa et Pulpitur. Det ældste Orgel blev repareret 1768, og det næste var fra 1857. Det nuværende er skænket af J. W. Paulludan og bygget af P. S. Rung-Keller, senere udvidet og ombygget af Marcussen og Søn, Aabenraa; det har 18 Stemmer paa 2 Manualer og Pedal, pneumatisk Aktion.

Ogsaa i Korsarmene er der Pulpiturer. Rummet under det sydlige af disse skal tidligere have været benyttet af Arrestanter, der skulde overvære Gudstjenesten.

Fire Lysekroner pryder Rummet. De tre er ældre Malmkroner, en er fra 1684, den fjerde er en Messingkrone fra 1894. Over Korbuen hænger et gammelt Krucifiks. Der er

endvidere et Maleri fra et Epitafium i Sct. Nicolaj over Provstiskriver Peder Nielsen og Hustru samt Epitafie over Provst Fabricius (død 1767) og Hustru og Byskriver Rasmus Øllgaard (død 1770), og i Koret findes et anseeligt Sandstensepitafium med Maleri paa en Kobberplade af en Præst og hans Hustru, vistnok fra det 17. Aarhundrede.

I Kirkens Taarn er der et Taarnur fra ca. 1890 og tre Klokker fra det 16. Aarhundrede, den ene er dog omstøbt i 1891.

Kirkens Værge er Georg Lund.

Ved Kirken er ansat: Sognepræst Edvard Eller, residerende Kapellan Pastor Jørgen Keiding, Kantor og Kordegn Christen Nielsen og Organist Svend Ove Møller.

EDVARD ELLER,
Sognepræst.

JØRGEN KEIDING,
Res. Kapellan.

CHRISTEN NIELSEN,
Kantor og Kordegn.

SVEND MØLLER,
Organist.

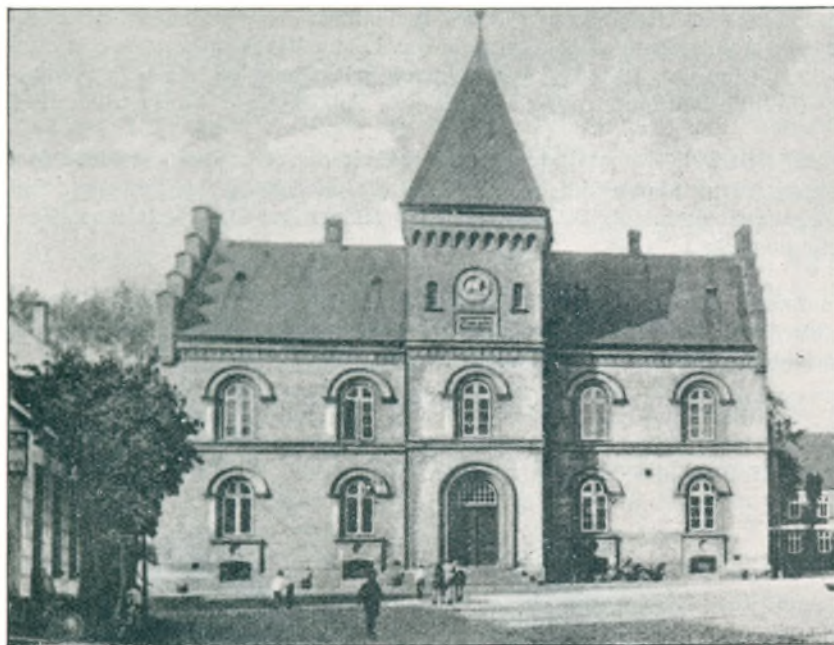
GEORG LUND, Kirkeværge, er født den 31. August 1865 i Alslev Sogn som Søn af Sognefoged Christian Lund og Hustru Kirstine født Windfeldt, gift 1889 med Marie Jepsen. Avlsbruger i Varde fra 1889 til 1917, Kirkeværge ved Sct. Jacobi Kirke siden 1925.

EDVARD ELLER, Sognepræst, er født den 20. Januar 1882 i Brejninge Præstegaard i Holbæk Amt som Søn af Sognepræst Edvard Eller og Hustru Anna født Melchior, gift 1913 med Inger Margrethe Posselt. Teologisk Embedseksamen 1908, Højskolelærer fra 1908—15, Præst for Valgmenigheden i Aal 1915, Residerende Kapellan i Varde 1922, Sognepræst i Varde siden 1931. Hovedkredsformand for sydvestjysk Hovedkreds af de danske Ungdomsforeninger, Redaktør for Sønderjysk Centralforenings Festskrift 1920, Hovedredaktør af „De danske Ungdomsforeninger i femogtyve Aar“.

JØRGEN KEIDING, Pastor, er født den 30. Januar 1898 i Skovlænge som Søn af nu afdøde Sognepræst F. G. H. Keiding og Hustru Johanne Marie født Helms, gift 1925 med Helga Asmussen Hagerup. Student 1916, Teologisk Embedseksamen 1923, ordineret Medhjælper ved Helligkors Kirken i København fra 1923—25, Sognepræst til Skivum og Giver i Viborg Stift fra 1925—31, residerende Kapellan ved Sct. Jacobi Kirke i Varde fra 23. April 1931.

CHRISTEN NIELSEN, Kantor og Kordegn, er født den 1. Januar 1883 i Aasendrup ved Løkken som Søn af Gaardejer Niels Christian Nielsen og Hustru Maren født Jensen. Afgangseksamen fra Gjedved Seminarium 1906, Lærer i Børglum fra 1906—08, Lærer ved Varde Kommuneskole siden 1. Novbr. 1908, Kantor og Kordegn ved Varde Kirke siden 1. September 1922, Medlem af Ligningskommissionen fra 1917—25, Medlem af Vægeraadet og Medlem af Bestyrelsen for „Vestjysk Skolemøde“.

SVEND OVE MØLLER, Organist, er født den 24. Juni 1903 i København som Søn af Murer Rasmus Christensen Møller og Hustru Bodil født Frederiksen, Elev af Valdemar Hansen, P. S. Rung-Keller og Thomas Laub. Eksamen fra det kgl. danske Musikkonservatorium i December 1922, ansat som Organist ved Varde Kirke siden September 1924, tager stor Del i Byens og Egnens Musikliv og er Dirigent for „Vestjysk Musiklav“, et Orkester paa ca. 20 Mucici fra Byen og Omegnen, Bestyrelsesmedlem i „Dansk Kirkesang“.

Varde Raadhus.

Til venstre den gl. Præstegaard (nu forsvundet), i Baggrunden til højre Skolen.

fik et Raadhus — Varde var jo kun en lille fattig By. — Til Hjælp til et nyt Raadhus blev der for 4 Aar paalagt Vester Herred en Afgift paa 10 Skilling aarlig af hver Tønde Hartkorn. 1785 indkøbtes og indrettedes da en Gaard paa Torvet til Raadhus for 2800 Rdl. Dette Raadhus har ligget et godt Stykke foran Handelsbankens nuværende Bygning. Det var opført af Grundmur i 1 Stokværk og hvilede paa en Sokkel af tjærede Kampesten. Indgangsdøren med et Vindue paa hver Side og en Luge ovenover var i Gavlen ud mod Vestergade. Til højre for Døren var der en lille Tilbygning. Facaden vendte mod Syd og havde 6 Vinduer. Det gamle Raadhus i Kræmmergade synes at have været temmelig lille. Det nye har vel været rummeligere, men var ingenlunde nogen imponerende Bygning. Men var Bygningen lille, saa forstod man til Gængæld at udnytte den Plads, der var. I Kælderen var der Arreste, i Stuen var der en lille Sal til Byens Raad og Lokale for Bytinget. Her gemtes Byens Sprøjter, og Garnisonen havde Vagtstue, ja om det saa var Skolestue og Bolig til Læreren, fandtes det. Hvordan? — Ja, det begriber Nutiden ikke. Denne Bygning stod til 1872, da den nedreves og erstattedes af det nuværende Raad- og Tinghus i 2 Etager med tilknyttet Arresthus.

VARDE RAADHUS. Det ældste Raadhus, man kender noget til, laa paa Torvet. I 1752 opførtes et nyt af Bindingsværk i 2 Etager, og dette laa i Kræmmergade, omtrent der, hvor nu Kinografen er. Det tjente dog ikke alene til Raadhus; men i den østre Ende af Bygningen var der indrettet Værelser til den danske Skole og til Skoleholderen. Dette Raadhusbrændte imidlertid ved Branden i 1779, og det varede 6 Aar, inden Byen atter

OVE JENSEN,
Poltimester.

O. N. MARKUSSEN,
Dommerfuldmægtig.

BRUNO ELMDAL,
Dommerfuldmægtig.

T. Weywadt,
Politifuldmægtig.

OVE JENSEN, Politimester, er født den 7. Januar 1882 i København som Søn af fhv. Statskonsulent Jens Jensen, gift 1919 med Agathe Rasmussen, Datter af fhv. Lektor Rasmussen og Hustru. Student fra Schneekloth's Skole 1900, cand. jur. 1906, Byfogedfuldmægtig i Aalborg fra 1906—19, Politiasistent samme Sted fra 1909—26 tillige Politifuldmægtig fra 1919—26, Politimester i Varde siden 1926.

OLAV NYGAARD MARKUSSEN, Dommerfuldmægtig, er født den 15. November 1892 som Søn af Bestyrer P. Markussen og Hustru Maren født Nygaard, gift 1923 med Bodil Ovc-Petersen. Student 1910, fra 1914—18 Løjtnant ved Fodfolket, 1923 Kandidat og samme Aar Dommerfuldmægtig i Esbjerg, siden 1927 Dommerfuldmægtig i Varde.

BRUNO ELMDAL, Dommerfuldmægtig, er født den 20. Marts 1904 i København som Søn af Købmand P. Jensen og Hustru Maria Theresia født Hansen, gift 1928 med Karen Andersen. Student 1922, Kandidat 1928, Dommerfuldmægtig i Varde siden 1928.

TORBEN WEYWADT, Politifuldmægtig, er født den 1. Maj 1904 paa Frederiksberg som Søn af Repræsentant A. Weywadt og Hustru Ellen født Knudsen, ugift. Student 1922, cand. jur. 1928, Politifuldmægtig i Nordre Birk, fra 1930 Politifuldmægtig i Varde.

C. E. HARLING,
Kriminalassistent.

J. LAUGESEN,
Overbetjent.

C. M. MADSEN,
Landpolitibetjent.

CARL EMIL HARLING, Kriminalassistent, DM., er født den 28. Juni 1867 i Sæby som Søn af Skipper Chr. Simonsen og Hustru Ane Marie født Olesen. Kontorist paa forskellige Retskontorer fra 1882—98, Overbetjent i Landpolitiet fra 15. Septbr. 1917, Landbetjent i Horns Herred (Frederikshavn) fra 1. Maj 1919, Statspolitibetjent fra 15. Novbr. 1919, Overbetjent i Statspolitiet fra 1920, Kriminalassistent siden 1. Juni 1931.

JENS LAUGESEN, Overbetjent, DM., er født den 23. Februar 1873 i Bække Sogn som Søn af Landinspektør Chr. P. Laugesen og Hustru Poulina født Skovholm, gift 1898 med Kirstine Mortensen, Datter af Landmand Peder Mortensen, Bække. Ansat ved Københavns Politi fra 1895—1900, Landbetjent i Varde Øster og Vester Herred fra 1900—06, Sekretær for Ligningskommissionen fra 1907—17, Overbetjent fra 1906.

CARL MARINUS MADSEN, Landpolitibetjent, er født den 1. April 1886 i Thisted som Søn af Banearbejder Lars Madsen og Hustru Else Kathrine født Sørensen, gift 1910 med Kathrine Christensen. Udlært i Snedkerfaget 1904, Politibetjent ved Varde Købstads Politi 1. August 1920, Landpolitibetjent i Varde Købstads Landjurisdirektion fra 1. Januar 1928. Kasserer for Ribe Amts Politiforening.

VARDE SKOLEVÆSEN. Skolen havde, som sagt, i ældre Tid Lokale paa Raadhuset. Det var den danske Skole. Men Byens ældste Skole var Latinskolen. Denne nævnes første Gang i 1542 og er sikkert oprettet kort efter Reformationen. Ved den store Brand i 1551 gik ogsaa Latinskolen op i Luer og endnu 1560 var den ikke helt genopbygget. Nogen stor Skole var det langtfra. Den havde kun to Lærere, en Rektor og en Hører. Ingen af disse har gjort sig særlig bemærket og heller ingen af de Studenter, der udgik fra den, har vundet sig et Navn. Mere end 2 ad Gangen evnede Skolen ikke

at dimittere til Universitetet, og det skete endda saa langft fra hvert Aar. I 1738 var Discipelantallet kun 10, nemlig 5 i Rektors og 5 i Hørernes Lektie. Det var kun et lille Kald at være Rektor i Varde. Alligevel blev en Rektorindsættelse foretaget med stor Højtidelighed. Den sidste Rektor skildrer meget morsomt sin Indsættelse: „Indsættelsen skete Mandagen den 2. Juni, da der efter Lejlighed blev holden en liden Musik udi Skolen med et Enstrument kaldet Regal og 3 Fioler, hvorved blev sjungen 3 danske og et latinsk Stykke, som paa Akten kunde bekvemme sig, samme Tid blev af Provsten holdt en sirlig latinsk Oration og et Ris af Cathedre mig overleveret, og derpaa efter liden mellem-løbende Musik traadte jeg i Cathedre med det Vers: I Jesu Navn skal al vor Gerning ske, og da jeg havde holdt en liden latinsk Oration, blev der sluttet med Musik. Magistraten, Hr. Borrebye (Kapellan i Varde), Byfogeden, Studenterne af Byen tilligemed de fornemste af Borgerskabet, saavel som og Hr. Niels Hammer udi Jandrup var til Stede Akten at bivaane“.

Baade Lærerne og Disciplene var halvgejstlige Personer. Rektor var saaledes tillige Byens Degn og skulde desuden ved de 3 store Højtider prædike til Aftensang i St. Jacobi Kirke. Hørerens skulde hveranden Søndag prædike i Hospitalet, hvorfor han fik den kongelige Betaling af 1 Rdl. og 4 Mk. om Aaret. Disciplene skulde synge ved Bryllupper, Barnedaab og Begravelse og var tillige, indtil Slutningen af det 17. Aarhundrede, Løbedegne i Nabosognene til Varde. Skolens Indtægter var smaa. Rektor havde i 1739 en aarlig Indtægt af ca. 62 Rdl., Hørerens ca. 25 Rdl. og Disciplene havde i Stipendier aarligt 59 Rdl. Fra Nytaar 1740 ophævedes imidlertid den lille ubetydelige Skole sammen med 28 andre smaa Latinskoler, saa at der kun blev 20 tilbage i hele Landet. De fleste af Skolens Indtægter blev tillagt Kolding Latinskole. Skolebygningen, der laa i det nordvestre Hjørne af St. Jacobi Kirkegaard, staar endnu.

I Stedet for Latinskole skulde der holdes dansk Skole. Den tidligere Hører blev Degn. Han fik Bolig i den tidligere Latinskole, der var Kordegnens Embedsbolig til 1856. Degnen skulde læse gratis med fattige Børn, medens en Skoleholder for Betaling, skulde undervise andre. Degnen forstod dog ofte at sno sig fra sine Forpligtelser til at give Undervisning, og Skoleholderne var saa som saa. Gode Skoleforhold kom der først med Almueskoleloven af 1814. Der skulde herefter være 2 Lærere i Varde, en ordineret Kateket og en Andenlærer. Kateketen udnævntes 1818, men fik allerede 1823 Sognekald og man foretrak saa i Varde, af Sparsommelighedshensyn, at nøjes med to Seminarister for Fremtiden. En Første- og en Andenlærer. Førstelærerens Indtægter blev betydeligt forbedrede i 1814, da han overtog Klokker- og Kordegneembedet og sammen med Andenlæreren fik Bolig i den tidligere Latinskole. Skolestuerne var stadig paa Raadhuset. Først 1834 købtes og indrettedes et Pakhus til Skolebygning. Denne Bygning har ligget tæt ved St. Jacobi Kirkes Taarn. Her holdtes der Skole indtil 1856, da den nuværende

gamle Skole opførtes. Da havde Skolevæsenet udviklet sig saaledes, at der ved Varde Skole var ansat 5 Lærere og 1 Lærerinde, der alle fik Bolig paa den nyopførte Skole.

Vest for Varde Sognkirke, omtrent 30 m fra Kirkens Hovedindgang, ligger „den gamle Skole“, en anselig Bygning i to Etager, omtrent 40 m lang og 14 m bred. Den blev bygget for omtrent 75 Aar siden i den almindelige ældre Skolestil, med en Midtergang paa langs fra Nord til Syd og Klasserne til begge Sider for denne Gang. Til at begynde med havde man tilstrækkelig i en halv Snes Klasserum i Stueetagen, medens der paa første Sal og i Tagetagen var Beboelse for en Del af Skolens Personale.

Efterhaanden som Byen voksede, maatte der indrettes flere Skolestuer, og Lærerne maatte flytte bort fra selve Skolen.

I 1910—11 byggedes „den nye Skole“ omtrent 80 m længere mod Vest. Her blev indrettet 10 rummelige, tidssvarende Klasselokaler foruden Sløjdværksted og Baderum i Kælderen samt Lokaler til Fysik, Tegning og Haandgerning i Tagetagen. I 1902 købte Byen „den private Realskole“, som senere blev forvandlet til „de gamles Hjem“. — Af Overlærer Larsen havde Byen faaet skænket den store Gymnastiksal i 1885, medens en mindre Bygning, beliggende midt imellem den gamle og den nye Skole, senere blev indrettet til en hyggelig Gymnastiksal for Pigerne.

Efter Opførelsen af den nye Skole kunde man i de følgende 12—15 Aar uden større Vanskelighed skaffe Plads til det stadig voksende Børnetal, men Modsætningen mellem de trange, overfyldte Skolestuer med Kakkellovne i den gamle og de gode Lokaler med Centralvarme i den nye Afdeling maatte dog stadig forny og forstærke Ønsket om at faa den gamle Skoles Indre lavet om, saa at Lokalerne blev større, bedre ventilerede m. m.

I 1928 blev der da ved den sydlige Gavl af den nye Skole opført en Tilbygning med 12 Klasselokaler. Samme Aar gennemførtes hensigtsmæssige Ændringer i den gamle Skole. De samlede Omkostninger ved disse Arbejder beløb sig til 124,000 Kr. (henholdsvis omtrent 104,000 og omtrent 20,000 Kr.),

Under Arbejdet med Skolens Undervisningsplan blev der i Efteraaret 1930 fra Lærerraadets Side fremsat et motiveret Forslag angaaende Ændringer og Tilbygning ved de to Gymnastiksale, af hvilke særlig den store maatte siges at være forældet og uheldig med Hensyn til Ventilation, Omklædningsrum m. m. Autoriteterne gik med til at modernisere den store Gymnastiksal straks, medens man fandt det forsvarligt og rimeligt at vente med den lille Sal. Overlærer Larsens Gymnastikhus er nu fuldt ud tidssvarende, og Drengene kan nu efter hver Gymnastiktime faa et forfriskende Brusebad. Denne Ombygning og Tilbygning kostede ialt 22,000 Kr.

Skoleordningen er:

1. Fælles Grundskole (fire Klassesetrin).
2. Borgerskoleafdeling (5—8 Klasser).
3. Mellemskole med Realklasse.

I Skolens daglige Arbejde og Hjælpe midler ved Undervisningen har man søgt at holde Trit med Udviklingen. Foruden de nødvendige Samlinger til Fysik og Naturhistorie har Skolen et moderne Lysbilledapparat, en Radioinstallation (forsøgsvis) og en Skolehave, desuden Børnebibliotek, Skolesparekasse og Skolelæge.

Det samlede Elevtal var pr. 1. December 1931 ialt 898, deraf de 149 i Mellemskolen og Realklassen.

Ved Indskrivningen til det nye Skoleaar, som begynder den 1. April 1932, har der meldt sig 124 Elever, eller med andre Ord Børnetallet er jævnt stigende. Alle Skolens Klasselokaler er nu optagne.

Lærerpersonalet omfatter f. T. 22 faste Lærere og Lærerinder, en Viceinspektør og en Skoleinspektør, foruden 4 Timelærerinder og nogle Vikarer. Det voksende Lærerpersone-

maa siges at være forstaaende overfor Tidens nye Skoletanker, men dog vestjydsk forsigtig og bevarende med Hensyn til god gammel Skik og Sædvane i Skolens Virksomhed.

De tilsynsførende Autoriteter er lydhøre og offervillige overfor Skolen, som man gerne vil skaffe de bedst mulige Arbejdsvilkkaar.

Om Skolens Ledelse skal kun siges dette, at den i særlig Grad tilstræber et godt Forhold mellem Hjem og Skole, og at den fremhæver Betydningen af den enkelte Lærers personlige Ansvarsfølelse i det daglige Arbejde. Jo mere disse Faktorer udvikles i Samarbejdets gode Aand, des bedre kan Skolen som Helhed løse sin Opgave og virke til Gavn og Velsignelse for den opvoksende Slægt.

KRISTIAN DALSGAARD-HANSEN, Skoleinspektør, er født den 17. Juli 1880 i Højrup, Jelling Sogn, som Søn af Forligsmægler, Gaardejer Rasmus Hansen Dalsgaard og Hustru Hansine Petrea født Jørgensen, gift 1914 med Karen Ragnhild Bøggild. Dimitteret fra Jelling Statsseminarium 1905, Vikar for Landtingsmand Th. Gundersen i Ulbjerg pr. Viborg fra 1905—06, Lærer paa Bøggildgaard Optragelsesanstalt fra 1. November 1906 til 1. Maj 1907, Vikar ved Kalundborg Skolevæsen, Lærer ved Holstebro kommunale Skolevæsen fra 1907—25, siden 1925 Skoleinspektør ved Varde Kommuneskole. Har studeret Skolevæsen flere Steder i Udlandet.

VARDE HOSPITAL. Det er tidligere omtalt at Hørerens ved Latinskolen skulde prædike i Hospitalet. Ved Ordet Hospital forstod Middelalderen noget andet, end vi forstaaer derved. Nutidens Hospitalet eller Sygehuse er for Folk med helbredelig Sygdom, medens man undgaar kroniske Syge. Omvendt i Middelalderen da var Katolicismens Hospitalet Stiftelser for gamle, fattige, svage og arbejdsudygtige Mennesker. Der optoges nok syge, men altid kun fattige syge. En velstaaende Mand kunde ikke lade sig indlægge for at søge Helbredelse. Det er altsaa, om man vil sige det, nærmest en Slags Fattiggaarde, kun med et ganske anderledes mildt og menneskekærligt Præg over sig end Protestantismens.

Hospitalet stammer fra Tiden kort før Reformationen. Det blev oprettet i 1520 af Marquard Nielsen, en af det 16. Aarhundredes rige Studehandlere. Der vel ved denne fromme Indstiftelse har villet bidrage til sin og sin Hustrus Sjælefred. Af samme Grund skulde efter hans Død hans og hans Hustrus „Aartid“ holdes i St. Nicolaj Kirke, hvor 4 Præster skulde bede de dødes Officiner, „Bønnerne for de afdøde“, for hans og hans Hustrus Sjæle. Da Hospitalets Indtægter imidlertid var ganske ringe, skænkede Kong Frederik den Anden, efter Forslag af Byens Borgmester og Raad, Hospitalet en Gaard med en tilhørende lille Mølle i Sinding, 2 Gaarde i Gjellerup og en Gaard i Orten samt Kongens Del af Korntienden af Tistrup, Thorstrup og Hodde Sogne. Senere har Hospitalet modtaget flere Legater. Det afgiver nu fri Bolig for 7 Kvinder, som desuden faar Medicin, Lægehjælp, Varme og 3 Kr. ugentlig. En af Beboerne er Husholderske. Uden for Hospitalet nyder 1 Mand maanedlig 4 Kr. samt Ækvivalent for 1 Skp. Rug og 1 Skp. Byg efter Kapitelstakst. Hospitalets Indtægter er ca. 3,000 Kr. aarlig og bestaar dels i Renter af en Kapital paa ca. 60,000 Kr., dels i Jordleje. Hospitalet bestyres under Stiftsøvrighedens Direktion og Politimesterens og Sognepræstens Inspektion af en Forstander. I Hospitalets Forsamlingssal fandtes der indtil 1795 en Prædikestol med de adelige Familier Munks og Juuls Vaaben. Her skulde Latinskolens Hører prædike hveranden Søndag, senere læste Borgerskolens Andenlærer hveranden Søndag en Prædiken, hvorfor han fik 10 Rdl. om Aaret. Nu er den residerende Kapellan Bønholder. Det paatænkes nu at ophæve Hospi-

talets fælles Husholdning og Tilsyn og i Stedet for indrette Ejendommen til en Fribolig med 5 Stk. 2-Værelses Lejligheder. Den nuværende Hospitalsbygning er af røde Mursten i eet Stokværk med Længe langs Vestergade. Den er opført 1824 af Bygmester Mikkel Stobberup.

„Drengenes Plantage“

FRUGTPLANTAGEN PAA HEDEN. Nogle faa Kilometer Vest for Varde By har Fabrikant Th. Hansen i Lyngen plantet en Frugtplantage med ca. 1000 Æbletræer, hvoraf det snart saa berømte „Varde Æble“ — Bramley Seedling — er det mest fremherskende. Allerede i 1919 begyndte Th. Hansen at udplante et Par Hundrede Frugttræer i nogle smalle Bælter, der blev ryddet

i hans Gran- og Fyrreplantage. Dette første Forsøg lykkedes dog ikke lige godt, idet man dengang ikke var klar over, hvordan man skulde sprøjte og gøde. Hansen tabte imidlertid alligevel ikke Troen paa, at Frugtavl paa Lyngheden kunde praktiseres. „Varde Æblet“ er et meget kraftigt voksende Træ med kraftig Bladvækst og Frugter, der vistnok er de største af alle Sorter, og Frugten betegnes nu af mange, der bruger den, som Verdens bedste Madæble. Frugten kan nemlig holde sig i et helt Aar. Hds. Majestæt Dronningen var paa en stor Frugtudstilling i København meget interesseret i „Varde Æblet“, og har flere Gange senere faaet Sendinger til den kgl. Husholdning.

I Sadelmager Jensens Gaard i Storegade i Varde findes det ældste Eksemplar i Landet, et Træ, der ikke sjældent bærer over 1000 Pund Frugt.

Th. Hansen er meget interesseret i Frugtavl herhjemme og gør uhyre meget for at udbrede Kendskab

„Drengenes Plantage“.

til „Varde Æblet“. Som et Eksempel kan nævnes, at Hansen har skænket et Stykke Jord ved sin Plantage og 160 Træer til to Smaadrenge paa 14 og 10 Aar. Disse to Drengene har selv tildels plantet Træerne og gravet de store Huller, som skal til paa disse Egne. Drengene passer selv Træerne med Beskæring, Sprøjtning og alt, og det er en Fornøjelse at høre dem udtale sig om Træsorter og deres Værdi. Et Ungdomsarbejde som dette er af virkelig Værdi, idet Drengene i en tidlig voksen Alder vil staa som Ejere af en virkelig og værdifuld Frugtplantage, der oven i Købet er vristet fra Hedens Sand.

Foruden „Varde Æblet“ er der ogsaa i Hedeplantagen plantet „Pederstrup“, det norske Guldspireæble og det lollandske Guldborgæble. De trives godt og giver her megen og ualmindelig pæn Frugt. Ialt findes der 20 forskellige Sorter i Plantagen. Plantagen gav i 1924 en Indtægt paa 20 Kr. i 1930 ca. 1200 Kr. og i 1931 ca. 2500 Kr.

VARDE AMTSTUE, i hvis Distrikt de to Byer Varde og Esbjerg er beliggende, omfatter Varde Købstads Landsjurisdiktion samt Ø. og V. Horne Herreder, Slaugs Herred, Skads Herred og Fanø Birk, og der findes i Distriktet ca. 13,500 faste Ejendomme. Under Amtstuen, der har Hovedforhandling af Stempelpapir i Distriktet, hører Stempelpapirfilialerne i Esbjerg, Grindsted og Ølgod.

Amtstuens Hovedopgave er Beregning og Opkrævning af Skatter og Afgifter til Staten, Amtet og forskellige andre Myndigheder og Institutioner af de faste Ejendomme i Distriktet, men ogsaa mange andre Forretninger henhører under Amtstuen, hvortil f. Eks. Renter og Afdrag af alle mulige Slags Statslaan indbetales, ligesom Gaveafgift og Vægtafgift af Motorkøretøjer samt mange andre Skatter og Afgifter indgaar til Amtstuen, der ogsaa fører en Matrikul.

Varde Amtstue har i Tidens Løb haft tilhuse forskellige Steder, saaledes f. Eks. i den sidste halve Snes Aar i Vestergade, i Kræmmergade og nu atter i Vestergade Nr. 1, hvor den for et Par Aar siden blev installeret i den af Københavns Handelsbank paa Torvet opførte store, moderne Bygning. Her har man paa 1. Sal ud mod Vestergade faaet indrettet tidssvarende og gode Lokaler, og det maa haabes, at man her — centralt beliggende som det er — vil kunne finde et blivende Sted.

Foruden Amtsforvalteren er der ved Amtstuen ansat en Fuldmægtig, en Assistent og to Kontorister.

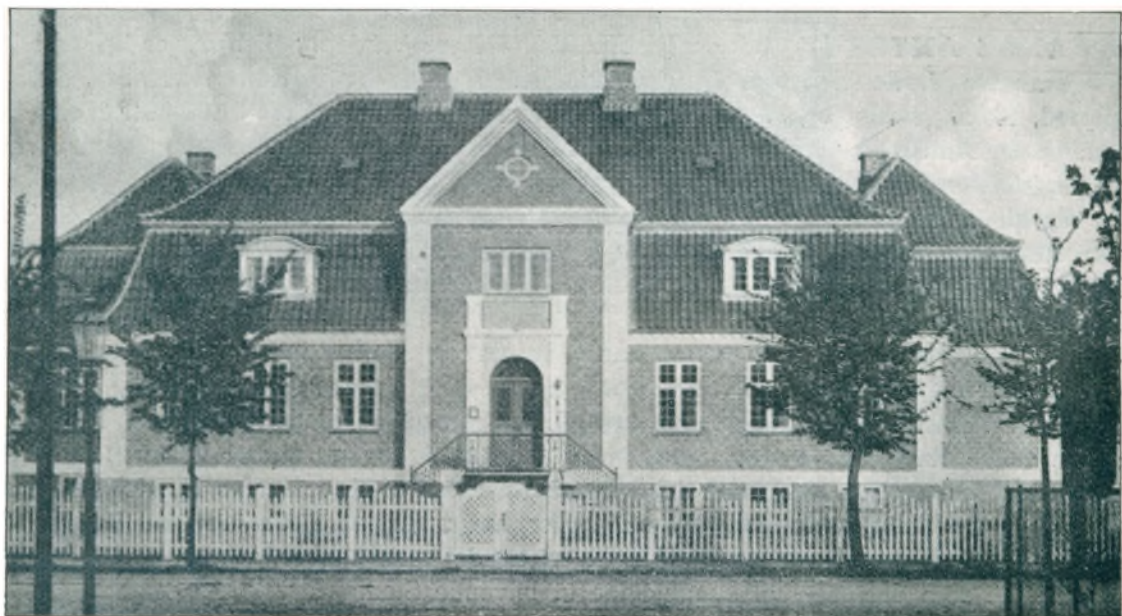
STEFAN GUDMUNDUR STEFANSSON, Amtsforvalter, er født den 13. April 1876 i Grundarfjord paa Island som Søn af Gaardejer S. Jonsson og Hustru Jóhanna født Gudmundsdóttir. Student fra Reykjavik 1899, cand. jur. 1906, Sekretær i Finansministeriet 1921, Fuldmægtig i Finansministeriets 1. Hovedrevisorat 1927, Translatør i russisk 1914 (ansat ved Hovedtelegrafstationens Censurafdeling fra 1915—17), Delegeret fra Røde Kors til de tyske Fangelejre 1916. Amtsforvalter for Varde Amtstuedistrikt fra 1. 3. 1929.

VARDE HANDELSSKOLE er oprettet af Varde Handelsforening i Aaret 1891. og i Aaret 1894 dimitteredes de første Elever. Skolen ledes af en selvstændig Bestyrelse, der for Øjeblikket bestaar af Grosserer J. F. Lasson, R. af D., Formand, som har været Medlem af Bestyrelsen i over 35 Aar, Sparekasseassistent L. C. Lauridsen og Manufakturhandler Andreas Petersen.

Skolens første Forstander var Kæmner S. Jacobsen, som afløstes 1927 af Skolens nuværende Forstander. Foruden Forstanderen er der ved Skolen ansat 6 Lærere, og der undervises i alle Handelsskolefag samt tillige Stenografi og tysk og engelsk Handelskorrespondance. Elevantallet ligger omkring 80—90.

LUDVIG HOFFMAN, Lærer, er født den 28. Juni i Meirup. Præliminæreksamen 1900 og Lærereksamen fra Jellinge Statsseminarium 1904. Kommunelærer i Varde siden 1908. Formand for Biblioteket for Varde og Omegn, beskikket Censor ved Mellemskole-, Handelsskole- og Realskoleeksamen. Forstander for Handelsskolen i Varde.

Varde Museums Bygning.

I en Skrivelse til Varde Byraad af 6. Februar 1912 meddelte Grosserer Cornelius Stau og Hustru, at de vilde skænke deres Fødeby Varde et Museum, og den 10. Maj 1912 blev Varde Museum af Grosserer Stau og Hustru overgivet til Varde By.

Museet indrettedes i en Lejlighed i Storegade under beskedne Forhold, hvorpaa der kunde bygges videre, efterhaanden som Interessen for svundne Tiders Kultur vakttes til Live og øgedes. Man stiledede allerede da efter, at Museet kunde faa sin egen Bygning. Grosserer Stau stiftede da et Grundfond paa 2,000 Kr. og tilbød at skænke et lignende Beløb i de følgende 4 Aar.

Gang paa Gang kom der store Sendinger af Museumsgenstande fra Grosserer Stau samtidig med, at Egnens Beboere viste stor Interesse ved ligeledes at sende Gaver.

Samlingen voksede hurtigt, saa Lokalerne i Storegade snart blev for faa og for smaa til at rumme alt det, der blev sendt. Grosserer Stau og Hustru besluttede sig saa til at bringe et nyt og stort pekuniært Offer for at virkeliggøre Tanken om at skabe et Museum for Varde By og Omegn som selvejende Institution. Grosserer Stau tilbød selv at afholde alle Udgifterne til Museets Opførelse, mod at Byraadet stillede en Grund til Raa-

Herregaardsstuen.

og Grosserer Stau og Hustru forøgede deres Gaver med en righoldig Samling af Malerier og Genstande. Omsat i Penges Værdi repræsenterede Gaven en Sum af 85,000 Kr. Museumsbygningen kostede ca. 30,000 Kr., og Effekterne blev vurderet til 55,000 Kr. Museet indviedes den 14. Oktober 1914, og overgaves til Byen ved en smuk Højtidelighed i Museumsbygningen. Allerede 1917 trængte Museet til en Udvidelse, og Grosserer Stau bekostede saa de to Sidefløje til Museet, og atter forøgedes Samlingen med kostbare og sjældne Genstande. I 1925 og 26 opførte Grosserer Stau Kustodeboligen, da Museet atter trængte til en Udvidelse. Kustodens Lejlighed paa Museet blev derved inddraget Museet, og samtidig blev Museet forsynet med Centralvarme fra den nye Kustodebolig.

Endvidere skænkede Grosserer Stau et Legat paa 30,000 Kr., hvis Renter skal anvendes til Udvidelse og Istandsættelse af Museumsbygningen. Dog maa Pengene ikke røres før 30 Aar efter Legatets Stiftelse.

Som sin sidste store Gave lod Grosserer Stau indføre i sit Testamente, at hvad der i hans Hjem i Kronprinsessegade, København, var af kunstnerisk og kulturel Værdi, skulde tilfalde Varde Museum, og efter hans Død i 1926 modtog Museet saa hans sidste store Gave, der blev vurderet til ca. 50,000 Kr.

Museet rummer nu ca. 40 Værelser, der tildels er fyldte, og det repræsenterer nu et af Provinsens righoldigste og smukkeste Samlinger. Hvert

Rokostuen.

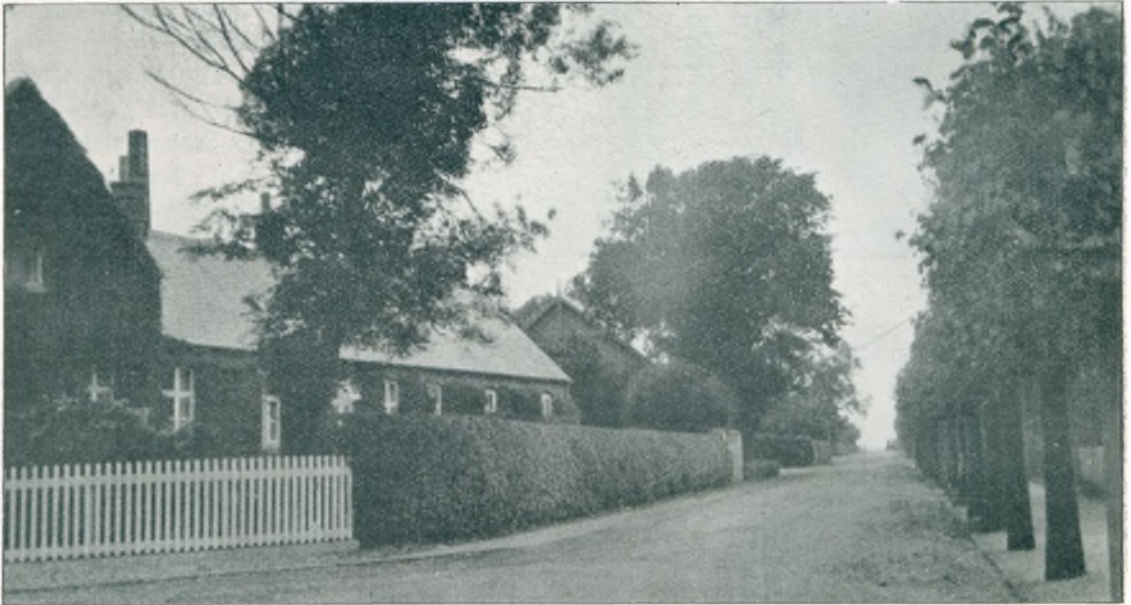
dighed og ydede 10000 Kr. til et Grundfond for Museet, til Vedligeholdelse af Bygningen og Komplettering og Udvidelse af Samlingen, hvilket Byraadet gik ind paa, og Museets Opførelse var dermed sikret.

Bygningen skulde opføres i „Arnbjerg“, og Statsarkitekt Thorvald Jørgensen var Museets Arkitekt. I Slutningen af Sommeren 1914 stod Museet færdigt til Indflytning,

Værelse huser Genstande i en bestemt Stil eller særlig Art, saa det er let for Publikum at overse og studere Indholdet. Museumsbygningen er brandassureret for 107,000 Kr. og Museumsgenstandene for $\frac{1}{4}$ Million.

Ordningen og Tilsynet med Varde Museum forestaas med kyndig Haand af Vicesko-leinspektør A. Grunnet Jepsen fra Varde.

Varde gamle Sygehus.

VED det nittende Aarhundredes Begyndelse fandtes uden for København kun 12 Sygehuse. De to ældste laa i Hillerød og Esbønderup og oprettedes begge i 1770. I Jylland fandtes der Sygehuse i følgende syv Byer: Aarhus, Skanderborg, Holstebro, Kolding, Horsens, Ribe og Varde.

Ribe Amts Sygehus i Varde oprettedes ved Reskript af 17. Oktober 1794 og udvidedes i følge Kancelliskrivelse af 13. Oktober 1827 med en Tilbygning.

Sygehuset, der var en enetages, grundmuret Bygning, laa ved Byens østlige Port. Det havde 5 Fællestuer a 2 og 4 Senge, ialt 14 Senge, samt forskellige nødvendige Udenomsbekvemmeligheder. Dette Sygehus anvendtes indtil 1879.

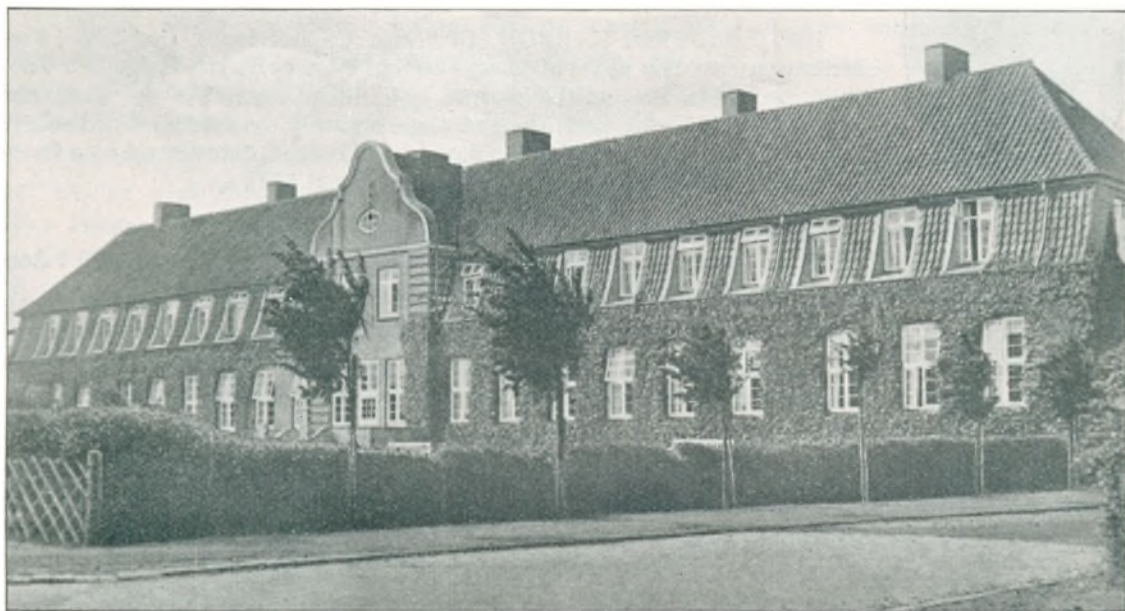
I 1878—79 opførte Amtet et nyt Sygehus, som toges i Brug i Efteraaret 1879. Dette Sygehus, der som bekendt ligger paa Hjørnet af Østervoldgade og Frisvadvej, anvendes den Dag i Dag som medicinsk Afdeling. Det udvidedes i 1900, saaledes at der blev Plads til 30 Voksne og 4 Børn samt en Celle til sindssyge.

I 1890 blev der opført en Bygning med 12 Senge til Difteritispatienter og senere en Skarlatinapavillon med 12 Senge i to fuldstændig afsondrede Afdelinger. I 1905 byggedes Dampvaskeri og i 1909 installeredes Røntgenapparat.

Amts- og Byraad var imidlertid snart blevet klar over, at de daværende Sygehusforhold i Varde var for smaa, og det vedtoges da at bygge et nyt Sygehus; Byraadet vedtog i September 1915 at give gratis Grund til dette. Grunden var 26,540 Kvadratmeter stor og laa ca. 500 Meter fra det gamle Sygehus. Den 6. Juni 1917 blev det første Spadestik taget, og Byggepladsen afstukket, den 15. Maj 1918 hejstes Kransen paa Bygning-

gen, og den 15. Maj 1919 indviedes den. Den nye Bygning opførtes af røde Mursten med Mansard-Etage, rund Frontspice, og ca. 40 Vinduer. Den virker roligt og dog stør-slaet paa Beskueren. Den er anlagt saaledes, at der findes en Hovedbygning og en Køkkenbygning. Indvendig er Bygningen fuldt moderne indrettet.

Naar man gaar gennem Hovedindgangen mod Nord befinder man sig straks i Operationsfløjen, hvori der findes 2 Operationsstuer, Instrumentværelse, Steriliseringsværelse og Vaskerum for Lægerne. I samme Fløj findes endvidere Overlægens Venteværelse, Te-

Varde nye Sygehus.

køkken, Røntgenværelse, Mørkekammer samt Telefoncentral med Omstilling til det gamle Sygehus, Overlægen og de forskellige Afdelinger i det nye Sygehus.

Fra Operationsfløjen kan man gaa gennem den tilstødende Patientgang, der strækker sig gennem hele Hovedfløjens Længde. I Midten af denne Gang fører en Dør ind til Patienternes Dagligstue og paa hver Side af dette Værelse findes — ligeledes med Indgang fra den lange Patientgang — to 4-Sengs Sygestuer samt tre 1-Sengs Stuer, ialt 10 Sygestuer med 22 Senge. Fra Patientgangen er der endvidere Adgang til Skyllstuer, W. C.er, Badeværelser m. m.

En meget smuk og bekvem Trappe fører op til 1. Sal, hvor der findes en Gang af samme Længde som i Stueetagen. For Midten af Gangen er Sygeplejerskernes Dagligstue, og paa hver Side af denne er der en 3-Sengs, en 4-Sengs og en 1-Sengs Sygestue, altsaa ialt 16 Senge. Endvidere er der fra Gangen Adgang til Oversygeplejerskens Værelser, Assistentværelser, Reservelægens Værelser, Badeværelser, Værelser for Sygeplejersker m. m.

I Kælderen findes Dampkedlerne, Varmeapparaterne, Varmtvandsledningerne m. m.

I Køkkenbygningen findes det meget store Køkken med tilgrænsende Spisekamre og dernæst Økonomaens Værelser m. m.

Efter at den kirurgiske Afdeling i Maj 1919 var taget i Brug, har baade denne og den medicinske Afdeling haft betydelig stigende Belægning, og i de forløbne Aar har Gennemsnitsbelægningen været ca. 96 Patienter, og Sygedagenes Antal ca. 35,000 aarlig.

Amtsygehusets meget dygtige og afholdte Overlæge M. C. Christoffersen afgik ved en

pludselig Død den 10. December 1924 og efterfulgtes af nuværende Overlæge K. F. V. Bech.

Amtsygehusets Personale er i Øjeblikket: 1 Forvalter, 1 Oversygeplejerske, 2 Økonomaer, 4 Afdelingssygeplejersker, 4 Assisterter, 15 Sygeplejeelever, 1 Massøse, 1 Vaskeribestyrerinde, 7 Gangpiger, 4 Køkkenpiger, 3 Vaskeripiger, 2 Fyrbødere og 1 Chauffør.

Amtsygehusets Bestyrelse er for Tiden: Grosserer, Sparekassedirektør J. F. Lassen, R. af D., Varde, Formand, Amtsraadsmedlem, Sogneraadformand Br. Brodersen, Lønnehede, og Amtsraadsmedlem, Sagfører cand. jur. H. H. Aareboe, Ølgod.

KAJ FREDERIK V. BECH, Overlæge, er født den 3. Juni 1889 i Frederikshavn som Søn af Distriktsingeniør Karl Bech og Hustru Helga født Friederichsen, ugift. Student 1907, cand. med. 1913, Ansættelse ved Frederiks Hospital fra 1917—20, kort Tid paa Rigshospitalet og derefter Reservelæge paa Amtssygehuset i Hjørring, Studierejse til England, konstitueret som Overlæge ved Amtssygehuset i Varde 1924, fast ansat 1925.

VALBORG RASMUSSEN, Vaskeribestyrerinde og Oldfrue, er født den 11. Januar 1890 i Aarhus. Ansat ved Frederikssunds Sygehus 1918, ved Amtssygehuset i Varde siden 1920.

CHRISTINE MØLLER, Økonoma, er født den 19. Juni 1884 i Hedensted, Assistent paa Aalborg Amtssygehus i 1911, ved Amtssygehuset i Varde siden 1912.

ANNA POULSEN, Økonoma, er født den 11. Juni 1888 i Varde, Økonoma ved Amtssygehuset i Odder 1917, ved Varde Amtssygehus' kirurgiske Afdeling fra 1921.

KNUD NORDENTOFT,
Læge.

SVEND ROHLEDER, Kredslæge, er født den 22. August 1895 i Aalborg som Søn af Oberstløjtnant Johannes Rohleder og Hustru Antonie Julie Vilhelmine født Milling, gift 1924 med Solveig Høste. Student 1913, cand. med. 1921, vikarierende Reservelæge ved Amtssygehuset i Fredericia Juli 1921, Reservelæge ved Øresundshospitalet i Helsingør Oktober 1923, ved Sygehuset i Nykøbing paa Mors Juli 1924, vikarierende Distriktslæge paa Grønland, Kommunalæge paa Færøerne 1925, Kredslæge i Varde siden 1. November 1928.

KNUD NORDENTOFT, Læge, er født den 1. November 1896 i Haslev som Søn af Apoteker J. Nordentoft og Hustru Margrethe født Mygdal, gift 1925 med Else Emilie Guller. Student 1915, cand. med. 1924, har haft Ansættelse ved Sct. Hans Hospital, Julemærkesanatoriet ved Kolding, Oringe Sindssygehospital og Amtssygehuset i Varde. Praksis i Varde fra 1926.

WILLIAM KIETZ,
Læge.

WILLIAM KIETZ, Læge, er født den 5. Marts 1898 i Frederikssund som Søn af Proprietær Ove Kietz og Hustru Mathilde født Iversen, gift 1924 med Ellen Lucas, Charlottenlund. Student 1915, cand. med. 1926, Kandidat ved Aalborg Kommunehospital, ved Københavns Amtssygehus, Frederiksberg og Gentofte samt Reservelæge ved Amtssygehuset i Lemvig, Praksis i Varde siden 1. September 1928, Jernbanelæge 1929.

HAANDVÆRKSSVENDENES SYGEKASSE. I Januar Maaned 1853 samledes nogle Haandværkere i Varde, saavel Mestre som Svende, for at drøfte Oprettelsen af en Sygekasse.

Den traadte ud i Livet den 1. Marts 1853 og havde da 68 Medlemmer. Dens Formalsparagraf lød saaledes;

Paa Grund af, at der her i Varde længe har været Trang for en almindelig Sygekasse for Haandværkersvende, der staar i Arbejde her i Byen, er bemeldte sunde bleven enige om at oprette en saadan Forening til fælles Betyggelse og paa efterfølgende Vilkaar.

Herefter følger forskellige Paragraffer og i en af disse hedder det bl. a. „Enhver af Interessenterne har at erlægge ugentlig 2 Sk. kurant eller 3½ Rbsk. i Kontingent. Selve Kassen opbevares i et dertil lejet Lokale, som for Øjeblikket er hos Værtshusholder og Smedemester Rasmus Blinkenberg. Værten gøres ansvarlig for Kassens Indhold“.

Haandværkssvendenes Sygekasse kaldtes den, men det skulde ikke tages saa alvorligt, og ser man den første Medlemsliste igennem, viser det sig, at der fandtes betydelig flere Mestre end Svende. Protokollen fra den stiftende Generalforsamling, hvor Love m. m. vedtoges, er undertegnet af: F. C. Grøn, F. Federsen, H. C. Schmidt, P. Falk, O. Olsen og P. Knudsen, sidstnævnte blev senere Arrestforvarer i Varde. Sygekassens daværende Læge, Distriktslæge Birck, fik dengang 40 Kr. aarlig for alle Sygekassens Medlemmer.

Det første Regnskab gælder kun for Marts Maaned, for derefter at følge Kvartalerne. Marts Maaned sluttede med en Kassebeholdning paa 9 Mark 1 Sk. kurant og 4 Rbsk. I det hele taget er det morsomt at se, hvilke smaa Beløb der dengang regnedes med, og det er egentlig først i de sidste 10—15 Aar, at Beløbet er vokset stærkt. I 1916 balancerede Regnskabet med kun 3,697 Kr., medens det sidste afsluttede Regnskabsaar viser en Balance paa ca. 28,000 Kr.

Onde Tider har der ogsaa været for Sygekassen. I mange Aar var det næsten umuligt at administrere, idet det ikke var muligt at opspare saa meget, at den nødvendige likvide Kapital var til Stede. I Aaret 1900 f. Eks. sluttedes der med en Kassebeholdning paa kun 88 Kr., og heraf var de 60 Kr. Restancer. Kontingentet var dengang 40 Øre for Mænd og 20 Øre for Kvinder hver 14. Dag.

I 1895 vedtoges det, at Kvinder kunde optages i Sygekassen.

I 1903, da Kassen fejrede sit 50 Aars Jubilæum, talte den 165 Medlemmer.

I de første 20 Aar af Sygekassens Levetid var P. Falk Formand. Han efterfulgtes i 1873 af L. Glistrup. Derefter var Sadelmager Falk Formand fra 1880—90, han afløstes af Rebslagermester P. Th. Bruun. I 1893 vedtoges det, at Svendene selv vilde bestyre deres Kasse, og saa valgte man Maler Ballerup til Formand og Snedker Paul Jørgensen til Kasserer. Ballerup blev senere Mester, og i 1896 valgte man Skomager Jørgensen til Formand. Fra 1899—1903 var Snedker E. C. Nissen Formand og efterfulgtes af Snedker L. Sørensen. Han var kun Formand ganske kort, idet han ønskede at fratræde, og man valgte derpaa Pumpemager C. W. Rathjen. Han fungerede 1 Aar som Formand, hvorefter han ogsaa overtog Kassererposten, og disse Stillinger beholdt han indtil sin Død den 27. December 1930. Han havde været Formand og Kasserer i ca. 27 Aar, og i de mange Aar var han Sygekassen en god Mand. Skønt Arbejdet ofte var besværligt, tog han det altid med godt Humør.

Da Sygekassen i 1928 holdt 75 Aars Jubilæum, havde den en Formue paa 17,441 Kr. Medlemstallet var da steget til 401 i den ubemidlede Afdeling og 21 i den bemidlede.

Efter Rathjens Død valgte Sygekassen, den 14. Januar 1931, den

C. W. RATHJEN.

nuværende Formand Skræder Jens Olesen-Nielsen. Den øvrige Bestyrelse bestaar for Tiden af: Smed F. Madsen, Former R. Eidmann, Former L. Nielsen og Sadelmager M. Hvidtfeld — udenfor Bestyrelsen staar Skræder H. J. Nielsen, idet man ved Rathjens Død atter delte Formand og Kassereposterne.

Sygekassen har p. T. 550 Medlemmer og en Formue paa 22,000 Kr., desuden ejer den et Legat paa 1,000 Kr., der er skænket af den tidligere Udgiver af Ribe Amtstidende, Redaktør V. Brendstrup. Sygekassen har i de senere Aar forøget sin Formue med ca. 1500 Kr. aarlig, hvad jo ikke er almindelig for Bysygekasser.

Sygekassen optager nu alle ubemidlede mellem 15 og 40 Aar, uden Hensyn til Stand eller Stilling.

JENS OLESEN-NIELSEN, Skræder, er født den 20. Marts 1882 i Tjæreborg som Søn af Banearbejder Niels Madsen Nielsen og Hustru Anna Marie f. Olesen, gift 1908 med Marie Kirstine Hansen. Formand for Arbejdernes Fællesorganisation, Kommunal Revisor, Formand for Haandværkssvendenes Sygekasse siden 14. Januar 1931.

DEN ALMINDELIGE SYGEKASSE er stiftet den 1. Oktober 1883 med 17 Medlemmer og kaldtes den Gang „Arbejds mændenes Sygekasse“.

Pladsformand Carl Mortensen var første Formand og sikkert ogsaa den, der sørgede for Kassens Oprettelse.

Første Kasserer var Arbejdsmand Niels Rasmussen. Baade han og Carl Mortensen er nu døde. Senere blev Slagteriarbejder Fjord Formand og Gasafleser Kr. Nissen Kasserer, hvilket han var i 27 Aar. I 1907 blev A. P. Andersen Formand og har været det siden, og i 1923 blev N. Uhd Kasserer. Sygekassen har arbejdet sig frem gennem Tiderne, angsomt men støt, fra 17 Medlemmer og til 1950.

A. P. ANDERSEN,
Formand.

ANDERS PEDER ANDERSEN, Formand, er født den 26. August 1872 i Estvad, Rønbjerg Sogn, som Søn af Ledvogter Hans Andersen og Hustru Inger født Gravesdatter, gift 1897 med Kristine Moldenhauer. Fabriksarbejder paa Varde Jerntraadspinderi 1897, Formand samme Sted 1921, Formand for den almindelige Sygekasse siden 1907.

NIELS MARIUS UHD, Kasserer, er født den 3. December 1870 i Gjellerup som Søn af Gaardejer Hans Peter Nielsen Uhd og Hustru Marie født Hansen. Næstformand i Ligningskommissionen fra 1909–17, Kasserer for den almindelige Sygekasse siden 1923.

N. M. UHD,
Kasserer.

VARDE APOTEK. I 1749 ansøgte Apoteker i Kolding Chr. Corn. Eilschou om Tilladelse til at anlægge et Filialapotek enten i Varde eller Ringkøbing. Efter Stiftamtmandens Forslag blev Varde By den udvalgte. Varde fik dog omtrent samtidigt et Medicinudsalg, idet Poul Christian Ambders den 9. Januar 1750 fik Bevilling som Enekirurg i Varde, Skads, Vester, Øster og Nørre Herred samt til tillige at udøve medicinsk Praksis og holde et lidet Husapotek. Ambders havde Uddannelse baade som Kirurg og Farmaceut. Han og hans Hustru (født Lohmann) druknede paa en Køretur i Farum Aa ved

Varde Apotek.

sig bekvem“. Apoteket indrettedes i Ejendommen paa Hjørnet af Vester- og Nørregade, samme Sted hvor det endnu er beliggende. Det var dengang en lav og langstrakt Ejendom med Have mod Vestergade. I Januar 1800 plantede Rudolf Helms midt paa Apotekets Gaardsplads en ung Lind, hentet fra Kirkegaardsdiget i Ribe. Træet staar der endnu, og Overleveringen fortæller, at den Dag, dette Træ molesteres eller forgaar, da brænder Apoteket. Ved den store Brand i Varde i Juni 1821, da den halve By ødelagdes, forblev Linden uskadt, og Apoteket brændte ikke, skønt Ilden opstod i Naboejendommen. I 1837 overtog Sønnen, Andreas Fridsch Helms, Apoteket, som han i 1869 solgte til Rasmus Christian Cornelius Nielsen, Søn af senere Stiftamtmand i Ribe Henrik Christian Nielsen og Hustru Jacobine Laurence Eilschou. Straks efter Overtagelsen foretog han forskellige Forbedringer af Apotekets Lokaler. I 1879 lod han den gamle Ejendom nedrive og opførte den nuværende Bygning. Ved Bevilling af 18. December 1883 oprettede han et Hjælpeapotek i Esbjerg, som senere blev selvstændigt (Kroneapoteket). Af Apoteket i Varde var han Indehaver i godt 50 Aar, til sin Død, fra 1. Februar 1902 blev det dog drevet med den nuværende Apoteker som ansvarlig Bestyrer. Til Apoteket er knyttet Haandkøbsudsalg i Oksbøl, Aarre og Nordenskov.

HANS CHRISTIAN ASBJØRN FRIIS, Apoteker, er født i Tønder den 17. Marts 1870 som Søn af Læge, Dr. phil. Gabriel Michael Friis og Hustru Catharina Margretha Friis, gift 1902 med Jakobine Christine Nielsen, Datter af Apotekets foregaaende Indehaver. Discipel paa Blaagaards Apotek i København fra 1888 til Medhjælpereksamen 1. Januar 1892, cand. pharm. 1893, Tjeneste paa Nykøbing Mors Apotek fra 1893 til 1899, paa Faaborg Apotek fra 1899 til 1902, Bestyrer for Varde Apotek fra 1902 til 1920, Ejer af Apoteket siden 1. Juli 1920. Revisor i Danmarks Apotekerforenings Ribe-Ringkøbing Kreds.

Varde den 29. Decbr 1763 under pludseligt indtrædende Højvande. Som hans Efterfølger udnævntes den 7. September 1764 Kirurgen Ferdinand Martini. Et selvstændigt Apotek fik Varde først i 1800, idet Rudolf Helms den 21. Febr. d. A. fik Bevilling til at anlægge et Apotek i Varde. I Betragtning af Stedets liden Størrelse blev det iøvrigt tilladt ham „at drive hvilken som helst anden lovlige Næringsvej han maatte finde for

DE GAMLES HJEM, det kommunale Hjem for Aldersrentenydere er indrettet 1912 i den tidligere Mellem- og Realskolebygning i Lundgade 5, og har Plads til 17 Aldersrentenydere. Den oprindelige Bygning er opført i 1880 i en Etage af røde Mursten. Bygningen er blevet omforandret og paabygget en Kvist, hvori der

De Gamles Hjem.

er indrettet Samlingsstue for Beboerne. Paa Hjemmet er der Lejlighed til Bestyrerinden, og til Bygningen hører en stor Have. Hjemmets Bestyrerinde er Frøken K. K. Kock.

K. K. KOCK,
Bestyrerinde.

KAROLINE KATRINE KOCK, Bestyrerinde, er født den 14. Juni 1875 i Varde som Datter af Drejermester Kristian Kock og Hustru Ane Marie født Eskesen. Har været Bestyrerinde paa De Gamles Hjem siden 1. December 1920.

M. KREILGAARD,
Bestyrerinde.

FORSØRGELSESANSTALTEN er beliggende paa Vestre Landevej og opført i 1909. Den har Plads til 32 Beboere (22 Mænd og 10 Kvinder). Der findes paa Anstalten 2 Sygestuer, 2 Sindssygelokaler, 2 Arrestceller, Samlingsstuer for Mænd og

Forsørgelsesanstalten.

Kvinder, Arbejdslokaler samt Bolig for Bestyrerinden. Bygningen er opført i to Etager af røde Mursten og med høj Kælder.

Til Anstalten hører stor, smuk Have. Bestyrerinden paa Anstalten er Enkefru Marren Kreilgaard, der efter sin Mand, Bestyrer Kreilgaards Død, i 1921 ansattes som baade Økonoma og Bestyrerinde.

VARDE TELEFONCENTRAL, der i en lang Aarrække har haft til Huse i forsmåa Lokaler i Nygade, er i 1931 flyttet til nye, højmoderne Lokaler i Jydsk Telefon-Aktieselskabs egen Ejendom i samme Gade. Centralen ledes af Forstanderinderne, Frk. E. M. R. Thomsen og Fru A. Rasmussen.

EDEL MARIE ROSTRUP THOMSEN, Forstanderinde, er født den 22. Marts 1885 i Varde som Datter af Købmand Mads Thomsen og Hustru Margrethe f. Rostrup. Har været ved Jydsk Telefon-Aktieselskab siden 1. April 1902, Forstanderinde siden 1914.

A. RASMUSSEN, Forstanderinde, er født den 25. Maj 1881 i Varde som Datter af Tømrermester J. C. Lønborg og Hustru. Har været ved Jydsk Telefon-Aktieselskab siden 1910, Forstanderinde siden 1920.

JUNIE AUGUSTA HANSENS STIFTELSE i Nørregade er oprettet 1919 af Fabrikant Theodor Hansen til Minde om hans Moder, hvis Navn Stiftelsen bærer.

I Stiftelsen er indrettet Bolig til 16 enligstillede, som her har Fribolig, og Folkebiblioteket har til Huse her.

Afdøde Kantor Marke var Giveren til stor Hjælp med Indrettelsen af Stiftelsen.

I de senere Aar har flere af Stiftelsens Beboere, ved deres Død, skænket større Summer til Stiftelsen, som nu har en Formue paa ca. 16,000 Kr.

VARDE STATS-BANESTATION toges i Brug den 3. Oktober 1874 ved Banens Aabning fra Esbjerg til Varde. Den 8. August 1875 aabnedes Banen fra Varde til Ringkøbing, den 15. Maj 1903 fra Varde til Nr. Nebel og den 1. April 1919 Banen fra Varde til Grindsted.

Hvad der tidligere særprægede Varde Jernbanestation var de store Markeder, hvor

der enkelte Dage læssedes og afsendtes op til 300 Vogne. Dette er er nu tildels ophørt. De mange små Eksportslagterier, hvis Opkøbere gennemtravler Landet, tager nu sin store Part af det tidligere Markedskvæg, og da Bilerne besøger Nærtrafikken til og fra Markederne, bliver der kun Fjerntrafikken tilbage til Banerne. Der læsses og afsendes derfor nu højst 50 Vogne til de større Markeder.

I Driftsaaret 1930—31 er der ekspederet 16,876 Tog, indgaaet 17,419 Godsvogne og afsendt 17,398 Godsvogne. Solgt 84,804 Billetter.

Ankommet 7,399 Tons Stykgods, ankommet 82,447 Tons Vognladningsgods. Afsendt 5,179 Tons Stykgods, afsendt 8,792 Tons Vognladningsgods.

Ankommet Antal levende Dyr: Større 1589, mindre 1236. Afsendt Antal levende Dyr: Større 3,359, mindre 22,385.

Indtægt af Personbefordringen er 207,286 Kr., Indtægt af ankommet Gods er 570,819 Kr., Indtægt af afsendt Gods er 181,021 Kr.

Stationens Personale bestaar af følgende: Stationsforstander, Godsekspeditor, Overbanemester, 1 Kontrollør, 6 Assistenten, 1 Kontorist, 7 Overportører, 12 Portører og 2 Daglejere.

L. V. KRUSE,
Stationsforstander.

J. P. PETERSEN,
Godsekspeditor.

J. V. F. KÜNCKEL,
Overbanemester.

LAURIDS VILHELM KRUSE, Stationsforstander, er født den 3. Juli 1868 i Aarhus som Søn af Malermester L. P. Kruse, R. af D., og Hustru Thora Vilhelmine f. Gylløv, gift 1896 med Marie Koch. Ansat som Elev ved D. S. B. den 1. August 1884, Assistent 1. Maj 1887, Stationsforstander i Kibæk 1. April 1909, i Grindsted 1. November 1916 og i Varde fra 1. Juni 1928.

JOHN PETER PETERSEN, Godsekspeditor, er født den 31. December 1881 i Stubbekøbing som Søn af Skomagemester A. Petersen og Hustru Marenstine født Johansen. Gift med Margrethe Olivia Olsen. Ansat som Elev ved D. S. B. fra 1. Januar 1900, Assistent fra 1907 i Aarhus, København og Aalborg. Godsekspeditor i Varde siden 1. Marts 1930.

JOHAN VILHELM FREDERIK KÜNCKEL, Overbanemester, er født den 15. Oktober 1887 i Fredericia som Søn af Overpostpakmester Th. Künckel og Hustru Kristine Karoline f. Pommerencke. Gift 1915 med Oline Emilie Hemmingsen. Uddannet som Tømrer, Konstruktørexamen fra Odense tekn. Skole 1911. For Uddannelsen arbejdet i Tyskland og Schweiz. Med til Opførelsen af Tuberkulosesanatoriet i Holstebro, Ringkøbing Amts Sygehus, Akseltorvs kvarteret i Fredericia samt forskellige Havnearbejder. Indtraadt i Statsbanernes Tjeneste, 2. Distrikt, 1915 som Tegner og var her med til Udvidelsen af Vejle Hovedbanegaard i 1915—16, fra April 1911 ved 4. Anlægssektion i København, fungerende Overbanemester paa Strækningen Skanderborg—Ikast fra 1921—23, til Tjeneste ved Overingeniøren ved D. S. B. i København fra 1923—27, herunder ved Højbaneanlægget ved Nørreport i 3 Aar. Overbanemester i Varde fra 1927. Teknisk Konsulent for Bygningskommissionen.

VARDE—NØRRE NEBEL JERNBANE er bygget i Henhold til Lovene af 8. Maj 1894 og 27. April 1900 samt Eneretsbevilling af 4. Oktober 1900. Banen aabnedes den 15. Marts 1903 for den almindelige Trafik.

Banen har en Længde af 37,6 km. Den er normalsporet og bygget uden Indhegning og Bevogtning af Overkørsler, dog med Undtagelse af Overkørslen ved Vejle Landevej i Varde, der er forsynet med Led og Bevogtning. Sporet er dannet af Staalskinner med en Vægt af 45 engelske Pund pr. Yard og imprægnerede Fyrretræssveller, hvoraf der findes 14 Stk. for hver Skinnelængde af 30 engelske Fod.

I Varde er der Tilslutning til Statsbanerne, og paa dennes Station findes en mindre Overleveringsstation for Privatbanen, medens den egentlige Station i Varde ligger ca. 2½

km.s Afstand fra Statsbanestationen. Foruden nævnte Stationer har Banen Stationer ved Hyllerslev, Janderup, Billum, Oksbøl, Vrøgum, Henne, Outrup, Lunde og Nr. Nebel. Fra Nr. Nebel udgaar Nr. Nebel—Tarm Banen, som blev aabnet for almindelig Trafik den 4. November 1913. Denne Bane har Fællesdrift med Varde—Nr. Nebel Banen.

Banen ejes af Varde—Nr. Nebel Jernbaneselskab, hvis Love under 6. Januar 1903 har erholdt Stadfæstelse med Ændringer af 22. August 1919.

Selskabet har Sæde i Varde.

Bestyrelsens Formand er Folketingsmand, Klitinspektør Vilhelm Pinholt, R. af D., DM. p. p. og Næstformand er Borgmester, Sagfører Niels Jensen, R. af D., DM.

OTTO NIELSEN, Driftsbestyrer, er født den 17. April 1892 som Søn af Gaardejer Hans Chr. Nielsen og Hustru Elise født Christensen, gift 1917 med Karen Vium. Ansat ved Privatbanerne den 1. Marts 1911, Assistent den 1. April 1915, Overassistent den 1. Oktober 1919, Fuldmægtig den 1. April 1927, Driftsbestyrer for Varde—Nr. Nebel—Tarm Jernbane fra 1. April 1931.

VARDE—GRINDSTED JERNBANE er bygget i Henhold til Lov Nr. 156 af 27. Maj 1908, jfr. Lov Nr. 217 af 29. April 1913 samt Eneretsbevillingen af 4. Juni 1915. Banen aabnedes den 13. April 1919 for den almindelige Trafik. Banen har en Længde af 44,1 km. Den er normalsporet og bygget uden Indhegning og Bevogtning af Overkørsler.

Banen ejes af Varde—Grindsted Jernbaneaktieselskab, hvis Love under 12. Marts 1919 har erholdt Stadfæstelse.

Selskabet har Sæde i Varde. Dets Formand er Stiftamtmand P. Herschend, K., R. af D., DM., i Ribe.

Banen har i de forløbne Aar været til stor Gavn for Oplandet, særlig gennem Tilførsel af betydelige Mængder Mergel, der i høj Grad har været medvirkende til at ændre Egnens Udseende.

De senere Aar har Banens Indtægter været aftagende som Følge af den voksende Bilkonkurrence, der søges imødegaaet gennem hyppigere og hurtigere Toggang, gratis Stykgodsudbringning og Afhentning af levende Dyr „ved Stalddøren“. Samtidig hermed har ogsaa Banens Driftsudgifter været nedadgaaende, væsentlig grundet paa en udstrakt Anvendelse af Motorvogne, hvoraf Banen ejer 3, nemlig 1 Diesel-elektrisk og 2 Benzinmekaniske.

Banens Driftsbestyrer er Ingeniør cand. polyt A. Kærn.

ARILD KÆRN, Driftsbestyrer, er født den 26. Juli 1881 som Søn af Kasserer hos Burmeister & Wain cand. jur. N. C. J. V. Nielsen Kærn og Hustru Vilhelmine f. Wandall. Gift i New-York 1917 med Magrethe Hansen Datter af Direktør P. Hansen, København. Student fra Østergades Latin- og Realskole. cand. polyt. Bygningsingeniør 1906. 1906—07 Tunnelbygning i New-York. 1907—12 Jernbanebygning i Bolivia. 1912—14 i New-York. 1914—16 Burmeister & Wain. 1916—19 dels New-York, dels San Domingo. 1919—20 De danske Statsbaner. Fra 1920 Driftsbestyrer ved Varde—Grindsted Jernbane.

VARDE POSTKONTOR hører til Landets ældste Postkontorer. Det danske Postvæsen blev som bekendt organiseret af Kong Christian den 4de ved Forordningen af 24. December 1624 og var under Statens Forvaltning, indtil det i 1653 blev overdraget til Storkøbmanden Poul Klingenberg i Entreprise. I Slutningen af 1711 overtog Staten atter Postvæsenet, som under Klingeborgs Styre var bragt i en indtægtsgivende Tilstand.

Der blev nu oprettet 30 Hovedpostkontorer i Landets Byer, Hertugdømmernes indbefattet, og deriblandt i Varde. Postbefordringen skete da ved gaaende og ridende Bud 1 a 2 Gange ugentlig.

Postmester i Varde 1711 blev Borgmester Jens Bertelsen Thaulow, der afstod Embedet til sin Søn Bertel Thaulow, der døde i 1751. Fra dette Aar og indtil 1797 var Postmesteren i Ribe tillige Postmester i Varde. Den næste Postmester i Varde blev Byskriver Hans Wulff Øllgaard fra 2. Marts 1798 til 31. December 1835. Derefter fulgte Kopist i Statsgældskontoret Peter Rostrup fra 1. Juli 1836 til 30. Juni 1865. Efter ham blev Embedet overdraget forhenværende Postmester i Bredsted, Andreas Nicolaus Rholfs, fra 28. Maj 1866 til 31. Maj 1905, og derefter til Postmester i Nørre Nebel, Michael Frederik Asmussen, død den 26. April 1924, og fra 1. Juli 1924 til Fuldmægtig i Distriktsstyrelsen Peder Christensen, der for Tiden beklæder Embedet.

Efter den nugældende Klassification staar Varde Postkontor i 4. Lønningsklasse, og som Nr. 36 af Landets ca. 260 Postkontorer. Byen har 6514 Indbyggere og hele Postdistriktet har ialt 28,256 Indbyggere. Det er saaledes Landdistriktet, der har den overvejende Indflydelse paa Postkontorets Forretninger og dets Klassification i Lønsats. Postkontoret er normeret med følgende: 1 Kontrolør, 1 Overassistent, 3 Assistenten, 1 Kontorist, 1 Overpostbud, 4 Pakmestre og 4 Postbude.

Under Postkontoret er 19 underlagte Posthuse (Postekspeditioner og Brevsamlingssteder) og 12 Telegrafekspeditioner. Omdelingen i Landdistriktet besørger af 54 Landpostbude, heraf udfører 2 Postkørseler (Oksbøl—Vejers og Oksbøl—Blaavand). Automobilruterne Varde—Agerbæk, Varde—Hjerting—Esbjerg og Tistrup—Nr. Nebel benyttes til Postbefordringen og har afløst de tidligere Landpostkørseler, der besørger Posten til Aarre, Faaborg, Kokspang, Kvong og Lydum.

Postkontorets samlede Personale udgør ialt 100. Salget af Frimærker udgør ca. 210,000 Kr. aarlig, og Postkontorets Kasseomsætning er ca. 11 Millioner aarlig.

Postkontoret er for Tiden indrettet i en lejet Bygning i Torvegade 3. Paa indeværende Aars Finanslov søges Bevilling til Opførelse af en ny Postbygning i Storegade.

PEDER CHRISTENSEN, Postmester, er født den 17. August 1869 i Vinderslev Sogn som Søn af Gaardejer Mathias Christensen og Hustru Karen født Nabe, gift 1899 med Johanne Marie Kirstine Hansen. Præliminereksamen fra Silkeborg Realskole 1887, samme Aar indtraadt i Postvæsenets Tjeneste, Assistent den 1. Juli 1897, Postkontrolør den 1. Maj 1917, Fuldmægtig i Distriktsstyrelsen i Haderslev ved Genforeningen den 20. Maj 1920, Postmester i Varde siden 1. Juni 1924. Medlem af Bestyrelsen for Dansk Post- og Telegrafforening, Formand for Turistforeningen for Varde og Omegn, Kasserer for Dansk Sportsfiskerforening.

VARDE TOLDSTED. I „Plakat angaaende Vardes Oprettelse til Toldsted med visse Indskrænkninger“, dateret 15. December 1842, bekendtgør General-Toldkammer og Commerce-Collegiet: „At det under 14. ds. har behaget Hans Majestæt Kongen allernaadigst at resolve: At Kyststrækningen fra Sneum Aa til Nymindegab, med Varde og Hjerting samt Øen Fanø oprettes til et samlet Tolddistrict under en Toldinspecteur i Hjerting“ — hvorhos Plakaten nærmere redegør for Omfanget af de Forretninger, der henlægges til Toldstedet i Varde.

Ved kongelig Resolution af 22. September 1846 tillægges der Varde fuldstændig Toldstedsret som Hovedtoldsted for det i Plakaten af 15. Decbr. 1842 betegnede Tolddistrict.

Sønderbro med Toldboden.

Senere er Fanø udskilt til et selvstændigt Toldsted, der atter igen er nedlagt og henlagt under Esbjerg Tolddistrikt, hvortil nu ligeledes Hjerting hører.

Varde Tolddistrikt omfatter nu: Varde Købstad, Aal, Aarre, Alslev-Hostrup, Ansager, Faaborg, Grimstrup, Henne-Lønne, Hodde, Ho-Oksby, Horne, Janderup-Billum, Kvang, Lunde, Nørre-Nebel-Lydem, Ovtrup, Tistrup, Torstrup, Varde Landsogn, Vester Starup, Ølgod og Øse Kommuner samt Vester-Nebel Sogn (af Bryndum-Vester-Nebel Kommune).

Under Toldstedet henhører Toldkontrolposterne i Ho, Skallingen, Blaavand, Vejers, Nymindegab og Bjerregaard, der bevogter den 80 km lange Kyststrækning fra Varde Aas Udløb i Ho Bugt til et Punkt ud for Nymandsbjerg, ca. 9 km nord for Nymindegab, samt Øen Langli i Ho Bugt.

Toldstedets Personale bestaar foruden Toldstedschefen af 2 Toldassistenter, 1 Toldmedhjælper, 1 Toldpakhusarbejder, 1 Overtoldbetjent og 5 Toldopsynsmænd. Toldstedschefen er tillige Mønstringsbestyrer.

Toldkammerbygningen er opført i Aaret 1863 af Tømrmester Rosengaard og blev overtaget af Staten i 1923.

Siden 1842 har Varde haft følgende Toldstedschefer: Toldinspektør, Kaptajn B. C. Aarø til 1852, Toldinspektør, Major D. S. Castonier til 1870, Toldforvalter, Etatsraad H. C. Nissen, R. af D., til 1900, Toldforvalter C. N. A. K. Hoffmann til 1911, Toldforvalter R. N. Jørgensen til 1921, Toldforvalter A. J. Andersen til 1925, Toldforvalter S. Fanø til 1931 og nuværende Toldforvalter H. A. Hansen fra 1. Oktober 1931.

H. A. HANSEN, Toldforvalter, er født 1890 i Aalborg som Søn af Skibsfører J. A. Hansen og Hustru Ingeborg født Fristrup, gift 1917 med Asta Larsen fra København. Præliminæreksamen 1907, ansat ved Toldvæsenet 1908, Assistent i Finansministeriets 2. Departement 1911, mangeaarig Lærer ved Handelsskolen, Frederiksberg Handelsgymnasium fra 1918—31, Kunstakademiets bygningstekniske Skole fra 1919—24, Medlem af Ministerforeningens Hovedbestyrelse fra 1921—24, Censor ved Toldvæsenets Fagkursus 1929, Lærer ved Grænsegendarmeriets Fagkursus 1931, Overassistent 1931, Toldforvalter i Varde siden 1. Oktober 1931.

VARDE VANDVÆRK blev anlagt i Aaret 1905 og begyndte Driften den 1. April 1906. Vandværket blev anlagt af Ingeniørerne Friis og Skovbo i København. Da Værket anlagdes bestod Udvalget af Murermester H. Christensen, cand. mag. Lassen og Købmand Th. Schmidt med førstnævnte som Formand. Som Bestyrer ansattes Th. Fr. Jørgensen, der udvalgtes blandt 36 Ansøgere.

Ved Værkets Start bestod Maskinerne af 2 Stk. 10 HK. Gasmotorer, og Pumperne blev leveret af Ingeniør Mahler fra Vejle. Pumperne giver hver 38 kbm Vand i Timen. Efter et Aars Forløb maatte der anlægges et Filteranlæg, da det viste sig, at Vandet var meget jernholdigt, men ellers udmærket blødt og sundt Drikkevand. Det blev pumpet op af 4 Boringer, der var ca. 40 m dybe, men nu er sænket ned paa 60 m Dybde. Dybere kan der ikke kommes ned, idet der er Mergel i Dybden fra 65 til 100 m og i 100 m Dybde stødes der paa Klippegrund. Værket er senere udvidet med 4 elektriske Pumper, som hver giver 18 kbm i Timen, og tager Vandet paa 13 m Dybde, som ogsaa er godt

Vand, som ikke behøver at filtreres. Der er desværre for lidt til at det kan forsyne Byen, da Vandforbruget nu er ca. 1000 kbm i Døgnet. Det nuværende Vandværksudvalg bestaar af: Tømrermester Thomsen, Formand, Landinspektør B. Pedersen og Kommuneassistent B. Kreilgaard.

THOMAS FREDERIK JØRGENSEN, Vandværksbestyrer, er født den 24. September 1872 i Varde som Søn af Daglejer Chr. Fr. Jørgensen og Hustru Anna Kathrine født Jensen. Fra 1886 til 1890 uddannet som Smed i Varde, fra 1890 til 1906 Maskinarbejder, siden 1906 Vandværksbestyrer i Varde.

VARDE GASVÆRK er anlagt i 1885. Midt i firserne begyndte man at tale om Gasværk i Varde, og det vides, at en af Byens betydeligste Mænd, Bankdirektør J. W. Palludan, den Gang nævntes i Forbindelse med privat Anlæg af et saadant Værk. Da Værket imidlertid anlagdes, blev det kommunalt, og Driften paabegyndtes i Oktober 1885. Ingeniørarbejdet var overdraget Driftsbestyrer Ib Windfeldt Hansen, København. Anlægget var, som ved den Tids smaa Værker, ganske enkelt og bestod af Risteovne, Scrubber og 3 Rensekasser, Stationsmaaler, Regulator og en Beholder paa 400 m³. Den i Varde meget bekendte Murermester H. F. Hansen udførte Bygningsarbejderne. Den første Udvidelse af nogen Betydning skete i 1893, da man anskaffede endnu en Gasbeholder paa 400 m³. Denne leveredes af Smedemester Olsen i Varde. I 1904, 1910 og 1929 er der sket store Udvidelser af Værket. Værkets nuværende Bestyrer er:

JOHANNES OTTO LANG, Gasværksbestyrer, er født den 26. Marts 1872 i Rødby som Søn af Gas- og Vandmester Johan Møller Lang. Uddannet som Gasværksmontør, Leder af Gasværksanlæg for Firmaet Carl Thomsen, København, fra 1896 til 1906, og for Mathias Andersen, Esbjerg, fra 1906 til 1909, Bestyrer af Vejgaard Gasværk fra 1909 til 1912, Leder af Gasværksanlæg for Firmaet Edwards og Rasmussen 1912, Bestyrer af Aaby Gas-, Vand- og Elektricitetsværk og af Brabrand private Gasværk fra 1912—16, og efter dets Overdragelse til Kommunen til 1918, Leder af Falkøbing-Skara-Skøfde Gasværker i Sverig fra 1918—20, Gasværksbestyrer og Formand for Teknisk Skole i Varde siden 1920.

VARDE ELEKTRICITETSVÆRK opførtes i Aaret 1908 og ejedes fra Idriftsætningen indtil 1. August 1913 af S. Frichs Efterfølgere, Aarhus, som Koncessionshaverne. — Værkets Maskinkraft bestod oprindeligt af 2 Stk. comb. Lys- og Sugegasmotorer og startede med en Aarsproduktion af ca. 60,000 kwh. — Da Værket i Aaret 1913 stod overfor en Udvidelse af Maskinkraften, medførte de hertil nødvendige Forhandlinger mellem Koncessionshaverne og Varde Byraad, at Byraadet paa Kommunens Vegne besluttede at overtage Elektricitetsværket, for derigennem at blive eneafgørende med Hensyn til Værkets fremtidige Udviklingsretning.

Overtagelsesforhandlingerne med Koncessionshaverne førtes paa Kommunens Vegne af Borgmester Niels Jensen, R. af D., Grosserer J. F. Lassen, R. af D., og Skoledirektør Vald. Lassen, med d'Hrr. Ingeniør cand. polyt. Schmidt & Walter som tekniske Konsulenter. I Forbindelse med Værkets Overtagelse den 1. August 1913 var afsluttet Kontrakt med A/S Frichs, om en samtidig Udvidelse af Værkets Maskinkraft med 125 HK. Dieseldynamo, Ombygning af Batteri og Ledningsanlæg til 2×220 Volt, en Forstærkning af Anlægget som bragte dets Bæreevne op fra ca. 3000 til 10000 Lamper tilsluttet. — Samtidig antog Byraadet Værkets nuværende Bestyrer som Driftsleder og som Tilsynsførende med Udvidelsen.

Efter Kommunens Overtagelse af Elektricitetsværket fulgte i hurtigt Tempo en Udvikling, som i Aarene 1914—18 muliggjordes gennem Bevarelsen af Værkets Sugegasmotorer, hvorved tillodes en fortsat Optagelse af nye Brugere, stærkt tilskyndet af Manglen paa Petroleum og andre Belysningsmidler. Værkets Forbrugerantal steg i de nævnte Aar fra ca. 600 til 1200, og for at imødegaa den paaregnede Stigning i Forbrug efter Restriktionernes Ophør, udvidedes Maskinkraften i 1918 med en 180 HK. Dieseldynamo, hvorefter Værket raadede over ialt 525 HK.

Allerede i 1922 maatte paany udvides, hvilket skete ved Ombytning af den ene Gasdynamo med 160 HK, Dieseldynamo, og i 1927 ombyttedes den anden Gasdynamo med 250 HK. Dieseldynamo.

I Slutningen af 1930 var Forbrugerantallet stegen til ca. 2200, og Produktionen til ca. 1,1 Mill. kwh., og Værket nødsagedes til paany at udvide Maskinkraften. Da den eksisterende Maskinhal ikke kunde optage større Maskinenheder end 250 HK., indstilledes et Program, hvorefter en fuldstændig Ombygning i tre Tempi foretoges. Herefter er under Opførelse en komplet ny Maskinhal, med et Gulvareal paa 11×20 m og Plads til 4 Maskiner eller en total HK. paa ca. 3000. Foreløbig installeres en 600 HK. Dieseldynamo og udrangeres en 180 HK. Dieseldynamo, hvorefter Værket raader over ialt 1030 HK., der paaregnes at dække Værkets Behov indtil 1935.

I Forbindelse med Udvidelsen 1931—32 er opført en Badeanstalt, hvortil Værket leverer varmt Vand i Form af Afkølingsvandet fra Dieselmotorerne, samt Opvarming af Lokalerne gennem Vandopvarmingsanlæg ved Udnyttelse af Udstødsspildevarmen, som tillige anvendes til Fjernopvarming af Kommunens Alderdomshjem og Værkets Kontor og Bestyrerbolig. Udover Varde Kommunes Omraade er fra 1920 optaget Strømforsyning til Grydvadhuse samt til Lys- og Kraftforbrug paa A/S Varde Jertraadspinderi og A/S Varde Staalværk.

HANS HEINRICH REINHOLD MIKKELSEN, Elektricitetsværksbestyrer, født 4. August 1886 i Aarhus som Søn af Sæbemester C. Mikkelsen og Hustru Ane Pouline f. Overgaard. Gift 22. August 1913 med Alma Bøgh, Datter af Gdr. Knud Bøgh og Hustru Jensine. Uddannet som Maskinarbejder og Elektrotekniker 1900—07, Maskinassistent ved Fæstningartilleriregimentet 1907—08, Overmontør ved elektriske Centralanlæg 1908—11, Motorsagkyndig i Varde By og Ø. og V. Herreder 1911—16, Konsulent ved Anlæg af Kraftstationer

i Ribe og Ringkøbing Amter, Kommunens Konsulent ved elektriske Nyanlæg 1917, Formand for Funktionærforeningen 1920, Revisor i Haandværkerforeningens Sparekasse 1926, Bestyrelsesmedlem i Købstad- og Amtskommunernes Pensionskasse 1931, Medlem af Repræsentantskabet for Pensions- og Livrenteinstituttet af 1919. Elektricitetsværksbestyrer siden 1911.

BIBLIOTEKET FOR VARDE OG OMEGN er oprettet 1897 af Overlærer J. Olsen. Biblioteket havde først Lokaler i teknisk Skole i Haandværkerforeningens Bygning, dernæst i Kommuneskolens Sanglokale og siden 1919 i Junie Augusta Hansens Stiftelse, oprettet af Fabrikant Th. Hansen, der har stillet gratis Lokaler til Bibliotekets Raadighed.

Bibliotekets Virksomhed var indtil 1919: Udlaan fra Lokalerne og desuden, før de mange Sognebiblioteker kom, Udlaan i Bogkasser til Oplandet i meget omfattende Forstand. Nu er der Udlaan fra aabne Hylder, Udlaan ved Bogkasser, men i mindre Omfang samt Læsestue.

Bogbestanden var den 1. April 1931: 4604 Bind, hvoraf Haandbogsamlingen i Læsestuen udgjorde 251 Bind. Endvidere er der fremlagt 26 Tidsskrifter og 11 Aviser.

Udlaanet var i 1930—31: 22108 Bind til 1186 Laanere.

Besøgene paa Læsestuen har udgjort 4548.

I Læsestuen er der 39 Siddepladser, og Biblioteket er aabent hver Søgnedag fra Kl. 3—9.

Biblioteket har systematisk Kortkatalog og Emnekatalog.

Bøger skaffes fra Centralbiblioteket i Esbjerg og Statsbiblioteket i Aarhus.

Statens aarlige Tilskud andrager ca. 3500 Kr. og Kommunens 1870 Kr. Sparekassen for Varde og Omegn yder 100 Kr. Og det maa ikke glemmes, at Fabrikant Th. Hansen har stillet gratis Lokaler til Raadighed, uden hvilke Biblioteket ikke kunde virke efter de Retningslinier som sket er.

Biblioteket er en selvejende Institution, bag hvilket der staar en Biblioteksforening, hvis Bestyrelse leder Biblioteket. Denne Bestyrelse bestaar for Tiden af: Kommunelærer Ludvig Hoffmann, Formand, Byraadsmedlem, Skrædermester A. S. Schmidt, Næstformand, valgt af Byraadet, fhv. Boghandler P. Vinther, Bogbinder L. Lauridsen og Skræder Olesen-Nielsen.

Foreningen har haft følgende Formænd: Overlærer J. Olsen, Kantor W. Marke og nuværende Formand.

Bibliotekar er Fru Marie Johnsen, som har faaet sin Uddannelse paa Centralbiblioteket i Viborg. Biblioteksassistent er Frk. K. Jensen.

SPARE- OG LAANEKASSEN FOR VARDE BY OG OMEGN er oprettet den 1. Oktober 1850. Dens første Bestyrelse bestod af: Herredsfoged, Sekretær C. M. Crone, Varde, Formand, Amtsforvalter, Kammeraad Hansen og Købmand C. Krarup, begge af Varde, Proprietær, Kaptajn Th. v. Teilmann til Store Hebo, Janderup Sogn, og Proprietær N. Hansen til Krogsgaard, Tjæreborg Sogn.

Indskudskapitalen efter det første Regnskabsaar var 34,679 Kr.

I 1882 erhvervede Sparekassen Ejendommen i Kræmmergade og flyttede hertil i 1884. I Aarene 1924—25 blev denne Ejendom (i Anledning af Sparekassens 75 Aars Jubilæum) ombygget og er nu indrettet med nye og moderne Kontorlokaler samt Lejlighed for den administrerende Direktør og Bogholder.

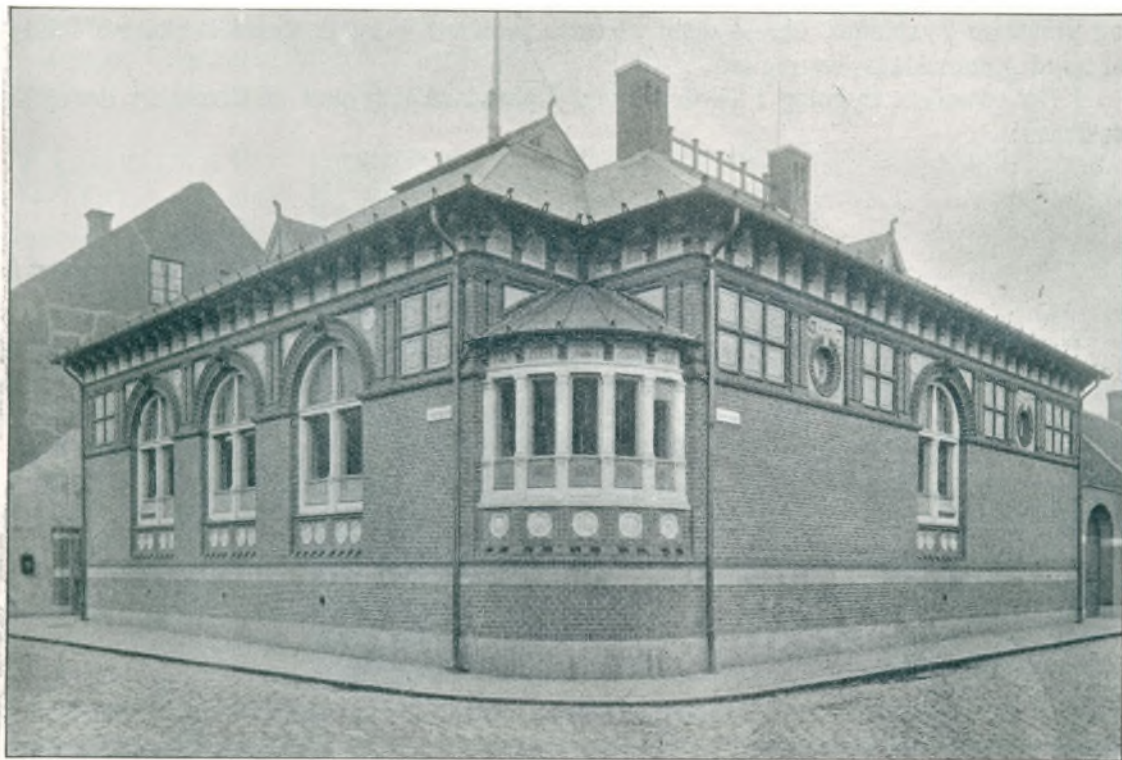
Sparekassens første Bogholder og Kasserer var Amtsforvalter S. Michelsen fra 1850 indtil sin Død 1886. Han efterfulgtes af sin Søn exam. jur. H. P. F. Michelsen, der ledede Sparekassen indtil 1. Juli 1921. Hr. Michelsen blev optaget i Bestyrelsen i 1889 og virkede her til sin Død den 29. Oktober 1929.

Sparekassens nuværende administrerende Direktør og Bogholder er H. Johansen, der har ledet Sparekassen fra 1. Juli 1921. Direktør H. Johansen har endvidere været Medlem af Direktionen fra 3. Februar 1903.

Det nuværende Tilsynsraad bestaar af: Folketingsmand, Klitinspektør V. Pinholt, R. af D., p. p., Vejers, Formand, Kancelliraad, Dommerfuldmægtig H. Andresen, Varde, Rentier Hans Sørensen, Schæfergaard, Gaardejer Thomas Urup, Sig, Forretningsfører V. Clemmensen, Varde, Snedkermester S. Simonsen, Varde, Gaardejer Hans L. Madsen, Forum, Rentier Jørgen P. Christensen, Øsse, og Gaardejer Carl Jensen, Vittarp.

Den nuværende Direktion bestaar af: Kancelliraad, Dommerfuldmægtig H. Andresen, Varde, Formand, Direktør H. Johansen, Varde, Rentier Hans Sørensen, Schæfergaard, V. Nebel Sogn, Købmand Hans Nielsen, Varde, Proprietær Hans Ulriksen, Ny Hebo, Janderup Sogn, og Grosserer J. F. Lasson, R. af D., Varde.

Regnskabet pr. 31. Marts 1931 viste et Indskud paa 8,033,929 Kr. 62 Øre fordelt paa 8,789 Konti. Sparekassens Reservefond er paa 723,412 Kr. 43 Øre.

Varde Bank.

VARDE BANK. I Begyndelsen af en forholdsvis pengerigelig Tid stiftedes Aktieselskabet Varde Bank ved et Møde afholdt den 23. November 1885 af en Del af Egnens og Byens betydende Mænd, efterfulgt af en stiftende Generalforsamling paa Hotel Dania den 8. Januar 1886. Aktiekapitalen blev paa Kr. 100,000 — fuldt indbetalt.

En konkurrerende Bank stiftedes allerede samme Aars 15. Januar ved et Møde, hvortil var indbudt Delegerede fra de demokratiske Vælgerforeninger i Ribe Amts 1. og 2. Valgkreds, og Bankens Navn blev Vestjyllands Landmandsbank. Man befandt sig i den stærkt politisk bevægede Tid i Firserne, og denne Bank blev da sikkert ogsaa for største Delen stiftet af politiske Grunde. Trods ret stor Tilslutning af Meningsfæller fik den dog kun en kort Levetid, idet den ved Aarhundredskiftet maatte overgive sit Bo til Konkursbehandling, men den bevirkede dog, at Aktieselskabet Varde Bank i de første Aaringer kun gik ret langsomt fremad.

Først i Aaret 1894 begyndte Bankens Vækst at tage stærkere Fart, og hertil bidrog ogsaa de efter Tiden ret anselige Afdelinger, som var blevet oprettet paa nærliggende Pladser, og hvoraf særlig skal nævnes Afdelingerne i Esbjerg, Skjern, Grindsted og Ølgod.

Ved en klog og forsigtig Pengepolitik undgik man i Esbjerg at tage særligt store Tab paa de Spekulationsforretninger, som denne Bys hartad eventyrlige Vækst tilførte Banken — de nystiftede Foretagender Esbjerg Handelsbank og Esbjerg Sparekasse havde ikke kunnet klare Skærene, men maatte hurtigt standse deres Betalinger — og man tør vist med Rette hævde, at denne Forsigtighed parret med Retsindighed hos Bankens Ledere har været en af de væsentligste Aarsager til Bankens støtte og hurtige Fremgang, som den 1. Januar 1931 bragte Balancen op paa mere end 50 Millioner Kroner, et Beløb som maa siges at være ret anseligt for denne Egn. Banken er da ogsaa nu den trediestørste i Provinsen.

Igennem Aarene er der i Varde, Esbjerg, Grindsted og Ølgod rejst Banken smukke og praktiske Bygninger, der — uden at være pralende — giver deres Beskuer et Indtryk af solid gammeldags Værdighed.

I Hovedsædets Bygning i Varde er ved Opførelsen indmuret en Beretning, der slutter saaledes:

Grundmuret Bygning solid og stærk,
Borgers og Bondes ærlige Værk
bygget med Tillid, Troskab og Flid,
staa som et Minde om Fædres Id;
Retsind skal være den Hædersfane,
der vajer over din Fremtidsbane.

Der er Grund til at tro, at saafremt disse Egenskaber, som i særlig Grad har præget og nu præger de Mænd, som har ført Banken frem til denne Dag, er at finde ogsaa hos Fremtidens Ledere, at Banken da stadig vil kunne fylde den Plads i Vestjylland som Institutionen, der frem for andre kan være med til at støtte Egnens mangeartede Erhverv.

Bankens Direktører har fra Begyndelsen og til nu været: Reck Thomsen, A. C. Haunstrup, Jens Thomsen, T. C. Windfeld, A. Harck, J. W. Palludan, N. Brandt, J. W. Palludan jun., K. Lange og O. Rasmussen.

Heraf er de fire sidstnævnte i Dag Bankens Ledere.

HANDELSBANKEN I VARDE, Filial af Aktieselskabet Københavns Handelsbank, begyndte sin Virksomhed i Varde den 1. Oktober 1925, efter at der var truffet Overenskomst med Likvidationskomiteen for den sammenbrudte Andelsbank om, at Banken skulde forestaa Likvidationen af denne Banks tidligere Varde Kontor.

Under beskedne Forhold begyndtes i Kontorets gamle Lokaler i Storegade, men Bankens Virksomhed voksede hurtigt, saa betydeligt, at der maatte tænkes paa større og bedre Lokaleforhold. — Efter at Banken havde købt de 3 sammenbyggede Ejendomme paa Hjørnet af Torvet og Vestergade, lagdes Foraaret 1928 Grundstenen til den store,

Handelsbanken i Varde.

smukke Bygning, som Banken den 23. Decbr. 1929 flyttede ind i. — Med sit varsomme vestjydske Præg falder Bygningen godt ind i sine Omgivelser og bidrager i nogen Maade til det gamle Torvs Forskønnelse.

Ved Banklokalerens Indretning er der søgt at skabe Ro og Hygge og i det hele taget at gøre Ekspeditionsforholdene saa gode som muligt, baa- de i teknisk og praktisk Henseende, ikke mindst af Hensyn til

Kunderne. Bankens Udvikling er foregaaet meget støt og sikkert. — Kontorer findes i Grindsted og Ølgod. — Tilsynsmænd er Amtsforsvalter Stefansson og Landinspektør H. B. Pedersen. Forretningsfører Jul. Kristensen ansattes 1925.

DAMKIERS HOTEL er grundlagt før det nittende Aarhundredes Begyndelse, hvornaar er der ingen der kender, men allerede ved det nittende Aarhundredskifte omtales det, som Hovedskous Traktørsted, et lavt og tarveligt gammelt Hus, omgivet af Haver og Tofter, der strakte sig langs ned paa begge Sider af Gaderne lige til det nuværende Høj-skolehjem i Storegade

Damkiers Hotel.

og til den saakaldte engelske Slogters Gaard i Nørregade og desuden et anseligt Tilliggende paa Bymarken. Traktøren havde sin Hovedindtægt ved de store Heste- og Kreaturmarkeder, der afholdtes. Den daglige Søgning kastede ikke stort af sig, men Avlsbruget gav i Forbindelse med hvad Beværtningen bragte, til det daglige Behov. Efter Hovedskous Død, eller maaske noget før, erhvervedes Stedet af Niels Pedersen Rosengaard, Fader til den senere bekendte Tømrermester Møller Rosengaard, som dog ikke kunde klare sig

ved det, og det blev ved Tvangsauktion solgt til Jens Mulvad, der erhvervede Traktørstedet med Jordtilliggende og alt for 500 gamle Dalere. Efter Mulvads Død blev det atter afhændet til ny Familie, idet det købtes af en ung Præstesøn fra Janderup, ved Navn Wandborg.

Samme Wandborg havde haft det uforklarlige Uheld med flere Ejendomme, han før havde haft, at Bygningerne var svedne af for ham. Det gik ham hverken værre eller bedre her, thi en tidlig Morgenstund brændte den gamle Kasse ned, men Folk og Fæ kom ud. Saa opbyggede han i Slutningen af Trediverne den Del af Stedet, som endnu staar paa Hjørnet, og holdt Ejendommen Jab.

En ung Mand, Hans Aastrup, meldte sig som Køber. Han havde Forretningen i Ny-mølle — den senere saa bekendte Schmitske Pap- og Kardus Fabrik — og Traktørstedet i Varde at vælge imellem, og han valgte det sidste, som han overtog i 1839. Han havde nylig sat Bo og giftet sig og gik til at begynde med ind til et brydsomt Værtskab. Det var en broget Flok, de unge maatte huse, især ved Markedstider. Hannoveranske Musikanter, Savoyarder med Sækkepibe, Sabelslugere og Gøglere af alle Slags, thi Herbergerne turde ikke sige nej til Folk, som kunde betale. De faa Probenreutere, som dengang kom her, boede hos Feutner i Kræmmergade, og andre tilrejsende Godtfolk vilde ikke bo sammen med Markedsfolkene. Men de følgende Aar indtil Treaarskrigens Udbrud i 1848 bragte stor Fremgang og Forandring i Tingene for Aastrup, som efterhaanden havde faaet den brogede Flok kastet paa Porten og udvidet og indrettet Huset til et godt Gæstgiversted for de pænere Tilrejsende, der søgte til Byen under og efter Krigen, under Handels Opblomstring og Byens Fremgang paa alle Omraader, indtil og efter Pengekrisen i 1857, som de Handlende her slap forholdsvis godt over. Aastrup var en dygtig, virksom og sparsommelig Mand, som havde alle Betingelser for at kunne drive det til noget, og hans Kones første Klasses Køkken var den Magnet. der drog Embedsmænd, Købmænd og enkelte velstaaende Haandværkere tilhuse. Folk var ogsaa dengang lækkersultne. Navnlig under Treaarskrigen førtes der et lystigt Liv oppe ved „Nordpolen“, som Stedet kaldtes, og mange Originaler, som holdt af at slaa Gækken løs, kom der. Man kan ikke sige, at Tonen var hvad stikne Folk vilde kalde sleben, men snarere burschikos-behagelig, og fandt sit Udtryk i drastiske Kælenavne som Spidserne, med sikkert Blik for „hvad der gjorde sig“ tillagde hverandre. Overauditøren kaldtes „Islænderen“, hvad han var af Fødsel, Postmesteren „Det bulede Posthorn“, Prokuratøren „Den brølende Thingstud“, Klokkeren og Førstelæreren „Sct. Peders Liggendefæ“, Lægen „Moskusrotten“ og Apotekerens „Den spanske Flue“. Værten gik selvfølgelig ej heller Ram forbi. Han havde som Medlem af et Skydeselskab ført Opsyn med, at Makøren ved Skiven anbragte Told i de af Kuglen frembragte Huller, og saa havde han i sin Ungdom trakteret et Blæseinstrument, og ud af disse hans enkelte Livsoplevelser havde saa den spydige Stempelpapirforhandler, van Post, konstrueret Kælenavnet „Over Told Sætter og Skalmjeblæser“, som gjorde sig saa gevaldig overfor den ufrivillige Erhverver deraf, at han slyngede Opfinderen et „Gale Post“, som han kaldtes ude i Byen, lige i Ansigtet.

Hotellets nuværende Indehaver er Emil Poulsen.

EMIL POULSEN, Hotelejer, er født den 18. Maj 1886 i Krstrup ved Randers som Søn af Maskinarbejder A. Chr. Poulsen og Hustru Kirsten, gift 1913 med Anna Margrethe Larsen fra Brønderslev. Lærte som ung Hotelfaget i København og har været Tjener og senere Overtjener paa Hotel Randers i 16 Aar. Købte Damkiers Hotel i Varde i 1931.

HOTEL VARDE er opført og aabnet i 1932 af Hotelejer N. Pedersen. Hotellet har Plads til 20 Gæster, og foruden Restaurationslokaler er der mindre Mødelokaler. Lokalerne er smukke og moderne udstyrede efter det nyeste indenfor dette Omraade.

N. K. R. PEDERSEN, Hotelejer, er født den 16. August 1880 i Thorstrup Sogn som Søn af Husmand P. J. Pedersen og Hustru Elisabeth Lysette Karoline Ølgardis født Nielsen, gift 1907 med Jenny Jensen fra Tistrup. Som ung lært Murerhaandværker og etablerede i 1908 Murervirksomhed i Varde, men har i Mellemtiden været Ejer af Konditoriet i Kræmmergade, som Pedersen har ladet opføre i 1924. I Bestyrelsen for Varde Haandværkerforening 1924. Har anlagt Palludansvej, der er en af de smukkeste Gader i Varde, udstykket og bygget ca. 35 Ejendomme.

HOTEL PHØNIX blev opført i 1913 af Restauratør Lambert Christensen, der før havde haft en Restauration i Brogade. Det nye Hotel, som han byggede ved Sønderport, blev opført som Byens trediestørste efter Datidens Forhold. Der var Plads til 20 liggende Gæster samt Restauration og Mødelokaler. Hotellet har altid været godt besøgt af Rejsende, og der har deri været ført en rolig Hotelvirksomhed. Lambert Christensen tilbyggede Ejendommen en Basarbygning, hvori der indrettedes Barberforretning og Automobiludstilling. De gamle Kreaturstalde blev ombyggede til Garager og Automobilreparationsværksted. Denne Tilbygning fraskiltes atter ved Lambert Christensens Død i 1931, da Hotellet blev solgt til nuværende Indehaver J. Chr. Jensen.

Hotel Phønix.

HOTEL POSTGAARDEN hører til de ældste Beværtningssteder i Varde. Gennem tre Generationer er den gaaet i Arv fra Fader til Søn lige indtil 1922. Jens Hansen fik, saavidt vides, Beværtning paa Stedet i ca. 1820 og han afløstes omkring 1850 af Sønnen, H. C. Jensen, der i 1895 efterfulgtes af Sønnesønnen Jens H. Jensen. Indtil 1925 logerede Postkuskene paa Postgaarden, og før Banens Anlæggelse gik der fra Varde 3 til 4 Postruter, og til Besørgelse af disse var der opstaldet 18 Heste, og der var 12 Personer som Kuske og Staldbetjening. Dilligencen fra Varde til Ribe mødtes ved Endrup Posthus med Dilligencen fra Varde til Vejle og Grindsted, og Dilligencen Varde—Kolding mødtes i Holsted. Desuden kørte en Vogn til Strandby ved Esbjerg og en Tid ogsaa til Blaavand og Nr. Nebel. Postgaarden var dengang et meget benyttet Samlingssted for Byens Næringsdrivende, der paa Postgaarden nød et Formiddagsglas, idet der blev spurgt Nyheder, som altid var at faa friskbragte fra Postkuskene og de tilrejsende Handelsfolk, der gerne yndede at overnatte paa Stedet. Ved Markeder var der særlig Rykind af Kvægopkøbere og Handelsfolk, og det skete, at alle Postgaardens 40 Senge var optagne. I 1922 blev Postgaarden solgt til Restauratør P. Charles, der siden 1917 havde haft Restaurationen paa Arnbjerg Pavillonen. I 1925 indførte Postvæsenet Bil, og de to gamle Postkuske, Lund og Simonsen lagde op.

CENTRALHOTELLET er i sin nuværende Skikkelse opført omkring 1870. Før denne Tid laa der paa Stedet en langagtig Bygning, hvori der blev drevet Beværtning. Sidst i 1860erne blev Stedet solgt af Blinkenberg til en Købmand Nielsen, der senere flyttede til Esbjerg. Ejendommen havde da været i Slægten Blinkenbergs Besiddelse i mange Aar. Ved Ejerskiftet i 1903 var der Købmandsforretning i den ene Halvdel af Hotellet, men i 1913 blev det hele indrettet til Restauration. Samtidig indlagdes der Centralvarme, og det hele moderniseredes. Hotellet har Plads til 12 Logerende, og det har en mindre Sal, der benyttes som Mødelokale.

ARNBJERG PAVILLONEN er opført af Varde Kommune i 1899 og blev indviet i Foraaret 1900. Den smukke Arnbjerg Naturpark blev hurtig Folks Tilholdssted paa Udflugter og Spadsereture, og det hændte ofte at Pavillonen var for lille til de mange Gæster. I 1914 tilbyggedes derfor Hallen, der opførtes af Træ med en Grundflade 600 m² og dermed blev den den største Saj i Vestjylland. Derfor henlægges ogsaa flere store Møder til Varde. Saaledes er der hvert Aar i Pinsen Skolemøde med indtil 4000 Deltagere og der afholdes med nogle Aars Mellemrum et Sangerstævne for vestjydsk Mandskor. Anlægget er tilplantet af Wedel Heinen i 1829, og til Minde om dette er der i 1929 rejst en Sten af Byens Borgere. Paa en af de højeste Banker staar desuden en Sten med Indskriften: Her opkastede Wallensteins Soldater en Skanse i 1627. Arnbjerg Kilden har været meget bekendt. Den har sit Udspring ved Foden af Højen, hvor Wallenstein havde opkastet sin Skanse.

KOSMORAMA i Varde er stiftet paa et Møde hos Borgmester, Sagfører Niels Jensen den 2. Maj 1907, og den første Forestilling fandt Sted den 5. Oktober 1907. Teatret lededes først af en af Stifterne, Hr. Poul Jørgensen, der imidlertid døde i 1928.

Kosmorama.

Nuværende Direktør er Repræsent. A. Schmidt Eskildsen, der er gift med en Datter af en anden af Teatrets Stiftere, afdøde Murermester H. J. Christensen. Der er et Par Gange foretaget Udvidelse og Ombygninger af Teatret, sidst af Operatørrummet, og der er nu ca. 200 Siddepladser i Teatret. I Decbr. 1930 blev der installeret et moderne Tonofilms-Anlæg „Zeiss Ikon System“.

A. ESKILDSSEN.

KINOGRAFEN. I en af Byens Hovedgader ligger det yngste Billedteater i Byen. Det er opført i 1919 af den nuværende Ejer, Direktør Christian Christensen, der er født den 25. Januar 1865 i Harte ved Kolding som Søn af Gaardejer Chr. Thuesen og Hustru Ane født Jensen.

Det store smukke Teater ledes paa en udmærket Maade af Christensen, der i Marts Maaned 1931 lod installere et fuldt moderne Tonefilms-Anlæg (Bang og Olufsen).

CHR. CHRISTENSEN.

RUDOLF HANSEN & SØN PAKFARVEFABRIK. Under yderst beskedne Forhold grundlagde Rudolf Hansen i 1879 sin Forretning i Østergade i Varde i en gammel, nu nedreven Ejendom. Den 45-aarige Indehaver maatte kæmpe med megen Modgang, før Firmaet vandt Fodfæste.

Fabrikationen bestod i Fremstilling af Farver til Farvning af Klædevarer og Garn til Hjemmebrug. Dengang brugte man Spaanfarver, der var meget vanskelige at fremstille Pakfarver af. Rudolf Hansens Specialitetsfarver til Hjemmefarvning slog saa fortræffeligt an, at Firmaets Varer nogle faa Aar efter Starten solgtes over hele Landet. Der begyndtes under meget smaa Forhold. Naar der var en Fabrikation færdig, tog Rudolf Hansen selv Kassen paa Ryggen og gik ud i Omegnen og solgte sine Varer. I Øjeblikke staar Virksomheden, som den største af sin Art i Skandinavien.

I 1888 optoges den nuværende Indehaver i Firmaet.

TH. HANSEN, Fabrikant, er født 25. Februar 1864 i Varde som Søn af Farver Rudolf Helms Hansen og Hustru Junie Augusta født Godtfredsen. Hansen har ikke deltaget meget i det offentlige Liv, men har paa anden Maade gavnet sin By. Han har saaledes skænket Byen Lokaler til Byens Folkebibliotek med Læseværelse, ligesom han har oprettet en Stiftelse til Minde om sin Moder, Junie Augusta, hvor gamle, udslidte Mennesker kan tilbringe deres Livsaften sorgløst, idet de bor ganske husfrit.

AKTISELSKABET VARDE STAALVÆRK. I Aaret 1914 byggede en kendt Vardeboger, Hr. J. P. Bruun, et Støberi i Varde til Fremstilling af Blødstøbegods og Staalstøbegods. Støberiet var ret beskedent anlagt og havde vel blandt andet af den Grund svært ved at være med i Konkurrencen om det Marked, som de store udenlandske Staalværker hidtil havde været eneraadende om. Virksom-

Administrationsbygning og Laboratorium.

Støbning paa Varde Staalværk.

kom frem i en Kvalitet, der stod paa Højde med det bedste udenlandske, viste Virksomheden sig snart for lille for den Efterspørgsel efter dansk Staal, som stadig tog til, der er derfor i Aarenes Løb foretaget flere betydelige Udvidelser, og at der har været Plan i disse Udvidelser bevises ved, at Varde Staalværk, fra en meget beskedne Begyndelse i 1918, er vokset saa meget, at det nu staar som et i alle Henseender moderne og vel udrustet middelstort Staalværk med en Kapacitet af ca. 200 Tons Støbegods pr. Maaned.

Forinden vi afslutter Omtalen af den vestjydske Industri i Varde maa vi ikke forglemme at nævne endnu to unge Virksomheder, der til Trods for de beskedne Former, hvorunder de er startede, i Løbet af nogle ganske faa Aar har formaaet at skabe Respekt for det Arbejde, der er gjort for Højnelsen af dansk Industri og Foretagsomhed. Vi sigter her til:

PRESØL-FABRIKEN“ ved Th. Hansen & Co. der er startet i 1925 af d'Herrer „ Fabrikanterne Th. Hansen, Indehaver af det gamle, landskendte Farvefirma Rud. Hansen & Søn i Varde, og P. Thomsen. Fra en ganske ringe Begyndelse staar Firmaet nu som Leverandør over det ganske Land af et Produkt, der indeholder ganske de samme Raaprodukter, der anvendes af Hvidtølsbryggerierne og i betydelig Grad letter Husmoderen det forhen besværlige Arbejde med at hjemmebrygge den især paa Landet daglige Drik. Dette Produkt er i Dag kendt som noget af det bedste, der overhovedet fremstilles, hvilket Firmaets store Kundekreds er et godt Bevis for.

heden blev da ogsaa straks efter Starten lagt stille. Først i Aaret 1918, da Virksomheden under den nuværende Dir. R. Niensens Ledelse blev sat igang igen, blev der Fart i Tingene. Hr. Nielsen, som er udlært Støberimand, havde da opholdt sig i Udlandet i et Par og tyve Aar, hvor han havde specialiseret sig i Fremstillingen af Staal, og havde ogsaa i Udlandet opnaaet ledende Stillinger indenfor denne Branche.

Før 1918 var det danske Marked saa godt som udelukkende blevet forsynet med udenlandsk Staalstøbegods, men nu da det danske Staalstøbegods

PALSGAARDS SÆBEFABRIKER“ ved Th. Hansen & Co. der, som Navnet røber, indehaves af de samme Herrer som ovenfor nævnt. Denne Virksomhed, der blev grundlagt i Juelsminde ved Horsens for nogle Aar siden, købtes i 1929 og overflyttedes til de ombyggede og nyindrettede Lokaler i den forhenværende Klædefabrik paa Storegade. Ved Anskaffelse af de nyeste Maskiner og Anvendelse af de mest moderne Metoder til Fremstillingen af saa vigtige Konsumartikler som Sæbe og Vaskemidler, har Firmaet hævet sig op paa Siden af, ja paa flere Omraader endog over, flere af de gamle eksisterende Sæbefabriker her i Landet, og ved at holde Fabrikationen paa et højt Stade, nemlig ved Fremstilling udelukkende af Kvalitetsvarer, hvorfor Firmaets Motto „Nomen et Omen“ borger, formaaet at indføre sine Artikler saa at sige i enhver Aikrog af Landet. At Afsætningen af Fabrikaterne paa Vestkysten har vist en særlig stærkt stigende Kurve skyldes selvfølgelig ikke mindst den Omstændighed, at Virksomheden er den eneste i sin Art i Vestjylland fra Thisted til Tønder.

PETER THOMSEN, Direktør, er Husmandssøn fra Varde og født den 7. August 1885. Skoleuddannelse ved Varde Borgerskole, kom i Handelslære i Ølgod i Efteraaret 1899, blev udlært 1904, var derefter ansat i flere af Vestjyllands ansete blandede Landforretninger, etablerede sig i Ansager 1913, ombyttede denne med en Forretning i Varde, der afhændedes i 1920, derefter ansat hos A/S N. N. Blumensaadt og A/S N. Tørrings Cigarfabriker i Odense, efter nogle Aars Forløb hos Rud. Hansen og Søn i Varde, Startede i 1925 sammen med Fabrikant Th. Hansen „Presøl-Fabriken“ og overtog sammen med denne „Palsgaards Sæbefabriker“ i Juelsminde i 1929.

VARDE HAANDVÆRKERFORENING. Den 24. Novbr. 1866 afholdtes et stort Møde af Haandværkere, som paa forlængst afdøde Redaktør Helms og andre Interesseredes Invitation var sammenkaldt i Restauratør Stuhlmanns Lokaler ved Sønderbro. Man vilde søge dannet en Haandværkerforening. En Komitee blev nedsat og kom til at bestaa af: Redaktør Helms, Guldsmed Dam, Farver Kastoft, Skomager J. M. Jensen Brender og Garver Gotfredsen.

Dette Udvalg blev paa den stiftende Generalforsamling den 1. December 1866 valgt til Foreningens første Bestyrelse. Foreningen startede med 83 Medlemmer. I 1871 skete en Splittelse, idet der paa et Møde paa „Dania“ stiftedes en ny Forening med Navnet „Haandværkerforeningen af 1871“. Det var en Brugsforening indenfor den gamle Forening, der havde skabt Splittelsen. Til Bestyrelsen for den ny Forening valgtes: Jernstøber A. Bjelke, Formand, Rebslager H. Hansen, Bogbinder H. Lohse, Kunstdrejer G. Madsen og Skomager N. T. Madsen. Stiftende Generalforsamling afholdtes 12. Januar, hvor man vedtog, at Foreningen skulde oprette sin egen Sparekasse.

Den nye Forening gik straks meget energisk frem og optog efterhaanden alle de Opgaver, som havde Interesse for Haandværkere, saasom Sygekasse, industrielle Udstillinger, Rejseunderstøttelser, Lærninges Uddannelse m. m.

De to Foreninger konkurrerede i Begyndelsen stærkt og fremkaldte mange Rivninger til Skade for Udviklingen. Flere Gange blev der forsøgt en Sammenslutning af de to Foreninger, og en saadan kom endelig i Stand i 1876.

Blandt de Opgaver, som Haandværkerforeningen har taget op og ført igennem til Gavn for sine Medlemmer, maa nævnes en Bogsamling, som imidlertid senere er afløst af „Folkebogsamlingen for Varde By og Omegn“.

I Omsorg for sine Gamle har Haandværkerforeningen vist en smuk Virksomhed. Alleerede paa en Generalforsamling i 1874 bevilgedes der 25 Rdl. til Friboligen ved Østerport,

der opførtes samme Aar. Den 8. April 1885 oprettedes en Alderdomsunderstøttelseskasse for Foreningens trængende Medlemmer og disses Enker over 60 Aar. Senere gik Foreningen stadig frem ad samme Vej og erholdt de fornødne Midler dertil af Udstillingernes Overskud, Reservefonden m. v.

Den 21. og 22. Juni 1891 afholdtes en Haandværkerfest, som endnu blandt Byens Folk mindes med Glæde. I 1897 afholdtes Amtsudstilling i Forbindelse med Dyrskue.

Efter at Haandværkerforeningen havde faaet sine egne Lokaler, stiftedes i 1890 „den selskabelige Afdeling“, som ogsaa søgte sine Medlemmer udenfor Haandværkerkreds, og er en Forening, der den Dag i Dag sætter sit Præg paa Byens Forlystelsesliv.

For at fremme kommunale Opgaver har Haandværkerforeningen heller ikke ligget paa den lade Side. Saaledes deltog Foreningen ogsaa i Løsningen af Kirkegaardsspørgsmaalet i 1878, ligesom den var meget aktiv, da Spørgsmaalet i 90erne om en Jurisdiktions-Omlægning paa Foranledning af Esbjerg var stærkt fremme. Foreningens Indsats i dette Spørgsmaal var medvirkende til, at man naaede et Resultat, som Varde By efter de foreliggende Omstændigheder kunde være tilfreds med.

En af de største Opgaver, Foreningen har taget op, var „Vestjydsk Udstilling“ i Sommeren 1931. Denne Udstilling, som varede i 10 Dage, havde Besøg af Mennesker fra hele Landet og blev en stor Sukces for Varde By og Haandværkerforening. Udstillingen besøgte af Hs. Maj. Kongen.

Et af de Forhold, der i særlig Grad har beskæftiget de forskellige Bestyrelser og Medlemmer, har været Foreningens Hjem, og den 31. Maj 1889 nedlagdes Grundstenen til en Foreningsbygning og Teknisk Skole af Foreningens daværende Formand Smedemester Carl Hansen. Indvielsen af Foreningsbygningen i Storegade fandt Sted den 10. Maj 1890.

At en Haandværkerforening har været paa sin Plads og til stor Nytte for Byen er senere, trods den tidligere bemærkede Opposition, næppe bestridt af nogen, idet den, efter som Aarene er gaaet, og man har forstaaet at knytte dygtige Værter dertil, er bleven

Haandværkerforeningens Bygning.

et søgt Samlingssted ikke alene for Byens Haandværkere og øvrige Borgere, men ogsaa af talrige Landboere og andre Fremmede, som har søgt hertil. Værtinden i Foreningsbygningen er Fru Andrea Lamp, der paa en fortrinlig Maade leder Restaurationen.

Haandværkerforeningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Bogtrykker Henrik Nordhjem, R. af D., Formand, Tømrermester H. Chr. Hauberg, Næstformand, Tømrermester J. Thomsen, Kasserer, Bødkermester J. Larsen og Bagermester Antonius Hansen.

Repræsentantskabets Medlemmer er: Skomager A. Svendsen, Formand, Bogbinder L. Lauridsen, Næstformand, Driftsbestyrer Thorup, Sekretær, Farvehandler Th. Hansen, Gartner H. V. A. Larsen, Vognfabrikant Thorup Christensen, Vaskeriejer A. M. S. Knudsen, Karetmager Sanggaard og Malermester N. Vittarp.

Haandværkerforeningens eneste nulevende Æresmedlem er Bundtmager A. S. Nissen, afdøde Æresmedlemmer var: Garver Sørensen (Medstifter), Kunstdrejer D. Madsen, Mørrermester H. F. Hansen, R. af D., Bogtrykker Brendstrup, Kantor W. Marke og Redaktør N. P. Kjelst.

CHRISTEN ADOLF SOFUS NISSEN, Buntmager, er født den 6. August 1851 i Kolding som Søn af Snedkermester Anders Nissen og Hustru Sara født Meyer, gift 1876 med Laura født Holm (død 1901), gift 1902 med Karoline Emilie født Jensen. Lærte Buntmagerfaget hos Buntmager Holm i Vejle, rejste derefter i Udlandet i 4 Aar, etablerede sig i 1875 som Buntmager i Varde, var i to Perioder Medlem af Varde Byraad og Lingningskommission, Formand for Varde Haandværkerforening og dens Sparekasse i 16 Aar, udnævntes i 1926 til Æresmedlem af Haandværkerforeningen og af Borgerforeningen, i hvilken Forening han ogsaa i en lang Aarrække var i Bestyrelsen, Formand for Ribe Amts Feltartilleriforening.

HENRIK NORDHJEM, Bogtrykker, R. af D., er født den 27. Febr. 1885 i Fakse Sogn. Udlært Typograf den 1. Januar 1904, arbejdede derefter som Typograf i Fredericia, Esbjerg og København, flyttede 3. Januar 1908 til Varde som Faktor ved det af Redaktør N. Th. Jerne udgivne Dagblad, Varde Folkeblad, da Bladet i Marts samme Aar blev overtaget af et Selskab af radikale Venstremænd i Vardekredsen blev Nordhjem fra April 1908 ansvarlig Redaktør af Bladet, men fraattraadte da Bladet i Efteraaret 1927 solgtes til et Selskab, omfattende Ribe Amt og flyttedes til Esbjerg. Etablerede derpaa Bogtrykkeri i Varde, begyndte Udgivelsen af Adresse-Avisen for Varde og Omegn den 13. September 1929, Medlem af Bestyrelsen for Varde Haandværkerforening fra Efteraaret 1916, Formand siden 1924. Formand for Vestjydsk Udstilling i Sommeren 1931.

HAAANDVÆRKERFORENINGENS SPAREKASSE. Næppe et halvt Aar efter Varde Haandværkerforenings Stiftelse blev der af Bestyrelsen under 6. Maj 1867 fremlagt Udkast til Love for en Sparekasse, som det ved første Behandling vedtoges at oprette, dog foreløbig kun for Medlemmerne. Den skulde arbejde uafhængig af, men ikke desto mindre være uadskillelig fra Foreningen, som en inden for samme bestaaende Afdeling, hvis Overskud skulde tilfalde dennes Reservefond, som Kassen saa paa visse nærmere Betingelser fik Ret til at adminstrere. Den 20. Maj samme Aar blev det saa ved anden Behandling besluttet at oprette samme, hvortil Konsul Haunstrup blev antaget som Bogholder og Kasserer. Der tegnedes straks 17 Aktier a 25 Rdl., hvilken Tegning derefter fortsattes og fandt god Tilslutning. Det blev endelig bestemt, at Kassen skulde begynde 8. Oktober, efter at der forud var givet eventuelle Laansøgere Underretning derom i „Varde Avis“, og om Resultatet heraf gav Formanden Meddelelse paa et Møde den 4. November samme Aar. Den har dog ikke været særlig billig at benytte, idet der forlang-

tes 7½ pCt. af korte Laan udover 10 Rdl. og 5 pCt. af lignende Laan paa 3 og 6 Maaneder. Kassen, hvori ogsaa en Del Landboere havde tegnet sig som Aktionærer, efter at dens Virksomhed var bleven udvidet, kunde heller ikke blive uberørt af de indenfor Haandværkerforeningen udbrudte Stridigheder, idet mange holdt paa, at den kun skulde være for Medlemmerne, og da senere Spørgsmaalet om de to rivaliserende Foreningers Sammenslutning kom op, blev Kravet endnu stærkere, men naaede dog ikke at trænge igennem, navnlig af Hensyn til de udenfor Foreningen staaende Aktionærer, som nu næsten alle har erholdt deres Aktiebeløb tilbagebetalt. Redaktør Bølling, der ligesom Kontrollør Nissen efter Sammenslutningen nedlagde sin Post, genvalgtes atter, men maatte stille en Kaution paa 4000 Kr. og styrede Kassen, hvis Stiftelsesdag herefter regnedes fra 10. Maj 1876, med megen Dygtighed, indtil han den 1. April 1885 efter forud at være valgt til Bestyrelsens Formand, nedlagde sit Hverv. Kassen fik 1891 Lokaler i Haandværkerforeningens egen Bygning og havde da en Omsætning paa ca. 100,000 Kr.

I Henhold til en ny Lov om Sparekasser blev den 3. Februar 1903 fastslaaet, at Kassen's mulige Overskud skulde danne dens Reservefond til Dækning af eventuelle Tab men naar Fonden var naaet 10 pCt. af Sparernes Tilgodehavende, kunde Bestyrelsen anvende indtil Halvdelen af Overskudet til bedste for Haandværkerforeningen.

Sparekassens Indlaanskapital er ca. 130,000 Kr.

Sparekassen ejes af et Garantselskab med en Garantikapital paa 15,000 Kr., men administreres i Tilknytning til Haandværkerforeningen saaledes, at Foreningens Bestyrelse er Sparekassens Bestyrelse og Repræsentantskabet er Kontrollkomité.

Sparekassens nuværende Regnskabsfører er Købmand Oscar H. Johansen.

OSCAR HJALMAR JOHANSEN, Forretningsfører, er født den 1. April 1898 som Søn af Købmand Niels Jensen Gert Johansen og Hustru Maren Nielsen født Sørensen. Forretningsfører for Varde Haandværkerforenings Spare- og Laanekasse siden 1. Januar 1929.

VARDE TEKNISKE SKOLE.

Allerede i 1867 var der Tale om at oprette en teknisk Skole under Varde Haandværkerforening, men først i 1879, den 27. Januar, valgtes en Komitee bestaaende af Kunstdrejler D. Madsen, Murer Lauridsen, Maler Pedersen, Blikkenslager Thomsen og Urmager C. Jensen, som kom til at danne teknisk Skoles første Bestyrelse, og den 15. Oktbr. 1879 aabnedes saa

Teknisk Skole.

Skolen i et af Borgerskolens Klasseværelser med 49 Elever. I 1880, da Rumforholdene paa Borgerskolen blev for smaa, flyttede man til den af Værtshusholder Buurgaard hidtil benyttede Dansesal i Smedegade. Ganske vist dryssede Hakkelse og Støv her ned gennem Bjælkeloftet, men Pladsen var bedre. Bedre blev det, da Skolen fik to ret gode Stuer i Haandværkerforeningens Bygning i Storegade, men det var dog først, efter at den i 1889 fik sin egen Bygning, at der ret kom Gang i Undervisningen. Her stilledes 6 udmærkede Klasseværelser til Raadighed, og Elevantallet steg stadigt, indtil det i de senere Aar har holdt sig mellem 120—140.

Det er nu almindeligt anerkendt, at Varde tekniske Skole indtager et højt Standpunkt. Skolens Forstander er Gasværksbestyrer O. Lang (Se under Varde Gasværk).

SELSKABET „DE DANSKE FORSVARSBRØDRE FOR VARDE OG OMEGN“ er stiftet den 2. April 1902. Ved Optagelse i Selskabet betales 2 Kr. i Indskud, men Brødre, der er mellem 35 og 40 Aar, betaler yderligere 1 Kr. ekstra for hvert Aar. Ingen, der er over 40 Aar, kan optages som ordinært Medlem. Kontingentet er 9 Kr. aarligt. Selskabet yder sine Medlemmer Sygehjælp, og Brødre, der er optagne i Selskabet inden deres fyldte 35 Aar, udbetales 50 Øre pr. Dag i 90 Dage i et Regnskabsaar. Sygehjælpen regnes fra den 8. Sygedag. Selskabet yder ligeledes Begravelseshjælp, og denne er fra det 1ste til 4de Medlemsaar 32 Kr., stigende hvert følgende Aar med 4 Kr. til 120 Kr. Selskabet yder ikke Laan til sine Medlemmer, men ganske ekstraordinært kan ydes mindre Understøttelser. Selskabets Formue er 11,930 Kr.

Selskabets Bestyrelse bestaar af: Grosserer J. F. Lasson, R. af D., Formand, Retsbetjent Joh. E. Andersen, Agent J. Jensen Berring, Elektricitetsværksbestyrer H. Mikkelsen, Arrestforvarer J. P. Nielsen, Snedkermester S. Simonsen og Tømrermester Jens Thomsen.

Sekretær og Kasserer er Sparekasseassistent V. Pedersen.

J. F. LASSON, Grosserer, R. af D., er født den 15. September 1870 i Varde som Søn af Hotel-ejer S. U. Lasson og Hustru født Andersen, gift med Cecilie Palludan, Datter af Bankdirektør Palludan i Varde. Medindehaver af J. W. Palludans Efterfølgeres Kolonialforretning fra 1893—1922, Indehaver af Vestjydsk Kafferisteri og Repræsentant for Det Danske Petroleums Aktieselskab. Medlem af Ligningskommissionen fra 1904—09, af Byraadet fra 1909—29, Formand i Bestyrelsen for Amtssygehuset i Varde, for Danmarks Handelsskoleforening, for Selskabet De danske Forsvarsbrødre for Varde og Omegn og for Akts. Varde Svineslagteri, Medlem af Direktionen for Sparekassen for Varde By og Omegn og af Repræsentantskabet for Forsikringsselskabet Danmark, Medlem af Bestyrelsen for Varde - Nr. Nebel Banen, for Varde Fribolig, for Stiftelsen Aldersly, for Varde Handelsstands Understøttelsesfond, for Dampskibsselskabet Phønix, for Kgl. dansk Automobil Klub og for Varde Curled Hair Manufactory Co., Formand i Bestyrelsen for Dansk Naturfredningsforenings Varde Afdeling.

KLUBBEN ENIGHEDEN, populært kun kaldet „Klubben“, er stiftet 9. Juli 1856. Det er en udelukkende selskabelig Forening, som i alle de 75 Aar, den har eksisteret, har haft sine Lokaler paa samme Sted, nemlig Damkiers Hotel. Lokalerne, som er aabne hele Aaret rundt, er kun for Klubbens Medlemmer, og de indeholder Billard-, Spille- og Læseværelse.

Medlemmerne bestaar af Byens Borgere, som optages ved Ballotation, efter at deres Ansøgning om Optagelse har været opslaaet i Lokalerne i nogen Tid.

Klubben ejer Øst for Byen en Lystskov paa 24½ Td. Land kaldet „Lunden“, her findes en Pavillon med Restauration, som dog kun er aaben om Sommeren. Til denne og til Lunden er Adgang for alle, og mange Bilister benytter dette smukke Sted (et af Oplandets smukkeste Steder) til Udflugt. Lunden indbyder til smukke Spadsereture, og der er opsat rigeligt med Borde og Bænke til Afbenyttelse for Gæster med medbragte Madkurve.

Lunden var, da Klubben købte den i 1858, kun et aabent Krat, og det tjener til Klubbens Ære, at der den Dag i Dag staar en smuk Skov i Stedet for.

Klubbens første Formand var Postmester Peder Rostrup, der var Postmester i Varde i 40 Aar og Medstifter af Sparekassen for Varde By og Omegn. Klubbens nuværende Formand er Vaskeriejer A. M. S. Knudsen.

A. M. S. KNUDSEN

ALBRECKT MIKKEL SØRENSEN KNUDSEN, Vaskeriejer, er født den 2. Februar 1875 i København som Søn af Restauratør Mikkil Knudsen og Hustru Henriette født Sørensen. Æresmedlem af Dansk Vaskeriforening, hvilken Forening Knudsen har stiftet i 1913 og siden som Formand for indtil 1920, Medlem af Klubben „Enighedens Direktion“ 1926, Formand for samme siden Januar 1930.

P. ROSTRUP

SØNDERJYDSK FORENING FOR VARDE OG OMEGN blev stiftet 16. Novbr. 1891. Dyrnlæge Slivsgaard, der var Medstifter og stadig har vist Foreningen Interesse, sidder endnu i Bestyrelsen.

Foreningens Formænd har været Togfører Th. Schmidt, Dyrnlæge Slivsgaard samt nuværende Leder Sagfører C. A. Lyster.

CARL ANDREAS LYSTER, Sagfører, er født den 23. November 1871 i Neksø som Søn af Avlsbruger, Løjtnant Laurids Hansen Lyster og Hustru Gjertrud Christine født Holm, gift 1899 med Petra Helene Cathinka Petersen, Datter af Urmager Niels Petersen. Præliminereksamen ved Universitetet 1887, exam. jur. 1890, Fuldmægtig hos Sagfører Andersen i Rønne fra 1890—92, hos Sagfører Mouridsen i Neksø til 1893, hos Sagfører N. Petersen, Frederikshavn, til 1894, hos Sagfører Oldager, Varde, til 1899, Sagfører den 20. April 1897, praktiseret i Varde i Kompagni med Sagfører Oldager, efter dennes Død 1923 alene. Deltager i Udførelsen af offentlige og benificerede Sager ved Varde Købstads og Øster og Vester Herreders Ret. Regnskabsfører for Jydsk Telefonselskabs Varde-Afdeling, Formand for Sønderjydsk Forening for Varde og Omegn siden 1922.

VARDE GYMNASTIKFORENING er stiftet den 21. Januar 1921. Efter at der i flere Aar havde været snart den ene Forening og snart den anden Forening til Varettagelse af de forskellige Sportsgrene, blev det besluttet at søge oprettet en Forening, hvori flere Sportsgrene kunde samles, og Resultatet blev, at man stiftede Varde Gymnastikforening.

Drivkraften i Forarbejderne ved Stiftelsen af Foreningen var Postassistent Mikkelsen, der ogsaa blev Foreningens første Formand.

Foreningens første Sportsplads var Frimurerhaven, men efterhaanden som Foreningen voksede, og Kravene fra Idrættens Udøvere steg, blev det nødvendigt for Bestyrelsen at søge fremskaffet bedre Baneforhold.

Med dette Formaal for Øje afholdt Foreningen en Basar, der gav et saa stort Over-

skud, at man herved samt ved Støtte fra Varde Byraad blev i Stand til at købe det Areal ved Lundvej, hvor Foreningen nu residerer.

Dels ved Tilskud fra Byraadet og dels ved Overskud fra en Basar samt en Sports- og Folkefest er det nu lykkedes at faa Arealet planeret og indrettet, saa Kravene med Hensyn til Sportsplads foreløbig er tilfredsstillt.

Ved de afholdte Basarer m. m. til Fordel for en Idrætspark har Byens Borgere vist deres Interesse for Foreningen og dens Formaal ved at yde denne saa stor Støtte som sket er.

Det fremtidige Arbejde med Hensyn til Idrætsparkens Pasning og eventuelle Udvidelser er nu henlagt til et særligt Udvalg, hvis Formand er Redaktør P. Friis.

Foreningen har i de forløbne Aar dyrket mange Sportsgrene indenfor sine Rammer. Der er f. Eks. dyrket Dreng-, Herre- og Damegymnastik, Fodbold, Kricket, Hockey, Boksning og Atletik, og en Tid havde Foreningen endog Skøjtølbning indenfor sine Rammer.

Foreningen har i de forløbne Aar haft følgende Formænd: Post-assistent Mikkelsen, Trafikassistent Gjørup, Redaktør P. Friis, Sagfører H. Grønholm, Repræsentant Jessen Madsen og den nuværende Formand Overassistent S. Rich.

Foreningens Medlemstal var den 1. Januar 1932 ca. 200.

SØREN RICH, Overassistent, er født den 29. Maj 1899 i Oksbøl som Søn af Gaardejer Poul Rich og Hustru Dorthea født Jørgensen, gift 1924 med Tomanna Madsen. Præliminereksamen 1915, ansat ved Privatbanerne 1. August 1915, Assistent 1. April 1919, Overassistent 1. April 1927, Formand for Varde Gymnastikforening siden 1928.

H. C. HARCK,
Overretssagfører.

JØRGEN PETERSEN,
Sagfører.

L. M. ROSENLUND,
Sagfører.

S. O. CRISTIANSEN,
Sagfører.

HANS CARL HARCK, Overretssagfører, er født den 24. Juli 1872 i Varde som Søn af Bankdirektør, Sagfører A. Harck og Hustru Otilie født Bloch, gift 1905 med Magda Thuesen. Student fra Ribe 1892, cand. jur. 1899, Fuldmægtig i Faderens Forretning, Sagfører 1902, Overretssagfører 1905, Branddirektør for Varde Købstad fra 1909. Medlem af Ligningskommissionen fra 1909—17, Formand fra 1914—17. Medlem af Varde Bankraad fra 1916, Formand i Bestyrelsen for Stiftelsen „Aldersly“ fra 1917, Revisor i Varde Sparekasse fra 1919, Overligningskommisær for Ribe Amt fra 1920, Medlem af Varde Banks Kontrolkomite fra 1923, Medlem af Byraadet fra 1925—29.

JØRGEN PETERSEN, Sagfører, er født den 16. Maj 1874 i Odense som Søn af Karetmager Jørgen Petersen og Hustru Caroline født Viborg. Juridisk Eksamen 1893, Sagfører i Varde 1899, Medlem af Ligningskommissionen.

L. M. ROSENLUND, Sagfører, er født den 20. December 1885 i Kolding som Søn af Gartner L. H. Rosenlund og Hustru Thora Dorthe født Rasmussen, gift 1907 med Alma Pedersen. Præliminereksamen 1901, juridisk Fællesprøve 1906, Fuldmægtig i Aarhus 1907, i Odense 1908, i Sagførerfirmaet

N. Jensen fra 1908–11, indtraadte derefter som Medindehaver af Firmaet. Medlem af Menighedsraadet 1916 og Formand siden 1930, Medlem af Provstiudvalget 1922, desuden i Bestyrelsen for flere af Byens Aktieselskaber, Svineslagteriet, Jerntraadsspinderiet, Krølhaarsfabriken m. fl.

SV. O. CHRISTIANSEN, Sagfører, er født den 30. September 1898 i København som Søn af Værkfører N. F. Christiansen og Hustru Eline født Svendsen, gift 1928 med Edith Jensen. Student 1917, juridisk Embedseksamen 1922, Dommerfuldmægtig i Varde til 1929, Sagførerbestalling 1928, praktiserende Sagfører fra 1929 som Medindehaver af Firmaet Jensen og Rosenlund, beskikket som Anklager ved Underretten i Varde.

LEIF ERIK OLDAGER, Landsretssagfører, er født den 18. Februar 1896 i Varde som Søn af Sagfører J. N. Chr. Oldager og Hustru Constance født Johnsen, gift 1925 med Ingeborg From-Suurballe. Cand. jur. 1919, Landsretssagfører i Varde siden 1929.

E. BJARNESEN,
Jordemoder.

THORA HELENE KATHRINE HORNUM, Jordemoder, er født 10. November 1873 i Ribe som Datter af Snedkermester Martin Hornum og Hustru Dorthea f. Hansen. Hospitalsuddannet Sygeplejerske, Sygeplejerske i U. S. A., i nogle Aar Sygeplejerske paa Kolding Sygehus, Assistent paa Øresundshospitalet, gennemgaaet Jordemoderskolen, Reservejordemoder for Ribe Amt, Distriktsjordemoder i Varde siden 1902.

THORA HORNUM,
Distriktsjordemoder.

ELISABETH BJARNESEN, Jordemoder, er født den 25. Marts 1893 i Rønne som Datter af Rektor ved Odense Statsskole Hans Steenstrup Holbeck og Hustru Ellen født Friis, Datter af Etatsraad, Bankdirektør Friis.

Afgangseksamen fra Jordemoderskolen 1927, privat praktiserende Jordemoder i Varde siden 1927, Formand for Røde Kors Varde Afdeling fra 1924–26.

J. J. SLIVSGAARD,
Overdyrlæge.

RASMUS OLSEN,
Dyrlæge.

N. N. HØJ,
Dyrlæge.

AAGE BUGGE,
Arkitekt.

JØRGEN JEPSEN SLIVSGAARD, Overdyrlæge, er født den 8. April 1860 i Kastvraa, Sommersted Sogn som Søn af Gaardejer P. Slivsgaard og Hustru Dorthea Kirstine født Jepsen, gift 1883 med Marie Margrethe Petersen. Dyrlægeeksamen 1882, Praksis i Bramminge fra 1882 til 1889, og siden da i Varde, Overdyrlæge paa Varde Svineslagteri og forestaaet Kontrollen der i over 30 Aar, kontrollerende Dyrlæge ved Kommunens offentlige Slagtehus siden 1918. Mangleaarig Formand for den kommunale Vælgerforening og den kommunale Hjælpekasse, tidligere Medlem af Ligningskommissionen og fra 1909–25 Medlem af Byraadet, Medstifter af Sønderjyds Forening for Varde og Omegn, gennem mange Aar Bestyrelsesmedlem og Formand for samme. Forligsmægler og Formand for Voldgiften angaaende Tvistigheder ved Handel med Husdyr.

A. RASMUS OLSEN, Dyrlæge, er født den 28. November 1873 i Skaane som Søn af Gaardejer Hans Olsen og Hustru Ane født Rasmusdatter, gift 1908 med Helga Pedersen fra København. Præliminereksamen, Dyrlægeeksamen 1903, praktiserende Dyrlæge i Faaborg pr. Varde fra 1905–12, Praksis i Varde siden 1912, Reservedyrlæge ved Varde Svineslagteri siden 1927.

NIELS NIELSEN HØJ, Dyrlæge, er født den 18. August 1882 i Lemming som Søn af Husmand Jens Høj og Hustru Margrethe født Olsen, gift 1909 med Sigrid Jensen fra København. Præliminær-eksamen, Dyrlægeeksamen 1908, praktiserende Dyrlæge i Øksbøl fra 1908—24, siden da Praksis i Varde.

AAGE BÜGGE, Arkitekt, er født den 26. Marts 1874 i Ryde ved Holstebro som Søn af Sognepræst G. N. Bugge og Hustru Frederikke Diderikke født Olsen, gift 1905 med Franciska Fanny Møller. Lært Tømmerfaget i Jylland og København, Svend 1892, afgået fra Kunstakademiet 1907, Assistent hos Professor Nyrop i 7 Aar under Københavns Raadhus Opførelse, arbejdet som selvstændig Arkitekt i Aarene derefter i København, Lærer ved den polytekniske Læreranstalt i 15 Aar, Arkitekt i Varde fra 1921, Forstander for Teknisk Skole fra 1921—30. Bygningskyndig Tilsynsmand ved Provsttilsynet med Kirkerne i Vester og Øster Horne Herred, Dansk Spare- og Byggeforenings Tillidsmand for den nordlige Del af Ribe Amt. Har foretaget Restaurering af ca. 20 Landsbykirker i Ribe Amt, opført Varde Ligkapel og flere andre, Handelsbanken i Varde, de offentlige Slagtehus i Varde og Ringkøbing, Præstegaardene i Nørre Nebel og Hjortlund, Skern Kommuneskole, Varde Elektricitetsværk og Badeanstalt samt en lang Række private Bygninger.

ASMUS MØLLER,
Købmand.

B. W. ANDERSEN,
Kommunebogholder.

A. V. BECH-HANSEN,
Kgl. Vejer og Maaler.

A. HANSEN,
Skorstensfejermester.

ASMUS JENSEN MØLLER, Købmand, er født den 24. Oktober 1876 i Ødis Sogn som Søn af Landbruger Jacob Jensen Møller og Hustru Anna Marie født Alsing, gift 1905 med Agnes Pedersen, Datter af Plantør Pedersen, Varde. Uddannet ved Handelen i Vejen, Kommis i Varde fra 1899—1904, Købmand siden 1904, Formand for Hjælpekassen siden 1921.

BØRGE WILHELM ANDERSEN, Kommunebogholder, er født den 16. August 1895 i Roskilde som Søn af Lokomotivfører E. G. G. Andersen og Hustru Johanne født Larsen, gift 1921 med Dagny Wolffhechel fra Roskilde. Realeksamen 1912, Assistent paa Ringsted Kæmnerkontor fra 1915—18, paa Borgmesterkontoret i Varde 1919, konst. Kommunebogholder fra 1919—20, Kommunebogholder 1920, Sekretær for forskellige Udvalg og Kommissioner, bl. a. Kasse- og Regnskabsudvalget, Bygningskommissionen, Gade- og Vejudvalget, Aldersrenteudvalget, Havneudvalget. Regnskabsfører for Havnen, Byraadets Revisor for Amtssygehuset, Formand for Varde Kommunes Funktionærers Spare- og Laaneforening 1924, Byraadssekretær 1920.

AXEL VALDEMAR BECH-HANSEN er født den 26. Juli 1890 i Lydum Mølle ved Nørre Nebel som Søn af Møller og Gaardejer Thue Hansen og Hustru Mette født Bech, gift 1919 med Alma Mogenssen (død 1927). Student fra Ribe Katedralskole 1911, gik til Handelen, valgtes i 1929 som Medlem af Hjælpekassens Bestyrelse for Varde Købstad, 1931 udnævnt til kgl. Vejer og Maaler i Varde.

ANDREAS HANSEN, Skorstensfejermester, er født den 10. Juni 1884 i Vonsild som Søn af Møller Hans Hansen og Hustru Marie født Andresen, gift 1922 med Else Kristensen. Udlært i 1904, autoriseret Skorstensfejer i de 8 Sogne i Kolding Herred fra 1913—22, kommunal Skorstensfejermester i Varde 1922, ansat ved Vardes Landdistrikationer 1927.

Esbjerg Klitt.

ESBJERG

ESBJERG BY skylder udelukkende Havnen sin Opstaaen. Paa det Sted, hvor man i 1868 begyndte at anlægge Havnen, laa da kun 2 Bøndergaarde, hvoraf den ene kaldtes Gammelgaarden. Disse to Gaarde var opstaaet ved Deling af en ældre Gaard, der i 1502 kaldtes for EYSBERGH. I 1615 indrettedes den til Kaptajnsgaard for Kaptajnen for det vestjydske Kompagni, men i 1670 kom den under Ryttergodset og solgtes i 1719 til Admiral Ulrik Kaas, som ejede den til 1742. I 1748 blev „Esbjerggaard“ af Sognepræst i Jærne og Skats Maturin Castesen solgt til Hospitalsforstander Hans Kragh i Ribe og var da bortfæstet til 2 Mænd. Omkring 1820 blev den delt i 2 Gaarde.

Estrup, der var Indenrigsminister i 1867—68, er paa en Maade Esbjergs Fader. Som kyndig, jydsk Landmand og god Patriot havde han Øjet klart aabent for, at der efter Krigen 1864 maatte skabes nye Udførselsveje og nyt Handelssamkvem med Forbigaaelse af den tyske Mellemand, der hidtil havde domineret Jylland.

Der blev fra de københavnske National-Liberales Side gjort Attentater paa at kvæle Barnet i Fødselen, men takket være Estrups Faderkærlighed og Grev Holstein-Holsteinborgs sympatiske Interesse for den Spæde, kom den lykkeligt til Verden.

Ud mod Havet var oprindeligt en ret stejl Skrænt, der kaldtes Esbjerg Kleve og var ca. 16 m høj. Dele af den styrtede ned under Stormene i 1881 og 1882, og senere er den omtrent forsvundet under Havneanlægget.

Den sydligste af Esbjerggaardene (Niels Christensens).

Det har ikke skortet paa Profetier om „Esbjerg Kleves“ vordende Betydning og Storhed. Navnet Esbjerg, der formodentlig er fremkommet af den 25 m høje Bavnehøj, der har baaret dette Navn, burde vist skrives „ÆSBJERG“, da det sandsynligvis kommer af det gamle nordiske Ord „læse“, der betyder hæve sig, løftes (f. Eks. om Dejg, der rasker sig). Allerede deri turde ligge en Profeti, saa god som mangen anden, men der fandtes mere direkte Profetier som blot Samtiden manglede Blik for at forstaa. Gamle Lisbet, der boede i en Hytte, saa ofte Ild fare hen over Marken, hvor nu Stationspladsen er, hun saa Ild i en Høj, der laa Syd for Nygaard, og hvor ganske rigtig senere Sten blev brændte til Nygaards Bygning. Fremdeles saa den gamle Mand, der engang ejede Sillasens Gaard i Rørkjær, Lys nede i Dalene i Esbjerg Kleve, og Sibylla selv skal efter paalidelige Folks Vidnesbyrd have spaaet, at Jerne Kirke skal komme til at ligge midt i Esbjerg.

Allerede straks efter Krigen var der Tale om Anlægget af en Eksporthavn paa Jyllands Vestkyst, og i 1865—66 blev der gjort Forarbejder med Undersøgelser.

Den 6. Januar fremlagde Indenrigsminister Estrup sit „Udkast til Lov om Anlæg af en Havn ved Esbjerg“ saalydende:

§ 1. Ved Indenrigsministeriets Foranstaltning anlægges i Nærheden af Esbjerg en Dokhavn for Statskassens Regning.

§ 2. Til det i § 1 omhandlede Anlæg kan anvendes et Beløb af 600,000 Rdl., hvoraf kommer til Anvendelse i Finansaaret 1868—69 indtil 200,000 Rdl. Herunder er ikke indbefattet Indførselstold af de til Anlægget anvendte Materialer. Anlægget skal være fuldført senest den 1. Januar 1871.

§ 3. De i Lov om Anlæg og Drift af Jernbaner i Kongeriget af 10. Marts 1861 §§ 5, 9, 10 og 11 indeholdte Bestemmelser finde ogsaa Anvendelse paa dette Anlæg.

§ 4. Indenrigsministeren fastsætter de nærmere Bestemmelser om Havnens Benyttelse og Bestyrelse samt Opkrævning af Havnafgifter, hvilke indflyde i Statskassen.

Den 14. Januar begyndte saa Diskussionen, og Begyndelsen var ikke lovende, idet ledende Mænd som Schönheyder, Steen og A. Hansen tog haardt fat paa Projektet, der imidlertid smukt forsvarede af Madsen fra Ringkøbings 3., der med Resignation opgav Tanken om en Havn ved Ringkøbing og sluttede sig til det fremsatte Projekt. Gamle Ter-

mansen tog varmt Ordet for den nationale Betydning, og i samme Aand talte Holstein-Holsteinborg, og Indenrigsministeren stred som en Løve og modbeviste med ubønhørlig Logik og frit og stort Syn paa vore Fremtidsudsigter alle Modstandernes mer eller mindre urimelige Indvendinger. Særligt optraadte A. Hage paa en meget udfordrende Maade og haanede Jyderne og Studene, som han særligt syntes at foragte. Den 7. Marts foretoges anden Behandling, hvor det atter vistes stor Modstand mod Forslaget, men ved 3. Behandling, den 14. Marts, var det klart, at Ordføreren og Ministeren havde faaet Bugt med Oppositionen, naar undtages A. Hage, og Lovforslaget vedtoges med 71 Stemmer mod 12. Lovforslaget behandledes i Landstinget den 21. Marts, den 2. April og vedtoges den 21. April med 41 Stemmer mod 3. Den 24. April 1868 blev Loven undertegnet af Hans Majestæt Kongen.

Strandby Kro.

Cand. polyt. Simoni, der var Kammerraad Reimers Assistent fortæller i et Brev af 23. August 1868 følgende:

„I Mandags og Tirsdags var her Landinspektør Wilkens for at opmaale det eksproprierede Terræn og afsætte Skellet ved at pløje en Fure uden om det hele til Havnen indtagne Terræn. Da det var gjort, og Folk saaledes fik Vished om, hvor Havnen skulde være, kom Ejendomshandlerne straks i fuld Gang, og Spekulationerne begyndte, saa der er næsten ikke en Dag, uden at der kommer fremmede Tilrejsende for at bese Terrænet.“

Uden for Havneterrænet, som altsaa var begrænset af nævnte Plovfure (eller rettere 3 Furer), kunde den opvoksende By brede sig temmelig frit over Esbjerggaardenes Marker, thi Jorden var billig, og Bebyggelsesplaner eller Byggeregler var der foreløbig ingen af. Der var ganske vist heller ingen, som kunne tænke, at den Samling Hytter, som efterhaanden skød op, og som her paa denne forblæste Kyst stod og krøb sammen som en Flok Faar i Stormvejr, i Løbet af en Menneskealder skulde udvikle sig til en anselig, driftig og moderne By.

Da Havneanlægget begyndte, var der kun 13 Indbyggere paa Stedet, men der kom talrige Arbejdere dertil som indlogeredes i midlertidige Skure. Den første Nybygger, som vovede sig herud, var Smedemester Frants Møller. Han fandt en Lyngbakke og 3 Plovfurer, men med frisk Mod lod han allerede i Sommeren 1868 Laust Tjellesen bygge en lille Smedie, og med sin smukke Sangstemme, der lød fra tidlig Morgen til sildig Aften, ledsagede han Hammerens Slag paa Ambolten. Der kom flere Nybyggere, og det gik saa stærkt, at de, der byggede, ikke naaede at faa sat Døre mellem Værelserne inden Indflytningen, men man nøjedes med gamle Sække. Folk kom flyttende herud og vilde arbejde her, men Lejlighed var der ikke til at faa, og saa nøjedes man med at indrette sig paa et Loft, i et Baghus, eller hvor man kunde.

Ude i den brune Lyng byggedes Husene op, og om Morgenen var det første Syn, man saa, Hugorme, der laa og soled sig uden for Døren.

Banegaardsterrænet i 1874.

I Aaret 1869 paabegyndtes Ølbrygger Olsens Hus, og derefter Smedegade Nr. 12, 8, 10, 2 og 6 samt Kronprinsensgade Nr. 5. Ude paa Havnens Territorium byggedes et Marketeri af Træ med Paptag. Det var bygget af gamle Tømrer Christensen, men det var den grimme Kasse man kunde se, sagde Folk. Sten til disse Huse købtes af de omboende Bønder, der rundt om havde smaa Teglovne. Naar det knob for Arbejderne at faa Penge til Grund og Sten, saa hjalp man sig uden. Oppe paa lille Esbjerg lejedes Jord af Grundejerne, og derpaa byggedes Jordhytter. Stenhugger Schnach, Witt og Holm boede oppe paa lille Esbjerg og havde det helt pænt. Væggene var af Græstørv, indvendigt lidt Panel med Papir paa.

Indtil November 1870 byggede Folk nu væk, som de selv vilde. Der var ingen Gader, ingen Retning og ingen Vedtægter. Kun de 3 Plovfurer maatte respekteres. Man kørte hvor man vilde, væltede hvor man skulde, og gik hvor man kunde. I Sommeren 1869 var der bygget 14—15 Huse foruden dem, der var bygget udelukkende for Havnens Skyld. I 1870 byggedes en Del mere, godt en Snes Huse ialt. Fra Skads Herreds Kontor var der imidlertid allerede i Januar 1870 indstillet til Ministeriet, at der maatte en Ordning paa Byggeriet, dette kunde i Længden ikke gaa, som det gik. Regeringen lod da

Landinspektør ved Jernbanerne i Fredericia, Wilkens, udarbejde en Plan og Regler for Bebyggelse over Arealet fra Jernbanestationen til Spangsbergs Hotel og fra Havnegade til Skolegade. Paa et Møde, som Landinspektør Wilkens havde indbudt Lodsejerne til den 10. November 1870, blev saa denne Plan vedtaget. Den findes i „Vedtægter for Esbjerg Handelsplads“. Nu blev der udstukket Veje eller Gader, men man saa kun nogle Pæle hist og her, saa maatte man selv finde ud af, hvad der var Gade, og hvad der ikke var det. Beboerne var imidlertid tildels ligeglade. De tøjrede Heste og Kreaturer hvor de vilde, og gravede Sand op hvor de fandt det bekvæmst, og de spurgte ingen om Forlov.

Den første Bebyggelse fandt Sted i Smedegade, Kronprinsensgade, Jyllandsgade, Borgergade og Havnegade, og det varede omtrent en halv Snes Aar, før Bebyggelsen af Kongensgade rigtig begyndte. Indtil den Tid vandrede man over Heden, der var den korteste Vej. Der var dybe Huller hist og her, og naar man i Mørke, med Storm og Regn i Ansigtet gik ud, var man aldrig sikker paa ikke at komme galt afsted.

De første Huse, der byggedes var ikke arkitektoniske. Der blev bygget, som Folk havde Raad til, og de havde som Regel ikke godt Raad. Derfor hændte det, at der begyndtes med en lille Bygning, som efterhaanden blev tilbygget med mere, hvorved der undertiden kom underlige Former ud. Tætte var Husene ikke altid, og det kunde se fælt ud inde i dem, naar der var rigtig Sandfog. Den Gang var der ikke kørt Ler paa Vejene, og man æltede i det bløde, fine Sand.

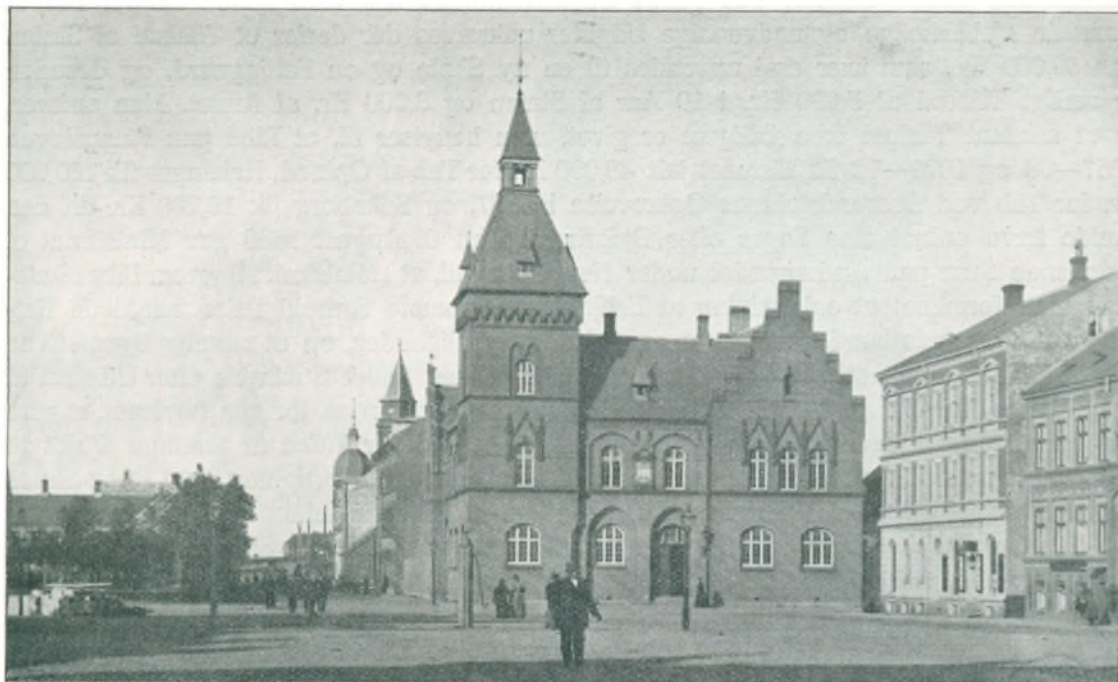
Strandby var det gamle Færgested til Fanø. Her paa Kroen samledes de første Pionerer om Aftenen, men i Januar 1875 flyttede Spangsberg fra Strandby Kro op til det af ham byggede „Spangsbergs Hotel“, der fra først af var en temmelig ubetydelig Bygning, men som udvidedes Gang paa Gang. Dette Hotel spillede i gamle Dage en meget dominerende Rolle, som en Slags Centrum i Byen, idet der dér var det eneste større Lokale, hvor man kunde samles og holde Møder, og dem blev der holdt mange af. Der var ingen Autoriteter i det unge Samfund, ingen Politimester, Borgmester, Byfoged eller Sogneraadformand, ingen, der havde nogen Ret til at optræde som Leder. Derfor maatte alt afgøres af Borgerne selv.

Pionererne, der slog sig ned i Esbjerg, var et broget Selskab. Der var gode Elementer, der slog Rod i Byen, trivedes og bragte Byen frem, men der var ogsaa mindre heldige, for ikke at sige rent uheldige Eksistenser, som søgte at slaa sig op. I Esbjerg var det ny Jord, og Samfundet var nyt. Daarlige Individuer kunde her trives og brede sig for en kort Tid, da de ikke generedes af en ubehagelig Fortid, der var kendt af Naboerne. Mange af saadanne Mennesker skød op her, førte det store Ord for en Tid og slog stort paa det. De spekulerede og blev af de andre nyankomne betragtede som ledende Kræfter, indtil enten en Indiskretion røbede en for blakket Fortid, eller de kvaltes som andet Ukrudt af de mere haardføre Konkurrenter, visnede og forsvandt, uden at efterlade andet Savn end det, de bedrøvede Kreditorer følte, naar de eftersaa deres Konto.

Livet i hine Tider i Esbjerg var just ikke formelt. Nybyggerne var ikke Formmennesker, og de havde tilmed en Følelse af, at Stivhed og Formalisme vilde tage sig komisk ud, som Forholdene nu engang var.

Føret var næsten ufremkommeligt, og lange Støvler uden paa Berklæderne hørte til Nationaldragten. Dr. O. Bruun skriver i sin Bog „Fra Pionertiden i Esbjerg“, at Deltagerne i et Aftenselskab hos den daværende Toldforvalter mødte i Kjole med hvidt Hals-tørklæde og Fedtstøvler udenpaa Benklæderne.

Hjemmene var smaa og tarvelige, og der var som Regel ikke Huse nok til de mange Indflyttere, saa man maatte tage til Takke med et Par smaa Værelser. Omgangstonen var meget fri, og der var ikke skarp Grænse mellem Stænderne. Man maatte ikke være kræ-

Torvet i ældre Tider.

sen, hvis man vilde have Omgang, men det kan siges, at som Regel herskede der altid en sømmelig og god Tone, hvor der var Damer med. Naar Mændene var ene, var der derimod tit en alt for løftet Stemning, frembragt ved Drikkevarer. Champagne var en almindelig Drik, og det flød til Tider med denne Vare paa den taabeligste Maade.

Hvad der især gav Livet sit ejendommelige Præg i hin Tid, var den Følelse, at enhver maatte hjælpe sig selv, der var intet Slægtskabsbaand mellem Familierne, ingen fælles Minder eller fælles Bekendtskabskreds. Hver levede sit Liv for sig.

De ældste industrielle Virksomheder var Teglværkerne, der fik rigeligt at bestille ved det hastige Byggeri. I 1872 kom et Skibsbyggeri og 1876 en Klædefabrik, og i Aarene 1870 til 83 oprettedes en Del Virksomheder indenfor Handel, Industri og Haandværk.

Byens Indbyggerantal var i 1872 ca. 450, i 1873 var det naaet til 600, Oktober 1875 til 1006, November 1877 til 1397 og i August 1883 til 1702.

I Aarene 1884 til 93 kommer der Liv og Fremgang paa alle Omraader i Esbjerg, og denne Udvikling førte til, at Byen følte det snærende og hæmmende at blive styret af en gammeldags Sognekommune. Det første Forsøg paa at opnaa en Særstilling er et Andragende fra 8. August 1876 til Skads Herreds Kontor i Varde, fremsendt af Kaptajn Boysen, Slagter Gebhardt og Ølbrygger Olsen, om at Byen maatte faa Rettigheder som Flække uden dog at blive skilt fra Jerne-Skads Kommune, men Anmodningen blev afslaaet af Indenrigsministeriet. Som Tiden gik, blev Ønsket om Adskillelse imidlertid stærkere og nu ikke mindst fra Landboernes Side. I 1883 gjorde Skads et Forsøg paa at blive selvstændig Kommune, men Sagen blev afvist af Amtsraadet i 1884. Det var først i 1885, da Byen havde 2000 Indbyggere, at der blev gjort et Forsøg, som havde nogen Udsigt til at blive til Virkelighed. I Februar Maaned indgav 169 Kommunevælgere — det vil sige omtrent alle — fra Jerne-Skads Sogne et Andragende til Amtet om at blive skilt fra Esbjerg, da man frygtede, at denne By ved det kommende Valg til Sogneraadet vilde faa Flertal. Herredskontoret udarbejdede et Forslag til Adskillelsen, som særlig var baseret paa, at det var Statens Pligt at hjælpe den nye Kommune med Udgifter til kommunale

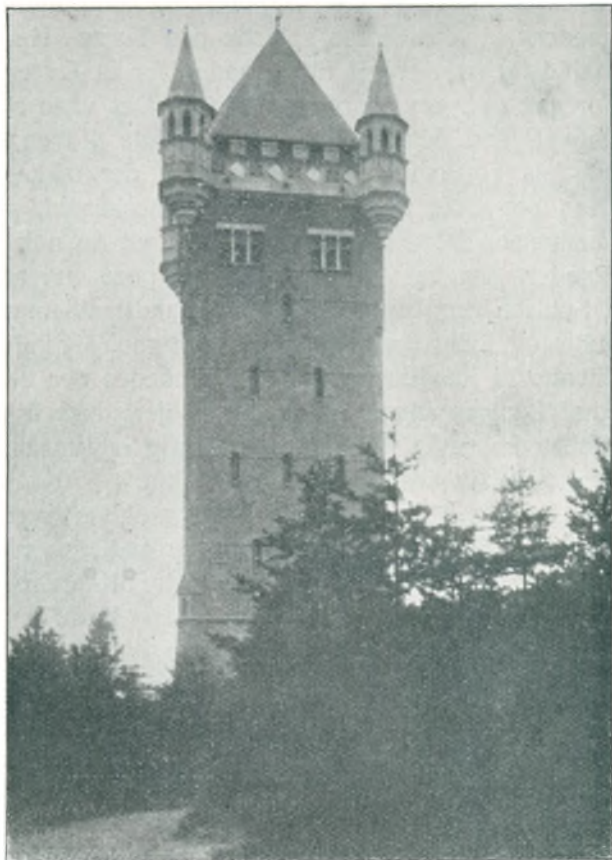
Institutioner, hvilke Udgifter den gamle Sognekommune slet ikke kunde magte. For at klare de øjeblikkelige og nødvendige Udgifter udkræves der derfor et Tilskud af Staten paa 60,000 Kr., som især skal anvendes til en ny Skole og en Fattiggård, og desuden et aarligt Tilskud af 5,000 Kr. i 10 Aar af Staten og 3,000 Kr. af Amtet. Man anfører, at et saadant Tilskud ikke tidligere er givet, men henviser til, at Ribe paa Finansloven 1867—68 og 1871—72 fik tilstaaet ialt 48,000 Kr. for Tab af Opland, Helsingør fik 120,000 Kr. for Tab ved Øresundstoldens Ophævelse i 1857, og Silkeborg fik 16,200 Kr. da den skulde have ordnet sine Sager efter Byforhold. Den 9. August 1886 gav Ministeriet et afslaaende Svar paa Andragendet under Henvisning til, at „Ministeriet ligesom Ribe Amtsraad maa formene, at en Ordning af Esbjergs kommunale Forhold i den antydede Retning vilde være forbunden med saa særdeles Vanskeligheder, og at navnlig Byens Evne til at subsistere som selvstændig Kommune uden Hjælp andet Steds fra efter Udløbet af det Tidsrum, for hvilket saadan Hjælp er paaregnet, maa anses for saa tvivlsom, at man har fundet overvejende Betæneligheder ved i alt Fald for Tiden at foretage Skridt til Fremme af denne Sag“. Skuffelsen kommer tydeligt frem i den Ansøgning, som Jerne-Skads Sogneraad kort efter — 20. August 1886 — sendte til Indenrigsministeriet om i alt Fald at faa et Laan. Det hedder i Indledningen med Hensyn til Afslaget: „Sogneraadet er blevet overrasket over dette Svar. De i Andragendet med Bilag indeholdte Oplysninger om, at Esbjerg By kun med Hjælp andet Steds fra kan dække sine kommunale Udgifter erkendes for rigtige, men desuagtet nægttes der Fremme af den Ordning, som vil gøre det lettest for rette Vedkommende, nemlig Staten og Amtskommunen, at yde Byen den Hjælp, som den trænger til og har Krav paa.“ Der gøres dernæst opmærksom paa, at det i alt Fald ikke kan gaa, som det gaar, thi de Indtægter, Kommunen har fra Esbjerg og som er det eneste, der kan anvendes paa denne By, er aldeles utilstrækkelige til dens Fattig-, Skole- og Vejevæsen m. m., navnlig vil Skolevæsenet i de følgende Aar kræve langt større Udgifter, end man kan overkomme. En ny Skole skal bygges straks, og de aarlige Skoleudgifter i Esbjerg kommer for Fremtiden op paa 10—11,000 Kr., mens Kommunen kun kan ofre 3,000 Kr. derpaa. I den Anledning søger Sogneraadet nu et indtil videre afdrags- og rentefrit Laan af Staten paa 25,000 Kr. til den nye Skole og et aarligt Tilskud paa 5,000 Kr. til Skolevæsenet ligeledes indtil videre. Der sluttes: „At det høje Ministerium ikke vil paalægge en fattig Landkommune en Forpligtelse, som rettelig bør bæres af det hele Land, og at det omfatter Esbjerg By med saa stor Interesse, at det vil foretage det fornødne til, at Byens kommunale Institutioner kan blive sat i tilbørlig, tidssvarende Stand, holder Sogneraadet sig forvisset om, og det haaber derfor, at i hvert Fald dette Andragende maa blive bevilget“. Man fik intet Svar paa denne Henvendelse, og i 1888 skete der fornyet Henvendelse til Rigsdagen gennem Kredsens Folketingsmand. Det næste Forsøg paa Adskillelse blev gjort i 1889, men heller ikke denne Gang blev Sagen gennemført, men man havde nu Fornemmelsen af, at det ikke vilde vare længe, før Adskillelsen skete. Allerede fra 1876 dannede Esbjerg et eget Brandfogeddistrikt, fra 1887 et eget Jordemoderdistrikt, fra 1889 et eget Distrikt for de Fattiges Kasse m. m. Ved en Skrivelse fra Justitsministeriet af 24. September 1890 blev Esbjerg, Rørkær og Strandby fra 1. Januar 1891 et eget Sognefogeddistrikt, og fra 31. Oktober 1890 dannede de samme Byer et selvstændigt Kirkesogn. Ved Sogneraadets valg den 12. December 1891 fik Esbjerg Flertal i Sogneraadet, og dette førte til, at Kommunevælgerne i Jerne-Skads indsendte Andragende til Ministeriet om Adskillelsen, idet man gør Rede for, at det nu er Esbjerg, der raader over alle kommunale Forhold. Den 30. Maj 1893 kom ovennævnte Andragende til Forhandling i Amtsraadet, og dette vedtog at andrage om Indenrigsministeriets Bemyndigelse til at tilstaa denne fra Januar 1894 at regne. Esbjerg Sogn skulde omfatte Esbjerg, Rørkær og Strandby, ialt 1000 Tønder Land med 32½ Td. Hartkorn.

Den 29. Juli 1893 gav Ministeriet sit Samtykke under Forudsætning af, at Amsraadet kunde godkende Opgørelsen af de fælles Aktiver og Passiver. I Henhold hertil forlangte Amsraadet sig et Forslag til en saadan Opgørelse tilsendt, og Sogneraadet efterkom Kravet ved at sende en Opgørelse dateret 25. August 1893. De Aktiver — Skoler og Fat-tighus, vurderet til 35,590 Kr. — som er beliggende i Jerne-Skads, overtages af disse Sogne med den dem paahvilende Gæld, stor 12,200 Kr. Endvidere behol-der Jerne-Skads alle Legater, ialt 519 Kr. 70 Øre. Ligeledes overtager Esbjerg de Aktiver med den derpaa hvilende Gæld, som er beliggende i denne By, nemlig to Skoler til en Værdi af 33,833 Kr., et Sprøjtehus til 900 Kr. og tilhørende Brandredskaber for 3,000 Kr., ialt 37,733 Kr. Gælden var 25,100 Kr. Kommunens Kassekredit deles med en Fjerdedel til Jerne-Skads og tre Fjerdedele til Esbjerg. Efter Amtets Bestemmelse skal hver af Kommunerne endvidere overtage sine fattige og alderdomsunderstøttede, Es-bjerg henholdsvis 22 og 18, Jerne-Skads 24 og 6. Amtet bifaldt denne Opgørelse, og ingen protesterede herimod. Dermed var en delig den 10-aarige Kamp ført til Ende, og i nævnte Tidsrum var Esbjergs Indbyggerantal steget fra 1700 til 6400.

Da nu Esbjerg var blevet selvstændig Kommune, ansaas det kun for et Tidsspørgsmaal, naar den vilde rykke ind i Købstædernes Rækker. Den 14. August 1894 ansøgte man Ministeriet om at blive ligestillet med Handelspladserne, men Regeringen undlod at tage Hensyn dertil. Man ansøgte atter i 1897 og i 1898 om Købstadbevilling, og endelig den 19. Marts 1898 underskrev Kongen Loven om Esbjergs Ophøjelse til Købstad fra 1. Ja-nuar 1899. Der var stor Jubel i Esbjerg, da Telegrammet kom om Lovens Underskrift. Sogneraadsformanden gjorde Festmiddag for Sogneraadet og enkelte andre, og Hotellerne holdt aaben hele Natten og arrangerede gratis Baller.

Ifølge Loven skulde der inden Juni Maanedes Udgang vælges et Byraad. Det almin-delige Valg blev afholdt 16. Juni, og de valgte var: Cigarhandler K. Simonsen, Bog-holder F. Lauritzen, Journalist C. Nielsen-Hauge, Læge Chr. Westergaard, Murermester J. Chr. Hansen, Sagfører Erich Erichsen, Vejmand Chr. Thomsen og Tømrermester N. Møller. De højstbeskattedes Valg blev afholdt 24. Juni, og valgte blev: Malermester J. M. Busk, Grosserer H. Pagh, Fabrikant N. J. Poulsen, Grosserer D. Lauritzen, Realskolebe-styrer Rübner-Petersen, Havneingeniør V. Westergaard og Købmand H. Friis Nielsen, 15 ialt foruden Borgmesteren, som er beskikket Formand.

Ifølge Lovens § 2 fik Esbjerg sin særlige Borgmester, hvad der kun var Tilfældet med 5 andre Byer foruden, nemlig Aalborg, Randers, Aarhus, Odense og Helsingør. Sidste Sogneraadsmøde blev holdt den 30. December 1898. Ved Midnatstid 31. December sam-

Vandtaarnet.

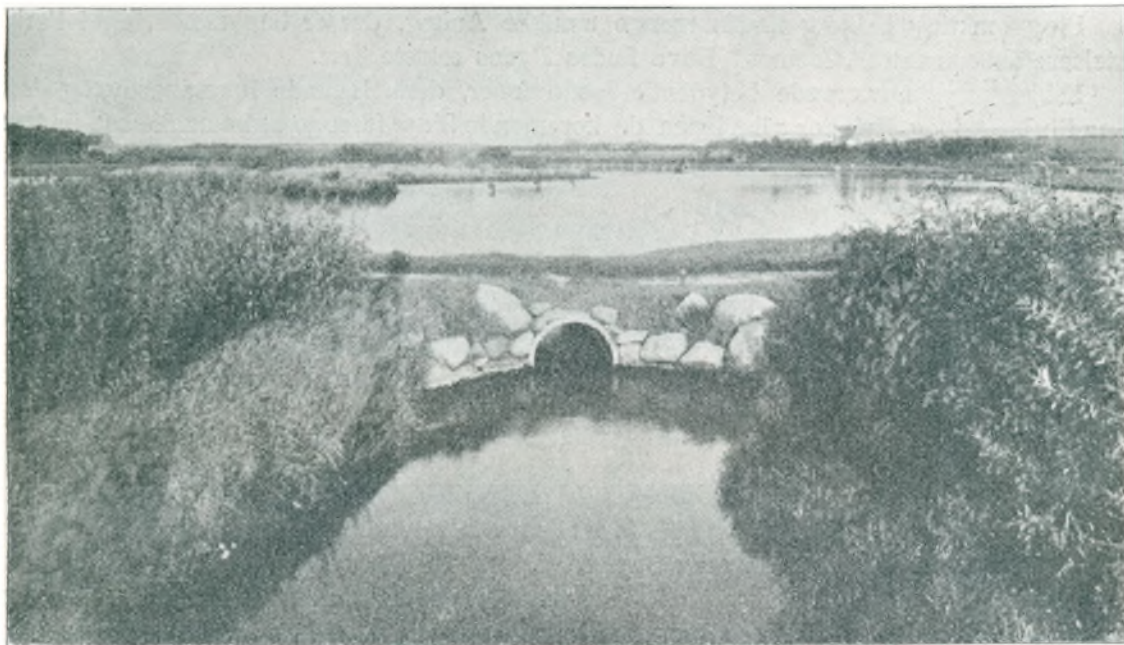
ledes Sogneraadet med Byraadet og andre indbudte paa Raadhuset og gav sit eget Gravøl, medens et Musikkorps spillede paa Torvet. Her blev ogsaa Sogneraadets Efterladenskaber højtidelig overleveret til Byraadet, for at Overgangen fra den gamle til den ny Tid kunde foregaa paa den værdigste Maade. Det viste sig, at Sogneraadet havde en Klokke og et Signet med dets Navn samt en Nøgle til Pengeskabet. Disse Attributer overgav Sogneraadets Formand til Borgmesteren, der takkede med en Skaal for Esbjerg Sogneraad. Man begyndte nu et gemytligt Punschesold, men der kom Melding fra de paa Torvet forsamlede Borgere og Borgerinder, at de nok kunde lide at se og høre lidt fra de høje Raader. Saa var der ikke andet at gøre end at vise sig. Og i Procession med Musiken i Spidsen drog nu By- og Sogneraadetsmedlemmer Arm i Arm Torvet rundt under Folkejubil og livlig Kanonade fra Altanerne. Med Møje naaede man gennem Tilskuernes Masse tilbage til Raadhustrappen. Nu vinkedes der til Tavshed, og Sogneraadetsformanden Fabrikant Poulsen sagde, at nu var Esbjerg ikke længere et Sogn med et Sogneraad, men en Købstad med et Byraad. Han fik sig et Hurra til Afsked, og saa kom Borgmester Lyngbye frem og hilste paa Borgerskabet.

Omkring 1888 begyndte Esbjerg at faa dygtige Forretningsmænd, som tænkte paa at faa hele Vestjylland til Opland og saaledes tage Konkurrencen op med de gamle Byer paa Østkysten. Disse søgte vel at ignorere denne Konkurrence, men Esbjergs Beliggenhed gav den en naturlig Overvægt, ogsaa fordi den var Frihavnen i Hamborg nærmest. Der gik vel nogle Aar endnu, før man omkring i Landet ret blev opmærksom paa Esbjerg, men efter Jubilæumsfesten i 1893 kendes det tydeligt, at man nu ventede sig noget af Byen.

Ved denne Tid mærkes det derfor ogsaa, at der er kommen mere „Sving“ i alting, og navnlig kendes det, som altid i saadanne Tilfælde, paa Jordpriserne. Da Jubilæumsfesten er forbi, begynder man at sælge Jord til hidtil ukendte Priser, mens man før har regnet med 1—2 Kr. pr □ Al., selv paa Byens bedste Pladser, saa sælges der i Efteraaret 1893 Jord til 3—7 Kr. pr. □ Al., men det er dog først med de store kommunale Nyanlæg i 1895—97, at der kommer noget eventyrligt over Udviklingen. Man har ofte kaldt Forholdene i Esbjerg for amerikanske, men Tiden indtil 1893 havde der saa vist ikke været noget amerikansk ved, i den Forstand man tager dette Udtryk, først nu kan man virkelig tale om en amerikansk Periode, som dog heldigvis ikke skulde vare længe.

Det er mærkeligt, hvor hurtigt Synet for de virkelige Forhold tabes, saasomt man har oplevet noget, som er lidt usædvanligt. Skal man tro de mundtlige Fremstillinger, saa gik den allerede efter blot 10 Aars Forløb ud paa, at man i omtrent et Par Aar levede i en almindelig og bestandig Rus, en vild Guldthørst, som ogsaa greb Omegnens Bønder, saa de lod Ploven staa og løb til Esbjerg, thi naar Værdierne saaledes myldrede op af Jorden her, saa kunde det jo aldrig betale sig at dyrke sin egen. „Efter Middagstogenes Ankomst var Torvet sort af Mennesker, men efter faa Minutters Forløb var her atter øde, tilfods eller tilvogns var de spredt ud over Byens Marker for at se paa Byggegrunde“. Og naar Bønderne om Aftenen kom til deres Hjemstation, stod Konerne paa Perronen og tog imod dem med det Spørgsmaal: Naa fik du saa noget Jord? Og Glæden og Forventningen var stor, om det var lykkedes. I Virkeligheden indskrænker den egentlige Jordsvindel sig væsentlig til Januar og noget af Februar 1896, og det var selvfølgelig ogsaa kun en ringe Del, som lod sig forstyrre deraf, Handel og anden Forretning gik fremdeles rolig sin Gang, selv i den værste Tid. Højden naaedes i Januar 1896. Nu var man bleven opmærksom omkring i Landet, og der strømmede Købere til fra alle Kanter. Da de Priser, der opnaaedes for Jorden, aldeles ikke svarede til de virkelige Forhold, men tildels endog var fremkommet ad kunstig Vej, saa maatte der komme en Reaktion, der blev lige saa voldsom og pludselig, som hele Udviklingen havde været forloren og overdreven. Mange Mennesker blev ruinerede, da Krakket kom og kun ganske enkelte

reddede sig ud deraf med en god Fortjeneste. Som Helhed er det imidlertid ikke det økonomiske Tab ved saadanne Kriser, der er værst, men den moralske Tilbagegang, som altid følger med, er værre. „Spekulanterne“ var ikke den fineste Race, og i det vilde Jag efter Penge tog man det ikke altfor nøje med Midlerne, ja det kommer endog i denne Tid til at gælde om Folk, som under jævne Forhold var hæderlige i al deres Færd. Det er da vistnok fuldkommen rammende, naar det under en af Retssagerne, som Spekulationen affødte, siges, at „i denne Spekulationsperiode sløvedes Retsbegreberne, og et stort Antal Forretninger kunde ikke staa for Moralens Domstol, og der foretoges ikke faa Transaktioner, som var paa Grænsen af det lovlige“. Der skabtes en Race af „Jordgrosserere“ af den tarveligste Sort, som spekulerede fuldt saa meget i Bøndernes Godtroenhed og Jordgriskhed, som direkte i selv at købe Jord. De var i Virkeligheden Bondefangere, som

Fra Byparken i Vognsbøl.

ogsaa trolig hjalp hinanden dels efter gammelkendte og dels efter nyopfundne Metoder med at snyde Bønderne. Enkelte af dem siges ikke at have haft anden Opgave end at gaa omkring fra Grundstykke til Grundstykke og byde paa Jorden, saa den nye Køber kunde tage og føle paa, at den var i Pris. Det forstaaer sig, dertil hørte Bondeklæder og Bondemaal, men det kunde de fleste af dem nok præstere, eftersom de selv var Jyder. Det er en Selvløge, at der flød Masser af Drikkevarer ved de mange Handeler, „Grossereren“ sparede ikke, som han selv var flot udhalet — høj Hat, Spadserepels, Guld-kæde og Ringe — saa skulde Lidkøbet være derefter, og ved større Handeler kunde man ikke nøjes med mindre end Champagne. Men da Sogneraadet ganske naturligt holdt tilbage med Hensyn til at anbefale Gæstgiverbevillinger, saa oprettedes alle Slags Foreninger, „Klubber“, hvor Drik, Spil og anden Uorden holdt til, og hvor det ikke var til at komme til Livs. I disse „Klubber“ og de mange Beværtninger holdt mandlige og kvindelige Snyltere til. Deres egentlige „Arbejdstid“ kom ved Nattens Frembrud, og da levedes der ofte paa disse Steder et vildt Liv.

Foruden Jordspekulationen spekuleredes der i Byggeriet og i Teglværksindustrien. Der blev i de nævnte Aar bygget, som aldrig før, og navnlig i Byens Udkant eller helt ude

paa Marken, hvor Jorden var billigst. Dette Byggeri kaldte endnu flere Arbejdere til Byen. I Anledning af det stigende Byggeri, var der gode Udsigter for Teglværkerne og det var saa heldigt, at der sydøst for Byen var Ler nok til dette Brug. Der kunde da ogsaa let afsættes alt, hvad der kunde produceres, og til stadig stigende Priser, ja man kunde slet ikke tilfredsstille Efterspørgselen, saa da Hotel „Spangsberg“ skulde bygges, maatte der hentes Sten fra Tyskland.

Det er en Selvfølge, at der ovenpaa en saadan Svindel maatte følge en Stagnation, især da Byen kort efter blev færdig med de store kommunale Arbejder. Denne Stagnation blev mere langvarig end den stærke Fremgang, thi medens den sidste strakte sig over 3 Aar, saa varede Stagnationen i omtrent 5 Aar. Først i Løbet af 1902 bliver Forholdene lysere, og Byen kan siges at være kommet over Krisen og igen at være i rolig Fremgang.

I og omkring Esbjerg findes mange smukke Anlæg, der er beplantede, og i Forlystelsesetablissementet „Casinos“ Have findes Byens ældste Træ.

Esbjerg Bys nuværende betydende Institutioner, dens ledende Foreningsliv og dens kendte Mænd og Kvinder vil vi paa de kommende Sider forsøge at fremstille saa fyldestgørende, som Pladsen og de til Raadighed staaende Oplysninger tillader.

M. MORTENSEN, Borgmester, er født den 4. September 1871 og blev Medlem af Esbjerg Byraad den 14. Januar 1902. Valgtes til Borgmester den 1. April 1929. Formand for De sammensluttede Fælles-Andelsbagerier i Danmark, Medlem af Købstadforeningens Bestyrelse og af Bestyrelsen af købstadkommunale Elektricitetsværker.

MEDLEMMER AF ESBJERG BYRAAD er: Borgmester, Lokomotivfører M. Mortensen, Forretningsfører R. P. Nielsen Kock, Næstformand, Sagfører H. G. Bang, Fotograf G. Bjerknæs, fhv. Hotelejer A. P. Brandholt, Baneformand C. T. Christensen, Guldsmed M. F. Erlandsen, Murermester Kr. Jensen, Kasserer N. Chr. Jespersen, Sagfører N. Jæger, Fisker O. J. Kristiansen, Kontorchef L. J. Larsen, Kommunelærer S. E. Mejlvang, Bødker A. C. Mogensen, Redaktør L. Højer-Nielsen, Forretningsfører S. Skov Nielsen, Bankdirektør J. W. Palludan, Fru F. Petersen, Kommunelærer P. Damgaard Petersen, Bogtrykker K. Rosendahl, Havnebetjent C. P. Roust, Arbejdsmand M. Stokholm, Arbejdsmand S. P. Thomsen, Købmand Lindberg Tranberg og Trafikkontrolør H. J. Truelsen.

Byraadssekretær er Kommunaldirektør Bernhard Nielsen.

ESBJERGS HAVN. Vesterhavet har i Tidens Løb tvunget Jylland til at lukke sig af mod Vest. Barsk og utilgængelig ligger Kysten fra Skagen til Blaavand, og saadan har det været, saa langt vor Historie gaar tilbage og meget længere. Sonden for Blaavand var det kun ved Ribe, at der kunde tænkes paa Sejlads til fremmede Lande, ellers maatte den Handel og andet Samkvem, som man efterhaanden fik med fremmede Folkeslag, komme til at gaa mod Syd over Land. Og da Søvejen ind til Ribe lidt efter lidt blev ufarbar, blev det over Land, at den meste Handel, i alt Fald for Jyllands Vedkommende, kom til at gaa.

Esbjerg ved Havneanlæggets Begyndelse i 1868.

Vi ved alle, at Midtpunktet for denne Handel var Hamborg, fra Hansestædernes Dage til midt i det 19. Aarhundrede var denne By Jyllands Hovedstad, mere end København var det. Men sligt sætter sine Spor. Tyske Ord og tyske Penge blev gængse mellem os, og siden kom tyske Klæder og Sæder. Men da Fyrrerne — og navnlig Trearskrigen — kom med den stærke nationale Vækkelse og Had til alt Tysk, da følte dette som en Ydmygelse, og baade i Stændersalen og senere i Rigsdagen begyndte man at spejde mod Vest, „mon der dog ikke kunde findes et Sted paa Jyllands Vestkyst, hvor der kunde bygges en Havn, en fri, vestlig Vej ud til den store Verden, saa vi kunde blive fri for denne Afhængighed af Tyskerne“.

Det var Krigen i 1864, der gav Stødet til, at Tanken atter genoptoges. Med disse Ting for Øje er det, at Esbjerg Havn anlagdes, og derudfra maa den ses og vurderes.

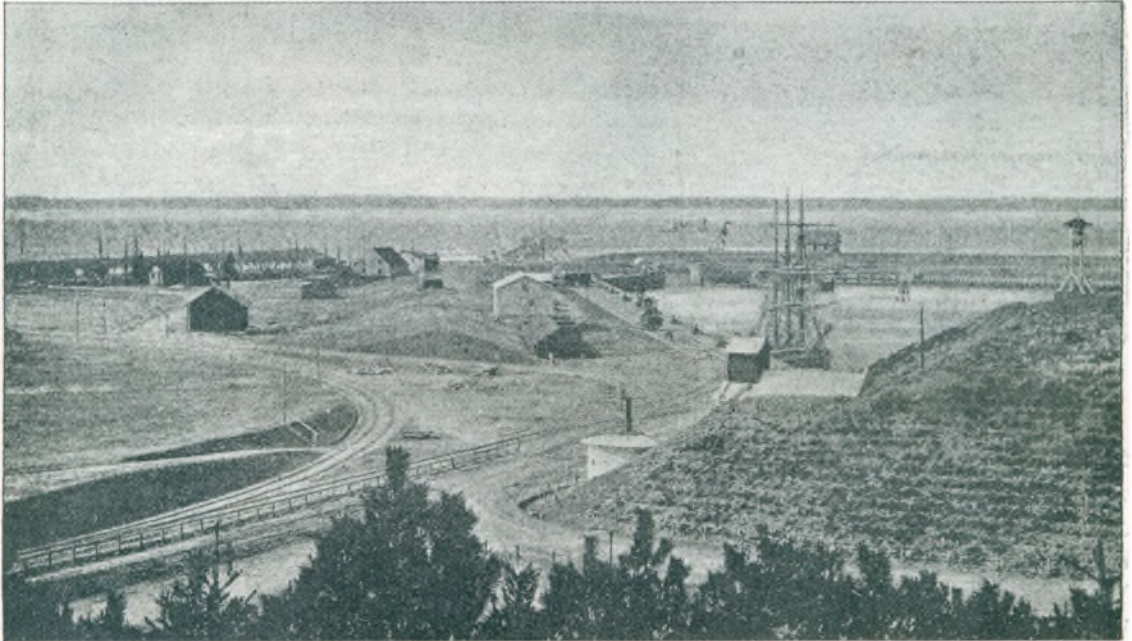
Allerede i 1840 var der Planer fremme om at lægge en Havn i Hirtshals, men disse Planer blev ikke til noget. Der var Tanker om Havn ved Husum, Listerdyb og Romø, men ingen af disse blev nogensinde til Virkelighed. Det er det private Initiativ, der har Æren af, at der endelig blev gjort Forsøg paa at lette Forbindelsen vestpaa, idet Vestjyderne selv med Tanken paa de sidste Aars ret anselige Udførsel i 1851 begyndte Arbejdet for at faa bygget Landingsbroen ved Hjerting.

Derom hedder det i en trykt Beretning af 16. Januar 1853:

„Efter at Kreaturudførslen til England fra Jyllands Vestkyst, navnlig fra Hjerting, havde begyndt at udvikle sig ved Hjælp af engelske Dampskibe, blev Savnet af en Landingsbro saare føleligt her paa Egnen. Efter forudgaaet Indbydelse af Herredsfogeden i Skads Herred, Crone, Konsul Mathiasen af Hjerting, Købmand J. Jensen af Varde og Amtmand, Grev Schulin samt Konsul Husted af Ringkøbing dannede sig under 29. April 1851 ved et i Hjerting afholdt Møde et Actieselskab med det Formaal at se et saadant Savn afhjulpet, og valgtes en Committee til at fremme dette Anliggende. Da Actietegningen derefter var saavidt fremmet, at der var tegnet Actier til et Beløb af 10,000 Rd., afholdtes under

5. Juni s. A. et Møde af Actionairerne i Hjerting, hvor da vedtoges, at en Pælebro skulde opføres nordvest for Hjerting, og Commiteen genvalgte med udstrakt Fuldmagt til at besørge denne Broes snarest mulige Opførelse af en dertil valgt bygningskyndig som Entrepreneur for det hele Arbejde med Undtagelse af Tømmerleverancen, som Commiteen, for at sikre sig Tømmerets bedst mulige Beskaffenhed, selv paatog sig.“

I Efteraaret 1852 var Broen færdig og den havde kostet 16,750 Rdl. $36\frac{2}{5}$ Sk.. Aktiekapitalen var imidlertid naaet til 16,250 Rdl., hvoraf Staten havde tegnet de 6,000 Rdl. Gang paa Gang ødelagde Isen denne Bro, og Gang paa Gang blev den repareret, og trods det, at Staten stadig viste sig villig til at yde Tilskud, tabte man tilsidst Modet i den haabløse Kamp mod Isen, og i 1862 blev det vedtaget at sælge Broen, der indbragte knapt 3,000 Rdl.. Broens Indtægter havde kun været middelmaadige — i Aarene 1854—62 kun gennemsnitlig 380 Rdl. aarlig.

Esbjerg Havn i 1892.

Det var først med Sønderjyllands Tab, at der kom Alvor og Kraft i Planerne om en Havn ved Vestkysten. Angaaende denne Havns Beliggenhed stod Valget mellem Strandby og Hjerting, men førstnævnte sejrede, og den 6. Januar 1868 forelagde Indenrigsminister Estrup da sit Lovforslag desangaaende i Rigsdagen (Angaaende dette henviser vi til Byens Historie Side 137).

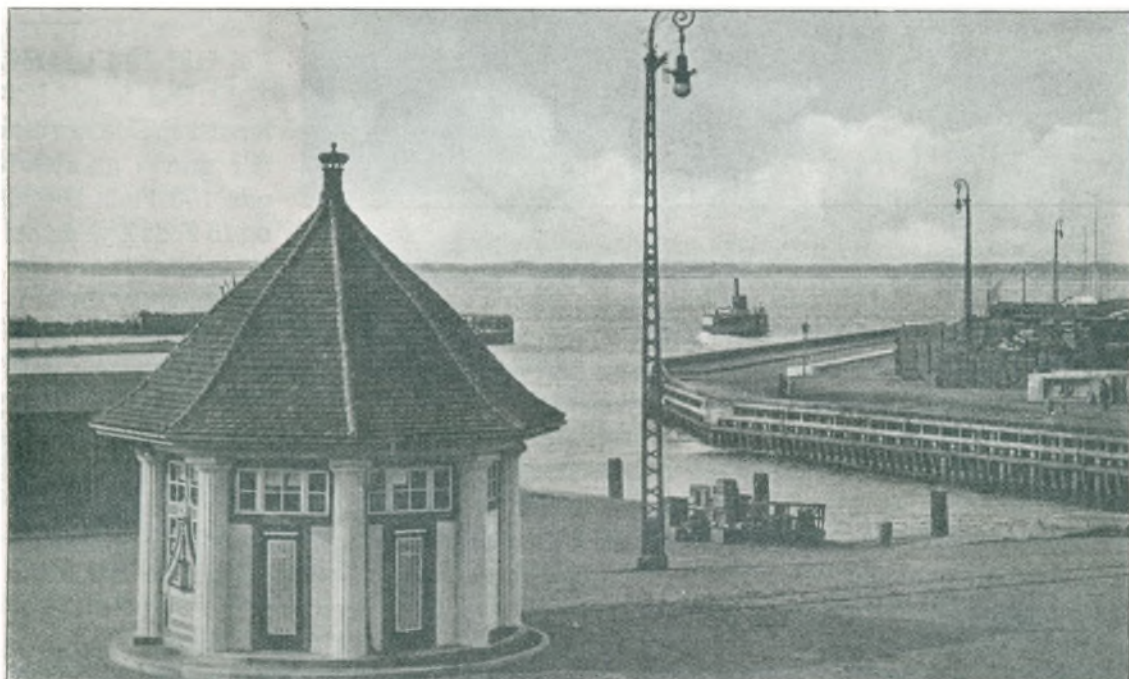
Den 24. Maj 1868, en Maaned efter Lovens Vedtagelse, skrev Estrup til Vandbygningsinspektør Carlsen og anmodede ham om at overtage Anlægget. Den 31. Juli udbødes Arbejdet i samlet Entreprise og Beskrivelse, Overslag og Betingelser blev fremlagt. Anlægget deles i 3 Dele:

1. En Dokhavn omgivet af et Dige, i den endelige Kontrakt anslaaet til 210,000 Rdl.
2. En i Diget anbragt Skibsstartssluse med tilhørende Slusegab, 120,000 Rdl.
3. En Forhavn, indesluttet af to Moler, til den ene slutter sig en Lededæmning, 205,000 R.

Det blev en Schweizer, Ingeniør Carle, der havde gjort sig fordelagtig bekendt ved Bygningen af Helsingborgs Havn, som fik Havnebygningen i Entreprise, og den 17. November undertegnede han Kontrakten med Gehejmeetatsraad Tietgen som Kautionist. Kammerraad Reimers med sin Assistent Zahrtmann kontrollerede paa Statens Vegne Ar-

bejdet. Carle havde imidlertid ikke Held med sig her. Arbejdet gik ham ikke villigt nok fra Haanden, og han kunde ikke faa det færdigt til den aftalte Tid, og tilsidst fratoges det ham og overdroges til et Konsortium med Muremester Lauritz Petersen af København som befuldmægtiget. Carles tidligere Assistent, Ingeniør Emil Petersen, blev den ledende, men da Gedalia, der var med i Konsortiet gik fallit, kontraherede Staten med Hoffmann og Gundersen, der endelig fik Havnen færdig og helt afleveret den 30. August 1878. Dokken selv blev aabnet for Skibene i August 1874. Det var især Lededæmningen, som det trak ud med at faa færdig.

Da Anlægget i 1878 blev endelig afleveret, havde Havnen altsaa været benyttet i omtrent 4 Aar, og man havde i den Tid, efterhaanden som Trafikken gik fremad, haft god Lejlighed til at erfare dens Mangler. Dybden var for ringe og der var for lidt Anlægs-

Parti fra Esbjerg Havn.

plads. Forhavnen, som den Gang egentlig kun bestod af Slusegabet, ønskede man udvidet, idet nemlig mange Skibe, dersom Dybden blev forøget et Par Fod, kunde blive i Forhavnen og spare sig Ulejligheden og Bekostningen med at gaa ind i Dokken. I Rigsdagssamlingen 1875—76 behandledes Sagen, og paa Finansloven blev bevilget 500,000 Kr. fordelt paa 3 Aar til Havnens Forbedring. I 1876—77 udbetaltes de første 200,000 Kr., og i 1881 var Arbejdet tilendebragt. I Rigsdagssamlingen 1885—86 fremkom der Forslag om Anlæg af en Fiskerihavn, og dette vedtoges. Forhavnen blev udvidet, og Fiskerihavnen anlagt. Da dette var færdigt i 1889, havde det kostet 390,000 Kr. Havnen bestod nu af en 12 Fod dyb Dokhavn med et Areal af ca. $8\frac{1}{2}$ Td. Land og 800 Fod Kaj, en 15 Fod dyb Forhavn med 1100 Fod Kaj og en 13 Fod dyb Baadehavn (Fiskerihavn) paa $\frac{5}{7}$ Td. Land. Den havde nu kostet $2\frac{1}{2}$ Million Kr., men den havde ogsaa den største Skibsfart fra Udlandet næst efter København, Aarhus og Aalborg. Dertil kom, at Havnen var saa godt som isfri og i den Henseende ialfald stod over alle danske Havne. I de følgende Aar, 1891—92, blev der opført et stærkt Afviserværk langs den nye Del af nordre Mole, i Lighed med, hvad der nogle Aar før var sket ved den gamle. Bekost-

Havnevagten (ny Havn).

ningen ved begge Arbejder var ialt 194,000 Kr. I 1892 udvidedes Forhavnen for at skaffe Anlægsplads, mens en senere paatænkt Uddybning af Dokhavnen stod paa. Paa Finanslovene 1893—94 og 1894—95 blev bevilget 250,000 Kr. til en saadan Udvidelse, nemlig en 900 Fod lang Kaj vinkelret paa den 1100 Fod lange Forhavnskaj. Udenfor blev der gravet en Rende paa 150 Fods Bredde og 15 Fods Dybde, den saakaldte „østre Forhavn“. Da dette Arbejde var udført, havde Forhavnen ialt 2000 Fod Bolværk. Da man i 1894 var færdig med Forhavnsarbejdet, uddybede man Dokhavnen til 19 Fod, Slusetærskelen til 18 Fod og byggede nye Kajer paa ialt 1500 Fods Længde. I Havnens nordvestre Hjørne anlagdes en mindre Beddingsplads. Disse Arbejder kostede 1 Million 180,000 Kr. I 1897—98 uddybedes Forhavnen ligeledes til 19 Fod, og Kajen ombyggedes. Hertil medgik 140,000 Kr. I Finansaarene 1897—98 til 1901—02 blev der anlagt en ny Fiskerihavn (der nu kaldes Gamle Fiskerihavn) vest for Dokhavnen, med 4 Ophalingsbeddinger til Reparation af Fiskefartøjer. Havnen stod da Staten i ca. 5½ Million Kr. I Finansaarene 1907—09 ombyggedes østre Kaj i Dokbassinet, og i 1914—21 udførtes en Flytning af søndre Mole og en Uddybning af søndre Forhavn, endvidere blev der ved Lov af 30. April 1909 vedtaget en større Udvidelse af Havnen med en ny Fiskerihavn og en ny Trafikhavn nordvest for den gamle Havn. Disse med flere Arbejder, der udførtes i Tiden 1909—10 til 1925—26 kostede ialt 12,8 Millioner Kr., deraf Fiskerihavnen ca. 6,3 Millioner Kr. og Trafikhavnen ca. 6,5 Millioner Kr. Den ny Fiskerihavn toges allerede i Brug i Maj 1917 og den ny Trafikhavn i Vinteren 1920—21. Havnens samlede Anlægskapital var nu ca. 20 Millioner Kr. Hele Havnens Landareal er ca. 121 ha. Havnebassinerne har et samlet Areal af 47,7 ha og en samlet Kajlængde af 4930 m, der fordeler sig saaledes: Søndre og Østre Forhavn 9,4 ha med 685 m Bolværk paa 7 m Vanddybde og 70 m paa 4,7 m. Dokbassin med Slusegab 5,5 ha med 985 m Bolværk paa 6 m. Gl. Fiskerihavn 4,8 ha med 655 m Bolværk paa 6,5 m. Ny Trafikhavn 15,0 ha med 310 m Bolværk paa 8,8 m og 250 m paa 7,6 m samt Ny Fiskerihavn 13 ha med 1975 m Bolværk paa 5,7 m Vand.

Som Havnen gav Stødet til Byens Fremstaaen, har den ogsaa hele Tiden dannet Grundlaget for dens Trivsel. I de første Aar levede alle paa Havneanlægene. Den første Havn, der blev bygget af Ingeniør Carle, medførte ganske vist økonomisk Ruin for denne, og Tietgens Kaution kostede ham 350,000 Kr. De gennem Aarene stadig fortsatte Havneudvidelser har givet Arbejde til mange Hænder, men langt mere betyder dog den store Trafik, som Havnen har skabt. Esbjerg har i mange Aar været Danmarks vigtigste Udførselshavn næst efter København. Udførselen tog sin Begyndelse, saa snart Havnen var

færdig, og i 1875 begyndte Det forenede Dampskibsselskab ugentlig Rutefart til England. Efterhaanden som Udførselen steg, blev de anvendte Skibe større og bedre indrettede, og fra 1888 blev Eksportruterne statssubventionerede. Byen blev Sæde for en Række store Eksportfirmaer, og der anlagdes store Slagterier. Men ogsaa Indførselen fandt Vej over Esbjerg. Der kom stor Import af Korn og Foderstoffer, Kul, Trælast, Kunstgødning m. m. Det var navnlig Konsul D. Lauritzen, som 1883 grundlagde en Forretning i Esbjerg, der blev den førende i denne Side af Udviklingen, og flere af Byens

Sømandshjemmet i Esbjerg.

største Virksomheder er efterhaanden udskilte som Filialer af denne. Byens stærke Afhængighed af Havnen skabte under Verdenskrigen en Stilstandsperiode, men da Fiskeriet samtidig tog et meget stærkt Opsving, bødede dette noget herpaa. Efter de seneste Udvigelser er Havnen i Stand til at tage en endog meget forøget Trafik, og Byen har saaledes rige Udviklingsmuligheder. Dertil kommer, at Esbjerg Havn praktisk talt er en isfri Havn, der altid har kunnet besejles, naar de indre Farvande lægger til. Fiskeriet har som nævnt været i stærk Udvikling, hvilket ogsaa staar i Forbindelse med, at man nu fortrinsvis driver søgaaende Kutterfiskeri med store Motorfartøjer, og der findes endnu ikke andre Havne paa Vestkysten end Esbjerg og Tyborøn, hvorfra dette kan foregaa. Det har udviklet sig saa stærkt, at den store nye Fiskerihavn allerede begynder at blive for

lille. Den indbragte Fisk sælges mest i fersk Tilstand ved Auktioner, dog er der ogsaa anlagt en større Hermetikfabrik. Ogsaa Fiskeriet har skabt Muligheder for adskillige Erhvervsgrøene i Byen, saaledes Baadebyggerier, Tovværksfabrik, Pakkasefabriker, Maskinfabriker for Baadmotorer m. m.

Havnen bestyres af et Havneraad paa 5 Medlemmer, nemlig

Restaurationen ved den nye Havn.

Havneingeniøren, 2 af Ministeriet for offentlige Arbejder for 6 Aar beskikkede Medlemmer samt 2 af Esbjerg Byraad valgte Medlemmer. Ministeriet beskikker for 6 Aar et af de 5 Medlemmer til Raadets Formand og Havnens Regnskabsfører. Paa Ministeriets Vegne fører Vandbygningsdirektøren Opsyn med Havnen. Medens Indtægterne af Havnen i 1874 udgjorde 7,507 Kr., var de 1880 stegne til 40,629 Kr. og 1891 til 100,919 Kr., i 1899—1900 var de 261,935 Kr., i 1909—10 397,121 Kr., i 1919—20 346,524 Kr., i 1926—27 1,813,128 Kr. og i 1930—31 2,402,158 Kr., deraf Havne- og Bropenge for de 4 sidstnævnte Finansaar, henholdsvis 353,930, 234,552, 1,562,114 og 2,104,490 Kr. Havnen staar ved Havnebane i Forbindelse med Banegaarden.

K. K. SKADHEDE,
Havneingeniør.

V. P. LARSEN,
Havnemester.

A. P. LARSEN,
Havnefoged.

KRISTIAN KRISTENSEN-SKADHEDE, Havneingeniør, er født den 16. Januar 1881 i Bøvling som Søn af Gaardejer Jens Kristensen-Skadhede og Hustru Margrethe født Jensen, gift 1911 med Alexandra Charlotte Augusta Persson. Student 1900, Eksaminand 1900, cand. phil. 1901, Kandidat 1906, Sekondløjtnanteksamen 1908, fra 5. Maj 1906 til 8. Oktober 1907 Værnepligtig ved Ingeniørregimentet, fra 9. Oktober 1907 til 31. Marts 1908 assisterende Ingeniør ved Vej- og Kloakanlæg i København, fra 1. April 1908 til 30. November 1917 assisterende Ingeniør, fra 1. December 1917 til 29. Februar 1920 Ingeniørassistent, fra 1. Marts 1920 til 31. Marts 1922 Ingeniør af 2. Grad, fra 1. April 1922 Distriktingeniør under Vandbygningsvæsenet (1. April 1908 til 31. Marts 1920 ved Bygning af Thyborøn Havn, fra 1. April 1920 til 31. Marts 1922 i Vandbygningsdirektoratet, fra 1. April til 31. Juli Havneingeniør og Formand for kongelig Havnekommission, Fr. Havn, fra 1. August 1922 til 31. Juli 1925 i Vandbygningsdirektoratet), 1. September 1925 Havneingeniør og Formand for Havneraadet i Esbjerg, Regnskabsfører for Esbjerg Havn.

V. P. A. LARSEN, Havnemester, er født den 5. August 1873. Kom straks efter Konfirmationen til Søs, først med Skoleskibet „Georg Stage“, derefter med Sejlskibe i oversøisk Fart, tog Styrmandseksamen i Oktober 1894 og Marts 1895, derefter Sejlskibets Styrmand med Sejlskibe i oversøisk Fart til 1900, ansat som Styrmand under Vandbygningsvæsenet den 1. April 1900 og Skibsfører den 1. April 1913, udnævnt til Havnemester i Skagen den 1. August 1917, forflyttet til Frederikshavn den 1. November 1922 og til Esbjerg den 1. Juli 1931.

A. P. LARSEN, Havnefoged, er født den 22. August 1882 og ansat som Havnebetjent ved Esbjerg Havn den 1. August 1911, Havneassistent den 1. Maj 1917, Havnefoged siden 1. Juli 1931.

Besejlingen af Havnen ledes ved en Række Fyr. Yderst Graadyb Fyrskib, der er udlagt 1906, derefter Skallingen Vinkelfyr, Sædenstrand Ledefyr og Strandby Vinkelfyr, forskellige Lystønder, og paa Esbjerg Havn et dobbelt Ledefyr samt forskellige Havnefyr paa Molerne.

Der findes Lodsstation, Redningsstation og Stormvarselstation.

Af de mange Bygninger paa Havneterrænet skal vi fremhæve: Administrationsbygningen, Toldkammerbygningen, Statens Eksportslagteri, Det Forenede Dampskibsselskabs Kontorbygning, Havne- og Toldvagtbygningen ved de nye Havne samt Fiskepakhuse, der udlejes til Fiskere og Fiskeeksportører, samt den store Fiskeauktionshal.

ESBJERG LODSERI. Lodseriet gennem Graadyb til Esbjerg er egentlig et forholdsvis nyt Lodseri, idet der paa Grund af Farvandet Graadybs Beskaffenhed ikke har været Brug for et ordnet Lodseri tidligere. Dog skal der have været en Lods, Christen Pedersen, der var ansat fra 1832 til 1844 med Bopæl i Oksby.

Et Farvandskort fra ca. 1830 viser Farvandet Graadyb i en hel anden Skikkelse end den nuværende. Da var Anduvningen næsten spærret af en Banke paatværs af dette, kaldet „Smørsand“, hvorpaa der kun fandtes ca. 9 Fod Vand paa Højvande, medens der fandtes et sydvestligt Løb sønden om Smørsand og et nordvestligt norden om, begge med lidt større Vandstand, men dog ikke egnet til regulære Farvande. I Løbet af Tiden henimod 1870 er dette „Smørsand“ dog udjævnet saameget, at der ved Trafikkens Fremkomst gennem Graadyb regnedes med en Dybde af ca. 12 Fod over Smørsand, som nu herefter har faaet Navnet „Barre“.

Det var denne Vandstand, der blev taget Hensyn til, da Dokhavnen ved Esbjerg blev bygget, idet denne blev anlagt med en Vandstand paa Doktærskelen af 12 Fod ved normal Højvande.

Efter at Loven om Esbjerg Havn var vedtaget, og Arbejdet paabegyndt, og der derved vel nok kunde forventes mere Trafik — der var allerede før den Tid udført enkelte Kreaturladninger fra Hjerting til England med engelske og danske Smaadampskibe — blev det egentlig nødvendigt at ansætte Lodser til Betjening af Sejladsen. Efter at det første Lodsartøj var blevet bygget i 1873 i Nordby og midlertidig taget i Brug, blev det første Hold Lodser ansat i 1874 med N. S. Brinck som Formand og følgende 5 som tjenstgørende Lodser nemlig: M. H. Iversen, H. Jensen, Jacob Hansen, A. M. J. Holst og Chr. Gundesen.

Efter Brincks Afgang ved Døden i 1879 blev A. Holst Formand i 1880 og forflyttedes til Esbjerg, samtidig med at Chr. P. Smith og Chr. Jørgensen blev ansat, Smith som bosiddende i Esbjerg og Jørgensen i Nordby. Efter Jacob Hansens, Chr. Gundesens og Chr. Jørgensens Afsked ansattes Jacob Thomsen den 1. September 1881, R. K. Jensen den 15. Oktober 1884 og L. J. Holst den 1. Februar 1886.

Det første Lodsartøj — kaldet „Lange Maren“ — var indrettet til Logi for 4 Mand skiftevis, men da dette aldeles ikke egnede sig til Lodstjeneste udenfor Barren, naar der var lidt Urolighed med Søgang og lidt frisk Brise, blev en mindre Dæksbaad (norsk) anskaffet med det Formaal at kunne afgive og aftage Lods udenfor Barren. Lodsartøjerne laa som Regel til Ankers i Hobodyb bag Skallingen, og herfra holdtes der Udkig efter ankommende Skibe. Foruden Lodstjenesten havde Lodserne tillige paataget sig at holde Farvandets Afmærkning i Orden, hvilket gav et meget sparsomt Tillæg til den i det hele taget meget sparsomme Indtægt, som Lodserne den Gang havde. Dette Afmærkningsarbejde foregik tidlig om Foraaret, efter at Isvinteren var forbi, og sent om Efteraaret før Vinteren begyndte, og gav Lodserne en Biindtægt af 120 Kr. pr. Mand aarlig.

Under Isperioden, som i den Tid begyndte, saa snart den første Isdannelse havde ladet sig se, søgte Lodserne i Havn og lagde Kutterne op for Vinteren, al Fremmedtrafik standsedes da, indtil der atter blev isfrit. Under saadanne Isperioder vendte Lodserne hjem til Nordby og holdt derefter Udkig fra et dertil bygget Udkigshus paa Toppen af Kiggebjergget vest for Nordby. Efter 1883 blev denne Udkigsstation nedlagt og Huset nærmest overladt til Forfald, indtil Nordby Kommune for nogle Aar siden har overtaget og repareret det som et Minde om svundne Tider. Under disse Isvintre blev Lodsjollen trukket paa Land ved Fanøs nordvestlige Pynt „Stejlen“, hvor den laa klar til eventuel Benyttelse i Tilfælde af, at et ankommende Skib skulde tilkalde Lods.

Da der, paa Grund af Lodseriets ubrugelige Materiel, overhovedet ikke kunde forventes, at Lods kunde erholdes eller aftages udenfor Barren og de trafikerende Skibsførere

efterhaanden selv fik tilbørlig Kendskab til Besejlingsforholdene, undlod man ganske at benytte Lods, og da den øvrige Trafik var langtfra tilstrækkelig til en levemæssig Indtægt, bevilgede Staten i en Aarrække 600 Kr. til de 4 ældste og 500 Kr. til de 2 yngste Lodser. Det var i det hele taget en ret kummerlig Tilværelse, Lodserne førte fra Lodseriets Oprettelse til i Begyndelsen af 1890erne, liggende bag Skallingen i et ubrugeligt Fartøj og holdende Vagt Dag efter Dag og Nat efter Nat efter en Lodschance, samtidig med at de enkelte Skibe, der passerede forbi, ikke skænkede Lodserne en Tanke.

I Midten af Firserne blev man endelig paa det rene med, at skulde Lodseriet blive til en aktiv Hjælp for Trafikken, maatte der anskaffes et Fartøj, der kunde holde Søen, og i 1887 byggedes da en Kutter paa Buhls Værft i Frederikshavn. Denne Kutter kostede i fuld monteret Stand 20,000 Kr. Den 1. December 1887 rejste Lodserne Thomsen, Holst og Iversen, der var blevet antaget til Tjeneste som Lodsaspirant, samt en Dreng, der skulde sørge for de kulinariske Krav, til Frederikshavn for at hente Kutteren. Efter behørig Overtagelse i Frederikshavn afsejlede Kutteren den 10. December, og efter en meget stormfuld Rejse for to- og trerebet Sejl ankom Kutteren den 18. December til Esbjerg. Nu havde Lodseriet da endelig faaet en Kutter til Brug for Trafikken, men da der, naar Rutebaadene undtages, intet var i Vente, blev Kutteren oplagt, og Aspiranten og Drengen afmønstret den 31. December. Lodserne, der boede i Nordby, indrettede sig nu paa gammel Vis med Udkig for Resten af Vinteren, og det var vel ogsaa vedblevet saaledes, dersom ikke Kritikken i Februar Maaned var begyndt at røre paa sig. I et lokalt Blad blev der anket over, at „den nye Lodskutter, som Søfolk var saa glade for, da den var i Vente, endnu henlaa ved Bolværket i Esbjerg i Stedet for, at den burde være paa sin Station for at modtage ankommende Skibe udefra“. Dette hjalp. Lodserne kom over til Esbjerg fra Nordby, Kutteren gjordes søklar, og den 20. Februar 1888 afsejlede den, og med svag nordøstlig Kuling ankrede den udenfor Barren, men nogle faa Dage efter var Isdannelsen med den vedvarende lette Frost af nordøst bleven saa stærk, at det blev nødvendigt at lade Kutteren slæbe i Havn af en af Rutebaadene.

Dermed begyndte en meget streng Periode for Lodserne, som atter maatte etablere Udkig paa Kikkejberget med Lodsjollen liggende parat paa Fanøs nordvestlige Punt. Det var ikke behagelige Ture Lodserne denne Vinter maatte tage, naar et Skib ankom, og det traf sig flere Gange. Udkigsmanden maatte, efter at han først var klar over, at et ankommende Skib ønskede Lods, sammenkalde til Baadtjeneste. Derefter var der $1\frac{1}{4}$ Times Gang ud til Jollen, denne maatte saa rulles ud og sættes i Vandet. Dersom det lodssøgende Skib nu havde ankret op udenfor Barren, begyndte en anstrengende Tur enten med Sejl eller med Aarer ud til Skibet. Det kunde jo ogsaa ske, dersom vedkommende Skibsfører kendte lidt til Forholdene, at Skibet da kom indefter imod Jollen, eller det i mange Tilfælde blev for længe at vente, og Skibet derfor gik i Havn uden Lods. Naturligvis kunde saadanne Lodsture kun foregaa med aldeles fint og gunstigt Vejr, og i saa Tilfælde kunde en eller undertiden to Lodsture være velkommen — det gav da en ekstra Fortjeneste paa 20—40 Kr. — men var disse Ture forbundne med store Strabadser, ønskede Lodserne dem Pokker i Vold.

Efter Isvintrene i 1888—89 og 90, hvor Lodseriet flere Gange havde Assistance af Havnedamperen, blev man klar over, at endnu bedre og kraftigere Hjælp var nødvendig, og derfor blev i de efterfølgende Isvintre Fyr- og Vagervæsenets Damper „Løvenørn“ eller Kanonbaaden „Absalon“ under Orlogskommando sendt til Esbjerg for at assistere Lodserne ved den efterhaanden tiltagende Trafik. Vandstanden paa Barren havde efterhaanden bedret sig ret betydeligt, saa at man i 1890 regnede med ca. 14 Fod og i 1900 ca. 19—20 Fod.

I Sommeren 1893 blev Lodsformand A. Holst afskediget, og i hans Sted blev Styrmand

S. H. Ibsen ansat som Formand. Lodseriets 3 ældste Lodser ansøgte om den ledige Formandsplads, og formentlig ræsonnerede man da, at naar Lodseriet ikke selv kunde blive enig om at vælge sin Formand, afgjordes Sagen lettest ved at ansætte en af de fremmede Ansøgere, som anbefaledes som nøje kendt med Farvand og Havn. Styrmand Ibsen fik Chancen.

I de følgende Aar foregik Lodstjenesten uden bemærkelsesværdige Tildragelser, medens Trafikken paa Esbjerg Havn var i jævn, langsom Tiltagende, ligesom Indtægten ved Lodseriet var stadig opadgaaende. En direkte Følge deraf var, at den før omtalte faste Lønning blev slettet i 1899.

Ved Aarhundredskiftet var der foregaaet en betydelig Forandring af Lodseriets Personale. I 1890 ansattes M. N. Iversen i Stedet for M. H. Iversen, i 1892 O. J. Olsen i Stedet for J. Thomsen, i 1893 S. H. Ibsen i Stedet for A. M. J. Holst, i 1894 J. N. Jacobsen i Stedet for L. J. Holst, i 1894 J. Heide i Stedet for R. K. Jensen, i 1898 R. P. Ungermann i Stedet for C. P. Smith og i 1902 J. S. Nordby i Stedet for J. N. Jacobsen.

I Aaret 1903 foretoges den første Installation af Motorkraft i Lodskutteren. Det blev en amerikansk Motor, som man antog var en god Maskine. Den var kontraheret til at yde 27 HK. og blev tilligemed Benzintankene anbragt i Sejl- og Tovværksrummet agter for Kahytten.

Det varede imidlertid ikke ret længe, inden den nye Motor begyndte at volde Kvaler i alle Henseender, navnlig Tændingen og Igangsætningen voldte altid mest Bryderier, og ofte, som den allerbedst virkede, kunde den pludselig gaa i Staa. Men trods dette var det alligevel et stort Gode for Lodseriet, idet det, skønt Farten i smult Vande kun kunde regnes til $3\frac{1}{2}$ Knob uden Sejlkraft, dog med Sejl og Motorkraft i Forening nu var muligt at forcere Flodstrømmen for at komme ud til de lodstagende Skibe, ligesom Motorkraften alene betød overordentlig meget naar der skulde afgives eller aftages Lods.

Det siger sig selv, at der ved den hyppige Frekvens af et Farvand som Graadyb, der er halvspærret af en Banke, som ved den stadige Brug af Skibenes Drivskruer efterhaanden markerer en Slags Rende ogsaa maa fremkomme Grundstødninger og alvorlige Uheld. Af disse — den ulykkeligste af dem alle — skal her kortelig meddeles. Den 9. September 1905 forsøgte en norsk Damper „Venezia“ af Bergen at ville sætte ind over Barren. Det blæste en stormende Kuling af Vest, og Barren markeredes af en Braadstribes tværs for Farvandet. Tiltrods herfor holdt Damperen indefter, men tog Fejl af Afmærkningen, og Skibet grundstødte lidt nord for den dybeste Rende. Damperen, som stak ca. 14 Fod, blev hurtig af de kraftige Søer kastet længere og længere ind, indtil den endelig knækkede midt over og fyldtes med Vand.

Saa blev Skibsbaaden sat i Vandet, og hele Mandskabet tog Tilflugt til denne holdende sig klar i Læ af Vraget, indtil Lodskutteren kom til Stede. Skønt forbundet med stor Fare stod Kutteren over i Brændingen for at forsøge Redningen af de Skibbrudne, men inden dette kunde ske, rullede en vældig Braadsø ind over Vraget, Baaden og Lodskutteren, hvorved Baaden kæntrede, og hele Besætningen kastedes i Vandet. Kutteren maatte nu først ud af Brændingen, for at vende, og imens havde flere af de Skibbrudne klamret sig til den kæntrede Baad, men da Kutteren med takkede Forsejl atter nærmede sig, kom atter en Braadsø og kastede den kæntrede Baad bort fra Kutteren, og dermed var det andet Forsøg mislykkedes. Ved det tredie Forsøg lykkedes det endelig at redde de sidste 20, som endnu holdt sig til Baaden. Den øvrige Del — 11 Mand og Kaptajnsens Hustru — lykkedes det ikke at redde. Selvfølgelig vilde den stedlige Kritik straks lægge Skylden paa Lodseriet, men det efterfølgende Søforhør og en nøje Undersøgelse af Lodseriets Handlinger den nævnte Dag i Forbindelse med Kutterens vovelige Forsøg paa at komme til Hjælp, blev af Autoriteterne anerkendt.

Indtil i Aaret 1909 sker der intet af Betydning, men da fandt Det forenede Dampskibsselskab paa, at dets Skibsførere nu nok maatte kunne klare sig uden Lods, og et Forbud i saa Henseende blev dem paalagt. Dette kom til at betyde en voldsom Nedskæring i Lodsernes Indtægter, som dog ved den stadig stigende Trafik i de efterfølgende Aar atter rettede sig.

Da det nu var blevet en Kendsgerning, at Barren formodentlig ved den stadige Trafik stedse blev dybere, blev en Udgravning af Renden foretaget, og ved flere Aars stadigt Arbejde blev det muligt, at stedse større og større Skibe med større Dybgaaende nu kunde anløbe Esbjerg Havn, men samtidig blev det jo ogsaa nødvendigt at udvide Havnen for at give Skibene Kajplads.

Alle Forbedringer, Udvidelser og Forandringer, som i Tidens Løb blev udførte ved Havnen, Farvandets Afmærkning og Udlæggelse af Lysbøje, Uddybningen af Barren, kraftigere og forstærkede Fyranlæg, Udlæggelse af Fyrskibe og Lysbøjer udenfor Indsejlingen, betingedes af en stadig voksende Trafik og dermed stadigt voksende Arbejde for Lodseriet med stadig stigende Indtægter.

Den 6. November 1911 laa Lodskutteren til Ankers indenfor Skallingen med stormende Kuling af sydvest, som hen paa Aftenen pludselig øgedes til orkanagtig Storm. Begge Ankerkættingerne, udstukne paa Tamp, knækkedes, og skønt Motoren straks blev sat i Gang, var det ikke muligt at holde Kutteren gaaende. Uvejret blev saa voldsomt, at der straks blev Fare for, at Kutteren med sit Tab af Ankrene ikke kunde bjerges. Da der ikke kunde blive Tale om at forsøge at gaa i Havn, blev Beslutning om Landsætning enstemmig godkendt. Derefter holdtes lige mod Land og Grudstødningen fandt Sted ved Midnat. Ved Dagens Frembrud viste det sig, at Kutteren var sat meget højt op, hvilket var naturligt, da Vandstanden var ca. 10 Fod over normal Højvande.

Efter Søforhør og senere Forhandlinger mellem Lodsautoriteterne enedes man om at lade den strandede Kutter bortsælge og søge bevilget en større Sum til Anskaffelse af et mere tidssvarende Lods fartøj. Ved Auktion solgtes den strandede Kutter med alt Tilbehør til en Fiskehandler i Frederikshavn for 3,600 Kr. Den blev i den følgende Sommer rullet ned og søsat og efter en grundig Reparation solgt til et norsk Fiskerederi, hvor den ved Lofoten kom til at gøre Tjeneste som Bugserbaad og Logifartøj for senere at forlise paa de norske Skær.

Der blev derefter sluttet Kontrakt med Skibsbygger R. Møller i Faaborg om en ny Lodskutter paa ca. 55 R. T. med en ca. 65 H.K. Motor fra Motorfabriken i Horsens. I den Tid, der nu fulgte, inden den ny Kutter kunde overtage Tjenesten, tumledes Lodserne omkring snart i det ene Fartøj og snart i det andet for bedst muligt at tilfredsstille de trafikerende Skibe med Lodshjælp. Benyttede blev Havnedamperen, Fyrtransportskibene „Nordsøen“ og „Kattegat“ samt Fiskekuttere, indtil endelig Lodseriet atter fik eget Skib til Raadighed, da den nuværende Lodskutter i Februar 1913 ankom fra Faaborg.

Desværre viste det sig snart, at ej heller denne Motor, som var bleven valgt ud af mange Tilbud, og som den Gang havde Ry for at være en god Maskine, svarede til Forventningerne, da der, uagtet Motorpasningen af denne større Type nu var overladt til en eksamineret Montør, ofte blev Vanskeligheder med den. Imidlertid indtraadte Krigsperioden i Aaret 1914, og skønt Trafiken tiltog, saa Lodserne i længere Tid var i uafbrudt Virksomhed, tildels fremkaldt ved den Lodstvang, som blev paalagt under Farvandets delvise Blottelse for al Afmærkning, saa klarede Situationen med den defekte Motor, indtil Trafiken endelig — hovedsagelig ved de strenge Mineafspærringer — svandt ind til næsten intet, og Kutteren blev lagt op. I 1917 blev 3 af Lodserne forflyttede til Mine-lodstjeneste i Store Bælt, og 2 Lodser blev ansatte ved Kystudkigsstationen paa Fanø, medens de tilfældige enkelte Lodsninger da skulde besørge af Lodsoldermanden.

Efter Krigens Ophør og efter at Lodserne atter var blevet hjemmestationeret, blev der afholdt et kritisk Syn paa den defekte Motor, og Udfaldet blev, at Motoren kasseredes. Imidlertid havde Lodserne ladet bygge en Dæksbaad med en installeret Randers Motor til eventuel Hjælp, som nu under de forekommende Reparationer og Eftersyn traadte i Stedet for alle de mange Vanskeligheder med fremmed Assistance.

Denne Gang blev en „Vølund“ Motor paa ca. 80 H.K. installeret, men ogsaa denne Motor fulgtes af Uheldet. Reparationer, Fornyelser af de enkelte Dele og de stadige og vedvarende Vanskeligheder i de følgende Aar gjorde, at ogsaa denne Motor maatte kassereres. Det blev da Burmeister & Wain, der i Aaret 1927 kom til at levere en ca. 130 H.K. Diesel Motor, og med denne Installation synes Motorvanskelighederne at være overvundne.

Den 1. August 1920 erholdt Lodsoldermand Ibsen sin Afsked, og M. N. Iversen ansattes som Formand, medens J. P. Jessen ansattes som Lods. Den 1. Januar 1922 tog J. Heide sin Afsked, og K. H. Petersen ansattes. Den 1. Maj 1926 tog Ungermann sin Afsked, og Lods Jacobsen fra Thisted ansattes. Den 1. Oktober samme Aar tog Lods Olsen sin Afsked, og den 1. Januar 1927 trak Lodsformand Iversen sig tilbage. Lods Nørby overtog Formandspladsen, og ved hans Afsked den 1. Oktober 1929 ansattes Lods Fauerskov af Marstal, medens Jessen overtog Formandsstillingen.

Fremdeles bestaar Esbjerg Lodseri af de 4 sidst ansatte Lodser: J. P. Jessen, K. H. Petersen, J. Jacobsen og G. Fauerskov, som med det udmærkede Materiel, de nu arbejder med, med stor Dygtighed besørger den i de senere Aar stærk tiltagende Trafik.

M. N. IVERSEN,
Lodsoldermand.

J. P. JESSEN,
Lodsformand.

J. JACOBSEN,
Lods.

G. FAUERSKOV,
Lods.

M. N. IVERSEN, Lodsoldermand, DM., er født den 26. Maj 1863 i Rindby paa Fanø. Kom til Søs i ung Alder og sejlede i nogle Aar paa England, blev i 1890 ansat som Lods ved Esbjerg Havn, Fører af Lodskutteren i 1894, fik 1905 Redningsmedaillen, blev 1923 Dannebrogsmænd, var i en Aarrække Redaktør af Lodstidende og Formand for Esbjerg Lodsvæsen.

JENS PETER JESSEN, Lodsformand, er født den 25. Februar 1880 i Nordby paa Fanø som Søn af nu afdøde Skomager S. M. Jessen og Hustru Maren født Pedersen, gift med Katrine Spangsberg. Kom til Søs i 14 Aars Alderen, tog Styrmandseksamen og sejlede nogle Aar paa England, derefter taget Skibsførereksamen og sejlet som Skibsfører i en Række Aar, ansat ved Esbjerg Lodseri den 1. Juli 1920, Lodsformand siden 1. Oktober 1929.

JENS JACOBSEN, Lods, er født den 11. Oktober 1894 i Aarhus, gift med Olivia Denning Carlsen, Datter af Lodsformand Denning Carlsen i Svendborg. Kom til Søs i 14 Aars Alderen, tjente 2 Aar i Marinen, tog Styrmandseksamen fra Svendborg Navigationsskole 1918 og Skibsførereksamen 1919, har sejlet som Styrmand i Ø. K. i en Række Aar, blev ansat som Lods ved Esbjerg Lodseri i 1926.

GERHARD FAUERSKOV, Lods, er født den 7. Juni 1890 i Marstal som Søn af Lods Fauerskov og Hustru Karoline født Pedersen, gift med Anna født Rosendal. Kom til Søs i 14 Aars Alderen, tog Styrmandseksamen 1912, Lods ved Marstal Lodseri fra 1923, ved Esbjerg Lodseri siden 1. Novbr. 1929.

Redningsbaaden gaar ud.

**ESBJERG RED-
NINGSSTATION**
blev oprettet den 1. April 1907. Redningsbaaden var dengang en Robaad og havde en Besætning paa 14 Mand. Føreren af Baaden var Skipper S. Hansen. Den gamle Robaad blev først i 1922 erstattet af en Motor-Redningsbaad. Motoren var paa 25 H.K., men viste sig at være for lille til at drive Baaden frem un-

der Stormvejr, og da Esbjerg Redningsbaad ofte maatte tage lange Ture i al Slags Vejr blev der til Redningsstationen bestilt en ny Redningsbaad, som blev afleveret i September 1927. Baaden var en af de største ved Redningsstationerne og forsynet med en Motor paa 55 H.K.. Havnefoged A. P. Larsen er Opsynsmand, Skipper Fr. Lambertsen er Baadformand, og desuden hører der 8 Baadmænd til Baadens Besætning.

Der er siden Stationens Oprettelse med Esbjerg Redningsbaad foretaget 42 Rednings-ture, hvorved der ialt er reddet 62 Mand, ofte under meget farlige Forhold.

ESBJERG TOLDETAT blev i Henhold til Lov af 2. Juli 1870 oprettet som selvstændigt Toldsted. Denne Ordning traadte i Kraft fra den 1. Juli 1874 at regne, og samtidig bortfaldt den hidtil bestaaende Forbindelse mellem det tidligere Hjerting Toldsted og Varde Toldkammer. Hjerting var dengang et Toldoppebørselskontrolsted, der bestyredes af en Toldoppebørselskontrolør og sorterede under Varde Toldinspektorat.

Esbjerg Tolddistrikt kom til at omfatte Kyststrækningen fra Sognegrænsen mellem Hustrup og Alslev Sogne i Varde Aa mod Nord, hvor saaledes Varde Tolddistrikt kom til at ophøre, og til den søndre Side af Sneum Aa ved dens Udløb i Havet mod Syd, hvor Ribe Tolddistrikt begynder.

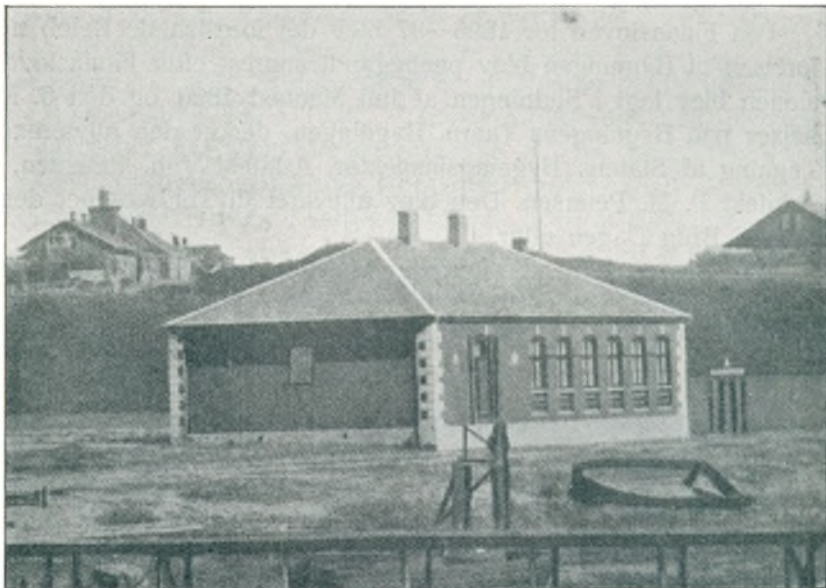
Toldstedet bestod saaledes af selve Esbjerg Havn og det forhenværende Kontrolsted i Hjerting, der blev omdannet til en Toldassistentpost, og den hidtidige Toldassistentpost i Roborghus, der bibeholdtes som en saadan.

Toldoppebørselskontroløren i Hjerting P. C. Freisleben blev ved kgl. Resolution af 22. December 1873 udnævnt til Toldforvalter i Viborg, men vedblev at fungere i Hjerting indtil dette blev nedlagt som Toldsted den 1. Juli 1874, og som den første Toldforvalter i Esbjerg udnævntes den 28. Maj 1874 Assistent under Generaldirektoratet for Skattevæsenet, Løjtnant J. P. L. Treschow.

Det første Personale ved Esbjerg Toldsted var foruden Toldforvalteren i Esbjerg, 1 Toldassistent og 1 Medhjælper, i Hjerting 1 Strandkontrolør og 1 Rorsbetjent og i Roborghus 1 Strandkontrolør og 1 Rorsbetjent.

De første Toldlokaler i Byen var meget primitive, idet Toldvæsenet til Brug som Kontor for Toldforvalteren og Toldopsynskontor havde lejet 2 Værelser af Ølbrygger N. P. Olsen i en Bygning i Havnegade. Et selvstændigt Pakhus havde Toldvæsenet ikke, men

havde af en Købmand H. C. N. Schmidt i Varde lejet et Pakhuslokale i Marketenderiet i Esbjerg — en lang Træbygning, der laa nedenfor Havnevæsenets nuværende Administrationsbygning. Dette Pakhus benyttedes kun indtil Udgangen af December Maaened 1874, hvorefter Toldvæsenet indgik Lejemaal med ovennævnte Brygger Olsen og lejede et af ham bag ved Toldkontorerne opført Interimpakhus, der af Toldvæsenet benyttedes indtil Toldkammerbygningen blev færdig. Den 1. Februar 1876 tog Toldvæsenet det ved Slusegabet opførte Vagthus i Brug, og den 24. November samme Aar blev Toldkammerbygningen taget i Brug. Bygningen var kun meget lille, idet den foruden Pakhuslokalet bestod af Toldforvalterens Kontor, Regnskabsførerens Kontor, 2 Opsynskontorer og et mindre Arkivværelse. Den var en ret uanselig enetages Bygning, der laa ved Havnens nordøstlige Side.

Den gamle Toldbod.

Udgifterne til Opførelsen af denne Bygning beløb sig til 21,050 Kr., hvorat 11,050 Kr. blev bevilget paa Toldvæsenets Budget for Finansaaret 1875—76, medens Resten 10,000 Kr. blev afholdt af Bygningsudgifterne til den sydjydske Jernbane.

Da Toldvæsenet flyttede ind i Toldkammerbygningen bestod Personalet i Esbjerg af 7 Toldassistenter og Medhjælpere foruden Toldforvalteren. Trafiken paa Esbjerg Havn var allerede dengang tiltaget ret betydelig.

Toldindtraderne udgjorde dengang 31,778 Kr. 84 Øre og Havneintraderne i 1876—77 37,583 Kr. 95 Øre.

Tager man hvert 5. Aars Oversigt, vil man se, at Trafikken paa Havnen og Omsætningen ved Toldstedet i det hele taget stadig formeredes. Toldintraderne udgjorde i 1881: 43,649 Kr. 66 Øre, i 1886: 58,393 Kr. 12 Øre, i 1891: 174,946 Kr. 45 Øre, i 1896: 283,934 Kr. 49 Øre, i 1901: 278,112 Kr. 16 Øre, i 1906: 398,596 Kr. 20 Øre, i 1911: 467,620 Kr. 09 Øre. Havneintraderne udgjorde i Finansaaret 1881—82: 40,226 Kr. 18 Øre, i 1886—87: 43,866 Kr. 41 Øre, i 1891—92: 100,919 Kr. 23 Øre, i 1896—97: 195,732 Kr. 95 Øre, i 1901—02: 266,010 Kr. 19 Øre, i 1906—07: 348,878 Kr. 78 Øre og i 1911—12: 468,583 Kr. 33 Øre. Havneintraderne androg i Finansaaret 1930—31 følgende Beløb: Told 1,151,378 Kr., Beskatningsafgiften af Spiritus, Tobak, Chokolade m. v. 1,257,413 Kr., Havneintrader 2,111,902 Kr., hvortil kommer Afgift af Benzin.

De første Planer om Opførelsen af en ny Toldkammerbygning fremkom i Foraaret 1893 i Anledning af, at Bestyrelsen for Esbjerg Havn paatænkte at foreslaa en Udvidelse af den daværende Havnedok m. m., hvilke Arbejdes Gennemførelse vilde kræve, at den i 1876 opførte Toldkammerbygning blev fjernet.

Paa Finanslovforslaget for Finansaaret 1896—97 blev der af Finansministeren stillet Forslag om Bevilling af 125,600 Kr. til Opførelse af en ny Toldkammerbygning i Esbjerg.

Paa Finansloven for 1896—97 blev det foreslaaede Beløb nedsat til 100,000 Kr. Opførelsen af Bygningen blev paabegyndt snarest efter Finanslovens Vedtagelse, og Grundstenen blev lagt i Slutningen af Juli Maaned 1896, og den 6. Marts 1897 kunde Kransen hejses paa Bygningens Taarn. Bygningen, der er den nuværende Toldbod, er opført efter Tegning af Statens Bygningsinspektør, Arkitekt Vilh. Petersen, Odense, under Tilsyn af Arkitekt P. M. Petersen. Den blev afleveret til Toldvæsenet den 10. September 1897 og taget i Brug Dagen efter.

Bygningens Ydre er overordentlig stilfuldt og smukt, saa det er i Grunden Skade, at den skal ligge begravet og skjult nedenfor Skrænterne. Den er opført af røde Sten med Anvendelse af Granit, Kridtsten og Savoniersten som udsmykkende Led, tildels med Benyttelse af Motiver fra norditalienske Murstensbygninger. Over Vinduerne er i Buer an-

Esbjerg Toldkammerbygning.

bragt de 12 Billeder af Dyrekredsen, udskaarne i Savoniersten. Bygningen bestaar af to Fløje, en for Kontorerne og en for Pakhusrum. Kontorfløjen har 2 Etager med et Taarn paa Midten, der er forsynet med kobbertækket Spir. I Stuen findes Kontorer for Toldkontrolører og Toldassistenter samt forskellige andre Kontorer, som f. Eks. til Mægler og Toldklarere, ligesom der ogsaa findes Toldkamrets Laboratorium, hvor de mere videnskabelige Undersøgelser af de til Klarering frembudte Varer finder Sted, som f. Eks. Polarisation af Sukker, Undersøgelse af Oliens Flammepunkt og Viscositet, Syrestyrken i Eddike og Træslib i Avispapir. I et Mellemparti mellem Kontorfløjen og Pakhusfløjen findes Vejerboden. Dette Lokale staar i direkte Forbindelse med Pakhuset til den ene Side og et Udleveringslokale til den anden Side. Iøvrigt optages Stuen af en smukt dekoreret Forhal samt en lidt over 2 m bred Korridor. Ad en bred Trappe kommer man op til 1. Sal, der optages af et meget rummeligt og lyst Hovedkontor, Toldforvalterens Kontor og nogle mindre Værelser.

Esbjerg Handelsforening indsendte i Juli 1898 Andragende til Generaldirektoratet for Skattevæsenet om Oprettelse af et Frilager ved det herværende Toldsted. Paa Finansloven

for 1899—1900 bevilgedes der 8,000 Kr. til Opførelse af en Frilagerbygning og i 1904—05 bevilgedes der 20,800 Kr. til Udvidelse af Frilagerbygningen, der derved kom til at indeholde ialt 18 Rum, der saa godt som altid er udlejede til Byens Handlende og Speditører.

En Frilagerbygning er almindeligvis delt i Rum, af hvilke Grosserere, Skibsprovianteringshandlere, og hvem der ellers har Brug derfor, kan leje et eller flere efter deres Behov. Over det lejede Rum er Lejeren fuldstændig Herre. Her indfører han sine udenlandske Varer, udpakker dem til sine Kunder i Ind- og Udland, uden at Toldvæsenet har det mindste med dem at gøre, undtagen at kontrollere Varernes Ind- og Udgang samt at de virkelig passerer Landets Grænse eller fremkommer paa det vedkommende indenlandske Bestemmelsessteds Toldsted. Frilagerne er altsaa til en vis Grad i det mindre, hvad Frihavnen er i det store.

Det af Told- og Havnevæsenet i Forening opførte Vagthus ved Slusegabet blev taget i Brug den 5. Februar 1900, hvorfor det i 1876 opførte Vagthus blev revet ned. Toldvæsenets Bidrag til Opførelsen androg 4,000 Kr. Vagthuset tjener til Kontorer for de Toldassistenter og Toldrorsbetjente paa Havnen, der fører Tilsyn med de indkommende Skibe og Lossen og Laden i Dok- og Fiskerihavnen. Endelig har Toldvæsenet Lokaler paa Esbjerg Jernbanestation.

Siden Toldvæsenet flyttede ind i den nuværende Toldbod i 1897 er Forholdene meget forandrede, idet den stadig stigende Trafik over Havnen, der har medført store Udvidelser af denne, og Byens øvrige Udvikling naturligvis ikke er gaaet uberørt forbi en Etat som Toldvæsenet, der ved sit meget forgrenede Virkefelt har med saa godt som alle større Virksomheder at gøre.

Pakhuset er nu alt for lille til den stadig stigende Godsmængde, og til Udvidelse af dette er bevilget ca. 60,000 Kr. til en Tilbygning med 2 Etager, paa hvilken Arbejdet snarest bliver paabegyndt.

Da Danmarks Vareomsætning med Udlandet for største Delen foregaar ad Søvejen, er Kontrollen med adskillige Forhold, som staar i Forbindelse med Skibsfarten, henlagt under Toldvæsenet, nemlig: Skibsmaaling, Skibsregistrering, Mønstring af Skibsmandskab, Opkrævning af Konsulatafgift af Skibe, Karantænevæsen og Tilsyn med Skibes Dybgaaende og Lastelinie.

Desforuden sorterer der under Toldvæsenet: Beskatning af Spiritustilvirkning, af Øltilvirkning, af Tilvirkning af indenlandsk Roesukker, Afgift af Raffinering af Sukker, Stempelafgift af Cigaretter, Kendelser af Handelsrejsende, Stempelafgift af Spillekort, Afgift af Dyrkning af Tobak m. m. samt Opkrævning af Omsætningsafgift af Motorkøretøjer.

I Esbjerg, hvor der ingen Amtstue findes, udfører Toldkammeret ligeledes nogle af dennes Forretninger og Opkrævningen af Havne- og Bropenge til Havnen er ligeledes henlagt her under.

Medens selve Esbjerg Toldsted Aar for Aar er tiltaget, er de Toldstedet underlagte Kystposter, der ved Toldstedets Oprettelse i 1874 bestod af Hjerting og Roborghus Kontrolpost, der begge bestyredes af en Strandkontrolør med Assistance af en Rorsbetjent, lidt efter lidt aftaget i toldmæssig Henseende, saa begge Posterne bestyres nu af Toldopsynsmænd.

Den første Toldforvalter ved Esbjerg Toldsted var Løjtnant J. P. L. Treschow, der udnævntes 1. Juli 1874 og virkede her til 31. Januar 1881. Hans Efterfølger var Løjtnant, senere Kaptajn V. V. Hassing, R. af D., DM., der beklædte Stillingen indtil han i 1906 udnævntes til Toldinspektør i Odense. Nu fulgte Toldforvalter E. C. M. B. Vildenskov, R. af D.

Toldstedets nuværende Chef er Toldforvalter, cand. jur. Hans Poulsen.

Ved Toldstedet er iøvrigt ansat følgende Personer: Toldkontrolør A. Lyhne Andersen, Toldkontrolør C. C. Gredsted, Overassistent og Kontrolør C. P. Chr. D. Kofod, Overassi-

stent og Kontrolør J. H. Jermer, Overassistenterne A. P. Thiellesen og E. P. Thomsen samt Toldpaksformand V. S. Tobiassen.

H. POULSEN,
Toldforvalter.

A. LYHNE-ANDERSEN,
Toldkontrolør.

C. D. KOFOED,
Overassistent, Kontrolør.

V. S. TOBIASEN,
Toldpaksformand.

HANS POULSEN, Toldforvalter, cand. jur., er født den 1. December 1869 og ansat den 11. November 1892 i Odense, den 22. Februar 1894 Medhjælper i Frederikshavn, den 2. Maj 1895 Assistent samme Steds, den 29. Maj 1895 Assistent i København, den 19. November 1904 kgl. Bestalling, den 10. Oktober 1908 Kontrolør i Vamdrup, den 29. April 1910 Kontrolør i København, den 29. Januar 1920 Toldforvalter i Kolding, den 21. Maj 1926 Toldforvalter i Esbjerg.

ANTON LYHNE-ANDERSEN, Toldkontrolør, er født den 7. Juli 1869 og ansat den 19. Marts 1887 i Ribe, den 28. September 1895 Medhjælper i Skagen, den 29. Marts 1899 Assistent i Thisted, den 15. Juni 1900 i Esbjerg, den 14. September 1905 kgl. Bestalling, den 26. Maj 1919 Kontrolør i Skanderborg, den 19. Juni 1925 Kontrolør i Esbjerg.

CARL GUSTAV GREDSTED, Toldkontrolør, er født den 17. Marts 1877 og ansat den 1. April 1892 i Nyborg, den 9. April 1906 kst. Assistent i Hjørring, den 22. Juni 1906 Assistent samme Sted, den 30. Maj 1908 i Svendborg, den 9. Marts 1912 kgl. Bestalling, den 5. August 1920 Kontrolør i Esbjerg.

CARL PETER CHRISTIAN DITLEV KOFOED, Overassistent, Kontrolør, er født den 5. Marts 1875 og ansat den 1. April 1893 i Rønne, den 18. Maj 1907 kst. Assistent i Svendborg, den 1. August 1907 Assistent samme Sted, den 24. Februar 1910 kgl. Bestalling, den 11. Januar 1913 i Horsens, den 24. Maj 1921 Kontrolør i Vamdrup under Kolding, den 24. Januar 1928 Kontrolør i Esbjerg.

JENS HANSEN JERMER, Overassistent, Kontrolør, er født den 11. Juni 1875 og ansat den 1. September 1895 i Esbjerg, den 31. Marts 1909 Assistent samme Sted, den 10. Juni 1910 kgl. Bestalling, den 24. Maj 1921 Kontrolør ved Toldregnskabskontoret i Esbjerg.

ANTON PETER THIELLESEN, Overassistent, er født den 13. Oktober 1885 og ansat den 1. August 1901 i Svendborg, den 15. Oktober 1910 Assistent samme Sted, den 20. Marts 1911 i Bandholm, den 11. September 1913 i København, den 18. April 1916 i Korsør, den 11. August 1920 i Sønderborg, den 8. Marts 1929 Kontrolør i Højer under Tønder, den 23. Juni 1931 Overassistent i Esbjerg.

EMIL PETER THOMSEN, Overassistent, er født den 21. November 1887 og ansat den 1. September 1907 i Esbjerg, den 17. August 1914 Assistent samme Sted, den 23. Juni 1931 Overassistent i Esbjerg.

VALDEMAR SEJR TOBIASEN, Toldpaksformand, er født den 1. Maj 1892 og ansat den 26. April 1915 som Pakhusarbejder i Esbjerg, siden 14. November 1929 Toldpaksformand samme Sted.

Foruden ovennævnte biograferede Personer, er der ved Toldstedet ansat: 10 Toldassistenter, 2 Medhjælpere, 3 Elever, 2 Kontorister, 2 Toldvagt mestre, 5 Overtoldbetjente, hvoraf 2 ved Udposterne i Nordby og Sønderho, 7 Toldbetjente, 2 Pakhusarbejdere, 2 midlertidige Kontorarbejdere samt 3 Toldopsynsmænd.

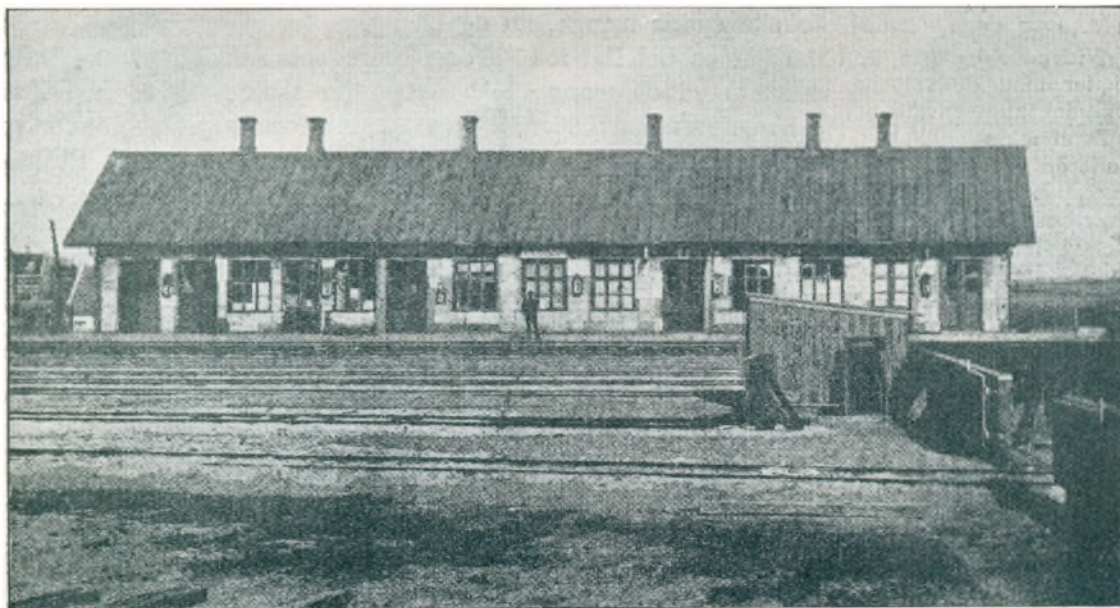
AUKTIONSHALLEN I ESBJERG er beliggende ved Havnen. Den blev opført i 1925. Før den Tid blev Auktionerne afholdt paa Kajen, men da dette bevirkede, at Fisken blev tør om Sommeren og udsat for Blæst og Regn om Vinteren, indgik man til Staten med en Anmodning om Kapital til Bygning af Auktionshallen. I 1924 blev den nødvendige Kapital stillet til Raadighed mod en Afgift af $\frac{1}{2}$ pCt. af Salget, som Fiskerne skal svare. Auktionen afholdes hver Søgnedag Kl. 8 Morgen. Fiskerne bringer Fisken paa Kajen, hvorefter Auktionsmestrene med sine Folk sorterer og udvejer den, saa den faar den rette Vægt. Den fordeles i Auktionens Kasser. Fra disse bliver den af Eksportørerne lagt i Kasser med Is og forsendes med Bane og Biler til Ud- og Indlandet. I de sidste Aar har man optaget Forsendelsen gennem store Automobiles, der gaar til Tyskland, Belgien og Frankrig. Der udføres store Mængder af Rødspætter, Kuller og Torsk til England.

CHR. CHRISTIANSEN,
Auktionsmester.

CHR. BOYE, Auktionsmester er født den 21. Oktober 1886 som Søn af Fisker Niels L. Olesen Boye og Hustru Jensine, født Nielsen, gift 1907 med Johanne Nielsen. Var oprindelig Fisker, senere Fiskehandler, fik i 1923 Bevilling til at drive Auktionsforretning for Fisk.

CHR. P. CHRISTIANSEN, Auktionsmester, er født den 1. December 1894 som Søn af Auktionsmester Jørgen Christiansen og Hustru Anne Marie, gift 1917 med Signe Boye. Begyndte som 14-aarig ved Fiskeriet og overtog Faderens Auktionsforretning i 1927.

Den første Banegaard.

ESBJERG JERNBANEETAT. Pladsen, som den første Station i Esbjerg fik Raadighed over, strakte sig langs den østlige Side af den nuværende Stationsplads mellem Kongensgade og Nygaardsvej og havde en samlet Udstrækning af ca. 16 Tdr. Land.

Hvad selve Stationsbygningen angaar, saa synes den næsten symbolsk for den stedmoderlige Behandling, som Esbjergs Station gennem Tiderne skulde blive Genstand for fra Statsmyndighedernes Side, hvad enten det nu drejede sig om nødvendige Udvidelser af

bestaaende Anlæg eller Projektering af nye Baner. Medens Jernbanestrækningens øvrige Stationer opførtes som ret anseelige Bygninger af Sten, blev Stationen i Esbjerg kun en yderst tarvelig Træbygning, der vel i de første Aar svarede saa nogenlunde til Byens hele nybyggeragtige Præg, men som hurtigt distanceredes af den rivende Udvikling og den over al Forventning stigende Trafik. Navnlig i de senere Aar af dens Levetid var der ingen Grænser for den Spot, hvormed man forlenede „Træskuret“, hvori en af Landets største Stationer havde til Huse.

Stationsbygningen, der oprindelig maalte 52 Alen i Længden og kun ca. 13 Alen i Bredden, laa lidt nordligere end den nuværende Station og med Facade mod Exnersgade. Trods Bygningens beskedne Omfang var det dog oprindelig kun ca. Halvdelen af den, der var forbeholdt Jernbanen, idet Postvæsenet beslaglagde 3 og Toldvæsenet 1 Lokale, der var væsentlig større end de 2 smaa Rum, en Rejsegodsexpedition og et Stationskontor, der laa midt i Bygningen. Resten optoges af en Forhal, en ganske lille 2den Klasses Ventesal og en noget større 3die Klasses Ventesal med Restauration.

I de kommende 30 Aar steg Trafiken paa Esbjerg Jernbanestation og Havn overordentlig betydeligt, og Kravet til Stationens Ydelser mangedobledes. Personalet kunde jo forøges ved Assistance ude fra, men Spornettet kunde man jo ikke forbedre i en Fart. I 1874 bestod Personalet paa Esbjerg Station af Stationsforstanderen og 1 Assistent samt 1 Overportør og 5 Portører. Ved Aabningen af den nye Station i 1904 var Personalet steget til 1 Stationsforstander, 1 Godsekspeditor, 1 Overassistent, 15 Assistenters, 2 Rangerformænd, 2 Pakhusformænd, 44 Portører og 4 Stationsbude.

Der fortælles, at Pladsen i 3die Klasses Ventesal var meget efterspurgt, ikke mindst af Byens Folk, der Dagen igennem i stort Tal opholdt sig der. Det var i Kaffepunchens Tid. Alle drak Punche, enkelte endda mange, nu og da ogsaa for mange. Prisen var jo ikke afskrækkende, idet der gik en hel Del for 1 Krone. Særlig om Aftenen paa de Dage da Englandsdamperne ankom med de mange Emigranter, der skulde videre med Natogene, udfoldede der sig her et saadant Leben, at man skulde forsværge, at det var en dansk Jernbanestation, man befandt sig paa. I en overfor Stationen beliggende Restau-

Esbjerg Jernbanestation.

rationshave spillede om Aftenen et 6-Mands Hornorkester, og paa disse Trafikaftener mødte disse in pleno, naar de Kl. 10 havde sluttet i Haven og fik saa Tilladelse til at spille til Dans i Ventesalen. Bordene blev flyttet sammen, og saa gik Dansen lystigt i et Par Timers Tid, dog med passende Pauser til Kaffe-punchene.

Den 14. Februar 1904 aabnedes Esbjerg nye Banegaard for Driften og hermed er „Trækassen“s Saga ude og en ny Epoke indledes i Esbjerg Stations Historie. Den nye Stationsbygning er tegnet af Arkitekt, Professor Wenck, og fik sin Plads omtrent overfor den gamle Station. Selve Stationsbygningen er arkitektonisk set smuk og egenartet, men virker noget uanselig med sin lange Stueetage, der kun paa det midterste Stykke føres op i 2 Etager. Dette Midterparti virker imidlertid særdeles smukt og stilfuldt med de to femkantede Taarnfremspring paa hver sin Side af Hovedindgangen, der gennem en bred Bue med svære Sandstenssøjler fører ind til den særdeles smukke Forhal.

Ved østre Havn findes Havestationen, hvor Udveksling af Passagerer, Toldeftersyn, Billetsalg og Rejsegodsekspektion finder Sted ved alle afgaaende og ankommende faste Rutebaade og med Forbindelse til Hovedbanegaarden ved Havnepersonotog, der fører Sovevogne, Person- og Rejsegodsvogne direkte til og fra Kajen.

Hvad Esbjerg Stations Personale angaar, saa steg dettes samlede Tal fra 70 i 1904 til 157 efter sidste Normativ.

Stationsforstander Bruhn afgik i 1908 ved Døden og efterfulgtes af N. V. Diechmann, der beklædte Embedet til 1925. Det er sikkert et ret enestaaende Tilfælde, at en Station i sine første 51 Aar kun har været bestyret af 2 Stationsforstandere. Nuværende Leder af Stationen er: Forstander J. A. Wissenbach.

J. A. WISSENBACH,
Stationsforstander.

NEERLAND,
Overkontrolør.

C.S. SØRENSEN STUBBE
Kontrolør.

B. C. H. KAARSBERG
Godsbestyrer.

JOHAN ADOLPH WISSENBACH, Stationsforstander, R. af D., f. i København 9. Septbr. 1868, Søn af Garveribestyrer F. Wissenbach. Ansat ved Statsbanerne 15. September 1885 som Elev ved de sjællandske Jernbaner, forfremmet til Assistent 1. Februar 1888 i København, Overassistent i Næstved af 2. Kl. 1. April 1909, kgl. Udnævnelse til Overassistent af 1. Kl. i Esbjerg fra 1. Februar 1911, udnævnt til Medlem af Statsbanernes Eksamenkommission Oktober 1912, kst. Stationsforstander i Tinglev 14. Juni 1920, udnævnt til Stationsforstander i Esbjerg 1. December 1925, udnævnt til Ridder af Dannebrog 1. Februar 1930. Bestyrelsesmedlem i Stationsforstanderforeningen fra 1930.

S. N. NEERLAND, Overkontrolør, f. 8. September 1877. Ansat ved Statsbanerne 1. Maj 1895 i Eiby Station, Assistent 1. Juli 1897, Trafikkontrolør 1. August 1923 i Strib, Overkontrolør i Esbjerg fra 11. Oktober 1931.

CHRISTIAN STEEN SØRENSEN STUBBE, Kontrolør, er født den 16. Februar 1882 i Struer. Udgaet fra Nykøbing Mors Realskole i 1897, ansat som Elev ved D. S. B. i 1898 i Hjørring, kom derfra til Frederikshavn, næste Aar til Sektionskontoret i Aalborg, i 3 Aar paa Græsestationen Vamdrup, derefter Assistent i Fredericia, 1 Aar paa Sektionskontoret i Aabenraa, Kontrolør ved Esbjerg Havn fra 1924-28, nu Kontrolør paa Esbjerg Station.

C. J. E. SCHWARTZ,
Overbanemester.

N. C. MEYER,
Værkmester.

N. P. NIELSEN,
Lokomotivmester.

J. F. HAMMERICH,
Lokomotivmester.

B. C. H. KAARSBERG, Godsbestyrer, f. 14. September 1879 i Fredericia som Søn af Stationsforstander Kaarsberg. Ansat ved Statsbanerne som Elev i Børkop 1. November 1895, siden Elev i Viborg og Skjern. udnævnt til Assistent i Skjern 1. Oktober 1897, derefter forskellige Stationer, bl. a. Fredericia, Holstebro og Aalborg. Konst. Godsekspeditør i Tønder fra 14. Juni 1920, udnævnt til Godsekspeditør samme Sted 1. Maj 1921. Godsekspeditør i Esbjerg fra 1. December 1921. Udnævnt til Godsbestyrer 1. Maj 1927.

C. J. E. SCHWARTZ, Overbanemester, er født den 27. Oktober 1888 i Haslev. Lærte Tømmerfaget, tog Undervisning paa Teknisk Skole i Odense, ansattes ved D. S. B. i København i 1914, forflyttedes som Tegner til Struer i 1916. Overbanemester i Esbjerg siden 1920.

N. C. MEYER, Værkmester, er født den 24. Oktober 1877 i Gørding. Gennemgik Esbjerg Statskole og kom i Lære hos Maskinfabrikant Poulsen, arbejdede senere paa Eickhoffs Maskinfabrik i København, arbejdede i Tyskland fra 1897, siden 1902 Montør ved de københavnske Sporveje, ansat ved D. S. B. 1905, Vognmesteraspirant 1910, Vognmester i Esbjerg 1920, Leder af Værkstedet fra 1925.

N. P. NIELSEN, Lokomotivmester, er født den 22. September 1874 i Veerst. Kom i Smede- og Maskinlære i Jordrup og fik udlært i 1894. Reiste til Tyskland. Gennemgik Aarhus Maskinistskole, blev ansat paa D. S. B. Værksted i Aarhus den 19. Juni 1899 og kom derfra ud som Aspirant, ansattes den 1. April 1900 som Lokomotivfyrbøder og forfremmedes den 1. November 1914 til Lokomotivfører. Blev 1. September 1923 udnævnt til Lokomotivmester i Esbjerg.

JUST FREDERIK HAMMERICH, Lokomotivmester, er født den 23. Juli 1877 i Nyborg som Søn af Arrestforvarer Hammerich. Ansat ved D. S. B. Værksted i Nyborg 1899, udnævnt til Lokomotivmester i Brande i 1921, forfremmet til Lokomotivmester af 1. Grad i Esbjerg 1928.

STATSBANERNES 5. MASKINSEKTION I ESBJERG blev oprettet d. 1. April 1923 ved en Omorganisation, ved hvilken samtidig 2 af de daværende Maskinsektioner, nemlig 5. Maskinsektion i Herning og 6. Maskinsektion i Tønder ophævedes.

Under Maskinsektionen er henlagt Strækningerne Esbjerg—Skern—Videbæk, Skern—Skanderborg, Herning—Vejle og Funder—Bramminge med Maskindepoter i Esbjerg, Varde, Skern, Herning, Silkeborg, Brande, Grindsted og Bramminge samt Hjælpeværkstedet i Esbjerg. Sektionen er siden Oprettelsen ledet af Maskiningeniør E. M. Hersom, der tidligere var Leder af 6. Maskinsektion, Tønder, hvorunder Maskintjenesten i hele Sønderjylland var henlagt fra Overtagelsen i 1920 til Omorganisationen 1. April 1923. Nærmeste Hjælper og Stedfortræder for Maskiningeniøren er Ingeniør E. M. C. Johnsen.

Maskindepotet i Esbjerg ledes af Lokomotivmester I. F. Hammerich med Assistance af Lokomotivmester N. P. Nielsen. Dette Depot har eksisteret omtrent siden Banens Bygning. For Tiden beskæftiger det 52 Lokomotivførere, 28 Lokomotivfyrbødere, 10 Lokomotivfyrbøderaspiranter, 2 Formænd, 7 Haandværkere og 42 Arbejds mænd.

Hjælpeværkstedet i Esbjerg til Reparation af Vogne ledes af Værkmester N. K. H. Meyer. Her beskæftiges for Tiden 9 Haandværkere og 6 Arbejds mænd.

E. M. HERSOM, Maskiningeniør, R. af D., f. 15. Juli 1874 paa Frederiksberg; Søn af Stadsingeniør E. S. P. Hersom og Hustru, f. Hammerum, gift med Wilhelmine Augusta H., f. 4. Januar 1885 i Broager, Datter af afd. Pastor H. C. Thiessen og Hustru f. Wulff. Student fra Schneekloths Skole 1892, cand. phil. 1893, cand. polyt. 1898, Aspirant ved Statsbanerne 1899, kst. Maskinbestyrer 1915, Maskiningeniør af 2. Grad 1916, Maskiningeniør af 1. Grad og Leder af 6. Maskinsektion i Tønder 1920—23, Leder af 5. Maskinsektion i Esbjerg fra 1923.

ESBJERG BYS KIRKER. I næsten 20 Aar fra Byens Grundlæggelse var Jerne Kirke dens Sognekirke, men efterhaanden som Indbyggerantallet steg, blev Kirken for lille. Der kom da ogsaa snart stærke Ønsker op om, at Byen kunde faa sin egen Kirke. Allerede i 1880, da Indbyggerantallet var ca. 1700, var der i den Anledning en Deputation hos Kirkeministeren, der lovede Byen Hjælp dertil, men i 1885 havde man endnu intet hørt om Sagen, og man besluttede nu selv at tage fat. Der valgtes paa et „Borgermøde“ en Komite, som skulde arbejde for Sagen. Der udsendtes et Opraab til de danske Menigheder og desuden et mere privat til enkelte Mænd rundt i Landet. Der indkom paa denne Maade 12,000 Kr., hvoraf 3000 Kr. fra Kongehuset og 3000 fra Byen selv. I 1886 havde Beløbet naaet 17,000 Kr., og saa bevilgede Statskassen 25,000 Kr. Nu havde man 42,000 Kr., og skønt Opførelsen af Kirken vilde koste 51,000 Kr., paa-begyndte man Arbejdet.

Zionskirken.

Grundstenen til „VOR FRELSERS KIRKE“ blev nedlagt den 10. Maj 1887, og Kirken indviedes den 18. December. Den ligger paa Hjørnet af Skolegade og Kirkegade og er opført i romansk Stil paa Granit og Murstenssokkel. Det er en Korskirke, som fra Begyndelsen kun bestod af Skib og Kor med Apsis samt Taarn med Pyramidetag og Spir. I 1896 tilføjedes de to Korsarme. I Hjørnerne mellem Taarn og Skib findes to smaa Udbygninger (i den nordlige er der Opgang til Orgel og øvre Stokværk, i den sydlige Venteværelse for Daabsgæster), Portalen i Taarnets Vestside har en Granitsøjle paa hver Side. Forhallen i Taarnet har fladt Bjælkeloft. Skibet havde fra først af Tøndehvælvning af Træ, men da Korsarmene tilføjedes, blev Midten dækket af en Stjernehvælvning, medens Resten af Tøndehvælvingen bevaredes mod Vest og Øst og lignende Hvælvinger har Koret og Korsarmene. Apsis har Halvkuppelhvælvning. Korbuen og Buen ind til Apsis har 2 Søjler paa hver Side. Kirkens Hvælvinger og Vægge dækkes af en let Dekoration. Altertavlen, der er

af Eg, har Form af en Niche med Thorvaldsens Kristus i Zink. Den er skænket af P. S. Breinholt. Alterstager, Kalk og Kande er skænket af Vilhelmine Juliane Niedlich. Prædikestolen er af Eg med Søjler, Snitværk og Himmel. Granitdøbefonten, der har staaet i Jerne Præstegaardshave, har Kumme med Udhugninger og er en romansk Font. I Kirkens Vestende er der et Pulpitur med Orgel, og desuden er der et Pulpitur i hver af Korsarmene. I Kirken findes en Lysekroner, der er skænket af P. S. Breinholt.

ZIONSKIRKEN er beliggende paa Nygaardsvej og er opført i Aarene 1912—14 og indviet den 11. Oktober 1914. Kirken er opført efter Tegning af Arkitekt Magdahl-Nielsen efter Forbillede af gamle Kirker paa Gotland, og den bestaar af Skib med Sideskib mod Syd, Kor med tresidet Afslutning samt et firkantet Taarn, anbragt paa Sydsiden af Hovedskibet i Flugt med Vestgavlen. Bygningen er opført af røde Mursten paa Granitsokkel. Sideskibet bærer mod Syd to Gavle. Taarnet, hvis øverste Hjørner er afskaarne, bærer ottekantet Spir med svungne Linier. Dets nederste Del er teglhængt og dets øverste Del formet som Lanternespir og kobberklædt. Ved Koret er et Trappetaarn med kobberklædt Løgspir. Hovedskibet har Tønde-hvælvning med Ribber, medens Sideskibet, hvis øverste Parti optages af et Pulpitur, har fladt Loft. Et Orgelpulpitur er anbragt i Hovedskibet over Indgangen i Vest. Korets Gulv er højt hævet over Skibets, og under Korets Gulv er Sakristi. Der er muret Prædikestol og paa Alteret et forgyldt Kors. 5 Klokker med Klokkespil er skænket af Konsul I. Lauritzen, København. Kirkens Opførelse kostede 107,000 Kr.

SKT. NICOLAJ KAPEL benyttes af den romersk-katolske Menighed. Det er opført 1924 efter Tegning af Arkitekt O. S. Berg og ligger paa Hjørnet af Kirkegade og Nørregade. Kappellets Indre er dekoreret af Billedhugger Chresten Skikkild under Medvirkning af Malerinden Birgitte West og Billedskærer Axel Theilmann. Apsisvæggen er prydet med Kalkmalerier og Evangelistsymbolerne i rig Guldudsmykning. Paa Korbuens venstre Væg en Madonna med Barnet, udført i Kalkmaleri. I Kappellets Aula en Pieta i Træskærerarbejde med Farvepaalægning og over Indgangsporten Glasmosaikvinduer.

Skt. Nicolaj Kapel.

A. E. KJÆRGAARD,
Provst.

P. H. BENTZEN,
Sognepræst.

P. A. CHR. IVERTSEN
res. Kapellan-

C. S. CHRISTENSEN
res. Kapellan.

ALFRED ERIKSEN KJÆRGAARD, Provst, er født den 17. Oktober 1880 i Dorup Skole ved Skanderborg som Søn af Lærer Niels Anton Eriksen og Hustru Anne Marie, født Rasmussen, gift 1911 med Elisabeth Grønning fra Odense. Student fra Kolding Latinskole 1899, cand. theol. 1905. Lærer ved Rødkilde Højskole 1905, ordineret Kateket ved Vor Frelsers Kirke i København 1906, res. Kapellan i Hjørring 1910, Sognepræst i Taars 1913, Sognepræst ved Vor Frelsers Kirke i Esbjerg 1922, Provst for Skads Herreds Provsti 1926, Formand for Menighedsraadet og for Grundtvigsk Kirkesamfund.

POUL HANS BENTZEN, Sognepræst, er født den 23. Februar 1890 i København som Søn af Smed L. Bentzen og Hustru, gift 1921 med Johanne Gaardbo. Cand. theol. 1914, ord. Medhjælper ved Vor Frelsers Kirke i Aalborg 1915, Sognepræst i Horne-Asdal og Høve-Flakkebjerg, res. Kapellan ved Zionskirken i Esbjerg 1926, Sognepræst ved samme Kirke siden 1929.

PETER AUGUST CHRISTIAN IVERTSEN, res. Kapellan, er født den 27. September 1874 i København som Søn af Afdelingschef Ole Ivertsen og Hustru, gift 1903 med Anna Louise Wilhelmine Eriksen. Student 1893, cand. theol. 1899, Sekretær i K. F. U. M. i Kolding fra 1903—1905, Sognepræst i Ejstrup fra 1905—13, Sognepræst i Aarby ved Kalundborg fra 1913—22, res. Kapellan ved Vor Frelsers Kirke i Esbjerg siden 1922.

CHRISTIAN SØREN CHRISTENSEN, res. Kapellan, er født den 21. November 1894 i Aalborg som Søn af Fyrbøder Christensen, gift 1922 med Marie Madsen. Cand. theol. 1921, Sognepræst i Alsted-Sdr. Draaby paa Mors fra 1921 til 1929, Sognepræst i Gunderup-Nørbling fra 1929—30, siden da res. Kapellan ved Zionskirken i Esbjerg.

ESBJERG BYS RETS- OG POLITIETAT. Herredskontoret er oprettet i 1877, Byen havde da 1400 Indbyggere, og Ulemperne, ved at man skulde rejse til Varde udenfor Herredet for at komme til Herredskontoret, var efterhaanden blevet saa store, at man besluttede at indgive Ansøgning om at faa Kontoret flyttet, idet man tilbød gratis Byggegrund og 6000 Kr. til et Ting- og Arresthus. Men da Amtsraadet opfattede dette som et Forsøg paa at hæve Esbjerg ad kunstig Vej, gav det et Afslag, og i Overensstemmelse dermed svarede Justitsministeriet under 17. April 1877, at da Amtet ikke var villig til at lade opføre Ting- og Arresthus i Esbjerg, fandt man ikke tilstrækkelig Grund til den ansøgte Flytning.

I 1884 gjorde man et nyt Forsøg, en Komite blev nedsat i Byen for at forhandle med Amtet om Sagen, men man fik paany et Afslag. Et tredie Forsøg blev endelig gjort af Jerne-Skads Sogneraad i Begyndelsen af 1889, altsaa omtrent ved samme Tid som man kunde forudse, at Kommuneadskillelsen i en ikke fjern Fremtid vilde blive til Virkelighed. Man forsøgte at faa Amtsraadet til straks at vedtage Opførelse af et Ting- og Arresthus i Esbjerg, dog under den Forudsætning, at Ministeriet først gav tilkende, at Skads Herreds-

Tingsted vilde blive flyttet til Esbjerg, men Amtsraadet skød snildt nok Sagen fra sig med den Bemærkning, at naar saadant et Tilsagn fra Ministeriet først forelaa, saa vilde man ikke undslaa sig for at afholde de dermed forbundne Udgifter. Den 15. August 1889 svarede Ministeriet, at man erkendte de uheldige Jurisdiktionsforhold i Amtets vestlige Del, men da Retsbetjenten i Varde (Herredsfoged Rosenørn) ikke ønskede at flytte, maatte Sagen udsættes indtil videre.

Skønt altsaa ogsaa dette Svar var et Afslag, saa var det dog tydeligt nok kun et foreløbigt Tidsspørgsmaal.

Den 2. September 1889 sendte Jerne-Skads Sogneraad Opfordring ud til de forskellige Sogneraad i Herredet til at lade Befolkningen afgive en Erklæring om, hvor man helst vilde høre ind under. Svarene indkom i Løbet af September Maaned, og Resultatet var, at 11 Sogne og noget af Øse Sogn med ialt 10,880 Indbyggere erklærede helst at vilde høre til Esbjerg; men 4 Sogne og Resten af Øse Sogn med ialt 2388 Indbyggere ønskede at blive ved Varde. Fanø derimod ønskede, som naturlig var, at beholde sin egen Jurisdiktion. Disse Svar blev indsendt til Herredskontoret af Jerne og Skads Sogneraad, men Sagen blev paany lagt til Side, og da var det, at Esbjerg-Borgerne gjorde det sidste og heldige Forsøg. I Anledning af, at der i Begyndelsen af 1891 var Udsigt til, at Herredsfoged Rosenørn vilde tage sin Afsked paa Grund af Svagelighed, underskrev 129 Esbjerg-Borgere den 2. Februar en Erklæring om, at de i Tilfælde af, at Embedet ved Vakance maatte blive flyttet til Esbjerg, vilde udrede Udgifterne ved et midlertidigt Ting- og Arrestlokale og Bolig til Retsbetjenten, indtil saadanne Bygninger maatte blive opført for Amtsfondets Regning. Denne Erklæring blev gennem Amtet indsendt til Ministeriet. Forslaget blev saaledes til Lov 11. Marts 1892, men traadte dog først i Kraft 1. April 1893.

Da der i Esbjerg ikke fandtes Lokaler til det nye Herredskontor, og da man ogsaa haardt savnede Arrestlokaler, saa lod Amtsraadet 1892 opføre et Ting- og Arresthus. Byggepladsen dertil blev givet af en Del af Borgerne, som tegnede sig for et Beløb hver, men da alle Pengene ikke kom ind, endte det med, at Byen maatte betale Restsummen, 2300 Kr. Opførelsen af Bygningen blev liciteret bort til Murermester Lund af Kolding for 68,162 Kr., hvortil senere kom et Tillæg af 2304 Kr. 65 Øre. Den 17. August 1892 var Ting- og Arresthuset færdig.

POLITIVÆSENET. Byens første Politibetjent var Fahrner, som var ansat fra 1. Juni 1869, men i de to Maaneder, som Havnearbejdet allerede havde staaet paa, havde der dog været et midlertidigt Politi, idet et Par Mænd var forsynet med Politiskilt. Fahrner lønnes først af Havnekassen siden af Statskassen, hvad der jo forøvrigt bliver det samme. Men 3. Maj 1876 fik Amtet fra Justitsministeriet Meddelelse om, at man ikke kunde lønne en saadan Betjent, og at Amtet altsaa nu maatte gøre det, uagtet det dog varede to Aar endnu, før Havneanlægget var færdigt. Indtil 1885 havde man kun 1 Politibetjent, men dette Aar fik Fahrner en Hjælper i Simon Christensen, og da der samme Aar kom en lille Gendarmafdeling paa en Korporal og fire Menige til Esbjerg, var man vel hjulpen, men her var for engangs Skyld ogsaa Brug for dem. Da dette Korps i 1894 blev inddraget, blev en af de Menige, H. Jørgensen, Politibetjent, Korporalen, P. Nielsen, var allerede 1893 blevet Arrestforvarer. I 1896 blev Politiassistent Schousboe og Betjentene Rasch og Würtz ansatte. Desuden havde man i 90-erne to Natvægttere. Byens nuværende Politikorps bestaar af Politimesteren, 3 Politifuldmægtige, 1 Politiassistent, 1 Overbetjent og 15 Betjente.

V. ESMANN,
Dommer.

S. NEERGAARD,
Politimester.

H. HØJRIS,
Politifuldmægtig.

C. VEDEL PEDERSEN,
Politifuldmægtig.

VICTOR ESMANN, Dommer, R. af D., er født den 18. August 1863 som Søn af Justitsraad, Kreditforeningsdirektør J. V. Esmann og Hustru, født Hammershøj, gift den 21. Oktober 1890 med Anna E., Datter af Dr. med. E. B. Holst. Student fra Aarhus 1882, cand. jur. 1888. Byfogedfuldmægtig i Aarhus s. A. Fuldmægtig ved Fjends- og Nørlyngs Herreder fra 1889—1909, Birkedommer i Wedelsborg Birk fra 1909, Byfoged i Esbjerg, Herredsfoged i Skads Herred og Birkedommer i Fanø Birk 1912, Dommer s. S. fra 1919. Medstifter og Kasserer for Moseselskabet 1901—09, Medstifter af Jydske Hypotekforening 1900. Medlem af Stærkstrømskommissionen 1904—06. Medstifter af og Formand for Hedebruget 1906. Medstifter af Viborg Bys og Omegns Tyendespareforening og af Viborg Bank samt Formand for dennes Bankraad til 1913. Medlem af Dansk Kvindesamfunds Fællesstyrelse til 1913. Medlem af Hedeselskabets Repræsentantskab 1913 og Formand for Bestyrelsen for Sydvestjydsk Samfund fra 1915. Formand for Ribe Amts juridiske Forening fra 1914. Medlem af Bestyrelsen for Fanø Vesterhavsbad fra 1927.

SIGURD NEERGAARD, Politimester, er født den 10. December 1879 i København som Søn af Kasserer, Justitsraad O. Neergaard og Hustru, født Lundberg, gift 1922 med Alice N., Datter af fhv. Maskinfabrikant Schertiger. Student fra Industribygningens Latinskole 1898, cand. jur. 1905. Herredsfuldmægtig i Lemvig 1906. Fuldmægtig ved Københavns Amts nordre Birk 1907. Politimester i Lemvig Købstad og Skodborg-Vandfuld Herreder 1919. I Esbjerg Købstad, Skads Herreder og Fanø Birk 1927.

HARALD HØJRIS, Politifuldmægtig, er født den 21. Maj 1899 paa Frederiksberg. Student 1917 fra Borgerdydskolen i Helgolandsgade. Juridisk Embedseksamen Sommeren 1925. Sekretær ved Frederiksberg Forsørgelsesvæsen fra 1925—27. Politifuldmægtig i Nibe og Løgstør fra 1928—29, derefter i Esbjerg som Politifuldmægtig.

CHR. VEDEL PEDERSEN, Politifuldmægtig, er født den 10. April 1897 i Esbjerg som Søn af Forsørgelsesinspektør J. Vedel Pedersen. Student 1915. Juridisk Embedseksamen 1921. Derefter Sagsførerfuldmægtig. Politifuldmægtig i Esbjerg siden 1. Oktober 1928.

A. RUDKØBING,
Politiassistent.

O. F. REINHOLDT,
Motorsagkyndig.

G. V. T. RASMUSSEN,
Kriminalassistent.

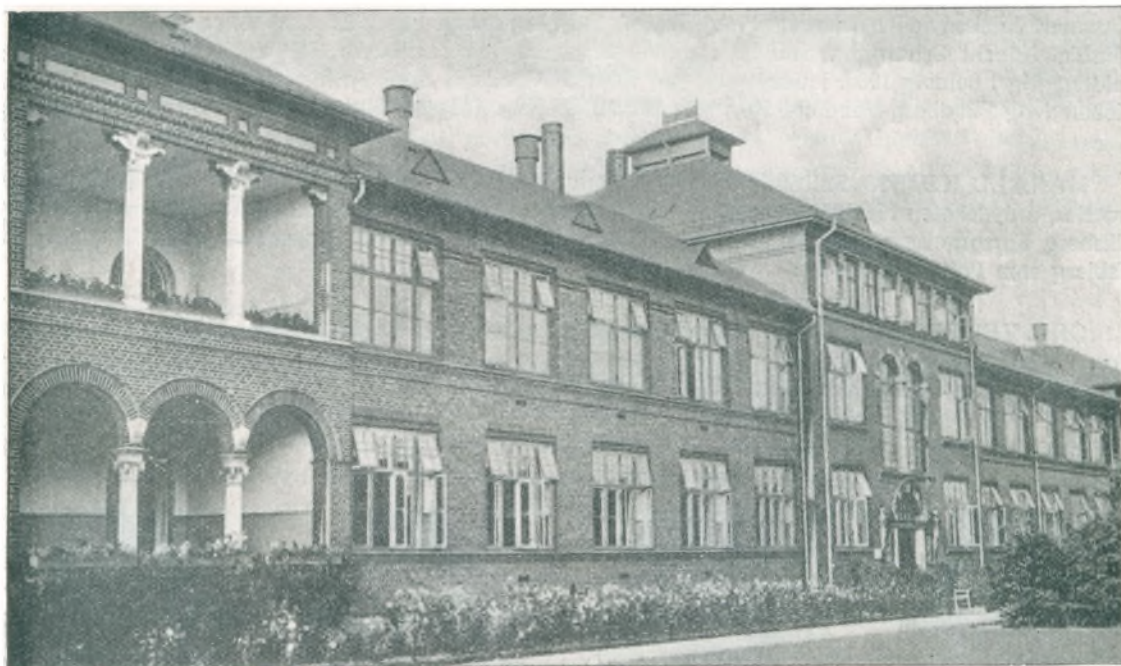
C. J. SVINGHOLM,
Arrestforvarer.

AXEL RUDKØBING, Politiassistent, er født den 8. September 1887 i Frederikssund som Søn af Skoleinspektør C. Th. Rudkøbing, gift 1915 med Marie Rasmussen. Cand. jur. 1911. Politibetjent i København til 1919. Herredsfuldmægtig og Sagførerfuldmægtig til 1. Juni 1924. Fra 1. November s. A. Politiassistent i Esbjerg med Autorisation som Politifuldmægtig fra 1. September 1928. Formand for Dansk Røde Kors i Esbjerg.

OTTO FREDERIK REINHOLDT, Motorsagkyndig, er født den 11. December 1896 i Lunderskov som Søn af Købmand N. N. Reinholdt. Præliminæreksamen fra Kolding Realskole. Elev paa Hærens Flyveskole, fortsat Undervisning paa københavnske Automobilværksteder og Fabriker samt Maskinist-skolen og endvidere gennemgaaet adskillige Kursus. Udnævnt til Justitsministeriets Motorsagkyndig for Esbjerg og Ribe fra 1925—31. Statens Motorsagkyndig for Esbjerg Politikreds siden 1931.

GEORG VALDEMAR THORVALD RASMUSSEN, Kriminalassistent, er født den 11. Februar 1881 i København som Søn af Muremester O. Rasmussen. Gift med Betty Poulsen. Ansat den 5. November 1908, som Patrouillebetjent i Herning, den 1. April 1910 Landpolitibetjent i Hammerum Herred. Fra 1. April 1913 til 31. December 1918 Politibetjent i Herning Købstad, fra 1. Januar 1919 til 1. Maj 1920 Kriminalbetjent i Hillerød, fra 1. Maj 1920 til 1. November 1925 i Ribe. 1. Juli 1931 Overbetjent i Kriminalpolitiet i Esbjerg, fra 1. Juli 1931 udnævnt til Kriminalassistent.

CHRISTEN JENSEN SVINGHOLM, Arrestforvarer, er født den 13. Juni 1882 i Uldum som Søn af Landmand J. J. Svingholm. Fra 1908—14 ansat som Fængselsbetjent ved Horsens Tugthus, fra 1914—21 ved Nyborg Straffeanstalt og fra 1921 Arrestforvarer i Esbjerg. Formand for Foreningen af Filmskultur i Esbjerg, for N. I. O. G. T.s Bygninger og for Logen „Nordsøen.“

Esbjerg kommunale Sygehus.

ESBJERG Kommune købte i 1898 af Amtet det stedlige Epidemisygehus og indrettede derefter i Epidemisygehusets Økonomibygning en midlertidig Sygeafdeling til 10 Patienter med almindelige medicinske og kirurgiske Sygdomme. Denne ret midlertidige Foranstaltning skulde foreløbig afhjælpe Sygehustrangen, indtil et nyt Sygehus kunde blive

bygget. I Januar 1900 ansattes der en Sygehuslæge og samme Aar købtes en Grund, beliggende ved Stranden et Stykke nordvest for Byen.

I det følgende Aar toges fat paa Udarbejdelse af Planer til et nyt Sygehus, idet det oprindelig var Meningen, at Epidemisygehuset skulde bevares paa det tidligere Sted. Dette ny Sygehus blev imidlertid ikke til Virkelighed, fordi man af økonomiske Grunde mente at burde udskyde Opførelsen, og da der efter et Par Aars Forløb opførtes et St. Josephs Hospital paa 64 Senge, der stod færdigt i 1905, var den tilstedeværende Hospitalstrang ogsaa midlertidig afhjulpen. Kravet om et nyt kommunalt Sygehus lod alligevel ikke længe vente paa sig, dels var Sygeafdelingen i Epidemisygehusets Økonomibygning meget primitiv og kun tilladt som midlertidig Foranstaltning, og dels viste det sig efterhaanden, at St. Josephs Hospital til Tider maatte overbelægges.

Til dette ny Sygehus var man ikke længer tilfreds med Grunden nordvest for Byen, idet den laa for langt borte og var lovlig udsat for Vind og Vejr. Man havde oprindelig valgt den omtalte Grund, fordi man følte sig særlig tiltalt af den smukke friske Beliggenhed ud til Havet. Forholdene har siden forandret sig, nu ligger det samme Sted godt $\frac{1}{2}$ km fjernet fra Stranden, man skal over den nye Fiskerihavn, inden man naar Havet. I Stormflodsaaret priste man sig lykkelig ved, at man ikke havde bygget Sygehus paa den nævnte Terræn, hvis højeste Partier laa 12 Fod over daglig Vande, medens Stormfloden naaede de 10. En Del af Grunden var blevet oversvømmet, Kælderetagerne fyldte med Vand og Adgangsvejen til Byen spærret af Vandmasserne. I 1905 købtes en ny Sygehusgrund nærmere ved Byen, og 1907 paabegyndtes Opførelsen af Sygehuset, der blev taget i Brug November 1909. Sygehuset indrettedes til medicinsk-kirurgiske og til epidemiske Sygdomme og det tidligere Epidemisygehus omdannedes til Alderdomshjem.

Sygehuset er beliggende paa et 5 Tønder Land stort Terræn i den nordlige Del af Byen, ca. 200 m vest for Jernbanelinien. Det ligger i et beplantet Anlæg mellem Østergade, Rolfsgade, Finsensgade og Haraldsgade og bestaar nu af 2 særskilt beliggende Bygningskomplekser, der er opførte i 1909 og i 1919 af Esbjerg Kommune for Sum af 1,034,000 Kr. og efter Tegning af Arkitekt C. H. Clausen. Paa den trefløjede Hovedbygning, der er opført i 2 Stokværk, af røde Mursten med forhøjet Midterparti og med aabne Liggehaller med søjlebaarne Facader ved begge Ender, findes 101 Senge og paa Epidemihuset 25 Senge. Som et tredie Komplex opførtes i 1915, ligeledes efter Tegning af Arkitekt C. H. Clausen, et Tuberkulosehospital med 15 Senge for ca. 80,000 Kr.

Ved Sygehusets Opførelse i 1909 bestod Hovedsygehuset af 50 Senge og 2 Celler, Epidemisygehuset af 25 Senge og desforuden fandtes der Økonomibygning, en Bygning, der rummede Desinfektion og Vognport og et Lighus. Sygehuset indrettedes med Udvidelser for Øje, specielt blev Køkken og Vaskeri gjort meget rummelige. Epidemisygehuset byggedes saa solidt, at der kunde anbringes en Etage yderligere.

Hovedsygehuset, som laa i den sydlige Del af Terrænet, opførtes i to Etager med Facade mod Syd og en Sidefløj mod Øst. Den vestlige Del af Hovedfløjen, som skulde danne Midterpartiet, hvis Sygehuset skulde udvides, opførtes i 3 Etager og den øverste Etage, der laa overfor Hovedtrappen og Operationsafdelingen, indrettedes til Bolig for Sygeplejerskerne. De 50 Patienter fordeltes paa 4 Sekssengestuer, 6 Tresenge, 2 Tosenge og 4 Enestuer. Sygehuset blev forsynet med Badeværelser, Thekøkkener, W. C. er og Skylkerum. Operationsafdelingen bestod af en Forstue, to Operationsstuer, et Præparationsrum og en Røntgenstue. Efter Udvidelsen i 1919 blev der yderligere 6 Sekssengestuer, 2 Tresengestuer og 7 Enestuer. Der findes desuden 2 Celler.

Ved Sygehuset er ansat følgende overordnede Personale: Overlæge Emil Cold, R. af D., Læge Svenningsen, en første Reservelæge, en anden Reservelæge og desuden en Kandidat, Sygehusforvalter Jerne, Oversygeplejerske Frk. J. Nielsen, Økonoma Frk. J. Nielsen og Vaskeribestyrerinde Frk. Damgaard.

EMIL COLD, Overlæge, R. af D., er født den 4. November 1865 i København som Søn af Direktør Magdalus Cold og Hustru Vilhelmine født Foss, gift 1902 med Valgerda Finsen, Datter af Stiftamtmand Hannes Finsen og Hustru Birgitte født Formann. Student fra Borgerdydsskolen paa Christianshavn 1884, med. Eksamen 1891, Kandidattjeneste fra 1893—96, Reservelæge ved Københavns Amtssygehus fra 1897—99, praktiserende Læge og Sygehuslæge i Esbjerg siden 1900. Formand for Esbjerg Hjemmesygepleje.

THOMAS NIELSEN JERNE, Sygehusforvalter, er født den 24. Januar 1872 i Sønderho paa Fanø som Søn af Kaptajn N. Thomsen Jerne og Hustru Kristine født Pedersen, gift 1896 med Mette Antoinette Hansen. Kontorassistent under Esbjerg Kommune fra 1905—07, Fuldmægtig fra 1907—25, Kommuneassistent fra 1925—27, Sygehusforvalter siden 1928.

H. ANTHONIESEN,
Læge.

P. CARSTENSEN,
Læge.

L. M. JACOBSEN,
Læge.

HARALD ANTHONIESEN, Læge, er født den 13. April 1895 i Norby paa Fanø som Søn af Læge Anthoniesen paa Fanø. Student fra Esbjerg Gymnasium i 1913, cand. med. 1920, Kandidat ved forskellige Hospitaler i København og Provinsen. Skibslæge fra 1922—23, Reservelæge ved Sct. Josephs Hospital i Esbjerg fra 1923—25, praktiserende Læge i Esbjerg siden 1. September 1925.

POUL CARSTENSEN, Læge, er født den 19. Juli 1897 i København, som Søn af Løjtnant, Havneassistent Carstensen og Hustru Karen Christine født Andersen, gift 1922 med Ella Hansen. Student fra gammel Hellerup Gymnasium 1916, Embedseksamen 1924, Reservelæge paa Esbjerg kommunale Sygehus fra 1924—26, praktiserende Læge i Esbjerg siden 1926, Jernbanelæge, Læge ved „De gamles Hjem“, Fattiggården og Esbjerg Børnehjem.

L. M. JACOBSEN, Læge, er født den 7. Maj 1899 i Randbøl Sogn som Søn af Landmand Jens Chr. Jacobsen og Hustru, gift 1930 med Læge Ingeborg Hald. Student 1920, Embedseksamen 1927, Kandidat paa Aalborg Amtssygehus fra 1927 til Marts 1929, fra Oktober 1929 Reservelæge paa Diakonissestiftelsen, fra November 1929 praktiserende Læge i Esbjerg.

J. JACOBSEN,
Fruc, Læge.

S. LICHT,
Læge.

S. LARSEN,
Læge.

INGEBORG JACOBSEN, Læge, er født den 13. Oktober. 1900 i Nr. Nissum som Datter af Gdr. Hald. Student fra Esbjerg 1920, Embedseksamen 1928, praktiseret i Stege fra Februar til Maj, paa Sindbjerg Hospital fra Maj til November, Vinterlæge paa Manø fra December 1928 til April 1929, paa Sct. Elisabeths Hospital i København fra April 1929 til September 1930, paa Odense Amtssygehus fra September 1930 til Marts 1931, siden da praktiserende Læge i Esbjerg.

S. LICHT, Læge, er født 5. Marts 1892 i Roskilde som Søn af Fabriksbestyrer P. G. Licht og Hustru, f. Hassing. Student 1910, Embedseksamen 1918, Reservelæge paa forskellige Hospitaler, praktiserende Læge i Esbjerg siden 1924.

SV. K. LARSEN, Læge, er født den 5. August 1900 paa Frederiksberg som Søn af Blikkenslagermester Larsen og Hustru, gift 1930 med Karen Margrethe Løvengreen. Student 1918, Embedseksamen 1925, Reservelæge i Nykøbing F., Silkeborg og Maribo, klinisk Assistent paa kirurgisk Afdeling A. paa Bispebjerg Hospital, praktiserende Læge i Esbjerg siden 1. Januar 1931.

Sct. Josephs Hospital.

SCT. JOSEPHS HOSPITAL ligger i Nørregade og er opført i 1903. Det bestaar af en Hovedfløj med to Tværfløje. Det er i to Stokværk med Kælder og over Midten et lille Spir. Det tilhører Sct. Josephs Søstrenes Orden i Chambery, og det kostede i Opførelse ca. 300,000 Kr. Det rummer 75 Senge.

Hospitalets Leder er Priorinde Marie Ida og dets Overlæge er S. A. Hansen.

ESBJERG STATSSKOLE er grundlagt som en privat Realskole af et Aktieselskab af Byens Borgere. Den første Bestyrelse bestod af Pastor Kemp, Formand, Skibsbygmester Dahl, Købmand Bilgrav, Dr. Bruun og noget senere Hotelejer Spangsborg. Senere var Pastor Bruun i en længere Aarrække Formand for Bestyrelsen.

Under Ledelse af Realskolebestyrer Rybner Petersen begyndte Skolen sin Virksomhed

den 19. August 1889 med 50 Elever. Paa en Grund i Skolegade lige over for Kirken opførtes i Sommeren 1890 en ny Skolebygning, der blev taget i Brug ved det nye Skoleaars Begyndelse. Efterhaanden som Skolen ved Rybner Petersens dygtige Arbejde (han var blandt de første, der fik gennemført Fællesundervisning) voksede sig fast i Esbjerg Borgeres Bevished, steg Elevtallet (i 1896: 250), og en Udvidelse af Skolebygningen blev da snart nødvendig. Denne Udvidelse skete 1894.

Fra 1890 fik Skolen Statstilskud, samme Aar Tilskud fra Amtet og fra 1891 Tilskud fra Kommunen.

I 1903 oprettedes den første Mellemskoleklasse, 1907 den første Gymnasielasse. Til den nysproglige Gymnasieafdeling føjedes i 1919 en matematisk-naturvidenskabelig Afdeling. Fra 1. April 1920 blev Skolen overtaget af Staten.

Oprettelsen af Gymnasiet nødvendiggjorde en ny Udvidelse af Skolens Lokaler. I 1909 opførtes da en Sidefløj til den gamle Bygning. Med Byens og Skolens Vækst og Udvikling er Pladsforholdene alligevel utilstrækkelige til de 315 Elever, som Skolen talte den 1. Januar 1932, og der har allerede i flere Aar været næret stærke Ønsker om Tilvejebringelse af nye, tidssvarende Lokaler.

Realskolebestyrer Rybner Petersen blev i 1907 udnævnt til Skoledirektør i Vestindien, og samtidig med Skolens Overgang til Gymnasieskole overtoges dens Ledelse af cand. mag. Oluf Nielsen, der var Skolens Rektor, indtil han fra 1. August 1928 udnævntes til Rektor ved Vestre Borgerdydsskole i København. I Skoleaaret 1928—29 var Lektor P. Gregersen konstitueret Rektor.

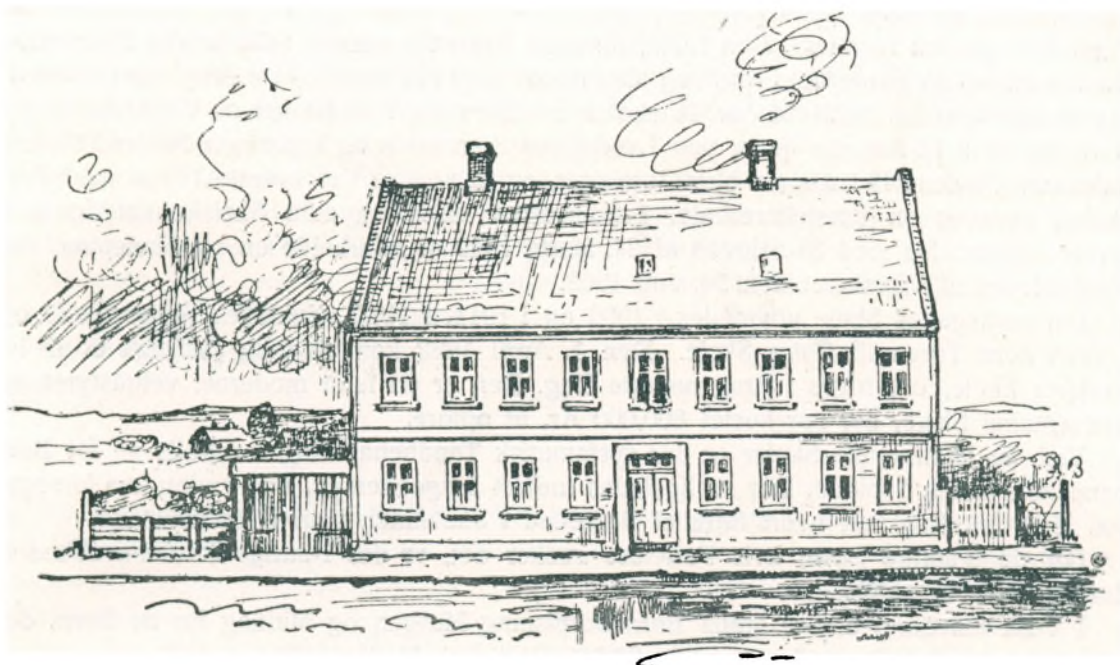
Skolens nuværende Leder er Rektor Kr. Bruun.

KR. BRUUN, Rektor, er født den 15. Marts 1879 i Gjesing ved Esbjerg som Søn af Gaardejer Jørgen Bruun og Hustru Mette født Andersen, gift 1905 med Marie Sørensen, Datter af Lærer Sørensen, Veldbæk. Student (Døckers Kursus) 1898, cand. mag. 1905, Lærer i København fra 1905—14, Medhjælper paa Københavns Raadhusbibliotek, Adjunkt ved Helsingør højere Almenskole 1914, Lektor ved Aabenraa Statsskole 1920, Rektor for Esbjerg Statsskole siden 1929.

ESBJERG KOMMUNALE SKOLEVÆSEN. De første Nybyggeres Børn maatte søge Bollesager Skole, men foruden denne var der smaa private Skoler i Esbjerg, der tog sig af Børnenes Oplæring. Den private Undervisning var dog de første 3—4 Aar noget tilfældig. En afskediget Lærer fra Sønderjylland, en Skomager Becks Kone og flere andre holdt Skole for Børnene. Det private Skolevæsen kom dog først i fastere Gænge, da Lærer N. K. Langvad kom til Esbjerg i 1873. Endelig i 1875 anmodede daværende Sognepræst for Jerne-Skads og Provst for Skads m. fl. Herreder R. Assens Sogneraadet om at fremkomme med Forslag til Ordning af Skolevæsenet i Esbjerg og Opførelse af en tidssvarende Skole. Det vil altsaa sige, at Provsten for Fremtiden tænker sig Esbjerg Skole som kommunal, og da der allerede var ca. 100 skolepligtige Børn i Byen, forstod Sogneraadet, at der heller ikke var andet at gøre. Det blev da vedtaget i Sogneraadet, at Kommunen skulde overtage Skolevæsenet i Esbjerg fra 1. November 1876, og at der i Tidsrummet 1. Januar til 1. November 1876 skulde gives et Tilskud til Esbjerg private Skole af 1600 Kr. Esbjergs første offentlige Skole aabnedes den 1. Oktober 1877, var en toetages Bygning, der kostede 14,000 Kr.

Skolen aabnedes med 137 Elever i 3 Klasser og med 3 Lærere, deraf N. K. Langvad som Førstelærer. I Sommeren 1889 opførtes en ny Skolebygning i Danmarksgade og denne

Esbjergs første offentlige Skole.

kostede 20,000 Kr. Den nye Skole havde 8 Klasseværelser, men da der i Januar 1890 var 550 Børn i Skolerne, saa maatte de 6 tages i Brug straks, og det varede da heller ikke længe, før man paany maatte tænke paa Udvidelser. I Sommeren 1894 blev da Skolen i Norgesgade bygget. Det var en toetages Bygning med 8 Klasseværelser, og den kostede godt 37,000 Kr. Den blev mere moderne indrettet end de andre Skoler, men der ved ogsaa forholdsvis dyrere.

Nu mente man at være velforsynet med Skoler for længere Tid, men netop i de Aar steg Indbyggerantallet og dermed Børnetallet stærkere end nogen Sinde, og i Januar 1896 var der 1160 Børn i Skolerne. Man maatte atter til at bygge, og i Sommeren 1896 opførtes de to Skoler i Spangsberggade og Østergade, hver med 8 Klasseværelser. De kostede godt 114,000 Kr. Man solgte da samtidig den gamle Skolebygning i Skolegade. Endelig i Sommeren 1902 byggede man den store Skole i Stormgade, der er langt den største af Skolerne. Den havde 25 Klasseværelser, foruden Haandgernings- og Sløjdlokaler, Skolekøkken m. m.

Den 1. November 1887 oprettedes en Heldagsklasse, hvori der foruden de almindelige Fag undervistes i Naturfagene, Tegning og Engelsk og samtidig indførtes Fællesundervisning for Drengene og

Rørkjær Skole.

Piger hele Skolen igennem. Den 1. Maj 1894, da Byen var bleven selvstændig Kommune, traadte en hel ny Skoleplan i Kraft, og efter denne blev Skolen delt i tre Afdelinger: Hovedskolen for Børn fra 10 til 14 Aar, Forskolen for Børn fra 7 til 10 Aar og Vinterskolen for Børn fra 10 til 14 Aar, der tjener paa Landet om Sommeren og kun søger Skolen i Vinterhalvaaret. Skolens Førstelærer blev Overlærer, og til at føre det øverste Tilsyn med Forskolen ansattes en Førstelærerinde. I Sommeren 1899 begyndte Skolekommissionen i Overensstemmelse med Skoleloven af 24. Marts 1899 at udarbejde en ny Skoleplan, der stadfæstedes af Ministeriet den 30. Juli 1902.

Danmarksgades Skole udvidedes i 1909 og i 1911, i 1912 udvidedes Vestre Skole og i 1918 kom Turen til Østre Skole. Den 1. April 1932 kom endelig Esbjergs 5. Skole, Rørkjær Skole, der toges i Brug nævnte Dag. Den er en fuldt moderne, veludstyret og præsentabel Skole, der har kostet 800,000 Kr. at opføre.

Ved de kommunale Skoler er der systematisk Tandbehandling — gratis — for Børnene hele deres Skoletid. Der er ligeledes indført Lægeeftersyn, dog endnu kun forsøgsvis. Hver 14. Dag faar hvert Barn et Brusebad i Skoletiden i en Gymnastiktime.

For de 6-aarige Børn, hvis Forældre ønsker det, er der 1-aarige Børnehaveklasse, der ligeledes er gratis.

I Vinterhalvaaret er der gratis Børnebespisning Morgen og Middag for de Børn, der maatte ønske det. Der udleveres 60—70,000 Portioner Mad pr. Aar.

Børneantallet i de kommunale Skoler var den 1. April 1932 4258, og Klassernes Børnetal varierer fra 30—35 Børn. Alt Materiel og alle Bøger betales af Esbjerg Kommune.

Lærerpersonalet bestaar af: 1 Skoledirektør, 3 Overlærere, 3 Viceinspektører og 123 Lærere og Lærerinder.

Forældreskolen.

FORÆLDRESKOLEN stiftedes i 1920 og ejes af en Forældreforening, bestaaende af nuværende eller tidligere Elevers Forældre.

Skolen oprettedes, da Staten overtog Esbjerg private Gymnasium og Mellem-skole, for at denne Skoles Forberedelsesklasser stadig kunde blive undervist i en Privatskole og ikke skulde bringes over i den kommunale Skole.

De første to Aar havde Skolen til Huse i Statsskolen, men fik i 1922 sin egen Bygning og blev nu foruden at være en Forberedelsesskole til Statsskolen ogsaa en Skole, der kunde undervise Børn til den skolepligtige Alders Ophør.

De første 5 Aar lededes Skolen af Lektor P. Gregersen, i 1926 overtog Skolens Inspektrice Fru Ingeborg Ochsner Ledelsen.

Skolen har ca. 100 Elever.

ESBJERG HAANDVÆRKERFORENING paabegyndte i 1883 en Aftenskole for Haandværkere med 16 Elever. Undervisningen fandt Sted tre Aftener om Ugen og lededes af Overlærer N. Langvad og Fabrikant T. Christoffersen og foregik i Kommuneskolens Lokaler.

Fem Aar efter opnaaede Skolen sit første Statstilskud, der androg 100 Kr., og i 1889 udarbejdedes Planer til en teknisk Skolebygning, hvorfor der samme Aar blev indsendt Andragende om Statstilskud hertil. Bevillingen forelaa den 9. Juni 1890, hvorefter Skolen opførtes i Englandsgade og toges i Brug samme Aar. Omkostningerne ved denne Esbjergs første tekniske Skoles Opførelse beløb sig til ca. 17,000 Kr. Skolen bestod af 4 større og et mindre Lokale og havde 95 Elever.

Denne Skole blev hurtig for lille, hvorfor der arbejdedes paa en Udvidelse, hvilket resulterede i, at Esbjerg Haandværker- og Industriforening paa en Generalforsamling den 13. Oktober 1904 vedtog, at Esbjerg tekniske Skole, der hidtil havde været administreret af Foreningen, skulde være selvejende Institution efter de under nævnte Dato vedtagne Love.

I Torvegade erhvervede Bestyrelsen, som bestod af Bogbinder C. Tobiesen, Formand, Fabrikant L. B. Jensen, Kasserer, Malermester J. Broch, Malermester N. Hansen, Skomagermester J. Meinertz, Snedkermester K. Bruhn, Realskolebestyrer Rübner Petersen og Redaktør J. P. Sundbo, Grunden, hvorpaa den første Del af Skolen blev bygget, for en Pris af 6 — seks — Kroner. Her opførtes den nye Skole efter Facadetegninger af C. H. Clausen. Den bestod af 12 Klasser samt Bolig for Pedellen og kostede ca. 60,000 Kr., hvoraf Staten ydede ca. 17,000 Kr. Paa samme Tid fik Skolens daværende Forstander, Malermester Jørgen Hansen, en af sine Kongstanke ført ud i Livet, nemlig Oprettelsen af en Dag-skole for Malere.

Elevantallet steg stadig jævnt, ligesom Undervisningen udvidedes med nye Fag, og i 1916 var Elevantallet steget til 240, hvorfor man maatte tænkte paa en Udvidelse. Planer hertil blev ogsaa udarbejdet, idet der blev projekteret en Udvidelse med 9 Klasseværelser og en Sal, men paa Grund af Verdenskrigssituationen blev denne Udvidelse ikke gennemført, hvorimod man nogle Aar senere opkøbte et Par Nabogrunde.

For at skaffe Plads til Eleverne, hvis Antal stadig var i Stigning, maatte man søge Lokaler i Kommuneskolerne. I den første Tid benyttedes Østre Skole, men fra 1921 flyttedes hele den forberedende Undervisning til Stormgades Skole under Ledelse af Skolens Inspektør, Viceskoleinspektør L. Foss, og senere maatte endog enkelte Fagklasser henvises til „Filialen.“

Esbjerg tekniske Skole.

Det var ikke særlig ideelle Forhold, der her arbejdedes under, naar man tænker paa, at voksne Elever skulde anbringes ved de smaa Skoleborde, som til daglig blev benyttet af Børnene. I de forberedende Klasser kunde det til Nød gaa, men de ældre Klasser, Fagklasserne, maatte for at kunne arbejde vende Bordene op paa Enderne, og for Barberfagskolens Vedkommende maatte der lejes Lokaler i Byen.

Skolens første Forstander, Malermester Jørgen Hansen, der havde været Skolens Leder siden Halvfemserne, og som havde ydet et stort og uegennyttigt Arbejde i de vanskelige Aar — ofte endog uden nævneværdig Vederlag — ønskede paa Grund af Alder og svigtende Helbred at trække sig tilbage som Forstander, hvorfor han ikke kom til at forestaa den allerede i 1916 planlagte Udvidelse, idet Jørgen Hansen nedlagde Forstanderhvervet i 1920. Han virkede dog vedblivende som Lærer for Malerfagklassen indtil 1928.

Det blev en af Skolens Lærere, Arkitekt J. C. B. Øhlenschläger, der i 1920 kom til at afløse Jørgen Hansen som Skolens Forstander, og denne nye Forstander udarbejdede nu et nyt Projekt, omfattende en Udvidelse paa 15 Klasser og en Sal, hvortil de samlede Omkostninger var budgetteret til 300,000 Kr., og i Vinteren 1925—26, da Loven om Nødhjælpsarbejder m. v. blev vedtaget, forsøgte Skolens Bestyrelse at opnaa Midler bevilget til denne Udvidelse, men da Statstilskudene ved Cirkulære af 26. Januar 1926 blev ændret til at være rentebærende, og Esbjerg Byraad ønskede Bygningen opført i 2 Tempi, og endelig at det den Gang nylig oprettede C-Nævn ikke saa sig i Stand til at yde de ønskede Laan, blev Ansøgningen taget tilbage. Der blev herefter af Forstanderen udarbejdet et nyt Projekt mod Torvegade, omfattende 9 Klasseværelser, kalkuleret til 120,000 Kr. Til dette Projekt ydede Esbjerg Kommune en Trediedel, Staten en Trediedel som rentebærende Kapital, medens den sidste Trediedel laantes i Varde Sparekasse.

Byggesummen kom til at andrage ca. 100,000 Kr., hvorefter Skolens Prioritetsforhold kom til at se saaledes ud:

1. Prioritet til Varde Sparekasse	56,200 Kr.
2. do. - Staten	33,200 „
3. do. - Esbjerg Haandværker- og Industriforening.....	10,875 „
Tilskud fra Esbjerg Kommune.....	33,200 „

Skolen blev taget i Brug den 1. Oktober 1928, men endskønt den nu rummer 21 Klasseværelser, Laboratorium, Værksted for Sadelmagere, Motor-Værksted for Motor- og Maskinpassere, Bolig for Pedellen, Kontor og en Del mindre Lokaler, viste det sig, at al den forhaandenværende Plads var fuldt optaget, idet Elevantallet nu var 385.

Et længe følt Savn er for en Tid afhjulpet. Hele den tekniske Undervisning er nu samlet paa et Sted, og i store, rummelige, lyse Lokaler samles Haandværkerungdommen i Vinterhalvaaret, hvor en dygtig og veluddannet Lærerstab tager sig af Undervisningen.

Skolens nuværende Forstander er Arkitekt J. C. B. Øhlenschlæger, dens Inspektør er Litograf H. Henriksen.

I Bestyrelsen for Skolen sidder: Fabrikant H. Olsen, R. af D., Formand, Fabrikant J. Hansen, Næstformand, Snedkermester N. Nielsen, Kasserer, Bogtrykker K. Rosendahl, Fabrikant C. B. Hoffmann, Murermester Chr. Jensen, Forretningsfører Skov Nielsen, Malermester Carl Geertsen, Murermester E. Svanstrøm og Installatør Fr. Leervad, som Suppleant.

Foreningen til Støtte for teknisk Skole har 104 Medlemmer.

I Bestyrelsen sidder Snedkermester N. Nielsen, Formand, Installatør Fr. Leervad og fhv. Forstander, Kunstmaler Jørgen Hansen med Litograf Chr. Henriksen som Suppleant.

J. C. B. ØHLENSCHLÆGER, Arkitekt, er født den 12. December 1882 som Søn af Købmand T. C. C. Øhlenschlæger, gift 1913 med Margrethe Bonde. Udført Svendep prøve som Murer i Aarhus 1902, Afgang fra Teknisk Selskabs Skole i København som Husbygningseksaminand 1908, paa Studierejse i Tyskland, Østrig og Schweiz, arbejdet som Tegner og Konduktør i Esbjerg hos Arkitekterne Lund Christensen og O. Berg, selvstændig Forretning fra 1. Aug. 1910, Forstander for Teknisk Skole i Bramminge fra 1910—18, Lærer ved Esbjerg tekniske Skole fra 1909, Forstander fra 1920, Medlem af Bestyrelsen for Murermester Jens Hansen og Hustru Karen Hansens Legat til Videreuddannelse at Bygningshaandværkere fødte i Ribe Amt.

ESBJERG HANDELSSKOLE blev oprettet som Aftenskole for Handels- og Kontorlærlinge af Esbjerg Handelsstandsforening den 12. Oktober 1890 og begyndte sin Virksomhed den 1. November 1890 med Realskolebestyrer Rübner-Petersen som Forstander og et Par af Kommuneskolens Lærere som Hjælpere. Den fik fri Lokaler i Realskolen, og Skolepengene blev sat til 10 Kr. pr. Elev for hele Vinteren. Der var i de første Aar kun ringe Tilslutning, men den 8. November 1898 blev det ved en Generalforsamling i Esbjerg Handelsstandsforening besluttet, at Skolen skulde arbejde efter „Centralforeningen af Jydske Handelsforeninger“s Skoleplan, efter den skulde Undervisningen vare tre Vintre og afslutte med en Eksamen, fælles for alle Skoler under Centralforeningen.

Realskolelærer R. Jensen blev nu Skolens Forstander, og der blev af ham og Handelsstandsforeningen gjort et ihærdigt Arbejde for at skaffe den Tilslutning, hvilket resulterede

i, at man 1899 havde 75 Elever. Skolen fik fri Lokaler i Kommuneskolen i Danmarksgade, og i Foraaret 1900 dimitteredes det første Hold paa 6 Elever.

I 1911 døde Forstander R. Jensen, og Kommunalærer R. Enkegaard blev hans Efterfølger. Han afløstes 1913 af Magister W. F. Larsen, der i 1916 efterfulgtes af Lektor P. Gregersen, der var Forstander til 1920, da han efterfulgtes af den nuværende Forstander.

Skolen drives fremdeles af Esbjerg Handelsstandsforening ved et Udvalg, der bestaar af en Formand og en Kasserer.

Skolen har stadig været i god Fremgang, saa den nu har 250 a 260 Elever og 16 Lærere. Den faar Statstilskud og afholder den siden 1. Juli 1920 statskontrollerede Handelsmedhjælper-Eksamen med Tillægseksamen i Tysk, Engelsk og Stenografi.

Tillige har den Kursus i Lakskrift, og den opretter hvert Aar de Sær-Kursus, der er Trang til, og som kan vinde fornøden Tilslutning, den har saaledes haft Kursus i Fransk og Fortsættelseskursus i Tysk og Engelsk.

Skolen har Lokaler i Kommuneskolen i Danmarksgade for Normalkursusets 1. og 2. Kl. og alle Særkursus med Undervisningstid fra Kl. 19 til 20,⁴⁰ og i Teknisk Skole for Normalkursusets 3. Kl. med Undervisningstid fra Kl. 13 til 14,⁴⁰.

Skolens Formand er Konsul E. M. Blichfeldt, dens Kasserer er Købmand C. Feerup, og dens Forstander er Kommunalærer Cl. Nielsen.

ESBJERG FISKERSKIPPERSKOLE. At Danmarks største Fiskerplads har sin egen Skole for Uddannelse af Skippere til det søgaende Fiskeri kan ikke undre nogen. Skolen oprettedes 1904 som Eksamens- og Fiskerihøjskole. Der meldte sig 10 Elever det første Aar under Styrmand Jürgensen, der var Skolens første Bestyrer.

Fra denne beskedne Begyndelse gik det støt fremad gennem Tiden, hvor Skolen har mødt baade Modvind og Medbør. Elevantallet var stærkt svingende, et Aar 40, et andet kun 2.

Under Skolens anden Bestyrer I. P. Sigurdson, fik den i 1916 den ny Lov om Navigationsundervisning, og om Sønæring, der fastsatte tvungen Eksamen for at føre Fartøjer paa over 20 Tons.

Nu lagde man Højskolevirksomheden paa Hylden, og Skolen blev en ren Eksamensskole, og fra nu af var Elevantallet i stadig stigende Vækst.

Da Skolen i 1930 fejrede sit 25 Aars Jubilæum, havde den indtil da været besøgt af 476 Elever, mest Fiskere, men ogsaa adskillige Sømænd, der med dens Eksaminer maa føre Fartøj i Fragtfart til 100 Tons.

I Tiaaret 1921—31 er Skolens Inventar og Instrumentmateriel efterhaanden blevet fornyet, saa den nu staar udrustet med nyt, moderne Materiel over hele Linien.

Skolen er en Dagskole med Undervisning fra 9—12 og 13—16. Der forberedes til Sætteskipperprøven, hvilket Kursus begynder den 1. November og har Eksamen midt i Marts, altsaa godt 4½ Maanedes Læretid. Eksamen giver Ret til at føre Fiskerfartøj i Nord- og Østersøen, ved Færøerne og under Island. Langt de fleste Fiskere tager denne Eksamen, men iøvrigt forbereder Skolen ogsaa til Kystskipperprøven, hvor Læretiden varer 2½ Maaned med Eksamen ligeledes midt i Marts. Med denne Eksamen maa føres mindre Fartøjer i et mindre Fartsomraade.

Det Liv og den Fart, der som bekendt er over Esbjerg, mærkes ogsaa paa Skolen her. Det er en Fornøjelse at træde ind i de lyse, velholdte Skolelokaler paa Sømandshjem-

met, hvor Skolen har Lokaler, og se den Travlhed og Energi, hvormed man behandler Søkort, Passer og Transportør. Liv og Lyst er der ogsaa her blandt Blomsten af vor Fiskerungdom, og det er en Berigelse at vandre rundt i en saadan Forsamling.

Selve Eksamen er spændende Dage, men er den først overstaaet, samles man til Afslutningsfest med Glæde og Tak, hvorefter Flokken spreder sig til alle Sider for aldrig mere at samle sig igen. En saadan Flok af Ungdom savner man, især den første Tid efter endt Eksamen, men næste Efteraar staar et nyt Hold parat til at rykke ind i Skolen, saa begynder Travlheden og Kappestriden om det bedste Resultat igen.

A. LINDQVIST,
Forstander.

Skolen nyder Statens Godkendelse og Statstilskud, hvilket desuden de enkelte Elever kan opnaa efter bestemte Regler. Navigationsdirektoratet fører Tilsyn med Skolen for Ministeriet for Søfart, Handel og Fiskeri.

Held den Skole, der er i Stand til at højne og paa anden Maade gavne den Stand, der uforsagt sætter Livet i Vove for at fravriste Havet det daglige Brød til sig og sine. Det har altid været Skolens Maal, gid det maa lykkes bedre og bedre.

Skolens Forstander er A. Lindqvist.

Esbjerg Arbejderhøjskole.

ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLE blev oprettet i 1910 af en Gruppe interesserede med afdøde Folketingsmand, Redaktør Sundbo i Spidsen. En Mindesten for ham, som Skolens Stifter staar nu foran Hovedbygningen. Indtil 1916 havde Skolen til Huse i lejede Lokaler, men nævnte Aar opførtes en Del af den nuværende Skolebygning med Plads til ca. 65 Elever. Sundbo var stadig Bestyrelsens Formand og udrettede gennem mange Aar et beundringsværdigt Arbejde for Skolen. Fra Oprettelsen til Dato har Kontorbestyrer H. C. Petersen været Skolens Kasserer og har haft stor Betydning for dens

Økonomi. Bestyrelsens nuværende Formand er Cigarmager Albert Andersen, og dens Næstformand er Sekretær O. Bertolt, København. Af andre Medlemmer af Bestyrelsen kan nævnes Finansminister Bramsnæs og Borgmester Mortensen, Esbjerg.

Skolen har haft 4 Forstandere: Rasmus Vind, Laura Alkjærsgig, Julius Bomholt og Poul Hansen, der blev Forstander i 1929, da Forgængerer indvalgte i Folketinget.

I 1929 blev det klart, at en Udvidelse og Modernisering af Bygningen var nødvendig. For at skaffe en bredere Basis end det lokale, bestemte Skolens daværende Ejere: Socialdemokratisk Forbund og Arbejdernes Fællesorganisation i Esbjerg, sig til at søge Samarbejde med Arbejdernes Oplysningsforbund i Danmark om Skolens Udvidelse og Videreførelse. Oplysningsforbundets daværende Leder, Folketingsmand Harald Jensen, tog sig varmt af Sagen. Forbundet blev Medlem af den Forening, der driver Højskolen. Senere er Arbejdernes kooperative Virksomheder i Esbjerg traadt ind. Skolebygningen er nu en af de bedst indrettede i Landet og har Plads til 100 Elever. Beliggenheden er herlig med Udsigt over Hjerding Bugt, Graadyb, Skallingen, Fanø og med Strandskoven og Vognsbøl Park stødende op til Skolen.

POUL HANSEN,
Forstander.

Undervisningen foregaar gennem Foredrag, Studiekredse, der giver Anledning til Selvstudium, og Klassearbejde, hvor Eleverne er inddelt efter deres Kundskaber i f. Eks. Dansk, fremmede Sprog etc. Skolen er statsanerkendt, og Elever kan søge Amtsunderstøttelse.

Om Formaalet staar der i Skoleplanen: „Arbejderhøjskolen søger at dygtiggøre sine Elever til Deltagelse i Arbejds- og Samfundslivet, der vil hjælpe sine Elever til at tænke selvstændigt, til personlig Tilegnelse af Kulturlivets Værdier, og først og fremmest vil den søge at udvikle og forædle den Samfølelse og Samfundsand, der maa være Nutidsmenneskets Adelsmærke.“

ESBJERG AFTENSKOLE er egentlig oprettet i 1901 paa Initiativ af daværende Kommunalærer Carl Nielsen, men rigtig Fart i Skolen kommer der først i 1906, da Kommunalærer Jørgen Banke overtager Førerskabet. I Slutningen af nævnte Aar oprettes „Esbjerg Aftenskoleforening“ med den Opgave i Fremtiden at lede Skolen, idet dens Bestyrelse vælger baade Forstander og Lærere. Hermed begynder Udformningen af Kommunalærer Bankes fornemste Ide, den der skulde gøre Esbjerg Aftenskole til den egentlige Moderskole for hele Aftenskolebevægelsen i Købstæderne, idet der paa Opfordring herfra dannedes lignende Foreninger i andre Byer, som saa i 1907 svejsedes sammen til „Købstædernes Aftenskoleforbund“. De Mænd, der har gjort sig stærkest gældende indenfor Aftenskoleforeningen i de forløbne Aar, er Foreningens første Formand, nuværende Redaktør M. J. Madsen, Lemvig, Skomagemester Jens Puggaard, Maskinskriver O. M. Olesen, Grosserer Kristian Kjeldsen. Banemand C. C. Hansen og Lærer Niels Vestergaard.

Naar Arbejdet i Aarenes Løb har kunnet gennemgaa en saadan Udvikling som den, der har fundet Sted, skyldes det først den store Stab af interesserede Lærere, der har virket ved Skolen. Lige fra dens første Fædre til de skiftende Forstandere gennem de sidste 20 Aar — Jørgen Banke, Niels Vestergaard, Andreas G. Jensen, Knud G. Fleischer og Mads Vilsgaard — og de menige Arbejdere, der har været hentet fra Læreres, Havebrugskonsulenters, Husmødres, Syerskers og gamle Elevers Kreds, har de været besjælede af Interesse for Sagen, har været vaagne og forstaaet at lytte til Folkets Røst.

M. VILSGAARD,
Forstander.

GRUNDTVIGSK UNGDOMSHJEM A/S er stiftet den 18. Januar 1917 med følgende Bestyrelse: Pastor J. P. Nørgaard, Formand, Mejeribestyrer Balslev Jørgensen, Lærer Anders Nielsen, Driftsbestyrer P. Buhl og Fru Fiskeskipper Sørensen.

Selskabet købte Ejendommen Skolegade Nr. 43, som delvis straks blev indrettet til et Hjem for unge Mennesker, og det ordnedes saaledes, at de, der boede der, ogsaa skulde spise i Hjemmets Pensionat, der ledes af en Bestyrerinde.

I Aaret 1924 blev hele Ejendommen indrettet med Værelser til Udleje, og i 1928 blev der indlagt Centralvarme i alle Værelser. I Stueetagen er der foruden Spisestuen og et Par andre Opholdsstuer et mindre Mødelokale, som er til fri Afbenyttelse for Esbjerg Ungdomssamfund.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Driftsbestyrer Buhl, Formand, Snedkermester Kr. Bruhn, Maler H. Fensholt og Fru Forretningsfører Jensen. (Det femte Medlem er fornylig afgaaet ved Døden.) Hjemmets Bestyrerinde er Frk. Oline Lund, der har virket i denne Stilling siden 1. Maj 1931.

OLINE LUND,
Bestyrerinde.

ESBJERG UNGDOMSSAMFUND er den stedlige Afdeling af „De danske Ungdomsforeninger“. Foreningen er stiftet den 22. November 1912 med følgende Bestyrelse: Lærer G. H. Agersnap, Formand, Driftsbestyrer P. Buhl, Købmand S. Fensholt, Frk. Helga Bruhn og Frk. Alma Jacobsen.

Foreningen afholder ugentlige Møder, skiftevis Tirsdag og Søndag Aften i Ungdomshjemmet, medens de større Møder og Sammenkomster afholdes paa Højskolehjemmet. I 1928 købte Foreningen et Sommerhjem ved Hjerting Strand, og siden den Tid samles Medlemmerne i Sommertiden derude, hvor der er rigelig Legeplads med forskellige Spil til Underholdning, og hvor Medlemmerne for en mindre Betaling kan faa Kaffe og Sodavand. I Hjemmet er der en Stue, Sovekammer med 6 Køjer og et Køkken med Service, saaledes at der kan bo indtil 6 Personer derude skiftevis. Der er, for Tiden ca. 100 Medlemmer i Foreningen, og dens Bestyrelse bestaar af: Driftsbestyrer P. Buhl, Formand, Lagerforvalter Chr. Beier, Næstformand, Aflæser N. Rasmussen, Kasserer, Maskinarbejder Stæhr, Telegrafist Ellen Steen, Frisørinde E. Jensen og Husassistent M. Clausen.

OPTAGELSESHJEMMET „BØRNENES VEL“ er oprettet af Selskabet „Børnenes Vel“, der blev stiftet ved et offentligt Møde i Esbjerg den 4. Februar 1902 med Pastor Kaae som Taler og Indleder. Selskabet etablerede i 1905 et mindre Optagelseshjem i en lejet Lejlighed, senere flyttedes der til en lejet Bygning. I 1912 oprettedes der Optagelseshjem for Børn under 2 Aar i en anden lejet Bygning. Begge Optagelseshjem blev samlet i lejet Bygning fra Maj 1905 og i Selskabets egen Bygning, Nørregade 91, fra 1. Juli 1916, hvor Hjemmet siden har virket, delt i 2 Afdelinger, en for Børn under 2 Aar og en for ældre Børn. Bygningerne er opført i 1906 (Børneasyl) og 1916, ialt 11 Værelser, Arealet er 830 m², deraf bebygget 343 m². Den 27. Januar 1923 har Hjemmet faaet Anerkendelse med Frk. Jenny Carstensen som Leder og Plejemoder. Der er approberet en Maksimumsbelægning af 30 Børn, deraf 10 indtil 2 Aar. I 1923 har Hjemmet haft 10,438 Forplejningsdage til en gennemsnitlig Udgift pr. Forplejningsdag af 2,36 Kr.,

i 1924 henholdsvis 8213 og 2,93 Kr. og i 1925 9615 og 2,36 Kr. Af de indlagte Børn har for 2000 à 2500 Dages Vedkommende Indlæggelsen været privat med nedsat Betaling, medens Resten har været for Værgeraadets eller Fattigvæsenets Regning. Dertil har der i de nævnte 3 Aar været ydet Beklædning til de for privat Regning indlagte Børn for mellem 400 og 600 Kr.

„Børnenes Vel“ i Esbjerg.

aarlig. De skolepligtige Børn søger Kommunens Skoler, de mindre Børn beskæftiges dels ved Sandkasser i Gaarden og Tavle, dels ved at lære Smaasange. De større Børn lærer Lektier og læser Literatur. Hjemmet modtager ikke vanartede eller abnorme Børn. ej heller Børn over 14 Aar. Hjemmets nuværende Leder er Frk. E. Thomasen.

ESBJERG BØRNEHJEM er oprettet den 1. November 1892 af en Forening i Esbjerg og Omegn. Bestyrelsen for Børnehjemmet bestaar af 9 af Foreningens Medlemmer. Børnehjemmet begyndte i en lejet Lejlighed, men fik i 1899 sit eget lille Hus med Have — dengang frit beliggende i Byens Udkant. Det har Plads til 16—18 Børn, og der har i de 40 Aar, Hjemmet har bestaaet, været anbragt over 100 Børn. Hjemmet modtager baade Drengene og Piger, og det har haft mange Hold Søskende med fra 2 til 5 i Holdet. Det synes at være et af Børnehjemmenes store Goder, at Søskende kan faa Lov at vokse op sammen, ogsaa naar det naturlige Hjem opløses, og det er en stor Glæde at se, at disse ofte gennem Aarene har støttet og været noget for hinanden. Børnene fra Hjemmet søger Esbjerg Kommuneskole.

Børnehjemmet blev de 4 første Aar ledet af et Ægtepar, i de næste 2 af en Frk. Christensen og fra 1898 af en Plejemoder.

Det daglige Liv paa Hjemmet former sig jo ret jævnt og ligetil, saa nær Familielivet som muligt, med lidt Travlhed og smaa Pligter for store og smaa Børn og Leg imellem, hvor der ikke er mindst travlt. Børnene hjælper til med, hvad de kan i Hus og Have.

DE GAMLES HJEM i Esbjerg er indrettet i det gamle Sygehus, der opførtes i 1892, og som kostede ca. 92,000 Kr. Det er opført af Amtet efter Tegning af Arkitekt A. Arboe og ligger mod Sydøst i Byen paa Lille-Bavnehøj i fri og skønne Omgivelser.

I 1899 overtoges Bygningen af Kommunen for 85,000 Kr., og 1909 ombyggedes den til „De gamles Hjem“, og i 1913 udvidedes den atter.

De Gamles Hjem.

„Hjemmet“ huser nu 84 Gamle og har 2 Sygeværelser med 4 Senge. Læge Carstensen er fast ansat Læge ved Hjemmet.

Ved Siden af De gamles Hjem ligger en Bygning, der er opført til Brug for Aldersrentenydere, og her bor 30 Ægtepar. Kommunen er yderligere ved at opføre endnu en Bygning, der skal indeholde 24 Stk. 1-Værelses Lejligheder med Alkove. Beboerne af disse Lejligheder kan, dersom de ønsker det, afhente deres Forplejning paa „De gamles Hjem“.

Hjemmets Bestyrerinde er Kirstine Laursen og dets Sygeplejerske er C. Jensen.

K. LAURSEN,
Bestyrerinde.

C. JENSEN,
Sygeplejerske.

V. GAHRN,
Fattiggaardsbestyrer.

FATTIGGAARDEN i Esbjerg ligger i Exnersgade og er opført i 1905 efter Tegning af Arkitekt Lund Christensen. Den kostede 50,400 Kr. at opføre og har Plads til 13 mandlige og 8 kvindelige Lemmer. Dens Bestyrer er *Vilhelm Gahrn*, der har været ansat der siden 1913.

ESBJERG GAS- OG VANDVÆRK. Esbjerg maatte vente i mange Aar, før det fik sit Gas- og Vandværk, men endelig ved et Sogneraadsmøde den 6. Juni 1895 blev der, paa Forslag af Belysnings- og Vejudvalget, der havde H. Pagh som Formand, bevilget 5000 Kr. til Boringer og andre forberedende Arbejder i Anledning af Oprettelsen af et Vandværk i Byen. Udvalget fik Bemyndigelse til at søge sig den nødvendige tekniske Assistance.

De første Boringer foretoges af Brøndgraverne Chr. Mejnert og P. Jensen, og Arbejdet begyndte den 12. Juni. Allerede den 13. Juli havde man boret 3 Huller Øst for Byen, deraf var det dybeste paa 384 Fod. Hovedparten af det Materiale, som man gravede igennem, var Blaaler, men i nævnte Dybde stødte man paa Stenlag, og efter 4 Dages Arbejde maatte man opgive at komme videre, og man havde da ikke opnaaet andet end en Udgift paa ca. 2000 Kr. Imidlertid havde man søgt teknisk Assistance i Ingeniør English i København for at faa et Skøn over Bekostningen. Paa hans Anbefaling henvendte man sig nu til Ingeniør Marius Knudsen, Odense, som kom til at fortsætte Boringen.

Nord og Vest for Byen, mellem Bollesager og Vognsbøl, blev der foretaget 9 Boringer til en Dybde af 40—100 Fod og for en Udgift af 1254 Kr. og endelig 2 større i Vognsbøl til en Dybde af 40—50 Fod og med en Bekostning af ca. 1800 Kr. Med de to sidste syntes man at have naaet et endeligt og tilfredsstillende Resultat, idet ikke blot Vandmængden var rigelig, nemlig ca. 12,000 Td. i Døgnet, men Tilstrømningen var saa stor, at naar Pumpningen ophørte, stod Vandet efter en Times Forløb i samme Højde igen. Vandanalysen viste vel i Begyndelsen ikke tilfredsstillende Resultater, men dette blev efterhaanden bedre og tilsidst saa godt, at man mente at kunne spare Bekostningerne til Filtrering og Iltning. Efter Tilendebbringelsen af disse Undersøgelser stillede Udvalget den 21. November Forslag til Sogneraadet om Anlæg af et Vand- og Gasværk.

Naar man ogsaa medtog Gasværket, skønt der Aaret før havde været en overvejende Stemning imod det, saa havde dette sin Grund i, at man da kunde nedlægge Gas- og Vandrør i de samme Render, og saaledes slippe omtrent med den halve Udgift til denne Del af Arbejdet. Den 10. December kom Sagen paany til Behandling i Sogneraadet og blev vedtaget.

Begge Anlæg skulde være færdige til 1. Oktober. Det lod sig dog ikke gøre, men for 15. November melder Udvalgsprotokollen: Gassen tændtes første Gang i Aftes i ca. 60 Gadelygter i Kongensgade og Havnegade under Publikums udelte Tilslutning. Den 9. December kom ogsaa Vandværket i Virksomhed. Vandtaarnet blev bygget paa „Esbjerg“, og ved denne Lejlighed var det, at Gravhøjen paa Toppen blev sløjfet.

Gasværket udvidedes forskellige Gange. Første Gang i 1898 og anden Gang i 1903.

ESBJERG ELEKTRICITETSVÆRK. I et Byraadsmøde den 26. April 1906 behandles et Andragende fra et privat Selskab om Koncession paa Anlæg og Drift af et Elektricitetsværk i Esbjerg. Byraadet vilde imidlertid ikke imødekomme Andragendet, men vedtog at nedsætte et Udvalg til Undersøgelse af Muligheder og Betingelser for et kommunalt Elektricitetsværk.

Dette Udvalg, hvis Formand var Lokomotivfører M. Mortensen, fremsatte under 24. November samme Aar en fyldig Redegørelse for de af Udvalget foretagne Undersøgelser, bilagt med et af Ingeniør P. A. Pedersen i København udarbejdet Overslag over Anlæg og Drift af et kommunalt Værk.

Efter at der var sluttet Overenskomst med Statsbanerne om Levering af Elektricitet, ligesom der var Udsigt til Levering til Havnen, vedtog Byraadet i sit Møde den 27. De-

cember at bygge et kommunalt Elektricitetsværk paa Hjørnegrunden Nygaardsvej —Kirkegade. Værket anlagdes med to Maskiner paa ialt 300 HK. og var inclusive Ledningsnet beregnet til at vilde koste 365,000 Kr.

Til at forestaa Anlægget antoges Ingeniør P. A. Pedersen i København og Arkitekt C. H. Clausen i

Esbjerg. Disse gik herefter i Gang med Forarbejderne, for at Værket kunde være klar til at levere Elektricitet til Efteraaret.

Udførelsen af selve Maskinhallen forsinkede imidlertid Anlægget en Del, saaledes at Værket først blev klar til at paabegynde Elektricitetsforsyningen den 29. November 1907.

I Ingeniørens Driftsoverslag var der kun regnet med saa stor Tilslutning, at Værket i de første 5 Driftsaar kunde hvile i sig selv, men Tilslutningen blev betydelig større end ventet, saaledes at man allerede, inden Værket kom i Drift, besluttede at udvide med en Maskine paa 360 HK., for at kunne klare Forsyningen i Vinteren 1908. Derefter er der yderligere opstillet en 360 HK. Maskine i 1910 og en 600 HK. Maskine i 1913, idet der da blev nedtaget en 120 HK. Maskine, saaledes at Værkets samlede Maskinkraft da var paa 1500 HK.

Paa dette Tidspunkt var der allerede indledet Forhandlinger med Repræsentanter fra Oplandet om at forsyne dette med Elektricitet, og Sagen vilde sikkert paa daværende Tidspunkt være gaaet i Orden, hvis ikke Verdenskrigen var udbrudt i 1914. Paa Grund af de indtrufne usikre Forhold blev Sagen imidlertid stillet i Bero.

Efter Verdenskrigens Ophør genoptoges Forhandlingerne og nu gjorde et andet Forhold sig gældende, idet Oplandet havde faaet Tilbud paa Udbygning af et Vandkraftanlæg i Karlsgaarde. Disse Forhandlinger resulterede i en Overenskomst af 14. April 1919 om et Driftsfællesskab mellem Byen og Oplandet, som herefter skulde lade Vandkraftanlægget udbygge. Samtidig skulde Byen omforandre sit Værk saaledes, at der kunde leveres 10,000 Volts Vekselstrøm ud til Oplandet paa de Tider, hvor Vandkraftanlægget ikke selv kunde klare Forbruget, samt aftage Elektricitet fra Karlsgaarde paa de Tider, hvor Oplandet ikke selv kunde bruge Produktionen.

Dette Samarbejde under Navn „Sydvestjyllands forenede Elektricitetsværker“ blev paabegyndt den 15. December 1920, idet Esbjerg Elektricitetsværk da begyndte at levere Strøm ud til Oplandet, medens Vandkraftanlægget -- hvis Maskinkraft var paa 900 HK. — først blev sat i regelmæssig Drift den 4. Februar 1921.

Paa Grund af den Stagnation, Verdenskrigen medførte, havde Esbjerg By kunnet klare sig med den i 1913 foretagne Udvidelse, indtil Vandkraftanlægget kom i Drift i 1921, men i 1923 blev der opstillet en 1300 HK. Maskine, og senere er der i 1927 opstillet en 1733 HK. Maskine — idet der da maatte nedtages en 180 og en 360 HK. Maskine — og i 1931 er der endelig opstillet en 3000 HK. Maskine, og samtidig nedtoges den sidste af de 360 HK. Maskiner.

Esbjerg Elektricitetsværk.

Esbjerg Elektricitetsværks Maskinkraft er herefter 6633 HK. og med de 900 HK. i Karls-
gaarde raader Sammenslutningen over 7533 HK.

Efter Ingeniørens Overslag var der regnet en Produktion paa 186,000 Kw. i Aaret
1911—12, men i Stedet for blev der produceret 796,000 Kw., og siden er Produktionen
steget som nedennævnt:

I Driftsaaret 1916—17 var den	1,3	Millioner Kw.
1921—22 —	2,4	" "
1926—27 —	5,1	" "
1931—32 cirka	8,8	" "

Hertil kommer Vandkraftanlægget med ca. 1,2 Millioner Kw. aarlig, saaledes at Produk-
tionen nu er oppe paa 10 Millioner Kw.

I Stedet for, at Værket i de første 5 Aar var kalkuleret til at skulle hvile i sig selv,
blev der i nævnte Tid indbetalt ca. 193,000 Kr. i Overskud til Kommunen, og der er siden
tilgaaet Kommunen betydelige aarlige Overskud fra Elektricitetsværket, hvis samlede An-
lægssum paa 4,06 Millioner Kr. desuden er afdraget til 2 Millioner. Samtidig hermed har
Elektricitetspriserne for Forbrugerne i Esbjerg været blandt de bil-
ligste i Landet.

Efter Oprettelsen af Driftsfællesskabet mellem Byen og Oplandet,
aftager begge Parter Elektriciteten efter Maaler af Central paa samme
Vilkaar til den Middelpriis, der fremkommer for begge Værker. Over-
enskomsten er bindende for begge Parter indtil 1. April 1950.

PETER PEDERSEN BUHL, Elektricitetsværksbestyrer, er født den 5.
August 1875 i Viuf som Søn af Gaardejer Peter Buhl Christensen og Hustru
Kristine, gift 1901 med Andrea Juhl. Maskinisteksamen 1899, ansat ved D. F. D. S.
fra 1899—1903, Ekamen i Elektroteknik 1904, Overmontør og senere Værkfører
paa Hansen og Schrøders Maskinfabrik i Kolding, Elektricitetsværksbestyrer
i Esbjerg siden 1. September 1907.

P. BUHL,
Driftsbestyrer.

ESBJERG BRANDVÆSEN har haft en Udvikling i Løbet af et kort Aaremaal, som
kun har været Tilfældet i faa andre Byer. Det første faste Brandkorps i Byen dan-
nedes i 1897 og bestod af 10 Mand under Ledelse af Brandmajor Christophersen, der
endnu er levende og bosiddende i Roskilde. I Aarenes Løb udviklede Brandkorpset sig
under Christophersens Ledelse til det nuværende Korps, der bestaar af 25 Mand, hvoraf
de 6 er fast ansatte. Den nuværende Brandstation i Borgergade blev bygget 1897. For-
inden den Tid var Brandsprøjten anbragt i en Jordhule, der tillige benyttedes som Deten-
tionslokale. Gamle Brandmænd ved endnu at fortælle om de store
Renselsesprocesser, Sprøjten ofte maatte underkastes, naar der havde
været „Besøg“ i Detentionen.

Brandvæsenets Materiel bestod den Gang af et Par almindelige
Haandkraftsprøjter, medens Stationen nu raader over et fuldtud
moderne og tidssvarende Ildslukningsmateriel. Man har 3 Autom-
obilsprøjter, hvoraf den ene er en Automobilstigesprøjte. Disse tre
Sprøjter har tilsammen en Ydeevne af 4000 l pr. Minut. Man raader
over 2000 m Slange og har alle tidssvarende Sluknings- og Red-
ningsredskaber. Desuden er der fornylig installeret et moderne
automatisk Allarmeringsystem i Byen.

I 1931 er Brandstationsbygningen blevet fuldstændig ombygget,

NIELSEN SKOV,
Brandinspektør.

saaledes at der nu er Plads til 3 Sprøjter, en almindelig Udrykningsvogn og en mindre mekanisk Stige samt 3 Sygevoгне, idet al Ambulance- og Sygekørsel samt Redningsvæsen ogsaa sorterer under Brandvæsenet. Stationens Vagtlokale er flyttet op paa første Sal, og der er opført et moderne Øvelsestaarn, som tillige anvendes til Slangetørring.

Brandinspektør Christophersen fraatraadte i 1926, hvorefter Brandinspektør Skov virkede til August 1928, da Førsteassistent Quist blev konstitueret i Embedet. Konstitutionen varede til 1929, da Ingeniør Bjerregaard blev udnævnt til Brandinspektør og fungerede som saadan, indtil han tog sin Afsked i November 1930. Daværende Brandinspektør i Lemvig, Niels Nielsen Skov blev da ansat som Brandinspektør i Esbjerg, og det er under hans Ledelse, at de omfattende og moderne Ubedringer og Nyanskaffelser er foretagne.

Det gamle Posthus.

POSTETATEN I ESBJERG. Før 1866, før man kunde tale om noget egentligt Esbjerg, var der gaaende Post 2 Gange ugentlig fra Varde til Strandby Kro, hvor Beboerne selv maatte afhente deres Post. Fra Strandby Kro var der Overfartssted til Fanø. — Fra 1. Juli 1866 oprettedes et Brevsamlingssted i Strandby Kro, underlagt Varde Postkontor, og Kromanden, Kresten Spangsberg, blev Brevsamler. Den 1. Oktober 1874 blev Brevsamlingsstedet flyttet til Esbjerg Banegaard, og Stationsforstander Bruhn ansattes som Brevsamler. Stationsforstanderen afløstes den 1. Juli 1875 af M. V. Due, og samtidig oprettedes en Postekspedition. Due fungerede som Postekspeditør til 27. August 1885, og den 1. Oktober s. A. blev Postekspedient, Løjtnant Schøning forflyttet hertil fra København og overtog Forretningerne. Nu gik det efterhaanden Slag i Slag med Udviklingen, og allerede den 1. Oktober 1889 blev Postekspeditionen omdannet til Postkontor, og Schøning blev saaledes Byens første Postmester.

I Postmester Schönings Periode flyttede Kontoret, den 1. September 1888, fra Bane-
gaarden til Postmesterens Ejendom i Havnegade, hvor nu Provsten bor, og senere — i
Sommeren 1908 — flyttede man endelig op i den smukke Postbygning paa Raadhuspladsen
— en Bygning, der huser den sammensluttede Post- og Telegrafetat i Esbjerg og har
Tjenestebolig for Postmesteren og for en gift Assistent.

Postmester Schønning tog sin Afsked i 1919 og afløstes den 1. December s. Aar af
daværende Postkontrolør A. T. Mørch, som nu er Postmester i Viborg. Postmester Mørch
afløstes igen 1. December 1927 af nuværende Postmester J. N. Jørgensen, som blev for-
flyttet hertil fra Tønder. Den 1. Juli 1931 rykkede Kontoret op i højeste Klasse, og Ud-
viklingen har saaledes ført med sig, at Kontoret nu hører til de største i Landet med en
Pengeomsætning i Millioner.

At hele denne Udvikling kun har varet en god Menneskealder ses af følgende: Esbjergs
første egentlige Brevbærer var Landpostbud Søren Nielsen, som begyndte i 1876 og den
Gang foruden Esbjerg besørgede Post til 17 Landsbyer i 3 Sogne. Gamle Søren Nielsen
lever endnu i bedste Velgaaende.

J. N. JØRGENSEN, R. af D., Postmester, født 19. November 1874. Indtraadt i Postvæsenet 1. Januar
1892, 1. September 1902 Assistent i Helsingø. Tjenestegørende i Sønderjylland ved Commission Inter-
nationale, Slesvig, 20. Maj 1920 Postmester i Tinglev, 1. April 1923 Postmester i Tønder, 1. December
1927 Postmester i Esbjerg.

TELEFONEN I ESBJERG. Telefonanlægget i Esbjerg gaar tilbage til 1884 og er saa-
ledes et af de første i Landet, idet kun København, Aarhus og Vejle laa foran i
Oprettelsen. Den Gang var der ingen større Selskaber, som paatog sig sligt, saa det var
fra først af en hel privat Historie. Det begyndte med, at Proprietær P. Breinholdt fik ind-
lagt Telefon fra Hjemmet til D. F. D. S.s Kontor ved Stalden, hvor nu „Kasernen“ er, hvor
Sønnen C. Breinholdt den Gang var Chef. Derved fik ogsaa andre Mod paa det, især
Fabrikant Brinch og Gæstgiver Spangsberg. Disse to Mænd var nemlig den Gang Fiske-
handlere, og det var derfor af Betydning for dem at have en hurtig Forbindelse mellem
Havnen og Banegaarden, og gennem Banebestyrelsen fik de ogsaa Tilladelse til at anbringe
en Telefon paa sidstnævnte Sted. Ogsaa Skibsbygger Dahl og Grosserer Lauritzen gik
med, og især havde den sidste god Brug for Telefon, da han, skønt han fra 1883 havde
Forretning i Esbjerg, dog endnu boede i sit Hjem i Ribe. Han fik Ledningen til Ribe for
et Tilskud af 4,000 Kr. Men forøvrigt var der de første Aar næsten heller ikke andre
„Abonnenter“ end de nævnte, og Foretagendet nød ikke megen Anseelse. Det betragtedes
nærmest som et Legeværk, at Telefonen virkelig kunde faa praktisk Betydning for For-
retningsfolk, vilde man ikke tro og end mindre, at man skulde kunne opnaa at tale med
Folk i København og Berlin. Men da man efterhaanden foruden Ribe fik Forbindelse med
Fanø, Varde og Hjerting, begyndte Opfattelsen at blive en anden, og Abonnenttallet gik
da stærkt opad, saa man i 1895 var naaet op paa 240.

Nævnte Aar solgte Ejerne Anlægget til et Konsortium i Esbjerg, som atter solgte til
Grosserer Wulff i København. Han købte paa den Tid tillige Anlægene i Horsens, Fre-
dericia, Kolding, Vejen og Varde og omdannede det hele til et Aktieselskab: „Forenede
sydjydske Telefonselskaber“, som fik Kontor i Kolding. Selskabets Abonnentpris var i
Begyndelsen 35 Kr. om Aaret i Byerne, men blev kort efter sat op til 40 Kr. og et Par
Aar efter til 60 Kr., ja, en Tid endog til 70 Kr. Man opdagede nemlig snart, at Udgifterne
til Vedligeholdelse, Betjening o. s. v. blev langt større end beregnet.

I Anledning af Salget til Wulff rejste der sig forøvrigt en stærk Opposition i Esbjerg, som endog syntes at ville resultere i et helt nyt Selskab. Man faldt dog tilføjede imod at faa følgende tre Fordringer opfyldte:

1. At Centralen ombygges og gøres mere tidssvarende.
2. At den nuværende Abonnementspris, 60 Kr., ikke forhøjes for de følgende 10 Aar, heller ikke selv om man vil telefonere ud over Esbjerg og Omegns Omraade.
3. At man fik en Mand ind i Repræsentantskabet.

At der saaledes var sat en Maksimumsbetaling, og at Esbjergkredsen ikke som de andre Byer maatte nøjes med at omfatte de nærmeste Landcentraler, men strakte sig ud over baade Ribe, Nordby og Varde, har givet denne Kreds en særlig fordelagtig Stilling.

Centralen ledes af Forstanderinderne Frøkerne M. Jørgensen og A. Kahlen.

M. JØRGENSEN,
Forstanderinde.

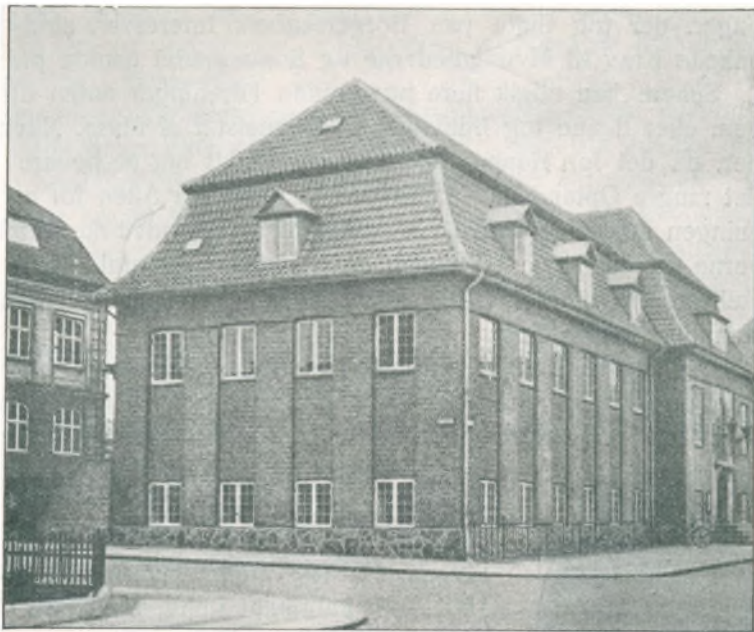
M. JØRGENSEN, Forstanderinde, er født den 17. August 1869 og har været knyttet til Esbjerg Central i 35 Aar, deraf de 15 Aar som Forstanderinde.

A. KAHLEN
Forstanderinde.

A. KAHLEN, Forstanderinde, er født den 6. August 1888 og begyndte ved Telefonselskabet i 1902, har været Forstanderinde siden 1918.

CENTRALBIBLIOTEKET FOR SYDVESTJYLLAND er offentligt Bibliotek for Esbjerg By og Centralbibliotek for Ribe Amt Vest for Linien Vejen—Bække—Grindsted. Biblioteket oprettedes under Navnet Esbjerg Folkebibliotek af en Kreds af Borgere i 1897. I 1919 opnaede det Ministeriets Anerkendelse som Centralbibliotek. Bogbestanden er i 1932 paa 27,200 Bind, hvoraf ca. $\frac{1}{3}$ er Skønlitteratur paa nordiske Sprog. Den aarlige Forøgelse udgør ca. 1600 Bind netto. Det samlede Udlaan var 1931—32 oppe paa 142,200 Bind.

Centralbibliotekets Bygning.

Biblioteket har til Huse i egen Bygning paa Hjørnet af Torvegade og Nørregade. Bygningen er opført i 1926—27 efter Tegning af Arkitekterne C. H. Clausen og H. Peters jun. Byggesummen var — Inventar indbefattet — 160,000 Kr. Bygningen rummer Udlaanslokale for Voksne, Læsesal for Voksne, Læsesal for Børn, Bogmagasin med Plads til

35,000 Bind, Studieværelser samt en Ovenlyssal, der anvendes til Møder, og som har 125 Siddepladser. Bygningen er rejst for private Midler. Blandt Giverne maa nævnes Skibsreder, Konsul D. Lauridsen, der ved flere Lejligheder har betænkt Biblioteket med betydelige Gaver.

Bibliotekets Drift afholdes ved Tilskud fra Esbjerg Kommune (23,000 Kr.), Ribe Amt (4000 Kr.), Esbjerg Biblioteksforening (800 Kr.) og Staten (21,300 Kr.). Bibliotekets Budget for 1932—33 balancerer med 53,700 Kr.

Bestyrelsens Formand er Landsretssagfører A. C. Krebs og Bibliotekar er Carl Thomsen.

A. C. KREBS, Landsretssagfører, er født den 20. November 1885 i Odense som Søn af Generalmajor F. C. Krebs og Hustru Margrethe født Busch, gift med Elisabeth Ochsner. Student fra Aarhus Katedralskole 1903, cand. jur. 1910, Dommerfuldmægtig i Esbjerg fra 1912—21, Landsretssagfører siden 1924. Formand for Bestyrelsen for Centralbiblioteket for Sydvestjylland, Medlem af Bestyrelsen for Folkeuniversitetsforeningen, Overligningskommissær for Esbjerg.

ESBJERG HAANDVÆRKER- OG INDUSTRIFORENING hører til en af Byens ældste Foreninger. Da den stiftedes den 15. Oktober 1882, fandtes der praktisk talt ikke andet end et Par Afholdsforeninger samt et Par Fornøjelsesklubber i Esbjerg. Der havde været saa mange andre Ting at tage Vare paa i den hastigt voksende By, at Foreningslivet helt var blevet forsømt. Da Foreningen derfor stiftedes, fik den snart saa stor Tilslutning fra Borgerskabet, at den i mange Aar var den eneste Forening, der virkelig betød noget i Esbjerg. Dette manifesteredes bl. a. derved, at Haandværkerforeningen, som den hed dengang, ofte indbød til Borgermøde paa Morten Spangbergs Hotel, naar Sager, der tog Sigte paa Borgerskabets Interesser, stod paa Dagsordenen, eller naar enkelte Krav til Myndighederne og Sogneraadet skulde præciseres.

Senere hen udgik flere nuværende Foreninger enten direkte fra Haandværkerforeningen, eller denne tog Initiativet til Dannelsen af disse. Navnlig i Foreningens første Aar-tier, da det for Haandværkerstanden gjaldt om at bevare Stillingen overfor Varde, saa det magre Opland ikke behøvede at gaa over Aaen for at hente Vand, arrangerede Foreningen adskillige smukke Udstillinger af Haandværkerfrembringelser. Senere har Opgaverne samlet sig om Teknisk Skole, hvis Elevantal stadig stiger, om Samarbejdet med Fællesrepræsentationen, og hvad Tiden og lokale Anliggender ellers har krævet af en Haandværkerforening.

Den første Bestyrelse bestod af Bager Schrøder, Farver Bentsen, Bogbinder Jejling, Fabrikant Poulsen og Bager Keller. 1901 blev Foreningen slaaet sammen med den i 1896 oprettede Industriforening (Formand Bryggermester Ulrik Brinch) under Navn af Esbjerg Haandværker- og Industriforening. De forskellige Formænd gennem Tiderne har været: Farver Bentsen, 1882—83, Urmager Hansen, 83—85, Skomager Fr. Sørensen, 85—90, Bogbinder Jerling, 90—91, Arkitekt Peters, 91—94, Maler Hvermund, 94—1901, Fabrikant Møllerup, 1901—03, Fabrikant Lehd, B. Jensen, 03—11, og siden 10. Oktober 1911 har Fabrikant Holger Olsen været Foreningens Formand.

HOLGER OLSEN,
Fabrikant.

HOLGER OLSEN, Fabrikant, R. af D., er født den 15. April 1866 i Vejle som Søn af Entreprenør N. P. Olsen, gift 1907 med Caroline Andersen. Etablerede i 1896 Firma under Navn af Esbjerg Jernstøberi og Maskinfabrik ved Jensen og Olsen. Byraadsmedlem fra 1907—10 og fra 1913—21, Formand for Esbjerg Haandværker- og Industriforening siden 1911, Formand for Esbjerg Teknisk Skole fra 1922.

ARBEJDERFORENINGEN af 1888 stiftedes den 1. November 1888. Man kaldte Foreningen for Arbejderforeningen, fordi Hovedparten af Medlemmerne fra Begyndelsen var Arbejdere, men efterhaanden blev Navnet mere og mere misvisende, og der stilledes da ogsaa Forslag om at omdøbe Foreningen til „Borgerforeningen af 1888“, hvilket imidlertid ikke blev gennemført. Foreningen stiftedes som en Foredrags- og selskabelig Forening, og dens første Bestyrelse bestod af: Former Haurvig Johansen, afd. Smedemester Bertelsen, afd. Arbejdsmand Simon Hansen, Slagtermester S. Jørgensen, Drager C. Mølsted, Arbejdsmand P. Mortensen og Gaardejer H. Bennedsen.

Til at begynde med holdtes der adskillige Foredrag i Foreningen, men senere holdt disse op, da Esbjergenserne tabte Lysten til at sidde stille, og Foreningen gik over til

M. NISSEN,
Formand.

MØLLER JENSEN,
Næstformand.

N. H. JENSEN,
Kasserer.

S. SCHMIDT,
Sekretær.

at være en selskabelig Forening. Her fejredes Julefester, Fastelavnsfester, Baller, Sommerudflugter og Fugleskydninger. Samtidig med, at Foreningen mere og mere gled bort fra Foredragene og gik over til kun at omfatte det selskabelige, kom der en Række nye Medlemmer baade i Foreningen og i Bestyrelsen.

Foreningen oprettede en Sygekasse, der holdt gennem flere Aar, og ligeledes dannedes en Sangforening, til hvilken Foreningen indkøbte 50 Sangbøger. I 1894 fik Arbejderforeningen Lokaler i Borgergade hos Hans Sørensen Pallesen, med hvem der oprettedes en højtidelig Kontrakt. Disse Lokaler havde Foreningen kun i 3 Aar, idet den da fik Lokaler i Smedegade, først i Nr. 25 og senere i Nr. 13. En Tid var Lokalerne i Jyllandsgade, først i Nr. 16 og derpaa i Nr. 19, derfra flyttede Foreningen til „Bristol“ i Kirkegade og senere til Hotel „Børsen“.

Gennem Aarene har Arbejderforeningen støttet forskellige velgørende Formaal, og særlig har Børnesagen haft Foreningens Bevaagenhed og Interesse. Foreningen skænker aarligt et Beløb til Børnehjemmet i Haraldsgade, og i de senere Aar er der skænket større Pengebeløb til de fattiges Jul.

Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Sadelmagermester Marius Nissen, Formand, Formand Møller Jensen, Næstformand, Cigarhandler N. H. Jensen, Kasserer, Bagermester Severin Schmidt, Sekretær, Kaffebrænder K. Hansen, Brandmand Peter Hansen og Skotøjsarbejder Cordon Hansen.

ARBEJDERNES BOLIGFORENING I ESBJERG er stiftet den 1. April 1917. Den er stiftet af Arbejdernes Fællesorganisation, der den 11. Marts 1917 nedsatte et Udvalg, som bestod af Tømrer Karl Larsen, Murer Skov Nielsen, C. Rasmussen og Arbejdsmand P. M. Tinsfeldt. Udvalget konstituerede sig med M. Tinsfeldt som Formand. Boligforeningen ejer 25 Ejendomme med 318 Lejligheder og 7 Butiker. Foreningen er stiftet

S. SKOV-NIELSEN,
Forretningsfører.

med Støtte af Esbjerg Kommune. Hver enkelt Bolighaver skal indbetale 200 Kr. i Andelskapital.

Foreningens Bestyrelse bestaar af Lokomotivfører H. Johansen, Formand, Tømrer P. Schlose, Bibliotekar Karl Thomsen, Blikkenslager L. C. Sørensen, Pølsemaker Smidt, Kontorbestyrer O. C. Petersen og Smed Petersen, samt valgte af Byraadet: Muremester Kristen Jensen og Kasserer Niels Jespersen. Boligforeningens Forretningsfører er Søren Skov-Nielsen.

K. LARSEN,
Tømrer.

ESBJERG OG OMEGNS BRUGSFORENING er oprettet den 1. Februar 1900, da den første lille Butik oprettedes paa Hjørnet af Skjoldsgade og Finsensgade. Her havde Restauratør Nikolajsen en lille Butik, og det var ham og nogle andre interesserede, der først fik Tanken om Oprettelsen af en Brugsforening i Esbjerg.

Brugsforeningen har gennem Aarene støt og roligt vokset sig større og større og har nu adskillige Filialer i Esbjerg.

Dens Omsætning var i 1931 845,000 Kr., deraf i Afdeling A, Hovedafdelingen, 250,000 Kr., i Afdl. B i Valdemarsgade 200,000 Kr., i Afdl. C i Havnegade 110,000 Kr., i Afdl. D i Jerne 120,000 Kr., i Afdl. E paa Jernevej 85,000 Kr. og i Afdl. M, Trikotage, 80,000 Kr.

JENS SØREN ESKILDSSEN NØRGAARD, Forretningsfører, er født den 10. April 1877 som Søn af Gaardejer Houle Eskildsen, Nørgaard, og Hustru Engeline, gift 1902 med Johanne Brosbøll. Uddannet ved Handelsfaget i Ringkøbing, Kommis i Thisted, Vang og Møldrup, fra 1901 til 1914 ansat ved Jernbanen, først som Portør og senere som Togbetjent, Uddeler og Forretningsfører fra 1916–23, derefter Forretningsfører for Brugsforeningens 6 Afdelinger. Formand for Esbjerg Ligningskommission siden 1925, Skatteraadformand siden 1931.

BRANDT JANDERUP,
Uddeler.

CHR. BRANDT JANDERUP, Uddeler; er født den 23. Januar 1897 i Varde som Søn af Rebslager Chr. Janderup og Hustru Else, gift 1921 med Laura Olsen. Udlært ved Handelen, Kontor- og Medhjælpereksamen fra Varde Handelsskole, Kommis i Hovedforretningen fra 1920–21, derefter Uddeler for Afdeling B.

CHR. PEDERSEN, er født den 2. Maj 1904 i Esbjerg som Søn af Kontorbestyrer C. Pedersen og Hustru Mathilde, gift 1930 med Thora Poulsen. Uddannet ved Handelsfaget, Kommis i Hovedforretningen fra 1926–28, siden da Uddeler for Afdeling E.

ESBJERG GYMNASTIKFORENING stiftedes den 1. Maj 1898 med Værkfører Christoffersen som Formand. Paa Initiativ af Gymnastiklærer B. M. Bertelsen fra Realskolen afholdtes der den 21. April et Møde paa Hotel Spangsberg, og her indmeldte der sig 40 aktive og passive Medlemmer. Med denne Tilslutning kunde der ikke være Tvivl om, at Foreningen baade skulde og kunde dannes. Den 5. Maj 1898 søgte og fik Foreningen Sogneraadets Tilladelse til at benytte Gymnastikhuset i Danmarksgade to Gange

ugentlig, og den 10. i samme Maaned vedtoges Foreningens Love. Første Gang, Foreningen traadte offentlig frem, var ved en stor Skytte- og Gymnastikfest, som afholdtes paa Hotel „Esbjerg“ den 26. Juni 1899.

Foreningens Arkiv viser, at der har bestaaet en Del Begynder-Vanskeligheder ogsaa med Hensyn til Formen, hvorunder man ønskede at vælge sin Ledelse. Bestyrelsesmedlemmer skiftes ret hyppigt, baade ved ordinære og ekstraordinære Generalforsamlinger, ja, endog ved „Suppleringsvalg“, men det hører sikkert til den Slags Sygdomme, enhver nogenlunde gammel Forening har maattet trækkes med.

Den 3. April 1905 meddelte Bertelsen, at der kunde faas en Plads til en Tennisbane paa Teglblænder H. P. Jensens Grund ved Apoteket ganske gratis. Man takkede for det smukke Tilbud, og det overlodes Bertelsen sammen med Ingeniør Hasle at bringe Sagen i Orden. Der var ingenlunde Enighed i Gymnastikforeningen om denne Sports Berettigelse, og saa stærkt stod Menerne delt, at en medvirkende Aarsag til den store Sprængning i 1905 for en Del maatte søges deri.

Paa et Bestyrelsesmøde den 20. Maj 1905 forelaa der en Udmeldelse af Foreningen undertegnet af 14 Medlemmer. Disse oprettede da Gymnastikforening Nr. 2, der antog Navnet „Hermod“. I Begyndelsen af Aaret 1913 kommer der Bestræbelser i Gang for at give Foreningen egen Sportsplads, men disse resulterede foreløbig deri, at man paa overkommelige Vilkaar lejede en Plads.

Efter i henved 22 Aar at have været Foreningens sportslige Leder, gennem Sejr og Nederlag, i Modgang og Medgang, men under alle Omskiftelser med Fremgangens usvigelige Tro luende i Sindet, besluttede Gymnastiklærer B. M. Bertelsen sidst paa Aaret 1919 at bede Foreningen fritage sig for Hvervet. Med Glæde tog Generalforsamlingen ikke denne Beslutning til Efterretning, men da den kendte ham for godt til at ville søge den ændret, nøjedes man med at bringe Hr. Bertelsen en hjertelig Tak for hans overordentlig store og betydningsfulde Arbejde og udnævnte ham samtidig til Æresmedlem.

Foreningens nuværende Medlemstal er 490 aktive, hvoraf ca. 280 er Børn, og 500 passive. Der er blevet uddelt adskillige Idrætsmærker, deraf 3 i Guld, 2 i Sølv og ca. 50 i Bronze, det er den eneste Forening i Esbjerg, der uddeler Idrætsmærker. Der afholdes privat Konkurrence med Randers, Aarhus, Vejle, Fredericia og Odense. For Øjeblikket (1932) er der 20 Hold, der benytter 4 af Kommunens Gymnastiksale, under Ledelse af 4 Lærere og 4 Lærerinder.

Foreningen har haft følgende Formænd: Brandinspektør Christoffersen, Redaktør Fr. Petersen, der fratraadte den 31. Januar 1904 og efterfulgtes af Journalist L. Hansen, der rejste fra Byen den 18. August 1906. Nu fulgte Toldfuldmægtig Jermer, der virkede i 11 Aar, indtil han afløstes af nuværende Formand Læge Jessen Pedersen. Næstformand er Toldkontrolør J. Jermer, dens Kasserer er Bankkasserer V. Thyssen, og Prokurist L. Cock er Sekretær. I Bestyrelsen sidder 3 Damer.

H. JESSEN PEDERSEN, Læge, er født den 22. Februar 1881. Medicinsk Eksamen 1907, Kandidattjeneste paa Sundby Hospital og paa Rigshospitalets Børneafdeling, Reservelæge paa St. Josephs Hospital i Aarhus, Kursus i Børnesygdomme i Berlin, praktiseret i Esbjerg siden November 1908, Reservelæge i Hæren fra September til Oktober 1910 og fra August 1914 til December 1918, Læge ved Optagelseshjemmet for Børn siden 1910, Medlem af Lægerekredsforeningens Sygekasseudvalg og af Lægernes Centraludvalg for Jylland, Medlem af Bestyrelsen for „Børnenes Vel“ i ca. 22 Aar og af Bestyrelsen for den lokale Afdeling af „Røde Kors“ siden dens Oprettelse. Formand for Esbjerg Gymnastikforening siden 1917, Næstformand i Dansk Gymnastik-Forbund fra 1922 - 27, Formand for Dansk Gymnastikforbunds Sydjyllandskreds siden dens

H. JESSEN PEDERSEN,
Læge.

Oprettelse i 1926, Formand for Esbjerg Idrætsforbund fra 1919—21, Næstformand i samme til 1928, Næstformand i Esbjerg Idrætspark, erhvervede Idrætsmærket i Guld 1922, tildelt Dansk Idrætsforbunds Ærestegn i 1931.

GYMNASTIKFORENINGEN „HERMOD“ er stiftet den 14. Juni 1905 ved et Møde paa Esbjerg Højskolehjem. Stifterne var nogle tidligere Medlemmer af Esbjerg Gymnastikforening, der var utilfredse med denne.

Foreningen har igennem de mere end 25 Aar, den har eksisteret, støt og roligt arbejdet sig frem og indtager i Øjeblikket en førende Stilling indenfor Gymnastiken.

Foreningens første, lønnede Kraft var Hr. Kommunalærer Ellekilde, der ikke virkede ret længe, men efterfulgtes af Overportør J. C. Hansen, der afløstes af Maler Christian Madsen. Paa et Bestyrelsesmøde den 28. August 1905 vedtoges det at oprette et Damehold fra 1. Oktober samme Aar. Frk. K. Bjørndahl paatog sig velvilligst at lede dette og udførte Arbejdet hermed indtil 1908, da hun efterfulgtes af Gymnastiklærerinde Frk. Jensen, der arbejdede for Foreningen i ca. 2 Aar og afløstes af Frk. Wimmelmann. Nu kommer den kendte Gymnastiklærer Rasmus Vind, der senere efterfølges af sin Datter Frk. Mathilde Vind. I 1915 knyttes Kommunalærer C. B. Recchia til Foreningen, og i 1928 tiltræder Kommunalærer E. Ramsing.

Første Gang, „Hermod“ møder op under Dansk Gymnastik-Forbund, er ved dets 2. nationale Gymnastikstævne i Fredericia den 20. Maj 1907. Her er den repræsenteret ved et Drengehold paa 24 og et Herrehold paa 15 Deltagere. I 1909 møder „Hermod“ ved Landsudstillingen i Aarhus. Den 27. Marts 1920 vinder Foreningen D. G. F.s Provinsmesterskab, et Mesterskab som „Hermod“ har formaaet at genvinde Aar efter Aar.

Foreningen har deltaget i et Utal af Stævner og overalt hævdet sig smukt og fremragende. Den har haft Danmarksmesterskabet i Enkeltmandsgymnastik i 5 Aar i Træk.

Foreningen har haft følgende Formænd: Øjnlæge Theem, indtil 1906, Byrådsmedlem, Lokomotivfyrbøder Mortensen indtil 1909, Snedker H. M. Petersen indtil 1910, Skræder R. Schlebaum indtil 1911, Byrådsmedlem Mortensen indtil 1911, Stationsforstander Diechmann indtil 1915, Overportør J. Nordved indtil 1917, Lokomotivfører Mortensen indtil 1917, Skrædermester Schlebaum indtil 1921, Grosserer Asger Møller indtil 1922, Sygehusforvalter E. Larsen indtil 1925 og Malermester Carl Rødgaard, der endnu virker i Stillingen.

E. MEILVANG,
Viceinspektør.

ESBJERG FORENEDE BOLDKLUBBER dannedes i 1924 ved en Sammenslutning af Esbjerg Boldklub af 1898 og Esbjerg Amatørklub af 1912. Klubben voksede i Aarenes Løb og er nu en af Jyllands største Boldklubber med et Medlemstal af ca. 1000. Den har gentagne Gange vundet Jyllandsmesterskabet for juniørs og B.-Rækken. I 1931 blev Mesterrækkeholdet Jyllandsmester (og det bliver det rimeligvis atter i 1932). Foreningens Formand er Viceinspektør E. Meilvang, dens Kasserer Lærer Aare Petersen og Mesterrækkeholdets

O. GAHRN,
Sadelmagermester.

Leder Sadelmagermester O. Gahrn har været i Klubbens Ledelse siden dens Oprettelse. Klubbens Mesterrækkehold deltager i Danmarksturneringens Oprykningsrække, og desuden deltager Klubben med 7 Hold i den jyske Turnerings forskellige Rækker.

ARBEJDERNES IDRÆTS KLUB I ESBJERG startedes i Juli Maaned 1927 med ca. 20 Medlemmer. Den tilmeldte sig straks J. B. U. og kom med i Turneringen. Den spillede 2 Aar i B-Rækken og 3 Aar i A-Rækken og rykkede derefter op i Mellemrækken, hvor den blev slaaet ud 1932. Klubben har nu et Hold i A-Rækken og et i B-Rækken og tæller i Øjeblikket ca. 50 aktive Medlemmer.

Foreningens Bestyrelse bestaar af: Sygehusportør N. Nielsen Toldbod, Formand, H. Nielsen, Kasserer, Chr. Skov, G. Knudsen og E. Andersen.

N. NIELSEN TOLDBOD, Sygehusportør, er født i Nibe d. 10. Septbr. 1901.

N. N. TOLDBOD
Formand.

D. U. I. (De unges Idræt) i Esbjerg er oprettet i 1923 af Cigarsorterer Aage Thomsen. Foreningen, der er Medlem af Landsforbundet D. U. I., havde til at begynde med ca. 40 Dreng, men tæller nu ca. 250 Dreng og Piger.

I et forhenværende Garageanlæg, beliggende Nygaardsvvej 4, har Foreningen, bistaaet af en Del af Byens Handlende og ved vederlagsfri Arbejdskraft, faaet indrettet et Fritidshjem. Her samles i Ugens Løb ca. 200 Dreng og Piger til nyttige og fornøjelige Fritidsysler saasom Løvsavsarbejde, Linoleumssnit, Kurve-, Bast- og Tarzoarbejde, Bog- og Børstenbinderi samt Gymnastik, Køllesving, Folkedanse og Musik.

Ca. 20 Voksne, ved forskellige Kursus uddannede Ledere, ofrer her i Sagens Interesse en Del af deres Fritid. Eleverne betaler 25 Øre pr. Maaned og kan saa deltage i saa meget, som de kan overkomme.

Ved Hr. Ingeniør Voigt-Larsen af Firmaet Christoffersen og Larsens store Velvilje ejer Foreningen i Dag et Fritidshjems-Byggefond paa 8000 Kr.

Bestyrelsens Formand er Cigarsorterer Aage Thomsen, dens Næstformand er Cigarsorterer A. Lauritzen, og dens Kasserer er Stationsbud Aage Jessen.

AAGE THOMSEN,
Cigarsorterer.

DE SAMVIRKENDE AFHOLDSSKABER I ESBJERG er stiftet i 1898. Til disse hører „Det blaa Baand“ og „Det blaa Kors“, D. G. F. O., de forenede Afholdsordener D. M. G. O., Esbjerg Afholdstovring, I. O. G. T., Jernbaneafholdstovring, N. I. O. G. T. Verdensordenen. Medlemsantallet er ca. 2500. Det er Landets stærkeste Forening, Den ledes af et Repræsentantskab paa 44 Repræsentanter, Under de forskellige Selskaber sorterer flere Julespareforeninger. Der blev i Aaret 1931 udbetalt 244,000 Kr. til Sparerne.

Selskabets Bestyrelse bestaar af: Overpostbud N. J. Andersen, Formand, Chauffør H. J. Riis, Næstformand, Snedkermester M. Jørgensen, Kasserer, Remisearbejder Jens Søndergaard, Sekretær, Gartner M. C. Raben, Havnearbejder Carl Jensen, Lærer Carl Brun og Havnearbejder Valdemar Hansen.

N. J. ANDERSEN,
Formand.

H. J. RIIS,
Næstformand.

J. SØNDERGAARD,
Sekretær.

N. J. ANDERSEN, Overpostbud, har været Foreningens Formand siden 1906.

H. J. RIIS, Chauffør, har været Foreningens Næstformand siden 1914 og er tillige Formand for Afholdsfolkernes Sparekasse.

JENS SØNDERGAARD, Remisearbejder, har været Foreningens Sekretær siden 1930.

J. P. CLAUSEN,
Formand.

ESBJERG AMATØR SEJLKLUB er stiftet i 1919 som en Afløser af Esbjerg Sejlklub. Klubbens Formaal er at samle interessen for Sejlsport. Foreningen har ca. 150 Medlemmer, hvoraf de 50 er aktive. Af Lystbaade findes der ca. 30. Paa Grund af Havneforholdene er det meget vanskeligt at faa Sejlsporten udviklet i større Stil. Foreningen afholder Kapsejls om Sommeren.

Sejlkubbens Bestyrelse bestaar af: Revisor J. P. Clausen, Formand, Skibsbygmester Karl Hansen, Næstformand, Skibstømmer B. Brinck, Kasserer, Købmand P. Schou, Sekretær, og Skrædermester S. Hygom.

ESBJERG HAVEBRUGSFORENING. Paa Slutningsmødet for et Kursus i Havebrug i Vinteren 1915—16 blev der paa Foranledning af Konsulent Christiansen (nuværende Forsøgsleder paa Statens Forsøgsstation ved Esbjerg) nedsat et 7 Mands Udvalg til at udarbejde Forslag til Vedtægter for en Forening til Varetagelse af Fællesinteresser for Havebrugere i Esbjerg. Det var det første Forsøg paa at organisere Havebrugere, og Forsøget faldt heldigt ud, idet der den 13. Februar 1916 afholdtes konstituerende Generalforsamling, hvor det vedtoges at oprette Esbjerg Havebrugsförening.

Protokollen udviser ikke hvormange Medlemmer, der var med fra Starten, men der har sikkert været god Tilslutning, idet der i en lang Aarrække før 1916 havde været en stærk og udviklingskraftig Havebevægelse i og omkring Esbjerg.

Den første Bestyrelse bestod af: Hans Jørgensen, Formand, A. Olsen, Næstformand, Emil Nielsen, Kasserer, og som Medbestyrere J. P. Andersen og P. J. Thingsskov. Suppleanter var Arbejdsmand Hans Nielsen og Cigarmager Laurids Nielsen. Disse var alle kendte Havebrugere, dog bør særlig nævnes Hans Jørgensen, som har været den drivende Kraft i saa godt som alle Udstykninger til Kolonihaver omkring Esbjerg. Det

skyldes hans Initiativ, at Esbjerg nu ligger omkredset af smukke Haver til stor Skønhed for Byen og Gavn og Glæde for dens Indbyggere. At det var en handlekraftig Bestyrelse, Foreningen havde faaet, viser det, at der allerede i 1917, Aaret efter Starten, afholdtes Udstilling, og den blev en afgjort Succes. Vestjyllands Socialdemokrat skriver følgende: „Havebrugsudstillingen blev en stor Succes. Den har ialt været besøgt af 600 Mennesker. Det store Lokale paa Teknisk Skole var alt for lille til at rumme den Tilhørerskare, der vilde høre Havebrugskonsulent Henriksens Foredrag. Det vidner om en glædelig og stor Interesse for Havebrug. Men vi har jo ogsaa alene Øst for Byen 235 Kolonihaver paa et Areal af 48 Tønder Land.“ Følgende 9 blev tilkendt Præmie: Gasaf læser Berthelsen og Cigarsorterer Andersen 1ste Præmie, P. Thingskov, Lokomotivfører Larsen, Cigarmager K. K. Schultz, Cigarmager J. Jørgensen og P. Knudsen fik 2den Præmie, L. Borch og J. D. Gram 3die Præmie. Udstillingen gav et Overskud paa 475 Kr. 41 Øre, og blev altsaa en Succes i økonomisk Henseende. Siden og til Dato er der afholdt 4 Udstillinger, hvoraf den ene afholdtes sammen med Landboforeningen.

De skiftende Bestyrelser har altid haft Øjnene aabne for det glimrende Agitationsstof, der er i en Udstilling. Der er i Aarenes Løb afholdt Kursus i Henkogning og Kursus i Havebrug, næsten hvert Aar. Havebrugskursuset ledes af Forsøgsleder Christiansen, Statens Forsøgsstation og Assistent Henriksen, begge dygtige og udmærkede Lærere, som Esbjerg Havebrugere har høstet megen Belæring af. Ogsaa paa anden Maade er Havebrugerne dem megen Tak skyldig, idet det i de senere Aar er bleven Skik, at Havebrugerne to Gange om Sommeren besøger Statens Forsøgsstation og beser Virksomheden under Hr. Christiansens og Hr. Henriksens Førerskab. Disse Besøg har baade været fornøjelige og belærende, hvilket den øgede Tilslutning ogsaa udviser.

I 1923 gik Esbjerg Havebrugsforening ind i Kolonihaveforbundet som en Kreds for Esbjerg og Omegn. Den første Bestyrelse saa saaledes ud: Hans Jørgensen, Formand, Markforvalter J. Mortensen, Næstformand, Skomager Puggaard, Kasserer, Tømrer Aagaard Jensen, Sekretær, og som Medbestyrere Maskinmester Andreasen, Kabelmester J. Petersen og Murer Mads Hansen. Disse Mænd har gjort et stort og uegennyttigt Arbejde for at gavne Havesagen, godt understøttet af Kolonihaveforbundet, som ved sin Præmiering og forøvrigt hele sin omfattende Virksomhed er et effektivt Led i Havebrugsbevægelsen. Esbjerg-Kredsen bestaar nu af 10 Foreninger med et Medlemsantal af 359. I Aar (1932) agtes afholdt Udstilling sammen med Ribe Amts Biavlerforening. Den fornøjelige Del af Havebrugsarbejdet er kædet sammen med den aarlige Præmieuddeling, som en Slags Høstfest, en Afslutning paa Sommerens Arbejde i Haverne.

Foreningens nuværende Bestyrelse er: Barbermester W. Andersen, Formand, Markforvalter J. M. Mortensen, Næstformand, Skomager J. H. Puggaard, Kasserer, Tømrer P. Aagaard Jensen, Sekretær.

W. ANDERSEN,
Formand.

J. M. MORTENSEN,
Næstformand.

AAGAARD JENSEN,
Sekretær.

W. ANDERSEN, Barbermester, har været Formand for Havebrugsforeningen siden 1931.

J. M. MORTENSEN, Markforvalter, Næstformand i Havebrugsforeningen, tidligere Formand, har været Byrådsmedlem i 8 Aar, er Medlem af Ligningskommissionen.

J. H. PUGGAARD, Skomagermester, har været Kasserer i Havebrugsforeningen siden 1923, er Formand for Esbjerg Aftenskole.

P. AAGAARD JENSEN, Tømrer, har været Sekretær for Havebrugsforeningen siden 1923.

MARTIN SØRENSEN, Konsulent, er født den 14. Januar 1898 i Vrejlev Sogn. Tog Landbrugs-eksamen 1924, Havebrugskursus 1925, ansat som Havebrugskonsulent ved Ribe Amts vestre Landboforening og Ribe Amts Husmandsforening siden 1926, Konsulent for Havebrugsforeningen i Esbjerg og Varde.

FANØFORENINGEN I ESBJERG blev oprettet paa Foranledning af Ekviperingshandler P. S. Ankersen, Toldrorsbetjent H. M. Nielsen m. fl., der ved mundtlig Agitation havde samlet Underskrifter til Dannelse af en Forening, som særlig skulde samle de i Esbjerg og nærmeste Omegn fra Fanø tilflyttede Borgere. Den 20. Maj 1915 samledes enkelte efter Indbydelse til et Møde paa Hotel „Spangsberg“. Til at udarbejde Lovforslag valgtes Rorsbetjent H. M. Nielsen, Formand, N. Chr. Larsen og Lods M. N. Iversen. Ved den konstituerende Generalforsamling den 24. Juni 1915 stiftedes Foreningen med følgende Bestyrelse: Lods M. N. Iversen, Rorsbetjent H. M. Nielsen, Formand N. Chr. Larsen, Fabrikant N. M. Kromann, Fru A. M. Laursen, Rorsbetjent M. Gregersen og Købmand Th. Knudsen, der senere konstituerede sig med Rorsbetjent H. M. Nielsen som Formand, Købmand Th. Knudsen som Næstformand og Formand N. Chr. Larsen som Kasserer.

Efter et Aars Forløb blev Fabrikant N. M. Kromann Foreningens Formand, og to Aar senere afløstes han af Toldassistent Thomsen, der gennem en tiaarig Periode ledede Foreningen og har i den Tid gennem Optog af Fanø-„Koner“, iført de forskellige ejendommelige Dragter, virket for at udbrede Kendskab til Fanødragterne ogsaa udenfor Esbjergs Grænser. Efter at Skrædermester N. S. Lorentzen og Bager F. Engsted en kort Tid havde indtaget Formandspladsen, har Direktør Farup-Hansen været og er fremdeles Formand. Af Medlemmer, der gennem en Aarrække har siddet i Bestyrelsen og gjort et godt Arbejde for Foreningen, kan i Flæng nævnes: Formand N. Chr. Larsen, der ved sin Bortrejse i 1920 opgav Kasserer- og Sekretærposten, P. G. M. Olsen, Foreningens første Æresmedlem, P. S. Ankersen, J. C. Aagaard, O. Schultz, Fru K. Mikkelsen o. fl.

Foreningens Formaal er at søge at bevare Fanøboernes Ejendommeligheder, Sæder og Skikke og at holde disse i Hævd ved at fremme Samfølelsen mellem Foreningens Medlemmer samt ved at holde Sammenkomster efter Bestyrelsens Skøn. Dette Formaal har stadig været det ledende Motiv i Foreningens Arbejde, og ved Foreningens Sammenkomster er det familiære Forhold mellem Medlemmerne fremtrædende.

Som ovenfor anført stiftedes Foreningen af og for Borgere fra Fanø, men senere er i Lovene indført en Bestemmelse om, at ogsaa Beboere, der nedstammer fra Mandø eller Romø, kan optages som Medlemmer.

Foreningens Udvikling er foregaaet roligt og støt. I 1919 fik den sin egen Fane, og i 1920 var Medlemstallet saa stort, at der fremkom Forslag om med Tiden at rejse Foreningens egen Bygning, idet der allerede fra nogle Medlemmers Side var ydet Bidrag. Der blev oprettet en Byggefond, og et Udvalg skulde arbejde videre med Sagen. Senere

S. FARUP-HANSEN,
Formand.

er Tanken opgivet, og de i Byggefonden indestaaende Midler bestemt til et andet for Foreningen gavnligt Formaal.

For Tiden har „Fanøforeningen“ sammen med „Fanøforeningen“ i København sat sig som Opgave at virkeliggøre Udgivelsen af Fanøs Historie, skreven af den for sin Viden om Forhold vedrørende Fanø velkendte Fabrikant N. M. Kromann, der staar som eneste nulevende Æresmedlem af Foreningen i Esbjerg. Medlemsantallet er i Øjeblikket ca. 325, og den nuværende Bestyrelse bestaar af: S. Farup-Hansen, Formand, P. S. Ankersen, Næstformand, Fru K. Mikkelson, Kassererske, C. Hansen, Sekretær, Fru D. Brinch-Nielsen, W. Jensen, N. S. Lorentzen.

L. CHR. A. HANSEN,
Overdyrlæge.

F. ARVEDSEN,
Dyrlæge.

H. BEIER,
Overdyrlæge.

P. ESKESEN-JENSEN,
Dyrlæge.

LAURITS CHRISTIAN ANDREAS HANSEN, Overdyrlæge, er født den 20. Februar 1879 i Novrup i Jerne Sogn som Søn af Gaardejer H. P. Hansen og Hustru A. R. A. født Biltøft, gift med en Datter af Rentier J. Kassø, Pors. Dyrlægeeksamen 1902, Assistent hos Dyrlæge Kollat i København fra Februar til Juli 1902, praktiserende i Esbjerg fra Oktober 1902, kontrollerende Dyrlæge ved Esbjerg Andelssvineslagteri fra August 1905, Dyrlæge ved den kommunale Kødkontrol i Nordby paa Fanø fra Juni 1912, Reservedyrlæge i Hæren fra Januar til April 1917, Medlem af Bestyrelsen for Ribe Amts Dyrlægeforening fra 1914, Formand for samme fra 1918, til Dyrlæge Arvedsen overtog Stillingen.

FREDERIK ARVEDSEN, Dyrlæge, er født den 23. Maj 1888 paa Frederiksberg som Søn af Hus-ejer L. Arvedsen og Hustru K. født Nielsen, gift med Helga Lykke Thomsen, Datter af Gasmester L. Thomsen. Tog Dyrlægeeksamen 1910, Assistent hos Dyrlægerne Fromberg, Aalestrup fra Februar til Juli 1910, hos Nielsen, Esbjerg, til August 1912, hos R. Hansen, Hjørring (Andelsslagteriet), til Februar 1913, bosat i Esbjerg og Medhjælper hos Dyrlæge Berg, Eksportundersøgelser, og overtog Stillingen i Januar 1921, ved Sikringsstyrken i Detachmentet ved Esbjerg i 2 Aar, Formand for Ribe Amts Dyrlægeforening, Medlem af Landbrugsministeriets Udvalg angaaende Eksportmarkeder.

HANS BEIER, Overdyrlæge, er født den 19. Juni 1891 som Søn af Embedsmand under Københavns Kommune N. Beier og Hustru A. født Jensen, gift med Emmy Christensen, Datter af afd. Kaptajn C. Th. Christensen. Dyrlægeeksamen 1917, Reservedyrlæge fra Maj 1917 til April 1919, praktiserende i Korsvang fra December 1919, fra 1924 til 1928 Veterinærfuldmægtig, fra 1928–30 ved Vejle Eksportmarked, praktiserende Dyrlæge i Vejle, fra 1. Februar 1931 Overdyrlæge ved A/S Esbjerg Svineslagteri.

PAUL ESKESEN-JENSEN, Dyrlæge, er født den 18. November 1893 i Bryndum Sogn som Søn af Gaardejer H. P. Jensen og Hustru D. født Hansen, gift med Eline Kristine Bothilde Christensen, Datter af Maskinist Christensen, Dyrlægeeksamen 1922, Dyrlæge ved Esbjerg Andelssvineslagteri fra November 1922.

S. M. KJÆR,
Dyrlæge.

M. HVELPLUND,
Landinspektør

K. SUNDBO,
Jordemoder.

A. C. LARSEN,
Jordemoder.

CARL HENNINGSEN, Dyrlæge er født den 20. November 1895 i Bandholm som Søn af Dyrlæge Johannes Henningsen og Hustru M. født Steffensen, gift med Margrethe Jensen, Datter af Tømrermester, Løjtnant C. Jensen. Dyrlægeeksamen 1920, Vikar hos Dyrlægerne R. Hansen, Nakskov, og Henningsen, Bandholm, Assistent ved Esbjerg Andelssvineslagteri under Dyrlæge L. Hansen fra September 1920, praktiseret i Jerne.

S. M. KJÆR, Dyrlæge, er født den 11. December 1896 i Aalborg som Søn af Inspektør N. A. Kjær fra Rio de Janeiro og Hustru Hansine født Hemmeth, gift 1925 med Dora Hansen, Datter af Model-snedkermester Chr. Hansen, København. Dyrlægeeksamen 1923, Assistent i Lillestrøm i Norge, i Tryg-gelev paa Langeland, i Ørbæk paa Fyn, i Esbjerg og i Varde, desuden forskellige Vikariat, Reserve-dyrlæge ved A/S Esbjerg Svineslagteri siden Maj 1929, nedsatte sig som praktiserende Dyrlæge i Esbjerg den 1. Februar 1932.

A. R. KROGSGAARD, Stadsdyrlæge, er født 1897 og har taget Dyrlægeeksamen 1921, Assistent paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles medicinske Klinik til Maj 1923, nu Stadsdyrlæge i Esbjerg.

M. HVELPLUND, Landinspektør, er født den 16. Juni 1864 som Søn af Gaardejer Chr. Hvelplund og Hustru Mette Marie født Madsen, gift 1897 med Elisabeth Riber fra Dragør. Tog Præliminæreksamen fra Herning Realskole i 1882, Landinspektøreksamen 1892, nedsatte sig som Landinspektør i Esbjerg i 1897, driver stadig Virksomheden i Kompagni med Landinspektør Ove Schovsbo. Vurderingsformand i Esbjerg Vurderingskreds siden 1903, Formand i Bestyrelsen for Arbejdsanvisningskontoret fra 1917—1929, nogle Aar Medlem af Byggekommissionen i den Periode, da Esbjerg blev Købstad.

KAREN SUNDBO, Jordemoder, er født den 28. April 1862 i Plouglund som Datter af Gaardejer Peder Johnsen og Hustru Mette Cathrine født Hansdatter. Var Elev paa Ebeltoft og Hjortlunde Høj-skoler, blev gift med nu afdøde Redaktør Sundbo i Esbjerg. Fik Uddannelse ved Fødselsstiftelsen i København fra 1891—92 og flyttede efter at have praktiseret i Odense og København, til Esbjerg i 1898 og har boet der siden.

ANNA CATHINKA LARSEN, Jordemoder, er født den 27. Oktober 1896 i Esbjerg som Datter af Skomager Christensen og Hustru Anna Elisa født Andersen, gift med Cyklehandler Niels J. Larsen. Fik Uddannelse til Jordemoder paa Rigshospitalet i København 1924—25, praktiserende Jordemoder i Esbjerg siden 1926.

N. CHR. NIELSEN, Arkitekt er født den 18. Juli 1881 i Horsens som Søn af Tømrermester N. Nielsen og Hustru Marie født Rasmussen, gift 1908 med Marie Glob. Lært Tømrerfaget, afgaaet fra Horsens og Københavns tekniske Skoler, Assistent hos Arkitekt Estrup i Horsens i 5 Aar, Arkitekt i Esbjerg fra 1905, Lærer paa Esbjerg tekniske Skole fra 1906—21, Medlem af Esbjerg Ligningskommiss-ion i 4 Aar, udnævnt den 1. Juli 1927 af Esbjerg Byraad som Vurderingsmand ved Afstaaelse af Jord til Anlæg eller Udvidelse af Gader og Veje. Vurderingsmand for Kreditforening for industrielle Ejendomme i Ribe og Ringkøbing Amter. Har opført: Axelborg, Kvindernes Hus, Forældreskolen, Halle-Restaurationen, Udvidelse af Esbjerg Gasværk, Esbjerg Kommunes Boligkompleks i Havnegade, Odd-Fellow Bygningen samt en lang Række private Bygninger i Esbjerg, Ribe, Varde og Bramminge.

N. CHR. NIELSEN,
Arkitekt.

J. H. S. ØSTERLUND,
Arkitekt.

H. PETERS,
Arkitekt.

H. KORNBECCK,
Arkitekt.

J. H. S. ØSTERLUND, Arkitekt, er født den 10. November 1888 i Edelev. Tog Eksamen 1916 og nedsatte sig som Arkitekt i Esbjerg 1917.

HARALD PETERS, Arkitekt, M. A. A., er født den 31. Marts 1891 i Esbjerg som Søn af Tømrermester Hans Peters og Hustru født Puggaard. Gennemgaaet Ribe Latinskole, staaet i Tømrerlære, uddannet paa Teknisk Skole i København, paa Kunstakademiet og hos forskellige Arkitekter i København. Har ombygget Vejen Kirke, tegnet ca. 250 større og mindre Bygninger i Esbjerg og, sammen med Arkitekt C. H. Clausen, Centralbiblioteket for Sydvestjylland og Esbjerg Kommuneskole i Rørkjær.

HENNING KORNBECCK, Arkitekt er født den 20. April 1899 i København som Søn af Teaterdirektør Svend Kornbeck. Uddannet paa Teknisk Selskabs Skole og paa Billedhuggerskolen i København, senere ansat hos Arkitekt Lønborg Jensen. Nedsatte sig i 1927 i Esbjerg som selvstændig Arkitekt. Har opført en Række af Byens mest moderne Butiker samt adskillige Villaer.

KRISTEN TOFTDAHL-MØLLER, Skolekonsulent i Statens Tilsyn ved den tekniske Undervisning for Haandværkere og Industridrivende, født den 20. Maj 1893 i Skyum som Søn af Gdr. L. Møller og Hustru. Lærereksamen i 1917 fra Nr. Nissum Seminarium, efter forskellige Vikariater og Deltagelse i adskillige Kursus ansat 1920 i Viby og 1921 ved Esbjerg kommunale Skolevæsen, 1923 ansat som Lærer ved Esbjerg tekniske Skole og deltog derefter i adskillige Kursus saavel indenfor Folkeskolen som indenfor den tekniske Skole. 1928—29 Lærer ved Landstormen, 1. Maj 1930 konstitueret i en 3-aarig Periode som Ministeriets Konsulent i Tilsynet med den almindennende Undervisning paa de tekniske Skoler i Danmark.

BJØRN BJØRNBAK, Sagfører, er født den 8. Januar 1900 i København som Søn af Fuldmægtig A. Bjørnbak og Hustru Sofie født Loehr, gift 1927 med Helvig Hvedstrup. Studentereksamen 1919, cand. jur. 1925, var derefter Sagførerfuldmægtig i København og senere i Sønderborg, Sagførerbestalling 1928, praktiserende Sagfører i Sønderborg fra 1928—30, siden da i Sagførerfirmaet Hvedstrup i Esbjerg.

P. A. HOLVAD, Ingeniør, er født den 19. Maj 1900 i Branderup, gift med Margrethe Rasmussen. Polyteknisk Student fra Odense 1919, cand. polyt. 1925, arbejdet ved Jydsk Telefon siden 1926.

TH. EGEBÆK, Vejassistent, er født den 20. Juni 1886 i Hammerum som Søn af Landmand Chr. Egebæk og Hustru Kirstine, gift 1ste Gang 1915 med Johanne Madsen fra Viborg, gift 2den Gang 1927 med Marie Jensen fra Randers. Murerhaandværker indtil sit 21. Aar derefter aftjent Værnepligt i 1907, Underofficier ved Ingeniørerne indtil 1919, ansat som Vejassistent ved Esbjerg Kommune siden 1919.

A. ROSTRUP, Musikdirektør, er født den 6. Marts 1866 i Aalborg Amt. Begyndte at spille i 14-Aars Alderen, var Musiker ved 9. Infanteriregiment i Viborg i en Aarrække, Musikdirektør i Holstebro 1893, flyttede senere til Aarhus og Thisted, nedsatte sig som Musikdirektør i Esbjerg 1910.

TOFTDAHL MØLLER,
Konsulent.

B. BJØRNBAK,
Sagfører.

P. A. HOLVAD
Ingeniør.

TH. EGEBÆK,
Vejassistent.

HANS NIELSEN PETERSEN, Kaptajn, er født den 25. Oktober 1888 i Sønderho paa Fanø som Søn af Skibsfører M. J. Petersen og Hustru Ellen Petrea født Sørensen, gift 1916 med Anna Kirstine Møller fra Nordby. Sejlede som ung med forskellige Fanøskibe, tog Styrmands- og Skibsførereksamen 1912, var derefter Styrmand i Barkskibet „Martha“ fra Fanø, har siden 1915 været ansat i D. F. D. S., siden 1924 som Fører.

CARL F. CHRISTENSEN, Uddeler, er født den 3. September 1883 i Sdr. Nissum som Søn af Møller Jens Christensen og Hustru Magdalene, gift 1918 med Olga Sørensen fra Odense. Udlært i Handelsfaget, Kommis i Esbjerg hos Skibshandler P. Jensen fra 1905—16, ansattes som Uddeler ved Brugsforeningen „Frem“ i Skolegade i Esbjerg fra 1918

SLAUGS HERRED

Slaugs Herred er det nordøstligste i Amtet. Det begrænses mod Vest af Ø.-Horne og Skads Herreder, mod Syd af Malt og Andst Herreder og mod Øst og Nord af Vejle Amt.

Dets samlede Areal udgør 37,487 ha, og Indbyggerantallet udgjorde i 1925 7,745.

I Herredet ligger Sognene: Grindsted, Grene, Vorbasse og Hejnsvig.

GRINDSTED SOGN omgives af Grene, Hejnsvig, Ansager og Ølgod Sogne, N. Horne Herred i Ringkøbing Amt og Nørvang Herred i Vejle Amt.

I Sognet findes Byerne: Grindsted med Kirke, Præstegaard, Kommuneskole, Realskole, Teknisk Skole, Missionshus, K. F. U. M.s Bygning, Politistation, Museum, Epidemihus, Amtssygehus, Alderdomshjem, Apotek, Spare- og Laanekassen for Grindsted og Grene Sogne, Filialer af Varde Bank og Handelsbanken, Hotel, Missionshotel, Brugsforening, offentligt Slagtehus og Eksportslagteri, Andelselektricitetsværk, Andelsmejeri, Jernbanestation og Postkontor og Byerne Sønderby, Mødvig, Horsbøl, Morsbøl med Skole, Loft med Jernbaneholdeplads, Jerrig, Eg med Mølle, Brugsforening, Afholdskro og Andelsmejeri, Elektricitetsværk og Jernbanestation, Urup med Filialkirke og Brugsforening, Dyvelsrække, Nollund med Filialkirke og Skole, Grindsteddal, Utoft med Plantørbolig og Hindum med Skole samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse, deriblandt Lamborg med Skole.

Grindsted har Tingsted i Grindsted og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Andst-Slaugs Lægekreds, Andst m. fl. Herreders Skattekreds, Slaugs Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 6. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 70. og 71. Lægd.

Grindsted Kirke er tildels omforandret i vore Dage. Kirkens oprindelige Del er en lille uanselig romansk Kvaderstensbygning, der bestod af Kor og Skib paa en profileret Sokkel. Koret har haft Apsis, der tidlig synes nedrevet, Korbue med profileret Kragbaand og over Syddøren Tympanon med Kristus og to Apostle. I senere Tid var der tilbygget et Vaabenhus paa Skibets Sydside, som nu atter er nedrevet. I 1921—23 har Kirken været Genstand for en omfattende Udvidelse, som udførtes af Arkitekt H. Lønborg-Jensen,

Grindsted Kirke.

med Bistand af Arkitekt C. M. Smidt ved Restaureringen af den bevarede Del af den gamle Kirke. Det gamle Kor afsondredes fra Kirken som Sakristi, hvorfra 2 Døre i oprindelige Granitbuer fører ind til Koret, som indrettedes i det gamle Skib, der overhvælvedes, og hvor Korbuene omdannedes til Alterniche. For Vestenden af det gamle Skib tilbyggedes et nyt treskibet Langhus, hvis Side-skibe er overhvælvede og forbindes med Hovedskibet ved tre rundbuede Arkader, baaerne af to svære, firkantede Piller. Midtskibet har Bjælkeloft. En høj

Kortrappel af røde Munkesten fører op til Koret. Orgelpulpeturet er af nøddebrunt Træ og Orgelfacaden udført efter Tegning af Arkitekt H. Lønborg-Jensen. Mod Vest tilføjedes et svært 29 m højt Taarn med 4 Gavle og i Vestsiden et højt gotisk Vindue. Paa Taarnets Sydside findes et Vaabenhus med den gamle Vaabenhusdør og den gamle Tympanon. Alterudsmykningen er i romansk Stil og forestiller et forgyldt Krucifiks med Maria og Johannes ved Korssets Fod, hvilende paa en Predella med Christus og Apostlene skaaret i Relief. Granitfonten er firkantet og hviler paa en Granitsokkel. Prædikestolen er i Renæssancestil og har Lydhimmel. I Koret er 4 Kannikestole og i Midtskibet hænger en stor Lysekroner. Den ombyggede Kirke indviedes den 6. Maj 1923 og kaldes almindelig for „Hedens Domkirke“, Ombygningen kostede 312,386 Kr., hvoraf Staten ydede Halvparten.

Filialkirken i Urup er opført i 1919 efter Tegning af Arkitekt N. Christoph Hansen i Vejle. Dens Opførelse kostede 55,000 Kr. Det er en hvidkalket Bygning med rødt Tegltag, og den bestaar af Kor, Skib og Taarn i romanske Stilformer. Kirkens Indre er overhvelvet, og Skibets Indervægge er af røde Mursten.

O. Sadolin,
Sognepræst.

Filialkirken i Nollund er opført i 1914 efter Tegning af Arkitekt Paludan i Aalborg. Den bestaar af Skib og Taarn. Kirken er teglhængt, og dens Indre har Bjælkeloft. Altertavlen bærer Kopier af Hofmann: Christus i Getsemane. Opførelsen kostede 18,500 Kr.

Olaf Sadolin, Sognepræst, er født den 14. Juni 1876 og gift 1905 med Augusta Petersen, Student 1897, cand. theol. 1903, uordineret Medhjælper hos Sognepræst Krag til Søborg-Gilleleje, ordineret 29. April 1909 Kaldskapellan for Søborg-Gilleleje fra 1. Jannar 1908, Sognepræst for Ejerslev-Jørsby paa Mors 1911, Sognepræst for Tersløse-Skellebjerg fra 1917, Sognepræst for Grindsted siden 1929.

Grindsted var ved Begyndelsen af det 19. Aarhundrede kun en lille Hedelandsby, men i 1842 begynder Byens Opkomst. I dette Aar kom der Læge og Apoteker dertil, men først omkring 1860 tager Bebyggelsen Fart. Vejle-Varde Landevej anlagdes i 1864, og i 1870 begyndte Hedeselskabet sin Virksomhed med Anlæg af Kanaler og Beplantninger. Byen fik efterhaanden nogen Handel og Haandværksdrift, den fik Amtssygehus og blev Jernbaneknudepunkt. Vandel—Grindsted-Banen aabnedes i 1914, Bramminge—Grindsted—Funder-Banen i 1917, Kolding—Grindsted—Trolldhede-Banen i 1917 og Varde—Grindsted-Banen i 1919. Der opførtes i 1916 en stor Stationsbygning i et Stokværk af røde Mursten, efter Tegning af Professor Wenck. I store Træk nævner vi her Byens forskellige betydende Institutioners Oprettelse: 1912 Andelselektricitetsværk og Politistation, 1913 Varde Banks Filial, 1914 Badeanstalt, Realskolen indrettes til Kostskole, 1916 Stationsbygningen, 1919 Missionshuset, 1920 Teknisk Skole, 1923 stiftes Museet, 1924 udvides Amtssygehuset, 1925 Eksportslagteri og kommunalt Slagtehus, 1926 Alderdomshjemmet.

I Aaret 1889 var Husmand Peder Chr. Pedersen paa Grindsted-Egnen i Færd med at brænde Hede af. Imidlertid tog den Magten fra Husmanden, „tog sjæl“, som man kalder det, og flere Hundrede Td. Land Hede brændte. Naar Ilden fik saa stort et Omfang, skyldtes det især, at Sommeren 1889 var meget tør. Der opstod Sandflugt, og Naboerne klagede til Amsraadet, der ved en Aastedsforretning besaa den forvoldte Skade. Der blev af Amsraadet nedsat et Udvalg, som skulde undersøge, hvad der kunde gøres for at standse Sandflugten. Man henvendte sig til Hedeselskabet, og dets Leder, Oberst Dalgas, besøgte Arealet og kom i Forbindelse med Egnens Befolkning. Samme Aar købte Hedeselskabet hele det store Areal mellem Simmel Bæk og Grindsted By, der omfatter ca. 1000 Tdr. Land, som ejedes af Præstegaarden i Grindsted, Degnelodden, Jorde-moderlodden og Grindsted Kro. Desuden købte Hedeselskabet af Maren Dørfler en Ejendom. Arealet blev nu pløjet op, og i 1892 ansattes en Plantør, og dermed indledede Hedeselskabet den Virksomhed, der blev til Anlægget af de store Plantager omkring Grindsted. Samtidig oprettede Hedeselskabet sit 9. Plantagedistrikt, og der ansættes en Forstassistent, som var nuværende Skovrider J. J. Holt, hvis Opgave blev, foruden at bestyre Hedeselskabets egen Plantage, ogsaa at bistaa ved Anlæg af andre Plantager i det Omraade.

Rask skød nu den ene Plantage frem efter den anden. Den ældste private Plantage er Morsbøl Plantage, der er anlagt i 1875 af Anders Chr. Andersen. Den omfatter ca. 60 Td. Land, Frodeslund Plantage er anlagt i 1889 af Overlæge A. F. R. Halk. Den omfatter nu 450 Td. Land.

Utoft Plantage blev efter Anmodning af Ejeren, Fabrikant Børresen, sammenkøbt og anlagt af Hedeselskabet. Plantagen ejes nu af Dr. Hallas og Apoteker Lind i Vejle. Skovfoged S. Pedersen er ansat som dens Bestyrer.

I 1908 solgtes Hedeselskabets Plantørgaard, og der byggedes en Tjenestebolig til Distriktsbestyreren i Nærheden af Grindsted By. 1912 blev Hedeselskabets 9. Distrikt slaaet sammen med 6. Distrikt, og Forstassistent Holt udnævntes til Skovrider for de to Distrikter.

J. J. Holt,
Skovrider.

J. J. Holt, Skovrider, er født den 23. August 1870 i Skarrild i Hammerum Herred som Søn af Skovrider M. Holt og Hustru, gift 1894 med Marie Scheele. Elev ved Hedeselskabet med Afgangseksamen 1892, Plantør og Forstassistent i Grindsted fra 1892—1912, udnævnt til Skovrider 1912. Har deltaget stærkt i Arbejdet for den opvoksende Grindsted By, bl. a. ved Oprettelsen af Epidemisygehuset, er Bestyrelsesmedlem i Borgerforeningen og Grundejerforeningen.

S. Pedersen,
Skovfoged.

Søren Pedersen, Skovfoged, er født den 5. November 1895 i Malling ved Aarhus som Søn af Gaardejer Søren Pedersen og Hustru, gift 1921 med Amstie Jacobsen. Uddannet ved Forstvæsenet paa fynske og jyske Godser og bestod Skovfogedprøven i 1920, ansattes ved Utoft Plantage i 1929.

Grindsted Realskole. Indenfor den nystiftede Grindsted Borgerforening rejste der sig i Foraaret 1902 et Ønske om Oprettelsen af en privat Realskole i Grindsted By. I Løbet af Sommeren blev Ønsket omsat i Handling, og den 1. November aabnede Skolen med 16 Elever. Skolens første Bestyrelse kom til at bestaa af følgende: Apoteker Topp, Bager F. Wedel og Spinder Jeppesen. Der blev lejet et Par Værelser og Køkken i Margrethe Lorensens Ejendom, og her begyndte Lærer P. J. Pedersen Undervisningen. De 16 Elever fordeltes i to Klasser, der fik Halvdags og Hverdags Skolegang.

I 1907 dannedes der et Aktieselskab med det Formaal at faa opført en selvstændig Skolebygning, og samme Aar opførtes den nordlige Del af den nuværende Bestyrerbygning. I 1915 solgtes Bygningen til nuværende Skolebestyrer Futtrup for en Sum af 8,000

Kr., men Selskabet vedblev at bestaa til Aaret 1913, og gennem alle Aar var Kr. Præstegaard dets Formand. Siden 1917 har Grindsted Realskole haft Ret til at afholde almindelig

Forberedelseseksamen, og i Aarene 1917—30 har 248 Elever bestaaet denne Eksamen ved Skolen. Undervisningen ved Skolen foregaar dels i Forberedelsesklas-

Utoft i 1892.

serne, dels i Realklasserne. I Forberedelsesklasserne (7—11 Aar) undervises i de almindelige Folkeskolefag, desuden begynder Engelskundervisningen i ældste Forberedelsesklasse. I Realklasserne gives den egentlige Realundervisning. Ved Realskolen er en særlig Afdeling for Kostskoleelever, idet 16 af Eleverne kan bo paa Skolen.

Jens Hansen Futtrup, Realskolebestyrer, er født den 28. September 1887 i Torp, Karlby paa Mors, som Søn af Gaardejer Hans Futtrup og Hustru, gift 1916 med Ellen Munk. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1909, Lærer i Nyborg fra 1909—14 og i Grindsted siden 1914, overtog for egen Regning Grindsted Realskole i 1915, i Bestyrelsen for den private Realskoles Bestyrerforening og i Ribe Amts Plejehjemsforening.

Grindsted Skole er bygget i flere Overgange. Første Del byggedes i 1906, anden Del i 1916, og i 1930 udvidedes paany. Skolen har 350 Elever, 3 Lærere, 4 Lærere og en Vinterlærer. Der er 8 Klasseværelser.

Sognet har endvidere Skoler i Morsbøl, Nollund, Hindum og Lamborg. Ved hver af disse Skoler er en Lærer.

Søren Sørensen, Førstelærer, er født den 5. Januar 1884 som Søn af Anders P. Sørensen og Hustru. Dimitteret fra Jelling Seminarium i 1905 og Førstelærer i Grindsted siden 1931.

S. Sørensen,
Førstelærer.

Omkring 1840 begyndte Grindstedegnen og de omliggende Sogne, der havde langt til Læge og Apotek, at røre paa sig for at faa denne Mangel afhjulpel. Det lykkedes da ogsaa at faa oprettet et Apotek og et Lægedistrikt, begge i Henhold til kgl. Resolution af 1. Juli 1842.

Den første Apoteker blev Adolph Ottesen, der modtog Privilegiet den 29. Oktober 1842 og flyttede ind i et langt, straatækt Hus med Gavlen ud til Vejle—Varde-Vejen. Det havde oprindelig været Stuehus til en gammel Gaard. Det første Aar ekspederedes kun 70 Recepter, og det kunde Apotekeren naturligvis ikke leve af. Han begyndte da at handle med Huder, Skind, Spiritus og Kolonialvarer, og da der ikke fandtes nogen Købmand i Byen, fik han snart saa stor Handel, at der 1850 kunde bygges et nyt Apotek. Efter Apotekerens Død i 1872 overdroges Privilegiet til C. F. Munch, der dog ikke var Apoteker ret længe, idet han en Dag styrtede ned af en Stige og slog sig ihjel. Hans Hustru Thekla, født Aarestrup, drev Apoteket videre ved Hjælp af Bestyrere indtil 1916, da Apotekets daværende Bestyrer Troels Jeppe Skjoldborg Petersen overtog det. Skjoldborg havde forøvrigt allerede i sin Bestyrertid, nemlig i Aaret 1908, ladet opføre et stort, nyt Apotek. I Aaret 1918—19 blev Apoteket igen ombygget. Skjoldborg døde i 1919, og Privilegiet gik derefter over til Apoteker S. Levin Hansen, der efterfulgtes af nuværende Ejer, Apoteker Porst, der har ombygget og moderniseret Apoteket, saa det nu er en Pryd for Byen. Det er beliggende paa Hjørnet af Nørre- og Vestergade.

C. L. Porst,
Apoteker.

C. Laurentius Porst, Apoteker er født den 12. August 1875 i Brede som Søn af Brandforsikringsdirektør C. Porst og Hustru. Kom til Farmacien i 1891 i Hillerød, tog Medhjælpereksamen 1895 og blev Kandidat 1898, virkede derefter som cand. pharm. paa flere af Landets Apoteker og overtog Grindsted Apotek den 5. Juni 1929.

Grindsted Museum er stiftet i 1923 af Apoteker S. Levin-Hansen med flere. Det indeholder 3000 Numre, dels fra en Oldsagssamling, især fra Stenalderen, og dels fra kultur-

historisk Samling til Belysning af Vestjydens Liv og Virke. I Museet findes et Brudstykke af en Runesten, der er fundet i 1926, og som hidrører fra Fundamenterne til Grindsted Kirke. Museet, der er en selvejende Institution, har til Huse i lejede Lokaler i Borbergade..

Grindsted Alderdomshjem.

Grindsted Alderdomshjem er opført i Aaret 1922, Det er en smuk Bygning med Plads til 12 Beboere. I Bygningen har Kommunen sit Kontor. Hjemmet blev indviet den 22. November 1922, men allerede forinden var Enkefru Ingeborg Schmidt blevet ansat som Bestyrerinde.

J. Schmidt,
Bestyrerinde.

Ingeborg Schmidt, Bestyrerinde, er født i Randbøl som Datter af Hans Chr. Nielsen og gift 1916 med Gaardejer Rasmus Schmidt (død).

K. F. U. M. har sin egen Bygning i Grindsted, og denne er opført i 1924. Dets Bestyrerinde er Kirstine Nielsen.

Kirstine Nielsen, Bestyrerinde, er født i Nr. Snede som Datter af Gaardejer Peder Nielsen og Hustru. Ansattes som Bestyrerinde ved K. F. U. M. i Grindsted i 1927.

K. Nielsen,
Bestyrerinde.

Grindsted Elektricitetsværk ejes af et Andelsselskab, der blev oprettet i Aaret 1912, og hvis første Bestyrelse bestod af: Chr. Præstegaard, Formand, Sogneraadsformand P. Jensen, Hotelejer N. A. Hansen, Sognefoged M. Pedersen og Landinspektør Nielsen. Der var i Begyndelsen ca. 70 Forbrugere, medens der nu er 7 å 800. Fra en lille 35 HK. Maskine er Værket i Aarenes Løb udvidet til 3 Maskiner med tilsammen 400 HK. Ledningsnettet er 11 km langt, og den længste Ledning er ca. 3 km lang. Elektricitetsværkets nuværende Bestyrelse bestaar af: Karetmager P. Chr. Larsen, Formand, Muremester

P. Chr. Larsen,
Karetmager.

J. Christensen,
Bestyrer.

K. Gaarde Sørensen,
Bestyrer.

Knudsen, Muremester Bech, Bogtrykker Christensen, Urmager Gaarde Sørensen, Landmand Jens Jensen og Skrædermester Jørgensen.

Peder Christian Larsen, Karetmager, er født den 16. November 1873 i Grene som Søn af Gaardejer Lars Graversen og Hustru, gift 1920 med Sofie Jensen. Er uddannet paa Randbøldal Vognfabrik og etablerede sig i Grindsted i 1905. Har været Medlem af Elektricitetsværkets Bestyrelse i mange Aar og Formand siden 1931, har været Medlem af Borgerforeningens Bestyrelse og af Bestyrelsen for Teknisk Skole, Medlem af Hjælpekassens Bestyrelse.

Jens Laurids Christensen, Elektricitetsværksbestyrer, er født den 1. December 1895 i Thy som Søn af Arbejdsmand Niels P. Andersen og Hustru, gift 1920 med Anna Mosborg Madsen. Uddannet som Smed hos Smedemester Christensen i Bedsted. Kom til Grindsted 1917 og blev ansat som Assistent ved Elektricitetsværket den 1. August 1918, udnævntes til Bestyrer den 1. April 1920.

Grindsted Telefoncentral er oprettet den 1. December 1906 med 16 Abonnenter. Den henhørte oprindelig under Vejle Telefonselskab, men hører nu til A/S Jysk Telefonselskab. Før Telefoncentralens Oprettelse var der i Grindsted en saakaldt „offentlig Talestation“ med en Linie til Vejle. Nu har Centralen ca. 160 indenbys og 19 udenbys Linier. Dens Bestyrer er Urmager Kristen Gaarde Sørensen,

Kristen Gaarde Sørensen, Bestyrer, er født den 7. Juni 1868 som Søn af Gaardejer N. P. Sørensen og Hustru, gift 1914 med Maren Høeg. Uddannet som Urmager i Vejle, ned-satte sig i 1893 som Urmager i Grindsted. Har været Bestyrer af Grindsted Telefoncentral siden dens Oprettelse i 1906, Medstifter af og i Bestyrelsen for Haandværkerforeningen, for Elektricitetsværket og for Vandværket, forhen i Bestyrelsen for Grundejerforeningen.

Grindsted Stationsbys Sygekasse udskiltes i Aaret 1917 fra Sognets Sygekasse og havde det første Aar et Medlemstal paa 531. Nu har den 950 Medlemmer og en Formue paa

Chr. Poulsen,
Lærer.

H. C. Christensen,
Bestyrer.

K. Bonde,
Bestyrer.

J. P. Jensen,
Sogneraadsformand.

M. Pedersen,
Sognefoged.

J. A. Jensen,
Sognefoged.

S. P. Larsen,
Postmester.

ca. 10,000 Kr. Lærer Nielsen var Sygekassens Formand gennem mange Aar og gjorde et stor Arbejde for den. Kassens nuværende Bestyrelse bestaar af: Lærer Chr. R. Poulsen, Formand og Kasserer, Maler Egebjerg, Baneformand Mortensen, Fotograf Lund og Murer Jørgensen.

Chr. R. Poulsen, Lærer, er født den 16. Februar 1891 i Hvidbjerg, Thyholm, som Søn af Gaardejer Anders Poulsen og Hustru. Dimitteret fra Haslev Seminarium i 1913 og derefter Vikar i Hejnsvig, blev ansat ved Grindsted Skolevæsen i 1916, Revisor i Fortsættelseskassen for Ribe Amt, i Uvalget for det aarlige Skolemøde i Grindsted, Formand for Kristelig Lytterforening. Har været Kredsfører for F. D. F. i Grindsted.

Grindsted og Omegns Brugsforening er oprettet i 1912. Kreditforeningsrepræsentant Søren Præstegaard blev Foreningens første Formand og virker stadig i denne Stilling. Brugsforeningens Omsætning var i det første Aar ca. 100,000 Kr., medens den nu er paa ca. 350,000 Kr. Dens Bestyrelse bestaar af: S. Præstegaard, Formand, Skorstensfejermester Dam, Banearbejder Chr. Hvid Christensen og Gaardejerne Niels Chr. Poulsen, Mads Nissen, Kjeld Hansen og P. Johnsen.

Eg Brugsforening er oprettet i 1915 og i dens første Bestyrelse sad følgende: Marius Jensen, Laurids Søndergaard, Kr. Pedersen, J. Pedersen og M. Pedersen. Eg gamle Kro omdannedes til Brugsforeningens Butik, og i Aarenes Løb har Foreningen bl. a. overtaget Møllen og laver desuden Elektricitet til et Selskab, der videresælger Elektriciteten til Sognets Beboere. Der er ialt 35 Forbrugere, der aftager ca. 5500 Kw. Brugsforeningens Bestyrer er samtidig Elektricitetsværksbestyrer.

Hans Christian Gehlert Christensen, Bestyrer, er født den 22. April 1888 i Brørup som Søn af Arbejdsmand P. Christensen og Hustru, gift 1913 med Marie Margrethe Jensen. Var oprindelig ansat ved Banen, men tog sin Afsked og kom til Grindsted som Bestyrer af Brugsforeningen i 1925.

K. Bonde, Bestyrer, er født den 17. Januar 1903 i No som Søn af Landmand Mads Bonde og Hustru, gift med Agnete Hjulmand. Uddannet i No Brugsforening, kom til Eg som Bestyrer af Brugsforening og Elektricitetsværk i 1924.

Grindsted Handelsforening. Den 26. December 1920 mødtes 30 af Grindsted Bys Handlende paa Missionshotellét og oprettede en Handelsforening. Til Bestyrelse valgtes Kr. Præstegaard, Formand, Chr. Thorning A. Christiansen, A. Jørgensen, A. V. Andersen. Bestyrelsens Arbejde var Udarbejdelse af Love samt Tegning af Medlemmer, og den 13. April 1921 afholdtes stiftende Generalforsamling. Her vedtoges Lovene, og Rammerne om Foreningen fastlagdes. Blandt de første Ting, der drøftedes, var Spørgsmaalet om ens Lukketid Aaret igennem og Oprettelse af en Handelsskole i Forbindelse med Teknisk Skole, hvilket senere gennemførtes. Det vil føre for vidt her at nævne de mange Omraader, hvor Handelsforeningen har gjort en Indsats, ikke blot til Gavn for Byens Han-

M. Gydesen,
Jordemoder.

C. Hansen,
Kommunebogholder.

J. J. Ernebjerg,
Politibetjent.

P. Chr. Dam,
Skorstensfejermester.

delsstand, men for Byen i sin Helhed. Vi kan af Foreningens hidtidige Opgaver nævne: Dens Medvirken ved Amtsudstillingen i 1926, Udgivelsen af en Juleavis, der hvert Aar spredes ud over hele Eggen, Oprettelsen af en Incassoforening og Ordningen af Rutebilerne.

Foreningens forskellige Formænd har været: Kr. Præstegaard, Købmand Thorning, Manufakturhandler A. Christiansen og nuværende Formand Manufakturhandler Lorenzen.

Foreningens nuværende Bestyrelse er: Manufakturhandler Lorenzen, Formand, Købmand Fallesen, Nicolaj Petersen, J. Storegaard og Købmand Jørgensen.

L. Chr. Lorenzen, Manufakturhandler, er født den 21. Maj 1890 i V. Alslev i Sønderjylland som Søn af Bygmester Lorenzen og Hustru, gift 1913 med Margrethe Knittel. Uddannet som Manufakturist i Augustenborg paa Als og senere i Hamborg, Kiel og Berlin. Fik 1924 Forretning i Grindsted, i Bestyrelsen for Grindsted Handelsforening siden 1929, dens Formand siden 1931.

Jens Peder Jensen, Sogneraadformand, er født den 2. April 1875 som Søn af Boelsmand Niels Jensen og Hustru i Randbøl, gift 1910 med Marie Andersen. Postkontraht fra 1900—19, Kolonialforretning i Grindsted og Esbjerg fra 1923—28, Gaardejer siden 1905, Medlem af Bestyrelsen for Varde Bank siden 1919, Repræsentant for det forenede Oliekompagni A/S for Grindsted siden 1922, Formand for Trolhede—Kolding—Vejen-Banen 1928, Sogneraadformand siden 1917.

Marius Pedersen, Sognefoged, er født den 10. Maj 1868 i Ansager som Søn af Smedemester P. Chr. Pedersen og Hustru, gift 1891 med Sofie Marie Sørensen. Kom til Grindsted i 1891, har været Medlem af Sogneraadet i 3 Perioder, har været Formand for Haandværkerforeningen og Grundejerforeningen gennem adskillige Aar. Første Formand for Elektricitetsværket. Vurderingsmand til Ejendomsskyld i to Perioder, Sognefoged siden 1923.

Jens Andersen Jensen, Sognefoged, er født den 15. Oktober 1887 i Morsbøl som Søn af Sognefoged Jensen og Hustru, gift 1913 med Anna Marie Marcussen. Overtog i 1913 sin Fødegaard. Medlem af Sogneraadet fra 1921—25, Medlem af Bestyrelsen for Grindsted m. fl. Sognes Mergelselskab, udnævntes til Sognefoged den 1. Oktober 1931.

Søren Peter Larsen, Postmester, er født den 30. December 1872 i Snertinge paa Sjælland som Søn af Gaardejer Larsen og Hustru, gift med Antoinette Elisabeth Rasmussen. Kom til Postvæsenet den 1. Oktober 1893 ved Snertinge Postkontor, Postekspedient i Nr. Sundby fra 1. Juni 1904, Postkontrolør i Odense fra 1. Juni 1920, Postmester i Grindsted siden 1. Januar 1931.

Marie Gydesen, Jordemoder, er født i Vrenderup i Faaborg Sogn som Datter af Landmand Niels Chr. Kampmann og Hustru, gift 1917 med Slagter Gyde Gydesen. Uddannet paa Jordemoderskolen paa Rigshospitalet med Afgangseksamen i 1916. Jordemoder i Grindsted siden 1917.

Carl Hansen, Kommunebogholder, er født den 25. August 1890 i Skrydstrup i

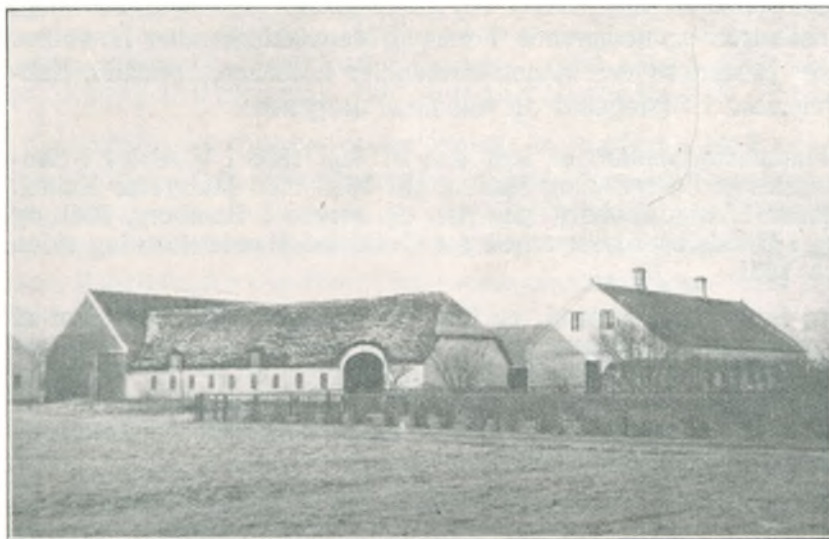

Sønderjylland som Søn af Gaardejer Laurids F. Hansen og Hustru. Uddannet i Forretning og paa Aarhus Handelshøjskole, deltog i Verdenskrigen, har siden 1. Juni 1921 været Kommunebogholder, Pantefoged m. m. i Grindsted.

Johannes Jensen Ernebjerg, Politibetjent, er født den 26. Marts 1890 i Egtved som Søn af Stabssergent Ernebjerg og Hustru. Uddannet som Mejerist i Danmark, Tyskland og Rusland. Blev ansat ved Politietaten i Kolding 1. December 1919, i Grindsted siden 1. December 1921.

Peter Christensen Dam, Skorstensfejermester, er født den 1. Februar 1888 i Veerst som Søn af Snedker Lorentz Dam og Hustru. Uddannet som Murer og kom som saadan til Grindsted i 1913. Ansattes som Skorstensfejermester i Slaugs Herred og Veerst-Bække Kommune siden 1927. Medlem af Sogneraadet siden 1925. I Bestyrelsen for Murenes Fagforening, Bestyrelsesmedlem i Grindsted og Omegns Brugsforening.

Medlemmer af Grindsted Sogneraad er: J. P. Jensen, Formand, Laurids Andersen, Chr. Nielsen Christensen, Peter Christensen Dam, Eskild Eskildsen, Niels Marius Jensen, N. P. Johnsen, Mathias Kristensen og Chr. Thorning.

Sognefoged Gydesens Ejendom i Billund.

GRENE SOGN omgives af Vorbasse, Hejnsvig og Grindsted Sogne samt Vejle Amt. I Sognet findes Byerne: Grene med Kirke, Krog med Skole, Elkær med Forsamlingshus, Billund med Præstebolig, Skole, Missionshus, Brugsforening, Afholdshotel, Mølle, Andelselektricitetsværk, Andelsmejeri og Jernbanestation, Plovslund, Løvlund med Vandmølle og

Jernbanestation, Silkeborg med Missionshus, Graahede, Ankelbo og Østerby Jernbaneholdeplads. Grene har Tingsted i Grindsted og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Andst-Slaugs Lægekreds, Andst m. fl. Herreders Skatte-kreds, Slaugs Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 6. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 73. Lægd.

Grene Kirke. I Stedet for den lille romanske Granitkirke, som stod i Byen Grene ved Sognets Sydvestgrænse, og som bestod af Skib og Kor og senere tilbygget Vaabenhus mod Nord, er der i 1891 opført en ny Kirke i romansk Stil af røde Mursten efter Tegning af Arkitekt J. C. Fussing. Den bestaar af Kor og Skib samt Vaabenhus, der vender mod Vest, lille Tagrytter og Bjælkeloft. Prædikestolen er fra 1584 og skænket af Jens Løvlund. Den romanske Granitfont er fra den gamle Kirke. Altertavlen er et Maleri, forestillende „Christus og de to Disciple“.

Johannes Otto Koefoed Brus, Sognepræst, er født den 28. Novbr. 1893 paa Frederiksberg som Søn af fhv. Lærer J. K. Brus og Hustru, gift 1922 med Valborg Henriksen.

Student fra Metropolitanskolen, Embeds-eksamen 1918, ordineret som Medhjælper ved Absalonskirken i København 1919, Kaldskapellan samme Sted 1921, Sognepræst i Grene siden 1924.

M a d s H a n s e n, Sogneraadformand, er født den 9. December 1873 i Krog som Søn af Landmand H. Christensen og Hustru, gift 1897 med Hylleborg Christiansen. Fik Ejendom i Krog 1896 og flyttede til Billund 1926, Medlem af Sogneraadet 1917, Sogneraadformand 1921, Formand for Mejeriet, Elektricitetsværket og Borgerforeningen.

Billund Skole.

Marius Gydesen, Sognefoged, er født den 3. December 1877 i Aast i Lindballe Sogn som Søn af Gaardejer S. Gydesen og Hustru, gift 1906 med Nielsine Hansen. Fik Ejendom i Billund 1906, udnævntes til Sognefoged 1. Jan. 1926.

Johannes Olsen, Førstelærer, er født 1888 i Stenmagle Sogn og gift 1916 med Anna Kirstine Jensen. Dimitteret fra Nr. Nissum Seminarium 1906, Lærer i Billund siden 1923.

Hans Christian, Fog, Lærer, er født d. 30. Maj 1880 i Vodder og gift 1920 med Katherine Vibe-Pedersen. Dimitteret fra Ribe Seminarium 1906, fra 1907 Lærer ved Krog Skole.

J. Brus,
Sognepræst.

M. Hansen,
Sogneraadformand.

Martha Nielsen, Lærerinde, er født i Ansager Sogn som Datter af Sognefoged Nielsen fra Ansager. Eksamineret Lærerinde fra Aarhus Seminarium 1926, siden 1928 fast ansat ved Billund Skole, Organist ved Kirken.

Medlemmer af Grene Sogneraad er: Rentier Mads Hansen, Formand, Landmand Johs. Bjerg, Landmand K. Horsted, Landmand I. K. Jensen, Smedemester M. Kristensen, Landmand K. Madsen og Landmand P. K. Pedersen.

M. Gydesen,
Sognefoged.

J. Olsen,
Førstelærer.

H. Chr. Fog,
Lærer.

M. Nielsen,
Lærerinde.

Vorbasse Kirke.

VORBASSE SOGN omgives af Hejnsvig, Grene, Veerst, Bække og Lindknud Sogne samt Vejle Amt.

I Sognet findes Byerne: Vorbasse med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Missionshus, Fattiggaard, Børnehjem, Brugsforening, Missionshotel, Mølle og Andelsmejeri samt Jernbanestation, Fitting med Skole, Mølle, Brugsforening, Frederikснаade med Plantørbolig, Lille-Almstok, Nebel med Skole, Spare- og Laanekasse og Brugsforening, Over-Moltkenberg, Neder-

Moltkenberg med Filialkirke, Skole og Brugsforening samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Vorbasse har Tingsted i Grindsted og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Andst-Slaugs Lægekreds, Andst m. fl. Herreders Skattekreds, Slaugs Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 6. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 72. Lægd.

Vorbasse Kirke, kaldet „Hellig Legems Kirke“, der har været en meget søgt Valfartskirke paa Grund af den hellige Kilde, er en Korskirke, der bestaar af Kor og Skib, et anseligt Tværskib mod Vest og Vest for dette iger: et ret anseligt Taarn, samt et Vaabenhus, der ligger mod Syd ved Tværskibets Sydside. Kor og Skib er fra romansk Tid af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. Paa Skibets Nordside ses et af de oprindelige smaa rundbuede Vinduer. I den senere Middelalder, vistnok i det 14. Aarhundrede, tilføjedes Tværskibet og Taarnet, væsentlig af Mursten. Der er Spidsbuer fra Tværskib til Skib og Taarn. Vaabenhuset er yngre. Hele Kirken har Bjælkeloft. Altertavlen er fra 1599 med Christen Juels til Donslund og Fru Karen Strangesens Vaaben. Alterbilledet er en Kopi af Leonardos Nadverbillede. Prædikestolen er fra 1594. Fonten er af Granit.

Filialkirken i Skjoldbjærg er opført i 1921 efter Tegning af Arkitekt H. Lønborg Jensen. Kirken er i romansk Stil og helt af Granit. Den bestaar af Taarn, der vender mod Vest, Skib, Kor med Apsis samt Vaabenhus, der ligger mod Syd. Murene er hvidkalkede, og Taget er af Tegl. Taarnet afsluttes med en muret Tagpyramide. Det Indre har Bjælkeloft. Alteret er i romansk Stil med forgyldt Trækrucifiks og 2 Sidefigurer. Prædikestol, Orgel og Pulpitur er i Renæssancestil. Kirkens Opførelse kostede 61,000 Kr., hvoraf Staten ydede 40,000 Kr.

Johannes Bitsch, Sognepræst, er født 1890 i Levring som Søn af Gaardejer Daniel Bitsch og Hustru, gift 1912 med Emelie

J. Bitsch,
Sognepræst.

Petersen. Seminarist fra Nr. Nisum i 1911, derefter Lærer forskellige Steder, cand. theol. 1928 og siden da Sognepræst i Vorbasse.

Til at opdyrke Heden indkaldte Regeringen i 1760 her ligesom i Nabo-sognet Randbøl tyske Kolonister, som fik anvist de da helt øde Byer Knurborg, som fik Navnet Frederiksnaade, og Skjoldbjærg, som kaldtes Moltkenberg. Til den første kom alle de katolske, til den sidste alle de lutheranske Kolonister, I Begyndelsen gik det godt.

Der oprettedes Skoler, den katolske Gudstjeneste besørgetes af Præsten fra Fredericia, den lutheranske af Sognepræsten i Vorbasse. Der anlagdes en Kirkegaard ved Frederiksnaade. Allerede i 1765 drog de fleste Kolonister bort, og i Stedet for antoges danske Kolonister, der fik 20 Aars Skattefrihed.

Det store Marked, der afholdtes i August i Vorbasse, har sin Oprindelse af et Marked ved en hellig Kilde, kaldet „Hellig Legems Kilde“, som laa i Sydvesthjørnet af Kirkegaarden, og som endnu i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede søgtes af syge. Besøgstiden var Valborg Aften (30. April) og Hellig Legems Aften (19. Juni). Paa Grund af Uorden, der forefaldt her, blev Markedet ved kgl. Brev af 23. Juli 1653 forbudt og henlagt til Kolding, men dette overholdtes dog ikke. Markedet har oprindelig været holdt 1. Maj, men var i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede henlagt til 28. August.

Sognet er bekendt for Fægtningen ved Vorbasse den 29. Februar 1864, da danske Dragoner overrumpledtes af westfalske Husarer, men under Ledelse af Løjtnant W. Saubreu slog Angrebet tilbage og tog 34 Mand til Fange.

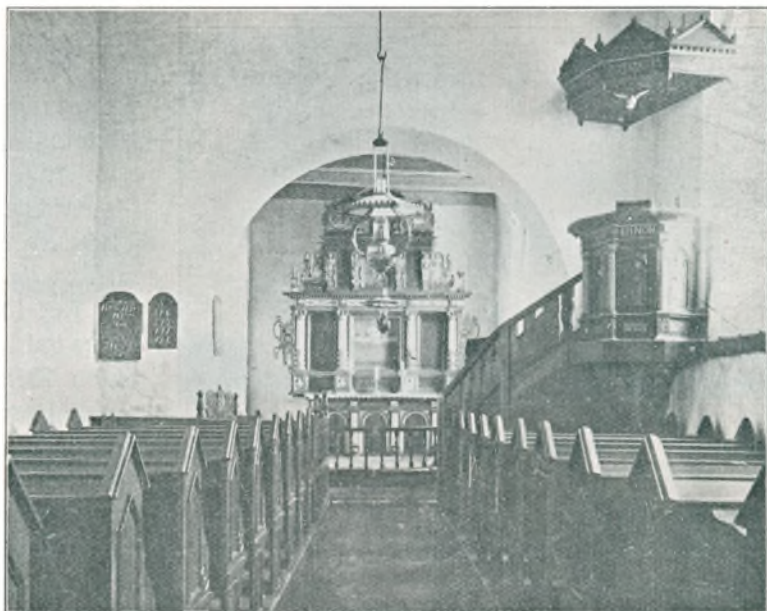
Før Jernbanen kom til Vorbasse, gik der Postvogn til Lunderskov. Postvognen kørte fra Lunderskov hver Formiddag og vendte tilbage om Eftermiddagen over Bække-Gjesten. Fra Vorbasse gik Landpostbudene saa ud over Eggen med Postforsendelserne. I 1917, da Troldhedebanen aabnede, og der blev Jernbanestation i Vorbasse, blev Posten, som naturligt var, forsendt med Banen, og Stationsforstanderen er nu samtidig Postmester og Telegrafbestyrer.

A. Andersen,
Bestyrer.

I. V. R. Sørensen, Stationsforstander, er født den 19. April 1893 i Aarhus som Søn af Hotelejer Sørensen og Hustru. Ansattes som Elev ved Hammelbanen den 1. Oktober 1910 og blev Assistent ved samme Bane den 1. April 1916. Kom til Troldhedebanen paa Hovedkontoret i Kolding den 1. Maj 1917 som Assistent og Vognfordeler. Udnævntes i September 1919 til Stationsforstander i Vorbasse.

Vorbasse Fattiggaard. I Aaret 1878 købte Vorbasse-Hejnsvig Kommune en Gaard, der indrettedes til Fattiggaard, idet der byg-

Vorbasse Kirkes indre.

Skjoldbjærg Kirke.

gedes en ny Længe til Ejendommen med Plads til 6—7 Alumner. Ofte be-
væertes rejsende Svende med Aftensmad,
Nattelogi og Morgenmad Dagen efter.
Som Regel er der fuldt besat paa Fat-
tiggaarden. Efter Adskillelsen mellem
Vorbasse og Hejnsvig er det en Aftale
mellem de to Kommuner, at Hejnsvig
har Ret til at sende Alumner til Vor-
basse Fattiggaard, saafremt der er Plads.
Siden 1878 har Fattiggaarden haft føl-
gende Bestyrere: Hans Lauridsen, Niels
Jensen, Hans J. Pallesen, Anders Peter-
sen, Peter Bech, Jens Uth Jensen, Rs,

Jensen, Søren Sørensen, Morten Skyth, Laurids Poulsen, Hans Sørensen, Søren Povlsen,
Peter Habekost, Mads Madsen og nuværende Andreas Andersen.

Andreas Andersen, Bestyrer, er født den 6. November 1887 i Seest ved Kolding som Søn af Gaardejer N. P. Andersen og Hustru, gift 1906 med Anna Kirstine Nielsen. Uddannet som Landmand, havde Ejendom i Seest fra 1906—13, flyttede derefter til Sjælland, men vendte tilbage til Jylland i 1923 som Bestyrer af Andestrupgaard ved Kolding, har været Fattiggaardsbestyrer i Vorbasse siden 1927.

Sygekassen i Vorbasse er oprettet den 3. Marts 1902. Den har nu 849 Medlemmer og en Formue paa ca. 20,000 Kr. Dens nuværende Bestyrelse bestaar af: Muremester C. Petersen, Formand, Forstassistent P. Møller, Vejmand Chr. Christensen, Niels Christensen, Th. Hansen, Niels Jepsen Christensen, Laurids Lillelund, Niels Læbak Nissen, Th. Gejl og Harald Thomsen.

Carl Petersen, Muremester, er født den 19. Marts 1875 i Haderslev som Søn af Arbejdsmand Chr. Petersen og Hustru, gift 1902 med Elisabeth Madsen. Uddannet som Murer, etablerede Forretning i Vorbasse i 1901, var med til at oprette Sygekassen og blev i 1904 valgt ind i Bestyrelsen og udnævnt til Formand. Er Medlem af Sogneraadet og Næstformand, i Skolekommission og Vejudvalg, Filialbestyrer af Vorbasse-Hejnsvig Sygekasse.

Oscar Bernhardt Henriksen, Læge, er født den 27. Januar 1897 i Maglebylille paa Amager som Søn af Tækkemand Johannes Henriksen og Hustru. Gift med Iverla Schmidt. Student fra Efterslægtens Skole 1915, Embedseksamen 1923, Kandidat ved Sct. Hans Hospital, Viborg Amts Sygehus, med. og kirurg. Afdeling samt Maribo Amt Sygehus, praktiserende Læge i Vorbasse siden 1927.

Chr. Christensen,
Skovrider.

O. B. Henriksen,
Læge.

Chr. P. Lund,
Lærer.

H. N. Hansen,
Sognefoged.

E. Chr. Gejl,
Plantør.

P. Møller,
Forstassistent.

R. F. Frederiksen,
Hotelejer.

V. Jensen,
Uddeler.

Christian Petersen Lund, Førstelærer, er født 1891 i Vamdrup, gift 1915 med Ella Hansen. Dimitteret fra Haslev Seminarium 1912. Ansat som Førstelærer og Kirkesanger ved Vorbasse Skole siden 1931.

Hans Nielsen Hansen, Sognefoged, er født i Vorbasse som Søn af Gaardejer Kr. Hansen og Hustru, gift 1904 med Petrea Pedersen. Uddannet som Landmand, overtog i 1904 sin Fødegaard, udnævntes til Sognefoged den 1. December 1914, Medlem af Sogneraadet fra 1917—29, deraf 4 Aar som Formand, Formand for Mejeriet i adskillige Aar og nogle Aar Medlem af Brugsforeningens Bestyrelse.

Emil Christian Gejl, Plantør, er født den 9. Juni 1893 i Ansager som Søn af Plantør Jens Gejl og Hustru, gift 1920 med Kirstine Lauridsen. Er uddannet som Plantør ved Ansager Plantage og har siden 1926 været Plantør ved „Fromsejer“.

P. Møller, Forstassistent, er født 1874 i Løsning som Søn af fhv. Sognefoged P. Møller og Hustru, gift 1899 med Jensine Jensen, var Elev ved Hedeselskabet og derefter Plantør i Ilskov, derefter Assistent ved Hedeselskabet i Paabøl Plantage fra 1917—27, siden da Assistent i Vorbasse.

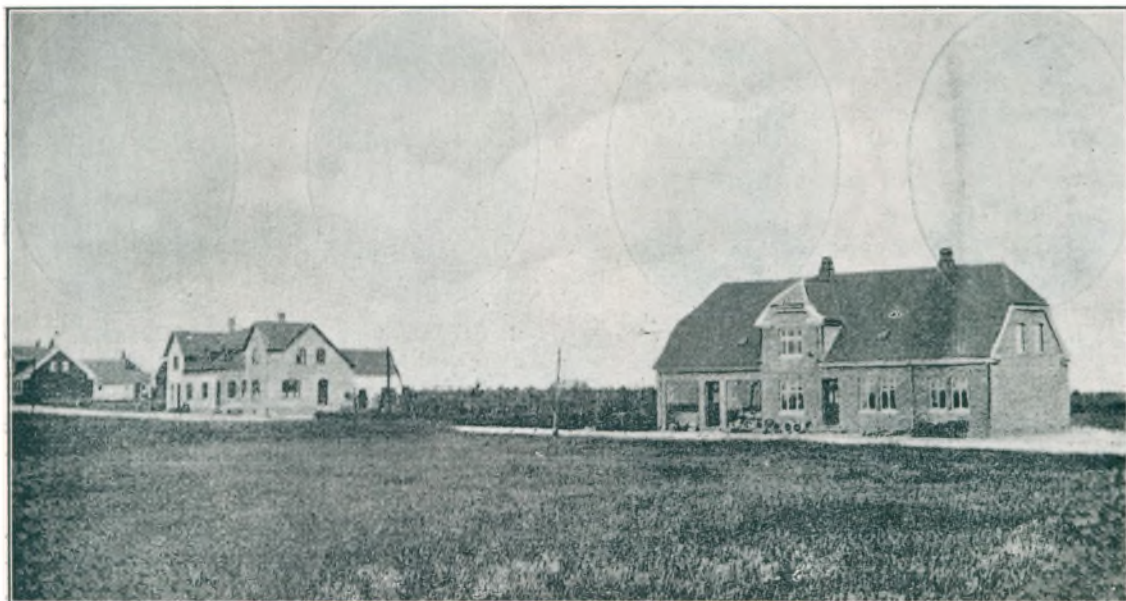
R. F. Frederiksen, Hotelejer, er født den 4. Maj 1897 i Kjellerup og gift 1920 med Magna Jensen. Uddannet som Gartner, var fra 1924—29 Portier paa Missionshotellet i Tønder, kom 1929 til Vorbasse Missionshotel, købte Hotellet Aaret efter.

Vilhelm Jensen, Uddeler, er født den 27. September 1869 i Hejnsvig som Søn af Lærer Jensen og Hustru, gift 1899 med Kirstine Christensen. Uddannet som Kommis i Hejnsvig og blev 1899 Bestyrer af Brugsforeningen i Vorbasse.

Sogneraadets Medlemmer er: Gdr. Jens Petersen, Formand, Muremester Carl Pedersen, Gdr. Laurids Poulsen, Gdr. Peter Petersen Egsgaard, Gdr. Johs. Eriksen, Gdr. Jens Eneberg Sørensen, Landpost Søren Jensen.

H EJNSVIG SOGN omgives af Vorbasse, Grene, Grindsted, Ansager og Starup Sogne. I Sognet findes Byerne: Hejnsvig med Kirke, Præstebolig, 2 Skoler, Forsamlingshus, Missionshus, Brugsforening, Mølle, Missionshotel, Andelsmejeri, Vandværk og Jernbanestation, Gilbjærg med Skole, Klink, Vesterhede med Fialkirke, Skole, Missionshus, Brugsforening og Andelsmejeri, Donslund med Skole, Missionshus, Kro, Vandmølle og Brugsforening samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Hejnsvig har Tingsted i Grindsted og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Andst-Slaugs Lægekreds, Andst m. fl. Herreders Skattekreds,

Hejnsvig i 1914.

Slaugs Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 6. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 74. Lægd.

Hejnsvig Kirkes oprindelige Del er en romansk Bygning, bestaaende af Kor og Skib, det første af hugget Granit, det sidste af raa Kamp, begge paa Skraakantsokkel. I nyere Tider er Skibets Vestende stærkt ombygget, og et Vaabenhus blev i 1856 tilbygget ved Vestgavlen, men dette fjernedes atter ved den store Ombygning og Udvidelse, som foregik i 1918—19 ved Arkitekt H. Lønborg-Jensen. Ved denne Lejlighed afsondredes det gamle Kor som Sakristi, og Skibets østlige Del omdannedes til Kor for det nye Langhus, der tilbyggedes ved Vestenden af den gamle Kirke. Desuden tilbyggedes der et Vesttaarn med Pyramidetag. Altertavlen er fra ca. 1600 og Prædikestolen fra 1592.

Filialkirken i Vesterhede er opført i 1909—10 efter Tegning af Arkitekt J. Chr. Kofoed. Kirken kostede 22,000 Kr. at opføre, heraf ydede Staten 18,500 Kr. Kirken er opført i romansk Stil og bestaar af Taarn, der ligger i Vest og har Sadeltag, og Skib og Kor i eet. Kirken har hvidkalkede Mure og Tegltag. Det indre har fladt Bjælkeloft. En Del af Taarnrumme brugtes som Vaabenhus.

Hans Boyen Rasmussen, Sognepræst, er født den 14. Februar 1900 i Gjødvad ved Silkeborg som Søn af Mælkehandler Boyen Rasmussen. Student 1925, Embedseksamen 1931, Sognepræst i Hejnsvig siden 21. Juni 1931.

H. B. Rasmussen,
Sognepræst.

Hejnsvig Kirkeskole bestaar af to Bygninger. Den ældste Bygning er fra 1907 og har to Klasseværelser samt Lejlighed til Førstelæreren og til Lærerinden. I 1924 byggedes en ny Skole med et Klasseværelse og Gymnastiksal samt Lejlighed til Andenlæreren. Skolen har 166 Elever.

Poul Munk Poulsen, Førstelærer, er født den 30. August 1896 i Sønder Vorupør i Hindborg Sogn som Søn af daværende Lærer senere Folketingsmand Jens Munk Poulsen og Hustru, gift 1919 med Olga Fjeldsø. Dimitteret fra Nr. Nissum Seminarium 1917, Vikar i

P. Munk-Poulsen,
Førstelærer.

K. P. Jensen,
Andenlærer.

S. A. Nielsen,
Enelærer.

Esbjerg og Herning, fra 1922—27 Lærer i Tolstrup ved Løgstør, siden 1. September 1927 Førstelærer i Hejnsvig. Formand for Venstrevælgerforeningen og for Grindsted Lærerkreds.

Knud Peter Jensen, Andenlærer, er født den 18. December 1898 i Rørvig Sogn som Søn af Parcelist J. P. Jensen og Hustru, gift 1924 med Johanne Hansen. Dimitteret fra Johnstrup Seminarium 1920, derefter Vikar i Ruds Vedby og i Bramminge, ansattes ved Hejnsvig Skolevæsen 1923. Formand for Spareforeningen „Julens Glæde“.

Gilbjerg Skole er opført 1891 og senere ombygget et Par Gange, sidst i Aaret 1920. Der er nu 1 Klasseværelse samt Lejlighed til Læreren. Ved Skolen har der virket følgende Lærere: W. Petersen fra 1891—95, L. Chr. Christensen fra 1895—1900, Carl Ankjær Pedersen fra 1900—05, Chr. Jensen Holdgaard fra 1905—07, Gravers Pedersen Andersen fra 1907—11, Johs. Martinus Kristensen fra 1911—16, N. P. Nielsen Rosby fra 1917—21 og siden da nuværende Lærer S. A. Nielsen.

S. A. Nielsen, Lærer, er født den 6. August 1893 i Astrup Sogn i Aarhus Amt som Søn af Skrædermester S. H. Nielsen og Hustru, gift 1922 med Marie Kirstine Smidt. Dimitteret fra Vordingborg Seminarium 1914, derefter Vikar forskellige Steder, fra 1916—22 Andenlærer i Sdr. Bjært Sogn, siden da Enelærer ved *Gilbjerg Skole*,

Jens P. Christensen, Lærer, Donslund, er født 1883 i Vestervig. Dimitteret fra Nr. Nissum Seminarium 1908. Lærer ved Donslund Skole 1912. Forfatter til forskellige Dagbladsartikler, Medarbejder ved Dagbladet „Vestkysten“.

Hejnsvig Sogns Sygekasse hørte oprindeligt sammen med Vorbasse, men udskiltes i 1916. Den første Bestyrelse bestod efter Udskillelsen af: Søren Chr. Thomsen, Formand, Chr. P. Christiansen, P. Daugaard, Hans Højrup, P. Pedersen, Jens Chr. Nielsen, Niels Bertel Gregersen, Murer Andersen og P. Oehlenshlæger.

Sygekassen har nu 980 Medlemmer og en Formue paa ca. 14,000 Kr. Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Murer Poulsen, Formand, Niels Vad Kristensen, Chr. P. Christensen, Peder Daugaard, Gregers Christensen, Laust Thomsen, Aksel Jacobsen, Hans Chr. Gregersen og M. la Cour Madsen.

Poul Chr. Poulsen, Murer, er født 1883 i Hørup Sogn og gift 1909 med Kirstine Døssing. Uddannet som Murer og nedsatte sig som Mester i Hejnsvig i 1914. Formand for Menighedsraadet.

Hejnsvig Mølle er sikkert den ældste Bygning, der findes i Sog-
net, idet Møllen er opført i Aaret 1869. Det var Mads Jensen, der

P. Poulsen,
Murer.

Hejnsvig Mølle.

lod Møllen bygge, og han drev Mølleriet i en halv Snes Aar i Forening med sin Broder. De efterfølgende Ejere var Jørgen Hansen, H. J. V. Christensen og Arent Petersen. I 1920 købtes Møllen af den nuværende Ejer, Købmand A. G. Jensen, der siden har drevet Mølleriet og en betydelig Kornforretning. Møllen er velholdt og en Pryd for hele Egnen.

A. G. Jensen, Købmand, er født den 29. August 1876 i København, men opdraget hos Købmand Kjeldsen og Hustru i Holsted, hvor han lærte Købmandsfaget. Begyndte i 1902 Forretning i Hejnsvig, var med til at skaffe Sognet elektrisk Strøm og var gennem mange Aar Formand for Transformatorforeningen, var ligeledes med til at oprette Vandværket og Formand derfor i flere Aar. Gennem mange Aar Medlem af Bestyrelsen for Borger- og Haandværkerforeningen og medvirkende til Byens Kloakering samt Formand for det i den Anledning nedsatte Udvalg.

A. G. Jensen,
Købmand.

Hejnsvig Brugsforening er oprettet i 1913. Dens Uddeler er R. P. Hansen.

R. P. Hansen, Uddeler, er født 1879 i Vester Skjerninge paa Fyn og gift 1906 med Bodil Rasmussen. Uddannet i Brugsforeninger, Uddeler i Blankemark paa Fyn og i Mesing Brugsforening, siden 1915 Uddeler i Hejnsvig.

R. P. Hansen,
Uddeler.

Hejnsvig Borger- og Haandværkerforening er oprettet i 1918 med 19 Medlemmer. Den første Bestyrelse bestod af: A. Davidsen, P. V. Krat, H. C. Hansen, S. Nielsen-Ringborg og Maler Johansen.

Hvert Aar afholder Foreningen Udstilling med Tombola, men desuden har Borger- og Haandværkerforeningen medvirket i mange af de Opgaver, der har ligget for i Hejnsvig. Saaledes kan nævnes: Transformator-taarnet, der bragte det hvide Lys til Byen, Kloak-anlægget, Anlæggelse af en Spadseresti fra Vandtaarnet til Stationen, det lille Anlæg „Tre-kanten“ foran Stationen, Døgndrift paa Telefoncentralen m. m. Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Maskinfabrikant A. P. Andersen, A. C. Sørensen, A. G. Jensen, Marius Jensen og S. Nielsen-Ringborg.

A. P. Andersen, Maskinfabrikant, er født den 3. April i 1891 i Herning som Søn af Gaardejer Andreas Andersen og Hustru, gift 1913 med Mathilde Lauridsen. Uddannet som Smed i Harte ved Kolding, etbalerede selv Forretning i Hejnsvig 1912. Opførte i 1930 sin nuværende Maskinfabrik. I Bestyrelsen for Borger- og Haandværkerforeningen siden 1925, Formand samme Aar.

Medlemmer af Hejnsvig Sogneraad er: Plantør Jens Møller Kristensen, Formand. Stationsforstander H. G. Hougaard, Næstformand, Gaardmand Hans Højrup, Fugdal, Gaardmand A. Jensen Kristensen, Vingberg, Husmand Søren Kristensen, Donslund, Gaardmand Ole Kruse og Gaardmand P. Øhlenschlæger, Vesterhede.

ANDST HERRED

er det sydøstligste i Amtet. Det begrænses mod Vest og Nord af Malt og Slaugs Herreder, mod Øst og Sydøst af Vejle Amt og mod Syd af Haderslev Amt.

Dets samlede Areal udgør 33,471 ha, og Indbyggerantallet var i 1925 ca. 16,650.

I Herredet ligger følgende Sogne: Verst-Bække, Lejrskov-Jordrup, Andst, Gjesten, Skanderup, Seest, Hjarup og Vamdrup.

VERST-BÆKKE KOMMUNE bestaar af Verst og Bække Sogne. Verst Sogn omgives af Bække, Gjesten, Lejrskov og Jordrup Sogne samt Vejle Amt. Bække Sogn omgives af Verst, Gjesten, Læborg, Lindknud og Vorbasse Sogne.

I Verst Sogn findes Byerne: Verst med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Brugsforening og Jernbanestation, Husted, V. Torsted med Skole og Forsamlingshus samt nogle Gaarde.

I Bække Sogn findes Byerne: Bække med Kirke, Skole, Missionshus, Forsamlingshus, Filial af Kolding Folkebank, Spare- og Laanekasse, Kro, Afholdshjem, Brugsforening, Mølle, Andelsmejeri og Jernbanestation, Asbo med Skole, Fattiggaard, Kragelund med Skole og Forsamlingshus samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Verst har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Andst-Slaugs Lægekreds, Andst m. fl. Herreders Skattekreds, Slaugs Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds 84. Lægd.

Bække har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Verst samt 7. Udskrivningskreds 83. Lægd.

Verst Kirke er opført i 1896 og indviet den 3. December samme Aar. Den er opført af røde Mursten efter Tegning af Arkitekt J. C. Fussing. Den opførtes i Stedet for den gamle romanske Granitkirke. Denne bestod af Skib og Kor, der oprindeligt havde Apsis, samt et af Mursten opført Vaabehus, der laa mod Nord. Den nye Kirke bestaar af Kor og Skib med fladt Loft.

Bække Kirke bestaar af Kor og Skib samt Taarn og Vaabehus, der vender mod Nord. Skibet er fra romansk Tid, af Granitkvadre paa Dobbeltsokkel. Sydsiden er vist helt omsat i 16. eller 17. Aarhundrede. Køret, der vistnok er yngre end Skibet, er af raa og kløvet Granit og Munkesten med gotisk Blindingsgavl i Øst. Under Korets sydlige Vindue er indmuret en tronende Christus mellem to knælende Figurer. Vaabehuset, der

er af Mursten, har svungen Renæssancegavl og Blindinger. I 1922 opførtes der for frivillige Bidrag et Taarn efter Tegning af Arkitekt Hagerup i Kolding. Skibet har kassetteret Loft med Rosetter og Koret almindeligt Bræddeloft. Altertavlen er fra 1860 og har i Midten en Niche, hvori ses Thorvaldsens „Christus“ i Gibs. Prædikestolen med Himmel er fra 1638.

S. Nymand, Sognepræst, er født den 16. September 1881 i Klakring som Søn af Lærer N. P. Sørensen og Hustru, gift med Martha Krogh, Datter af Gaardejer P. Nielsen Krogh. Student 1901, Embedseksamen 1907, Kapellan i Terslev-Ørslev 1908, Sognepræst i Hjortlund og Kalvslund 1911, Sognepræst i Verst-Bække Kommune.

S. Nymand,
Sognepræst.

Bække Skole er bygget i 1901 og udvidet i 1918. Det er en 5-klaset Skole med ca. 135 Elever.

Torsted Skole er bygget i 1901. Det er en 2-klaset Skole med ca. 30 Elever.

Asbo Skole er bygget i 1901. Det er en 2-klaset Skole med 42 Elever.

Jens Dige, Førstelærer, er født den 22. Juli 1875 i Ørslevkloster Sogn og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1919, ansat som Førstelærer ved Bække Skole siden 1906.

E. Amtoft, Lærer, er født den 25. Februar 1898 i Thisted Amt og dimitteret fra Ranum Seminarium i 1919, ansat som Lærer ved Asbo Skole siden 1924.

Jens Sørensen, Lærer, er født den 25. Juli 1897 i Raarup Sogn og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1925, ansat som Lærer ved Torsted Skole siden 1930.

Spare- og Laanekassen for Verst-Bække og Omegn er oprettet i 1875. Kassen har nu ca. 1200 Indskydere. Indskudskapitalen andrager ca. 730,000 Kr., og Reservefonden er paa ca. 50,000 Kr. Kassens første Formand var Lærer Lundgaard i Bække, der virkede i denne Stilling i 51 Aar. Nuværende Formand, Købmand J. Hoffskov har været Formand og Bogholder siden 1926.

Bække Kommunegaard har 9 Værelser og Plads til 18 Beboere. Til Gaarden hører et Areal paa ca. 100 Td. Land, hvoraf en Del er Granplantage og en Del Mose. Siden 1929 har Peter Andersen været Gaardens Forpagter.

Svend Lind, Læge, er født den 20. Oktober 1898 i København som Søn af Fabrikant Oscar Frederik Rudolf Lind og Hustru Olga Anna Marie Theodora Lind, gift med Anna Jørgensen. Student 1916, Assistent ved Amtssygehuset i Kjellerup, Kandidat ved Silkeborg Sanatorium fra September 1925 til Marts 1926, ved Oringe Hospital fra Marts til Juli 1926, Reservelæge ved Sæby Sygehus fra Juli 1926 til Juli 1927, Kandidat ved Bispebjerg Hospital fra Februar 1928 til Juli 1928, første Reservelæge ved Nakskov Sygehus fra Juli 1928 til Februar 1929, Læge ved engelsk Hvalfangerekspedition fra 1929 til Juni 1930, praktiseret i Onsbjerg paa Samsø fra Oktober 1930 til Marts 1931, Læge i Bække siden Marts 1931.

S. Lind,
Læge.

L. Kjærsgaard, Dyrslæge er født den 3. August 1900 i Ørum Sogn ved Randers og gift med Anna Sørensen. Student 1921, Dyrslæge-

L. Kjærsgaard,
Dyrslæge.

eksamen 1927, Reservedyrlæge ved Landbohøjskolen fra Juni 1928 til Marts 1931, siden praktiseret i Bække.

Hanne Laugesen, Distriktsjordemoder, er født den 22. April 1876 i Bække Sogn. Tog Jordmodereksamen 1903 og har været Distriktsjordemoder i Bække siden 1910.

Medlemmer af Verst-Bække Sogneraad er: Gaardejer N. J. Andersen, Formand, Gaardejer Søren Gravholdt, Verst, Næstformand, Manufakturhandler J. Degn, Bække, Kasserer, Husmand A. Enevoldsen, Verst, Cyklehandler A. Ditlevsen, Bække, Gaardejer Jørgen Mogensen, Kragelund, Gaardejer Rasmus Jensen, Verst, Handelsmand Johan Tarp, Asbo, og Gaardejer S. Olesen, Asbo.

LEJRSKOV-JORDRUP KOMMUNE bestaar af Lejrskov og Jordrup Sogne.

Lejrskov Sogn omgives af Jordrup, Verst, Gjesten, Andst og Skanderup Sogne samt Vejle Amt.

Jordrup Sogn omgives af Lejrskov og Verst Sogne samt Vejle Amt.

I Lejrskov Sogn findes Byerne: Lejrskov med Kirke, Præstegaard, Skole, Mis-

sionshus, Fattiggaard og Brugsforening, Egholt med Skole, Forsamlingshus, Brugsforening Mølle, Ure, Vraa med Skole, Spare- og Laanekasse og Mølle, Ferup med Skole, Forsamlingshus, Brugsforening og Jernbanestation, Højrup med Andelsmejeri samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse og Korsvang med Jernbanestation.

I Jordrup Sogn findes Byerne: Jordrup med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Afholdshotel, Mølle, Brugsforening, Andelsmejeri, Savmølle og Jernbanestation, Knudsbøl med Skole og nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Lejrskov har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Andst-Slaugs Lægekreds, Andst m. fl. Herreders Skattekreds, Slaugs Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 79. og 80. Lægd.

Jordrup har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Lejrskov, det hører til 7. Udskrivningskreds, 81. Lægd.

Lejrskov Kirke er en anelig Bygning, der bestaar af Kor og Skib med flade Lofter samt et Taarn, der ligger mod Vest, og et Vaabehus mod Syd. Skib og Kor har tidligere haft Apsis. De er fra den romanske Tid og bygget af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. Korgavlen er af Mursten. Taarnet og Vaabehuset er tilføjede i den senere Middelalder og er byggede af Munkesten. Taarnets Underrum har to smalle Hvælvinger

Jordrup Kirke.

Jordrup Mølle.

og Spidsbue ind til Skibet. Kirken blev restaureret i 1764. Altertavlen er fra 1586 og bærer Malerier fra denne Periode og foroven Kong Frederik den 2. og hans Dronnings Vaaben. Prædikekestolen er fra samme Tid. Saavel denne som Altertavlen er restaurerede i 1909. Granitfonten er romansk med Arkader og paa Foden siddende Figurer.

Jordrup Kirke er bygget i 1884 til Erstatning for den tidligere Kirke, der nedbrødes. Kirken er i romansk Stil af røde Mursten og opført efter Tegning af Arkitekt J. C. Fussing. Den bestaar af Kor og Skib samt Taarn med Spir. Altertavlen, der forestiller den kananæiske Kvinde, er malet af P. Møller i Kolding. Prædikestolen er ny.

Vraa Skole er opført i 1721, og den var en af Kong Frederik den 4.s Rytterskoler. Den oprindelige Skolebygning er nu Beboelse for Læreren og Lærer-

inden. Det er en 3-klasset Skole med ca. 75 Elever. Den nuværende Skolebygning er opført i 1919.

Egholt Skole er bygget i 1898 og laa tidligere længere nede i Egholt By. Skolen er 3-klasset og har ca. 50 Elever.

Ferup Skole er bygget i 1900. Den er 3-klasset og har ca. 40 Elever.

Jordrup Skole er opført i 1854 og nybygget i 1902. Den har 65 Elever.

Knudsbøl Skole er bygget i 1888. Det er en 2-klasset Skole med ca. 25 Elever.

A. H. Tarp, Førstelærer, er født den 10. Juli 1895 i Hjerm og gift med Rigmor Mouritzen. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1917, Lærer i Gjesten fra 1919—21 og Førstelærer ved Vraa Skole siden 1921.

Mette Marie Mølgaard, Lærerinde, er født den 11. August 1895 i Kollerup Sogn som Datter af Gaardejer Jens Mølgaard og Hustru Petrea Marie født Pedersen. Dimitteret fra Odense Seminarium 1916, Vikar ved forskellige Skoler fra 1916—19, Lærerinde i Assing pr. Kibæk fra 1919—21, Lærerinde ved Lejrskov Skole siden 1. November 1921. Kasserer i Dansk Kvindesamfunds Jordrup-Lejrskov Kreds.

Søren Christian Jensen, Førstelærer, er født den 29. Oktober 1887 i Raarup ved Horsens som Søn af Husmand Jens Jensen og Hustru Mette Marie født Sørensen, gift med Katrine Ikjær. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1915, Vikar i Grenaa, Aarskursus fra 1917—18, Lærer i Grenaa fra 1919—23, Førstelærer ved Egholt Skole siden 1923.

Else Kathrine Poulsen, Lærerinde, er født den 28. April 1901 som Datter af Gaardejer, Amsraadsmedlem Jens Poulsen, Harte, og Hustru Mette Margrethe født Møller. Dimitteret fra Th. Langs Seminarium i Silkeborg 1928, ansat som Vikar ved Egholt Skole 1928, Lærerinde samme Sted siden 1. Oktober 1929.

E. Hansen, Lærer, er født den 6. December 1894 i Ringgive Sogn i Vejle Amt og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1916. Lærer ved Ferup Skole siden 1922.

Aksel Ewald Nielsen, Førstelærer, er født den 2. Juni 1904 i Thurup ved Assens som Søn af Uddeler J. Nielsen og Hustru Karen født Christensen. Dimitteret fra Odense Seminarium i 1927, Andenlærer i Vrøgum fra 1929—30, Førstelærer ved Jordrup Skole siden 1930.

A. J. Skjødt, Lærer, er født den 13. November 1896 Losby Sogn i Skanderborg Amt og dimitteret fra Silkeborg Seminarium i 1917, ansat som Lærer ved Knudsbøl Skole siden 1919.

Lejrskov Brugsforening er oprettet i 1889. Den har ca. 120 Medlemmer, og dens Omsætning var i 1931 paa 137,000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer M. Bendtsen, og dens Uddeler er J. Jensen, der har beklædt Stillingen siden 1920.

F. Nielsen,
Uddeler.

Ferup Brugsforening er oprettet i 1916 og var før den Tid en Filial af Ejstrup. Den har ca. 60 Medlemmer, og dens Omsætning var i 1931 ca. 75,000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer H. Christiansen, og dens Uddeler er Frederik Nielsen, der har beklædt Stillingen siden 1928.

M. Agersnap,
Jordemoder.

Magdalene H. Agersnap, Jordemoder, er født 1877 i Ølgod som Datter af Højskoleforstander Niels Hansen Agersnap og Hustru Johanne født Mikkelsen. Uddannelse fra Jordmoderskolen 1907, har praktiseret i Oksbøl

fra 1907—12, i Nr. Nebel fra 1912—17, i Durup i Salling og i Bramminge, siden 1929 Jordemoder i Vraa.

Harald Voss, Dyr læge, er født den 11. Maj 1900 i Sønderjylland som Søn af kgl. Vejer og Maaler H. Voss og Hustru Marie født Schmidt, gift med Bolette Romer Jürgensen. Elev fra Latinskolen i Flensborg, afbrød sine Studier paa Grund af Verdenskrigen, deltog i denne i 2 Aar, tog Dyr lægeeksamen 1924, har praktiseret i Vraa siden 1924. Formand for K. F. U. M. i Lejrskov.

ANDST SOGN omgives af Gjesten, Lejrskov, Skanderup og Vamdrup Sogne, Haderslev Amt og Malt Herred.

I Sognet findes Byerne: Andst med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Missionshus, Sparekasse, Mølle, Afholdshotel, Brugsforening og Andelsmejeri, Andst Stationsby med Mølle, Afholdshotel og Jernbaneholdeplads, Gamst med Skole, Brugsforening, Fattiggaard Alderdomshjem og Jernbanestation, Glibstrup, Gejsing med Skole, Roved og Lille Andst med Skole og Brugsforening samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Andst har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Andst-Slaugs Lægekreds, Andst m. fl. Herreders Skattekreds, Malt Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 86. Lægd.

Andst Kirke er en smuk og anelig Bygning, der bestaar af en stærkt rundet Apsis, Kor og Skib, Taarn samt Vaabenhus. Kirkens Indre er 28,6 m langt og dens Bredde er mod Øst ca. 8 m og mod Vest ca. 8,5 m. Taarnet vender mod Vest og Vaabenhuset

K. Voldum,
Sognepræst.

ligger mod Syd. Apsis, Kor og Skib er fra den romanske Tid og bygget af Granitkvadre paa Dobbeltsokkel med Skraakant og Karnis. Den er bygget under Indflydelse af Ribe Domkirke og uden Tvivl af en Bygmester, der har arbejdet der paa den Tid, da Elias var Biskop og Kanniken Nicolaus tillige Præst i Andst. Norddøren er tilmuret, og den endnu benyttede Syddør har 2 Søjler paa hver Side og mellem det dobbelte Bueslag en Tympanon med en siddende Christus mellem to andre Figurer. Den runde Korbue har rigt profilerede Gesimser. Taarnet, der er af Mursten, er opført af Caspar Markdanner i 1592. Det har løgformet, blytækt Spir. Taarnrummet er ved en Restaurering i 1926, der forestodes af Arkitekt Bugge, bragt i Forbindelse med Skibet. Vaabehuset er af Mursten.

Kirken har fladt, kassetteret Loft med Rosetter. I Kirken er et katolsk Alterskab fra ca. 1515 med Korsfæstelsen i Midtpartiet og Apostlene paa Fløjene. Døbefonten er romansk af Granit og med Figurer, og Prædikestolen, der er fra 1602, er rigt udskaaret.

K. Voldum, Pastor, er født d. 10. Novbr. 1890 i Hundslund Sogn som Søn af Sognepræst J. Voldum, gift med Hyldeborg Ramming Hansen. Student fra Sorø 1910, Embedseksamen 1916, Sekretær i K. F. U. M. i Odense fra 1917—24, Sognepræst i Andst siden 1924.

M. Terpæger,
Førstelærer.

Gamst Skole er bygget i 1894. Det er en 3-klasset Skole med 84 Elever.

Lille Andst Skole er bygget 1910, udvidet 1922. Det er en 3-klasset Skole med ca. 40 Elever.

Gejsing Skole er opført i 1885. Det er en 3-klasset Skole med ca. 60 Elever.

Miahael Terpæger, Førstelærer, er født den 29. Maj 1888 i Andst Sogn. Dimitteret fra Ribe Seminarium 1911, ansat som Førstelærer ved Gamst Skole siden 1923.

J. Iversen,
Lærer.

Jens Iversen, Lærer, er født den 14. Februar 1890 i Amnitzbøl ved Vejle. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1911, ansat som Lærer ved Lille Andst Skole siden 1915.

Metha Thaysen, Lærerinde, er født den 7. September 1896 i Andst Sogn. Privat uddannet og ansat som Lærerinde ved Lille Andst Skole siden 1919.

Johannes Dons, Førstelærer, er født i Gjelballe i Skanderup Sogn den 16. Februar 1889 som Søn af Husmand Jens Dons og Hustru Jakobine født Nielsen. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1910, Lærer i Tvis fra 1910—21 og i Gejsing siden 1921.

Anna Margrethe Mary Jensen, Lærerinde, er født den 1. Juli 1892. Tog Real-eksamen 1909, Lærerindeeksamen 1913, ansattes ved Gejsing Skole den 1. Februar 1919.

Medlemmer af Andst Sogneraad er: Grd. C. Jacobsen, Formand, Boelsmd. N. Friis, Lærer J. Iversen, Grd. J. Jensen, Boelsmd. Chr. Knudsen, Grd. P. Mølby og Husmd. S. Sørensen.

GJESTEN SOGN omgives af Andst, Lejrskov, Verst og Bække Sogne samt Malt Herred. I Sognet findes Byerne: Vester Gjesten med Kirke, Præstegaard, Skole, Missionshus, Hotel, Brugsforening, Sparekasse, Vandmølle, Andelsmejeri og Jernbanestation, Øster Gjesten med Skole, Forsamlingshus, Bolig for Kredslægen for Andst-Slaugs Lægekreds,

Afholdshotel og Teglværk, Rævsing, Ravnholt samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse, deriblandt Stavshede Skole, Røj Forskole, Stavshede Plantørbolig og Andelsmejeriet Kronborg.

Gjesten har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Andst-Slaugs Lægekreds,

Andst m. fl. Herreders Skattekreds, Slaugs Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 7.. Udskrivningskreds, 85. Lægd.

Gjesten Jernbanestation.

Gjesten Kirke bestaar af Kor og Skib, Taarn og Vaabenhus. Kor og Skib er fra den romanske Tid og bygget af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakaant og har Bjælkeloft. Taarnet er moderne og Vaabenhuset, der er af Mursten, er fra Middelalderens Slutning. Begge de oprindelige Døre er bevarede. Korbuen er romansk med profilerede Kragbaand. Taarnet, der er af røde Mursten med Spir, blev opført i 1897. I 1924 undergik Kirken en Hovedstandsættelse under Ledelse af Arkitekt Bugge i Varde. Altertavlen er fra Slutningen af det 16. Aarhundrede med nye Malerier af P. Møller, Kolding, Granitfonten er romansk og Prædikestolen er fra 1574.

Erik Munch Madsen, Pastor, er født i 1905 i Engesvang Sogn. Student 1924, cand. theol. 1930, Sognepræst i Gjesten siden 1931.

Stavshede Skole er bygget i 1924 og Forskolen i 1912. Det er en 4-klasset Skole med ca. 60 Elever.

Gjesten Jernbanestation er bygget i 1915—16 og ligger midtvejs mellem Øster og Vester Gjesten ved Troldhede—Kolding—Vejen-Jernbanen. Fra Gjesten gaar Sidebanen til Vejen. Stationen har Lokomotivremise og Drejemaskine, stor Sporplads og 2 Perroner.

A. Holme,
Førstelærer.

A. Pedersen,
Førstelærer.

C. Løwe-Jensen,
Stationsforstander.

P. Rudfeld,
Apoteker.

Stationen aabnedes for Drift den 25. August 1917, og fra 1. Juli 1931 indrettedes tillige Telegrafekspedition. Skønt Trolldhede—Kolding—Vejen Jernbane først blev aabnet for Drift den 25. August 1917, blev Stationsforstanderen allerede ansat den 1. Januar 1917, dels for at være til Raadighed for Anlægsingeniøren med Hensyn til Udarbejdelse af Reglementer, Takster samt Køreplaner m. v. og dels for at lede den daglige midlertidige Drift, idet Banen paatog sig Godsbefordring i Vognladninger, efterhaanden som de forskellige Strækninger blev færdige til Brug. Stationens Leder er Stationsforstander C. Løwe-Jensen.

Asger Holme, Førstelærer, er født den 30. December 1890 i Fjenneslev Sogn som Søn af Proprietær Andreas Holme og Hustru Marie født Poulsen, gift med Kristine Marie Frost. Dimitteret fra Jonstrup Seminarium 1911, Lærer ved Vejstrup Skole ved Kolding fra 1923—26, Førstelærer ved Gjesten Centralskole og Kirkesanger ved Vester Gjesten Kirke siden 1926. Formand for Gjesten Bibliotek.

A. Pedersen. Førstelærer, er født den 22. Maj 1884 i Rynkeby Sogn i Odense Amt. Dimitteret fra Odense Seminarium 1913, ansat som Lærer ved Stavshede Skole siden 1924.

C. Løwe-Jensen, Stationsforstander, er født den 2. August 1883 som Søn af Købmand Th. Jensen og Hustru Karen født Pedersen, Børkop. Ansattes i 1900 som Elev ved Vejle Nordbanegaard, Assistent 1903, Overassistent 1914, Stationsforstander ved Gjesten Station siden 1. Januar 1917, tillige Postekspeditør. Var i en Aarrække Formand for Gjesten Borgerforening og for Stationsforstanderkredsen, er Indehaver af Carnegiefondets Belønningsmedaille.

P. M. H. Rudfeld, Apoteker, er født den 16. December 1877 og har været Ejer af Gjesten Apotek siden 1927.

Gjesten Sparekasse er oprettet i 1874 som Filial af Kolding Folkebank, men den 1. Januar 1879 begyndte den som Sparekasse. I 1918 gik den over til at drive Bankvirksomhed. I 1879 var Indskudene paa 15,372 Kr., og i 1930 naaede de op paa 412,000 Kr. Reservefonden udgør ca. 43,000 Kr. Sparekassen har til Huse i egen Bygning, og dens Formand er J. Bojesen.

Gjesten Apotek er oprettet i 1903 som Hjelpeapotek til Vejen Apotek, men har siden 1919 været selvstændigt. Apoteker Bollerup var Bestyrer fra dets Oprettelse i 1903 og til 1919 og dets Ejer fra 1919 til 1927. Nuværende Ejer er P. Rudfeld.

Gjesten Brugsforening er oprettet den 26. Maj 1888 og tæller 78 Medlemmer. Dens Omsætning var i 1931 ca. 125,000 Kr., i Foderstoffer 35,000 Kr. og i Gødning 22,000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer A. Schack, og dens Uddeler er E. Pedersen Dal, der har beklædt denne Stilling siden 1922.

H. Moesgaard, Sognefoged, er født 1867 i Gjesten som Søn af Sognefoged Mads Moesgaard og Hustru Catrine født Hansen. Oplært ved Landbruget, tidligere Ejer af Gaarden „Blokager“, afstod denne i 1915. Sognefoged i Gjesten siden 1919, Sogneraadformand fra 1909—21, tidligere Formand for Gjesten Mejeri og for Gjesten Brugsforening.

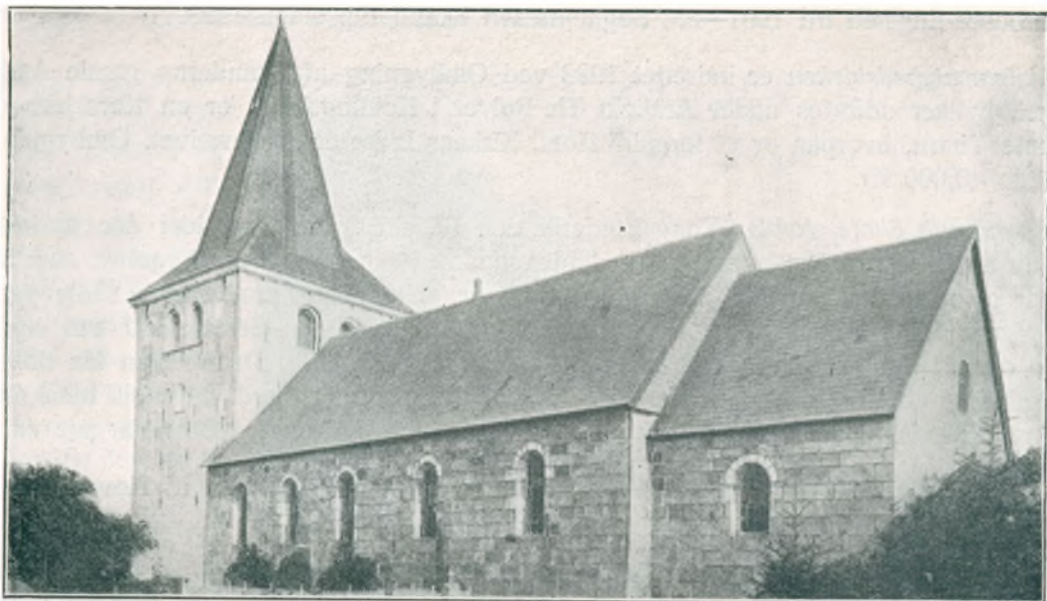
H. Moesgaard,
Sognefoged.

Niels Hansen Thomsen, Dyr læge, er født den 23. Marts 1880 i Øster Vedsted ved Ribe som Søn af Gaardejer Mads Brodersen Thomsen og Hustru Maren født Hansen, gift med Kirstine Nielsen. Kursus for Kontrolassistenten paa Ladelund Landbrugsskole 1901, Præliminæreksamen 1906, Dyr lægeeksamen 1914. praktiserende Dyr læge i Jordrup fra 1914—19 og i Gjesten siden 1919.

E. Pedersen Dal,
Uddeler.

Medlemmer af Gjesten Sogneraad er: Gaardejer Chr. Bendixen, Formand, Gaardejer C. Andersen, Gaardejer A. K. Bundsgaard, Boelsmand, L. Lund, Landpostbud P. L. Mikelsen, Statshusmand S. Nielsen og Arbejdsmand A. Sørensen.

Skanderup Kirke.

SKANDERUP SOGN omgives af Lejrskov, Andst, Vamdrup, Hjarup og Seest Sogne samt Vejle Amt.

I Sognet findes Skanderup Kirke med Præstegaard og Fattiggaard samt Byerne Skanderup med Valgmenighedskirke, Skole, Missionshus, Efterskole med Friskole og Brugsforening, Gelballe med Skole og Brugsforening, Lunderskov med Missionshotel, Afholdshotel, Brugsforening, Mølle, 2 Andelsmejerier, Andelselektricitetsværk, Jernbanestation og Postkontor, Dollerup med 2 Skoler, Nagbøl, nogle Samlinger af Huse samt en Del Gaarde, deriblandt Rolles Mølle med Vandmølle og Drabæks Vandmølle. Tæt ved Rolles Mølle og Drabæks Mølle er store Anlæg af Fiskeridamme.

Skanderup har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Andst-Slaugs Lægekreds, Andst m. fl. Herreders Skattekreds, Slaugs Herreds Vurderingskreds, Vejle Amts 6. Folketingskreds, Ribe Amts 1. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 75. Lægd.

Skanderup Kirke er indviet til Skt. Nicolaus og bestaar af Kor og Skib samt Taarn, der vender mod Vest. Kor og Skib har flade Lofter. Korets Loft er gibset og Skibets er af Træ. Kor og Skib er fra romansk Tid og bygget af Granitkvadre paa profileret Sokkel. Den østlige Del er ommuret med Mursten. Den tilmurede Norddør ses endnu med Tympanon, hvorpaa Christus tronende mellem Apostelfyrsterne Petrus og Paulus. Mod Nord er de oprindelige Vinduer genaabnede. Taarnet, der er overhvidtet, er fra den senere Middelalder og væsentlig bygget af Munkesten. Det har Spidsbue fra det hvælvede Underum ind til Skibet. Ved en Restauration i 1874—75 blev Syddørens Søjleportal flyttet til Taarnets Vestmur, og Taarnet fik ottekantet Spir. Kirken er skifertækket. Alterbordspa-

nelet er fra 1577 og det katolske Alterskab fra ca. 1500. Dette bærer Korsfæstelsen i Midtfeltet og Apostelfigurer i Fløjene. Granitdøbefonten er romansk, og Prædikestolen er fra 1589. Nummertavlerne har Portalfelter med bibelske Relieffer fra ca. 1620.

Jørgen Christian Bertelsen, Sognepræst, er født den 21. Januar 1872 i Skallebølle, Vissenbjerg, som Søn af N. Bertelsen og Hustru, Dorthea, født Rasmussen, gift med Mathilde Ammentorp (død 1917). Cand. theol. 1898, Kapellan i Pjedsted 1899, Sognepræst i Harboøre-Engsted fra 1901—23, Sognepræst i Skanderup siden 1923.

Valgmenighedskirken er indrettet 1922 ved Ombygning af Skanderup gamle Andelsmejeri, hvilket udførtes under Arkitekt Th. Rolver i Kolding. Det er en Korskirke med firkantet Taarn, hvorpaa er et forgyldt Kors. Kirkens Indre er overhvælvet. Ombygningen kostede 40,000 Kr.

Skanderup Skole skyldes Kong Fredrik den IV. sin Oprindelse, idet den oprindelig var en af de gamle Rytterskoler. Der findes endnu i Skanderup en Bygning, som man mener er selve den gamle Rytterskole. Den nuværende, meget præsentable Skolebygning er opført i 1908. I Skolemuren findes en Sten, som man med Bestemthed kan sige er selve den af Kong Frederik den IV. ved Skolen nedlagte Sten. Denne Sten laa tidligere i nogle Aar som Forligger for Komfuret i Skanderup Præstegaard. Stenens Indskrift er bevaret. Elevantallet ved Skolen, der i 1910 var 114 Børn, var i 1930 nede paa ca. 50.

Dollerup Skole er bygget i 1923. Den nuværende Skole bestaar af Hovedskole og Forskole, Det er en meget stor og smukt beliggende Bygning.

Gelballe Skole. Af Skolens nuværende Bygninger er Midterbygningen med 2 Klasseværelser og Lærerindebolig opført i 1885, men omforandret og paaført Kvist i 1924. Lærerboligen opførtes i 1909 og Gymnastikhuset i 1924.

Carl Martin Jørgensen, Førstelærer, er født den 5. September 1869 i Østofte som Søn af Gaardejer H. Chr. Jørgensen og Hustru Maren Katrine, født Jensdatter, gift med Agnes Hedvig Thomsen. Dimitteret fra Skaarup Seminarium 1894, Lærer i Stenderupskov fra 1894—96, i Hjarup fra 1896—1900, i Vejlbj ved Grenaa fra 1900—10, i Skanderup siden 1910.

Anna Petersen, Lærerinde, er født den 1. August 1897 i Skærbæk i Taulov Sogn som Datter af Boelsmand J. P. Petersen og Hustru Kirstine født Hansen. Dimitteret fra Odense Forskoleseminarium 1917, Vikar forskellige Steder, Lærerinde ved Skanderup Skole siden 1919.

Thorvald Madsen, Førstelærer, er født den 29. December 1890 i Agger i Thy som Søn af Strandfoged Martin Madsen, gift 1917 med Marie Jensen fra St. Andst. Dimitteret 1911 fra Nr.-Nisum Seminarium, Lærer ved Skanderborg private Realskole fra 1911—12, Lærer ved Vesterbæk Skole i Øse Sogn indtil 31. Maj 1918, siden da Førstelærer ved Gelballe Skole og Organist ved Skanderup Kirke.

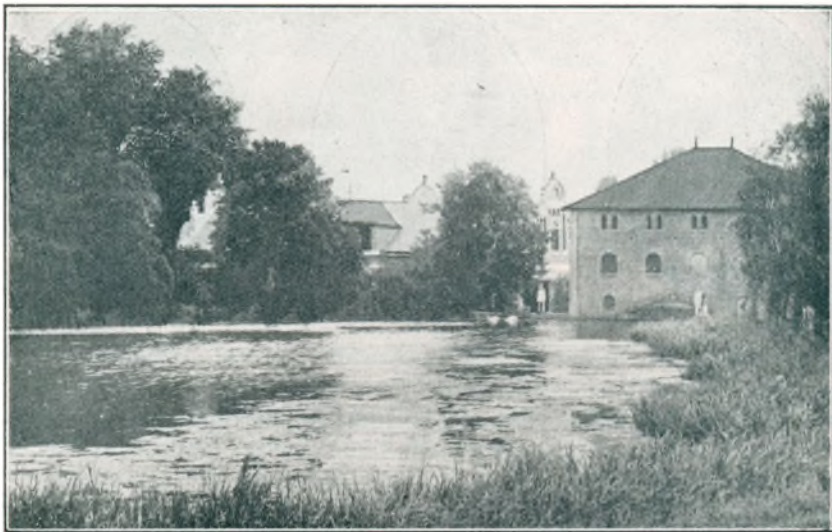
Niels Peder Larsen, Førstelærer, er født den 29. November 1881 som Søn af Gaardejer H. Larsen og Hustru Maren, født Eriksen, gift med Elisabeth Nielsen. Dimitteret fra Odense Seminarium 1908, Førstelærer ved Dollerup Skole siden 1921.

N. Mygind, Andenlærer, er født i Sdr. Bjert den 20. Maj 1897 som Søn af Kærtmager Mygind og Hustru Hansine født Hansen, gift med Agnes Lund. Dimitteret fra Nr. Nisum Seminarium 1923, Tredielærer ved Dollerup Skole fra 1924, Andenlærer ved samme Skole siden 1927.

Mariane Madsen, Lærerinde, er født den 31. Marts 1896 i Nørlem som Datter af Gaardejer Kresten Madsen og Hustru Marie født Eriksen. Dimitteret fra Odense Forskoleseminarium 1920, Lærerinde ved Dollerup Skole siden 1923.

Drabæks Mølle er en meget gammel Mølle. Man formener, der har været Mølle paa dette Sted siden det 13. Aarhundrede. Drabæks Mølle var for en Del Aar siden en af disse gammeldags snurrende Vandmøller med Faldhjul, men den er nu undergaaet en gennemgribende, moderne Forandring med Indlæggelse af Motorer og Turbiner, Møllen, der ligger ca. 1 km uden for Lunderskov By, er et af Landets bedst drevne Møllerier. Den ligger smukt i en Dal og har tildels endnu bevaret sit idylliske Præg. Dens nuværende Ejer er Carl Nielsen, der har haft Møllen siden 1893.

Rolles Mølle tilhørte i 1843 Th. Poulsen og 1860 Poul Thomsen, som 1861 solgte den til C. P. Fulgsang. 1886 købtes den ved Tvangsauktion for 90,000 Kr. af Vest- og sønderjysk Kreditforening, som samme Aar solgte den for 131,500 Kr. til Landinspektør C. A. Balslev fra Ribe. I 1900 kom den atter til Kreditforeningen og i 1901 solgtes den til H. P. Jørgensen. I 1907 købtes den af P. A. Poulsen, der i 1910 solgte den til P. Eriksen. P. A. Poulsen overtog igen Møllen og solgte denne i 1914 til nuværende Ejer N. J. Nielsen.

Rolles Mølle.

Frisendal Ferskvandsfiskeri er anlagt i 1902 af Gaardejer Matinus Friis, der ejede det til 1909. Dets nuværende Ejer er H. Nissen Jøker. Fiskeriet opdrætter Ørreder til Salg. Fisken udsættes som Spædyngel og opholder sig derefter i omkring 3 Aar i de ca. 30 Damme, og er derefter Salgsvarer. Der eksporteres Ørreder til England, Tyskland, Schweiz, Frankrig og Italien og den aarlige Eksport andrager ca. 10,000 kg, Desforuden afsættes der aarlig et Par Millioner Æg.

Fiskeriet „Hvidkilde“ er oprettet i 1900 som Fiskeri hørende til Foreningen „Sydjysk Damkultur“. Det ejes af Fiskeeksportør Poul Hansen. „Hvidkilde“ er Centralkontor for „Sydjysk Damkultur“.

Skanderup Fattiggaard er opført i 1876 af Kommunen. Til en Begyndelse havde Fattiggaarden 50 Td. Land, men nu har den kun 30 Td. Den har Plads til 25 Beboere, men har for Tiden ingen.

Skanderup Alderdomshjem er oprettet i 1931 af Kommunen. Det har i Øjeblikket 15 Beboere. Hjemmet er moderne indrettet og omgivet af en stor Have. Dets Bestyrerinde er Fru C. Thomsen.

Lunderskov Brugsforening er oprettet i 1894 med ca. 20 Medlemmer. Den har nu ca. 350 Medlemmer, Foreningens nuværende Omsætning er ca. 210,000 Kr. Dens Formand er Gaardejer Laurits Jensen, Kongsbjerggaard. Dens Uddeler er Laurits Hjort.

Skanderup Brugsforening er oprettet i 1896. Dens første Formand var Gaardejer N. J. Fallesen og dens nuværende er Gaardejer Kragh i Skanderup. Foreningens Omsætning var i det første Aar 25,500 Kr. og i 1931 paa 105,600 Kr. Foreningens Uddeler er Morten Larsen.

Laurits Hjort, Uddeler, er født den 22. Maj 1905 i Egholt som Søn af Gaardejer H. F. Hjort, gift med Olga Nørregaard. Uddeler ved Lunderskov Brugsforening siden 1931.

J. C. Laustsen,
Sognefoged.

M. Holt Nielsen,
Distriktsjordemoder.

H. K. Eriksen,
Politibetjent.

A. C. Thorø,
Lærerinde.

Morten Larsen, Uddeler, er født den 2. September 1889 i Gærum Kommune som Søn af Fisker O. Larsen, gift med Signe Lyhne Hansen. Uddeler ved Skanderup Brugsforening siden 1919.

J. C. Laustsen, Sognefoged, er født den 27. Marts 1879 som Søn af Gaardejer Jens Laustsen og Hustru Marie født Simonsen, gift med Else Marie Bendixen. Sognefoged over Skanderup Sogns vestre Distrikt siden 1927.

Marie Holt Nielsen, Distriktsjordemoder, er født den 13. Juni 1867 i Aastrup som Datter af afd. Jens Holt og Hustru Anna født Dam. Var paa Jordemoderskole fra 1891—92, praktiserede først i Aastrup derefter paa Lolland, Distriktsjordemoder for Skanderup-Hjarup siden 1895.

Hans Knudsen Eriksen, Politibetjent, er født den 1. Februar 1880 i Ødis-Bramdrup som Søn af Landmand Falle Eriksen. Ansat ved Grænsendarmeriet fra 1902—08, Politibetjent i Lunderskov siden 1908. Medlem af Sogneraadet, Formand for Elektricitets- og Vandværk.

Medlemmer af Skanderup Sogneraad er: Gaardejer K. Knudsen, Formand, Postpakmester S. M. Dørffler, Politibetjent K. H. Eriksen, Smedemester P. J. Henriksen, Gaardejer Joh. Nielsen, Overportør V. Rasmussen, Gaardejer P. M. Rebsdorff, Gaardejer V. Thomsen og Gaardejer J. Østerlund.

SEEST SOGN omgives af Skanderup og Hjarup Sogne samt Vejle Amt. I Sognet findes Byerne: Seest med Kirke, Præstegaard, Skole, Missionshus, Forsamlingshus, Alderdomshjem, Teglværk og Vandværk, Tandholt, Hylke, Vranderup og nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Seest har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Andsf-Slaugs Lægekreds, Andst m. fl. Herreders Skattekreds, Slaugs Herreds Vurderingskreds, Vejle Amts 6. Folketingskreds, Ribe Amts 1. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 82. Lægd,

Seest Kirke er en lille højtliggende Bygning, der bestaar af Kor, Skib og Taarn. Den er fra romansk Tid. Koret er af hugget Granit paa Dobbeltsokkel, og dets Østmur er senere omsat med Mursten. Skibet er af raa Kamp paa Sokkel af Granitkvadre. Taarnet, der ligger mod Vest, er af Munkesten, og det er fra den senere Midaldaler. Taarnrummet er nu Forhal.

Seest gamle Rytterskole.

Taarnet har gammelt Blytag, medens Skibet i 1924 fik Tegltag. Kirken har Bjælkelofter. Altertavlen er fra 1594 og udskaaret. Den bærer et Maleri, der er en Kopi af Rubens Korsfæstelsen. Prædikestolen er fra ca. 1700 og Døbefonten er af Granit.

Carl Emil Ørberg, Sognepræst, er født den 12. Juni 1889 i Knebel paa Mols som Søn af Lærer P. C. Christensen og Hustru Severine, gift med Frida Nyeberg, Student 1908, cand. theol. 1914, Præst i Andst fra 1915—24, i Ejstrup fra 1924—31, Sognepræst i Seest-Hjarup siden 1931.

Skolen i Seest er en af Kong Frederik den IV.s gamle Rytterskoler. Den er opført i 1721. Den oprindelige Skolebygning er nu Lærerbolig. Den nuværende Skolebygning er opført i 1889 og en Nybygning i 1911. Skolens Elevantal er ca. 300, og der er købstads-mæssig Skoleordning med 10 Klasser.

Ernst Svennesen, Førstelærer, er født den 1. Oktober 1886 i Lejrskov Skole som Søn af Lærer Jep Svennesen og Hustru Sara, født Kristensen, gift med Inger Jensen. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1908. Lærer paa Hoven Kvindehøjskole fra 1908—10,

Seest Alderdomshjem.

Lærer ved Nr. Tranders Kommuneskole 1910—19, Førstelærer ved Seest Skole siden 1919. Formand for Menighedsraadet og for Værgeraadet.

Seest Alderdomshjem er oprettet i 1912. Det nuværende Hjem, der ligger i Seest By, og hvis Bygning opførtes for ca. 75 Aar siden, var oprindelig Fattighus.

Der er Plads til

R. Eskesen,
Sogneraadformand.

E. Christiansen,
Bestyrerinde.

E. Svennesen,
Førstelærer.

ca. 10 Beboere paa Hjemmet. Dets nuværende Bestyrerinde er Else Christiansen.

Else Christiansen, Bestyrerinde, er født den 26. Marts 1871 i Vorde Sogn ved Viborg og har været Bestyrerinde paa Alderdomshjemmet i Seest siden 1922.

Rask Eskesen, Sogneraadformand, er født den 2. Februar 1888 i Folding Sogn som Søn af Gaardejer Lambert Eskesen og Hustru Karen, født Kristensen, gift med Helene Larsen. Oplært ved Landvæsen, Elev paa Ladelund Landbrugsskole fra 1905—06, Ejer af Seestgaard siden 1918, Sogneraadformand siden 1927, Medlem af Bestyrelsen for Kolding og Oplands Højspændingsforening, Medlem af Ribe Amts Sogneraadforening.

Medlemmer af Seest Sogneraad er: Gaardejer R. Eskesen, Formand, Gaardejer Henrik Hansen, Gaardejer M. Lindskov, Gaardejer A. Møller, Banearbejder M. Nielsen, Gaardejer J. Ravn og Gaardejer Chr. Sommerlund.

HJARUP SOGN omgives af Seest, Skanderup og Vamdrup Sogne samt Vejle Amt. I Sognet findes Byen Hjarup med Kirke, Præstegaard, Skole, Missionshus, Forsamlingshus, Gymnastikhus, Brugsforening, Mølle og Andelselektricitetsværk samt nogle Gaarde.

Hjarup har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Andst-Slaugs Lægekreds, Andst m. fl. Herreders Skattekreds, Slaugs Herreds Vurderingskreds, Vejle Amts 6. Folketingskreds, Ribe Amts 1. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds 78. Lægd.

Hjarup Kirke.

Hjarup Kirke er indviet til Skt. Laurentius, og den bestaar af Kor, Skib og Vaabenhus, der vender mod Nord. Kor og Skib, der har flade Lofter, er fra romansk Tid og bygget af raa Kamp. Koret paa profileret Sokkel, Skibet paa Sokkel med Skraakant. Ved en Restaurering i 1868 blev

Murene omsatte og Skibet forlængedes 5 m mod Vest. Vaabenhuset opførtes samtidig. Kirken har ny Alteropsats, Granitdøbefont og Prædikestol fra omkring 1600. Kirken har ejet Kalk og Disk af Sølv, hvilket var skænket af Dronning Margrethe, men de er antagelig forsvundne under Svenskekrigen.

Storkerede paa Hjarup Kirke.

Elektricitetsværket for Hjarup og Omegn

er oprettet i 1906 som Danmarks første Landelektricitetsværk. Maskinerne dreves oprindeligt ved Sugegas, men nu anvendes der Dieselmotorer. Elektricitetsværkets Formand er Proprietær J. Thomsen.

Hjarup Mølle er bygget i 1881. Dens nuværende Ejer er C. Christensen.

Hjarup Brugsforening er oprettet i 1895. Dens første Bestyrelse bestod af: Th. Thomsen, Anders Jensen, Folketingsmand Chr. Hansen, P. Friis og Martinus Friis. Det første Aar var Omsætningen 26,700 Kr. Foreningen har nu en Omsætning paa ca. 150.000 Kr. og et Medlemsantal af 250. Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Proprietær A. Straarup, Formand, Olav Olsen, Johanne Knudsen, Gaardejer Poul Friis, Skræder P. Toft og Husmand Johs. Barhr. Foreningens Uddeler er C. T. Junge, der overtog Stillingen efter sin Fader i 1918. Junge er Formand for Hjarup Menighedsraad og Kommunekasserer.

Hjarup Sygekasse oprettedes i 1886 og havde da 28 Medlemmer. Dens første Formand var Gaardejer P. Friis. Sygekassen statsanerkendtes i 1897. Den har nu 270 Medlemmer og en Formue paa ca. 6,000 Kr. Dens nuværende Formand er Boelsmand Otto Jensen, der har været Formand siden 1925.

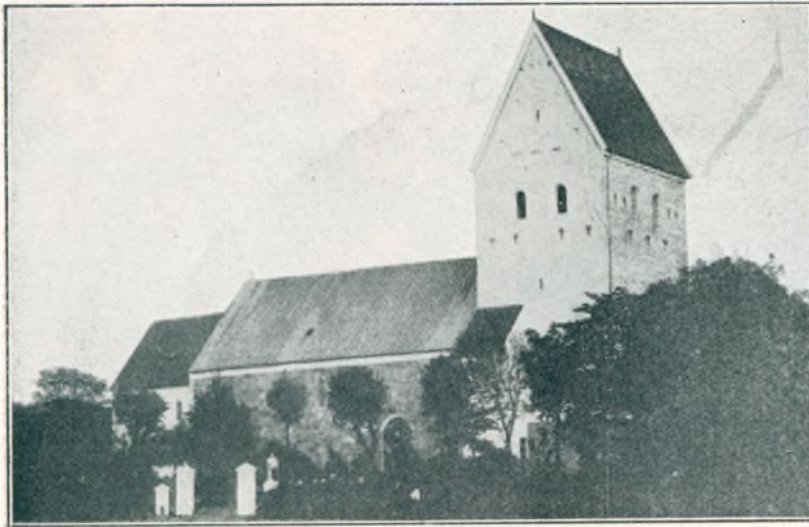
Jens Jensen, Sogneraadsformand, er født den 6. Februar 1880 som Søn af Gaardejer Anders Jensen og Hustru Anna Charlotte født Schultz, gift med Karen Haue. Oplært ved Landbruget, Elev paa Brøderup Højskole fra 1898—99, paa Ladelund Landbrugsskole fra 1905—06, overtog Slægtsgaarden „Østergaard“ i 1919. Sogneraadsformand siden 1929. Revisor i Hjarup Mejeri og Brugsforening.

Christian Tonnesen, Sognefoged, er født den 24. August 1861 i Varnæs ved Aabenraa som Søn af Hjulmager Chr. Tonnesen og Hustru Ingeborg født Kaufmann, gift med Marie Abkjær. Sognefoged i Hjarup siden 1916, har været Formand for Hjarup Brugsforening i 15 Aar.

Johannes Hansen, Førstelærer, er født den 12. Juli 1893 i Eltang som Søn af Gaardejer Ole Hansen og Hustru Mette Johanne født Poulsen, gift med Else Marie Hansen, Dimitteret fra Nr. Nissum Seminarium 1914, Lærer ved Kærbøl Skole fra 1920—29, siden da Førstelærer i Hjarup.

Medlemmer af Hjarup Sogneraad er: Gaardejer J. Jensen, Formand, Gaardejer J. Hansen, Uddeler C. Junge, Statshusmand N. Nielsen og Murermester C. Poulsen.

Vamdrup Kirke.

VAMDRUP SOGN omgives af Andst Skanderup og Hjarup Sogne Vejle Amt samt Haderslev Amt.

I Sognet findes Byerne: Vamdrup med Kirke, Præstegaard, Realskole, Missionshus, Alderdomshjem, Apotek, Vamdrup Sparekasse, Filial af Kolding Laane- og Diskontokasse, Hotel, Missionshotel, Brugsforening, Mølle, Andelsmejeri, Gasværk, Elektricitetsværk, Jernbanestation

samt Postkontor, Øster Vamdrup med Skole, Vester Vamdrup med Skole og Vandmølle, Bønstrup, Holte med Fattiggaard, Bastrup med Skole, Mølle, Andelsmejeri og Kro, nogle Samlinger af Gaarde og Huse, Hovedgaarden Østerbygaard samt nogle Gaarde.

Vamdrup har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Andst-Slaugs Lægerekreds, Andst m. fl. Herreders Skattekreds, Slaugs Herreds Vurderingskreds, Vejle Amts 6. Folketingskreds, Ribe Amts 1. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 76. og 77. Lægd,

Vamdrup Kirke er indviet til Skt. Gregorius. Den bestaar af et bredt Skib med et Kor i Øst, et Taarn i Vest og et Vaabehus, der ligger mod Syd. Skibet, der har fladt Loft, er fra romansk Tid og bygget af Granitkvadre paa profileret Sokkel. Adskillige af de oprindelig højsiddende Vinduer er ved den sidste Restaurering genaabnede. Norddøren er tilmuret, og over denne er en Tympanon med en siddende Christus mellem to Figurer. Syddøren, der findes i Vaabehuset, har to Søjler paa hver Side. I Middelalderens Slutning opførtes Vaabehuset, der er af Munkesten. Kirken havde i Middelalderen Kor med Apsis, som imidlertid nedbrødes omkring 1800. Kirken har ogsaa tidligere haft et Taarn med Spir, men dette faldt ned ca. 1800 og fjernedes derefter. I 1919—20 tilbyggedes den nuværende Korbygning med en Krypt til Konfirmandforberedelse, og et nyt svært Taarn. Det opførtes af Mursten under Ledelse af Arkitekt Hagerup. Paa Alteret er et Krusifiks med Christusfigur af brændt Ler. Granitdøbefonten er romansk med Reliefbiler og Rankeværk. Prædikestolen er rund og fra det 19. Aarhundrede.

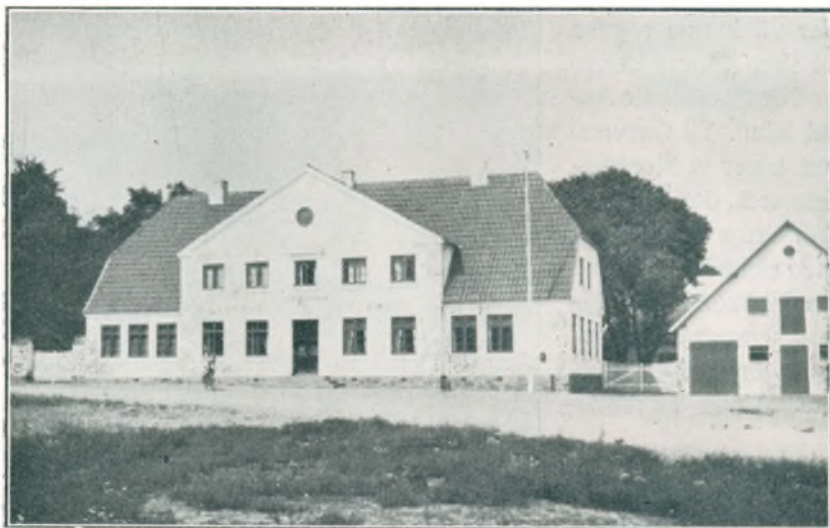
Østerbygaard, der i 1569 af Hertug Hans den Ældre blev skødet til Amtmand Peder Rantzau, hørte indtil 1772 til Trøjborg i Sønderjylland. Den solgtes for 12,000 Rdl. af Ide Hedevig Buchwald til Inspektør paa Trøjborg, Kancelliraad Fr. Vilh. Hansen, hvis Enke, Helene Marie Petersen, i 1797 skødede den og Vamdrupgaard til Generalmajor, Kammerherre E. C. Fr. Düring. Efter ham kom Gaarden til Trummer, der afstod den til A. J. Wittrock. Næste Ejer var C. W. Wolfhagen, der i 1853 solgte den for 117,000 Rdl. til Baron C. Fr. Düring-Rosenkrantz. Han solgte Gaarden i 1855 til Kammerherre J. C. E. Berling. Paa Auktion efter ham i 1872 købtes den for 144,000 Rdl. af V. Madelung. 1918 solgtes Østerbygaard for 654,000 Kr. til Ejendomshandler P. Andersen og Mejeriejer Jens

M. Smedegaard, der samme Aar afhændede Gaarden til Jens Thomsen, Hjarup. I 1924 solgtes Gaarden til Udstykning.

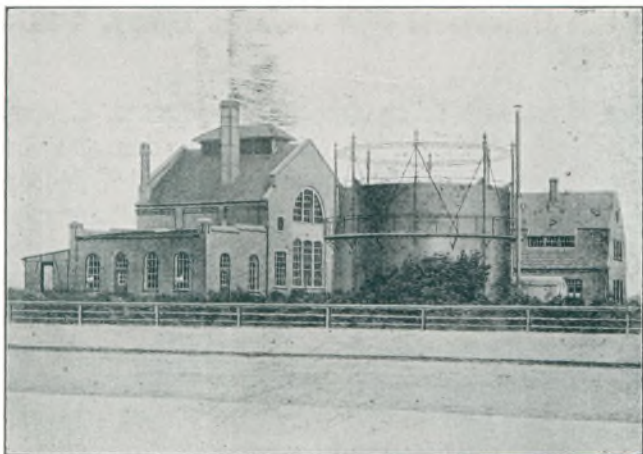
Vamdrupgaard, ogsaa kaldet Vamdrup Hovgaard, er en gammel Hovedgaard. Clawes Rutze i Wamdorppe nævnes som dens Ejer i 1460 og 1473. Senere blev den af Ebbe Andersen solgt til Kong Hans, og i 1513 blev Claus Johansen forlenet med Vamdrup Mølle. Gaarden tilhørte senere Kansler Wolfgang v. Utenhof, der i 1538 fik fri Birkeret til den, og solgte den i 1539. Derefter skal den have tilhørt Godske Rantzow, hvis Søn, Amtmand Peder Rantzow, i 1579 mageskiftede Vamdrupgaard og Gods til Kong Frederik den II for Trøjborg. Kongen opholdt sig tit paa Vamdrupgaard, der i 1604 var en kongelig Avlsgaard, men derefter blev bortfæstet. Den udlagdes senere til Ryttergods og beboedes i 1696 af Oberst Ditlev Brockdorff, i 1701 af Regimentskvartermester Chr. Claud iog i 1769 af Kammerherre og Jægermester von der Lith. I 1772 skødede Kronen den for 28,099 Rdl. til Ide Hedevig Buchwald, som i 1773 skødede den med samme Tilliggende og Herligheden af 77 Td. Hartkorn Gods for 17,000 Rdl. til Fr. V. Hansen til Østerbygaard, og en Tid lang var den forlenet dermed. I 1803 fik General E. C. Fr. Düring Tilladelse til at afhænde 10 Parceller. Hans Søn, Generalmajor, Kammerherre V. G. F. C. Düring, ejede Gaarden til sin Død i 1860. Den kom derefter til Sønnen, Ritmester, Hofjunker E. F. V. C. Düring, der mageskiftede den mod Bjerndrupgaard, der ejedes af Apoteket Chr. Lassen. I 1870 solgtes den for 70,000 Rdl. til C. H. Funder, der i 1876 solgte den for 215,000 Kr. til Løjtnant, Overbanemester Vilh. Trap. Ved Auktion i 1882 udlagdes den til Kaptajn A. Riise, hvis Søn, Løjtnant V. J. C. Riise, i 1884 solgte den for 210,000 Kr. til J. Madsen. Denne solgte den i 1886 for samme Pris til Muremester Chr. Jacobsen i København. Han solgte i 1889 Gaarden til Grosserer Jac. Nielsen, fra hvem den i 1904 kom til J. C. Jacobsen til Drenderup. Den kom derefter til Steffen Viuf og tilhører nu J. C. Poulin.

Vamdrup Stationsby var før Genforeningen med Sønderjylland Danmarks Grænsestation paa den vigtigste Jernbanelinie sydpaa. Foruden Statsbanestation blev Byen tilige fra 1911 Endestation for Privatbanen fra Kolding. Da Grænsestationen i 1920 blev flyttet til Padborg, gik Byen stærkt tilbage, idet mange Embedsmænd og Funktionærer forflyttedes. I de senere Aar er der dog atter sket en Del Tilflytning til Byen.

Vamdrup Statsbanestation er bygget i 1866 og var Grænsestation indtil 1920. Den er undergaaet mange Udvidelser, og efter en stor Ildebrand i 1911 blev den for en stor Del ombygget. Som Følge af Grænseflytningen i 1920 er der foretaget store Ændringer, hvorved hele Spornettet, der før laa paa begge Sider af Stationen, nu er henført til dennes Østside, der før benævntes den tyske Side. I Stationsbygningen er der nu indrettet Post- og Te-

Bastrup Kro.

Vamdrup Gasværk.

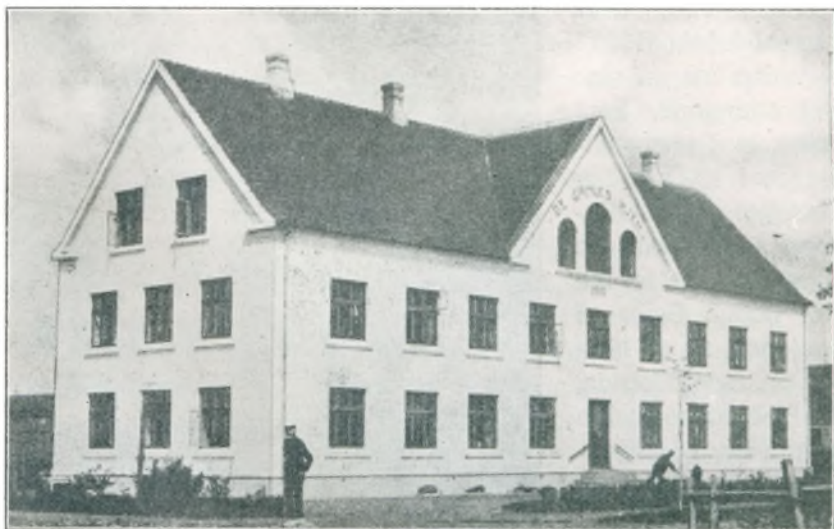
legrafkontor, Toldkontor og Restauration, foruden de af Statsbanerne benyttede Lokaler. Blandt Vamdrups Stationsforstandere har været flere kendte Jernbanemænd. Saaledes Højrup og Skovsted og den gamle tyske Stationsforstander Clausen, der var kendt af mange Rejsende.

Stationens nuværende Leder er Stationsforstander, Sogneraadshjælper Frost.

Postkontorets Leder er Postmester P. M. Clausen.

Vamdrup Gasværk oprettedes i 1911 af Firmaet Edwards og Rasmussen i København, som samtidig fik Koncession paa at drive Gasværk i Vamdrup Kommune i 25 Aar. Værket er bygget ret stort i Forhold til Byen. Det bestaar af et smukt, præsentabelt Ovnhus med moderne Ovne, og det samme gælder Maskinanlæggene for Rensning af Gassen. Paa Grund af, at Vamdrup By kom til at staa i Stampe, forarsaget ved Grænseflytningen, har Gasværkets Indehavere paabegyndt en Flaskegasforsyning under Navn af „Vamdrup Gas-Komprimeringsstation“. Herfra sendes Flaskegas til alle Sider, til Institutioner, Fabriker, mindre og større bymæssig bebyggede Byer, som intet lokalt Gasværk har. Gasinstallationen for hver Forbruger bestaar af et Jernskab, som opstilles udenfor Ejendommens Bagside. I Skabet indsættes 2 Staalflasker, som i fyldt Stand ved 150 Atm. Tryk indeholder 6 Kbm. Gas og ved en Ventilanordning nedsættes Trykket til Brug for almindelige Gasforbrugsapparater. Fra Ventilanordningen fører en Rørledning til Køkkenet, hvor Gasapparater, Ovne, m. v. ønskes. Komprimeringsstationen sørger for, at en ny Flaske Gas indsættes, naar en saadan er tømt. Ventilanordningen arbejder saaledes, at Gas stadig kan aftages fra een af Flaskerne. Gasværket kan herved komme op paa en Gasproduktion, der svarer til dets Størrelse. Værket kan udvide sine Ovne og Maskinanlæg ubegrænset. Hovedledningsnettet for Vamdrup By er ca. 6,000 m. Aarsproduktionen for Vamdrup By alene anslaaes til 150,000 Kbm., og Flaskegasanlægget vil sikkert kunne aftage et Aarsforbrug, der vil kunne regnes til flere Gange større end det førnævnte Antal Kbm. Til Gasværket hører et Elektricitetsværk, der forsyner Vamdrup Stationsby med elektrisk Lys. Alle tre Virksomheder ledes gennem en Driftsbestyrer med Centralkontor paa Værket.

Olaf Valdemar Nilson, født i Odense den 23. December

Vamdrup Alderdomshjem.

O. V. Nilson,
Driftsbestyrer.

1884 som Søn af Smed Hans Rye Nickolaus Adolph Nilson og Hustru Marenthine, født Jørgensen, gift 1907 med Karen Johansen, Datter af Jordbruger P. Johansen, Assens. Bestaaet 1. og 2. Afdeling af Maskinisteksamen, Tillægsprøven i Elektroteknik og Installatøreksamen, sejlet som Maskinmester i Konsul Lauridsens Rederi, Esbjerg, Dansk-russisk Dampskibsselskab og som Maskinunderofficer i Marinen paa Togter med Panserskibet „Olfert Fischer“ og Krydseren „Hekla“ m. v., i en Aarrække autoriseret elektrisk Installatør i Sorø og ved Nordsjællands Højspændings-Elektricitetsværk, endvidere 7 Aar som Elektrotekniker i Odense. I Tiden 1913—19 Driftsbestyrer ved Dragør Gas-, Vand- og Elektricitetsværk og nyanlagde Elektricitetsværket 1914—15, Maskinsynsmand for Dragør Kommune under Arbejds- og Fabrikstilsynet. Nuværende Driftsbestyrer for Vamdrup Gasværk, hertil hørende Elektricitetsværk og

Vamdrup Gas-Komprimeringsstation.

Vamdrup Elektricitetsværk var før et Andelsselskab, der oprettedes den 8. August 1904. Fra 1907 til 1916 var Værket i Postpakmester Grantzaus Eje. I 1916 overgik Værket til kommunal Drift. Det forsyner kun Vamdrup By med Lys og Kraft. Maskinanlægene udvidedes i 1924 og udbedredes i 1930. Værket drevs indtil 1924 ved Sugegasmaskiner, men ved Udvidelsen gik man over til Dieselmotordrift. Værkets nuværende Bestyrer er E. Aggerbeck, der har været Bestyrer siden 1916.

Vamdrup Realskole er bygget i 1885. Dens første Bestyrer var Seminarist Hans Iversen Jørgensen, der virkede fra 1885—91. I denne Periode havde Skolen ikke Eksamenstret, hvilket den først opnaaede i 1893 under Bestyrer Hans Rasmussen Hansen. Denne solgte Skolen til cand. theol. Georg Laurids Gøtsche og i 1899 overtoges den af cand. phil. S. Christensen.

S. Christensen, Bestyrer, er født den 24. Juni 1868 i Skadby ved Aarhus som Søn af Proprietær A. Christensen. Student 1891, cand. phil. 1892, studerede Historie, Latin og Dansk og var samtidig Lærer i København fra 1892—99, siden da Realskolebestyrer i Vamdrup.

S. Christensen,
Bestyrer.

I Sognet findes endvidere Skoler i Øster-Vamdrup, Vester Vamdrup, hvor Skolen er 12-klasset med 8 Lærere og Lærerinder og i Bastrup samt Horskær.

B. Møller, Overlærer, er født den 13. Oktober 1885 i Viuf som Søn af Murer Møller. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1890, ansat som Lærer ved Vejstrup Skole fra 1890—95, ved Bastrup Skole fra 1895—1903. Forstander for teknisk Skole i Vamdrup.

B. Møller,
Overlærer.

N. Filipssen, Lærer, er født den 23. Oktober 1896 i Grønbæk ved Silkeborg som Søn af Boelsmand Johannes Filipssen og Hustru Kirstine, født Nielsen, gift med Agnete Bjerre Madsen. Dimitteret fra Nr.-Nissum Seminarium 1923, ansat ved Løgumgaard Præliminærkursus fra 1923—25, Lærer ved Nr.-Løgum danske Skole fra 1925—30, siden da Lærer ved Øster-Vamdrup Skole.

Vamdrup Apotek er oprettet i 1894. Det har haft følgende Ejere: Edinger fra 1894—1904, Crusberg fra 1904—14, Sidenius fra 1914—18, P. Brandt fra 1918—32 og siden 1. Januar 1932 Fru Apoteker Hansen.

Vamdrup Sygekasse er oprettet den 1. Marts 1874 med ca. 60 Medlemmer. Første Formand var Farver Brorson, der var Formand til 1921, da han afløstes af Tømrermester

Møllerskov. I 1925 blev den nuværende Formand, Snedkermester Chr. Buchwald, valgt. Sygekassens nuværende Medlemsantal andrager ca. 1600, og den har Tilknytning til Begravelseskassen for Vamdrup.

Christian Buchwald, Snedkermester, er født den 18. December 1874 som Søn af Tømrermester Buchwald og Hustru, født Jeppesdatter, gift med Mette Cathrine Paaskesen. Formand for Vamdrup Sygekasse siden 1925, Kasserer i Vamdrup Haandværkerforening.

Bastrup Kro, der er en kongelig privilegeret Kro, var i gamle Dage en typisk, hyggelig Landsbykro, men ombyggedes i 1917. Før 1920 var den Grænsekro. Kroen er beliggende 1 km Syd for Vamdrup og ved Amtsvej. Den er omgivet af en stor og smuk Have. Kroen indehaves af H. Sindberg og Frue, P. Sindberg.

P. Sindberg,
Frue.

Hans Boysen Sindberg, Kroejer, er født den 10. April 1892 i Skanderup som Søn af Gaardejer N. Sindberg og Hustru Bodil, født Jensen, gift med Petra Cecilie Hansen. Ejer af Bastrup Kro siden 1919 og driver tillige Landbrug.

H. Sindberg,
Kroejer.

Petra Cecilie Sindberg, Frue, er født den 11. Maj 1894 som Datter af P. Hansen, Røjskovhus Kro, gift med Kroejer H. B. Sindberg.

Vamdrup Alderdomshjem er oprettet i 1921 med 28 Pladser. I Hjemmet findes 7 Dobbeltværelser, og Resten er Enkeltværelser. Der er for Tiden 27 Beboere. Hjemmet omgives af en stor Have. Dets Bestyrerinde er Anna Hansen.

A. Hansen,
Bestyrerinde.

Anna Hansen, Bestyrerinde, er født i Føvling Sogn 1900 og har været Bestyrerinde ved Vamdrup Alderdomshjem siden 1. Juli 1932.

„*Holtegaard*“ Vamdrup er bygget 1784 og var oprindelig Kro og Toldsted. Omkring 1872 omdannedes den til Fattiggård med Plads til 12 Beboere. Den har et Jordtilliggende paa 32 Td. Land, og dens Bestyrer er Chr. Christensen.

Christian Martin Christensen, Bestyrer, er født den 31. Maj 1874 i Vindum og er gift med Asta Graugaard Rasmussen. Bestyrer paa Holtegaard siden 1927.

Vamdrup og Omegns Brugsforening er oprettet 1908. Foreningens første Formand var Gaardejer Nicolaj Jepsen, Søgaard, der afløstes af Sparekassedirektør J. Hansen. Medlemsantallet er ca. 350, og den aarlige Omsætning andrager ca. 150,000 Kr. Foreningens Uddeler er Chr. Fønsskov.

Christian Petersen Fønsskov, Uddeler, er født den 1. Juli 1878 i Sdr. Stenderup som Søn af Fisker P. Petersen Fønsskov og gift med Else Grunnet. Har været Uddeler ved Vamdrup og Omegns Brugsforening siden 1908.

Marius Hansen, Sognefoged, er født den 11. August 1873 i Bønstrup som Søn af Gaardejer Markus Hansen og Hustru Anna Katrine, født Jepsen, gift med Inger Kirstine Clausen. Sognefoged i Vamdrup siden 1. August 1918.

Anna Marie Thomsen, Distriktsjordemoder, er født i Lille Andst som Datter af Frederik Hansen Dahl og Hustru Mette Marie, født Iversen, gift med L. Thomsen. Distriktsjordemoder i Vamdrup siden 1898.

Lars Frederik Christensen, Politibetjent, er født den 28. Februar 1882 i Fraugde som Søn af Gartner H. Christensen. Korporal i Artilleriet, Assistent paa Braaskovgaard Ungdomshjem fra 1912—13, Politibetjent i Vamdrup siden 1. Januar 1914.

Medlemmer af Vamdrup Sogneraad er: Stationsforstander M. B. Frost, Formand, Fabrikant A. Jensen, Bogtrykker A. Jochumsen, Muremester P. M. Madsen, Lærer N. Nielsen, Gaardeier M. Nielsen, Proprietær O. P. Olsen, Gaardejer P. M. Paulin, Postpakkemester C. Sørensen, Fabrikant S. P. Thomsen og Gaardejer A. H. Winther.

MALT HERRED

omgives mod Øst af Andst, mod Nord af Slaugs, mod Vest af Skads og Gørding og mod Syd af Ribe Herred og Haderslev Amt fra hvilke det skilles ved Kongeaaen.

Dets samlede Areal udgør 32,281 ha, og Indbyggerantallet var i 1925 ca. 16,716.

I Herredet ligger følgende Sogne: Føvling, Holsted, Lindknud, Brørup, Folding, Malt, Vejen og Læborg.

FØVLING SOGN omgives af Folding, Brørup, Holsted, Gørding, Jernved og Kalvs-lund Sogne samt Haderslev Amt.

I Sognet findes Byerne: Føvling med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Afholdshjem, Brugsforening, Mølle og Andelselektricitetsværk, Aatte, Aagesbøl med Skole, Tobøl med Skole, Forsamlingshus, Brugsforening og Andelsmejeri, Holleskov med Teglværk, Bobøl med Mølle, Astofte, Stenderup med Filialkirke, Skole, Forsamlingshus og Kro, en Del af Tirslund med Skole samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Føvling har Tingsted i Holsted og hører under Gørding-Malt Herreders Retskreds, Ribe Købstads Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Læge- og Skattekreds, Malt Herreds Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds 26. og 27. Lægd.

Føvling Kirke bestaar af Skib og Kor med Apsis samt lavt Taarn mod Vest med Trappetaarn. Kirken er anselig og højtliggende. Skib og Kor med Apsis er fra romansk Tid af Granitkvadre paa Dobbeltsoffel, dog er der i det Indre ogsaa anvendt Tuf. Begge Døre, hver med to Søjler med Terningskapitæler og Tympanon, er bevarede, men til-murede. Den nordlige benyttedes dog til 1868. Usædvanlig mange af de smaa højt-siddende oprindelige Vinduer er bevarede. Den smukke romanske Korbue er ogsaa bevaret. Apsis samt Korets og Skibets Sydside er omsat i ny Tid. I den senere Middelalder fik Skibet 4 Hvælvinger og Koret en, men den sidstnævnte er nu lige-som Apsisens Halvkuppel erstattet med en Træhvælving. I samme Periode blev Taarnet, der før skal have været højere, opført af Granit og Mursten. Dets Pyramidetag har røde, Tagsten. Taarnrum-

H. O. Juhl,
Pastor.

Tobøl Skole.

met, der før har været hvælvet, blev i 1868 gjort til Forhal med Portal i Vest. Kirkens Alterparti er omdannet i 1924 under Ledelse af Arkitekt Aage Bugge i Varde. I Apsis kom ny Vinduer med Glas-malerier, paa Alteret et Kors. Prædikestolen er fra 1753 og en Gave fra Kancelliraad S. Claudius.

Filialkirken i Stenderup, der er højtbeliggende, er opført i 1902 efter Tegning af Arkitekt Bentsen, Vallekilde. Det er en lille Bygning af røde Mursten, med Spir. Altertavlen er et Maleri af H. Agersnap.

H. O. Juhl, Pastor, er født den 26. Maj 1890 i Sdr. Bjært Sogn i Vejle Amt, gift med Maria Olesen. Student fra Kolding 1908, cand. theol. 1914, Kapellan ved Nazareth-Kirken i København fra 1914—17, Sekretær i Krigsfangelejren i Tyskland fra 1917—18, Sognepræst i Søndervang ved Kolding 1919, Missionær i Kina fra 1920—26, Sekretær i det danske Missionsselskab til 1929 siden da Sognepræst i Føvling.

Føvling Skole er bygget i 1868. Det er en 4-klasset Skole med ca. 120 Elever og 4 Lærere. Før 1868 laa Skolen i Bobøl.

Tobøl Skole er bygget i 1918. Det er en 2-klasset Skole med ca. 60 Elever.

Stenderup Skole er bygget i 1856 og udvidet i 1868 og 1912. Skolen er 3-klasset og har ca. 90 Elever.

Tirslund Skole er bygget i 1931. Skolen er 3-klasset og har ca. 95 Elever.

S. Harbo, Førstelærer, er født den 11. September 1892 i Bække Sogn. Dimitteret fra Ribe Seminarium i 1915, ansat som Førstelærer ved Føvling Skole siden 1930.

Jens Chr. Nielsen, Førstelærer, er født den 16. Juni 1889 i Trabjerg Sogn i Aarhus

S. Harbo,
Førstelærer.

J. Chr. Nielsen,
Førstelærer.

E. Ebbesen,
Førstelærer.

M. Marcussen,
Førstelærer.

Amt. Dimitteret fra Jelling Seminarium i 1910, Førstelærer ved Tobøl Skole siden 1918. Formand for Føvling Menighedsraad, Revisor i Andelskassen og Indkøbsforeningen.

Ejnar Ebbesen, Førstelærer, er født den 21. Juli 1899 i Føvling Sogn. Dimitteret fra Tønder Seminarium i 1924, Førstelærer ved Stenderup Skole siden 1928.

Else Trøst, Lærerinde, er født den 4. Januar 1910 i Ringkøbing. Dimitteret fra Ribe Seminarium 1930, Lærerinde ved Stenderup Skole siden 1931.

Marcus Marcussen, Førstelærer, er født den 21. April 1893 i Naur Sogn i Ringkøbing Amt. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium i 1914, ansat som Førstelærer ved Tirsland Skole siden 1920.

Føvling Brugsforening er oprettet i 1901. Den har ca. 140 Medlemmer, og dens Omsætning var i 1931 paa 127,000 Kr. Foreningens Formand er Sognefoged H. Hansen, og dens Uddeler er J. Devantier, der har været knyttet til Foreningen siden 1919.

J. Devantier,
Uddeler.

Tobøl Brugsforening er oprettet i 1902. Den har ca. 150 Medlemmer, og dens Omsætning var i 1931 paa ca. 150,000 Kr. Foreningens Formand er Jens Schmidt, og dens Uddeler er Fredlev Kjær, der har været knyttet til Foreningen siden 1931.

J. Nielsen,
Uddeler.

Stenderup Brugsforening er oprettet i 1903. Den har ca. 120 Medlemmer, og dens Omsætning var i 1931 paa 108,000 Kr. Foreningens Formand er E. A. Eskesen, og dens Uddeler er Jørgen Nielsen, der har været knyttet til Foreningen siden 1919.

Anna Hagen Kvist Christensen, Distriktsjordemoder, er født den 19. September 1889 i Gjesium Sogn i Randers Amt. Tog Jordemodereksamen 1921, Distriktsjordemoder i Føvling siden 1922.

Herman Madsen, Sogneraadformand, er født den 26. November 1867 paa Nielsbygaard som Søn af Gaardejer Jørgen Herman Madsen og Hustru Mette, født Aalling, gift 1908 med Signe Pedersen. Uddannet ved Landvæsenet, Elev paa Ladelund Landbrugsskole 1893 og paa Askov Højskole, Gaardejer siden 1906, Voldgiftsdommer, Medlem af Bestyrelsen for Ribe Amts Sogneraadforening, Medlem af Sogneraadet og Sogneraadformand siden 1907.

Medlemmer af Føvling Sogneraad er: Gaardejer Herman Madsen, Formand, Husmand Villiam Hansen, Tobøl, Gaardejer Thøger Lund, Astofte, Gaardejer Axel Hansen, Stenderup, Husmand Jesper Nielsen, Tved, Husmand Thøger Sørensen, Tirsland, Landpost Anders Sandberg, Føvling, Gaardejer Laust Kristensen, Føvling, Gaardejer Herman Madsen, Aatte.

HOLSTED SOGN omgives af Brørup, Lindknud, Aastrup, Vejrup, Gørding og Føvling Sogne.

I Sognet findes Byerne: Holsted, der ved Holsted Aa deles i Nørre og Sønder Holsted, med Kirke, Præstebolig, Skole, Efterskole med Friskole, Fattiggaard med Alderdomshjem, Missionshus, Ting- og Arresthus, Dommerbolig med Dommerkantor, Politikantor, Apotek,

Parti fra Holsted.

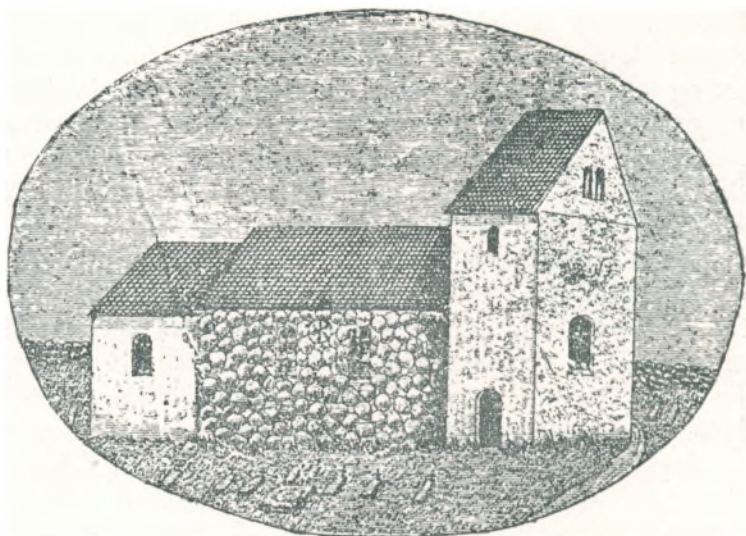
Holsted Spare- og Laanekasse, Holsted Bank, Akts., Filial af Banken for Vejen og Omegn, Hotel, Højskolehjem, Brugsforening, Vandmølle med privat Elektricitetsværk, Vandværk, Andelsmejeri og Postkontor, Holsted Stationsby med Skole, Missionshus, Hotel, Afholdshotel, Vareindkøbsforening, Bankfilialer, Mølle, Vandværk, Elektricitetsværk og Jernbanestation, Favrskov, Lintrup med Skole og Mølle samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Holsted har Tingsted i Holsted og hører under Gørding-Malt Herreders Retskreds, Ribe Købstads Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Læge- og Skattekreds, Malt Herredes Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 19. Lægd.

Holsted, der i 1330—48 skrives Holsteth, er et af de Navne, der gennem Tiderne næsten findes uforandret. De Byer, hvis Navne ender paa Sted (Stad), har i Oldtiden været en Slags Hovedstæder, fra hvilke Nybygder med Endelsen Torp (trup, rup, drup) er udgaaede. Da Sognet har Navn efter Holsted, maa det antages at være den første By eller Boplads paa det Omraade, der kaldes Holsted Sogn. Lintrup skrives i Aaret 1300 som Linthorp, men i 1525 som Lyntrup. Navnets Forled skal være et Mandsnavn, der i ældre Tider altid sattes foran, medens Navnets sidste Led, som foran nævnt, betød Udflyttersted. En Mand eller Familie er flyttet herud og har anlagt en Boplads, og Stedet har saa faaet Navn efter Manden. Favrskov skrives ved 1450 „Farskov“. Da fager jo betyder skøn, maa hertil dog bemærkes, at naar man i ældre Tid betegnede et Sted som fager, tænkte man ikke netop i saa høj Grad paa dets Skønhed og æstetiske Værd, men derimod paa Vegetationens rige og fyldige Vækst, og efter hvad man kan skønne, har dette netop været forenet her.

Holsted By begyndte allerede ved Midten af det 19. Aarhundrede at hæve sig over de almindelige Landsbyer, hvilket var en Følge af, at Herredskontoret i 1846 flyttedes hertil fra Endrupholm. Da Lunderskov—Esbjerg Banen anlagdes i 1874 kom den til at gaa langt syd om Holsted By, men ikke destomindre fik Byen Postkontor, hvorunder Vejen, Brørup og Gørding var henlagte. Siden 1874 er Holsted Stationsby opvokset. Paa Jernbaneloven 1908 var der optaget en Bane fra Holsted Station til Holsted By, hvilken imidlertid ikke kom til Udførelse.

Holsted gamle Kirke skal være bygget i det 13. Aarhundrede og har ligget paa den Plads, hvor nu Ligkapellet er bygget. Kirken var smal og i Forhold til andre af Omegnens Kirker kun lille. Iflg. „Ribe Oldemoder“ svarede den kun 3 Mark Sølv til Kontoratet i Ribe, medens der af Føvling Kirke svarede 6 Mark Sølv. Kirkens Skib og Kor var bygget af Kampesten i romansk Stil med en udhugget Sokkel under Koret, samt senere tilføjet Taarn og Vaabenhus, begge af Mursten.

Holsted gamle Kirke.

Den nuværende Kirkebygning er indviet den 25. Juli 1886. Kirkens Skib er 18 m langt og 10 m bredt, Koret er 7 m langt og Taarnet ca. 5 m i Firkant. Kirken er opført i romansk Stil af røde Mursten og med Hjørner af Granitkvadre paa en høj Granitfod og Sokkel med Skraakant af Granitkvadre fra den gamle Kirke.

Sct. Peders Kirke.

Facaderne har Rundbuefriser. I Korgavlen er en Dør for Præsten og et Vindue med en konisk, rundbuet Overligger med Rundstav fra den gamle Kirke, hvorover er indmuret „Bjøvlund Trold“. Taarnrummet er Forhal med Indgang fra Nord, over hvis Dør findes en Tympanon med Bladornament fra den gamle Kirke. Kirken er tækket med Skiffer, og Taarnet har firsidet Tag. Kirken har malet Bjælkeloft. Altertavlen, der er ny, i romansk Stil, bærer et Billede, forestillende „Kvinderne ved Graven“. Den historiske Døbefont, Prædikestolen og Malmstagerne er fra den gamle Kirke. I Vestenden er der et Pulpitur med Orgel samt et Billede af Luther.

Sct. Peders Kirke er bygget i 1927—28 og indviet den 23. September 1928. Allerede i 1906 var der Tanker fremme om at skaffe Stationsbyen sin egen Kirke, men

Sagen maatte foreløbig stilles i Bero. I 1911, da det vedtoges, at Brørup og Holsted Sogne skulde adskilles i kirkelig Henseende, toges Sagen op paany. Man drøftede den nu og tegnede en Del frivillige Bidrag til den paatænkte Kirke. Imidlertid kom Verdenskrigen, og Sagen stoppede atter op. Kirkeudvalget henvendte sig endelig i 1925 til Arkitekt A. G. Jørgensen i Kolding om at udføre en Skitse til den ny Kirke. Den udarbejdede Skitse, der viste en Kirke i gammel Landsbystil, blev enstemmig antaget, Kirken havde 316 Siddepladser og antoges at ville koste 90,000 Kr. Til Kirkens Udsmykning er der fra forskellige Personer og Institutioner skænket rige Gaver. Altertavlen er skænket af Holsted Sparekasse og malet af Professor Kræsten Iversen. Aktieselskabet Vejen Bank har til Alteret skænket en Vinkande, Bæger, Disk og Oblatæske i Sølv. En syvarmet Lysestage er skænket af Købmand N. K. Hansen og 2 store Lysestage af Købmand K. B. Gravesen og Frue. Orglet er skænket af P. Lauridsen, Vejen, Døbefonten af Karen og Jeppe Terkelsen, Døbefadet af Lærer Ebbesen og Kanden af Pastor Bonde.

Sognepræst ved Sct. Peders Kirke er K. Nielsen Bonde.

Holsted Skolevæsen bestaar af Holsted Stationsbys Skole, Holsted Skole og Lintrup Skole.

Før Kong Frederik den Fjerdes Tid eksisterede der saa godt som intet Sted noget, der kunde fortjene Navn af Skole, idet man før den Tid maatte nøjes med den Undervisning i den kristelige Børnelærdom, som Degnen kunde give Børnene ved at samle dem om Søndagen i Kirken før Gudstjenesten eller i Vaabehuset. Den 23. Januar 1739 udgik en Forordning, hvor det blev paabudt en almindelig Oprettelse af danske Skoler, men trods alle kongelige Paabud gik det kun smaat med at bygge Skoler. Da man i 1735 indhentede Underretning om Skolernes Antal i hele Landet, viste det sig, at der var mindst i Ribe Amt, nemlig foruden de kongelige kun nogle og tyve Skoler, og blandt et af de Sogne i Amtet, som endnu ingen Skoler havde, var Holsted. I 1799 nævnes 2 Skoler, nemlig i Sønder og Nørre Holsted. Den første Skole i Lintrup skal være bygget af Beboerne i Lintrup og Favrskov, men hvornaar den er bygget, findes der intet Steds Oplysning om, dog fremgaar af det forrige, at her i 1814 var et grundmuret Skolehus. I 1901 approberede Skoledirektionen Planer om Opførelse af en ny Bygning med en Skolestue og Bolig for en Lærerinde ved Holsted Station, samt en ny Skole med Lærerbolig i Lintrup. Siden er der ved Hovedskolen i Holsted bygget en ny Skolebygning med 2 Klasseværelser. Da den gamle Skolebygning brændte ved Lynnedslag i 1921, blev der paa dens Tomt opført en Embedsbolig for Førstelæreren. Desuden er der bygget Bolig for Andenlæreren. Ved Stationskolen er der bygget Embedsbygning for Første-

læreren samt 2 nye Klasseværelser, saa denne Skole nu har 5 Klasseværelser. Ved Skolen er ansat 2 Lærere og 2 Lærerinder. I Lintrup Skole, der er opført 1902, er der foruden Lærerboligen 2 Klasseværelser. I 1926 blev der endvidere bygget Gymnastikhuse ved alle 3 Skoler.

K. K. Krogh, Førstelærer, er født den 16. Juli 1884 i Ølgod Sogn i Ribe Amt. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1905, Førstelærer ved Holsted Stationsskole siden 1921. Aarskursus paa Statens Lærerhøjskole 1923—24. Lærer ved Holsted Handelsskole.

K. K. Krogh,
Førstelærer.

A. Evald Petersen,
Førstelærer.

Else Marie Bruun,
Lærerinde.

A. Evald Petersen, Førstelærer ved Lintrup Skole, født i Kvorning pr. Viborg den 25. Februar 1886. Dimitteret fra Gjedved Seminarium 1911, ansat ved Lintrup Skole, Holsted Sogn, siden 1. Marts 1922.

Else Marie Bruun, Lærerinde, er født 5. Oktober 1888 i Lustrup. Dimitteret fra Frk. Langs Forskoleseminarium i Silkeborg 1910, ansat ved Holsted Stationssskole 1. Marts 1913.

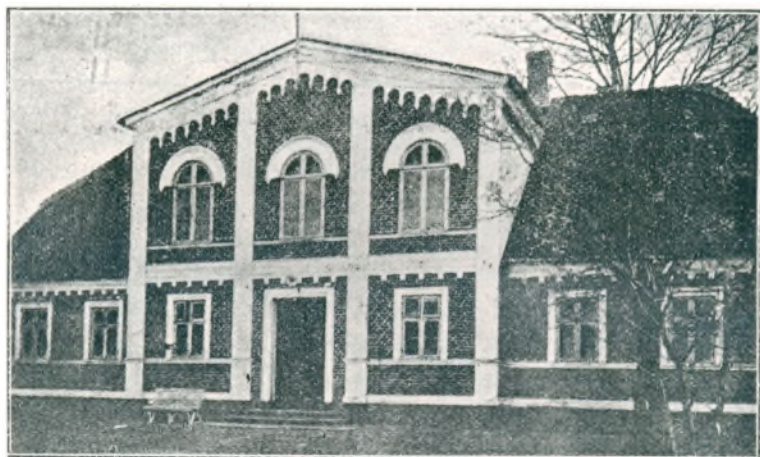
P. Chr. Pedersen, Lærer, er født 1893 i Hornsyld. Dimitt. fra Gjedved Seminarium 1915, ansat ved Holsted Stationssskole 1. Oktbr. 1919.

P. C. Pedersen,
Lærer.

Chr. Søgaard, Førstelærer ved Holsted Hovedskole, er født den 19. September 1869 som Søn af Anders Christensen Søgaard. 1885 Elev paa Staby Højskole, flere Aar Vinter- og Biskolelærer, 1890 optaget paa Vesterbro Seminarium i København, hvorfra dimitteret 1892. Derefter Vikar og Lærer ved flere Skoler, fra 1897 Førstelærer ved Holsted Byskole, var en Aarrække Redaktør og Udgiver af Dagbladet „Sydjysk Folkeblad“, fra 1918—29 Folketingsmand for Ribe Amts 4. Valgkreds, Bækkekredsen.

HOLSTED TINGSTED. Det første Tinghus for Gørding-Malt Herreder blev bygget paa Lovrup Hede i Gørding Sogn i 1685. Den 11. Jan. 1737 forenedes Herrederne med Skads Herred under fælles Herredsfoged, men at der hengik 10 Aar, inden Tingstedet blev fælles, har vel sagtens haft den Grund, som det siges, at Tinghuset i Lovrup da var ganske brøstfældigt. I den Anledning indgav Herredsfogeden en Ansøgning til Kongen om at faa opført et Tinghus ved Gjæstbro i Vejrup Sogn, i Skellet mellem Herrederne, hvorved er beliggende to Byer, hvor de Tingsøgende, om de maatte blive Natten over, kan faa Lejlighed til sig selv og Hestene. Den 10. Februar 1747 blev det bevilget, hvorefter der opførtes et Tinghus ved lille Endrup, der saaledes blev Tinghus for de tre Herreder. I Aaret 1800 skiltes Skads Herred fra, men Gørding-Malt Herredsting afholdtes her indtil 1811, da Tinghuset blev solgt, og Gørding-Malt Herredsting blev flyttet til Jernvedlund, derfra 1814 til Hulvad i Brørup Sogn, 1829 til Vejrup Kro, og endelig 1845 blev det bestemt at flytte Tinget til Holsted. Her opførtes samme Aar et nyt Ting- og Arresthus med Plads til 12 Arrestanter. Bygningen er grundmuret med 2 Etager i Midterpartiet og udført efter Tegning af Arkitekt M. G. B. Bindesbølle.

Tinghuset.

Tinghuset, der endnu benyttedes, staar som et saare arkitektonisk skønt og harmonisk Mindesmærke over den Tids Bygningskunst. Dets Facade, der er opført af røde, haand-

strøgne Mursten med hvide Gesimser og Forsiringer, havde man desværre i mange Aar ladet overkalke, men da Bygningen restaureredes i 1919 fik den atter sit oprindelige Udseende.

Holsted har haft følgende Herredsfogeder: Jacob Peter Münster fra 1829—59, Jens Peter Christian Ludvig Petersen fra 1859—75, Nicolaj Petri fra 1875—80, Ferdinand Alexander Friis fra 1880—1907, Georg Carl Sofus Christensen fra 1907—08, Anders Clausen Frost fra 1908, Dommer fra 1919—31. Nuværende Dommer er P. Wegener.

H. Richter,
Dommerfuldmægtig.

J. H. Jensen,
Kontorbestyrer.

A. J. Outzen,
Arrestforvarer.

D. Martiny,
Landpolitibetjent.

Peter Wegener, Dommer, er født den 17. April 1877 i København som Søn af Overretssagfører H. C. Wegener og Hustru Olga, født Gyldenfeldt, gift 1. Gang med Ingeborg Christence Scheel, Datter af Lensgreve, Hofjægermester Christen Scheel, gift 2. Gang med Edith Lilly Thora Marie Laura Fischer, Datter af Købmand Alf. Fischer. Student fra Metropolitanskolen 1895, cand. jur. 1902, succederet i Besiddelsen af det Wegenerske Familielegat 1900, By- og Herredsfuldmægtig i Skanderborg 1903—19, Politimester i Bogense Købstad med Lunde-Skam og Skovby Herreder og Grevskaftet Roepstorffs Birk fra 1919—32, Dommer i Malt-Gørding Herreder siden 1932.

H. Richter, Dommerfuldmægtig, er født den 11. April 1886 i Ringive Sogn i Vejle Amt som Søn af Sognepræst J. Richter og Hustru Gudrun, født Schjørring, gift med Ingeborg Holck. Cand. jur. 1913, Herredsfuldmægtig i Holsted fra 1913—19, siden da Dommerfuldmægtig.

Hjalmar Hilden, Dommerfuldmægtig, er født den 11. September 1900 i Hillerslev som Søn af Provst Hilden-Petersen, gift med Beth Tvede Lind, Student fra Aalborg Katedralskole 1919, cand. jur. 1925, ansat som Dommerfuldmægtig i Gørding-Malt Herreder siden 1. August 1925.

Jens Harboe Jensen, Kontorbestyrer, er født den 1. Februar 1897 i Hammel som Søn af Brøndgraver Chr. Jensen, gift med Ella Weirup. Realskoleeksamen i Hammel 1913, Kontorist paa Birkekantoret i Hammel 1913, siden 15. Oktober 1919 Kontorbestyrer paa Politikantoret i Holsted. Bestyrelsesmedlem af Dansk Dommer- og Politikontoristforening, Bestyrelsesmedlem i den personlige Friheds Værn for Holsted Afdeling.

Anton Jensen Outzen, Arrestforvarer, er født den 22. Maj 1903 i Ribe som Søn af Asmus Outzen, gift med Ane Kirstine Jensen. Mellemskoleeksamen fra Ribe Katedral-skole 1920, Kontorist paa Politikantoret i Ribe fra 10. Januar 1921—10. Maj 1924, ved Livgarden fra 10. Maj 1924—12. Marts 1925, Politimedhjælper i Ribe Politikreds fra 20. Marts 1925—1. Januar 1926, Politibetjent i Krusaa fra 1. Januar 1926—15. April 1926, derefter paany Politimedhjælper i Ribe Politikreds og siden 1. Oktober 1927 Arrestforvarer i Holsted. Revisor i Gymnastikforeningen, Medhjælper paa Politikantoret i Holsted.

Dan Martiny, Landpolitibetjent, er født den 20. September 1891 paa Manø som Søn af Sognepræst H. P. Hansen Martiny, gift med Marie Kristine Geleff. 4. Kl. Hovedeksamen fra Sorø Akademi 1907, Landmand fra 1907—20, ansat som Politiasistent i Sorø Amt fra 1920—24, siden 1924 Landpolitibetjent i Holsted.

Holsted Postetat. Vistnok omkring 1845 aabnedes fra Kolding mod Vest den første Dilligence, der gik over Skodborg med Aflæsningssted i Foldingbro og til Ribe. Befolkningen Nord og Syd for Foldingbro afhentede og besørgede saa selv eller ved Bud deres Breve og Aviser her. Saaledes gik daglig en Mand fra Holsted til Foldingbro efter Posten, der ved hans Tilbagekomst blev henlagt i en Kasse, som var anbragt paa Væggen mellem Kakkelovnen og Døren i Holsted Kro, hvor Folk saa ved Lejlighed gik ind og saa efter Breve og Aviser til sig selv og deres Naboer. I 1857 indrettes der Brevsamlingssted i Holsted. Da Tværbanen mellem Lunderskov og Esbjerg var færdig, blev Postekspeditionen flyttet fra Skodborg til Holsted, hvor den aabnedes for Publikum 1. Oktober samme Aar, og hvorunder var henlagt Brevsamlingsstederne i Vejen, Brørup og

Holsted Posthus.

Gørding. I Aaret 1889 ophøjedes Postekspeditionen til Postkontor og Postekspeditør H. Chr. Petersen udnævntes til Postmester. I 1876 udskiltes Vejen og 1896 oprettedes selvstændig Postekspedition i Brørup. Senere blev Gørding lagt under Bramminge Postkontor. Den anden Postmester i Holsted var P. M. Feilberg, der udnævntes i 1901. I 1924 opførtes ved privat Initiativ den nuværende Postbygning i Holsted, hvilken i 1927 købtes af Postetaten. Posthusets nuværende Chef er Postmester Ankersen.

Holsted Jernbaneetat. I 1874 aabnedes Jernbanen mellem Lunderskov og Esbjerg, og Holsted Station lagdes paa Holsted Mark. Der fortælles, at Banen først var afstukket i Nærheden af Byerne Holsted, Brørup og Vejen, men at Befolkningen ikke kendte sin Besøgstid, da den mente, at den ved sin Nærhed mere vilde skade end gavne Byerne, derfor blev den lagt udenom gennem Hedestrækninger, hvor der ingen Bebyggelse var. For en Egn som denne, hvor de fleste af Beboerne aldrig før havde set en Jernbane, var det en stor Begivenhed, da det første sammenhængende Tog den 4. Oktober 1874 viste sig paa Linien. Holsted Bys Vækst skyldes ikke mindst denne Jernbanes Oprettelse. Stationen ligger nu ved Stationsbyen, og dens Chef er Stationsforstander Hans Erik Windeballe.

Hans Erik Windeballe, Stationsforstander, er født den 4. December 1862 i Ullerlev som Søn af Skomager E. P. Windeballe. Ansat ved D. S. B. den 1. August 1882 i Ulfborg, Assistent i Skern, Randers, Skive og Hjørring, Stationsforstander i Løgstrup 1899, i Aalestrup 1901, i Thistrup 1905 og i Holsted siden 1915.

Teknisk Skole i Holsted er opført i 1923 og taget i Brug samme Efteraar. Bygningen kostede 42,358 Kr. at opføre. Allerede i 1882—83 paabegyndtes imidlertid Aftenskolen med teknisk Undervisning, og den har med smaa og faa Afbrydelser været fortsat i lejede Lokaler indtil 1923. Skolens Formand er Sogneraadformand, Bogtrykker P. N. Pedersen, R. af D.

Holsted Spare- og Laanekasse aabnede sin Virksomhed den 11. Juni 1868. 31 af Holsted Sogns gode Mænd traadte sammen og tegnede en Garantikapital paa 3850 Rdl., hvilken Kapital samtidig indskødes i Sparekassen og maatte ikke udtages før 5 Aar efter Indskudet. Det vedtoges, at Sparekassen skulde være aaben for Forretninger hver Onsdag og Lørdag fra 2 til 6, og at Indskud blev modtaget hver Søgnedag, naar Kassereren var til Stede. Sparekassens første Regnskabsaar, der gik fra 11. Juni 1868 til 31. December 1868, sluttede med et samlet Indskud paa 14,511,29 Rd. og et samlet Udlaan paa 13,777,48 Rd. Overskuddet i nævnte Tidsrum var paa 332,49 Rd. Gennem Aarene steg Indlaanskapital, Reservefond og Kasseomsætning, og i 1931 var der opnaaet følgende Beløb: Indlaanskapital 3,891,638 Kr. 47 Øre, Reservefond 216,500 Kr., Kasseomsætning 17,092,605 Kr. 02 Øre.

Sparekassen har siden sin Oprettelse haft følgende 4 Formænd: Jes Lorensen Georgsen fra 1868—1895, Kammerraad Chr. Iversen fra 1895—1908, Justitsraad C. H. Clausen fra 1908—1918 og siden da Gaardejer Hans Jørgensen, Sekjær.

Sparekassen har haft følgende Direktører: Branddirektør, Løjtnant Münster fra 1868—1875, Sagfører H. Th. Smidth fra 1876—1920 og siden da Jens Mogensen Jensen.

Sparekassen har nu 25 Garanter, der tilsammen garanterer 12,500 Kr., hvilket Beløb sammen med Reservefonden udgør Garantien for Sparekassens Forpligtelser.

Holsted Spare- og Laanekasse er nu den fjerde største af Ribe Amts 26 Sparekasser.

J. M. Jensen,
Direktør.

Jens Mogensen Jensen, Sparekassedirektør, er født den 5. Juli 1894 i Arrild som Søn af Gaardejer J. P. Jensen, gift med Dagmar Windeballe. Præliminæreksamen 1910, ansat paa Dommerkontoret i Holsted fra 1912—15, ved Holsted Spare- og Laanekasse fra 1915—18, Kasserer i Assens og Omegns Sparekasse fra 1918—20, siden da Direktør for Holsted Spare- og Laanekasse. Revisor i Jysk Husmandsforening.

Holsted Bank, Akts. De 2 Byer indenfor Holsted Sogn, Holsted og Holsted, Stationsby, har ret naturligt konkurreret, hvilket har virket sundt paa begge Byer, der er i god Udvikling — takket være det gode Opland. En Sag var der imidlertid i 1918 fuld Enighed om, nemlig at det nu var paa Tiden, at man fik sit eget Bank-Pengeinstitut, og Holsted Bank blev da startet. Repræsentantskabet bestaar den Dag i Dag af Medlemmer valgt med lige stor Andel, der repræsenterer Stationsby og Holsteds Interesser. Banken er under dette stærke Sammenhold gaaet støt og roligt fremad, baade hvad Indlaansmidler og Kasseomsætning angaar. Bankens Formand er Gaardejer Jørgen Larsen, dens Næstformand er Købmand I. M. Mikkelsen, Holsted St. I Bestyrelsen sidder desforuden: Smedemester A. C. Christensen, Holsted, og Suppleanter er Maskinhandler Aksel Holst, Holsted St., og Gaardejer Nis Pedersen, Lundtofte. Aktiekapitalen er udvidet fra 75,000 Kr. til 130,000 Kr. Bankens Balance ligger omkring 1 Million. Der er Kontordag hver Dag i Holsted Stationsby fra 10—12 og i Holsted fra 2—4. Endvidere er der Filialkontor i Føvling 2 Gange ugentlig. Bankens administrerende Direktør er Johs. Hansen, der har været ansat ved Banken siden 1921, først som Bogholder.

Holsted Apotek er oprettet den 3. December 1906 som Hjælpeapotek til Brørup Apotek. Apoteker Clausen lod det bestyre af nuværende Apoteker Laursen i Holstebro. Apoteket — med personligt Privilegium — er oprettet den 31. Marts 1917 af Apoteker N. P. Kinch. Apotekets nuværende Indehaver er H. G. Røen.

Centralhotellet.

Centralhotellet i *Holsted Stationsby* er

opført 1875. Det indeholder Restauration, Selskabslokaler og Festsal med Scene og omgives af en smuk gammel Have. I 1923 købtes Hotellet af Frk. Kirstine Pedersen.

Holsted Højskolehjem er oprettet af Branddirektør Tolstrup, der i 1885 solgte det til et Aktieselskab, hvorefter det blev kaldt kongelig privilegeret Gæstehjem. I omtrent 10 Aar havde Vejen Bank sin Holsted Afdeling i Hjemmet. Hjemmets nuværende Ejer er N. Ibsen.

Holsted Elektricitetsværk er oprettet i 1908 og kostede 31,000 Kr. Værket havde til at begynde med en 28 HK. Sugegasmotor, der senere afløstes af en 40 HK. I 1920—21 overgik Værket til Brug af Dieselmotorer. Værkets Bestyrer er M. P. Poulsen.

M. P. Poulsen, Bestyrer, er født den 8. Marts 1875 i Skanderup Sogn og har været Bestyrer ved Holsted Elektricitetsværk siden 1908.

Holsted og Omegns Brugsforening er stiftet i 1909. Dens første Formand var Rentier Carl Sørensen. Ved Starten havde Foreningen 70 Medlemmer, nu har den 125. Dens nu-

Højskolehjemmet.

værende Formand er Niels O. Nielsen fra Lintrup. Bygningen nedbrændte i 1924, men genopbyggedes straks. Foreningens Omsætning andrager ca. 150,000 Kr. og dens Uddeler er Christen Madsen.

Christen Madsen, Uddeler, er født den 6. April 1877 i Jernved som Søn af Jens Madsen, gift med Johanne Pedersen. Uddannet Mejerist,

Mejeribestyrer i Holsted fra 1900—18, Kommunekasserer fra 1918—28, siden 1928 Uddeler i Holsted og Omegns Brugsforening.

Holsted og Omegns Vareindkøbsforening ligger i Stationsbyen og har Niels Staal til Formand og Anton Bak til Bestyrer. Dens Omsætning i 1931 androg 124,000 Kr.

H. G. Røen,
Apoteker.

N. Ibsen,
Hotelejer.

P. N. Pedersen,
Sogneraadformand.

D. Mikkelsen,
Centralbestyrer.

Harald Gerhard Røen, Apoteker, er født den 10. Maj 1875 i København som Søn af Økonom P. J. T. Røen. Uddannet paa Løveapoteket i Aarhus fra 1892—95, cand. pharm. 1897, har været ansat i Holbæk, Randers og Frederikshavn. Apoteker i Holsted siden 1. August 1925.

Niels Ibsen, Hotelejer, er født den 11. November 1892 i Velling Sogn i Ringkøbing Amt og har været Ejer af Holsted Højskolehjem siden 1919.

Peder Niels Pedersen, Boghandler og Bogtrykker, R. af D., er født den 31. Oktober 1875 i Holsted som Søn af Bygmester Niels Lauritz Pedersen og Hustru Grette født Hansen, gift med Marie Frederiksen. Formand for Holsted Haandværker- og Industriforening, Teknisk Skole og Handelsskolen, Sogneraadformand siden 1917.

D. Mikkelsen, Urmager, er født den 25. Februar 1875 i Gjesten og gift med Hansine Jørgensen. Siden 23. November 1910 Urmager og Centralbestyrer i Holsted.

Medlemmer af Holsted Sogneraad er: Bogtrykker P. N. Pedersen, R. af D., Formand, Købmand J. Sørensen, Afholdsvært J. H. Barkholt, Sognefoged M. Lund, Gaardejer G. Knudsen, Møller Ravn, Snedker E. Pedersen, Uddeler C. Madsen og Smedemester J. Schlosser.

LINDKNUD SOGN omgives af Holsted, Brørup, Læborg, Bække, Vorbasse, Hejnsvig, Starup, Faaborg og Aastrup Sogne.

I Sognet findes Byerne: Lindknud med Kirke, Præstegaard, Skole, Missionshus, Brugsforening, Mølle, Andelselektricitetsværk og Andelsmejeri, Debel med Kro, Vittrup med Skole, Okslund med Skole, Asserbøl med Forskole, Klelund med Skole, Hovborg med Filialkirke, Brugsforening, Mølle, Kro Andelselektricitetsværk og Andelsmejeri, nogle Samlinger af Huse og Gaarde, deriblandt Asserbølgaard.

Lindknud har Tingsted i Holsted og hører under Gørding-Malt Herreders Retskreds, Ribe Købstads Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Lægekreds, Andst m. fl. Herreders Skattekreds, Malt Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, Lægd 21 a og 21 b.

Lindknud Kirke er kun en lille Bygning, der bestaar af Kor og Skib af raa og hugget

Granit paa profileret Sokkel, af et lavt Taarn samt et Vaabenus. Kirken er en af Landets yngste Granitkirker. Taarnet ligger mod Vest og Vaabenuset mod Syd. Disse er begge af Mursten og tilføjet senere. Altertavlen er fra omkring 1625 og forsynet med nyere Malerier. Prædikestolen er fra omkring samme Tid som Tavlen, og Opgangen til denne er gennem Korbuen. Døbefonten er af Granit i romansk Stil.

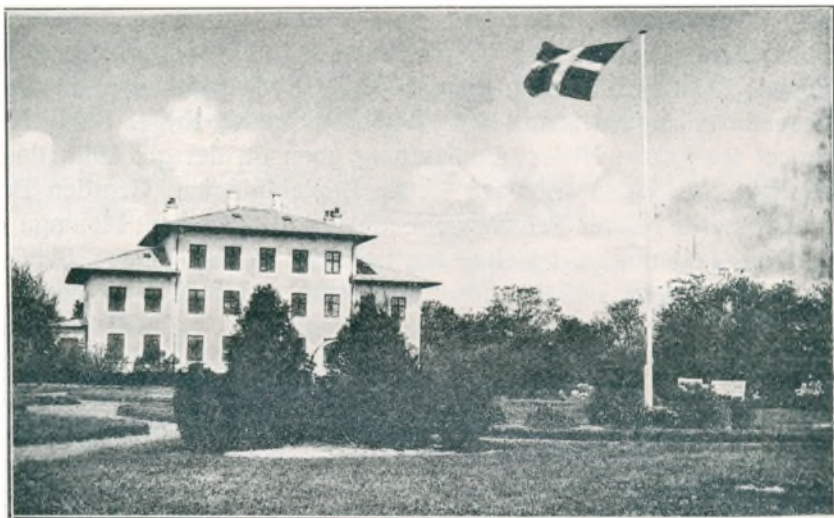
Filialkirken i Hovborg er opført i 1895 og indviet den 26. Januar 1896. Den er af røde Mursten i romansk Stil i Form af et græsk Kors, over Skæringspunktet er et Taarn med lavt Pyramidetag. I det Indre er Midterpartiet med fladt, kassetteret Loft ført helt op gennem det 16 m høje Taarn. Korsarmene har Tøndehvælvinger. Altertavlen er en Kopi af Blochs Christus i Gethsemane.

Knud Viggo Hansen, Pastor, er født den 19. Februar 1902 i Øster Vedsted Sogn som Søn af Gaardejer Søren Hansen og Hustru, født Grønnebæk, gift med Valborg Johannesen. Student fra Ribe 1922, cand. theol. 1928, Højskolelærer fra 1928—29, Sognepræst i Lindknud Sogn siden 1929.

Adserbølgaard er Optagelseshjem for løsladte Straffefanger. Det er oprettet 1899 og hører under Vridsløselille og Nyborg Straffeanstalters forenede Fængselsskab. Der optages som Regel kun Personer:

I. der ved Benaadning helt eller delvis fritages for Udstaelse af Strafarbejde mod Anbringelse en vis Tid paa Hjemmet, og

II. Personer, der tidligere har været idømt Strafarbejde, og som anbefales til Optagelse af Inspektøren for den Straffeanstalt, hvorfra Vedkommende senest er løsladt, hvorhos man med Hensyn til Aldersgrænsen for de paagældende, har vedtaget, at denne i begge Tilfælde i Almindelighed bør være 30 Aar.

Adserbølgaard.

F. J. Frederiksen,
Forstander.

Tendensen i den moderne Fangebehandling gaar utvivlsomt i Retning af mere og mere Friluftsarbejde og for en Del Fangers Vedkommende at lade Behandlingen foregaa under mere aabne og frie Forhold, som en passende Overgang til den fulde Frihed ved Løsladelsen. I den Retning har de Erfaringer, man i Aarenes Løb har gjort paa Optagelseshjemmene, ikke været uden Betydning. Det er her muligt at give de optagne en virkelig Arbejdstræning, hvad der er af største Betydning for alle dem, der ved Løsladelsen er henvist til at ernære sig ved svært legemligt Arbejde, og det vil de fleste være. Her er ikke Tale om farlige og professionelle Forbrydere, men om slappe og svage Karakterer, der ofte gennem Arbejdsløshed og Vagabondering er kommen ud i Forbrydelser, hyppigt Ungdom fra Landet, der i vanskelige Perioder er trukket ind til Byerne uden virkelig Ud-

sigt til under de herskende Arbejdsforhold at kunne finde Beskæftigelse her. For mange af denne Type har Anbringelsen paa Optagelseshjem været til Gavn og atter givet dem det Arbejdsmod og den Tro paa egne Evner, der er nødvendig for at klare sig efter Løsladelsen.

Foruden en lille, daglig Ducør gives der Folkene Adgang til i saa høj Grad som muligt at tjene Akkordpenge. En Del af Fortjenesten bruges til Indkøb af Smaafor nødenheder, medens Restbeløbet oplægges til Løsladelsen til Anvendelse til Tøj og lignende Nødvendigheds genstande.

Der er jævnlige i Aarets Løb holdt Foredrag, Oplæsning og lignende, dels af Sognepræsten i Lindknud, dels af Præsterne og Lærerne fra Nyborg Straffeanstalt, dels af enkelte fremmede Foredragsholdere.

Hjemmets Forstander er F. J. Frederiksen.

Plantagerne Hovborg, Klelund, Stilde og Hundsbæk staar nu, hvor der i 15., 16., og 17. Aarhundrede var store Skove, siden delvis Egekrat. Henneke Limbæk til Hundsbæk solgte 1632 alt det Gods, han ejede i Malt Herred og deriblandt „Synder Stejlskov“ (nu Stilde Krat). Skoven paa Hundsbækmark (nu Hundsbæk Krat) foruden 3 andre Skove i Egnen; Vesternordenskov, Bøgeskov og Brydesrudskov paa Gerndrupmark i Brørup Sogn. Skovene ødelagdes især i det 17. Aarhundredes Krige. Stilde Krat købtes i 1869 af Selskabet for jyske Heders Beplantning, men da det gik fallit, dannede Beboerne et Aktieselskab, som siden 1886 har fortsat Beplantningen. Gaarden Baldersbæk købtes i 1891 af Grosserer Holger Petersen, som anlagde Baldersbæk Plantage og senere tilkøbte megen Jord til Beplantning. I Holme Aa, i Skellet mellem Slaugs, Skads og Malt Herreder rejste Holger Petersen i 1912 et Herredsmærke til Minde om Hedens Beplantning. Det er en Granitpæl modelleret af Billedhugger Bundgaard og med Portrætmasker af Dalgas, Kromand Johan Kristoffer Sørensen, Hovborg, og Skovrider J. C. Sørensen, Høllund Søgaard. Hovborg Krat er vistnok en Levning af en gammel Skov under Donslund. Den nuværende Beplantning af Hovborg Hede begyndtes i 1857 af ovennævnte Kromand J. C. Sørensen. Klelund Plantage ejedes fra 1874 af Grev F. C. Moltke til Bregentved, der ofrede meget paa Beplantningen. I 1918 solgtes den til et københavnsk Konsortium, som lod den indrette til Jagtejendom og i 1919 byggede et kostbart udstyret lille Jagtslot. I 1925 solgtes Plantagen af Diskonto- og Revisionsbanken i Likvidation til Stamhusbesidder Jørgen Sehested, Broholm.

S. Th. Sørensen,
Førstelærer.

Lindknud Skole er bygget 1905 og har en tilstødende Skolebygning, der er bygget 1900. Det er en 4-klaset Skole med ca. 100 Elever.

Klelund Skole er bygget i 1900. Det er en 4-klaset Skole med ca. 100 Elever.

Vittrup Skole er bygget 1919 og var forinden den Tid Forskole. Det er en 2-klaset Skole med ca. 50 Elever.

Okslund Skole var Forskole indtil 1919. Det er en 2-klaset Skole med ca. 30 Elever.

K. Kristensen,
Lærer.

Adserbøl Forskole er bygget 1903. Det er en 2-klaset Skole med 10 Elever.

S. Thomsen Sørensen, Førstelærer, er født den 28. November 1888 i Aare og dimitteret fra Ribe Seminarium i 1911. Ansat som Førstelærer ved Klelund Skole siden 1914.

N. K. Nielsen Skovberg, Førstelærer, er født den 24. August 1884 i Sdr. Omme. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium i 1906. Førstelærer ved Lindknud Skole siden 1910.

Karen Rasmussen, Lærerinde, er født d. 22. November 1892 i Herstedvester Sogn og dimitteret fra København i 1915. Ansat som Forskolelærerinde ved Lindknud Skole siden 1921.

Klelund Skole.

Ingeborg Thomsen Sørensen, Lærerinde, er født den 31. Januar 1895 i Sorterup Sogn. Dimitteret fra Vordingborg Seminarium i 1916. Lærerinde ved Klelund Skole siden 1917.

Johan Bernt Frandsen, Lærer, er født den 2. Maj 1890 i Assendrup Sogn og dimitteret fra Skaarup Seminarium 1920. Ansat som Lærer ved Vittrup Skole siden 1921.

Karl Andreas Kristensen, Lærer, er født den 14. September 1905 i Thisted og dimitteret fra Ranum Seminarium 1925. Ansat som Lærer ved Okslund Skole siden 1930.

Elisabeth Mortensen, Lærerinde, er født den 6. Februar 1888 i Tørring ved Lemvig og dimitteret fra Silkeborg Seminarium i 1912. Ansat som Lærerinde ved Adserbøl Forskole siden 1913.

Houborg Kro er bygget i 1790 og ombygget flere Gange sidst i 1919. Kroen ejes af Poul Nicolajsen, der har haft den siden 1895.

**R. Christensen,
Uddeler.**

Lindknud Brugsforening er oprettet i 1893. Den har ca. 200 Medlemmer, og dens Omsætning var i 1931 196,000 Kr. Foreningens Formand er Søren Steiner, og dens Uddeler er Chr. Christensen, der har beklædt Stillingen siden 1915.

Houborg Brugsforening er stiftet i 1910. Den har ca. 100 Medlemmer, og dens Omsætning var i 1931 paa 94,000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer H. P. Hansen, og dens Uddeler er R. Christensen, der har beklædt Stillingen siden 1927.

Kristine Lytken, Distriktsjordemoder, er født den 26. Juli 1887 i Lindknud Sogn. Tog Jordemodereksamen i 1905, var Distriktsjordemoder i Grimstrup fra 1915—21, siden da Distriktsjordemoder i Lindknud.

Johannes Nielsen, Sogneraadformand, er født den 24. December 1894 i Rybjerg Kommune. Har været Sogneraadformand siden 1929, Sognefoged siden 1928.

Medlemmer af Lindknud Sogneraad er: Sognefoged Johannes Nielsen, Formand, Gaardejer Jes Schmidt, Klelund, Næstformand, Hans M. Petersen, Kasserer, Peter Jensen Hermansen, Klelund, Landpost Thomas Thomsen, Hovborg, Gaardejer Peter Christiansen, Okslund, og Gaardejer H. Chr. Hansen, Debelgaard.

BRØRUP SOGN omgives af Holsted, Føvling, Folding, Malt, Læborg og Lindknud Sogne.

I Sognet findes Byerne Brørup med Kirke, Præstegaard og Skole, Brørup Stationsby med Filiationkirke, Skole, Missionshus, Amtssygehus, Apotek, Banken for Brørup og Omegn, Brørup Sparekasse, Filial af Banken for Vejen og Omegn, Hotel, Afholdshotel, Brugsforening, 2 Møller, Elektricitetsværk, Vandværk, Jernbanestation og Postkontor, Eskelund med Skole, Forsamlingshus, Andelsmejeri og Kro, Tusbøl, Surhave med Fattiggaard, Gerndrup med Kro og Skole, en Del af Tirslund samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Brørup har Tingsted i Holsted og hører under Gørding-Malt Herreders Retskreds, Ribe Købstads Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Lægekreds, Andst m. fl. Herreders Skattekreds, Malt Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 20. Lægd.

Johanneskirken

Brørup Kirke består af Kor og Skib samt et senere tilføjet Vaabehus. Dette ligger mod Syd og er opført af Mursten. Kor og Skib har flade Lofter og er fra den romanske Tid og byggede af Granitkvadre. Skibet har Dobbeltsoffel, men Koret kun Enkeltsoffel. Koret, der har haft Apsis, og til Dels Skibet er senere ommurede. Altertavlen er i Renæssancestil fra omkring 1600 og med Malerier fra 1872. I Midtfeltet er der i 1905 indsat et nyt Maleri. Prædikestolen er fra 1618, Døbefonten er af Granit.

Filialkirken ved Brørup Station, der kaldes Johanneskirken, er opført 1925 og indviet den 23. August 1925. Kirken er opført efter Tegning af Arkitekt Rolf Schroeder og kostede ca. 80,000 Kr. Den er opført med Valgmenighedskirken i Askov som Forbillede og bestaar af et treskibet Langhus, fladt afsluttet mod Øst og med et bredt Taarn i Vest med Sadeltag paa tværs af Skibets Retning. Murene er hvidkalkede og Taget af Teglsten. Hovedindgangen er igennem Taarnet. I Sideskibenes Forlængelser mod Vest findes Ligkapel og Varmerum, mod Øst Præsteværelse og Venteværelse for Daabsgæster. Over Taarnrummet er Orgelpulpitur. Koret, der skilles fra Skibet ved en Triumfbue, er hævet lidt over Kirkens Gulv. Paa Alteret er et forgyldt Kors. Prædikestolen er i enkel Barokstil, og Døbefonten er af Granit, hugget af en Marksten.

Ansgar Okkels, Sognepræst, er født den 3. Maj 1882 som Søn af Lærer Okkels. Student 1899, cand. theol. 1906, Kaldskapellan i Humble fra 1911—14, Sognepræst i Østrup paa Fyn fra 1914—22, Sognepræst i Brørup siden 1922.

A. Okkels,
Sognepræst.

Brørup Skolevæsen. Der er nu i Sognet fire Skojer nemlig: Eskelund, Gerndrup, Præstkjær og Stationsskolen. Heraf har de tre første Skoler 2-klasset Undervisning, medens Stationsskolen er 7-klasset. Oprindeligt var der i Sognet kun Hovedskolen, som den kaldtes, og indtil 1821 boede Degnen i Thuesbøl, men saa flyttedes Skolen til Eskelund til den gamle Gaard, der nu kaldes „Klevangshus“. I 1901 byggedes den nuværende Skole i Eskelund, og indtil 1915 var den Fællesskole. I 1930 blev Sognets Skoleordning omlagt. Præstkjær Skole i den vestlige Del af Sognet byggedes paa Præstegaardens Mark, og den gamle Surhave Skole flyttedes til Gerndrup.

Brørup Stationsskole er bygget i 1896 og udvidet i 1908 og 1915.

Bertel Hansen,
Førstelærer.

F. S. Skovgaard,
Førstelærer.

Helga Poulsen,
Lærerinde.

Bertel Hansen, Førstelærer, er født den 6. December 1884 som Søn af Gaardejer H. Mortensen. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium i 1905, Andenlærer i Oksbøl ved Varde fra 1906—10, i Ølgod fra 1910—12 og siden 1912 Førstelærer ved Brørup Stationsskole.

Frederik Sophus Skovgaard, Førstelærer, er født den 24. Marts 1901 som Søn af Typograf P. Skovgaard i Haderslev. Dimitteret fra Haderslev Seminarium i 1921, Vikar ved Realskolen i Haderslev, Andenlærer i Agnum til 1930, siden da Førstelærer ved Eskelund Skole.

Helga Poulsen, Lærerinde, er født den 14. Juli 1903 i København. Dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium i 1928, Vinterlærerinde ved Lintrup Skole i Holsted Sogn fra 1928—29, siden da Forskolelærerinde ved Eskelund Skole.

Teknisk Skole i Brørup er paabegyndt i 1906. Indtil 1926 havde Skolen Lokaler i

Stationskolen, men i nævnte Aar indviedes den Bygning, hvor Skolen nu har til Huse. Skolen drives af Haandværkerforeningen. Dens Lærere er: Murer H. Lohse, Maler H. Hansen, Lærer V. Hansen og Lærer Gade.

Brørup Amtssygehus er bygget i 1907—08 efter Tegning af Arkitekt N. Christof Hansen i Vejle. Det udvidedes i 1912 med en Sindssygeafdeling og i 1916 med en Økonomi-bygning. Der er siden foretaget flere Udvidelser, og i 1925 indrettedes en Røntgen- og Lysbadeafdeling. Der er Plads til 23 Patienter i Hovedbygningen og 12 paa Epidemiafdelingen. Sygehuset har gennemgaaende 10—12,000 Sygedage om Aaret. Sygehusets Læge er J. Chr. Andersen Møller, og dets Oversygeplejerske er Frk. G. Schrøder Quie.

J. Chr. Møller,
Sygehuslæge.

Jens Christian Andersen Møller, Sygehuslæge, er født den 6. September 1868 som Søn af Gaardejer, Sognefoged, DM. Anders Sørensen Møller, Houlkjærgaard, Asmild pr. Viborg. Student 1888, cand. med. 1895, gjorde derefter Tjeneste paa forskellige københavnske Hospitaler, var en Overgang Reservelæge i Hæren. Kom i 1896 til Gørding, flyttede i 1899 efter Beboernes Opfordring til Brørup, ansattes i 1909 som Læge ved Amtssygehuset, var fra 1914—21 Næstformand i Ribe-Tønder Amters Lægekredsforening og siden 1921 dens Formand. Var Formand for Byggeudvalget for Johanneskirken.

Gudrun Schrøder Quie, Oversygeplejerske, er født den 1. Februar 1898 i Horsens. Tog Sygeplejeeksamen fra Amtssygehuset i Vejle 1917, virkede en Overgang som Sygeplejerske ved Den Kellerske Aandssvageanstalt, kom til Brørup Sygehus i 1923 og har været Oversygeplejerske her siden 1930.

G. S. Quie,
Oversygeplejerske.

Brørup Alderdomshjem er oprettet den 1. April 1932. I Sognet havde man længe følt Savnet af et Alderdomshjem, og der nedsattes derfor et Byggeudvalg, der kom til at bestaa af Overassistent Villing, Muremester Alfred Jørgensen, Købmand Sølvtoft og Gaardejer Peter Petersen. Hjemmet har Plads til 30 Beboere, men har

M. Boe,
Bestyrerinde.

for Tiden kun 13. Dets Bestyrerinde er M. Boe.

M. Boe, Bestyrerinde er født den 18. Oktober 1901 i Gørding og har været Bestyrerinde ved Brørup Alderdomshjem siden 1932.

Brørup Apotek er oprettet i Eskelund i 1848, men flyttedes i 1890 til Brørup. Apotekets nuværende Indehaver er Apoteker A. Herskind.

Brørup Alderdomshjem

Alfr. Herskind, Apoteker, er født den 5. Marts 1870 som Søn af Proprietær A. Herskind og Hustru. Cand. pharm. 1892, Apoteker i Brørup siden 1918.

Banken for Brørup og Omegn er oprettet 1918. I 1929 købte Banken den Ejendom, hvor den nu har til Huse. Repræsentantskabet består af 24 Personer med Sygehuslæge J.

Chr. Møller som Formand og Forstander Overgaard, Ladelund, som Næstformand. Bankens Direktør er C. F. Christiansen.

Hotel Brørup.

Carl Frede Christiansen, Bankdirektør, er født den 13. April 1899 som Søn af Bogholder og Kordegn H. P. Christiansen, Køge. Bankassistent i Køge Landbobank fra 1915—19, i Diskontobanken og Landmandsbanken i København fra 1919—21, i Vinteren 1921—22 paa Askov Højskole, i Køge Diskontobank fra 1922—23. Formand for Bestyrelsen for Brørup Bibliotek.

Gerndrup Kro er bygget omkring 1880. Kroen blev i sin Tid flyttet et Par km. Kroens første Ejer var K. Kruse, og dens nuværende Ejer er H. Buus.

Brørup Haandværkerforening er stiftet den 16. Januar 1890. Den har 91 aktive Medlemmer og 5 Æresmedlemmer. Foreningens Bestyrelse består af: Murermester A. Jørgensen, Formand, Blikkenslager Glarbjerg, Maler P. Gravlund, Tømrer C. Bendixen, Tømrermester V. Rasmussen, Tømrermester N. Daugaard og Snedkermester Chr. Askov.

Brørup Borgerforening er stiftet i Marts 1900. Dens første Formand var Sygehuslæge Møller, dens nuværende Formand er Bankkasserer Brorsen.

Johannes Viggo Petersen, Stationsforstander, er født den 8. Juli 1870 i Fredericia som Søn af Banevogter N. C. Petersen. Ansat ved D. S. B. den 1. Maj 1890, Assistent 1892, Stationsforstander i Ugelev 1921, i Brørup siden 1931.

V. Andersen,
Distriktsjordemoder.

Ole Peder Jordan, Postmester, er født den 11. Maj 1873 som Søn af Gaardejer C. A. Jordan, Høsterkøb. Indtraadte i Postetaten 1891, Postekspedient 1901, Postmester i Brørup 1925.

S. Larsen, Dyrslæge, er født den 10. November 1896 som Søn af Pastor Larsen i Jelling. Tog Dyrslægeeksamen 1924, har været Dyrslæge i Brørup siden 1931.

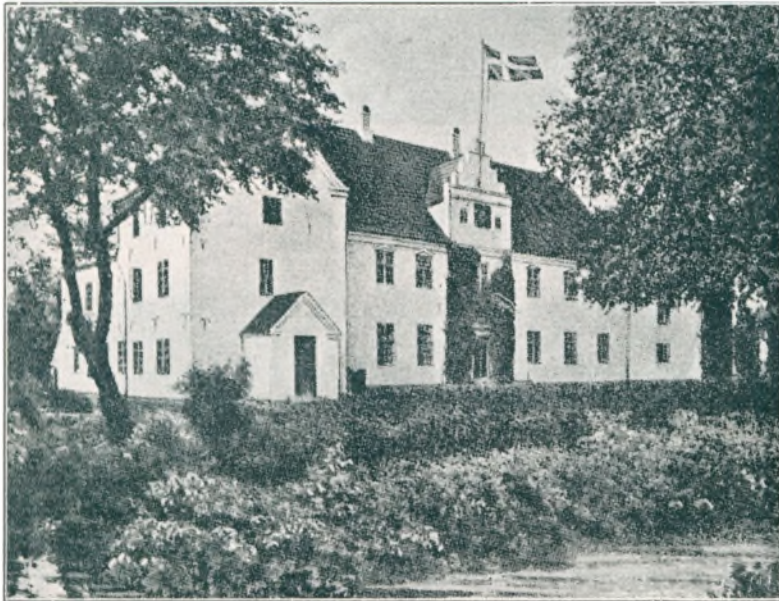
V. Andersen, Distriktsjordemoder, er født den 1. Januar 1886 i Ribe. Tog Jordemodereksamen 1913, Reservejordemoder paa Rigshospitalets Fødeafdeling A. fra 1913—14, Distriktsjordemoder i Brørup siden 1921.

Søren Hansen, Sogneraadformand, er født den 21. Februar

1882 i Føvling som Søn af Gaardejer Bendix Hansen og Hustru Ellen Marie født Pedersen, gift 1912 med Mathea Katrine. Uddannet ved Haandværk, Cyklehandler, Lægdsmand, Medlem af Sogneraadet 1925, Sogneraadetsformand 1929.

Medlemmer af Brørup Sogneraad er: Cyklehandler S. Hansen, Formand, Gaardejer H. J. Nielsen, Næstformand, Tømrer N. Daugaard, Bygmester A. Jørgensen, Husmand N. D. Lorentzen, Gaardejer Fr. Mathiesen, Gaardejer P. Petersen, Købmand J. Søltoft og Trafikassistent J. A. Welling.

Sønderskov.

FOLDING SOGN omgives af Malt, Brørup og Føvling Sogne samt Haderslev Amt.

I Sognet findes Folding Kirke og Missionshus samt Byerne: Øster Folding med Forskole, Nørre Folding, Nørbølling med Skole, Mølle og Forsamlingshus samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse, deriblandt Foldingbro med Forsamlingshus, Kro og Brugsforening samt Hovedgården Sønder-skov.

Folding har Tingsted i Holsted og hører under Gørding-Malt Herreders

Retskreds, Ribe Købstads Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Lægekreds, Andst m. fl. Herreders Skattekreds, Malt Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds 25. Lægd.

Folding Kirke er opført i 1897 og indviet den 11. September 1898. Den gamle Kirke var en lille romansk Granitkirke bestaaende af Kor, Skib og Apsis samt et senere tilbygget Vaabehus. Den nuværende Kirke er i romansk Stil og bygget af røde Mursten paa Granitsokkel med Skraakant. Den bestaar af Skib og Kor med Rundbuefriser og Pilastre samt Bjælkeloft. Indgangen er fra Vest gennem en Portal med en Kalkstenssøjle paa hver Side og Tympanon. I Vestenden en Forhal, ovenover hvilken findes et Pulpitur. Over Vestgavlen er en ottekantet Tagrytter. I 1915 blev Korbuen malet med Freskdekorationer af Kunstmaler Johnsen. Fra den gamle Kirke stammer Altertavlen, der er bekostet af Thomas Juel til Sønderskov. Den bærer Malerier fra 1886 og i Midten „Nadveren“. Prædikestolen er omtrent fra samme Tid som Altertavlen.

Sønderskovgaard tilhørte i 1448 en ufri Mand, Jacob Nielsen, der havde arvet den efter sin Hustru Botildes Fader Niels Lagesen og dennes Sønner Peder og Johannes Nielsen, og som da solgte Sønderskovgaard og Nielsby Hovedgaarde til Ribe Kapitel. I 1483 tilhørte den Henrik Sten til Plovstrup, et Barnebarn af Niels Lagesen, og hans Søn Niels Sten nævnes ogsaa til Sønderskovgaard. Dennes Søster Anna var gift med

Thomas Galskyt til Bodum Bisgaard, der i 1532 ejede Sønderskovgaard, som derefter tilhørte Sønnen Peder Galskyt, dennes Broder Otto Galskyt og i 1572 Peder Galskyts Søn Albert. Den overgik derefter i 1593 til Svogeren Christoffer Rosenkrantz til Høgsbro og hans Moder Fru Bege Claudsdatter, hvilken sidste i 1600 solgte den til Børge Rosenkrantz til Ørup, hvis Søn Palle i 1611 skriver sig til Gaarden. I 1614 solgtes Gaarden til Thomas Juel til Kollerup og Estrup. I 1647 tilfaldt den Manderup Due til Halkær, hvis Moder Lene Juel var en Søster til Thomas Juel. Efter Manderups Død i 1660 arvedes Sønderskovgaard af Sønnen Amtmand, Etatsraad Jørgen Skeel Due, hvis Sønner Løjtnant Jørgen Due og Ritmester Albert Skeel¹ Due ejede Gaarden i Forening til 1718, da sidstnævnte skødede sin Part til førstnævnte, der i 1720 afhændede Gaarden til Hofjægermester Hans Bachmann til Estrup, efter hvis Enke Christine Margrethe Clausens Død i 1746 den af Arvingerne blev skødet til deres Søster Christine Margrethe Bachmann. Hun ægtede i 1750 Amtsforvalter, Kancelliraad S. N. Claudius, og han skødede den i 1769 for 42,000 Rdl. til Just Wodchou, der skødede den for samme Sum til General, Kammerherre Fr. Chr. Otto Grev Wedel-Jarlsberg. Paa Auktionen over hans Dødsbo i 1779 købtes Sønderskov for 30,000 Rdl. af Søren Bjerring, som 1784 skødede den til Justitsraad T. J. de Thygeson til Mattrup, der straks solgte den til Hans Gundorph til Skodborghus. Næste Ejer var Jens Hundevadt, der i 1797 solgte Gaarden til Regimentskvartermester Chr. Saxesen for 34,000 Rdl. 1804 solgtes den til Peder Momsen, der igen solgte den til J. G. Grandjean. Han afstod den til General, Baron G. Joachim Wedel-Wedelsborg, hvis Fallitbo solgte den til ovennævnte Momsen. Hans Søn Jens Rahr Momsen døde 1887, og hans Enke overdrog i 1894 Gaarden til Sønnen Peter Momsen. Han mageskiftede den i 1925 med Godsejer Bundsgaard for Ladegaarden Urup. I 1926 blev Gaarden afhændet for 500,000 Kr. til A. Krause, der 1927 solgte den til Proprietær Andersen, Odense. Gaardens nuværende Ejer er Godsejer Niels Brüel.

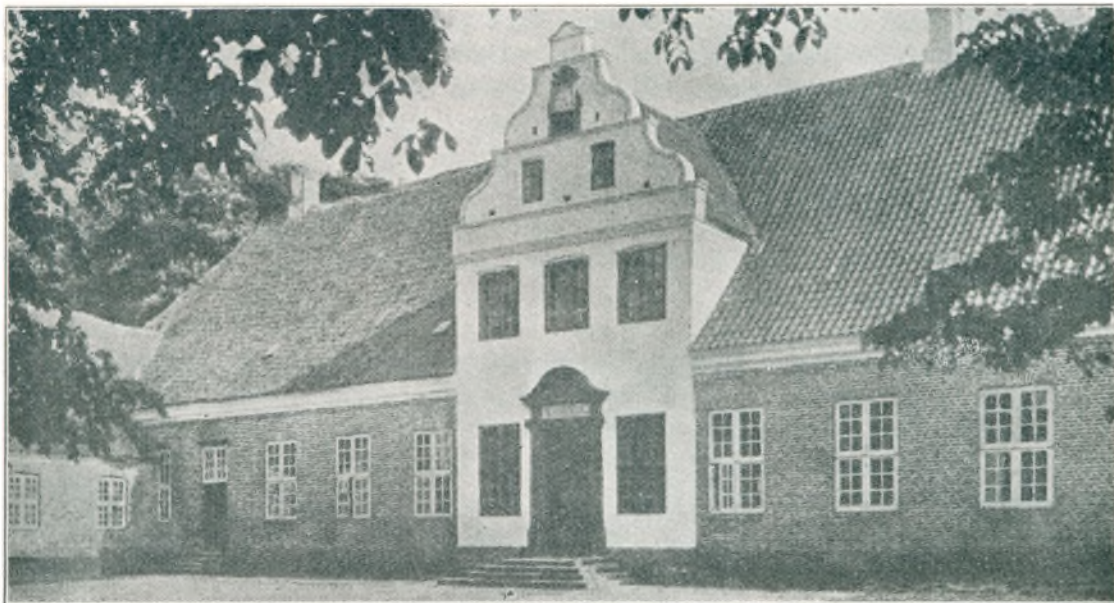
Hovedbygningen, som er opført i 1620 af Thomas Juel og bestaar af svær Grundmur med hvælvede Kældere og to Taarne, ligger meget smukt omgivet af gamle Grave og Skov. Hovedfløjen var i tre Stokværk ligesom Østfløjen. Nu er Hovedfløjen kun i to Stokværk, medens Øst- og Vestfløjen har tre. Under S. N. Claudius blev begge Taarnene paa Grund af Faldefærdighed nedbrudte og genopbyggede i 1765. Det ene Taarn og Spiret paa det andet er nedtaget af P. Momsen.

Jeppe Nielsen, Sognefoged og Sogneraadsformand, er født den 13. August 1864 i Folding Sogn som Søn af Gaardejer Niels Pedersen og Hustru Kirsten Marie født Pedersen, gift 1891 med Mathilde Marie Mathiesen. Uddannet ved Landvæsenet, Elev paa Askov Højskoles Gymnastikkursus, Sognefoged siden 1920, Sogneraadsformand siden 1916.

Medlemmer af Folding Sogneraad er: Sognefoged Jeppe Nielsen, Formand, Direktør Chr. Jensen, Proprietær Momsen, Gaardejer K. Morthorst og Husmand M. Sørensen.

MALT SOGN omgives af Folding, Brørup, Læborg og Vejen Sogne samt Haderslev Amt.

I Sognet findes Malt Kirke med Præstegaard, Forsamlingshus, Mølle og Elektricitetsværk samt Byerne: Maltbæk med Skole, Forsamlingshus og Andelsmejeri, Askov med Valgmenighedskirke, Folkehøjskole, Husflidsskole, Sløjdscole, Væveskole, Forskole, Forsøgsmølle, Forsøgsstation for Plantekultur og Brugsforening samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse, deriblandt Skibelund med Efterskole og Pavillon, Estrupmark med Skole og Forskole, Ladelund Landbrugsskole samt Hovedgaarden Estrup.

Estrup.

Malt har Tingsted i Holsted og hører under Gørding-Malt Herreders Retskreds, Ribe Købstads Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Lægekreds, Andst m. fl. Herreders Skattekreds, Malt Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds 24. Lægd.

Malt Kirke består af Kor og Skib, Rest af et Taarn imod Vest og Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid og bygget af Granitkvadre paa profileret Sokkel, Løfterne er flade, og flere af de oprindelige Vinduer er bevarede. Norddøren er tilmuret. Syddøren har Søjle paa hver Side og en Tympanon med Majuskelindskriften „Pulsate et appetitur vobis“ (banker og Eder skal oplades). Den oprindelige Korbue er forhøjet og sidder skævt til den sydlige Side. Taarnet, der er af Granit, hører vistnok ogsaa med til den oprindelige romanske Kirke. I 1686 styrtede en stor Del af Taarnet ned, saa at Resten til Skibets Mure maatte nedtages, (ogsaa i et Brev af 1539 meldes at Taarnet var styrtet ned, ligesom der flere Gange senere tales om Kirkens Brøstfældighed). Da Klokkestablen ved Korets Østende i 1880 styrtede ned, hvorved Klokkeren dræbtes, blev der rejst et Klokkespir over Taget. Vaabehuset er tilbygget i den senere Middelalder og ombygget i 1896. Altertavlen er fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede med nye Malerier fra 1927 af Troels Trier. Midterbilledet er en Gengivelse af Rembrandts Emausbillede. Prædikestolen er fra 1588 med Opgang gennem Korbuemuren.

Askov Valgmenighedskirke er opført i 1899—1900. Den ligger Nordvest for Askov By og er opført i romansk Stil af røde Mursten efter Tegning af Arkitekt Rolf Schroeder, og kostede ca. 27,000 Kr. Den består af et treskibet Langhus, hvis Sideskibe er skilte fra Midterskibet ved Piller forbundne ved Rundbuer, et Kor med Apsis samt et højt Taarn med forsiret Spir ved Vestgavlen. Kirken har fladt Loft med korslagte Bjælker. Af Inventaret kan fremhæves det dekorerede Alter med Egetræskorset med Straaleglorien, Døbefonten af Granit og to Messinglysekroner.

Estrup tilhørte i 1553 Thomas Juel til Astrups Enke Fru Lene Rosenkrantz og i 1558 hendes Søn Christoffer Juel, der lagde en Del af Estrup By ind under Gaarden. Næste

Askov Højskole.

Ejer var Sønnen Thomas Juel, og da han døde barnløs, gik Gaarden over til hans Søstersøn Manderup Abildgaard til Skodborghus, hvis Søn Eggert Abildgaard i 1662 skødede Estrup med en Del Gods til Fru Margrethe Reedtz til Rydhave, der var Malte Sehesteds Enke, og hvis Søn Claus Sehested i 1695 solgte den til Regimentskvartermester Chr. Claudi. Han solgte Estrup og Skodborghus med deres Tilliggende i 1698 for 16,350 Rdl. til Oberst Ditlev Brockdorff til Hvolgaard, der afhændede dem i 1701 til Generalløjtnant Theodor Levetzau til Oksholm. Næste Ejer var Landinspektør Adolf Clausen, der vistnok var Svigerfader til den følgende Ejer Amtsforvalter Peter Paulsen, hvis Enke Christine Margrethe Clausen i 1714 giftede sig med Overførster Hans Bachmann til Sønderkov. I 1724 solgtes Estrup og Skodborghus for 36,000 Rdl. til Generalmajor Henrik Scholten. Paa Auktionen efter ham blev den i 1751 solgt for 27,650 Rdl. til Kancelliraad Frederik Lautrup til Serreslevgaard. I 1771 overtoges den af Sønnen Kammerassessor Henrik H. Chr. Lautrup. Efter at Estrup allerede forhen var blevet udstykket, fik han i 1799 Tilladelse til at dele dens Hovedparcel i 42 Parceller, saaledes at Hovedparcellen derefter kun blev paa 11 $\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn. Efter hans Død i 1802 gik Estrup over til Sønnen, Landvæsenskommissær Laurits Lautrup, der i 1831 solgte Gaarden for 20,480 Rdl. til Chr. Therman- sen. Hans Svigersøn, Landvæsenskommissær H. H. C. Lautrup overtog den for 25,600 Rdl., og efter hans Død i 1890 gik den for 280,000 Kr. over til Børnene Christiane Lautrup og O. Chr. Lautrup. I 1926 solgtes den for 490,000 Kr. til Dyrslæge Toft, Thisted, og Godsejer E. Dahm, sidstnævnte er nu Gaardens Ejer.

Hovedbygningen, som tidligere bestod af 4 sammenbyggede Fløje, er opført i 1721 og består af 3 Fløje i et Stokværk med Kvist, Grundmur og nyopførte Renæssancegavle. Vestfløjen, der har hvælvede Kældere og høje Værelser med Malerier, er dog vistnok langt ældre. Udlængerne brændte i 1909 og nyopførtes i 1910. Ny Staldbygning opførtes i 1927.

Erik Jensen Dahm, Godsejer, er født den 7. Februar 1876 i Vestervig i Thy. Overtog Estrup den 15. Februar 1927.

E. Dahm,
Godsejer.

Væveskolen.

Askov Folkehøjskole er for saa vidt en Fortsættelse af Landets første Folkehøjskole, der anlagdes af C. Flor i 1844 i Rødding. Efter Krigen i 1864 flyttede Skolens Forstander, Ludvig Schrøder, og hans Medlærere, H. Nutzhorn og R. Fenger, deres Virksomhed til Askov, hvor Skolen aabnedes den 3. November 1865 under beskedne Forhold

i Stuehuset af en nedlagt Gaard. Den omfattede Vinterkursus for unge Mænd og Sommerkursus for unge Piger. Skolen voksede hurtigt, og allerede i 1866 maatte der bygges. I 1869 opførtes en anselig Hovedbygning, i 1872 et Gymnastikhus og i 1880 en Foredragssal. Mellem Gymnastiksalen og Hovedbygningen rejstes et ottekantet Taarn, og Hovedbygningen udvidedes med en bred Kvist. I 1883 byggedes en Badeanstalt og i 1898 en stor Bygning, kaldet „det hvide Hus“. Dette indeholder Biblioteket, der er paa 45,000 Bind, Tegnesal, fysisk Laboratorium og Elevværrelser. I 1899 rejstes en ny Skolebygning, kaldet „det røde Hus“, der indeholder Foredragssalen ogsaa kaldet „Dagmarsalen“ efter Agnes Slot-Møllers Relief: Dronning Dagmars Død, der er opsat over Talerstolen, endvidere Skolestue og naturhistorisk Samling. I 1904 byggedes en stor amfiteatralisk Foredragssal i Haven, I 1913 er den gamle Skolebygning fra 1869, ogsaa kaldet „Flors Højskole“, ombygget og forhøjet, saaledes at den er blevet i 2 Stokværk med Kvistetage samt med to høje Kvistgavlpartier i Bindingsværk saavel mod Gaarden som mod Haven. Bygningen fik højt Tegtag, og over det ene Kvistgavlparti anbragtes en tømret, teglhængt Klokkestol. Saaavel denne Ombygning som Bygningerne fra 1898—99 er udført efter Tegning af Arkitekt Rolf Schroeder.

Allerede i 1778 gik Askov over til at virke som „udvidet Højskole“ om Vinteren, hvilket Kursus i 1885 kom til at omfatte baade mandlige og kvindelige Elever. Kursuset var oprindeligt 2-aarigt, fra 1913 3-aarigt, desuden findes der stadig 3 Maaneders almindeligt Højskolekursus for Piger om Sommeren. Vinterskolens Besøg er ca. 300 Elever, Sommerskolen 100—150. Foruden Forstanderen virker her 12 faste Lærere og 5 Lærerinder. Skolen lededes til 1906 af Ludvig Schrøder, Skolen var allerede ved Fundats af 10. Maj 1898 gaaet over til at være en selvejende Institution. Fra 1906 lededes Skolen af fhv. Minister Jacob Appel indtil 1928, da til Ledelsen overdroges J. Th. Arnfred.

J. Th. Arnfred, Civilingeniør, Højskoleforstander, er født den 19. December 1882 i Sønderbøl pr. Oksbøl som Søn af Gaardejer Niels Jensen og Hustru Margrethe født Christensen, gift 1911 med Karen Helweg, Datter af Valgmenighedspræst Axel Helweg. Var ved Landbruget til 1901, Student (privat dimitteret) 1904, cand. polyt. 1910, Leder af Statens Forsøgsmølle i Askov samt Lærer ved Høj-

J. Th. Arnfred,
Forstander.

skolen fra 1910, Medbestyrer 1922, Forstander 1928. Formand for Malt Sogns Andelskasse fra 1919, Medlem af Malt Sogneraad fra 1921—29, Formand for Askov Brugsforening fra 1921, Sekretær i de samvirkende jydsk Land - Elektricitetsværker fra 1918, Repræsentant i Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger fra 1923 og Formand for Repræsentantskabet fra 1927, Formand for Andelsbankens Repræsentantskab og Medlem af dens Likvidationskomite 1925, Medlem af Andelsudvalget 1926, Formand fra 1927—29, Medlem af Bestyrelsen for International cooperative Alliance 1929, Formand for Sløjdforeningen af 1902, Medlem af Traktatkommissionen 1928.

Askov Sløjdscole.

Som selvstændige Skolevirksomheder, opstaaede i Ly af Højskolen, kan nævnes en Væveskole, en Sløjdscole og en Husflidsskole. Af Institutioner maa nævnes Statens Forsøgsstation i Planteavl, der er oprettet 1885 af daværende Lærer ved Højskolen, senere Statskonsulent, Landbrugskandidat Fr. Hansen. Fra 1925 tilhører Ejendommen Staten, og dens Arealer omfatter 23 ha let, lermuldet Jord, 53 ha Sandjord og 6 ha Højpose. Forsøgsstationen for Vindkraftens Anvendelse, der er grundlagt af Lærer ved Højskolen, Professor Poul la Cour, der i 1891 med Statsstøtte opførte en Forsøgsmølle, som i 1897 erstattedes med den nuværende, større Mølle, der er bygget for Statsbevilling, efter Tegning af Arkitekt P. V. Jensen-Klint. Vindkraftforsøgene genoptoges 1920—24 i Samarbejde med Statens Redskabsudvalg. Forsøgsmøllen virker nu dels som Elektricitetsværk for nærmeste Omegn, dels som Oplysningskontor vedrørende Elektriciteten i Landbrugets Tjeneste.

Askov Sløjdscole er oprettet i 1886 af Lærer Meldgaard, der købte Jord i Askov og byggede sig et rummeligt og lyst Arbejdslokale, der var 25 Alen langt og 10 Alen bredt og heri begyndte han samme Efteraar Virksomheden. Efter mange Besværigheder og Kampe fik han endelig i 1891 en aarlig Understøttelse paa 500 Kr. fra „Dansk Sløjdforening“ til Uddannelse af Sløjdlærere paa sin Skole. I 1894 døde Meldgaard, og i 1895 købtes Skolen af J. R. Kirkebjerg, der vilde fortsætte med Læreruddannelsen og med Vinterskole for Drengene i en lidt mere udvidet Form. 1908 overtog Anders Nielsen Stillingen som Skolens Forstander.

A. Nielsen,
Forstander.

Skolen stiler ikke mod nogen Eksamen, men lægger Vægten paa Personlighedens Vækst og Opdragelse gennem et grundigt Arbejde i de Fag, den har. Naar det praktiske Arbejde har saa stor en Plads i Undervisningen, er det ud fra den Erfaring, at et vel udført Arbejde i Haandens Verden altid har en tilsvarende Virkning paa Sjælelivet, og at Overgangsalderen kræver Handling, da den er et Middel til sjælelig og legemlig Sundhed. Vinterskolen er for

Betræk i Dronningens Soveværelse om Bord paa „Dannebrog“, leveret af Væveskolen „Askovhus“.

Drenge fra 14—18 Aar og begynder 3. November, Sommerskolen er for unge Piger fra 14—18 Aar og begynder 3. Maj.

Anders Nielsen, Forstander, er født den 26. Marts 1864 i Verninge Sogn i Odense Amt. Uddannet paa Askov og Skoler i København, Sverrig og Amerika. Lærer ved Askov Sløjdscole siden 1898, Forstander samme Sted siden 1908.

Væveskolen Askovhus. I Foraaret 1928 startede Frk. Poula Trock en Væveskole i Askov. Frk. Trock, som er født paa Kragerupgaard, Rudsvedby, Ørslev Sogn, Sjælland, havde i mange Aar interesseret sig for Vævesagen og studeret den indgaaende saavel her hjemme som i Sverrig og Finland. Som tidligere Elev paa Askov Højskole havde Frk. Trock en særlig Interesse for denne, og det blev helt naturligt, at hun kom til at lægge sin Skole i Askov, hvor hun indrettede sig i Professor la Cours gamle

Gaard og byggede en stor, dejlig Vævestue. Der arbejdes under de bedste Forhold, men alt som Skolen vokser, bliver dog Mangelen paa Plads større, og snart maa der bygges igen. De første Aar havde Frk. Trock kun kortere Kursus i Vævning, men Tidens Krav og dens voksende Interesse for Vævesagen her i Danmark førte til, at hun i 1930 oprettede en toaarig Uddannelse for Vævelærere, omfattende foruden praktisk Vævning ogsaa Væveteori, Tegning, Kunst- og Tekstilhistorie, Farvelære og Plantefarvning. I Juni 1932 har det første Hold bestaaet sin Eksamen. Skolen er samme Aar blevet statsanerkendt som teknisk Skole, og Lærereleverne kan nu søge fuld Statsunderstøttelse. Askovhus er en Kostskole, hvor Eleverne kan give al deres Tid og Interesse til Arbejdet. Som Gave fra Ny Carlsbergfondet har Skolen modtaget mange smukke og for Undervisningen værdifulde Kunstbøger. Fondet har ogsaa skænket et smukt Maleri, som pryder Vævestuen.

Ved Siden af Skolevirksomheden har Askovhus ogsaa en Salgs- og Bestillingsstue, som forestaas af Frk. Trocks energiske Medhjælper Frk. Henny Baumann. Der udføres mange dejlige Ting i alle Vævningens forskellige Arter, ikke blot for de mange Kunder, men ogsaa for forskellige Udstillinger.

P. Trock,
Forstander.

„Askovhus“s Navn er sikkert kendt af de fleste gennem smukke Damasker, Gulvtæpper, Folkedragtstoffer, moderne Møbelstoffer og Gobeliner o. s. v. udstillede paa Messen i Leipzig, Charlottenborgudstillingen, Kunstindustri-museets Jubilæumsudstilling i 1932 og flere.

Paa Købestævnet i Fredericia 1932 fik „Askovhus“ tildelt Sølvmedalje. I 1931 blev Skolen Medlem af Foreningen „Kunsthåndværk“. Blandt sine Kunder kan „Askovhus“

Henny Baumann,
Inspektør.

regne den kongelige Familie. Til det nye Kongeskib vævedes der nemlig i Foraaret 1932 flere nydelige Møbelstoffer for de kongelige Saloner og Kahytter.

„Askovhus“ interesserer sig særlig for moderne Hjemarkitektur og har begyndt et berigende Samarbejde med Møbelsnedkere og moderne Arkitekter.

Skibelund-Pavillonen.

I Skibelund Krat

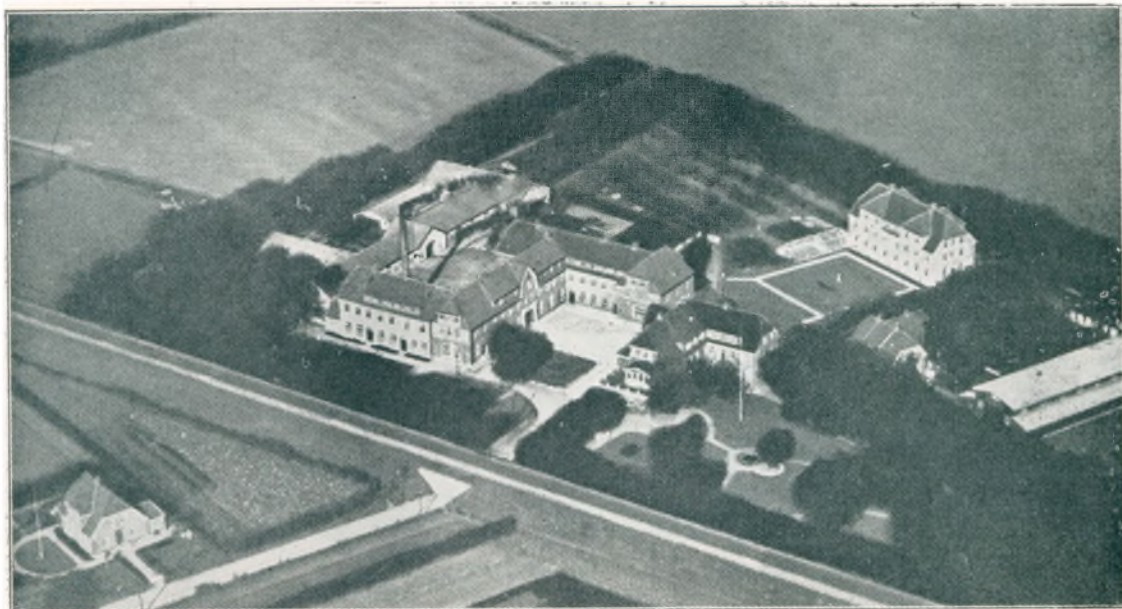
holdtes allerede i 1865 Grundlovsfester og folkelige Møder i Tilslutning til Askov Højskole. I 1869 dannedes Skibelund-Foreningen, der købte ca. 13 ha Jord og senere 6 ha til. For Indtægten af Møderne bekostedes Beplantning og Udsmykning af Stedet. Der er indrettet en amfiteatralsk Festplads med Granit-Talerstol og Plads til 4,000 siddende Personer. I Plantagen er anlagt Spadseregange, og i 1908 opførtes en Cementstens-Pavillon. Omkring Festpladsen er der rejst Mindesmærker for forskellige kendte Mænd og Kvinder. Vi skal fremhæve følgende: over Præsten, Orientalisten Jakob Kr. Lindberg, død 1857, over Peter Larsen, Dons, død 1873, Klavs Dall, Københoved, død 1872, Hans A. Krüger, Bevtoft, død 1881, Politikeren N. J. Termansen, død 1892, Sognepræst Hans Sveistrup, død 1883, Sønderjyden H. D. Kloppenborg, død 1882, den første Frimenighedspræst i Sønderjylland Cornelius Appel, død 1901, Politikeren Sophus Høgsbro, død 1902, og Hustru Amalie, født Jørgensen, død 1893, Højskoleforstander Ludvig Schrøder, død 1908, og Hustru Charlotte, født Wagner, død 1904, Justitsminister Høgsbro, død 1910, Professor Poul la Cour, død 1908, Professor Heinrich Nutzhorn, død 1925, og Digteren Thor Lange. Foruden disse Mindestene prydes Skibelund Krat af Magnusstenen, et af Thor Lange skænket Mindesmærke for Magnus den Godes Kamp paa Lyrskovs Hede i 1043. Det er afsløret den 27. September 1898 og bestaar af en 2 m høj Granitsten fra Drostrup Hede. Paa Stenens Forside findes et Relief, udført af Niels Skovgaard og forestillende Kong Magnus og hans Folk i Kamp med Venderne, paa Bagsiden af Stenen staar: „Magnus, tvende Rigers Pryd/Unde Gud din Kongesjæl/At se Nordens Grænsepæl/Atter rykket frem mod Syd“. Nær denne staar „Modersmaalet“, en Figurkomposition, med Buster af Digteren Edvard Lembcke og Historikeren A. D. Jørgensen, mellem hvilke ses en Kvindeskikkelse. Gruppen, der afsløredes i 1903, er udført i bornholmsk Granit og modelleret af N. Hansen-Jacobsen og bekostet af Bankdirektør, Konferensraad A. Heide. Endelig er der i 1920 afsløret en 3 m høj Genforeningssten. Ved den nordlige Indgang til Skibelund Krat findes Billedhugger N. Hansen-Jacobsens hidtilværende Atelier, der er en ejendommelig ottetekantet Bygning med Portal.

N. Warming,
Restauratør.

Skibelund Efterskole, der nyder Støtte af Skibelund-Foreningen, ligger i den sydlige Del af Skibelund Krat. Den oprettedes i 1874

Ladelund Landbrugsskole.

som fri Børneskole, hvortil en Del Børn fra Sønderjylland søgte, men da de preussiske Myndigheder i 1884 hindrede dette, blev Skolen omdannet til Efterskole. Den har i Aarenes Løb været besøgt af 3000 Elever, hvoraf de 2200 var fra Sønderjylland.

Skibelund-Pavillonen, der staar foran en større Restaurering, har som Restauratør Niels Jensen Jørgensen Warming, der er født den 15. Oktober 1896 i Rejsby og har været knyttet til Skibelund-Pavillonen siden 1923.

Ladelund Landbrugs- og Mælkeriskole er oprettet af afdøde Forstander Niels Pedersen, som i 1879 købte „Ladelundgaard“ med et Areal paa ca. 30 Tdr. Land. Her indrettede han samme Aar et Mejeri og begyndte med Afholdelse af forskellige kortere Kursus i praktisk og teoretisk Husdyrbrug og Mælkeribrug. Fra 1. November 1880 begyndte et almindeligt 5 Maaneders Landbrugskursus, men ganske naturligt kom Undervisning i Mælkeribrug til at indtage en ret fremskudt Plads ved de første Aars Landbrugskursus, og adskillige af Eleverne fik efter en kortere eller længere Tids praktisk Uddannelse Plads som Bestyrere ved de nyoprettede Centrifugemejerier og efter 1882 specielt paa Andelsmejerierne. Fra Efteraaret 1882 blev en Del af Docent Fjords Forsøgsvirksomhed knyttet til Ladelund. Her udførtes f. Eks. de første „Fjordske Fodringsforsøg“ nemlig „Fodring af Kalve og Grise med haandskummet Mælk“. Af andre Forsøg kan nævnes „Sammenligning mellem Vand-, Is- og Centrifugemejerier“, „Pasteuriseringsforsøg“ og endelig „Kontroleringsforsøgene med de enkelte Leverandørers Mælk“, som igen førte til Udformningen af Fjords Kontrolapparat og Differenceberegningen. Navnlige de sidste Forsøg fik Betydning for Skolens fremtidige Virksomhed, idet Docent Fjord, for at faa Differenceberegningen indført paa Mejerierne, paa Ladelund begyndte Afholdelse af de saakaldte „Kontrolkursus for Mejerister og Mejersker“ til Indøvelse af Kontrolering og Afregning efter Differencemetoden. Det følgende Aar gik disse Kursus med ind som et fast Led i Skolens Arbejdsplan under Niels Pedersens Ledelse, og samme Aar foretoges en Deling af det oprindelige 5 Maaneders Kursus i en Afdeling for Landmænd og en Afdeling for Mejerister. Det 5 Maaneders Kursus for Landmænd er bleven fortsat uafbrudt siden, hvorimod Kursuset for Mejerister i 1910 blev ændret til et 8 Maaneders. 1892 blev der paabegyndt et

3 Maaneders Sommerkursus for Mejerister, og senere forøgedes Kursustiden til 4 Maaneders. Dette Sommerkursus ophørte atter i 1910. Fra Foraaret 1910 oprettedes et 4 Maaneders Fortsættelseskursus for Landmænd, der i Forvejen har gennemgaaet et Vinterkursus. Ikke mindst ved Forstander Niels Pedersens Medvirken lykkedes det i 1895 at faa Kontrolforeningsarbejdet i Gang, og samme Aar begyndte Skolen Kursus for Uddannelse af Kontrolassistenter.

Allerede tidligt var der ved Skolen paabegyndt Indsamling af Materiale til et „Mejeri-historisk Museum“. Der blev opført en særlig Bygning dertil, og gennem Aarene er Samlingen forøget, saa den nu er den største af sin Art her i Landet. 1906 blev tillige en Afdeling af „Dansk Landbrugsmuseum“ overført til Ladelund. Endnu skal blot nævnes, at et statsanerkendt analytisk-kemisk Laboratorium har været knyttet til Skolen siden 1898, og at Jordtilliggendet efterhaanden ved Køb er udvidet til 55 ha.

Paa Grund af tiltagende Svagelighed overdrog Niels Pedersen fra 1. Oktober 1908 Skolen med tilhørende Ejendele til et Selskab, bestaaende af gamle Elever og andre Venner af Virksomheden, og allerede efter et Aars Forløb maatte han paa Grund af Sygdom træde tilbage som Forstander. Denne Stilling blev fra 1. Oktober 1909 overtaget af den nuværende Forstander J. C. Overgaard.

I Sommeren 1913 blev Skolebygningerne, Avlsbygningerne og Mejeriet delvis ombygget, og der blev indrettet Øvelseslaboratorier for Eleverne, men allerede i Efteraaret 1914 nedbrændte samtlige Skole- og Avlsbygninger, kun Forstanderboligen, det analytisk-kemiske Laboratorium, Museumsbygningerne og nogle Lærer og Elevboliger blev reddet. De nedbrændte Bygninger genrejstes i væsentlig ændret Skikkelse, og Skolen har nu gode og tidssvarende Lokaler baade til Undervisningsbrug og til Elevbolig. Sommeren 1922 blev den gamle Forstanderbolig ombygget, og i 1925 byggedes en ny Skolefløj, hvori væsentlig findes Laboratorielokaler. Endelig er Resten af de gamle Elevboliger erstattet af en ny og rummelig Elevbolig, som i 1928 opførtes i umiddelbar Nærhed af Skolebygningerne.

J. C. Overgaard, Forstander, R. af D., er født den 8. December 1880 i Gullestrup ved Herning som Søn af Gaardejer C. Jensen Overgaard og Hustru Else Kirstine født Hansen, gift 1910 med Hedevig Leegaard. Paa Askov Højskole i 2 Vintre, senere paa Tune Landboskole, Landbrugskandidat 1905, Tillægseksamen i Planteavl 1906, Lærer ved Borris Landbrugsskole fra 1907—08, Konsulent i Planteavl i Ribe Amt fra 1908—09, Forstander for Ladelund Landbrugs- og Mejeriskole siden 1909. Formand for Kolding Omegns Landboforening, for Ribe Amts Mejeriforening fra 1915—23, for Udvalget for det landøkonomiske Driftsbureau, for Statens Planteavlsudvalg og for Landbo- og Husmandsforeningernes Kontroludvalg, Medlem af Foreningen af jydsk Landboforeningers Planteavlsudvalg og af Bestyrelsen for Vridsløselille og Nyborg Straffeanstalters forenede Fængselselskab.

J. C. Overgaard,
Forstander.

Askov Skole er bygget i 1909 og var Friskole fra 1909—21. Skolen er 3-klaset og har ca. 50 Elever.

Maltbæk Skole er bygget i 1915. Det er en 2-klaset Skole med ca. 70 Elever.

Estrupmark Skole er bygget i 1857. Det er en 3-klaset Skole med ca. 70 Elever.

Breidablik, den frie Skole i Vejen, er oprettet den 1. September 1927 af Forstander Jens Nielsen.

J. M. Kristensen, Førstelærer, er født den 29. December 1890 i Egvad Sogn. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium i 1912, ansat som Lærer ved Askov Kommuneskole siden 1921.

Marie Plesner, Lærerinde, er født den 1. December 1894 i Brande. Dimitteret fra Silkeborg Forskoleseminarium i 1921, ansat som Lærerinde ved Askov Forskole siden 1927.

P. Gregersen, Førstelærer, er født den 13. November 1889 i Næsborg. Dimitteret fra Ranum Seminarium i 1910, ansat som Lærer ved Maltbæk Skole siden 1915.

M. K. Andersen, Lærer, er født den 9. Marts 1875 i Janderup. Dimitteret i 1895 fra Gedved Seminarium, ansat som Lærer ved Estrupmark Skole siden 1909.

Jens Nielsen, Forstander, er født den 30. Juni 1891 i Haubro Sogn i Himmerland. Har været Forstander for Nr. Søby Fri- og Efterskole, Forstander for Breidablik siden 1927.

Askov Brugsforening er oprettet i 1901 med 120 Medlemmer. Dens Omsætning var i 1931 170,000 Kr., og dens Medlemstal er nu ca. 200. Foreningens Formand er Forstander J. Th. Arnfred, og dens Uddeler er G. Gundersen, der har beklædt Stillingen siden 1916.

Johan Henrik Kristensen, Sogneraadformand, er født den 13. December 1876 paa Haarbjerregaard som Søn af Gaardejer Salomon Kristensen og Hustru Rosette født Thimsen, gift 1902 med Inger Magdalene Hansen. Uddannet som Skomager, Elev paa Ollerup Højskole fra 1900-01, Skomagermester fra 1901-06, Forpagter fra 1906-08, Gaardejer, Medlem af Bestyrelsen for Hjælpekassen og for Venstreforeningen for Malt Sogn, Formand for Malt Elektricitetsværk, Sogneraadformand siden 1925.

Medlemmer af Malt Sogneraad er: Gaardejer Joh. Kristensen, Formand, Installatør H. Frandsen, Næstformand, Entreprenør J. N. Juhl, Gaardejer A. P. Jensen Kamp, Gaardejer J. Mortensen, Assistent Kr. Stenbæk og Gaardejer S. Sørensen.

VEJEN SOGN omgives af Læborg og Malt Sogne, Andst Herred og Haderslev Amt. I Sognet findes Byen Vejen med Kirke, Præstegaard, Vejen gamle Skole, Vejen ny Skole, Bakkely Skole, Realskole, Teknisk Skole, Handelsskole, Alderdomshjem, Missionshus, Apotek, Sparekasse, Bank, Museum, Anlæg, Bibliotek, Børnehjem, Hansens Hotel, Missionshotellet, Gæstgivergaard, 2 Brugsforeninger, Margarinefabriken „Alfa“, Tagpapfabriken „Phønix“, Elektricitetsværk, Vandværk, Andelsmejeri, Jernbanestation og Postkontor samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse, deriblandt Skodborghus med Skole og Kro og Vestermark med Brugsforening.

Vejen Kirke er opført i 1896. Den er i romantisk Stil af røde Mursten og bygget efter Tegning af Arkitekt Ahlmann. Den bestaar af Kor og Skib med lavere Korsfløje mod Nord og Syd samt Taarn mod Vest. Kirken har Bjælkeloft. I Trappetaarnet er der anbragt en Dør, der stammer fra Korets Sydside i den gamle Kirke. Paa dens Tympanon ses en Lindorm og paa dens Karmsten to Mandfigurer. Flere af de gamle, mærkelige Vinduessten er ligeledes benyttede. I 1921 istandsattes Kirken paa Bekostning af Nationalbankdirektør J. Lauridsens Enke og under Ledelse af Arkitekt Peters. Skibets Vestmur førtes op i Linie med Taarnets Vestmur. Kirkerummet og Inventaret blev malet og dekoreret med kunstnerisk Bistand. I Kirken findes følgende Inventar, der er overført fra den gamle Kirke: Døbefonten, der er af Granit, den udskaarne Prædikestol fra 1632, Alterlysstagerne, en Lysekrone og 3 Mindetavler. Allertavlen, der er en Copi af Bartolemeus „Nedtagelsen af Korset“, er malet 1897 af C. Holsøe. Den gamle Altertavle er i den sydlige Korsarm.

Skat Rørdam Clausen,
Valgmenighedspræst.

Skat Rørdam Clausen var Sognepræst ved Vejen Kirke til September 1932, derefter Præst ved Valgmenighedskirken i Askov.

Vejen Museum.

Skodborghus var i Middelalderen et kongeligt Slot, der laa ved Kongeaen, som allerede i det 11. Aarhundrede kaldtes Skodborg Aa. Slottet nævnes dog først i 1368, da det belejredes af Grev Gerts Sønner og den oprørske jyske Adel. Det var Sædet for kongelige Lensmænd, af hvilke i ældre Tid nævnes Hr. Henning Rønnow, 1417 Erik Pedersen, 1480 Erik Sture og 1501 Asser Brok, der endnu havde det i 1517, da Hans Breide fik Ventebrev paa det. I 1525—32 var det pantsat til Sivert v. d. Wisch og fra 1532 til Claus Daa. I 1573 blev Lenet lagt under Koldinghus, og i 1580 mageskiftede Kronen Skodborghus med 18 Gaarde og Bol samt Kronens Rettighed i 28 jordegne Gaarde til Fru Kirstine Ulfeld, der havde været gift med Poul Abildgaard til Vrandrup, og fra hvem det gik over til Sønnen Eggert Abildgaard. Hans Søn Manderup Abildgaard, der ogsaa ejede Estrup, overtog derefter Gaarden, og hans Søn Eggert Abildgaard skødede i 1662 Ejendommen til Fru Margrethe Reedtz til Rydhave. I 1695 skødede hendes Svigersønner, Gregers Høg til Vang og Jørgen Grubbe Kaas til Rydberg, Skodborghus for 3900 Rdl. til Claus Sehested, der samme Aar solgte Gaard og Gods til Ditlev Brockdorff til Hvolgaard. Han skødede den til Chr. Claudi til Estrup, og den var derefter forenet med denne Gaard indtil 1772. I dette Aar skødede Fr. Lautrup den for 5150 Rdl. til Hans Gundorph, der i 1784 solgte den for 5000 Rdl. til Toldkontrolør Mich. Møller, der udparcellerede Gaarden. Paa Auktion efter ham i 1798 købtes Hovedparcellen for 6,300 Rdl. af Løjtnant Hans Rhuman Monrath. I 1803 ejedes den af P. Pedersen, hvis Enke solgte den til H. Chr. Thomsen, der flyttede Gaarden til dens nuværende Plads ved Landevejen. Hans Søn Jesper overtog Gaarden, og da dennes Enke var død i 1866, gik Gaarden med Datterens Giftermaal over til J. C. Petersen.

Slottet, hvis Borggaard oprindeligt laa Syd for Aaen, medens Ladegaarden laa Nord her for, beskrives i Synsforretning fra 1696 saaledes: I Borggaarden findes det store Stenhus med Fruerstue og Port, Lillehuset, Vesterhuset, Sønderhuset og Bryggerhuset i Øst. En Vindebro førte til Ladegaardens Sydside, og heri nævnes Vestre Hus med Lade og Stald, Øksenhuset i Nord, hvorved Porten og Faarestien i Øst. Voldstedet Nord for Aaen blev ødelagt, da det i 1862 blev gennemskåret af en Vej. I 1927 er der, under sagkyndig Ledelse, fremgravet forskellige Bygningsrester. Stuehuset, som nedbrødes i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede, skal have haft hvælvede Kældere.

Fra Vejle Museum.

Vejle Museum er opført i 1924 efter Tegning af Arkitekt N. E. Grue. Det bestaar af en større Midterhal, hvor der er Billedhuggerarbejder, og en Sidesal med Malerier. Museet er opført af Kunstforeningen for Vejle og Omegn med Tilskud fra Kommunen og Staten. Billedhugger N. Hansen-Jacobsen, der er født i Vejle, har skænket Museet alle sine større Skulpturer, dels i Original,

dels i Kopier. Foran Museet er der en aaben Plads med Springvand, i hvis Kumme er anbragt en stor Copi af N. Hansen-Jacobsen „Trolden, der vejrer Menneskekød“.

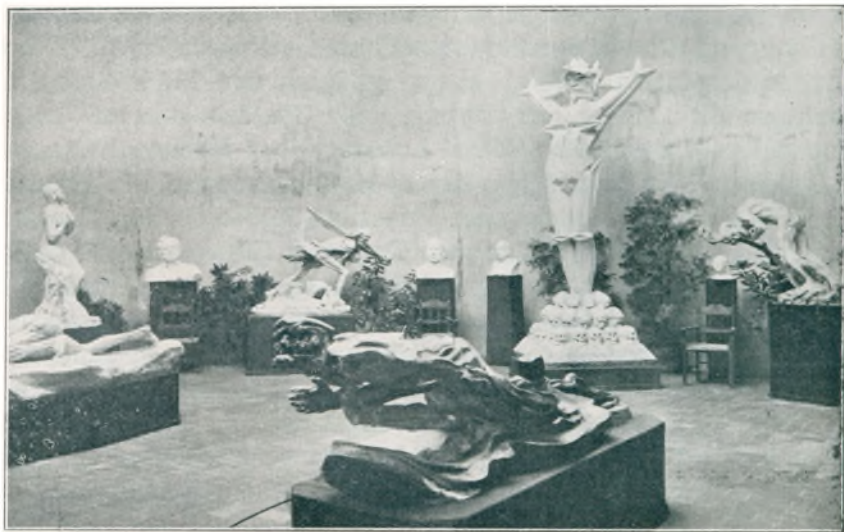
Vejle Byskole. Den gamle Skolebygning, der ligger ved Baungaardsvej, er bygget 1884 og selve Hovedbygningen i 1908. Skolen har 8 fortløbende Klasser og ca. 300 Elever.

Bakkely Skole er bygget 1891 og udvidet i 1908. Det er en 8-klasset Skole med 8 Lærere og ca. 300 Elever.

Skodborghus Skole er bygget 1908. Det er en 2-klasset Skole med ca. 40 Elever,

Th. Rudkjøbing, Overlærer, er født den 27. Juli 1892 i Ebeltoft som Søn af Bødkermester Rudkjøbing. Dimitteret fra Johnstrup Seminarium 1913, ansat som Lærer ved Nr. Alslev Realskole fra 1913—16, Bestyrer af Asaa Mellemskole fra 1916—17, Lærer ved Tørring kommunale Skolevæsen fra 1917—31, siden da Overlærer ved Vejle kommunale Skole.

M. Mortensen, Viceinspektør, er født den 28. September 1878 i Øster Nykirke Sogn som Søn af Gaardejer J. Mortensen og Hustru Kristine født Ibsen. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1905, ansat som Lærer i Vejvad fra 1906—07, i Binderup ved

Fra Vejle Museum.

Th. Rudkjøbing,
Overlærer.

A. Sørensen,
Lærer.

A. Knudsen,
Lærer.

L. E. Knudsen,
Lærer.

Nibe fra 1907--11, siden da Viceinspektør ved Vejen Byskole. Forstander for Vejen Handelsskole.

Axel Bache, Lærer, er født den 13. April 1880 i Hadsund som Søn af Handeltgartner Søren Bache og Hustru Clara født Hermansen. Sløjdlærerexamen 1908, deltaget i flere Kursus i Bogholderi, Tegning og Gymnastik, ansat som Lærer ved Vejen kommunale Skole siden 1911.

Alfred Sørensen, Lærer, er født den 4. August 1892 i Vejle som Søn af Smed P. A. Sørensen. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1913, ansat som Lærer ved Aars private Realskole fra 1913--14, i Ølgod fra 1914--19 og siden da Lærer ved Vejen kommunale Skole, Organist ved Vejen Kirke.

Andreas E. Knudsen, Lærer, er født den 14. Februar 1888 i Egtved Sogn. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1909, Lærer ved Holsted Efterskole fra 1909--11, siden da Lærer ved Vejen kommunale Skolevæsen, har været Bibliotekar ved Vejen Folkebibliotek fra 1916--21.

L. E. Knudsen, Lærer, er født den 23. Marts 1898 i Egtved Sogn. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1923, ansat som Lærer ved Nordborg Slots Efterskole fra 1. November 1923 til April 1924, Lærer ved Vejen kommunale Skole, fast ansat siden 1929, Lærer ved Teknisk Skole.

Svend Steffensen, Lærer, er født den 4. Maj 1894 i Jelling Sogn. Dimitteret fra Ribe Seminarium 1916, ansat som Lærer ved Vejen kommunale Skolevæsen siden 1919, Kirkesanger siden 1930.

H. K. Nissen, Lærer, er født den 19. April 1868 i Harte Sogn. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1891, ansat som Lærer ved Skodborghus Skole siden 1892.

Margrethe Villadsen, Lærerinde, er født den 1. Marts 1867 i Vejen. Privat uddannet, Haandgerningslærerinde ved Vejen kommunale Skolevæsen siden 1910.

S. Steffensen,
Lærer.

H. K. Nissen,
Lærer.

E. Pontoppidan,
Lærerinde.

K. Lauridsen,
Lærerinde.

Anna Sachmann, Lærerinde, er født den 6. December 1867 i Sindbjerg ved Herning. Privat uddannet, Haandgerningslærerinde ved Vejen kommunale Skolevæsen siden 1910.

Kirsten Lauridsen, Lærerinde, er født den 14. December 1868 i Vejen. Privat uddannet, ansat ved Vejen kommunale Skolevæsen siden 1891.

Friis Christoffersen, Lærerinde, er født den 10. November 1871 i Bække. Dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium 1904, ansat ved Vejen kommunale Skolevæsen siden 1904.

E. Pontoppidan, Lærerinde, er født den 5. Januar 1896 i Ølgod. Dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium 1917, ansat ved Vejen kommunale Skolevæsen siden 1921.

Helga Ravn, Lærerinde, er født den 16. Oktober 1904 i Jelling. Dimitteret fra Odense. Forskolelærerinde ved Vejen Vestermark Skole siden 1930.

Vejen Realskole er bygget af Fabrikant J. Lauridsen i 1900. Den begyndte sin Virksomhed den 1. September 1900 med Folketingsmand Slesbager som Bestyrer og med 33 Elever, men disses Antal voksede i Aarets Løb til 70. Skolen har fra 1904 afholdt almindelig Forberedelseseksamen. Den ejes af Skolebestyrer P. Hauge.

P. Hauge, Skolebestyrer, er født den 16. Maj 1875 i Gellerup ved Herning som Søn af Gaardejer Palle Fløe Andersen og Hustru Karen født Pedersen, gift 1906 med Karna Petersen. Lærereksamen fra Silkeborg Seminarium 1901, Lærer ved Vejen Realskole fra 1901—04, Kommunelærer i Kerteminde fra 1904—06, Realskolebestyrer ved Vejen Realskole siden 1909. Sogneraadmedlem fra 1921, Sogneraadformand siden 1925.

L. M. Pedersen, Lærer, er født den 4. August 1894 i Nordby paa Fanø. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1915, ansat som Lærer ved Vejen Realskole siden 1916, Lærer ved Vejen Handelsskole.

L. M. Pedersen,
Lærer.

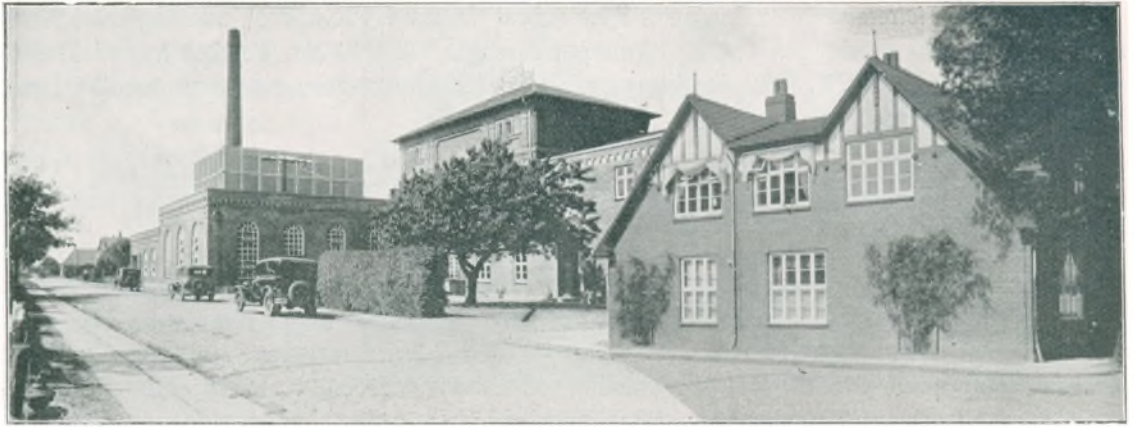
Vejen tekniske Selskab stiftedes den 5. November 1900 med følgende Bestyrelse: Fabrikant Lauridsen, Malermester C. Madsen, Muremester Høllund, Ingeniør Mortensen og Boghandler E. Carlsen. Selskabet oprettede Vejen tekniske Skole, der begyndte sin Virksomhed i et Par lejede Lokaler i Realskolen. Før den Tid havde der været undervist i Teknisk Aftenskole. I 1907 fik Skolen selvstændig Bygning, der kostede 20,000 Kr. Ved

Skolen er nu 7 Lærere og ca. 50 Elever. Teknisk Selskabs nuværende Bestyrelse bestaar af: Forstander S. Villadsen, Tømrermester M. Jensen, Tømrermester F. Nielsen, Malermester C. Nielsen, Tømrer H. P. Hansen, Direktør F. Olsen og Muremester Knudsen.

Vejen Handelsskole er stiftet i 1915. Den har lige

Den gamle Skolebygning.

Margarinefabriken „Alfa“.

siden sin Oprettelse haft lejede Lokaler i Teknisk Skole. Der undervises i Bogføring, Handelsregning, Handelslære, Handelskorrespondance og Dansk. Skolen begynder normalt den 1. September og slutter 1. Maj. Første Eksamen afholdtes i 1915. Tilsynet med Handelsskolen føres af Handelsforeningens Bestyrelse, hvis Formand for Tiden er Isenkræmmer Fr. Kasten. Skolens Forstander er Viceinspektør M. Mortensen.

Vejen Bibliotek indviedes i 1916 og blev af Direktør P. Lauridsen og Hustru overdraget til Vejle Kommune sammen med et Legat paa 5,000 Kr., hvoraf Renterne skal bruges til Bibliotekets Indkøb og Administration. Denne storstilede og smukke Gave vakte megen Opmærksomhed Landet over og blev af Professor Steenberg endog betegnet, som Danmarks smukkeste Bibliotek. Givernes Tanke var, at Biblioteket ikke mindst skulde faa Betydning for Ungdommen som et smukt Hjem, hvor Fritiden kunde tilbringes paa en god og sund Maade. Derfor blev alt sat ind paa at skabe et saa smukt, hyggeligt og harmonisk Interiør som muligt. Og dette lykkedes saa godt ved Indrettelsen af Biblioteket i en Villa, tilhørende Fotograf Poulsen, at man næppe andre Steder i Landet finder noget tilsvarende. Ved det første Møde, som Bibliotekets Bestyrelse afholdt i 1916, valgtes Direktør P. Lauridsen til Formand, og han har beklædt denne Post siden. Foruden Direktør Lauridsen bestaar Bibliotekets Bestyrelse af Sogneraadsformand, Realskolebestyrer P. Hauge, Direktør M. Koed, Stenhugger J. Chr. Jensen og Sognefoged N. M. Sørensen. I 1920 suppleredes Bibliotekets Bogbestand med Vejle Sognebogsamlings Bøger, som blev skænket til Biblioteket, foruden et Legat paa 2,000 Kr. Renterne af dette Legat skal anvendes til Indkøb af Litteratur omhandlende Topografi og Folkeminder. Foruden et meget stort Antal Besøgende paa Læsestuerne (ca. 20,000 Personer aarlig) benyttes Bibliotekets Bogbestand (ca. 7,000 Bind) overordentlig meget baade af Byens og Omegnens Befolkning.

I Bibliotekets første Tid var Udlaanet forholdsvis ringe, men allerede i 1918, var Udlaanet ca. 2,000 Bind, og nu udlaanes hvert Aar ca. 26,000 Bind til noget over 1200 Laanere. Bibliotekar er Hans Drewsen.

Hans Drewsen, Bibliotekar, er født den 25. December 1896. Studerede første Musik og tog Afgangseksamen fra Det kgl. danske Musikkonservatorium i 1917, paa Statens Biblioteksskole 1922, Elev ved Kalundborg Centralbibliotek 1290, Underbibliotekar samme Sted 1923, Bilibotekar ved Vejle Bibliotek siden 1. April 1930.

H. Drewsen,
Bibliotekar.

Vejen Elektricitetsværk er bygget af en privat Mand i 1903. Det overtoges af Kommunen i 1913 og udvidedes i 1922. Anlægget kostede 605,000 Kr. Værket har et Dieselmotoranlæg paa 900 HK, 1052 Lysforbrugere, 204 Kraftforbrugere og 68 til teknisk Brug. Dets Bestyrer er M. P. Hansen.

Mads Peter Hansen, Elektricitetsværksbestyrer, er født den 15. April 1885 i Vejen som Søn af Bygmester J. Hansen. Uddannet Mekaniker og Elektriker. Bestyrer paa Vejen Elektricitets- og Vandværk siden 1918.

Fabriken „Alfa“ i Vejen er grundlagt 1897 af nu afdøde Nationalbankdirektør, Landstingsmand Johs. Lauridsen, der med Tro paa Fremtiden gav sig i Kast med Opgaven, og Tiden har vist, at de Mænd — nemlig foruden Johs. Lauridsen, Professor la Cour, Askov, Hofapoteker Møller, Kolding, Justitsraad Clausen, Holsted, og Direktør P. Lauridsen, Vejen, der i sin Tid startede „Alfa“-Fabriken, saa rigtigt.

„Alfa“-Fabriken i Vejen voksede fra en lille Virksomhed hurtigt op, saa der gentagne Gange maatte foretages Udvidelser, og Fabriken er nu en af Landets største Margarinefabriker. Udviklingen har endvidere medført, at A/S Margarinefabriken „Alfa“ foruden Fabriken i Vejen nu har Fabriker i Esbjerg, Aalborg, Nykøbing F. og Rønne. Fabrikens Kraftanlæg kan præstere ialt ca. 1500 HK, der kræves nemlig en meget betydelig Energi for at give Margarinen den rigtige Konsistens og Smørbarhed. Kølemaskinen har en Kapacitet paa ialt 700,000 Kalorier pr. Time, og Køletromlerne, der er de mest interessante Maskiner i Fabriken, kan producere ca. 6,000 kg i Timen. Fabriken har eget Elektricitetsværk og eget Vandværk, bestaaende af flere artesiske Boringer. Af hygiejniske Grunde fornyes Luften flere Gange pr. Time i Fabrikationslokalerne med frisk og for Bakterier og Støv rensset Luft. Denne Rensning foregaar i et stort Luftrensingsanlæg, der kan yde op til 60,000 m³ pr. Time.

Endelig kan nævnes, „Alfa“-Fabrikerne er forsynet med et moderne kemisk bakteriologisk Laboratorium, hvor alle Raastoffer, der indgaar paa Fabriken, bliver nøje undersøgt. Fabrikens Leder er Direktør, cand. polyt. Olav Vang Lauridsen.

O. V. Lauridsen,
Direktør.

Olav Vang Lauridsen, Direktør, er født den 14. Maj 1879 paa Grønvang som Søn af Nationalbankdirektør Johannes Lauridsen og Hustru Maren født Olsen, gift 1907 med Gudrun Kristiansen, Datter af Landinspektør Kristiansen. Cand. polyt. 1905, Direktør for A/S Margarinefabriken „Alfa“ fra 1909, Medlem af sammes Bestyrelse siden 1916. Medlem af Forretningsudvalget for Ladelund Landbrugs- og Mælkeriskole, for A/S Eriksen og Christensen i Esbjerg, for A/S Valsemøllen i Esbjerg og for A/S Aalborg Eksportkompagni, Formand for A/S Tagpapfabriken Phønix i Vejen, Medlem af Bankraadet for Banken for Vejen og Omegn.

Fabriken „Phønix“ i Vejen er oprettet i 1907 af Nationalbankdirektør Johannes Lauridsen, Den 2. Juli anmeldtes Firmaet til Aktieselskabsregistret med en Aktiekapital paa 50,000 Kr., og allerede i November Maaned paabegyndtes Fabrikationen af Tagpap og Cementvarer. Kun et Par Aar efter maatte man skride til Udvidelse, men i 1911 var Fabriken ude for en større Ildsvaade, hvilket gav Anledning til yderligere Udvidelser. I 1912, da Direktør O. Vang Lauridsen blev Direktør for „Alfa“, valgtes N. Pedersen til Direktør, medens O. Vang Lauridsen blev Selskabets Formand. I 1918 udvidedes Aktiekapitalen til 100,000 Kr. Samme Aar udvidedes Arealerne ved Indkøb af Grunde mod Øst, og Aaret efter udvidedes Virksomheden til at omfatte tjærefri Tagpap, og der byggedes større Fabrikslokaler og Lagerrum. I 1922 udvidedes Aktiekapitalen til 200,000 Kr.

I 1927, da Direktør N. Pedersen døde, valgtes M. Koed til administrerende Direktør, og kort efter udvidedes Fabrikens Virksomhed med Optagelse af Fabrikation af Asphalt - Koldemulsion til Vejbelægning, og der byggedes Fabrik. I 1929 vedtoges det at bygge et Anlæg for Fremstilling af Vejtjære, og i 1930 fulgte nye Udvidelser. I 1931 lejede Fabrikken Dansk Vejmaterialefabrik i Frederikssund, og i 1932 startedes Akts. Fyns Vejmaterialefabrik i Odense, hvori „Phønix“ er interesseret med Halvdelen af Aktiekapitalen. Fabrikens Leder er Direktør M. Koed.

Vejen Brugsforening.

M. Koed,
Direktør.

M. Koed, Direktør, er født den 8. Juli 1887 i Refsing i Gjesten Sogn som Søn af Boelsmand Chr. Koed og Hustru Karen Marie født Jacobsen, gift 1912 med Ingeborg Petersen, Datter af Gaardejer Jørgen Petersen. Præliminæreksamen fra Vejen Realskole 1904, Kontorist paa Margarinefabriken Alfa Akts. fra 1904—07, Kontorist paa Tagpapfabriken Phønix fra 1908—15, Forretningsfører fra 1915—25, Direktør siden 1925. Formand for Borgerforeningen fra 1919—29, Medlem af Bestyrelsen for Kunstforeningen for Vejen og Omegn, Revisor i Haandværkerforeningen og Akts. Th. Petersens Maskinfabrik i Vejen, Sogneraadmedlem siden 1928, Medlem af Bestyrelsen af det kommunale Bibliotek.

Vejen Brugsforening oprettedes ved et Møde, der blev holdt den 28. Januar 1872. Initiativet til Foreningens Oprettelse udgik fra 4 Mænd, nemlig J. P. Jørgensen, P. Lauridsen, Grønvang, P. Schmidt, Baungaard, og Terman Blok. Disse 4 Mænd valgtes til Foreningens første Bestyrelse med Schmidt som Formand. Der indtegnedes straks 43 Medlemmer. Foreningens første Butik indrettedes i Niels Herman Hansen Friis Storstue, og Lejen var 37 Rdl. 3 Mk. aarlig. Den 14. Marts 1875 besluttedes det at opføre egen Bygning, og i Løbet af Sommeren virkeliggjordes Ideen, og Bygningen var færdig til Indflytning den 1. November 1875. Her havde Foreningen saa til Huse i de kommende Aar, og i 1902 blev der bygget til den søndre Ende af Huset, og i 1908 ombyggedes Butiken, og der tilbyggedes 2 Kviste, hvilket kostede 1828 Kr. I 1913 udvidedes Butiken igen, men i nævnte Aar brændte Ejendommen, og den 13. Februar 1914 blev der holdt Rejsegilde paa den nye Bygning. Af Uddelere kan vi nævne: Hans Nielsen Lundgaard, der virkede fra Oprettelsen og til 1. April 1874 og igen fra 1. Marts 1879 til 1. November 1885, Lærer Frederik Martin Kristensen fra 1. April 1874 til 1. Maj 1875, Kommis Hans Jørgen Jørgensen fra 1. Maj 1875 til 1. November 1878, Peder Jakobsen Pedersen fra 1. November 1885 til 1909, Herluf Vinderslev fra 1909 til 1919, Johannes Strøm fra 1920.

Foreningen tæller nu ca. 600 Medlemmer, og dens Omsætning var i 1931 paa 319,000 Kr. Foreningens Formand er Forstander J. K. Madsen, Baungaard, og dens Uddeler er A. C. Nimm.

Vejen Vestermark Brugsforening er oprettet i 1897. Den har ca. 60 Medlemmer, og dens Omsætning var i 1931 paa 42,000 Kr. Foreningens Formand er P. Jørgensen, og dens Uddeler er G. Jensen.

A. C. Nimm,
Uddeler.

A. C. Nimm, Uddeler, er født den 20. Marts 1900 i Vestervig Sogn i Thisted Amt og har været Uddeler ved Vejen Brugsforening siden 1930.

G. Jensen, Uddeler, er født den 19. Juli 1903 i Sdr. Bjært Sogn i Vejle Amt og har været Uddeler ved Vejen Vestermarks Brugsforening siden 1929.

G. Jensen,
Uddeler.

Vejen Haandværkerforening er oprettet den 10. Marts 1872 med Smed Johansen som første Formand. Foreningens Formaal er bl. a. at støtte gamle Haandværkere og deres Enker samt Teknisk Skole. Foreningens nuværende Formand er Muremester J. Andersen.

Frands Nielsen, Brandinspektør, er født den 29. Maj 1880 i Hylke Sogn som Søn af Skrædermester S. Nielsen, gift med Caroline Jensen. Uddannet som Tømrer, Tømrermester i Vejen siden 1911, Brandinspektør for Vejen Kommune siden 1930, Medlem af Bygningskommissionen og Maskintilsynsmand for Vejen.

F. Nielsen,
Brandinspektør.

A. Schmidt,
Centralbestyrerinde.

Aage Bergenstorf,
Landbetjent.

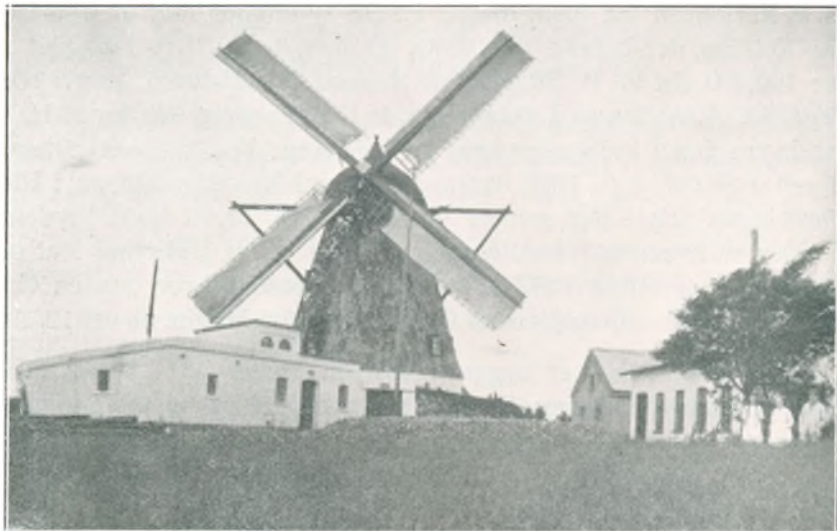
Astrid Schmidt, Centralbestyrerinde, er født den 16. Februar 1907 i Vejen som Datter af afd. Guldsmed J. Schmidt og Hustru. Bestyrerinde ved Vejen Telefoncentral siden 1931.

Aage Gandrup Bergenstorf, Landbetjent, er født den 26. December 1900 i Holsted som Søn af Landbetjent Hans Frederik Bergenstorf og Hustru Pouline født Gandrup, gift 1927 med Petra Wittendorff Petersen, Datter af Hotelejer P. Petersen i Ribe. Konstitueret som Politibetjent i Ribe Købstads Politi den 12. Oktober 1922, fast ansat den 1. November 1923, fra 1. Maj 1932 konstitueret som Landbetjent i Vejen.

Medlemmer af Vejen Sogneraad er: Realskolebestyrer P. Hauge, Formand, A. J. Andersen, Næstformand, Husmand Chr. Christensen, Tømrer H. P. Hansen, Stenhugger J. Chr. Jensen, Direktør M. Koed, Fru G. V. Lauridsen. Skrædersvend L. C. Nielsson, Skomagermester J. Poulsen, Gaardejer N. Stampe og Snedkermester S. Willadsen.

LÆBORG SOGN omgives af Vejen, Malt, Brørup, Lindknud, Bække og Gjesten Sogne. I Sognet findes Læborg Kirke samt Byerne: Gammelbye med Brugsforening og Mølle, Nyby med Skole, Forsamlingshus og Brugsforening, Drostrup samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse og Hovedgaarden Hundsbæk.

Læborg har Tingsted i Holsted og hører under Gørding-Malt Herreders Retskreds, Ribe Købstads Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Lægekreds, Andst m. fl. Herreders Skattekreds, Malt Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 22. Lægd.

Gammelby Mølle før 1921.

Læborg Kirke bestaar af Apsis, Kor og Skib samt Taarn mod Vest og Vaabehus mod Nord. Apsis med Halvkuppelhvælv, Kor og Skib er fra romansk Tid og bygget af Granitkvadre paa Dobbeltsokkel. Kor og Skib har Bjælkeloft. Flere Vinduer ligesom Syddøren og en Dør paa Korets Sydside ses tilmurede. I den senere Middelalder tilføjedes det lave Taarn og Vaabehuset, der begge er af Mursten. Under en Storm i 1818 faldt den øverste Del af Taarnet ned, og det mistede sin Hvælvning. Altertavlen er i 1868 flyttet hertil fra Vejen Kirke, hvor den har hørt til et Epitafium. Prædikestolen er istandsat 1783 af Chr. Lautrup.

Hundsbæk tilhørte i 1390 Mattis Christensen, som 1392 solgte den til Henneke Limbek til Tørring. Hans Søn Claus Limbek afhændede Hundsbæk i 1407 til Dronning Margrete. 1501 var Asser Brok Lensmand her, i 1517 Hans Breide og fra 1519 Hans Johansen (Lindenov). Den lagdes derefter under Skodborghus, sammen med hvilken den allerede i 1517 var bortforlenet. Kong Hans opholdt sig ofte paa Hundsbæk for Jagtens Skyld, ligesom Kong Christian II og Kong Frederik I har været her. Kong Frederik II, der samlede Kronens Ejendomme omkring Kolding og Vejle, mageskiftede i 1578 Hundsbæk med 1 Mølle og 32 Gaarde mod Damsgaard i Starup Sogn til Fru Bege Clausdatter. Ved Skiftet efter hende købtes Hundsbæk i 1614 af Erik Juel, efter hvis Død i 1657 den blev udlagt til Kreditorerne og „nedbrudt og forødt“ under Svenskekrigen, i hvilken Krig Sognet led meget. En Del af den ejedes senere af Raadmand i Viborg Bertel Jensen Dons til Viskumgaard, der havde faaet den som Udlæg for Gæld, og hvis Enke Anna Tornsdatter i 1680 solgte en Part paa 10 Tdr. Hartkorn til Herman Frans v. Schwanewede til S. Vosborg, som samme Aar købte en anden Part af Borgmester i Vejle Claus Svane. Andre Dele tilhørte Jørgen Juul til Agersbøl, Admiral Niels Juel, Niels Steffensen Krag og Jørgen Skeel Due til Sønderkov, som igen samlede den og opførte Bygninger paa Gaarden, der havde ligget øde siden Krigen. Arvingerne efter Due skødede i 1707 for 2651 Rdl. til Forpagter Palle Christensen, der igen skødede den til Peder Christensen Thonboe. I 1747 ejedes Gaarden af Hans Adolf Paulsen, og i 1752 solgtes den ved Auktion til Peder Poder til Skovgaard i Tørrild Herred. Han skødede i 1764 for 3990 Rdl. Gaarden til Jens Lassen fra Sneumgaard. Lassens Familie ejede Hundsbæk til op i det 19. Aarhundrede. Den var da delt i to Halvgaarde, der efterhaanden kom paa forskellige Hænder, indtil den i 1863 solgtes af H. H. C. Lautrup til Estrup og Kroejer Niels Villumsen for 28,000 Rdl. til

N. F. E. Hansen fra København. I 1878 overtoges den af Kommissionær Math. Johansen fra Kolding, der betalte 78,000 Kr. for den, men i 1879 udlagdes den ved Tvangsauktion for 100,000 Kr. til P. Brødsgaard Hansen i Vranderup, som i 1885 mageskiftede den til Detaillist A. Andersen i Odense, som i 1887 solgte den for 104,000 Kr. til Harald Schultz, fra hvem den i 1888 atter kom til Andersen. Fra 1889—96 tilhørte den Knud Andersen, derefter Svarre, og i 1897 overtoges den af Kreditforeningen i Ringkøbing for 41,000 Kr. Foreningen solgte den samme Aar for 60,000 Kr. til H. M. Frydendahl.

Den nuværende Hovedbygning bestaar af en Midterfløj i et og to Sidefløje i to Stokværk. Den er opført i 1877. Det gamle Voldsted, hvor den en Gang anselige Gaard har staaet, og som var omgivet af Grave, blev ved Midten af det 19. Aarhundrede helt jævnet.

Gammelby Mølle er bygget i 1896 af Møller A. C. Thomsen. Den er udvidet i 1921 med et større Lagerrum; Drivkraften er en 20 HK Motor. Møllen ejes af M. Baagø.

M. Baagø,
Møller.

F. Rasmussen Astrup,
Førstelærer.

J. S. Grauslund,
Lærer.

Magnus Baagø, Møllejer, er født den 11. September 1895 i Gammelby og har ejet Møllen siden 1920.

Læborg Skole er bygget i 1901. Den er 4-klasset og har ca. 90 Elever.

Nyby Skole er bygget i 1904, udvidet 1919 og 1922. Det er en 3-klasset Skole med ca. 50 Elever.

F. Rasmussen Astrup, Førstelærer er født den 14. Juni 1883 i Løvind Sogn. Dimitteret fra Gedved Seminarium i 1904, ansat som Førstelærer ved Læborg Skole siden 1907.

M. Schmidt Sørensen, Andenlærer, er født den 18. Marts 1896 i Skørping. Dimitteret fra Nexø Seminarium i 1915, ansat som Lærer ved Læborg Skole siden 1922.

Laura Jacobsen, Forskolelærerinde, er født den 15. August 1878 i Læborg Sogn. Privat uddannet, ansat som Forskolelærerinde ved Læborg Skole siden 1901.

A. Andersen,
Sognefoged.

Jens Sørensen Grauslund, Lærer, er født den 3. Juni 1900 i Vejlbj Sogn i Vejle Amt. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium i 1923, ansat som Lærer ved Nyby Skole siden 1926.

Anders Andersen, Sognefoged, Amdsraadsmedlem, R. af D., er født den 20. Januar 1869 i Birkende Sogn som Søn af Gaardejer K. Andersen og Hustru Karen. Sognefoged siden 1. Oktober 1906, Amdsraadsmedlem siden 1916, Skatteraadsformand siden 1923, Formand for Vejen Sparekasse siden 1915.

H. Hummelgaard,
Uddeler.

Gammelby Brugsforening er oprettet i 1891. Den har ca. 50 Medlemmer, og dens Omsætning var i 1931 ca. 80,000 Kr. Foreningens Formand er Proprietær H. M. Fryden-dahl, og dens Uddeler er C. Schlütter, der har været Uddeler siden 1923.

Nyby Brugsforening er oprettet i 1898. Den har ca. 90 Medlemmer, og dens Omsætning var i 1931 ca. 76,000 Kr. Foreningens Formand er Peter Elbæk, og dens Uddeler er Søren Nedergaard Pedersen, der har været Uddeler siden 1929.

Læborg Brugsforening er oprettet i 1907. Den har ca. 70 Medlemmer, og dens Om-sætning var i 1931 ca. 60,000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer Hans Bundgaard, og dens Uddeler er Hans Hummelgaard, der er født den 9. December 1897 i Bække Sogn og har været Uddeler i Læborg siden 1923.

Medlemmer af Læborg Sogneraad er: Gaardejer M. Fink, Formand, Enkefru M. Bundgaard, Gaardejer P. Elbæk, Gaardejer J. Engelbrecht, Bygmester H. Henriksen, Husmand A. Langkilde og Gaardejer S. Olesen.

GØRDING HERRED

Gørding Herred begrænses mod Øst af Malt Herred, mod Syd af Ribe Herred, fra hvilket det tildels skilles ved Kongeaen, mod Vest af Vesterhavet og mod Nordvest af Skads Herred.

Det samlede Areal udgør 25,224 ha, og Indbyggerantallet var i 1925 ca. 10,817.

I Herredet ligger følgende Sogne: Aastrup, Gørding, Vejrup, Darum, Bramminge, Vilslev, Hunderup og Jernved.

ASTRUP SOGN omgives af Vejrup, Holsted, Lindknud og Faaborg Sogne. I Sognet findes Byerne: Aastrup med Kirke, Præstegaard, Skole, Filial af Vejen Bank og Mølle, Terpling, Tvile med Skole, Glejbjerg med Forsamlingshus, Brugsforening, Mølle og Andelsmejeri, Glejbjerg Stationsby med Missionshus, Spare- og Laanekassen for Aastrup Sogn, Afholdshotel, Andelselektricitetsværk og Jernbanestation samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Aastrup har Tingsted i Holsted og hører under Gørding-Malt Herreders Retskreds, Ribe Købstads Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Lægekreds, Ribe Skattekreds, Malt Herreds Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds 18. Lægd.

Aastrup Kirke bestaar af Kor og Skib samt Taarn, der vender mod Vest. Kor og Skib er fra den romanske Tid og bygget af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant og har begge Bjælkelofter. Begge Døre ses tilmurede. Paa Korets Sydside har der ogsaa

L. Pedersen,
Sognepræst.

været en Dør, og flere af de oprindelige Vinduer ses nu tilmurede. Korbuen er sjældent smuk og har profilerede Kragebaand. I den senere Middelalder tilføjedes Taarnet, der er bygget af Mursten, og det ombyggedes i 1797, efter at en Del af det var nedstyrtet. Det hvælvede Taarnrum blev ved en Restaurering i 1866 omdannet til Forhal, og et Vaabenhus mod Syd nedbrødes. Altertavlen er fra omkring 1600, medens Malerierne er fra det 18. Aarhundrede, paa Topstykket er et lille sentgotisk Krucifiks. Døbefonten er af Granit i romansk Stil, og Prædikestolen, der er smukt udskaaret, er fra ca. 1560 med en noget yngre Himmel.

Laurits Pedersen, Sognepræst, er født den 3. August 1866 i Lild Sogn i Thisted Amt som Søn af Møller Niels Pedersen og Hustru Karen Marie født Larsen, gift med Anna Margrethe Clausen. Skolelærereksamen fra Ranum Seminarium 1888, Lærer i Øland 1888, i Hansted fra 1889—91, cand. theol. fra Trinitatis Præsteseminarium Blair, Nebs. U. S. A. 1894, fra 1894—1920 dansk Præst i Chicago, fra 1920—21 Hjelpepræst i Gjern-Skannerup, 1921 Sognepræst i Aastrup-Starup. Fra 1894—1912 Redaktør eller Medredaktør af „Dansk luthersk Kirkeblad“, fra 1913—19 Redaktør af „Missionsbladet“ og „Budbæreren“, fra 1907—20 Formand (Provst) for Illinois Kreds af „Den forenede danske evangelisk luthersk Kirke i Amerika“, Medlem af Bestyrelsen for Chicago lutherske Bibelskole og for Chicago skandinaviske Jødemission samt Sekretær i Udvalget for „Den forenede Kirke“s Ungdomsarbejde, Herredsrepræsentant for „Kirkesagens Venner“, Bestyrelsesmedlem i D. M. S. Sydvestjyllands Kredsforbund.

Glebjerg Brugsforening er oprettet i 1892. Foreningen har ca. 225 Medlemmer, og dens Omsætning var i 1931 ca. 156.000 Kr. Dens Formand er Gaardejer N. J. Nielsen, og dens Uddeler er Chr. Nørskov, der er født den 11. November 1889 i Ulbjerg Sogn i Viborg Amt og har været Uddeler ved Glebjerg Brugsforening siden 1917.

Niels Peder Nielsen, Sogneraadformand, er født den 4. Januar 1871 i Aastrup som Søn af Gaardejer Christen Nielsen og Hustru Mette Kirstine født Nielsen, gift 1897 med Marie Andersen. Uddannet ved Landvæsenet, Gaardejer siden 1894, Formand for Hedebruget, Kasserer for Elektricitetsværket, Medlem af Bankraadet for Vejen Bank, Medlem af Sogneraadet og Sogneraadformand siden 1925.

Medlemmer af Aastrup Sogneraad er: Gaardejer N. P. Nielsen, Formand, Gaardejer N. B. Sørensen, Tvile, Gaardejer Chr. J. Hansen, Husmand Chr. Th. Holm, Gaardejer J. Iversen, Husmand Kr. Jensen, Gaardejer Kr. Kalleisen og Gaardejer Chr. Th. Thomsen.

GØRDING SOGN omgives af Vejrup, Bramminge, Hunderup og Jernved Sogne samt Malt Herred. I Sognet findes Byerne: Gørding med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Missionshus, Kro samt Vandmølle. Gørding Stationsby med Skole, Apotek, Gørding og Omegns Sparekasse, Filialer af Varde og Vejen Bank, Hotel, Afholdshotel, Mølle, Brugsforening, Andelsmejeri, Elektricitetsværk samt Jernbanestation, Ajke, Hesselund, Bjerndrup med Forskole, Lovrup med Skole, Straarup med Skole, Tange, Bøl med Andelsmejeri og Mølle, Ilsted med Skole samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Gørding har Tingsted i Holsted og hører under Gørding-Malt Herreders Retskreds, Ribe Købstads Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Lægekreds, Ribe Skattekreds, Varde Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 14. og 15. Lægd.

Gørding Kirke er en højtliggende og anselig Kirke, der bestaar af Kor og Skib, et Taarn, der vender mod Vest, og et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Kor og Skib er fra den romanske Tid og bygget af Granitkvadre paa Dobbeltsokkel, undtagen en Del af Skibets Nordside, der er af Tuf. Kor og Skib har Bjælkeløft. Flere af de oprindelige Vinduer er bevarede, og et af disse har Bladornamenter paa Overliggeren. I den senere Middelalder tilføjedes Taarnet med Hvævl og Vaabenhuset, der er af Mursten. Over Vaabenhusdøren er en udhuggen Granitoverligger med tagformet Afslutning, uden Tvivl fra den oprindelige Syddør. Altertavlen er fra Kong Christian IVs Tid og Malerierne er fra det 18. Aarhundrede. Døbefonten er romansk og af Granit med ejendommelige Sløjfer udhugne paa Foden. Prædikestolen er fra 1622 med Fru Margrethe Krags Vaaben og Navnetræk paa Himlen.

Gørding Kirkes Vaabenhus.

Varho har været en Hovedgaard, der i 1498 og 1528 tilhørte Ove Skram til Hammergaard, som vistnok har oprettet den til Hovedgaard. Den overtoges derefter af Sønnen Palle Skram, der som Ejer efterfulgtes af sin Hustru Karen Skovgaard, hun overlod Gaarden til Sønnen Ove Skram. Hans Søstre, Jomfruerne Anne og Kirstine Skram, overtog derefter Gaarden, der senere overgik til deres Moster, Jomfru Anne Skovgaard, hvorefter kommer dennes Halvsøster, Jomfru Margrethe Skovgaard til Sanderumgaard. Efter hendes Død i 1615 tilfaldt Varho hendes Halvsøstres Sønner, Anders og Jakob Skram til Dejgbjerglund og Ove Urup til Ovesholm, hvilke to sidste i 1617 solgte deres Parter til Christen Krag til Sønderris, der i 1618 solgte den til Jomfru Margrethe Krag, som i 1627 blev gift med Erik Bille til Vestergaard, der med hende fik Varho. Hun døde i 1648, og i 1650 solgte hendes Brodersøn Erik Krag og hans Søskende Gaarden til Christen Lange til Hesselmed, som i 1652 afhændede den til Er. Krag til Kærgaard. Hans Enke, Vibeke Rosenkrantz, skødede i 1686, for at dække en Gæld paa 3,000 Rdl. med Renter, Varho til Vibeke Jensdatter, som i 1687 opsagde Gaardens Frihed. Derpaa ejedes den af hendes Svigersøn Konrektor Peder Terpager og hans Søn Præsten Lars Terpager. I 1772 skødedes den for 4,000 Rdl. til Borgmester i Ribe Justitsraad Peder Fridsch, hvis Søn Stiftsfysikus A. F. Fridsch ifølge hans Testamente fik Gaarden for 5,000 Rdl. Derefter deltes Varho i 2 Gaarde, af hvilke den ene kom til Wendsel Sørensen og var i hans Slægts Eje indtil 1898. Den ejes nu af Mads Laugesen.

Gørding Skole er bygget i 1910. Det er en 7-klasset Skole med ca. 260 Børn, 7 Lærere og 1 Vinterlærerinde. Skolens Førstelærer er Martin Jespersen.

Lourop Skole er bygget i 1914 og dens Gymnastiksal i 1929, Skolen er 2-klasset og har ca. 60 Elever, der undervises af en Lærer og Lærerinde.

Gørding By-Kro.

Ilsted Skole er oprettet i 1895. Det er en 2-klaset Skole med Lærer og Vinterlærerinde.

Gørding By-Kros Stuehus er opført i 1853, og Gaarden, der hører dertil, er bygget nogle Aar senere. Den nuværende Ejer Gaardejer Chr. Hansen Warming overtog Kroen i 1929. Til den hører 33 Td. Land.

Hotel „Gørding“ er opført i 1874 af

Jørgen Bolding og senere ombygget og restaureret. Hotellet ligger lige ved Stationen og er hyggeligt indrettet. Det rummer foruden Restaurationen Selskablokaler og en Festsal med fast Scene. Det indehaves af Chr. Christensen.

E. Radmer, Førstelærer, er født den 2. Januar 1901 i Holbæk. Dimitteret fra Johnstrup Seminarium i 1922. Førstelærer ved Lovrup Skole siden 1. Maj 1932.

Elisabeth Pedersen, Lærerinde, er født den 19. Oktober 1885 i Harboøre. Dimitteret fra Horsens Kvindeseminarium 1912. Lærerinde ved Lovrup Skole siden 1. September 1914.

J. C. Pedersen, Lærer, er født den 15. November 1867. Dimitteret fra Blaagaard Seminarium 1890, Lærer ved Ilsted Skole siden 1900.

Christian Hansen Warming, Kroejer og Gaardejer, er født den 29. September 1892 i Rurup i Branderup Sogn.

Christian Christensen, Hotelejer, er født den 8. Oktober 1877 i Holsted som Søn af Bagemester P. N. Christensen.

Gørding Brugsforening er stiftet i 1914 med ca. 40 Medlemmer. Den har nu ca. 270 Medlemmer, og dens Omsætning var i 1931 paa ca. 145,000 Kr. Foreningens Formand er P. K. Pedersen, og dens Uddeler er A. P. Ibsen.

E. Radmer,
Førstelærer.

J. C. Pedersen,
Lærer.

Chr. H. Warming,
Kroejer.

Chr. Christensen,
Hotelejer.

Gørding Haandværkerforening oprettedes 25. Marts 1892, og dens første Bestyrelse bestod af: Murer H. P. Hansen, Formand, Sognefoged, Snedker L. F. Jensen, Kasserer, Skomager P. J. Hansen, Næstformand. I Januar 1896 paabegyndtes Undervisningen i Aftenskolen, og der afholdtes maanedlige Foredrag. Foreningen har løst mange Op-gaver til Fordel for

Hotel Gørding.

Gørding By, dels alene og dels i Forening med Borgerforeningen. Foreningens Medlems-tal andrager for Tiden 40. Dens nuværende Bestyrelse bestaar af: Bagermester Risom, Formand, Sadelmager P. A. Poulsen, Næstformand, Skomagermester C. M. Vind, Kasserer, Skrædermester A. Steffensen og Tømrermester I. Theisen.

Gørding Sogns Sygekasse er stiftet i 1900 og blev statsanerkendt den 1. Maj samme Aar. Den har ca. 1100 Medlemmer. Foreningens første Formand var Lærer A. Andersen og nuværende Formand er V. Peetz.

Gørding Andelselektricitetsværk er oprettet i 1907 som en privat Institution, men i 1920 solgtes det til Beboerne i Gørding for 75,000 Kr. Værket brændte i Oktober 1930, og et nyt opførtes og stod færdig til Brug i September 1931. Værkets Bestyrer er Th. Andersen.

Severin Terpager, Stationsforstander, er født den 30. April 1880 som Søn af Gaard-ejer H. Terpager, Gejsing, Andst Sogn. Ansat ved D. S. B. den 1. April 1898, Assistent 1. April 1900, fra 1. Oktober 1909 til 1. April 1925 Assistent i Middelfart, fra 1. Maj 1925 til 1. December 1930 Trafikkontrollør i Lunderskov, fra 1. December 1930 Stationsforstan-der i Gørding. Medlem af Middelfart Ligningskommission fra 1913—25, Formand for Mid-delfartskredsens radikale venstre fra 1923—25, Folketingskandidat for det radikale venstre i Fredericiakredsen 1924 og 1926 og i Vonsildkredsen 1929, Medlem af Jernbaneforenin-gens Hovedbestyrelse fra 1915—25.

S. Terpager,
Stationsforstander.

M. Tranberg,
Distriktsjordemoder.

V. Peetz,
Sygekasseformand.

Marie Tranberg, Distriktsjordemoder, er født den 20. Marts 1893 i Tønder Amt, tog Jordemodereksamen fra Rigshospitalet i 1922 og har praktiseret som Distriktsjordemoder i Gørding Sogn siden 1926.

A. P. IBSEN, Uddeler, er født den 19. Oktober 1882 i Faaborg Sogn og har været Uddeler i Gørding Brugsforening siden 1917.

Vilhelm Peetz, Sygekasseformand, er født den 25. Juli 1864 i Gørding. Har siddet i Sygekassens Bestyrelse siden 1905, været dens Kasserer siden 1906 og dens Formand siden 1908.

Medlemmer af Gørding Sogneraad er: Gaardejer J. M. Lauridsen, Formand, Gaardejer B. Bennedsen, Læge J. K. Jensen, Gaardejer A. Kruse, Gaardejer M. Madsen, Fabrikant J. Nielsen, Kreditforeningsrepræsentant P. K. Pedersen, Sygekasseformand W. Peetz og Husmand H. P. Reppien.

VEJRUP SOGN omgives af Gørding, Holsted, Aastrup, Faaborg, Grimstrup, V. Nykirke og Bramminge Sogne.

I Sognet findes Byerne: Nørre-Vejrup med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Missionshus, Vejrup Sogns Spare- og Laanekasse, Kro, Mølle, Andelsmejeri og Jernbanestation, Sdr. Vejrup, Vester Vejrup med Skole, Grisbæk og Bækmark samt nogle Samlinger af Huse og Gaarde.

Vejrup har Tingsted i Holsted og hører under Gørding-Malt Herreders Retskreds, Ribe Købstads Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Læge- og Skattekreds, Varde Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds 17. Lægd.

Vejrup Kirke er kun lille og bestaar af Kor og Skib, der har fladt Loft. Den oprindelige Kirke menes at have været opført af Tuf og Granitkvadre, medens den nuvæ-

Vejrup vestre Skole.

af Granit, og Alterbordspanel og Prædikestol er i tidligere Renæssancestil.

værende Bygning, der er af røde Munkesten, vistnok er opført i den senere Middelalder. Mod Syd ligger et Vaabenhus, der er opført i Nutiden og bygget af Mursten. En stor, rundbuet Blinding i Vestgavlen kunde tyde paa, at Kirken har haft Taarn. Altertavlen er fra 1902 og bærer et Maleri, der forestiller „Abraham paa Vej til Offerstedet med Isak“. Den gamle Altertavle hænger i Skibet. Døbefonten er

Herredets Tinghus var fra 1747 til 1811 ved Lille-Endrup og fra 1829—45 holdtes Tinget ved Vejrup Kro.

Vejrup vestre Skole laa oprindeligt i Grisbæk, men flyttedes i 1902 til sin nuværende Plads. Det er en 3-klaset Skole med ca. 65 Elever, Førstelærer og Lærerinde.

J. Iversen,
Amdsraadsmedlem.

L. Nielsen,
Førstelærer.

K. Iversen,
Lærerinde.

L. Jensen,
Lærer.

Iver Iversen, Amdsraadsmedlem, er født 2. September 1864 som Søn af Gaardejer Bened Iversen, N. Vejrup, og Hustru Else, f. Thøgersen, gift 1893 med Mette Jørgensen. I 1888—89 Elev paa Jelling Seminarium, men afbrød Seminarieuddannelsen grundet paa Sygdom og kom derefter til Landvæsenet. Medlem af Gørding-Vejrup Sogneraad fra 1900—1906. Efter Kommuneadskillelsen Medlem af Vejrup Sogneraad fra 1909, fra 1913—21 Sogneraadets Formand, fra 1922 Medlem af Ribe Amdsraad.

Leonard Nielsen, Førstelærer, er født den 27. Februar 1906 i Vesterø Sogn paa Læsø og dimitteret fra Tønder Seminarium i 1927. Førstelærer ved Vejrup vestre Skole siden 1. August 1931.

Kirstine Sofie Iversen, Lærerinde, er født den 9. Oktober 1888 i Værum-Ørum Sogn og dimitteret fra Gedved Seminarium i 1914. Lærerinde ved Vejrup vestre Skole siden 1. Marts 1921.

Laust Jensen, Førstelærer og Organist, er født den 6. August 1878 som Søn af Gaardejer Mads Jensen og Hustru Mariane, f. Poulsen, gift 1906 med Anna Laura Lund. Uddannelse paa Seminarium og Kursus. Medlem af Menighedsraadet og Kirkeværge.

Medlemmer af Vejrup Sogneraad er: Gaardejer J. Lambertsen, Sogneraadformand, Gaardejer C. J. Christensen, Husmand J. C. Iversen, Gaardejer N. Nielsen, Møller A. M. Schmidt, Gaardejer S. Sørensen og Gaardejer M. Thomsen.

DARUM SOGN omgives af Hunderup og Vilslev Sogne, Vesterhavet og Sneum Sogn. I Sognet findes Byerne: Store-Darum med Kirke, Præstegaard, Skole, Pøgeskole, Afholdshotel med Forsamlingshus, Brugsforening, Mølle og Andelsmejeri, Lille-Darum og nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Darum har Tingsted i Bramminge og hører under Ribe Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds 11. Lægd.

Darum Kirke er en langagtig Kirke, der er indviet til Skt. Laurentius, og den bestaar af Kor og Skib, et Taarn, der vender mod Vest, og et Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er begge forlængede, men deres oprindelige Parti er fra den romanske Tid. Koret er af Granitkvadre og Skibet af Tuf med Lisener og Buefrise paa profileret Sokkel af Granit. Kirken har oprindeligt haft Apsis, men denne er nedbrudt, og Koret forlænget mod Øst. Skibets vestlige Del er vistnok en Forlængelse bygget af Munkesten. Skibet har fladt Loft og Koret 2 Fag Krydshvælvinger med Dværgsøjler i Hjørnerne, hvilket antagelig stammer fra det 13. til 14. Aarhundrede. I Skibets Vestparti findes paa Nordsiden en tilmuret, spidsbuet Dør. Taarnet, der har hvælvet Underrum og Pyramidetag, samt Vaabehuset er opførte af Munkesten i Middelalderens Slutning. Altertavlen er fra det 17. Aarhundrede med Anvendelse af ældre Figurer og med Alterbillede fra 1918. Granitdøbefonten er romansk med Arkadebuer paa Kummen og Hoveder paa Fodens Hjørner samt Himmel med Aarstallet 1652. Prædikestolen er fra det 17. Aarhundrede og bærer Billeder af Evangelisterne.

Helge Rasmussen, Pastor, er født den 12. Januar 1896 paa Frederiksberg som Søn af Skibsfører Anders Rasmussen og Hustru Hansine Christiane Katinka, født Krogh, gift med cand. theol. Xenia Kristine Marie Nørbech. Student fra Frederiksberg Gymnasium 1916, cand. theol. 1922, Sognepræst i Darum samme Aar.

A. Mikkelsen,
Lærer.

Darum Markskole er bygget i 1901. Det er en 2-klaset Skole med ca. 40 Elever.

A. Mikkelsen, Lærer, er født 1898 i Herning og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1926. Lærer ved Darum Markskole siden 1929.

Darum Andelsmølle blev flyttet fra Tarm og til Darum i 1854. Møllen drives af en 19 HK. Motor.

Alfred Larsen, Møllebestyrer, er født den 8. Marts 1894 i Sejrslev Sogn og har været Bestyrer ved Darum Andelsmølle siden 1923.

Medlemmer af Darum Sogneraad er: Gaardejer G. Knudsen, Formand, Gaardejer Jens Helle, Gaardejer Niels Henriksen, Gaardejer H. Jepsen, Gaardejer J. Hansen Jensen, Skrædermester Hans Mortensen og Husmand P. K. Pedersen.

BRAMMINGE SOGN omgives af V.-Nykirke, Vejrup, Gørding, Hunderup, Darum samt den Del af Sneum Sogn, der ligger i Herredet.

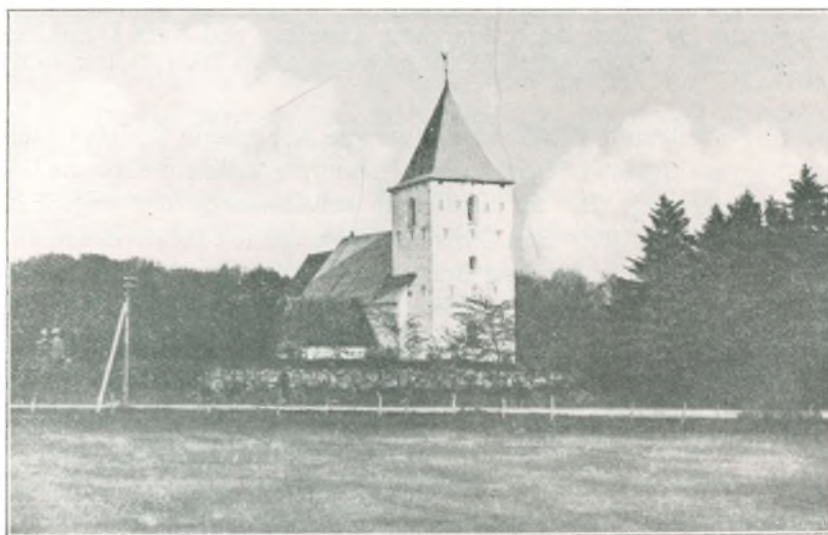
I Sognet findes Bramminge Kirke ogsaa kaldet Skt. Knuds Kirke og Byerne Bramminge med Skt. Ansgar Kirke, Præstegaard, Skole, Efterskole, Alderdomshjem, Forsamlingshus, Missionshus, Børnehjem, Apotek, Filialer af Ribe Diskontobank, Handelsbanken i Esbjerg, Landmandsbanken samt Landbosparekassen i Ribe, Brugsforening, Mølle, Hoteller, Andelsmejeri, Andels-Eksportslagteri, Andelselektricitetsværk, Bitingsted for Dommeren i Ribe Købstad, Jernbanestation og Postkontor, Sønderhøe, Terp, Nøraa med Skole, Mulvad, Bramminge Hovedgaard samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Bramminge har Tingsted i Bramminge og hører under Ribe Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 16. Lægd.

Parti fra Bramminge.

Bramminge Kirke ogsaa kaldet Skt. Knuds Kirke ligger i et Hjørne af en lille Lund. Den bestaar af Kor og Skib, et Taarn, der vender mod Vest, og et Vaabenhus, der ligger mod Nord. Kor og Skib, der er fra romansk Tid, er bygget af Granitkvadre og til dels Munkesten, som dog mulig hidrører fra senere Ombygninger eller Skalmuringer. Til Fyld i Murene er der ved Ombygninger anvendt Tuf, hvoraf vistnok en Del af Kirken oprindeligt har været opført. Kor og Skib har flade Lofter. Sokkelen har Skraakant. Paa Nordsiden ses et af de oprindelige Vinduer, der nu er tilmuret. Norddøren benyttes endnu. I den senere Middelalder tilføjedes Taarnet, der er af Munkesten. Dette har Hvælving og Spir. Vaabenhuset er fra samme Periode og ligeledes af Munkesten, hvilende paa et Skifte af Granitkvadre. Kirken restaureredes i 1887. Den oprindelige Altertavle var fra 1635, men den brændte i 1849, og der opsattes da den nuværende, der er lavet af et

Skt. Knuds Kirke.

Epitafium, der solgtes fra Ribe Domkirke ved dennes Restaurering i 1843. Det bærer en Kopi fra 1850 af Rubens „Korsfæstelsen“. Døbefonten er af Granit og Prædikestolen fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede med Malerier af Evangelisterne. I Kirken findes flere Epitafier.

Skt. Ansgar Kirke er opført i 1914—15 og indviet d. 12. December 1915. Da Sog-

Skt. Ansgar Kirke.

og bestaar af Kor med lige Afslutning, Skib og Vesttaarn med Pyramidetag, Vaabenhus, der ligger mod Syd og Ligkapel mod Nord. Kirken er hvidkalket og teglhængt. Det indre er overhvælvet. Koret har Triumfbue, Taarnrummet er inddraget i Kirkerummet, og 2 Piller bærer Taarnets Østmur. Der er Orgelpulpitur over Ligkapellet. Kirken har Fløj-Altartavle, der bærer Maleri af Fru Brask. Den er skænket af Stiftsprovst Petersen i Ribe.

Døbefonten er en gammel romansk Granitfont, der er fundet i Endrupholms Smedie. Prædikestolen er i Renæssancestil.

V. Balslev,
Sognepræst.

V. Balslev, Pastor, er født den 13. Juli 1879 i Jellinge ved Vejle som Søn af Sognepræst Sophus Balslev og Hustru Nanna, født Birkedahl. Student fra Birkerød Skole 1900, cand. theol. 1906, Lærer paa Ryslinge Højskole fra 1. November 1906 til 1. April 1907, uordineret Medhjælper i Rønnebæk-Olstrup fra 1. November 1907 til 1. Januar 1909, ordineret i Odense fra 5. Januar 1910, Medhjælper hos Valgmenighedspræst Morten Larsen i Holstebro fra Januar 1910, Sognepræst for Seem og residerende Kapellan ved Ribe Domkirke fra 1. Maj 1913, Sognepræst for Bramminge siden 16. Oktober 1931.

Bramminge er oprettet til Hovedgaard i 1572 af den samme Aar adlede Christen Nielsen Lange, der var uægte Søn af Rigsraad Niels Lange. Han erhvervede sig Kronens Ret til 3 Gaarde i den tidligere Bramminge By, af hvilke han selv beboede den ene. Den overgik derefter til Sønnen Iver Lange, hvis Søn Christen Lange vistnok solgte Bramminge i 1652 til Erik Krag, der forøgede Gaarden med Bramminge Præstegaard og yderligere tilkøbte Gods. Hans Enke Vibeke Rosenkrantz skødede i 1674 Gaarden til Oberst Joachim Schack til Sneumgaard, som 1677 skødede den til Generalløjtnant Johan Rantzau til Frydendal. Den arvedes af Sønnen Generalløjtnant Chr. Rantzau Friis, hvis Enke Anna Benedicte Steensen i 1732 ægtede Stiftamtmand Gehejmeraad C. C. v. Gabel til Gisegaard, hvorefter hun 1749 solgte Bramminge for 20,000 Rdl. til H. Chr. Worm, der adledes i 1757 som Wormskjold. Hans Enke Ingeborg Christiane Teilmann skødede i 1761 Gaarden med Tilliggende for 30,000 Rdl. til Byskriver og Hospitalforstander i Varde Rasmus Øllgaard, hvis Enke Ingeborg Margrethe Termansdatter havde den til sin Død i 1775. Deres Arvinger skødede den i 1777 for 37,741 Rdl. til Landvæsenskommissær, Justitsraad Terman

Bramminge Hovedgaard.

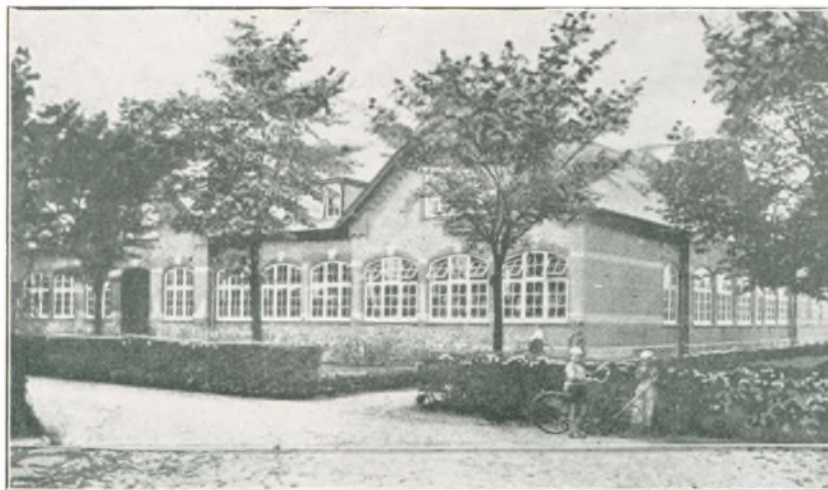
Øllgaard, som i 1808 byggede Bramminge Nygaard og bortsolgte en Del af Godset. Efter hans Bestemmelse udparcelleredes derefter Gaarden, og Hovedparcellen tilfaldt hans Broderdatter Ingeborg M. Øllgaard, der var Enke efter Præsten Vilhelm Fabricius. Gaarden overtoges derefter af Sønnen Termann Ølgaard, hvis Søn Løjtnant Vilh. Fabricius overtog den i 1865. Fra ham kom den med Mølle og Teglværk ved Tvangsauktion for 270,000 Kr. til Proprietær H. J. Hansen til Friheden, hvorpaa den købtes af Grosserer Jens Lund, København. Senere har den været ejet af Arkitekt Leidersdorff og C. Eriksen indtil G. V. Eick i 1895 tilbyttede sig den for noget over 200,000 Kr. Efter at have bortsolgt en Del af Jorderne afhændede han i 1915 Udbygningerne med ca. 260 Td. Land for 130,000 Kr. til Ribe Amts Udstykningsforening, medens han selv beholdt Hovedbygningen og 17 ha. I 1926 købte Kunstmaler M. Skov Bramminge Hovedgaard.

Stationsbyen Bramminge er opvokset ved Lunderskov—Esbjerg Banen siden 1874. Medens vore Dages Bramminge saaledes er af nyere Dato, omtales langt tilbage i Midtaldren en Bondeby af det Navn, efter hvilken Sognet har Navn. Navnets Oprindelse kan føres tilbage til Bram og Vang eller Brams Vang, da Bram er et gammelt Personnavn. Denne Bondeby forsvandt imidlertid paa Grund af Adelens Lyst til Herresæder og større Gaarde allerede 1668.

Bramminge var i ældre Tid et eget Sognekald med Hunderup til Anneks indtil 1654, da Præsten flyttede til Hunderup, saa dette blev Hovedsognet. Aaret 1663 ansøgte Erik Kragh om at Bramminge maatte annekeres til Darum hvilket skete 1669. Fra 1903 er Bramminge atter blevet et eget Kald skildt fra Darum.

Bramminge Stationssskole. I Slutningen af det 19. Aarhundrede fandtes ikke nogen Skole i selve Stationsbyen, men Børnene maatte ud til Ilsted Skole eller til Mulvad, hvor der ogsaa var en mindre Skole. Med Byens hurtige Opvækst blev det dog snart nødvendigt at faa en Skole i selve Stationsbyen, og man byggede saa en i Jernbanegade. Denne Bygning anvendes nu som Alderdomshjem. Mange Børn fra Stationsbyen var nu fri for den lange Skolevej ud til Ilsted. Byen voksede imidlertid stadig, og i Løbet af nogle Aar blev Lokalerne for smaa, og Sogneraadet besluttede at lade opføre en Skole med

Bramminge Skolebygning.

rigelig Plads. Denne blev snart paabegyndt og i 1905 stod den nuværende Skolebygning færdig til at tages i Brug. Der var i den nye Skolebygning indrettet 8 store, lyse Klasseværelser, hvoraf de 4 vendte mod Syd. Endvidere blev der paa Loftet indrettet Lejligheder til 3 Lærerinder og til Pedellen. Siden da er Børneantallet i Stationsbyen stadig steget, og i 1930 maatte man atter foretage en Udvidelse. Man byggede da et Stykke til den østlige Fløj og indrettede her 4 nye Klasseværelser, ligesom man i den nyopførte Del indrettede Badeværelse til Børnene i Kælderen. Bramminge Kommuneskole rummer i sin nuværende Skikkelse 12 store Klasseværelser, og selv om Børnetallet stadig skulde være stigende, vil den endnu i mange Aar være tilstrækkelig stor til at rumme Børnene. Med sine rummelige, lyse Klasseværelser og med hele sin nye Indretning vil Bramminge Stationsskole kunne hævde sig ved Siden af de fleste Købstadskoler. Til Skolen hører endvidere Lærerboliger for Første-, Anden- og Tredielæreren. Disse Boliger er anbragt i umiddelbar Nærhed af Skolen. Skoleordningen er den vestjydske Landsbyskoleordning, hvorefter Børnene efter det fyldte 12te Aar kan fritages for Skolegang i Sommerhalvaaret. Til Skolen er knyttet 4 fast ansatte Lærere, 2 Lærerinder og 2 Forskolelærerinder og i Vinterhalvaaret en Vinterlærer.

Anders Hansen Manick, Førstelærer, er født den 9. November 1864 i Stangerum i Dalbyover Sogn, Randers Amt, som Søn af Gaardejer Manick. Præliminereksamen fra Efterslægtens Skole i København 1885, dimitteret fra Gedved Seminarium 1887, Vinterlærer i Grindsted Sogn fra 1887—88, Vinterlærer ved Ilsted Skole fra 1888—89 og 1889—90, Privatlærer ved Mulvad Skole fra 1890—93, Enelærer ved Bramminge Skole fra 1893—1897, Førstelærer siden 1897.

Niels Peder Henrik Olsen, Andenlærer, er født den 23. Juni 1884 som Søn af Husmand O. Olsen, Bregnerød. Dimitteret fra Johnstrup Seminarium 1905, virket paa Fanø, i Glostrup og i Esbjerg, Andenlærer i Bramminge siden 1909.

Aage Hansen Manick, Fjerdelærer, er Søn af Førstelærer A. H. Manick. Dimitteret fra Haderslev Seminarium 1927 og Fjerdelærer ved Bramminge Skole siden 1930.

Line Jensen, Lærerinde, er dimitteret fra Ribe Seminarium 1906 og ansat som Lærerinde ved Bramminge Skole siden 1906.

Metha Johanne Nielsen, Lærerinde, er dimitteret fra Ribe Seminarium i 1915 og ansat ved Bramminge Skole siden 1918.

Bramminge Efterskole er bygget af Borgere i Bramminge og nærmeste Opland. Den blev aabnet som Efterskole for Piger og Drengene 1. November 1897 og drives stadig som Efterskole. Efter Forstanderskiftet 1925 har der Gang paa Gang været foretaget

Forbedringer og Tilbygninger, hvilket har været nødvendigt paa Grund af en stærk stigende Tilgang af Elever. Skolen er i Øjeblikket Landets største Skolevirksomhed af sin Art og bliver besøgt af 170—180 Elever aarlig.

Dens første Forstander, en senere Overlærer J. Ravn, bestyrede Skolen til 1904, fra hvilket Tidspunkt den blev overtaget af J. N. Brande, som havde den i 11 Aar. Under Forstander Brandes Ledelse gik Skolen frem og indtog en smuk Plads blandt vore Efterskoler, som den beholdt i de næstfølgende otte Aar under

Ledelse af Forstander Niels Hansen, i hvis Familie den blev til 1923. Derefter havde den en Nedgangsperiode i de følgende to Aar, og først efter Forstanderskiftet i 1925, hvor den nuværende Forstander overtog Ledelsen, gik det atter fremad.

Forstander K. Damm har specielt uddannet sig til Ungdomsarbejdet, og der blev derfor straks indført nogle gennemgribende Reformers og undervist efter ganske andre Systemer end før. — Systemer hvis Motto er: at Skolens Opgaver ligger i at bibringe Ungdommen de Kundskaber, som kan hjælpe og støtte dem i deres fremtidige Gerning — det er saavel Haandens som Aandens Arbejde, der skal forenes for at give Kundskaber og Haandelag til Brug i det praktiske Liv. Ungdomsskolen skal hjælpe dem til dette igennem en naturlig og sund Udvikling, hvor Skoleopholdet er gjort saa hjemligt og hyggeligt som muligt, og hvor Kammeratskabets Fællesfølelse skal være et Led i Bestræbelserne for at skabe et sundt Livsgrundlag og til Bevarelsen af gode Minder til Hjælp i efterfølgende Levned sammen med den legemlige Dygtiggørelse.

Bramminge Efterskole.

K. Damm,
Forstander.

K. Damm, Forstander, er født den 2. Maj 1890 som Søn af Rentier Martin Damm og Hustru Marie Damm, Bramminge. Gift 20. Septbr. 1925 med Lærerinde Judith Pflüger Schou, København.

Som ung uddannet Snedker og derefter Uddannelse til Lærergerningen paa Neksø Seminarium og dimitteret derfra 1915. Aarskursus paa Statens Gymnastikinstitut 1917, Højskolelærerkursus paa Askov 1919, Eksamen som Sløjdlærer (Askovsystem) 1919. Lærer ved Realskoler 1915—17. Lærer ved Opdragelsesanstalter 1919—21. Lærer ved Ungdomsskoler 1921—22. Ansat under Københavns Kommunes Skolevæsen 1923—25. Forstander paa Bramminge Efterskole fra 1925.

E. Jensen,
Hotelejer.

Hotel „Kikkenborg“ er af meget gammel Oprindelse, hvor gammel ved man ikke bestemt, men Begyndelsen til det var antagelig den Kro, der engang laa paa Bramminge Hovedgaards Havejord, og som i Slutningen af det 18. Aarhundrede blev flyttet til den nuværende Plads. Kroen var naturligvis dengang kun et meget midelmaadigt Opholdssted i Forhold til vor Tids Fordringer, og sidst i 1890erne fik Hotellet da sin nuværende Skikkelse. Hotellet, der ejes af Hotelejer Jensen, rummer foruden Gæsteværelser store Restaurationslokaler og en Teatersal.

Palmehaven.

Palmehaven i Bramminge er opført i 1918 af nuværende Bagermester H. Flintholm. I Restaurationen findes der et stort Antal meget smukke Palmer, hvoraf især eet Eksempel er meget stort — sikkert et af de største Eksemplarer i Danmark. Forretningen har gennem Aarene haft forskellige Ejere, men indehaves nu af Chr. Holt Christensen, der er født i Tistrup som Søn af Bagermester Christensen.

Bramminge Elektricitets-Andelsselskab er stiftet den 6. September 1918, og Selskabet overtog da det gamle private Elektricitetsværk, som imidlertid blev kasseret efter kort Tids Forløb, og i 1919 byggedes det nuværende Værk. Drivkraften bestod til at begynde med af 1 Stk. 100 HK. Dieselmotor, men senere er der tilført 1 Stk. 90 HK. Dieselmotor og 1 Stk. 180 HK.

I 1922 byggedes i Forbindelse med Elektricitetsværket et Vandværk. Elektricitetsværk og Vandværk er to selvstændige Andelsselskaber, men de har samme Bestyrelse. Værkets Formand er Manufakturhandler, Sogneraadsformand A. Øllgaard († i Oktobr 1932) og dets Bestyrer er O. V. G. Christensen.

Otto Villads Gjerløw Christensen, Bestyrer, er født den 8. Marts 1901 i Hinge i Galtens Sogn som Søn af Lærer P. Christensen. Realeksamen, udlært Maskinarbejder, Maskinisteksamen 1. Del 1922, 2. Del 1923, Assistent i Ø. K. fra 1926—29, Konstruktør hos F. B. Trige, Odense, fra 1929—31, Bestyrer ved Bramminge Elektricitetsværk siden 1931.

O. Christensen,
Bestyrer.

Bramminge Sygekasse er oprettet som privat Sygekasse i 1890, idet en Del Familier sluttede sig sammen. Til at begynde med var Karetmager P. N. Søndergaard, Formand, og Skomagermester A. Hansen, Kasserer. Paa en Generalforsamling den 29. Maj 1892 vedtoges forskellige Love, og den 1. Januar 1893 fik Kassen Statsanerkendelse. Den 26. Januar 1909 vedtoges det at sammenlægge Formands- og Kassererposten og at lønne denne med 50 Kr. aarlig, men i 1910 adskilte man atter disse Stillinger og fastsatte Formandens Løn til 25 Kr. og Kassererens til 50 Kr. Sygekassens Regnskab for 1931 viser en Indtægt paa 32,994 Kr. 62 Øre og en Udgift paa 36,197 Kr. 88 Øre. Reservefonden udgjorde 19,702 Kr. 63 Øre. Kassen har gennem Tiderne haft følgende Formænd: Karetmager P. N. Søndergaard fra Oprettelsen indtil 1906, Fotograf C. K. Olesen fra 1906—08, Kommissionær Th. Thomsen fra 1908—10, Bygmester Tonnes Tonnesen fra 1910—16, Glarmester C. Rasmussen fra 1916—30 og siden da den nuværende Formand, Tobakshandler Ferd. Mogensen.

F. Mogensen,
Formand.

Ferdinand Oluf Mogensen, Tobakshandler, er født den 7. Oktober 1885 i Rønne som Søn af Snedker Ole Mogensen og Hustru Elna, født Pedersen. Medlem af Ringkøbing Byraad fra 1913—21, tilflyttet Bramminge 1921, Formand for Ringkøbing Sygekasse fra 1911—21, Næstformand i Borgerforeningen, Medlem af Bestyrelsen og Formand for Sygekassen siden 7. Marts 1930, Medlem af den jydsk Komite for Oprettelsen af et Universitet i Jylland, Medlem af Udvalget af Hvide Sande Projektets Gennemførelse.

Bramminge Brugsforening er oprettet den 8. Maj 1910. Dens Omsætning var i 1923 paa 67,000 Kr. og i 1930 paa 129,000 Kr. Foreningen har 132 Medlemmer, og dens Formand er Gaardejer Chr. Madsen. Uddeler er A. T. Christensen.

Arne Thyge Christensen, Uddeler, er født den 20. April 1905 i Ølgod som Søn af Anton Christensen, gift med Berna Christensen. Uddannet i Aarre Brugsforening, Uddeler i Bramminge siden 1932.

Bramminge Apotek er oprettet den 23. Marts 1907. Det har Haandkøbsudsalg i Tjæreborg, Darum og Gredstedbro. Dets Indehaver er Louis Herskind.

Bramminge Idrætsforening startedes oprindeligt under Navnet Bramminge Boldklub, og Starten skete vistnok omkring 1899. Navnet forandredes nogle Aar senere til Bramminge Sportsklub. Foreningens første Formand var Købmand Bendix Hansen, der efterfulgtes af Postbud Thomsen, derefter fulgte P. Sølbæk Hansen og Bodolf Hansen. Foreningen har saa at sige i alle de Aar, den har eksisteret, været den største i Byen, idet den tæller ca. 400 passive og 70 aktive Medlemmer. Foreningen har ligeledes udmærket forstaaet at hævde sig i Fodboldspillet. Den meldte sig for 20 Aar siden ind i Jydsk Boldspil Union og rykkede Aaret efter ved sin Kredsvidersejr op i A-Rækken, og har været der siden. Klubben staar i Øjeblikket med et af de bedste A-Hold i Jylland. I 1918 gik Gymnastikforeningen sammen med Idrætsforeningen, og derved opstod Navnet Bramminge Idrætsforening.

Ch. Schneider,
Formand.

Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af Manufakturhandler Ch. Schneider, Formand, Lærer Hans Jensen, Kasserer, Købmand O. Grundahl, Sekretær, Montør H. Mikkelsen og Postbud Simonsen.

Charles S. F. A. Schneider, Manufakturhandler, er født den 16. September 1896 som Søn af Kobbersmedemester Frederik Schneider. Formand for Bramminge Idrætsforening.

Peder Poulsen, Stationsforstander, er født den 26. Juni 1869 i Viborg som Søn af Togfører S. L. Poulsen, gift med Marie Bærntsen. Ansat ved D. S. B. den 1. Juni 1886 i Varde, Assistent i Aarhus, Fredericia, Strib og Korsør, Overassistent af 2den Grad i Fredericia 1915, Kontrollør af 1ste Grad i Korsør 1920, Stationsforstander i Rødekro 1925, Stationsforstander i Bramminge siden 1929.

Peter Vilhelm Larsen, Postmester, er født den 23. November 1875 i Ribe som Søn af Postpakmester H. V. Larsen, gift med Thora Jespersen. Ansat ved Postvæsenet i Aarhus 1891, Postekspedient i Thisted 1. Juni 1902, kørende Ekspedient paa Nyborg—Vamdrup 1. December 1905, paa København—Fredericia 1. Juni 1908, fra 1. Januar 1911 til 1. Maj 1912 konst. Postmester i Karby paa Mors, fra 1. Juni 1919 Postkontrolør i Skive, fra 1. November 1924 Postmester og Stationsforstander i Frøstrup, fra 1. Juli 1932 Postmester i Bramminge.

Louis Herskind, Apoteker, er født den 26. Maj 1873 i Nibe, gift 1903 med Petra Harder fra Skive. Disciplinerede paa Hjultorvets Apotek i Viborg, tog Kandidatexamen

P. Poulsen,
Stationnsforstander.

P. Larsen,
Postmester.

L. Herskind,
Apoteker.

J. Kruchov,
Kommunebogholder.

1897, Indehaver af Bramminge Apoteks Privilegium siden 1. Marts 1928 efter i ca. 12 Aar dels som Medhjælper og dels som Bestyrer, at have virket paa Bjerringbro Apotek. Formand for Bramminge Borgerforening og Medlem af Sundhedskommissionen.

Jørgen Bertinus Axel Kruchov, Kommunebogholder, er født den 20. September 1901 i Varde som Søn af fhv. Træhandler Christen Kruchov og Hustru Caroline, f. Christensen. Uddannet ved Kolonialfaget, Handelsskoleeksamen, Købmand i St.-Darum fra 1924—26 og i Djeld pr. Vinderup fra 1927—28, Kommunebogholder i Bramminge siden 1. Oktober 1928.

Karen Marie Madsen, Distriktsjordemoder, er født den 18. Marts 1885 i Bække som Datter af Skomagermester Steffensen. Jordemodereksamen 1913, Distriktsjordemoder i Tjæreborg fra 1913—23, siden 1. Februar 1923 Distriktsjordemoder i Bramminge.

Niels Nielsen, Landpolitibetjent, er født den 22. December 1892 i Vejrup Sogn som Søn af Gaardejer Knud Nielsen og Hustru Ane Katrine, født Sørensen. Lært Landvæsen, Reservebetjent i Ribe fra 1923—24, Liniebetjent ved Digeanlægget ved Rejsby fra 1. April til 1. Juli 1924, Landbetjent for Ribe, Gørding og Malt Herreder siden 1. Juli 1924.

Peder Sørensen Brix, Sognefoged, er født den 9. September 1884 i Darum Sogn som Søn af Gaardejer Hans Christian Brix og Hustru Karen, gift 1906 med Mette Kristine Clausen. Gaardejer i Nøraa fra 1906—30, Sognefoged i Bramminge og en Del af Sneum Sogn siden 1. November 1930.

Jens Peter Hedegaard-Bertelsen, Skorstensfejermester, er født den 29. Septbr. 1891 i Lundskær i Tamdrup Sogn som Søn af Arbejdsmand Hedegaard Bertelsen. Gennemgaaet Teknologisk Instituts 3 Ugers Semesterkursus, ansat som Skorstensfejermester for Ribe Amts 1ste Distrikt i Bramminge den 26. Juni 1930.

K. M. Madsen,
Distriktsjordemoder.

N. Nielsen,
Landpolitibetjent.

J. P. Hedegaard-Bertelsen,
Skorstensfejermester.

C. Christensen,
Restauratør.

Hans Peder Grundahl, Uddeler, er født den 1. Juni 1871 i Skads som Søn af Snedker Hans Jessen Grundahl og Hustru Cathrine, født Bendixen. Fyrbøder under Vandbygningsvæsenet i Esbjerg fra 1898—1909, Gaardejer i Skovbølling fra 1909—22, Købmand i Esbjerg fra 1922—23, Uddeler ved Bramminge Brugsforening fra 1923—32.

Medlemmer af Bramminge Sogneraad er: Købmand A. Øllgaard († i Oktober 1932), Formand, Købmand H. P. Bertelsen, Gaardejer P. J. Brix, Gaardejer Emil Carlsen, Bagermester H. H. Flintholm, Arbejdsmand Jacob Sørensen og Bygmester T. Tonnesen.

Kærgaard, Hunderup Sogns Alderdomshjem.

HUNDERUP SOGN omgives af Vilslev, Jernved, Gørding, Bramminge og Darum Sogne. I Sognet findes Byerne: Hunderup med Kirke, Skole, Mølle og Andelsmejeri, Sejstrup med Skole, Forsamlingshus og Jernbaneholdeplads, Kragelund, Kærgaard, der er Alderdomshjem og Fattiggård, samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Hunderup har Tingsted i Bramminge og hører under Ribe Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds 10. Lægd.

Hunderup Kirke er en lav, langagtig Bygning, der bestaar af Kor og Skib, et Taarn, der vender mod Vest, og et Vaabehus mod Syd. Kor og Skib har flade Lofter. Skibet og den vestlige Del af Koret er fra den romanske Tid og væsentlig af Granitkvadre og Tuf paa Granitsokkel med stærkt hulet Skraakant. Senere er Koret forlænget mod Øst og bygget af Granit og Mursten. Ved senere Ombygninger er bl. a. Korbuen helt fjærnet, saa at Kor og Skib gaar i eet. Mod Nord er de oprindelige Vinduer bevarede, og ligeledes findes begge Døre. Indvendig i Korgavlen er der to Nicher. I den senere Middelalder tilføjedes Taarnet, der er af Munkesten og med hvælvet Underrum. Det er undergaaet store Ombygninger og har nu Pyramidetag. Vaabehuset, der er af Granit, er ligeledes senere tilføjjet. Alterbordspanelet er fra 1638, og Altertavlen er fra 1700 og istandsat i 1920 med nyt Træskærerarbejde og forsynet med et nyt Alterbillede. Prædi-

kestolen er fra 1700. I Koret findes Rester af et stort, kostbart Monument fra 1569, der er rejst over Hr. Niels Lange til Kærgaard og hans Hustru Abel Skeel. I Taarnhvælvningen, men skilt fra Kirken ved en rigt udskaaet Dør, staar Kister med Ligene af Generalløjtnant F. Gersdorff og hans 2 Hustruer.

Kærgaard har været en Hovedgaard, der i 1440 tilhørte Henrik Esgeesen, hvis Søn Esge Henriksen i Hulkær vist solgte Kærgaard til sin Frænde Ærkedegn i Ribe Thomas Lange, efter hvem Magister Gunde Lange arvede den. Han synes kort efter at have afstaaet den til sin Broder Hans Lange, hvis Søn Rigsraad Hr. Niels Lange ejede den til sin Død. Han forøgede Godset og oprettede i 1559 Hunderup Birk, der bestod af Darum og Hunderup Sogne samt Vilslev By. Gaarden kom saa til Brodersønnen Hans Lange til Bregningegaard og til dennes Sønner, øverste Sekretær i Kancelliet Tyge Lange og Landsdommer Peder Lange, hvis Søn Jørgen Lange i 1662 solgte Gaarden til Erik Krag til Bramminge. Hans Enke Fru Vibeke Rosenkrantz skødede den med en Del Gods til Svigersønnen Generalløjtnant, Gehejmeraad Fr. Gersdorff, hvis Enke Edel Margrethe Krag i 1731 skødede Kærgaard med Tiender og Gods til Sønnen Oberstløjtnant Christoffer Fr. Gersdorff. Efter Enken Margrethe Rosenørns Død blev den i 1786 solgt ved Auktion for 20,893 Rdl. til Sønnen, Kammerjunker Fr. Gersdorff, der i 1789 fik Tilladelse til at udstykke den i 7 Parceller, men i 1790 skødede den for 23,100 Rdl. til Købmand Niels Jacobsen og Peder Thomsen paa Fanø. Samme Aar solgtes Hovedparcellen, en anden Parcel og en lille Skov for 11,000 Rdl. til Tolder Müller i Hjerting, og han solgte Hovedparcellen for 9,000 Rdl. til Etatsraad Didrik Kirketerp, som i 1791 fik Tilladelse til at udparcellere Hovedparcellen i 5 Parceller. Gaarden tilhørte derefter Justitsraad Poul Markussen til Krastrup, som i 1795 skødede den til P. Lydiksen Nissen. I 1809 tilhørte den Kammerjunker Andreas Teilman, som 1828 skødede den til Prokurator Søren Sørensen. Han solgte den i 1837 til J. Christoffer Bolvig, efter hvis Død i 1856 den solgtes for 28,000 Rdl. til Gæstgiver J. Fr. Greisen i Ribe. Han solgte den i 1868 til Kommunen, som indrettede den til Fattigggaard.

Gaarden blev vistnok af Niels Lange i det 16. Aarhundrede flyttet til sin nuværende Plads, ca. 200 m mod Nordøst. Den af ham opførte Bygning, der bestod af 4 grundmurede Huse, nedbrødes af Frederik Gersdorff, der i 1695 opførte en ny, med 3 grundmurede Fløje, hvoraf en i 2 Stokværk med hvælvede Kældere og omgivet af Grave, hvorover førte en Vindebro. De 3 Fløje staar endnu, men øverste Stokværk paa mellemste Fløj er nedreven i 1ste Halvdel af det 19. Aarhundrede. De andre to Fløje er omdannet til Avlsbygninger.

Hunderup Skole er bygget i 1842. Det er en 2-klasset Skole med ca. 50 Elever.

J. Hyldtoft,
Førstelærer.

Sejstrup Skole er bygget i 1873 og udvidet i 1913. Det er en 2-klasset Skole med ca. 50 Elever.

Adolf Marinus Andersen, Lærer, er født den 14. Juli 1878 og dimitteret fra Ribe Seminarium i 1903. Førstelærer i Hunderup siden 1912.

J. H. Hyldtoft, Førstelærer, er født den 25. Februar 1900 og dimitteret fra Haderslev Seminarium 1922. Lærer ved Sejstrup Skole siden 1927.

J. Vind,
Bestyrer.

Oprindelsen til *Hunderup Sogns Alderdomshjem og Fattiggaard* skriver sig fra 1868, da de 5 Kommuner, Bramminge, Darum, Jernved, Vilslev og Hunderup købte Kærgaard. Denne var oprindelig Alderdomshjem og Fattiggaard for nævnte 5 Kommuner, men i 1913—14 overtoges Gaarden alene af Vilslev og Hunderup Sogne, og i 1925 af Hunderup alene. Der er Plads til ca. 10 Beboere. Oprindelig hørte der 80 Td. Land til Gaarden, og deraf var de 7 til 8 Td. Skov og Have. I 1927 frasolgtes der 2 Statshusmandsbrug, hvilke udgjorde 26 Td. Land.

Jacob Vind, Bestyrer, er født den 13. Januar 1894 i Bramminge Sogn og har været Bestyrer ved Kærgaard Alderdomshjem og Fattiggaard siden 1926.

P. Rosendal,
Gaardejer.

Peder Rosendal, Gaardejer, er født den 27. Juli 1893 i Hunderup Sogn som Søn af Gaardejer L. P. Rosendal og Hustru Kirstine Marie, født Holdensen, gift 1919 med Maren Frandsen. Formand for Landboforeningen.

Mads Kristian Lauridsen, Sogneraadformand og Sognefoged, er født den 22. Juli 1872 i Bramminge som Søn af Husmand Vilhelm Lauridsen og Hustru Bodil Katrine, født Ravn, gift 1897 med Ane Hansen, Datter af Gaardejer Peder Hansen og Hustru. Uddannet ved Landvæsenet, Gaardejer i Sejstrup fra 1897—1925, Rentier siden 1925, Sparekassebestyrer i Bramminge siden 1926, Sogneraadmedlem siden 1907, Sogneraadformand siden 1913, Kommunekasserer og Sognefoged siden 20. Februar 1931.

Medlemmer af Hunderup Sogneraad er: Rentier Mads Lauridsen, Formand, Husmand Madsen Bertelsen, Husejer J. Kr. Jensen, Gaardejer N. L. Jessen, Gaardejer J. Lambertsen, Postpakmester P. G. Pedersen og Gaardejer N. Tobiassen.

VILSLEV SOGN omgives af Hunderup, Jernved, Hjortlund og Farup Sogne, Vesterhavet og Darum Sogn.

I Sognet findes Byerne: Vilslev med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus og Brugsforening, Jedsted med Skole, Forsamlingshus, Andelsmejeri og Andelselektricitetsværk samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Vilslev har Tingsted i Ribe og hører under Ribe Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 9. Lægd.

Vilslev Kirke er indviet til Skt. Nicolaus og bestaar af Apsis, Kor og Skib, et Taarn, der ligger ved Korets Nordside, og et Vaabenhus ved Skibets Nordside. Apsis, der har Halvkuppelhvælv, samt Kor og Skib, der har Bjælkelofter, er fra den romanske Tid og oprindelig af Tuf paa profileret Granitsokkel. Skibet har Lisener og Buefriser, og Apsis har Halvsøjler med Terningskapi-

Vilslev Kirke.

Jedsted Elektricitetsværk og Fiskeri.

førtes Vaabehuset. Altertavlen er i Højrenæssancestil med Malerier fra 1684. Døbefonten er af Granit i romansk Stil med Figurbilleder under Arkadebuer. Prædikestolen er fra omkring 1600.

Vilslev Skole er bygget i 1847. Det er en 3-klaset Skole med ca. 85 Elever.

Jedsted Skole er bygget i 1838 og udvidet i 1882 og 1902. Det er en 2-klaset Skole med 64 Elever.

M. C. M. Stensig, Førstelærer, er født den 30. August 1870 i Harboøre Sogn og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1890. Førstelærer ved Vilslev Skole siden 1896.

Th. Havemose, Førstelærer, er født den 27. December 1892 i Mullerup og dimitteret fra Vordingborg Seminarium i 1917. Førstelærer ved Jedsted Skole siden 1929.

Jedsted Mølles Andels-Elektricitetsværk er bygget i 1910. Det har 550 Forbrugere og raader over en Vandturbine paa 100 HK. og 2 Dieselmotorer paa 250 HK. Værket forsyner Egnen mellem Ribe og Bramminge med Elektricitet. Værkets Formand er Peter Thomsen, og dets Bestyrer er S. Lund, der er født den 5. Maj 1888 i Tiset Sogn i Aarhus Amt og har været Bestyrer ved Værket siden 1912.

Jedsted Mølles Fiskeri er oprettet af Fyns Landmandsbank i 1901. I 1919 købtes Virksomheden tillige med Elektricitetsværket af Andelshaverne, der betalte $\frac{1}{4}$ Million herfor. Fiskeriet er nu bortforpagtet til Firmaet Hansen og Jørgensen i Lunderskov.

Kongaadal Brugsforening er oprettet den 1. August 1903 med ca. 30 Medlemmer. Foreningens nuværende Medlemstal er ca. 160, og Omsætningen naaede i 1931 op paa 260,000 Kr. Formand er S. Skov, og Uddeler er Petersen Lind, der er født den 27. Febr. 1889 i Værum Sogn i Randers Amt og har været Uddeler ved Kongaadal Brugsforening siden 1921.

Medlemmer af Vilslev Sogneraad er: Gaardejer M. Kristensen, Formand, Gaardejer K. Bolding, Gaardejer J. P. Nielsen, Gaardejer E. Pedersen, Lærer M. C. Stensig, Gaardejer S. Th. Sørensen og Husmand P. Therkelsen.

tæler og Arkadebuer. En Del af Murene er senere skalmurede med Mursten. I 1884 er Korets Nordmur, Apsishvælvingen og noget af Skibets Nordside fornyede med Mursten. Kirkens gamle Norddør og flere oprindelige Vinduer er bevarede. Ved Middelalderens Slutning tilføjedes Taarnet. Dette har Pyramidetag og hvælvet Underrum, der nu benyttes som Sakristi. Samtidig op-

JERNVED SOGN omgives af Vilslev, Hunderup, Gørding, Føvling, Kalvslund og Hjortlund Sogne.

I Sognet findes Byerne: Jernved med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Andelselektricitetsværk og Andelsmejeri, Jernvedlund, Plovstrup med Skole, Gredsted med Skole, Gredstedbro med Kapel, Missionshus, Afholdshotel, Brugsforening, Andelsmejeri, Kro og Jernbanestation samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Jernved har Tingsted i Ribe og hører under Ribe Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, 3. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 12. Lægd.

Jernved Kirke er en anelig Bygning, der er indviet til Skt. Nikolaus, og er en af de ældste og bedst bevarede Tufstenskirker paa Ribeegnen. Den bestaar af Apsis, Kor og Skib samt Taarn,

der vender mod Vest, og Vaabehus, der ligger mod Syd. Apsis samt Kor og Skib er fra den romanske Tid og bygget af Tuf med Anvendelse af Granitkvadre i Skibets sydvestlige Hjørne og i Syddøren. Disse Bygningsdele hviler paa profileret Granitsokkel. Apsis har Halvkuppelhvælv, medens Kor og Skib har Bjælkelofter. Kor og Skib har Lisener og Buefriser, Apsis Halvsøjler, der har Terningkapitæler og bærer Arkadebuer. Paa begge Sider spores de oprindelige Vinduer. Ved en Restaurering i 1865 under Ledelse af Arkitekt Walther blev Apsis og Kor ombyggede af røde Mursten, dog med Bibeholdelse af Soklen samt Søjlerne og deres Kapitæler af Granit. Det hvælvede Taarn af røde Mursten er tilføjet i Middelalderen, medens Vaabehuset, der ogsaa er af Mursten, er fra en senere Periode. Den anelige Altertavle er et katolsk Alterskab fra Aarene 1475 til 1500, men restaureret i 1886. I Midten ses Maria med Barnet i en Mandelglorie og omgivet af to Helgener i Diakondragt, paa Fløjene Apostlene og øverst et lille Krucifiks. Granitdøbefonten er romansk, og Prædikestolen er i Renæssancestil; den er udskåret af Snedker Anders Katkier i 1585 og bærer en Himmel fra 1603.

Gredstedbro Kapel er opført i 1925 efter Tegning af Arkitekt Axel Hansen. Det er en ganske enkel, lille, hvidkalket, teglhængt Bygning, der over Gavlen, hvor Indgangen findes, bærer en firsidet Tagrytter med Pyramidetag.

I Plovstrup har ligget en Hovedgaard, der maaske var Sorteplovs Hjemsted. (Sorteplov var Erik Emunds Drabsmand.) Gaarden havde i lang Tid fælles Ejer med Sønderskov, idet den 1492 tilhørte Væbner Henrik Steen, 1505 hans Søn Niels Steen, 1513 dennes

Jernved Kirke.

Broder Christiern Steen, hvis Søster Anna blev gift med Th. Galskyt. Hans Søn Otto nævnes i 1536 og 1572 som Gaardens Ejer. Gaarden brændte i 1579, da den tilhørte Christen Vind til Lydomgaard og hans Søkende, af hvilke Barbara og Berete Vind i 1583 nævnes til Plovstrup. I 1619 ejedes Gaarden af Jesper Lunow, men i 1687 udlagdes den til Ryttergods.

Jernved Skole er bygget i 1843 og udvidet i 1878 og i 1905. Det er en 3-klaset Skole med ca. 95 Elever og 3 Lærerkæfter.

Gredsted Skole er bygget i 1893 og udvidet i 1905. Det er en 3-klaset Skole med ca. 65 Elever og 2 Lærerkæfter.

Plovstrup Skole er bygget 1879 og udvidet i 1905 og i 1921. Det er en 2-klaset Skole med ca. 35 Elever.

Gredstedbro Kro.

Gredstedbro og Omegns Brugsforening er oprettet den 10. Febr. 1903, og Butikken aabnedes den 1. August samme Aar. Byggepladsen skænkedes Foreningen af Kroejer Marius Klausen, og herpaa opførtes Foreningens Bygning, der udvidedes i 1905. Foreningens Omsætning, der i 1904 androg ca. 80,000 Kr., naaede i 1927 op paa over 600,000 Kr.

Foreningens Uddeler er C. Pedersen.

Jernvedlund Brugsforening er stiftet i 1931. Den har ca. 125 Medlemmer. Foreningens Formand er K. Nielsen, og dens Uddeler er Chr. Jensen.

Peder Nygaard, Førstelærer, er født den 5. Maj 1877 i Rind Sogn i Ringkøbing Amt og dimitteret fra Skaarup Seminarium i 1901. Førstelærer i Jernved Sogn siden 1904. Organist ved Kirken, Formand for Sønderjydske Forening.

P. Nygaard,
Førstelærer.

J. Bork,
Førstelærer.

H. C. Laurberg,
Førstelærer.

H. Duborg,
Sogneraadformand.

Johannes Bork, Førstelærer, er født den 20. Oktober 1889 i Holsted Sogn i Ribe Amt og dimitteret fra Ribe Seminarium i 1912. Førstelærer ved Gredsted Skole siden 1. Juni 1932.

H. C. Laurberg, Førstelærer, er født den 21. Juli 1879 i Nim ved Horsens og dimitteret fra Gedved Seminarium i 1906, Førstelærer ved Plovstrup Skole siden 1. Novbr. 1915.

Hans Duborg, Sogneraadformand, er født den 1. April 1873 i Jernved Kommune som Søn af Gaardejer, Sogneraadformand Hans Jensen Duborg og Hustru Gunder Marie, født Henriksen, gift 1899 med Laura Kirstine Lauridsen. Uddannet ved Landvæsenet, Elev paa Frederiksborg Højskole fra 1895—96, Konsulent for Sydvestjyllands Fællesledelse, Gaardejer siden 1900, Formand for Bramminge og Omegns Landboforening fra 1903—28, for Fællesbestyrelsen for Sydvestjyllands Kvægavlforeninger fra 1905—21 og af Udvalget for Driftslaaneforeninger i Ribe Amt siden 1928, Medlem af Bestyrelsen for Landsforeningen „Dansk Arbejde“ 1909, for Esbjerg-Struer Andelsslagteri og for Ribe Amts Sogneraadforeninger siden 1925, Sogneraadmedlem siden 1921, Sogneraadformand siden 1923.

K. S. Nielsen, Amtsraadsmedlem, er født den 2. Juli 1865 i Hunderup Sogn som Søn af Gaardejer M. Nielsen, Sejstrup. Amtsraadsmedlem siden 1916, i Provstiudvalget, Landvæsenkommisær, Bankbestyrer for Sydjydsk Landmandsbanks Gredstedbro Afdeling.

J. K. Jensen, Stationsforstander, er født den 25. November 1880 i Stege. Kom til D. S. B. i 1898, var Kontrolør i Ringsted fra 1917—31, siden da Stationsforstander i Gredstedbro. Har modtaget Carnegies Belønning.

Hansine Jacobsen, Distriktsjordemoder, er født den 2. December 1880 i Nordby paa Fanø. Tog Jordemodereksamen i 1909, har været Distriktsjordemoder i Jernved siden 1. Januar 1920.

Medlemmer af Jernved Sogneraad er: Gaardejer Hans Duborg, Formand, Gaardejer Poul Schiøler, Kasserer, Husmand Jeppe Johansen, Jernved, Husmand Kristian Kristensen, Lærer Laurberg, Plovstrup, Rentier Chr. Nielsen, Gredstedbro, og Gdr. Axel Ravn, Jernved.

H. Jacobsen,
Distriktsjordemoder.

SKADS HERRED

er det største i Amtet. Det begrænses mod Nordvest af Horne Herred, fra hvilket det for største Delen skilles ved Varde Aa, mod Nord og Nordøst af Ø.-Horne og Slaugs Herreder, mod Sydøst af Malt og Gørding Herreder, fra hvilket det for største Delen skilles ved Sneum Aa, og mod Sydvest af Vesterhavet med Fanø og Hjerting Bugt.

Dets samlede Areal udgør 62,044 ha, og Indbyggerantallet var i 1925 ca. 22,235.

I Herredet ligger Esbjerg Købstad og følgende Sogne: Øse-Næsbjerg, V.-Starup, Grimstrup, V.-Nykirke, Faaborg, Orre, Sneum, Tjæreborg, Jerne, Skads, Brøndum, V.-Nebel, Alslev, Hostrup, Guldager, Nordby og Sønderho.

„Karlsgaarde“.

ØSE-NÆSBJERG KOMMUNE be-
staar af Øse og Næsbjerg Sogne.

Øse Sogn omgives af Næsbjerg, hvorfra det delvis skilles ved Nørbæk, Orre, Faaborg og V.-Starup Sogne samt Ø.-Horne Herred.

Næsbjerg Sogn omgives af Øse Sogn, hvorfra det delvis skilles ved Nørbæk, omgives endvidere af Orre og Grimstrup Sogne samt V.- og Ø.-Horne Herred.

I Øse Sogn findes Byerne: Øse med Kirke, Præstegaard, Skole, Missionshus og Jernbanetrinbræt, Nordenskov med Forsamlingshus og Brugsforening, Andelsmejeri og Jernbanestation, Vesterbæk med Skole, Skamstrup, Oved med Pogeskole, Hostrup med Skole, Heager, Helle med Friskole, Karlsgaarde med Elektricitetsværk, Rønrøgel, Haltrup, Abildhede og Boldhede samt en Samling Gaarde og Huse.

I Næsbjerg Sogn findes Byerne: Næsbjerg med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Missionshus, Brugsforening, An-

delsmejeri og Jernbanestation, Biltoft med Pogeskole, Missionshus og Jernbanetrinbræt, Agervig, Skonager med Jernbanetrinbræt samt en Samling Gaarde og Huse.

Øse Sogn har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 44. Lægd.

Næsbjerg Sogn danner een Kommune med Hovedsognet og har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som dette samt 7. Udskrivningskreds, 42. Lægd.

Øse Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabenus mod Nord. Kor og Skib er fra den romanske Tid bygget af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. I den senere Middelalder byggedes Taarnet med Hvælving og Vaabenuset af store Munkesten, samtidig fik Koret Hvælving, medens Skibet beholdt fladt Loft. Altertavlen med Maleri er fra 1904. Prædikestolen er fra 1584, ligeledes et Pulpitur i den vestlige Ende af Kirken. Alterbordspanelet er fra 1587. Kirkens gamle Klokke fra den tidligere Middelalder opbevares nu i Varde Museum.

Næsbjerg Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabenus mod Nord. Kor og Skib, der har flade Loffer, er fra den romanske Tid og bygget af Granitkvadre. Flere oprindelige Vinduer ses tilmurede; den oprindelige Norddør benyttes endnu. I den senere Middelalder tilføjedes Taarnet med hvælvet Underrum og Spir og Vaabenuset, begge bygget af Munkesten. Altertavlen med Maleri forestillende Opstandelsen er fra 1902. Den rigt udskaarne Prædikestol med Søjler og Akanthusværk er fra 1579. Præstestolen er fra 1587. Klokkeren er fra den tidligere Middelalder.

Peter Petersen, Pastor, er født den 30. November 1898 som Søn af Landmand Anders Petersen og Hustru. Gift 1929 med Magda Catrine Nielsen. Studentereksamen fra

P. Petersen,
Pastor.

Statens Kursus i 1923, Embedseksamen 1929, Formand for Menighedsraadet, siden 1929 Sognepræst for Øse-Næsbjerg Menigheder.

Helle Friskole er opført 1924. Før den Tid foregik Undervisningen rundt omkring paa Gaardene. Skolen drives med Tilskud af Stat og Kommune saaledes at Beboerne kun betaler Skolemateriale og Vedligeholdelse. Der er i Skolen een Klasse med 14 Børn i Alderen fra 7—14 Aar. Ved Skolen er ansat en Lærerinde.

C. Berthelsen,
Lærerinde.

Constance Berthelsen, Lærerinde, er født i Harbøre som Datter af Sognepræst Berthelsen, Skanderup, og Hustru. Lærerindeeksamen fra Ribe Seminarium 1929, derefter Privatlærerinde paa Godset Engelholm paa Sjælland, fra 1930—32 Lærerinde ved Helle Friskole, derefter ansat ved det kommunale Skolevæsen i Ribe.

Sydvestjyllands Andels Elektricitets-Forsyning. I Aarene før Verdenskrigen var der rundt om i Sognene i Sydvestjylland stor Interesse for at fremskaffe elektrisk Energi til Lys og Drivkraft. Forskellige Steder opførtes der Jævnstrømsværker, men denne Form for Elektrificering vilde afskære mange Landejendomme fra dette Gode. Den første, der saa det uheldige i disse mange Smaaværker, var Forstander J. Arnfred, Askov, han gik derfor i Gang med et stort Oplysningsarbejde og holdt en Del Møder om dette Spørgsmaal i Egnen. I 1913 sendte et Udvalg for Landboerne en Forespørgsel til Varde, Ribe og Esbjerg

Nr.	Transformatorstation
1	Amund
2	Arnsbo
3	Bjerg
4	Bo
5	Bo
6	Bo
7	Bo
8	Bo
9	Bo
10	Bo
11	Bo
12	Bo
13	Bo
14	Bo
15	Bo
16	Bo
17	Bo
18	Bo
19	Bo
20	Bo
21	Bo
22	Bo
23	Bo
24	Bo
25	Bo
26	Bo
27	Bo
28	Bo
29	Bo
30	Bo
31	Bo
32	Bo
33	Bo
34	Bo
35	Bo
36	Bo
37	Bo
38	Bo
39	Bo
40	Bo
41	Bo
42	Bo
43	Bo
44	Bo
45	Bo
46	Bo
47	Bo
48	Bo
49	Bo
50	Bo
51	Bo
52	Bo
53	Bo
54	Bo
55	Bo
56	Bo
57	Bo
58	Bo
59	Bo
60	Bo
61	Bo
62	Bo
63	Bo
64	Bo
65	Bo
66	Bo
67	Bo
68	Bo
69	Bo
70	Bo
71	Bo
72	Bo
73	Bo
74	Bo
75	Bo
76	Bo
77	Bo
78	Bo
79	Bo
80	Bo
81	Bo
82	Bo
83	Bo
84	Bo
85	Bo
86	Bo
87	Bo
88	Bo
89	Bo
90	Bo
91	Bo
92	Bo
93	Bo
94	Bo
95	Bo
96	Bo
97	Bo
98	Bo
99	Bo
100	Bo

Plan over Selskabets Ledningsanlæg.

Byraad, om disse Byer kunde have Interesse i et Samarbejde med Landboerne. Esbjerg Byraad sendte i 1914 et Tilbud, der gik ud paa, at der skulde oprettes 82 Transformatorstationer. Der syntes at være Stemning for Forslaget, men da Krigsrygterne voksede Dag for Dag, blev Forhandlingerne afbrudt et Par Aar. I 1916 holdtes der igen Møde i Varde, men da Kobberpriserne nu var saa høje, kunde der ikke være Tale om at gøre Planen til Virkelighed, men Interessen blev dog stadig holdt vedlige. 1917 var der endnu daarligere Udsigter end før, og Planen om at bygge var umulig. Men saa fremkom der en helt ny Plan, fra Ingeniør Ulrich Petersen, Varde, nemlig om at udnytte Varde Aaens Drivkraft til et Elektricitetsværk. Kraftstationen skulde anlægges ved Sammenløbet mellem Varde og Holme Aa, og Anlægsudgifterne blev anslaaet til 500,000 Kr. Udvalget var dog klar over, at der maatte dannes fastere Rammer, inden Planen kunde gennemføres. I 1918 dannedes et Konsortium: „Det vestjydske Vandkraftanlæg“, der udsendte et skitseret Projekt over Anlægget, som ansloges til 1,200,000 Kr. Først i 1920 blev Planen til Virkelighed efter mange Forhandlinger. Entreprenørens Tilbud paa Arbejdet var 207,000 Kr., men forinden Arbejdets Afslutning var denne Sum dog oversteget betydeligt. Anlægget kom saaledes op paa omkring 3 Mill. Kroner. Den 19. Marts 1921 blev Værket indviet. Værket udvikler aarlig ca. 2 Mill. K.W.T. Strøm og kan forsyne 30 Sogne foruden at tjene som Reserve for Esbjerg og Varde Elektricitetsværker.

R. Rasmussen,
Formand.

M. C. Nielsen-Højslev,
Driftsleder.

J. K. Kolster,
Maskinmester.

Rasmus Rasmussen, Formand, er født den 20. August 1866 i Skovlund som Søn af Husmand Jens Rasmussen og Hustru Ane, født Jensen. Gift 1893 med Marie Kirstine Jepsen. Har været Sogneraadsmlem 1897—1903, Formand for Ansager og Omegns Landboforening i 25 Aar, Formand for Ansager Andelsmejeri, Skatteraadsmlem i 6—7 Aar, Koncessionshaver ved Varde—Grindstedbanen og Bestyrelsesmlem og Næstformand for samme Banes Bestyrelse i 8 Aar, Formand for Kraftanlægget „Karlsgaarde“ siden dets Stiftelse.

Martin Christian Nielsen-Højslev, Driftsleder, er født den 15. September 1897 i Højslev Mølle som Søn af Farver Johannes Nielsen og Hustru Kirstine. Gift 1919 med Mette Kirstine Thomsen. Lært Maskinfaget med første Uddannelse som Grovsmed. Maskinarbejder i København 1918—20. Ansat ved S. A. E. F. siden 1922 som Assistent, Kabelmester, Justermester og nu Driftsleder, er teknisk Raadgivende for Bestyrelsen.

Johan Konrad Kolster, Maskinmester, er født den 26. Februar 1885 i Nordby paa Fanø som Søn af afdøde Skibsfører Peter Kolster og Hustru Anna Marie, født Holm. Lært Maskinfaget i Esbjerg, og Maskinist-Eksamen 1. Del 1905, 2. Del og Tillægsprøve i Elektroteknik 1911. Sejlet som Maskinist og 2. og 1. Mester ved Dampskibsselskabet „Vesterhavet“ til 1914. Siden 1920 Maskinmester ved Karlsgaarde Vandkraftanlæg.

Nordenskov Haandværkerforening er stiftet 1905 ved et Møde i Øse Forsamlingshus. Der meldte sig 18 Medlemmer, og den første Formand blev Møller H. J. Frahm. Allerede

samme Aar afholdt Foreningen en vellykket Haandværkerudstilling med Tombola m. m., og gennem de Aar, Foreningen har bestaaet, har der ofte været afholdt Udstillinger, hvor Byens Haandværkere er mødt frem med smukke haandværksmæssige Arbejder.

Foreningen har en Reservefond paa ca. 2000 Kr., og denne benyttes til Understøttelse for Haandværkere under Sygdom eller ved Begravelse. Der afholdes fire faste Møder om Aaret, og desuden en Sommerudflugt og en Festlighed paa Foreningens Stiftelsesdag. De forskellige Formænd gennem Aarene har været: Møller Frahm, Slagtermester Bløcher 1911—14, Tømrermester Hedegaard 1914—15, Møller Frahm 1915—18, nuværende Formand er Tømrermester H. P. Hansen. Foreningen har for Tiden 22 aktive Medlemmer, der optages kun aktive Haandværkere i Foreningen.

H. P. Hansen, Tømrermester, er født den 13. August 1877 i Faardrup, Sjælland, som Søn af Husmand Niels Hansen og Hustru. Gift 1906 med Kirstine Christensen. Uddannet som Tømrer, arbejdet som Svend i Nordenskov 1904, Mester 1905. I Bestyrelsen for Haandværkerforeningen siden 1909, har ledet Gymnastikken i Øse siden 1905, har været Bestyrelsesmedlem i Borgerforeningen, Kasserer i Transformatorforeningen siden dennes Oprettelse, siden 1918 Formand for Nordenskov Haandværkerforening.

H. P. Hansen
Formand.

Nordenskov Borgerforening er stiftet 1918. Foreningens første Formand var Tømmerhandler I. Chr. Jensen. Blandt de Opgaver Borgerforeningen har paataget sig og fuldført kan nævnes, Byens Gadebelysning, Kloakanlæg og Køb af 6 Td. Land til Sportsplads. Det er ligeledes paa Borgerforeningens Initiativ, at der er kommet Læge til Byen. Borgerforeningen søger ved fælles Sammenkomster og Fælleslæsninger at samle Byens Borgere. Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af Baneformand J. J. Hansen, der er Foreningens Formand, Barbermester K. Madsen, Mejeribestyrer N. J. Sørensen, Slagtermester J. N. Jensen og Cigarhandler Aug. Christensen.

J. J. Hansen, Baneformand, er født 1887 i Svostrup Sogn som Søn af Træskomand Hansen og Hustru. Gift 1916 med Nielsine Johansen. Ansat ved Jernbanen 1916. Arbejdede som Banearbejder ved Langelandsbanen, siden 1. April 1919 ansat som Baneformand ved Nordenskov.

J. J. Hansen,
Formand.

Øse Sogns Sygekasse er oprettet i 1904. Der nedsattes først et Udvalg' med Lærer Nielsen som Formand, til Tegning af Medlemmer, og den 16. Maj 1904 afholdtes den stiftende Generalforsamling. Sygekassen blev statsanerkendt samme Aar. Foreningen begyndte med et Medlemstal paa 150, medens der nu er 865 Medlemmer. Sygekassens Formue er paa ca. 12,000 Kr. Gennem Aarene har følgende været Formand i Sygekassen: Lærer Nielsen 1904—11, Lærer Lorenzen 1911—23, Landpost P. Chr. Nielsen 1923—25, Andenlærer Jensen 1925—26. Nuværende Formand er Lærer H. P. Nielsen.

H. P. Nielsen, Lærer, er født den 4. December 1855 i Forum som Søn af Landpost Niels Pedersen og Hustru. Dimitteret fra Schmidts Seminarium i København 1879. Har virket som Lærer i Hostrup Skole, Øse Sogn fra 1880—1919, Medlem af Menighedsraadet i flere Aar og i 6 Aar Kasserer for Nordenskov Mejeri. Siden 1926 Formand for Øse Sogns Sygekasse.

H. P. Nielsen,
Formand.

Øse Brugsforening er oprettet 1904, og Foreningens første Bestyrelse bestod af Jens J. Jensen, Formand, Emil Nielsen, Jørgen Nielsen, Ole Ankersen og Jørgen Lauridsen. Der blev købt Byggegrund og opført Butiksbygning med Lejlighed til Uddeleren. Som Bestyrer valgtes Uddeler Karsten Nielsen. Omsætningen er nu paa ca. 273,000 Kr. Den nuværende Bestyrelse er: Jens Nielsen Ladefoged, Kr. T. Kristensen, Hugenberg Pedersen, Hans P. Sørensen og Ivar Pedersen, sidstnævnte som Formand. Uddeler er Karsten Nielsen.

K. Nielsen,
Uddeler.

Karsten Nielsen, Uddeler, er født den 27. Juli 1874 som Søn af Andreas Nielsen og Hustru. Gift 1912 med Marie Bloch. Uddannet i Næsbjerg Brugsforening, siden 1905 Uddeler i Øse Brugsforening.

Næsbjerg Brugsforening blev oprettet i 1897 som Vareindkøbsforening, men i 1906 blev den omdannet til Brugsforening under F. D. B. Bestyrelsen ved Foreningens Stiftelse var: Hans Chr. Hansen, Jens Chr. Nielsen, Hans Hansen, Chr. Jørgensen og Karl Sørensen. Som Uddeler ansattes Mejeribestyreren, og der var kun aaben i Butikken om Eftermiddagen. Uddeler fra 1898—1905 var Uddeler Karsten Nielsen, nu Øse. Nuværende Uddeler er H. V. Hansen. Den nuværende Bestyrelse bestaar af Eske Eskesen, Formand, Tømrer Poulsen, Hans Hansen, Marius Nielsen og Bertel Madsen. Omsætningen, der det første Aar var paa 23,000 Kr., var i 1919—20 paa 60,000 Kr. og i 1930—31 paa 385,000 Kr.

Harald Wilhelm Hansen, Uddeler, er født den 20. November 1883 i Tranum som Søn af Lærer C. Hansen og Hustru. Gift 1908 med Hansine Hansen. Uddannet i Brugsforeninger, og blev 1903 Medhjælper i Næsbjerg Brugsforening. Medlem af Menighedsraadet, Revisor i Andelskassen, Revisor i Transformatorforeningen, Formand for Sygekassen i 8 Aar. Har været Formand for Uddelerforeningens 1. Kreds og i Repræsentantskabet for Uddelerforeningen. Siden 1905 Uddeler i Næsbjerg Brugsforening.

J. Gammelby Jensen,
Sogneraadsformand.

Jens Gammelby Jensen, Sogneraadsformand, er født 9. September 1876 i Gjesing som Søn af Gaardejer Jens Gammelby Jensen og Hustru Kirstine, født Rasksen. Gift 1897 med Olga Andersen. Uddannet ved Landvæsenet. Gaardejer 1897, Medlem af Sogneraadet 1917, Kommunekasserer 1925, siden 1921 Sogneraadsformand.

Rasmine Sofie Gyldenløve, Jordemoder, er født 18. Juni 1865. Jordemodereksamen 1890, derefter praktiserende Jordemoder i Auning ved Randers i 4 Aar, Reservejordemoder i Grenaa, Distriktjordemoder i Tjæreborg, siden 1900 Distriktjordemoder i Øse.

R. S. Gyldenløve,
Distriktsjordemoder.

Medlemmer af Øse Sogneraad er: Husmand M. C. Andersen, Gaardejer C. Christensen, Tømmerhandler I. Chr. Jensen, Husmand K. Josiassen, Gaardejer P. Lauridsen, Gaardejer M. Madsen og Gaardejer J. G. Jensen, Formand.

Medlemmer af Næsbjerg Sogneraad er: Gaardejer M. Eske Eskesen, Formand, Gaardejer I. P. Pedersen, Maskinhandler T. K. Uhre, Gaardejer T. Thomsen og Gaardejer A. Thøgersen.

VESTER-STARUP SOGN omgives af Øse og Faaborg Sogne samt Malt-, Slaugs- og Ø.-Horne Herred.

I Sognet findes Byerne: Starup med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Brugsforening og Andelsmejeri, Tofterup med Jernbanestation, Hesselbo med Skole, Skovsende, Vestterp, Galstho samt en Samling Gaarde og Huse.

Vester-Starup Sogn har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Lægekreds, Ribe Skattekreds, Varde Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 41. Lægd.

Vester-Starup Kirke, der vistnok er indviet til Sct. Morten, bestaar af Kor og Skib, med Taarn mod Vest. Kor og Skib er fra den romanske Tid og af raa tilhugget Granit. Kirken har Bjælkeloft. Der er bevaret flere oprindelige Viinduer, deraf to paa Skibets Nordside, der er omgivet af Rundstave, det ene med Bladornament. Taarnet med hvælvet Underrum, er opført i den senere Middelalder. Under en Storm 1850 styrtede den øverste Del ned, og ved den efterfølgende Restauration fik Taarnet Pyramidetag; samtidig tilmuredes to gamle Døre, og Vaabenhuset mod Nord blev nedbrudt, hvorefter der blev Forhal i Taarnrummet med Indgang fra Nord. Kirken har en anelig Altertavle, der er fra omkring 1525. Midterpartiet forestiller Gud Fader med Sønnen, Maria med Barnet og Sct. Morten Bisp og i Sidefløjene Apostlene. Prædikestolen er fra 1639. I Kirken findes en Præstestol fra 1574, og over Korbuen er ophængt et Krucifiks fra ca. 1500.

Medlemmer af Vester-Starup Sogneraad er: Landbruger L. Lauridsen, Formand, Landbruger H. P. Hansen, Landbruger C. L. Madsen, Landbruger M. B. Madsen og Landbruger E. K. Pedersen.

GRIMSTRUP SOGN omgives af V.-Nykirke, Skads, V.-Nebel, Næsbjerg, Orre og Faaborg Sogne samt Gørding og Ø.-Horne Herreder.

I Sognet findes Byerne: Grimstrup med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus og Brugsforening, Hjortkjær med Skole og Forsamlingshus, Roust med Skole, Andelsmejeri og Brugsforening, Routhøje med Skole, Forsamlingshus, Brugsforening og Vandmølle, Knoldeflod med Skole, Hinkbølgaarde, Gesthede, Spandale, Ringdal, Havdal og Dyrbæk samt en Samling Gaarde og Huse.

Grimstrup Sogn har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Lægekreds, Ribe Skattekreds, Varde Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 38. Lægd.

Grimstrup Kirke bestaar af Kor og Skib, med Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Nord. Kor og Skib er fra den romanske Tid og bygget af Granitkvadre. Norddøren har en sjælden Overligger med Ornamenter, og flere af de oprindelige Viinduer er bevarede, hvoraf nogle er med Halvsøjler og andre Prydelser. Taarnet, der er bygget af Granit og røde Mursten, er fra den senere Middelalder, det er ommuret 1897. Altertavlen er fra Middelalderen. Midterpartiet forestiller Gud Fader med Sønnen og Maria med Barnet. Prædikestolen er fra 1604 i Renæssancestil og med Himmel i Barokstil. Klokkeren er fra det 14. Aarhundrede.

Hjortkjær Skole er opført i 1901 som Erstatning for en Biskole, der laa i Gesthede. Skolen indeholder 2 Klasseværelser og har Plads til ca. 50 Elever. Om Vinteren undervises af en Lærerinde foruden den faste Lærer. Skolen besøges for Tiden af 44 Elever. Lærer er Jørgen Chr. Nielsen og Lærerinde er Alma Jensen.

Jørgen Chr. Nielsen, Lærer, er født den 11. Februar 1893 i Grimstrup som Søn af Gaardejer Søren Nielsen og Hustru Marie. Gift 1918 med Lene Damgaard. Dimitteret fra Jellinge Seminarium 1914, Vikar ved Gesten Kommuneskole, Tørring Realskole og Bagsværd Kostskole, Lærer ved Røgen Skole fra 1921—27, siden 1927 Enelærer i Hjortkær.

Alma Jensen, Vinterlærerinde, er født den 25. September 1898 som Datter af Organist Jensen og Hustru Oline Kirstine. Aarskursus paa Hoven Kvindeseminarium 1920—21, derefter ansat som Vinterlærerinde i Hjortkær.

Grimstrup Brugsforening er stiftet 1926. Medlemsantallet er ca. 55. Omsætningen i 1931 var 172,000 Kr. Formand er William Jepsen, og Uddeler er N. Bruun Pedersen.

I. C. Jessen,
Sogneraadformand.

Niels Bruun Pedersen, Uddeler, er født den 29. August 1904 i Dejrup, Outrup, som Søn af P. M. Pedersen og Hustru. Gift med Marie Nielsen. Uddannet i Janderup Brugsforening, har været ansat i Agerbæk og Roust Brugsforeninger, siden 1931 Uddeler i Grimstrup.

N. Bruun Pedersen,
Uddeler.

Iver Christensen Jessen, Sogneraadformand, er født den 25. September 1868 i Roust som Søn af Gaardejer og Sognefoged Niels Jessen og Hustru Maren, født Ivertsen. Gift 1897 med Ingeborg Baggesen. Uddannet ved Landvæsenet, Elev paa Mellerup Højskole 1890, Gaardejer 1894. Vurderingsmand for Landbygningernes almindelige Brandforsikring 1899, Formand for Roust Mejeri siden 1908, siden 1917 Sogneraadformand i Grimstrup Sogn og Medlem af alle faste Udvalg.

Medlemmer af Grimstrup Sogneraad er: Gaardejer I. C. Jessen, Formand, Gaardejer P. Bertelsen, Gaardejer Chr. A. Christensen, Gaardejer N. P. Jensen, Husmand E. M. Jessen, Gaardejer V. Jepsen.

VESTER-NYKIRKE SOGN omgives af Grimstrup, Skads, Sneum og Aarre Sogne. I Sognet findes Byerne: Omme med Skole, Størsbøl med Kro, Ravnsø med Fattigaard, Vong med Skole, Forsamlingshus og Brugsforening, Endrup med Vandmølle, Brugsforening og Kro samt Aalbæk Vandmølle.

Vester-Nykirke Sogn har Tingsted i Esbjerg og hører under Esbjerg Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Esbjerg Læge- og Skattekreds, Ribe Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 8. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 37. Lægd.

Vester-Nykirke Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. Kor og Skib, der er med flade Lofter, er fra romansk Tid bygget af Granitkvadre. Flere af Kirkens oprindelige Vinduer er bevarede deriblandt et ovalt Vindue i Korgavlen. Taarnet, der er bygget af Mursten, fik ved en Restauration i 1764 Pyramide-tag, ligeledes blev Vaabehuset opført 1764. Prædikestolen, der er skænket af Jørgen Kragh, er fra 1637, Altertavlen er fra samme Aar, og i Kirken findes Stolestader fra 1581 og 1586. Klokken er fra den senere Middelalder og uden Indskription.

Endrupholm er oprettet af en By Endrup paa Frederik II.s Tid omkring 1580. Genem Aarene har det skiftet Ejer mange Gange, og først omkring 1914 blev de store Arealer udstykket. Denne Udstykning udførtes af Ribe Amts Udstykningsforening; Hovedparcellen tilhører J. Lund. Endrupholm Hovedbygning er opført 1770—1805 og bestaar af en Hovedfløj og 2 Sidefløje. Hovedfløjen er i 2 Stokværk og Sidefløjene i 1 Stokværk.

Endrupholm.

I Hovedbygningen er der en Samling Portrætmalerier af Gaardens Ejere i det 17. og 18. Aarhundrede samt et værdifuldt Arkiv. Udbygningerne brændte 1913. Hovedbygningen benyttes nu til Sommerrestauration.

Omme Skole er bygget 1905. Den ny Skole er bygget med to Klasseværelser og med Plads til 37 Børn i hver Klasse. Ved Skolen virker en fast ansat Lærer og en Poge-lærerinde, Børneantallet er 73. Lærer er Marinus Gregers Nørgaard.

Marinus Gregers Nørgaard, Lærer, er født den 17. September 1891 i Lindaa som Søn af Gaardejer Anton Nørgaard og Hustru Anna Marie. Dimitteret fra Vordingborg Seminarium 1914, Lærer ved Højmarke Kommuneskole paa Lolland i 1 Aar, Vikar ved Omme Skole 1 Aar, Vinterlærer ved Jyllerup Skole $\frac{1}{2}$ Aar, derefter ved Omme Skole. Formand for V.-Nykirke Menighedsraad, siden 1919 fast Lærer ved Omme Skole.

Endrup Brugsforening er stiftet 1888. Medlemsantallet er nu 90, Omsætningen var i 1931 ca. 135,000 Kr. hvoraf 100,000 for Kolonial. Formand er Gaardejer Axel Christensen, Endrup. Uddeler er Hans Henriksen.

Hans Henriksen, Uddeler, er født den 31. Maj 1899 i Esbjerg som Søn af Kasserer I. P. Henriksen og Hustru. Gift med Anna Olesen. Uddannet i Brugsforening, Uddeler i Endrup siden 1923.

Endrup Kro er bygget ca. 1800, og oprindeligt var den en Købmandshandel. Kroejer er P. M. Hansen.

P. M. Hansen, Kroejer, er født den 17. Oktober 1880 i Skads som Søn af Gaardejer Frands Hansen og Hustru. Overtog Kroen 1918.

H. Henriksen,
Uddeler.

Hans Madsen Poulsen, Sogneraadsformand, er født den 21. Februar 1867 i Bramminge Sogn som Søn af Husmand Hans Poulsen og Hustru Ane Marie, født Thomsen. Gift 1892 med Maren Jensigne Davidsen. Uddannet ved Landvæsen, Husmand 1889—1929, Partikulier 1929, Formand for den kommunale Prisreguleringskommission og for

Kornnævnet 1914—20. Formand og Kasserer i Sygekassen i 25 Aar. Nu Sogneraadformand og Medlem af alle faste Udvalg.

Medlemmer af Vester-Nykirke Sogneraad er: Partikulier H. M. Poulsen, Formand, Gaardejer J. K. Jensen, Gaardejer J. N. Jensen, Gaardejer K. M. Knudsen og Gaardejer H. M. Nielsen.

Faaborg Kirke.

FAABORG SOGN omgives af Aarre, Øse og Starup Sogne, Malt og Gørding Herreder samt Grimstrup Sogns østlige Del.

I Sagnet findes Byerne: Faaborg med Kirke, Præstegaard, Skole, Missionshus, Brugsforening, Vandmølle, Kro og Andelsmejeri, Vrenderup med Skole, Agerbæk med Kirke, Skole, Missionshus, Forsamlingshus, Brugsforening, Hotel, Andelsmejeri, Møbelfabrik og Jernbanestation, Debel samt nogle Samlinger Gaarde og Huse.

Faaborg Sogn har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Lægekreds, Ribe Skattekreds, Varde Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, Lægd 40 a og 40 b.

Faaborg Sogn er det største i Skads Herred.

Faaborg Kirke bestaar af Skib, Kor og Taarn og stammer fra den romanske Tid. Den menes at stamme fra Erik Ejegods Tid omkring Aaret 1100. Der er senere tilbygget til Kirken, og Taarnet er da opført. I 1923 restaureredes Kirken, og Taarnet blev da omtrent nyopbygget, idet det havde faaet saa stærk Hældning mod Vest, at det ikke kunde bevares. Kirken har to Indgange, en i Sydsiden af Taarnet og en i Koret, der er beregnet til Præsten. Denne sidste Indgang har været tilmuret, men atter aabnet. I 1874 ser man af et gammelt Skøde, at Kirken er solgt af en H. N. T. Friis i Ribe og derefter overgaaet til en Del af Sognets Mænd, senere er den saa købt af Kommunen. Kirkens ældste Inventar menes at være Granitdøbefonten, der er prydet med et Ornament som en Rebsnoring. Altertavlen, der er et prægtigt Kunstværk udskaaret i Træ, er fra ca. 1600.

Oprindelig har den været malet i spraglede Farver, men disse er bleven taget bort og erstattet med en enkelt Forgyldning. Samtidig med dette, som blev udført i 1898, blev der malet to Billeder af Anker Lund til at indsætte i Tavlen, forestillende „Jesus med Tornekronen“ og „Jesus med Disciplene i Emaus“. Prædikestolen, der ogsaa er udskaa- ret i Træ og menes at være lidt yngre end Altertavlen.

Agerbæk Kirke. Siden 1911 har det været paa Tale at opføre en Kirke i Agerbæk, men først i 1927 blev der taget endeligt Initiativ til Igangsættelse af Arbejdet. Midlerne blev skaffet til Veje ved Bidrag fra Egnens Beboere, Tilskud fra Stat og Kommune samt en Gave paa 11,000 Kr. fra Husmand Johannes Larsen. Kirken har 200 Siddepladser, og i den nordre Gavl er der indrettet et Ligkapel, Kirken har intet Taarn. Altertavlen bestaar af tre Felter, og i det midterste er anbragt et Maleri af Carl Block.

C. Schmidt,
Pastor.

Gunnar Schmidt, Pastor, er født den 9. September 1879 som Søn af Eks. jur. P. Schmidt og Hustru Mathilde, født Esche, gift 1. Gang med Ida Petersen, gift 2. Gang med Magny Bundegaard. Sognepræst i Faaborg Sogn siden 1914.

Slebsager Skole er opført i 1841 og ombygget i 1903. Skolen har fra gammel Tid været Faaborg Sogns Hovedskole med Biskoler i Vrenderup, Debel, Rodebæk og Agerbæk. Elevantallet er for Tiden 85, og foruden Førstelæreren er der ansat to Lærerinder, hvoraf den ene kun er Vinterlærerinde. Skolen er 4-klasset.

Agerbæk Skole opførtes i 1901 og afløste den ældre Bygning, der endnu ligger i Agerbæk By. Denne Skole var dog kun for den ældste Klasse, idet der var Pogeskole i Rodebæk og Debel, hvorved var ansat en Vinterlærer, der maatte undervise i begge Skoler. Lærer K. L. Krukow underviste om Sommeren i alle tre Skoler. Efter den nye Skolebyg- nings Opførelse blev der ansat en Vinterlærerinde, og for Tiden er foruden en fast ansat Lærerinde, en Vinterlærerinde. Elevantallet er for Tiden mellem 140 og 150.

Vrenderup Skole er opført i 1900 og afløste en lille, meget utidssvarende, Biskole. Ved Skolen virker en fast ansat Lærer og en Vinterlærerinde.

Kjærbjerg Skole blev oprettet i 1918 af Omegnens Beboere som en privat Skole, for- di man fandt, at Børnene havde for langt til Kommuneskolen. Skolen modtager Tilskud fra Stat og Kommune.

K. Krukow,
Lærer.

A. Poulsen, Lærer, er født 9. Marts 1885 i Nautrup som Søn af Boelsmand A. Poulsen og Hustru Dorthe Kathrine, gift 1916 med Dor- thea Olesen. Dimitteret fra Hjørring Semina- rium 1914, Førstelærer ved Slebsager Skole siden 1919, Formand for Faaborg Sogns Sy- gekasse.

S. Kristensen,
Lærer.

K. Krukow, Lærer, er født 3. Juli 1869 som Søn af Gaardejer Jørgen Krukow, Lunde, og Hustru Anna, født Nielsen, gift 1899 med Karen Kristensen, gift 2. Gang med Dagny Brink. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1897, Førstelærer ved Agerbæk Skole siden 1899.

Volmer Maas, Lærer, er født 13. Februar 1898 som Søn af Pastor P. H. Maas og Hustru Martha, født Brammer. Præliminereksamen 1917, Dimitteret fra Haderslev Seminarium 1924, Lærer ved Vreuderup Skole siden 1930.

S. Kristensen, Lærer, er Søn af Gaardejer Anders Kristensen og Hustru Kristine, gift 1919 med Ane Kathrine Hansen. Dimitteret fra Ribe Seminarium 1917, Enelærer ved Kjærbjerg Skole siden 1918.

Den gamle Møllegaard.

Faaborg Mølle har været tillagt følgende Sagn, der forlængst er glemt i Folkemunde: Der blev i gammel Tid i udstrakt Grad drevet Smugkro i Møllen, hvor samtidig Kortspillet dreves efter en Maalestok, der gav Anledning til stor Forargelse paa Eggen. En Aften da adskillige Mænd sad ved Spillebordet og var optaget af Spillet, traadte der en ukendt Person ind og bad om at spille

med, hvad ingen havde noget imod. Som nu Spillet gik sin Gang var der en, der tabte et Kort paa Gulvet. Da han bøjede sig ned for at samle det op, saa han, at den fremmede havde Bukkeben. Denne uhyggelige Opdagelse fyldte Spilleren med Gru, men han lod dog saa uberørt af Situationen som muligt. Inden ret længe gjorde han sig et Ærinde ud af Værelset, og saa da sit Snit til at faa sendt Bud efter Præsten i Aastrup. Denne, der var en klog Mand og dygtig til baade at mane og signe, kom hurtigt til Stede. Det første han gjorde var at bore et Hul i en Vinduesprosse til Værelset, hvor den slemme var optaget af Kortspillet, hvorefter han gav sig til at læse, og tilsidst maatte den ubudne Gæst ud af Hullet i Vinduet. Siden den Tid var det Slut med Kortspillet i umindelige Tider i Møllen, men endnu i mange Aar efter viste man et lille sveden Hul i Vinduet, hvorigennem Fanden blev drevet ud.

Faaborg Kros Oprindelse kender man ikke ret meget til, men den antages at være ca. 200 Aar gammel. Den blev som mange andre Kroer fra den Tid opført ved Siden af Kirken og ligger saa nær ved Kirkegaardsmuren, at der kun er nogle faa Skridt fra Krodøren til Kirkegaardslaagen. Sammen med Kroen havde Kromanden en Købmandsforretning. Denne blev nedlagt i 1897, og samtidig blev Kroen paa Initiativ af Sognets Afholdsfolk nedstemt som fortsat eksisterende Kro med Spiritusbevilling, og den drives nu som Afholdsrestauration. I 1927 blev der af den nuværende Ejer opført en stor Festsal til Foreninger og større Sammenkomster. Ellers staar Kroen endnu som den Dag, den blev opført. Ved Kroens vestre Gavl staar det højeste Træ i Faaborg Sogn. Det er en Sølvpoppe, der er plantet i 1881.

J. P. Nielsen,
Kroejer.

Jens Peder Nielsen, Krøjer, er født den 24. November 1868 som Søn af Gaardejer Anders P. Nielsen og Hustru Maren, født Termansen, gift 1898 med Kirstine Sørensen. Købte Faaborg Kro i 1927.

Th. Thomsen,
Tømmerhandler.

Agerbæk Trælasthandel er oprettet i 1916 af Chr. Nielsen, og overtoges i 1920 af den nuværende Ejer, Th. Thomsen. Fra 1916—20 dreves Forretningen udelukkende som Trælasthandel, men fra 1920 udvidedes den til ogsaa at omfatte Korn- og Gødningsstoffer.

Th. Thomsen, Tømmerhandler, er født 1883 i Tistrup som Søn af Landmand Hans Thomsen og Hustru Marie. Gift 1907 med Johanne Bordrup.

Agerbæk Møbelsnedkeri er grundlagt i 1920 og fra en meget beskednen Begyndelse er det vokset til en Virksomhed, der beskæftiger 14—15 Mand og staar som en god Støtte for Byens Næringsliv. Snedkeriet indehaves af Vilh. Ludvigsen.

Vilhelm Ludvigsen, Møbelsnedkermester, er født den 23. December 1886 i Sorø som Søn af Snedkermester N. P. Ludvigsen og Hustru Maren. Gift 1912 med Ingeborg Hagedorn. Uddannet saavel i Danmark som i Udlandet. Ejer af Agerbæk Møbelsnedkeri.

Faaborg Brugsforening er oprettet i 1919 med ca. 60 Medlemmer. Nu er Medlemsantallet mellem 140 og 150. Bygningerne er opført i 1886—87 og indrettet som Forsamlingshus med Købmandsforretning. Nogle Aar efter den var blevet omdannet til Brugsforening, blev der lagt en Afdeling for Foderstoffer ind under den.

A. Brandt,
Uddeler.

J. Clemmensen, Uddeler, er født den 3. Januar 1878 som Søn af Boelsmand Lars Clemmensen og Hustru Anne Marie. Gift 1908 med Amalie Jensen. Uddeler i Faaborg fra 1919.

Agerbæk Brugsforening er oprettet i 1907, men den nye Brugsforeningsbygning rejstes først i 1917. Daværende Uddeler nuværende Hotelejer Bøgesvang opførte samme Aar Hotellet paa den modsatte Side af Gaden.

A. Brandt, Uddeler, er født den 23. Marts 1902 i Egholt som Søn af Lærer Brandt og Hustru Marie. Gift 1927 med Kristense Kjær. Uddeler ved Agerbæk Brugsforening.

A. M. Kjeldsen,
Sogneraadformand.

N. F. Nielsen,
Sognefoged.

O. P. Kristensen,
Amtsraadsmedlem.

J. M. Jensen,
Stationsforstander.

Andreas Mathias Kjeldsen, Sogneraadformand, er født den 9. April 1866 i Fuglsig som Søn af Gaardejer Jørgen Kjeldsen og Hustru Maren, født Hansen, gift 1903

med Iverine Jensen Jyllerup. Sogneraadsmlem fra 1898—1906, og siden 1921 Sogneraadshormand, Revisor i Endrup Andelsmejeri 1900, Ejendomsskyldsvurderingsmand 1907, Revisor i Faaborg Sogns Foderstofforretning 1919.

Niels Frederik Nielsen, Manufakturhandler, Sognefoged, er født den 11. Februar 1879 i Stadil som Søn af Gaardejer Niels Nielsen og Hustru Karen Marie, gift 1903 med Karen Marie Mathilde. Uddannet som Skrædder, Medlem af Skolekommissionen fra 1920—25, Formand for Faaborg Venstreforening 1926, Sognefoged 1927, Sogneraadsmlem 1917, Kommunekasserer 1921.

Oluf Peder Kristensen, Amsraadsmedlem, er født den 12. September 1875 i Fuglsig som Søn af Skrædder og Husmand Hans P. Kristensen og Hustru Ane Marie, født Schmidt, gift 1910 med Johanne Mose. Medlem af Ribe Amsraad fra 1910, Formand for Faaborg Sogns Bibliotek siden 1921, Sogneraadsmlem fra 1908—12, Medlem af Menighedsraadet siden 1922.

J. M. Jensen, Stationsforstander, er født den 9. Maj 1877 i Blaakjærskov som Søn af Folketingsmand J. H. Jensen-Bælum og Hustru Mette Marie, født Jensen, gift 1899 med Anna Marie Nielsen. Siden 1928 Stationsmester i Agerbæk.

K. S. Koblen,
Dyrlæge.

K. S. Koblen, Dyrlæge, er født den 2. Marts 1895 i Nykøbing F. som Søn af Købmand A. P. Koblen og Hustru Ellen, født Jørgensen, gift 1921 med Laura Brisson; København. Dyrlægeeksamen 1921, deltog i en Ekspedition til Polen til Kvægpestens Bekæmpelse og var i 3 Maaneder ansat i Professor Gardialkowskys Laboratorium i Warszawa i 1920, Dyrlæge i Faaborg 1921, Kontrollerende Dyrlæge ved Glejbjerg Eksportslagteri 1930, Formand for Sundhedskommissionen i Faaborg.

M. Pedersen,
Jordemoder.

H. Lund, Læge, er født den 26. August 1878 som Søn af Gaardejer N. P. Lund og Hustru Hansine, født Hansen, gift 1905 med Anna Sloth. Med. Eksamen 1911, Læge i Strande, Borris og Sønderho, Læge i Faaborg siden 1916.

Marie Pedersen, Jordemoder, er født den 8. September 1897 og uddannet 1922. Jordemoder i Agerbæk.

Medlemmer af Faaborg Sogneraad er: Gaardejer M. Kjeldsen, Formand, Husmand C. Christensen, Husmand A. H. Kirkegaard, Manufakturhandler F. Nielsen, Gaardejer S. J. Nielsen, Husmand K. Skovdal, Gaardejer S. Th. Sørensen.

AARRE (Orre) SOGN omgives af Faaborg, Øse, Næsbjerg, Grimstrup, og V.-Nykirke Sogne.

I Sognet findes Byerne: Aarre med Kirke, Skole, Brugsforening og Forsamlingshus, Gunderup, Jyllerup med Skole, Tranbjerg samt en Samling Gaarde og Huse.

Aarre Sogn har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Skattekreds, Varde Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 39. Lægd.

Aarre Kirke bestaar af Kor og Skib samt Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. Kor og Skib, der er med flade Lofter, er fra romansk Tid. Koret har haft en smuk Granitsokkel med Hjørneblade. Taarnet er fra den senere Middelalder og har vistnok før

været højere, Vaabehuset er af Mursten. Altertavlen er fra nyere Tid med Maleri af Thorvaldsens Christus. Prædikestolen er fra 1618, og der findes Stolestader fra 1582. Klokken er fra den senere Middelalder.

Aarre Skole er besøgt af ca. 100 Elever og foruden Førstelæreren, undervises der af en Andenlærer og en Pogelærerinde. Før 1899 var der to Klasser, 1899 tre og 1922 fire Klasser. Førstelærer er N. C. Thomsen.

N. C. Thomsen,
Lærer.

K. H. Sørensen,
Sogneraadformand.

Johs. Poulsen,
Sognefoged.

N. C. Thomsen, Førstelærer, er født den 26. Januar 1871 i Valby som Søn af Bryggeriarbejder Thomsen og Hustru. Gift 1899 med Kirstine Winding, Visby. Dimitteret fra Vesterbro Seminarium 1890, Lærer ved Agerbæk Skole 1893 - 99, ved Gjesing Skole fra 1899—1901, siden 1901 Lærer ved Aarre Skole.

Kresten Hansen Sørensen, Sogneraadformand, er født 5. Maj 1870 i Skads som Søn af Gaardejer Jens P. Sørensen og Hustru Ane Marie, f. Christensen. Gift 1899 med Kirstine Johanne Søndergaard. Medlem af Sogneraadet siden 1909, Formand for Aarre og Omegns Andelskasse 1915, siden 1915 Sogneraadformand i Aarre.

Johannes Poulsen, Sognefoged, er født 18. August 1875 i Durup som Søn af Boelsmand Chr. Poulsen og Hustru Ane, født Kristensen. Gift 1903 med Kirstine Poulsen. Formand for Aarre Andelskasse 1917, Bogholder for samme 1925. Formand for Brugsforeningen 1907, Formand for Ribe Amts vestre Fællesledelse for Kontrol- og Kvægavlsforeninger, Bestyrelsesmedlem for Esbjerg Andelssvineslagteri, Formand for Aarre Foderstofforening, Formand for Aarre Mejeri, siden 1926 Sognefoged i Aarre.

Medlemmer af Aarre Sogneraad er: Husmand K. H. Sørensen, Gaardejer J. J. Jepsen, Gaardejer S. Kristensen, Gaardejer I. Chr. Pedersen og Gaardejer L. K. Sørensen.

SNEUM SOGN omgives af Tjæreborg, Skads og V.-Nykirke Sogne samt Vesterhavet. I Sognet findes Byerne: Allerup med Præstegaard, Skole og Brugsforening, og Sneum Kirke uden for Byen, Opsneum med Skole, Tømmerby med Skole, Terpager, Spøttrup, Aalbæk med Forsamlingshus, Brugsforening og Andelsmejeri samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Sneum Sogns vestlige Del har Tingsted i Esbjerg og hører under Esbjerg Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Esbjerg Læge- og Skattekreds, Ribe Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 8. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 36. Lægd. Den østlige Del har Tingsted i Bramminge og hører under Ribe Rets- og Politikreds, Ribe Lægekreds og 7. Udskrivningskreds' 16. Lægd, iøvrigt under de samme Kredse som den øvrige Del af Sognet.

Sneum Kirke består af Kor og Skib med Taarn mod Vest. Skib og Kor, der er fra den romanske Tid, er opført af Granit og Tuf. I den senere Middelalder fik Skibet tre

Hvælvinger og Koret en, desuden tilbyggedes Taarnet med hvælvet Underrum af Mursten. Ved en Restauration i 1891 blev Skibet istandsat, og et Vaabenhus mod Syd nedbrødes, medens Taarnrummet blev Forhal. 1891 opsattes der en ny Altertavle med Krucifiks, den gamle Altertavle er ophængt i Skibet. Prædikestolen er fra 1604, og Orgelet fra 1901. Klokkeren er fra 1414.

Tømmerby Skole er opført 1901 og omfatter 3 Klasseværelser. Der undervises ca. 65 Børn af en Førstelærer og en Lærerinde. Skolen hører under den vestjydske Skoleordning.

Allerup Skole er opført 1866 og omfatter 2 Klasseværelser. Der undervises ca. 25 Børn. Skolen hører under den vestjydske Skoleordning.

Aage Nielsen,
Førstelærer.

Aage Nielsen, Førstelærer, er født den 9. November 1889 i Resdal som Søn af Lærer Anders Nielsen og Hustru. Gift med Emmy Kofoed. Lærereksamen fra Nexø Seminarium 1913, Andenlærer i Skuderløse 1915—21, Førstelærer i Højer fra 1921—26, Medlem af Sneum Sogneraad siden 1929, siden 1926 Førstelærer i Tømmerby.

Jens Kristian Jensen, Enelærer, er født den 8. December 1890 i Hjerm Sogn som Søn af Gaardejer P. Chr. Petersen og Hustru. Gift med Bertha Nielsen. Lærereksamen fra Ranum Seminarium 1913, Højskolelærer paa Karise 1913—14, Andenlærer i Handbjerg 1915—20, Enelærer i Skaaphus 1920—22, siden 1922 Lærer i Allerup. Kasserer i Bestyrelsen for Esbjerg og Omegns Lærerforening, Formand og Regnskabsfører for Sneum Brugsforening, Kasserer i Allerup Transformatorforening.

Kristine Grove Hansen, Lærerinde, er født den 14. Januar 1891 som Datter af Landpost P. Jessen og Hustru Hansine. Bestod Vinterlærerindeprøven 1908, Lærerinde i Gammelby, Vejen, 1908—09, Gammelby, Esbjerg, 1909—10, ved Opsneum Skole 1910.

Hans Jørgen Grove Hansen, Enelærer, er født den 27. Januar 1890 i Tirsted Sogn, Lolland, som Søn af Gaardejer Chr. Grove Hansen og Hustru Sofie. Seminarist fra Jellinge 1912. Ansat som Enelærer og Kirkesanger fra 1913. Medlem af Menighedsraadet 1922, Formand for samme 1926, Formand for Sneum Sogns Sygekasse 1929, Kommune-revisor fra 1921.

Aalbæk og Omegns Brugsforening er oprettet 1919. Gaardejer Ole Nielsen var Formand fra 1919—28 og fra 1932. Omsætningen i 1931 var 162,000 Kr. Uddeler er Viggo Therkildsen.

Viggo Therkildsen, Uddeler, er født den 3. Juni 1894 i Darum som Søn af H. Chr. Nielsen og Hustru. Gift med Agnete Nielsen. Uddannet i Darum og Outrup Brugsforening. Siden 1922 Uddeler i Aalbæk og Omegns Brugsforening.

Allerup Brugsforening har ca. 45 Medlemmer. Formand er Lærer Jensen. Omsætningen er paa ca. 55,000 Kr. Uddeler er Niels Marius Juelsen.

Niels Marius Juelsen, Uddeler, er født den 11. November 1904 i Blaavand, Oxby, som Søn af Landpost N. C. Juelsen og Hustru. Gift med Anna Petrea Pedersen. Uddannet ved Handelen, siden 1931 Uddeler i Allerup Brugsforening.

Jens Pedersen Skouboe, Sogneraadformand, er født den 16. August 1867 i Tjæreborg som Søn af Husmand Niels Skouboe og Hustru Inge Marie, født Jensen. Gift 1893 med Ane Kirstine Thygesen. Uddannet ved Landvæsen, Tømrer ved et Jernbaneværksted i Amerika 1887—97, Gaardejer 1909. Medlem af Sneum-Tjæreborg Sogneraad 1909—21 før Adskillelsen, Formand for samme i 4 Aar, Kredsforstander for Wistoft Brandkasse

V. Therkildsen,
Uddeler.

1904, Medlem af Bestyrelsen for Tjæreborg-Darum Diget siden 1925, Medlem af Sogneraadet, siden 1921 Sogneraadetsformand i Sneum.

Niels Vejrup, Sognefoged, er født 2. December 1880 i Sneum som Søn af Gaardejer Kjeld Vejrup og Hustru Katrine, født Møller. Gift 1909 med Johanne Øllgaard. Uddannet ved Landvæsen, Elev paa Ollerup Højskole 1899—1900, Elev paa Dalum Landbrugsskole 1902, paa Ødum Landbrugsskole 1906, Gaardejer 1907. Ejendomsskyldvurderingsmand siden 1926, Formand for Transformatorforeningen siden 1927, Medlem af Sogneraadet siden 1921, Medlem af Skoleudvalget og Skolekommissionen. Siden 1931 Sognefoged i Sneum.

Medlemmer af Sneum Sogneraad er: Gaardejer J. Skouboe, Formand, Gaardejer S. H. Andersen, Konsulent K. Jacobsen, Lærer A. Nielsen, Husmand P. K. Pedersen, Gaardejer S. Tonnesen og Gaardejer N. Vejrup.

TJÆREBORG SOGN omgives af Sneum, Skads og Jerne Sogne samt Vesterhavet. I Sognet findes Byerne: Tjæreborg med Kirke, 3 Skoler, Forsamlingshus, Missionshus, Brugsforening, Afholdshotel og Jernbanestation samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Tjæreborg Sogn har Tingsted i Esbjerg og hører under Esbjerg Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Esbjerg Læge- og Skattekreds, Ribe Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 8. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 35. Lægd.

Tjæreborg Kirke bestaar af Kor og Skib samt Taarn mod Vest. Skib og Kor er fra den romanske Tid og er bygget af Granit og Tuf. I den senere Middelalder blev Skibet forlænget mod Vest, og der tilføjedes et Taarn af Mursten med hvælvet Underrum. Ved en Restauration i 1891 tilbyggedes et Vaabenhus. Over Kirkens smukt udskaarne Altertavle er anbragt to legemsstore Træfigurer forestillende Marie med Barnet og Sct. Clemens og paa Siderne af Alteret de tolv Apostle. Prædikestolen er i Renæssancestil og fra 1551.

Tjæreborg Skole bestaar af to Bygninger, hvoraf den ældste er fra 1859, og den nyere fra 1901. Der er i Skolen ialt ca. 140 Elever. Skoldes Førstelærer har fra 1887 til 31. Decbr. 1932 været Andreas Jørgen Bruun.

O. F. Pedersen,
Lærer.

O. F. Pedersen, Lærer, er født den 11. April 1867 som Søn af Lærer N. H. Pedersen og Hustru. Gift 1891 med Johanne Vind. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1888, derefter Lærer forskellige Steder. Derefter i en længere Aarrække Lærer i Allerup Skole i Sneum-Tjæreborg Sogn. † i September 1932.

C. Nielsen, Lærer, er født d. 28. Februar 1903 i Sønderho paa Fanø som Søn af Gaardejer Jørgen Nielsen og Hustru. Gift med Sophie Schneider 1931. Dimitteret 1927, derefter Vikar i Tjæreborg 6 Maaneder, Vakancelærer ved Briksbøl Skole. Siden 1. September 1929 Andenlærer i Tjæreborg.

C. Nielsen,
Lærer.

Tjæreborg Brugsforening er oprettet 1888. Man begyndte Virksomheden i et lejet Lokale, men i 1895 byggedes eget Hus, og 1924 opførtes den Ejendom, hvor Brugsforeningen nu har tilhuse. Omsætningen udgør nu ialt ca. 370,000 Kr., deraf i Butikken ca. 190,000 Kr. Den nuværende Bestyrer er Uddeler Niels Nielsen.

Niels Nielsen, Uddeler, er født den 28. Maj 1888 i Janderup som Søn af Gaardejer Andreas Nielsen og Hustru. Gift 1915 med Poulina Nielsen. Uddannet i Brugsfore-

Tjæreborg Brugsforening.

ninger og blev 1914 Bestyrer af Tobøl Vareindkøbsforening, Bestyrer af Hodde Brugsforening 1919, siden 1926 Bestyrer af Tjæreborg Brugsforening.

Jens M. Therkildsen, DM., Sogneraadformand, Sognefoged, er født 9. Juni 1864 i Vilslev Sogn som Søn af Husmand Hans Therkildsen og Hustru Mette Katrine, født Olsen. Gift 1892 med Dorthea Pedersen. Uddannet ved Landvæsen, arbejdet 12½ Aar

i Amerika. Medlem af Amdsraadet 1922—28, Revisor i Brugsforeningen siden 1910, Medlem af Bestyrelsen for Guldagerkredsens Venstreforening, Medlem af Bestyrelsen for Bladet „Vestkysten“ i Esbjerg 1918, Medlem af Bestyrelsen for Sognets Sparekasse, valgt af Ministeriet 1920, Medlem af Sogneraadet 1903, Sogneraadformand 1905—14, paany 1917, siden 1919 Sognefoged i Tjæreborg.

N. G. Nielsen,
Uddeler.

William Pedersen, Elektricitetsværksbestyrer, er født 17. Januar 1902 i Tjæreborg som Søn af Bygmester N. H. Pedersen og Hustru Anna Marie. Gift 1925 med Magny Jensen, Tjæreborg († 1931). Siden 1920 Bestyrer paa Tjæreborg Elektricitetsværk.

W. Pedersen,
Elektricitetsværksbestyrer.

Medlemmer af Tjæreborg Sogneraad er: Sognefoged J. M. Therkildsen, Formand, Gaardejer H. Hansen, Tømmerhandler L. P. Hansen, Gaardejer H. Hjort, Arbejdsmand M. Jensen, Husmand J. M. Jensen og pens. Overportør L. Laugesen.

JERNE SOGN omgives af Skads, Brøndum og Guldager Sogne, Esbjerg Købstad-jor-der, Vesterhavet og Tjæreborg Sogn. Jerne Kommune har Tingsted i Esbjerg, og hører under Esbjerg Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Esbjerg Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 2. Folketingskreds, 8. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 33 b Lægd.

I Jerne Sogn findes følgende Byer: Jerne med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus og Mølle, Vognsbøl med Esbjerg Vandværk, Spangsbjerg, Boldesager med Skole, Kvaglund, Novrup, Veldbæk med Skole, Maade med Teglværk, Gammelby, Uglvig, Tovrup og Lykkegaarde.

Jerne Kirke, der er indviet til Sct. Morten, bestaar af Apsis, Kor og Skib med Taarn mod Vest, Vaabehus mod Nord og et Kapel ved Korets Sydside. Apsis, Kor og Skib er fra den romanske Tid og af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. I den senere

Tid overhævedes Kor og Skib, ligesom Taarnet, Vaabehuset og Kapellet tilføjedes, alle med Bjælkeloft. Ved en Restauration i 1890 ommuredes bl. a. Taarnet og Sydmuren, og alle Vinduer blev rundbuede. Der fandtes Rester af Kalkmalerier fra 1480. I 1914 omdannedes Vaabehuset til Ligkapel, og en ny Indgang anbragtes paa Taarnets Nordside. Altertavlen med Malerier er i Barokstil og fra 1653. Den smukke Prædikestol er i Ungrenæssancestil med gotisk Ståværk og Hjørnesøjler.

Viggo Hansen,
Pastor.

Viggo Hansen, Pastor, er født 16. Marts 1867 i København som Søn af Kaptajn Kristian Hansen og Hustru Wilhelmine Augusta, født Eberling. Cand. theol. 1892. Formand for Jerne-Skads Menighedsraad, Formand for Kirkeligt Samfunds Hovedkreds, Bestyrelsesmedlem i Ribe Amts Menighedsrådsforening. Har udgivet: „Til mit Folk under Verdenskrigen“ 1915, „Korsets Vej“ 1916. Medarbejder ved „Dansk Kirke-Tidende“ og „Kirketidende“ fra 1896—1919. Siden 1917 Sognepræst i Skads og Jerne Sogne.

Jerne Skole er opført 1906. Før den Tid søgte Børnene Skolen i Boldesager. Fra 1924 har Skolen Ret til at dimittere til Mellem- og Realeksamen. Siden 1920 har Jerne Skole været under Købstadsanordning.

Andreas Jacobsen Willumsgaard, Overlærer, er født den 27. Marts 1877 i Sdr. Felding som Søn af Husmand O. C. Willumsgaard og Hustru Kirstine, født Lustrup. Gift 1914 med Katrine Marie Geneser. Lærereksamen fra Jelling Seminarium 1900, Lærer ved Frk. Langs Seminarium i Silkeborg 1900—02 og i Skive 1902—21, Aarskursus i København 1911—12, Feriekursus i Jena 1913, Overlærer ved Jerne og Boldesager Skoler 1921, Medlem af Skive Sogneraad 1908—11, af Skive Byraad ca. 2 Aar, Medlem af Jerne Menighedsraad siden 1922, Medlem af Sogneraadet 1925, Medlem af Kasse- og Regnskabsudvalget, teknisk Udvalg og Valgudvalget, Sogneraadets Repræsentant i Sygekassekontrollen.

A. Willumsgaard,
Overlærer.

J. J. Grundahl, Lærer og Kirkesanger, er født den 14. Februar 1866 i Skads som Søn af Tømrer H. J. Grundahl og Hustru Anna Katrine, født Bendixen. Gift 1925 med Ingeborg Madsen. Dimitteret 1884 fra Gedved Seminarium, Andenlærer i Ødis-Bramdrup 1888, siden 1896 Lærer og Kirkesanger i Jerne.

Niels Peder Nielsen, Sogneraadformand, Lærer, er født den 19. August 1866 i Brøndum Sogn som Søn af Snedker og Husmand Niels Nielsen og Hustru Ane, født Poulsen. Gift 1891 med Kirsten Christensen. Lærereksamen 1891, Lærer ved Boldesager Skole 1905. Fhv. Formand for Hjelpekassen i 8 Aar og Medlem af Bestyrelsen for Brugsforeningen „Frem“ i Esbjerg i 24 Aar, Regnskabsfører ved samme i en længere Aarrække. Medlem af Sogneraadet og Sogneraadformand siden 1925. Formand for Kasse- og Regnskabsudvalget og det tekniske Udvalg.

Christian Pedersen, Sognefoged, er født 1867 som Søn af Christian Pedersen og Hustru Mette Marie, født Eskesen. Gift med Ane Katrine Nielsen. Oplært ved Landvæsenet, siden 1922 Sognefoged i Boldesager.

Søren Peder Hansen, Sognefoged, er født den 2. Marts 1876 som Søn af Therkel Hansen og Hustru Dorthea. Gift med Ane Petrea Christensen. Oplært ved Landbruget, Kredsformand for Esbjerg og Omegns Husmandsforening fra 1913—23, Ejendomsskyldvurderingsmand i Jerne siden 1926, siden 1921 Sognefoged i Jerne.

Jerne Sygekasse er stiftet 1905 med et Medlemtal paa ca. 75. Sygekassens Formand var Kordegn Pedersen. I Aarenes Løb er Foreningen vokset saaledes, at den nu tæller

2650 Medlemmer. Foreningen har egen Bygning, som er opført i 1930. Nuværende Formand er Karetmager H. P. Andersen.

H. P. Andersen, Karetmager, er født den 31. December 1870 som Søn af Gaardejer Christian Andersen og Hustru Ane, født Arrildsdatter. Gift med Ane Sørine Jensen. Kirkebetjent i Jerne siden 1905. Formand for Jerne Borgerforening siden 1919, Giftfoged i Jerne Kommune siden 1924, Bestyrelsesmedlem i Centralforeningen for Ribe Amts Sygekasser siden 1927, Formand for Jerne Sygekasse siden 1909.

Ove Johannes Jensen, Skorstensfejermester, er født den 5. Juni 1894 i Hobro som Søn af Lars Jensen og Hustru Katrine, født Jensen. Gift med Elva Albert. Uddannet i Esbjerg 1912—16 hos Skorstensfejermester Eilstrup, arbejdet som Svend hos samme i en Aarrække. Ansat i Ribe 7. Distrikt i 1927.

Lene Andersen, Distriktsjordemoder, er født den 14. Juli 1862 i Forum, Brøndum Sogn, som Datter af Landpost Niels Pedersen og Hustru Gyde Marie, født Hansen. Uddannet ved Fødselsstiftelsen i København fra 1888—89. Ansat som Distriktsjordemoder i Jerne 1890—1930. Formand for Jerne Sygeplejerforening fra 1909—17. Bestyrelsesmedlem i Ribe Amts Sygeplejerforening i flere Aar. Bestyrelsesmedlem i Jerne Hjælpekasse 1908—14. I 1930 40 Aars Jubilæum som Jordemoder i Jerne.

Ester Sten Madsen, Jordemoder, er født den 2. Februar 1898 i Alslev som Datter af afd. Lærer Jørgen Madsen og Hustru Mette Dorthea, født Petersen. Uddannet ved Bispebjerg Hospital i København og Sct. Hans Hospital 1923. Har 2-aarig Uddannelse fra Fødselsstiftelsen. Jordemoder i Esbjerg siden 1930.

L. Andersen,
Distriktsjordemoder.

Medlemmer af Jerne Sogneraad er: Lærer N. P. Nielsen, Formand, Gaardejer K. Andersen, Gaardejer H. Carlsen, Murermester J. B. Fink, Direktør H. Gabelgaard, Murermester J. Jensen, Cigarmager A. Jensen, Lokomotivfører P. N. Larsen, Arbejdsmand J. M. G. Lauridsen, Baneformand G. Lauridsen og Overlærer A. J. Willumsgaard.

SKADS SOGN omgives af Jerne, Tjæreborg, Sneum og V.-Nykirke Sogn, hvorfra det skilles ved Gummesebæk, Grimstrup, V.-Nebel og Brøndum Sogne.

I Sognet findes Byerne: Skads med Kirke, Forsamlingshus og Brugsforening, Andrup med Forsamlingshus og Mølle, Briksbøl med Skole, Oksvang, Lunde med Skole, Sadde-rup, Smørpøtte, Solbjærg, Knude, Tude, Trekanten og Korskro.

Skads Sogn har Tingsted i Esbjerg og hører under Esbjerg Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Esbjerg Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 8. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 34. Lægd.

Skads Kirke er en anselig Bygning, der er indviet til Sct. Morten. Kirken bestaar af et stort Kor og Skib med Taarn mod Vest. Kor og Skib er af Granitkvadre med Tuf. Flere oprindelige Vinduer, Korbuen, de to Døre og en Dør paa Korets Sydside er beva-rede. Paa Korgavlen er udhugget en Hjort i Relief. I den senere Tid fik Kor og Skib Hvælvinger, og Taarnet med hvælvet Underrum blev bygget af Mursten. Ved en Restau-ration 1890 nedbrødes et middelalderligt Vaabenhus, der laa mod Syd, og Taarnrummet blev Forhal med Indgang mod Syd. I Koret er der fundet Rester af Kalkmalerier fra 1400. Altertavlen med Malerier er fra 1620, og Prædikestolen er fra 1618. Kirkens smukke Klokke er fra 1702.

Skads Brugsforening er stiftet som Vareindkøbsforening, men 1909 omdannedes den til Brugsforening. Gartner Udal var Foreningens første Formand. Nuværende Formand er Chr. Maarthorst. Medlemstallet er 147, Omsætningen var i 1931 paa 385,000 Kr., deraf 170,000 Kr. Kolonial.

Axel Andreasen, Uddeler, er født den 18. November 1892 i Stubberup som Søn af Landmand N. C. Andreasen og Hustru. Gift med Agnete Christensen. Uddannet i Brugsforening, Uddeler i Skads siden 1. Maj 1912.

A. Andreasen,
Uddeler.

Jørgen Silladsen, Sogneraadformand, er født den 12. September 1870 i Skads som Søn af Hans Peter Silladsen og Hustru Ane, født Jørgensen. Gift 1899 med Johanne Nielsen. Elev paa Esbjerg Realskole 1886–87, uddannet ved Landvæsen, Gaardejer 1899–1923. Rentier, Ejendomsskyldvurderingsmand. Medlem af Amtsraadet 1928. Medlem af Sogneraadet i Skads 1914, Sogneraadformand siden 1916.

Elias Anton Nielsen, Skrædermester, Centralbestyrer, født den 17. Juni 1879 i Janderup som Søn af Husmand J. M. Nielsen og Hustru. Centralbestyrer siden 1911, siden 1903 Skrædermester i Skads.

E. A. Nielsen,
Skrædermester.

Marie Louise Holstebro, Lærerinde, er født den 20. September 1904 i Kolding som Datter af Repræsentant O. Holstebro og Hustru Frederikke. Dimitteret fra N. Zahles' Seminarium 1929. Vikar i Kolding 1929, nu Lærerinde i Lunde Skole.

Medlemmer af Skads Sogneraad er: Landmand J. Silladsen, Formand, Gaardejer S. Møller Nielsen, Gaardejer S. Jepsen Hansen, Gaardejer Hans Schmidt og Gaardejer H. C. Hansen.

BRØNDUM-V.-NEBEL KOMMUNE bestaar af Brøndum og V.-Nebel Sogne. Brøndum Sogn omgives af V.-Nebel, Skads, Jerne, Alslev Sogne samt V.-Horne Herred. V.-Nebel Sogn omgives af Brøndum, Skads, Grimstrup og Alslev Sogne samt V.-Horne Herred.

I Brøndum Sogn findes Byerne: Brøndum med Kirke, Præstegaard, Skole og Forsamlingshus, Gesing med Skole og Forsamlingshus, Forum med Skole og Forsamlingshus, Kærasing, Brøndumdam, Astrup, Tarp med Brugsforening og Andelsmejeri, Balle, Forumlund, Fuglbæk, Spangsberg med Sanatorium samt nogle større Gaarde.

I Vester Nebel Sogn findes Byerne: V.-Nebel med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Brugsforening og Andelsmejeri, Søhale, Skærbæk, Hygum, Livstrup, Øllufvad med Skole, Kro og Vandmølle, Vestervad, Skæfergaarde samt nogle større Gaarde.

Brøndum Sogn har Tingsted i Esbjerg og hører under Esbjerg Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Esbjerg Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 32. Lægd.

Vester Nebel Sogn har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Lægekreds, Esbjerg Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 31. Lægd.

Spangsbjerg Sanatorium.

Brøndum Kirke, der er en anselig og interessant Kirke, bestaar af Apsis, Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabehus mod Nord. Apsis, Kor og Skib er opført i den romanske Tid af Granitkvadre og Tuf. Paa Korets Nordside er en sjælden, lille Dør, der oprindelig har været Gejstlighedens Indgang, og ved sin Form og Overligger er enestaaende i Jylland. I den senere Middelalder fik Skibet 4 Hvælvinger samt Taarnet med Pyramidetaget. Paa samme Tid opførtes Sakristiet og Vaabehuset, alt af Mursten. Altertavlen er fra 1660 og i Renæssancestil. Døbefonten er en romansk Granitfont med Navnet Asser skrevet med Runer paa Kummens Overkant. Prædikestolen med Himmel er fra 1600 og et Krucifiks er fra 1475. Orgelet er bygget 1902. Desuden findes der en Del Kalkmalerier.

Vester Nebel Kirke bestod oprindelig af Kor med Hvælv, og Skib med fladt Loft, begge i Overgangsstil og af raa, tilhugget Granit. I den senere Middelalder er tilbygget et Taarn med hvælvet Underrum og et Vaabehus mod Syd, begge Dele er af Granit og Mursten. Ved en Ombygning er Taarnet skalbygget med smaa Sten. Der er bevaret et Par af de oprindelige Vinduer, hvoraf det ene er omgivet af en Rundstav, der foroven afsluttes af en Lilie. I Kirken findes en romansk Granitfont med Rundbuefrise. Altertavlen er fra nyere Tid, derimod er Prædikestolen fra Christian IV's Tid, og paa Himlen ses bl. a. Christence Krag's Vaaben. Sognepræst er Bue Bennike.

Bue Bennike,
Sognepræst.

Bue Bennike, Sognepræst, er født 22. Maj 1891 i Vallekilde som Søn af Højskolelærer V. Bennike og Hustru Trine, født Kjær. Gift 1932 med Sigrud Buhl. Uddannet som Højskolelærer paa Askov og Liselund. cand. theol. Præst i U. S. A. fra 1921—1930. Sognepræst i Brøndum siden 1930.

Spangsbjerg Sanatorium er opført 1907—08 af Skt. Josephssøstrene. I 1920 overtoges Sanatoriet af Staten. Der er Plads til 100 Patienter. Sanatoriet, der er smukt beliggende i en mindre Plantage, er særlig beregnet for Patienter fra de vestjydske Amter, hvor Tu-

berkuloseprocenten jo igennem en Aarrække har været blandt de højeste i Landet. Indtil Oktober 1932 var den ansete Tuberkuloselæge Dr. Brinch Sanatoriets Overlæge.

I Haven er en Hermes-Statue af Bronze, som er skænket af Ny-Carlsbergfondet.

Skoleforholdene i Brøndum-V.-Nebel var i ældre Tid langt fra gode. Omkring 1800 var der slet ingen Lærer, som var seminarieuddannet. Børnenes Undervisning besørgedes af Skoleholdere, som kunde være Bondekarle, Haandværkere el. a., det eneste, som fordredes, var en Attest fra Præsten, der godkendte, at Manden var skikket til Gerningen. Undervisningen foregik kun om Vinteren, og Læreren rejste rundt fra den ene By til den anden, hvor Undervisningen foregik i lejede Værelser. Ved Hedens Opdyrkning, blev det nødvendigt at gøre Forandring. Sognet blev delt i 2 Skolekredse: Vester Nebel og Øllufvad. I 1842 fik Vester Nebel sin første uddannede Lærer. I Øllufvad blev der bygget et Skolehus paa 5 Fag. Børnene her vedblev dog til op omkring 1900 at undervises af Skoleholdere, men fra 1904 besørgedes Undervisningen af en seminarieuddannet Lærer. I de senere Aar er der, paa Grund af det stadigt voksende Børneantal i Skolerne, antaget en Pogelærerinde i V.-Nebel, og det samme bliver sikkert nødvendigt i Øllufvad Skole.

Valdemar Emil Nielsen, Lærer, er født den 3. Februar 1871 i Nørre-Lyndelse. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1894. Medlem af Sogneraadet fra 1907—20. Medlem af Folketinget 1918—26. Lærer i Brøndum siden 1898.

Vareindkøbsforeningen i Brøndum er stiftet 1897. Dens første Formand var Anton Gregersen. Aarlig Omsætning er ca. Kr. 400,000.

Søren H. Sørensen, Sognefoged, er født den 16. Maj 1868 i Brøndum som Søn af Sognefoged H. Sørensen og Hustru. Formand for Vareindkøbsforeningen i 25 Aar, Formand for Brøndum Mejeri i 23 Aar. I Forretningsudvalget for Vareindkøbsforeningens Hovedkontor i Holstebro. Medlem af Bestyrelsen for Ribe Amts Mejeriforening. Sogneraad-medlem og Medlem af Menighedsraadet i flere Aar. Formand for Brøndum Transformatorforening. Sognefoged siden 1912.

Jens L. Kirkeby Hansen, Sognefoged, er født den 18. Juni 1868 i Brøndum-Vester-Nebel Kommune som Søn af Gaardejer og Sognefoged Hans Lauritsen og Hustru Johanne, født Henriksen. Gift 1900 med Anna Andersen. Uddannet ved Landvæsen, Elev paa Lyngby Landboskole 1891—92, Gaardejer 1897. Medlem af Sogneraadet 1904—09, Medlem af Bestyrelsen for Esbjerg og Omegns Landboforening og Formand for dennes Plan-teudvalg 1905—22, Vurderingsmand for Landbygningernes alm. Brandforsikring 1897, Ejendomsskyldvurderingsmand siden 1926, Sognefoged siden 1927.

Betty Sophie Winding, Distriktsjordemoder, er født den 21. Juni 1886 i Vejen som Datter af Købmand F. L. Winding. Jordemodereksamen 1913, praktiseret i Holstebro 1913—23, i Vejen 1923—25, Distriktsjordemoder i V.-Nebel siden 1925.

Medlemmer af Brøndum-Vester-Nebel Sogneraad er: Gaardejer L. Lambertsen, Formand, Gaardejer A. Andreasen, Gaardejer M. Clausen, Gaardejer N. J. Hansen, Gaardejer Rask Jensen, Kommunekasserer Lambert Lambertsen, Gaardejer S. Michaelsen, Gaardejer A. P. Nielsen og Gaardejer N. Møller Rasmussen.

Alslev Vandmølle.

ALSLEV-HOSTRUP KOMMUNE består af Alslev og Hostrup Sogne. Alslev Sogn omgives af Hostrup, Guldager, Brøndum og V.-Nebel Sogne samt V.-Horne Herred. Hostrup Sogn omgives af Alslev og Guldager Sogne, Ho Bugt og V.-Horne Herred.

I Alslev Sogn findes Byerne: Alslev med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Vandmølle, Brugsforening, Vindmølle og Andelsmejeri, Toftnæs, Vibeke samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

I Hostrup Sogn findes Byerne: Hostrup med Kirke og Forsamlingshus, Kragense, Kokspang med Skole og Brugsforening, Sjølborg med Skole samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Alslev har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 28. Lægd.

Hostrup har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Alslev, det hører til 7. Udskrivningskreds' 29. Lægd.

Alslev Kirke består af Kor og Skib med Taarn mod Vest. Kor og Skib er fra første Halvdel af det 13. Aarhundrede, og er bygget af Granitkvadre, dog er den vestlige Del af Skibet af Tuf og med Rundbuefriser og Lisener. I den senere Middelalder er Kirken forsynet med Hvælvinger, ligesom Taarnet med Hvælv og Vaabehuset med Tøndehvælv er tilføjet af Mursten. Kirken restaureredes i 1908. I Stedet for den gamle Altertavle fra 1721 er der nu siden 1872 et forgyldt Kors. Prædikestolen er fra det 16. Aarhundrede og er i Renæssancestil. Et Krucifiks er skænket af Sognefoged Chr. Lund.

H. Chr. Lassen,
Pastor.

Hostrup Kirke består af Kor og Skib med Taarnet mod Vest samt Vaabehus mod Syd. Skib og Kor er bygget af Granit samt Tuf. Der er bevaret flere romanske Vinduer. Kor og Skib har i den senere Middelalder faaet Hvælvinger, ligesom Taarnet er tilføjet senere. Ved en Restauration i 1926 byggedes Vaabehuset mod Syd, den gamle Syddør af Tuf med Søjler genaabnedes, og Taarnrummet sattes i Forbindelse med Skibet. Paa Alteret er opstillet Thorvaldsens Christus i Gips. Den smukke Prædikestol med delvis gotisk Dekoration er fra 1586. Klokkeren er fra 1431.

Sognepræst er Pastor Lassen.

Sjølborg gamle Skole.

Sjølborg Skole stammer helt fra 1885, da den første Skolebygning blev opført. Den nye Skolebygning er opført i 1920, og besøges af ca. 25 Elever.

Kokspang Skole har en ny og moderne indrettet Skolebygning med to Klasseværelser, dog findes der et tredje Klasseværelse i den gamle Skolebygning, der er fra 1865. Om Vinteren undervises af en Lærer og en Lærerinde samt Førstelæreren.

Peter Anthonen, Enelærer, er født den 20. Februar 1880 som Søn af Husmand Jens Anton og Hustru Ane, født Jensen. Gift 1906 med Martha Cathrine Møller. Dimitteret fra Nørre Nissum Seminarium 1904, Hjælpeleærer i Timring 1904—05, Enelærer i Grove 1905—08, Enelærer i Kokspang siden 1908. Har været Medlem af Menighedsraadet og af Vægeraadet og Formand for Afholdsforeningen i 10 Aar, er Stifter og Formand for Ungdomsforeningen.

Iver Marius Nielsen, Enelærer, er født den 21. Maj 1900 i Krejbjerg, Ejstrup Sogn, som Søn af Gaardejer Lars Ejler Nielsen og Hustru Marie, født Iversen. Gift 1924 med Johanne Nielsen. Dimitteret fra Gedved Seminarium i 1923. Lærer ved Odderup Friskole i Aadum Sogn fra 1923 - 24, Vikar ved Norting Skole i Nørre-Snedes Sogn fra 1924—25, Enelærer ved Sjølborg Skole siden 1. Marts 1925. Medlem af Bestyrelsen for Hostrup Sogns Biblioteksforening.

P. Anthonen,
Enelærer.

I. M. Nielsen,
Enelærer.

H. H. Rasmussen,
Førstelærer.

J. W. B. Jacobsen,
Andenlærer.

Hans Hedegaard Rasmussen, Førstelærer, er født den 7. Februar 1893 i Kværndrup paa Fyn som Søn af Havemand Jens Rasmussen og Hustru, født Hedegaard. Gift 1926 med Dagmar Mathiasen. Dimmitteret 1914 fra Ribe Seminarium, virket som Vikar og Vinterlærer til 1919. Lærer ved Hadsten Realskole fra 1919—21. Førstelærer i Alslev siden 1. November 1927.

Jens Werner Brink Jacobsen, Andenlærer, er født den 10. Juli 1904 i Thorstrup som Søn af Gaardejer Chr. Jacobsen og Hustru Cecilia, født Brink. Dimmitteret fra Silkeborg 1926. Vinterlærer i Kvong 1927—29, Andenlærer ved Alslev Skole siden 1. Maj 1929. Formand for Alslev Ungdomsforening, Organist ved Alslev Kirke.

Alslev Vandmølle ligger ca. 4½ km fra Varde. Dens nuværende Ejer er Andreas Schack, som overtog Gaarden den 18. Marts 1884, er født paa Ejendommen den 2. August 1854, gift med Ane Marie Pedersen. Alslev Vandmølle har tidligere hørt under Visselbjerg Gods, der tilhørte Ribe Bispestol indtil Reformationen, og den er da formentlig solgt til fri Ejendom af Christian VI i 1741—42. Den ældste kendte Ejer, Niss Hansen, fik af Kong Christian VII Bevilling paa et Gryn- og Grubeværk, og efter ham fik Svigersønnen Hans Andersen Schack fra Astrup i Sønderjylland Gaarden, som han i 1793 overdrog til sin Broder Niels Schack, efter hvem Sønnen Anders Schack i 1829 overtog den. I 1854 overtoges Gaarden af Sønnen Peder Schack, som 1884 skødede den til sin Søn, den nuværende Ejer. Møllen ligger paa sin oprindelige Plads ca. 2 km Øst for Alslev ved Toftnæs Aa, Hovedbygningen, der er meget gammel, er flere Gange blevet restaureret. Øst for Møllen en anlagt en større Damkultur med 43 Fiskedamme til Udklækning og Opdræt af Ørreder.

Hostrup Sogns Sygekasse er stiftet 1903 med ca. 90 Medlemmer. Dens første Formand var Lærer P. I. Petersen, Kokspang, fra 1903—07. Gaardejer Chr. Dammark var Formand fra 1907—17. Den nuværende Formand og Kasserer er Lærer P. Antonsen, som blev valgt 1. Februar 1917. Medlemsantallet i 1930 var 264, og Formuen var paa 2900 Kr.

Alslev Sogns Sygekasse er stiftet 3. Marts 1903 med Møller A. Schack som første Formand. Den nuværende Formand og Kasserer er Gaardejer Jes Christensen Jessen, der blev valgt 4. Februar 1930. Medlemsantallet var 1930 paa 400, og Formuen var 3300 Kr.

Hostrup Sogns Biblioteksforening er stiftet i Januar 1925. Foreningens første Formand var Marinus Christensen, Sdr. Hede. Dens nuværende Formand er Poul Thuesen. Sognebiblioteket har en Afdeling i Sjølborg Skole. Hovedafdelingen passes af Frk. Merethe Jensen, Kokspang. Biblioteket raader over ca. 400 Bind, og Medlemstallet er 45.

Poul Thuesen, Gaardejer, er født den 8. Juli 1878 som Søn af Gaardejer Søren Jensen og Hustru. Har været i Menighedsraadet, Sogneraadet og Skolekommissionen. Formand for Biblioteket siden 10. Maj 1930.

Karl Peder Gregersen, Gaardejer, Sogneraadformand, er født den 2. April 1871 i Alslev som Søn af Gaardejer Mads Gregersen og Hustru Anna, født Lauridsen. Gift den 27. Oktober 1903 med Anna Gregersen. Uddannet ved Landvæsenet, Elev paa Tune Landboskole 1894—95, Gaardejer 1900. Formand for Alslev Mejeri 1901—05, Formand for Brugsforeningen 1907—21, Revisor i Brugsforeningen siden 1927. Medlem af Sogneraadet siden 1907, Sogneraadformand og Kasserer siden 1909, Formand for Fattigudvalget 1909, Medlem af Skolekommissionen 1921, Folkeregisterfører 1924.

Niels Christian Christensen, Gaardejer, Sognefoged, er født den 26. November 1876 i Alslev som Søn af Gaardejer Christen Christensen og Hustru Ane Katrine, født Gregersen. Gift den 27. Februar 1895 med Ane Cecilie Jocumsen. Uddannet ved Landvæsenet, Gaardejer 1895, Medlem af Sogneraadet 1904—09 og 1917—25, Medlem af Bestyrelsen for Brugsforeningen 1917—21, Revisor i Alslev Mejeri 1914. Medlem af Be-

styrelsen for Hostrup Transformatorforening 1923, Ejendomsskyldvurderingsmand 1920. Sognefoged siden 1922.

Thue Andersen, Gaardejer, Sognefoged, er født den 15. Juni 1870 i Alslev som Søn af Gaardejer David Andersen og Hustru Else, født Thuesen. Gift 1892 med Kristine Villadsen. Næstformand og Sekretær i Sogneraadet 1906–20, Vurderingsmand til Husmandsbrandkassen og Sognevurderingsmand i Husmandskreditforeningen. Revisor i Brugsforeningen og Sygekassen over 25 Aar, Regnskabsfører for Forsamlingshuset 1920–26, Medlem af Skolekommissionen 1906–20, Sognefoged siden 1. Februar 1914.

Medlemmer af Alslev-Hostrup Sogneraad er: Landbruger K. Gregersen, Formand, Landbruger S. Bennetsen, Landbruger H. Chr. Hansen, Landbruger H. P. Hansen, Landbruger Th. Hansen, Landbruger A. Hansen, Landbruger K. A. Hansen, Landbruger B. Jepsen og Landbruger Chr. Pedersen.

GULDAGER SOGN omgives af Hostrup, Alslev, Brøndum og Jerne Sogne samt Esbjergs Købstadsjorder og Hjerting Bugt.

I Sognet findes Byerne: Guldager med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Brugsforening og Vandmølle, Guldager Stationsby med Kro, Plantørbolig og Jernbanestation, Hjerting med Skole, Børnekonvalescenthjem, Ferieskolehjem, Rekonvalescenthjem for Kvinder, 2 Badehoteller og Toldkontrolsted, Sædding med Skole og Fyr samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Guldager har Tingsted i Esbjerg og hører under Esbjerg Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Esbjerg Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 8. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 30. Lægd.

Hjerting i ældre Tid.

Guldager Kirke er indviet til Skt. Morten, og den bestaar af Kor og Skib samt Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er fra den romanske Tid og bygget af raa Granit med Hjørnekvadre. Koret har dobbelt og Skibet enkelt Sokkel. I den senere Middelalder er Murene forhøjede med Mursten, og Kor og Skib har faaet Hvælvinger; ved samme Tid tilføjedes Taarnet og Vaabehuset, der begge er af Mursten. Kirkens Altartavle er i Renæssancestil fra ca. 1600 og bærer i Midterpartiet „Nadveren“. Døbefonten er i romansk Stil og af Granit. Prædikestolen, der er udskaaret, er fra det 17. Aarhundrede.

Kirkens Præst er Jens Peter Jensen, der har virket ved Kirken siden 1920.

Hjerting var oprindelig et Fiskerleje, Fiskerne sejlede fra gammel Tid til Hamborg og Husum, og efterhaanden opstod en meget betydelig Indførsel, tildels Indsmugling af Kramvarer, hvilket begunstigedes af de gode naturlige Havneforhold her, som var det eneste Sted paa Vestkysten, hvor Skibe kunde søge Vinterhavn. I 1554 kaldes Hjerting for Varde Bys Ladeplads, og Havnen benævntes Graadyb. Men da Handelen paa Hjerting blev for stor, kæmpede Varde stærkt fra 1660 for at hindre denne og forlangte bl. a., at Skipperne skulde flytte til Varde. Dette mislykkedes dog, for 1688 fik Fiskerne i Hjerting, Ho og Oksby Privilegium paa at drive Sejlads; 1680 blev Hjerting Toldsted for Studeudførselen, og 1692 flyttedes Varde Toldsted til Hjerting, hvor det forblev til 1846. I 1760-erne var Fanøs Skibsfart begyndt at tage til, men Hjerting var stadig Basis for Sejladsen og brugtes som Vinterhavn. 1720 oprettedes i Hjerting et Tranbrænderi, og fra 1720—58 udsendes 1—2 Skibe paa Robbefangst i Nordishavet. Studeudførselen vedblev til omkring 1780. I det 17. og 18. Aarhundrede var Hjerting gaaet stærkt frem, og 1735 var der endog Tale om at gøre den til Købstad. I det 19. Aarhundrede var det paatænkt at gøre Hjerting til Udførselshavn for Kvæg til England, der anlagdes 1852 en 250 m lang Bro, og der var en Tid Dampskibsforbindelse med Lowestoft. Der udførtes en ret stor Mængde Kvæg til England og indførtes en Del Tømmer fra Norge. Broen blev imidlertid ødelagt af Isen og blev optaget 1860, og efter Havneanlæggelsen ved Esbjerg var blevet en Kendsgerning, ophørte Skibsfarten helt. Nu drives der en Del Fiskeri, og Byen er efterhaanden blevet et søgt Basteded.

Sæddingstrand Ledefyr og Vinkelfyr er oprettet i 1873 og er i Aarenes Løb undergaaet flere Forandringer, saaledes at baade Bagfyret og Forfyret har elektriske Lamper. Fyrene ligger i en Afstand af 4,5 km fra Esbjerg Station.

Jens Kristian Nielsen, Fyrassistent, er født den 8. Oktober 1868 i Jerne Sogn som Søn af Husmand Martin Nielsen og

Sæddingstrand Fyr.

Hustru Ane Marie, født Jensen. Indtraadte i Fyrvæsenets Tjeneste som Fyrpasser i 1897, Assistent ved Omø Fyr fra 1914—25 og siden da ved Sæddingstrand.

Guldager Skole er opbygget efter en Brand i 1883 og havde Straatag indtil 1929. Paa den Grund, Skolen nu ligger, har der tidligere været Fattighus. Elevantallet ved de to Skoler i Guldager er 97.

Thomas Jensen Nielsen, Førstelærer, er født den 19. Maj 1862 i Ansager som Søn af Husmand Niels Thomsen og Hustru Dorthea, f. Nielsdatter. Gift 1892 med Jacobine Sørensen. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1883, Vinterlærer i Veldbæk fra 1883—85, Privatlærer fra 1885—87, Lærer i Plougstrup fra 1888—92, i Egebæk fra 1892—96, Førstelærer i Guldager siden 1896. Medstifter af Guldager Brugsforening og Regnskabsfører for samme fra 1901—20, Medstifter af Ribe Amts Vareindkøbsforenings Manufakturafdeling og endnu Medlem af Bestyrelsen, Medstifter af Guldager Gymnastikforening, Organist ved Guldager Kirke. Afgaaet med Pension den 1. November 1931.

J. J. Eriksen,
Førstelærer.

Jens Jacob Eriksen, Førstelærer, er født den 23. Oktober 1886 i Øster Hassing Sogn som Søn af Lærer Søren Christian Eriksen og Hustru Johanne Kristine, født Hansen Bang, gift 1917 med Elna Marie Hansen. Dimitteret fra Odense Seminarium 1916, Andenlærer i Ry fra 1917—20, Førstelærer i Hjerting fra 1920. Sogneraadmedlem fra 1925—29, Formand for Guldager Ungdomsforening og for Esbjerg Omegns Lærerkreds, Bestyrelsesmedlem for Esbjerg og Omegns Skolescene, Revisor i Sygekassen siden 1931.

Chr. Svendsen,
Andenlærer.

Christian Marius Svendsen, Andenlærer, er født 13. Januar 1894 i Dollerup Sogn som Søn af Gaardejer Christen Svendsen og Hustru Johanne Marie, født Nielsen, gift 1925 med Else Marie Vestergaard. Dimitteret fra Silkeborg Privatseminarium 1917, Vikar fra 1918—21, Andenlærer i Guldager siden 1921.

Aktieselskabet Guldager Plantage. Da Aktieselskabet Esbjerg-Gjessing Plantage i sin Tid opløstes, søgte formaaende Mænd af det opløste Selskab, i Forbindelse med „Sydvestjydsk Samfund“ at fremme Plantningssagen andet Steds. Det gjaldt tillige om at faa en af Hedeselskabets Funktionærer stationeret der. Dette indvilligede Hedeselskabet i, imod at der stilledes en Bolig og 40 Td. Land Tjenestejord til Disposition. Sagen realiseredes og den 23. November 1907 afholdtes den første konstituerende Generalforsamling, hvor Aktieselskabet „Guldager Plantage“ stiftedes. Der indkøbtes 170 Td. Land Hede, der laa ca. 1 km Nord for Guldager Station, til Bepantning, og ca. 65 Td. Land Hede umiddelbart paa begge Sider af Stationen. Arealet var udloddet fra mange større og mindre Ejendomme i Guldager. De 170 Td. Land Plantageareal solgtes i 1918 til Esbjerg Kommune, der lod Arealet færdigplante ved Arbejdsløse i Aarene 1919—21. Den Mand, som var virksomst i Arbejdet her var Sagfører E. Hansen, Esbjerg. Hedeselskabet ansatte Assistent P. Christensen ved Plantagen, og han lagde et stort og dygtigt Arbejde paa denne Plads. Efter et omfattende Afvandingsarbejde er Arealerne nu i fuld Kultur, og hvor der før paa Selskabets Ejendomme laa uproduktiv Hede, findes nu frodige Marker.

I 1908 byggedes den smukke Guldager Skovridergaard og Assistent Christensen tog straks fat paa de kulturelle Arbejder, hvoriblandt den store, smukke Have altid vil staa som et smukt Minde om den unge, energiske Mand. Ved Skovridergaarden anlagdes en stor Salgsplanteskole, som senere er udvidet betydeligt, og nu har stor økonomisk Betydning for Selskabet. Assistent Christensen virkede her til 1913 og efterfulgtes af Skov-

Skovridergaarden.

G. Heineth,
Skovrider.

rider G. Heineth, der den Dag i Dag med stor Dygtighed fortsætter det saa udmærket paabegyndte Arbejde. Mellem Stationen og Skovridergaarden er der i 1914 plantet et Lystanlæg paa ca. 10 Td. Land. Selskabets Formand er Grosserer, Konsul H. Eriksen, Esbjerg.

Gotfred Heineth, Skovrider, er født den 4. Juli 1879 i København som Søn af Spe-
ditør ved Dampskibsselskabet C. K. Hansen, Christian Fenger Heineth og Hustru Ida, født Nielsen, gift 1907 med Agnethe Sennels fra Hobro. Elev paa Vallø og Baroniet Guldborgland, Forstkandidat 1902, udarbejdet Driftsplaner og været Assistent paa Grevskabet Hardenberg fra 1902—04, paa Grevskabet Knuthenborg fra 1904—06, Assistent ved Hedeselskabet og Lærer ved Hedeselskabets Elevskole fra 1906—13, Skovrider ved Hedeselskabet med Bopæl i Guldager siden 1913. (Distriktet bestaar af Dele af Ribe, Tønder, Haderslev og Ringkøbing Amter.) Under Krigen Leder af Amtsbrændselsinstitutionen for Ribe Amt, sagkyndig Medhjælper ved Vurdering af Skove til Ejendomsskyld i Jylland, navnlig i Ribe Amt, Sekretær for „Sydvestjydsk Samfund“.

Guldager Skytteforening er stiftet 1872, men hvilede fra 1876 til 83. Den nyoprettedes i 1883 af nuværende Sognefoged Mads P. Hansen. Den første Skydning foregik med gamle Forladegeværer, hvortil Skytterne selv støbte Kuglerne. Denne Støbning foregik i „Vandmøllen“, i hvis Nærhed Skydebanerne den Gang laa. Banerne er i Aarenes Løb flyttet ikke mindre end 9 Gange og findes nu paa Tobøl Hede. Foreningens Formand er Bestyrer J. Petersen.

Guldager Vandmølle.

Guldager Gymnastikforening er vistnok stiftet samme Aar som Skytteforeningen og har gennem de mange Aar haft en meget stor Betydning for Ung-

J. Petersen,
Bestyrer.

A. Nielsen,
Gaardejer.

O. Mortensen,
Uddeler.

dommen i Sognet. Foreningen har Samarbejdet med Skytteforeningen indtil 1929. Landpost Peder Poulsen i Guldager har i en lang Aarrække fungeret som Leder af Gymnastikken. Foreningens Formand er Gaardejer Alfred Nielsen.

Jørgen Petersen, Bestyrer, er født den 7. September 1889 i Lintrup Sogn som Søn af Jes Ludvig Petersen og Hustru Maren, født Dahl, Formand for Guldager Skytteforening siden 1928.

Alfred Nielsen, Gaardejer, er født den 28. April 1895 i Esbjerg som Søn af Postbud, senere Gaardejer Hans Nielsen og Hustru Sophie, født Christensen. Overtog Gaarden, „Østervang“ efter sin Fader i 1920, Formand for Guldager Gymnastikforening siden 1929 Formand for Guldager Sogns Lytterforening.

Guldager Brugsforening er stiftet den 15. Juni 1901; dens første Formand var Peter Nielsen, Guldager. Foreningens nuværende Formand er Søren Sørensen, Ravnsbjerg. Dens Medlemsantal er ca. 200, og dens Omsætning var i 1931 386,000 Kr. Foreningens Uddeler er Ole Mortensen.

Ole Mortensen, Uddeler, er født den 12. Oktober 1889 i Hjerting som Søn af Fisker Søren Mortensen og Hustru. Uddannet i Guldager Brugsforening, Uddeler i Guldager siden 1. August 1918, Revisor i Sygekassen for Guldager og Omegn, Medlem af Bestyrelsen for Kirkeligt Samfund for Guldager og Omegns Sogne.

S. Sørensen,
Sogneraadformand.

M. P. Hansen,
Sognefoged.

A. N. Hansen,
Stationsforstander.

M. Holm,
Distriktsjordemoder.

Søren Kristian Sørensen, Sogneraadformand, født 24. August 1876 i Guldager som Søn af Gaardejer Knud Sørensen og Hustru Mette, født Hansen. Gift 1901 med Kathrine Sørensen. Elev paa Ladelund Landbrugsskole 1900—01, Gaardejer 1910. Formand for Transformatorforeningen 1921, Ejendomsskyldvurderingsmand og Distriktsforstander for Brandforsikringsselskabet Vermund 1924, Sogneraadformand siden 1925.

Mads Peter Marius Hansen, Sognefoged, er født den 7. Maj 1866 i Guldager som Søn af Sognefoged Hans Peter Hansen og Hustru Ane Lene Madsdatter. Gift 1890

med Maren Madsen, Gaardejer i Guldager 1888. Medlem af Sogneraadet fra 1900—06, Medlem af Menighedsraadet fra 1909—18, Ejendomsskyldvurderingsmand 1916—24, Formand for Guldager Skytteforening fra 1887—1928, Formand for Guldager Gymnastikforening fra 1904—28. Vurderingsmand i Den alm. Brandforsikring for Landbygninger siden 1896. Medlem af Bestyrelsen for Esbjerg og Omegns Landboforening.

Ancher Niels Marius Hansen, Stationsforstander, Løjtnant, er født den 8. Februar 1882 i København som Søn af Togfører Jens Peter Hansen og Hustru Hansine Jacobine, født Hansen. Præliminæreksamen 1898. Elev ved de danske Statsbaner fra 1. April 1898. Assistent paa Østerbro Station, København, fra 1600—02, Assistent i Korsør fra 1902—27, Stationsforstander i Guldager 1. August 1928. Løjtnant i Reserven ved Fæstningsartilleriet, Medlem af Bestyrelsen for Post-Ekspeditørforeningen.

Mariane Holm, Distriktsjordemoder, er født den 28. April 1870 i Tjæreborg som Datter af Jens Frandsen og Hustru. Jordemodereksamen 1894. Siden 1896 Distriktsjordemoder i Guldager.

Medlemmer af Guldager Sogneraad er: Gaardejer S. K. Sørensen, Gaardejer I. Andreasen, Gaardejer H. N. Hansen, Fisker Chr. Th. Madsen, Gaardejer M. Moslund, Maler N. C. P. Sørensen og Postkører J. Thorstensen.

FANØ ligger Sydøst for Skallingens Sydspids, fra hvilken den skilles ved det ca. 1,5 km brede Graadyb, medens Farvandet mellem Øens Nordøstspids og Esbjerg er ca. 2 km. Fra Nord—Nordvest og til Syd—Sydøst er Øen henved 17 km, medens den største Bredde fra Øst til Vest er henved 5 km. Langs hele Vestkysten strækker der sig en Række Klitter, og uden for dem en bred Forstrand af fast Sand. Øen er 5570 ha stor og har to Sogne, Nordby og Sønderho.

ØEN er en Fortsættelse af Vestjyllands Klitdannelse, og man mener, at den i tidligere Tid har været større. Hvorvidt Øen har været beboet i Oldtiden er tvivlsomt, thi endnu i Begyndelsen af det 13. Aarhundrede synes den ikke at være bebygget. I Valdemar den 2's Jordebog omtales, at der paa denne var „Hus“, antagelig et kgl. Jagthus. Der er bleven sagt, at den ældste By skal have ligget midt paa Øens Østside, og endnu mener man at kunne vise det Sted, hvor dens Skt. Annæ Kirke har ligget, nemlig i Rindby i Skt. Annæ Bjerge. Sagnet fortæller ogsaa, at der i gamle Dage har været et Sogn, der hed Vesterho, som er blevet bortskyllet ved en Stormflod, og at Øen i gamle Dage har været delt i to Dele ved et Sund, der gik over Annedal.

I Valdemar Atterdags Regeringstid udbrød en Pest, der kaldtes „den sorte Død“. Der fortælles, at Beboerne paa Fanø døde paa en Familie nær, som i Følge Præsternes Dagbog, flyttede over til Yder Bjerrum ved Ribe. Om Pesten berettes, at den blev ført til Fanø af en gammel Kvinde, som kom med en Natmandsfamilie fra Ringkøbingegnen, hvor Pesten rasede. Om dens Opkomst fortælles endvidere, at der oppe mellem Ringkøbing og Bovbjerg paa en stormfuld Efteraarsdag i 1349 strandede et meget stort Skib. I en af Køjerne laa Liget af en Mandsperson i halv forraadnet Tilstand. Beboerne gik ud til Skibet i en Baad, og Baadelauget fik alle store, sorte Bylder. Faa Dage efter var den sorte Pest spredt ud mellem de omliggende Kystbeboere, og derfra bredte Sygdommen sig videre over hele Landet. Paa Fanø var der en Tid, da man ikke kunde overkomme at faa de døde begravet i indviet Jord. Maaske er de da blevet begravet i „Dødningedalen“, et Jordareal, som staar omtalt i en gammel Jordbog. Saa meget tør man imidler-

Klitparti.

tid slutte efter det, der gennem Slægter fortælles, at Fanø i Pestens Dage ingen Ejere havde, og den er da som herreløst Gods taget i Besiddelse af Kongen. Derved blev Fanø Krongods og maatte betale Landgilde og Fæste igennem Kommandanten paa Riberhus Slot, indtil Øen købtes tilbage af Beboerne i 1741.

I Middelalderens senere Del anlagde Ribe-Borgerne to Fiskerlejer, nemlig Nordby og Sønderho. De ejede eller havde Part i Fiskerboderne og Fartøjernø, og Fangsten afsattes over Ribe. Fra gammel Tid havde Varde og Ribe Privilegium paa at forhandle og udføre den Fisk, der hidrørte fra de sydvestjydske Fiskerier, men i 1685 fik Fanø og Mandø Privilegium paa selv at udføre deres Fisk, og Fritagelse for at svare Sandtold deraf. Omkring 1760 begyndte man paa Øen at bygge større Skibe, og fra 1780 byggedes mange i Sønderho, og i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede var 80—90 Skibe hjemmehørende i denne By. Skibene byggedes større og større, og i 1859 angives Fanø at have den største Flaade næst efter København. Nu har Havnen i Esbjerg draget Sejladsen til sig.

Ikke langt fra Plantørboligen ligger de tre Fuglekøjer, som ejes af et Aktieselskab i Nordby. Særlig den ene af disse er en komplet Overraskelse. Vi skal nærmere beskrive denne. Den ligger midt inde i den mest fortryllende, lille Lund, man kan tænke sig. Køjen er anlagt paa et meget frugtbart Terræn af 3 à 4 Tdr. Lands Størrelse og paa alle Sider omgivet af Sand og Klitter. Her er plantet Løvtræer, som hurtigt er vokset op og staar ualmindelig friske og frodige. I Midten af denne Lund er der udgravet en Sø med 6 Kanaler, der skyder sig ind under Træerne i Form som en Søstjerne. Hver Kanal er overdækket med Staaltraadsnet og dertil skjult af en høj Jordvold, som løber langs Kanalen, for at forhindre, at de vilde Ænder hører eller ser, hvad der foregaar. Opsynsmanden bevæger sig overalt i det bløde Græs saa lydløst, at hans Nærværelse slet ikke anes. Paa den lille Sø findes der altid en Del tæmmede Ænder af forskellige Arter, der skal fun-

„Fuglekøje“.

gere som Lokkeænder, og om Efteraaret, naar Vildænderne i utallig Mængde opholder sig ude mellem Øen og Fastlandet, kommer de og slaar sig ned paa denne lille Skovsø. Her ledes de af de tilstedeværende Lokkeænder ind i Kanalen, hvor der er udkastet Korn og bliver saa af Opsynsmanden, der i Skjul af den omtalte Vold og et Par Straaskærme nøje følger Ændernes Bevægelser, jagede op i Kanalen. Ved Enden af denne er anbragt en Ruse, hvori de bliver fangede og straks dræbte af Opsynsmanden.

Lokkeænderne er mærkede og bliver udskilte. Der fanges ofte daglig et Par Hundrede Ænder i hver Køje. Fangetiden begynder den 15. August og varer til midt i November. Fanø Krikænder er overordentlig lækre og bekendte som noget af det fineste Vildt, man har. Brunnakkerne skal ogsaa være gode, men de er ikke ret meget kendte. Desuden er der Graaænder og Moseænder. Alle de Ænder, der finder her, er i Modsætning til andre Steder ikke det mindste trannede og behøver saaledes slet ikke at flaa, hvorved de ellers berøves en Del af deres fine Smag. Fanø Vildænder er bekendte over hele Landet.

FANØ VESTERHAVSBAD. I mange Aar laa Fanøs Strand saa fast, saa bred og saa hvid som ikke mange Steder i Landet, men uden Udnyttelse af erhvervsmæssig Art. Den lille By, Nordby, paa Østsiden havde sin stolte Sejlskibsflaade, men kun faa fremmede besøgte denne enestaaende Strand.

Omkring 1880, de Aar i hvilke Bybefolkningen i højere og højere Grad begyndte at søge ud i Naturen, fik man ogsaa Øje for Fanøs Herligheder, og der dannedes et Selskab for at gøre Fanø til et Badested i international Form. Som Selskabets Stiftere nævnes Lensgreve F. Raben Levetzau til Aalholm, Skibsreder Søren Greibe og Kaptajn H. Rødgaard. Det var imidlertid vanskeligt at skaffe fornøden Kapital, og denne maatte tilsidst søges i Tyskland, hvor man kom i Forbindelse med Bankier S. Weiss, der stillede de fornødne Midler til Raadighed. Saa begyndte Anlægget af et, i sit Anlæg og i sin Tegning, ret storstilet Badested. Af Hartkornskassen (samtlige Ejere af Arealer i Nordby) erhvervede man Baderetten for 100 Aar, samtidig med, at man indkøbte store Arealer

Parti fra Fanø Vesterhavsbad.

langs Fanøs Vestkyst, saa Badet kom til at danne en Helhed. — Man byggede paa de yderste Klitter et Kurhotel med store, smukke Lokaler og søgte at interessere andre til Opførelse af Hoteller og Pensionater. Esbjerg Borgere byggede „Hotel Kongen af Danmark“, hvortil Badet ydede Tilskud, og mange Privatfolk byggede Villaer.

Da saa mange af Selskabets Aktier laa paa tyske Hænder, prægede Tyskheden i mange Aar Badet, ligesom i alle disse Aar Tyskerne dannede Flertallet af Badets Gæster. Som Følge af Udviklingen trak Lensgreve Raben sig tilbage, og Bankier S. Weis, Hamborg, blev Sjælen i Badet. Nu begyndte en vild Spekulation med Badets Grunde, og store Beløb kom paa den Maade i Selskabets Kasse. Alt tegnede lyst og lykkeligt for Badet, da Bankier Weiss pludselig afgik ved Døden.

Herefter fulgte en Nedgangsperiode, hvor Aktiemajoriteten Gang paa Gang skiftede Ejere. De stærke Brydninger mellem dansk og tysk i Aarhundredets Begyndelse gjorde ogsaa sit, og vanskelige Tider kom over Badet.

I Aaret 1904 dannedes der saa et nyt Selskab „Fanø Vesterhavsbad“ med dansk Kapital, og dette overtog Badet og dets Herligheder.

De ledende Mænd var Etatsraad H. Hammerich, Konsul D. Lauritzen og Administrator Lassen Landorph, der med fast og sikker Haand foretog Omforandringen til dansk Badested. Ved Etatsraad Hammerichs Død tiltraadte Administrator Lassen Landorph som Formand, men afløstes senere af nuværende Formand Generalkonsul Johan Hansen.

Gennem mange Aar gik Badet støt fremad og blev besøgt af et stort Antal Udlændinge, der sammen med de danske Besøgende dannede Badets Gæster.

Saa kom Verdenskrigen, paa en eneste Dag rejste alle Udlændinge, og Badet gik igen vanskelige Tider i Møde.

Paa Trods af vanskelige Aar har Badet stadig søgt at hævde sin Standard. Der er anlagt en stor og meget besøgt Golfbane, og Hotellerne er alle førte op til Tidens Krav, og hvert Aar bliver Badet ved Opførelse af nye Villaer større og større.

Hvor der før kun laa øde Klitter ved det store Hav ligger nu en lille By, der kan ses langt ude paa Havet. Den bestaar af Hoteller, Pensionater og Villaer, har Gader og Veje,

eget Posthus og Telegrafstation, kort sagt alt hvad en Badegæst kan ønske sig. Folke­mængden paa Øen var i 1834 paa 1003, i 1850: 988, i 1875: 983, i 1890: 944, i 1901: 769 og i 1911: 731. 1925 var Folketallet 2731.

NORDBY SOGN udgør den største Del af Øen. I Sognet findes Byen Nordby med Kirke, Præstegaard, Missionshus, Epidemihus, Ting- og Arresthus, Kommuneskole, Mellem- og Realskole, Teknisk Skole, Navigationsskole, Apotek, Fanø Spare- og Laane­kasse, Filialer af Landmandsbanken og Handelsbanken, 2 Hoteller, Brugsforening, Andels­mejeri, Gasværk, Vandværk, Elektricitetsværk, Skibsværft, Færgested med Overfart til Esbjerg, Toldkontor, Havn, Postkontor, Byen med Forsamlingshus, Rindby med Skole, Forsamlingshus, Brugsforening og Redningsstation samt ude i Klitterne Fanø Vesterhavsbad.

Nordby Sogn har Tingsted i Esbjerg og hører under Esbjerg Købstads Rets- og Poli­tikreds, Varde Amstuedistrikt, Esbjerg Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 5. Fol­ketingskreds og 7. Udskrivningskredskreds' 68. Lægd.

NORDBY KIRKE bestaar af et bredt Langhus med fladt, gibset Loft, et Vaabenhus mod Nord, en Udbygning mod Syd og en Udbygning mod Øst. Den er opført i 1786 af røde Mursten med et højt Tag med sorte, glaserede Tagsten og et kobbertækket Spir midt paa Tagryggen. En Række slanke Stolper støtter Loftet. Alteret har et Maleri af J. Renau, forestillende „Christus og den samaritanske Kvinde“. Prædikestolen er fra 1620 og restaureret i 1894. Den er i Renæs­sancestil og i Fyldingerne er der malet Billeder, der forestiller: Christi Fødsel, Korsfæstelsen, Opstandelsen og Himmelfarten. Kirken har en mærkelig Malmdøbefont, der vistnok er fra 2. Halvdel af det 15. Aarhundrede. Sagnet har haft travlt med Fonten og fortæller dels, at den er skænket af Thyra Danebod, dels af Dronning Dagmar. Kirken fik i 1842 et Orgel skænket af Kong Christian VIII, men i 1917 skænkede Skibsreder D. Lauritzen Kirken et nyt og større. I Kirken hænger flere Skibe samt to i 1897 skænkede Glasmalerier med symbolske Fremstillinger af Daaben og Nadveren.

B. NIELSEN,
Provst.

NORDBY TING- OG ARRESTHUS er opført i 1876 af røde Mursten. Efter Tegning af Arkitekt Jensen fra Ribe opførtes der en Tilbygning 1897, der skulde give Plads til Tvangsarbejdsanstalten for Ribe Amt samt Bolig for Arrestforvareren, der tillige er Opsynsmand ved Tvangsarbejdsanstalten. Fanø som selvstændigt Jurisdiktion ophævedes i 1899, trods Protest fra Indbyggernes Side. Under den 9. Juni 1900 læses i Fanø Uge­blad følgende: „Justitsministeriet har udstedt Bekendtgørelse om Afholdelse af Ret paa Fanø til Foretagelse af Ekstrasager, Politisager og Skifteforretninger samt om Indretningen samme Steds af en Afdeling af Esbjergs Købstads, Skads-Herreds og Fanø Birks Juris­diktions Embedskontor, hvor efter bestemmes, at der fra den 11. ds. at regne hveranden Onsdag vil være at holde Ret paa Fanø til Foretagelse af Ekstrasager, Politiretssager og Skifteforretninger, samt at den Afdeling af Retsembedsmændens Kontor, som i Henhold til den ny Lov skal oprettes paa Fanø, vil være at indrette i Nordby og at holde aaben hver Søgnedag fra 9—12“.

NORDBY KOMMUNALE SKOLEVÆSEN. Nordby Kommuneskole er opført i 1851 og udvidet i 1862, 1867 og flere Gange siden. Indtil 1892, da den ny Realskole blev bygget, fandtes der paa Borger-skolen 2 Real-klasser. Skolens Elevantal er 180, fordelt over 8 Klasser. I Nordby Borger-skole har der altid været Heldags Undervisning forsaavel Drenge som Piger. Siden 1890 har der været fælles Undervisning.

Ting- og Arresthuset.

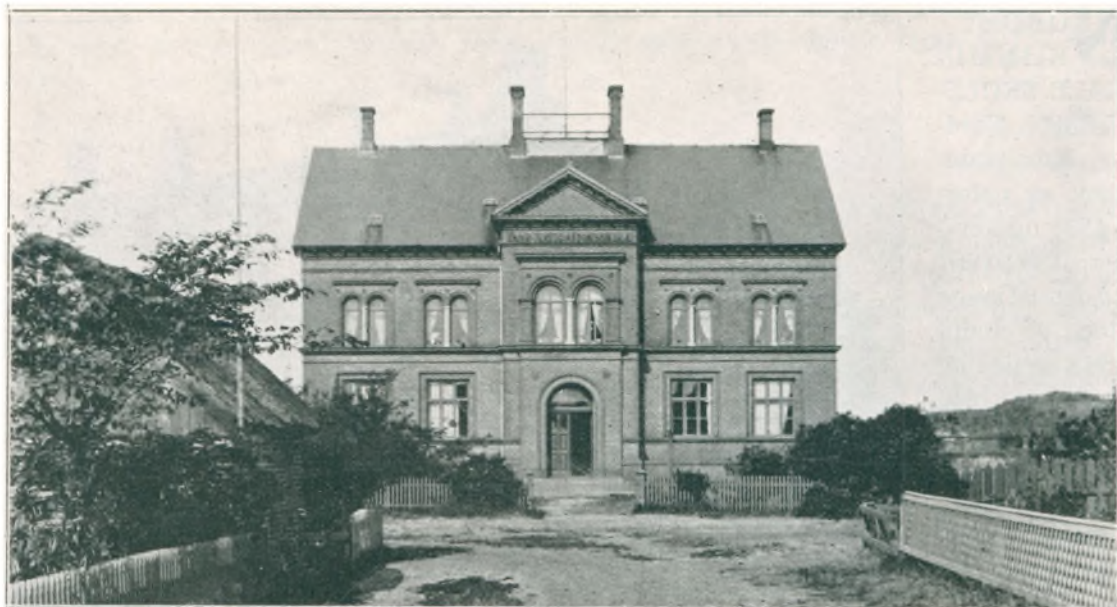
L. J. SMIDT,
Overlærer.

DEN KOMMUNALE MELLEM- OG REALSKOLE er oprettet 1891. Den er opført i 2 Stokværk af røde Sten efter Tegning af Arkitekt V. Holck. Skolen ejes af Kommunen og fører Eleverne op til Mellem- og Realeksamen. Den har 96 Elever og samme Lærere som Borger-skolen. Skolevæsenets Overlærer er L. J. Smidt.

L. J. SMIDT, Overlærer, er født den 6. April 1871 i Øster Linnet som Søn af Gaardejer J. L. Smidt og Hustru Magdalene. Gift 1914 med Dagmar Nielsen. Student 1893, Mag. art. 1900, Lærer ved Birkerød Skole, de Borkske Handelsskoler samt Store-Hedinge kommunale Skolevæsen, ansat som Overlærer ved den kommunale Mellem-. Real- og Borger-skole i Nordby.

NAVIGATIONSSKOLEN PAA FANØ er grundlagt af et Aktieselskab i 1860. I 7 Aar lededes Skolen af Lærer Hempel og derefter i 25 Aar af Lærer Drewsen, der efterhaanden havde opkøbt Aktierne og i 1893 solgte Skolen til L. Nic. Sørensen, der ledede den til sin Død i 1914, hvorefter Ledelsen overdroges Sønnen, Gustav Sørensen, der drev Skolen som privat Skole indtil 1922. I dette Aar overtog Staten Driften, mod at Nordby Kommune købte Bygningen og stillede den gratis til Raadighed for Staten. Efter den nye Ordning fortsatte Gustav Sørensen som Bestyrer. I 1893 opførtes der en stor tidssvarende Skolebygning med Observationstaarn og Platform. Skolen ligger ual-

Navigationsskolen paa Fanø.

mindelig smukt i den nordlige Del af Nordby med en vid Udsigt til alle Sider. Den forbereder til alle nautiske Eksamener saasom Kystskipperprøven, Sæteskipperprøven, udvidet Fiskeskipperprøve, Styrmandseksamen og Skibsførereksamen og er udstyret med de bedste Undervisningsmidler. Der undervises i 3 Klasser fra Kl. 8—2, om Sommeren fra Kl. 7—1. Eksamenskommissionen afholder Eksamen paa Skolen 2 Gange aarlig. Eleverne bor privat i Byen. Der kan faas Statsunderstøttelse, og Skolen disponerer over flere Legater. Den, der vil indstille sig til Styrmandseksamen, skal godtgøre, at han efter det 15. Aar har faret til Søs og forrettet Sømandstjeneste i mindst 4 Aar, hvoraf mindst $1\frac{1}{2}$ Aar i søgaaende Sejlskibe over 20 Tons, og heraf mindst $\frac{3}{4}$ Aar som Matros. Skolen har 43 Elever.

GUSTAV SØRENSEN, Forstander, er født den 26. April i Nordby som Søn af Navigationsskolebestyrer L. Nic. Sørensen og Hustru Marie, født Pedersen, gift 1915 med Katharina Jürgensen, Flensborg. Student, Filosofikum 1904, læste fra 1903—05 Matematik, Fysik og Kemi ved Polyteknisk Lærerstalt, Maskinlære paa Orlogsværftet samt Meteorologi ved Meteorologisk Institut. Fra 1904—06 Lærer ved Døckers Kursus, P. Pedersens Kursus og Vedels Kursus. Fra 1906—08 Lærer ved Horslunde Realskole. Fra 1908—13 Skoleforstander paa Skoleskibet „Viking“. Fra 1913—14 Lærer ved Fanø Navigations-skole. Siden 1914 Skolens Bestyrer og siden 1915 tillige Distriktsinspektør for Forsikringsselskabet „Hafnia“. Fra 1916—24 Soretsmedlem i Ribe Amt. Medstifter af og Næstformand for Esbjerg-Fanø Turistforening samt Medlem af Nordby Skolekommission.

G. SØRENSEN,
Forstander.

FANØ SPARE- OG LAANEKASSE der begyndte sin Virksomhed 12. April 1869, har haft væsentlig Betydning for den økonomiske Udvikling paa Øen, ligesom den i Aarenes Løb har ydet betydelige Bidrag, ca. 60,000 Kr., til kulturelle og filantropiske Formaal. Kassen har i 1932 en Indskudskapital paa godt 2 Millioner og en Reservefond paa 320,000 Kr., og den staar saaledes som en af de bedst funderede Sparekasser i Danmark. Købmand T. C. Andersen, Nordby, var vistnok den Mand, der tog Initiativet til Kassens Oprettelse, og han var i mange Aar, i sin Egenskab som Kasserer, dens utræt-

telige Fortaler. Indtil 1887 havde Sparekassen Kontor hos Købmand T. C. Andersen, indtil 1904 hos Købmand C. Gotfredsen, fra sidstnævnte Tidspunkt flyttede den ind i sin nyopførte Bygning paa Torvet i Nordby.

M. N. THING, Sparekassedirektør, er født den 2. November 1878 som Søn af Skibsfører M. M. Thing og Hustru Karen, gift 1902 med Karen Mathiesen. Udlært som Maler, Etableret

Fanø Spare- og Laanekasse.

Forretning i Nordby i 1902, Direktør for Fanø Spare- og Laanekasse siden 1926. Medlem af Nordby Sogneraad fra 1925—29, Forligsmægler fra 1921—26.

M. N. THING,
Sparekassedirektør.

POSTKONTORET I NORDBY. I 1820 og 1829 er der udfærdiget Beskikkelser for Færgemanden paa Fanø, Jens Hansen Jensen, til at være Postekspeditør paa Fanø. Den 31. August 1839 fik Karl Vilhelm Kolwig Beskikkelse som Færgemand og overtog samtidig Bestyrelsen af Postekspeditionen. Derefter fulgte F. C. H. Nagel fra 1887—97, derefter F. W. v. Linstow fra 1898—1911, J. J. Marolly 1911—16 og nuværende Postmester er J. H. Eime siden 1917.

FANØ KLITPLANTAGE. Arealet er købt 1892—1912 og er ialt paa 1004 ha, hvoraf nu er tilplantet 921 ha. Det bestaar af store Klitpartier med en Del meget fugtige Lavninger, hvor Vækstbetingelserne for Bjergfyrrerne er daarlig. I Plantagen findes en Maagekoloni paa et Areal paa henvend 100 Td., hvor Maagerne hvert Aar ruger i stort Tal. Maagekolonien besøges af mange Turister.

NIELS ARNE BROENG, Klitassistent, er født 24. August 1905 i V. Thorup som Søn af Plantør Chr. Broeng og Hustru Marie, gift 1930 med Marie Clemmensen, Grærup. Uddannet ved Statens Skove i Feldborg-Silkeborg og Gunderslevholm. Bestaaet Skovfogedprøven i 1926, Aspirant i Bordrup og V. Thorup fra 1926—28, Assistent ved Klitinspektøren fra 1928—30. Fra 1930 ansat som Klitassistent over Statens Klitplantager paa Fanø.

FANØ—ESBJERG FÆRGERI. Det første skriftlige man har Kendskab til vedrørende Færgefarten mellem Fanø og Fastlandet findes i det saakaldte Landstyreledokument af 1743 Pg. 12, hvori det hedder: „Naar enten til Kongens eller Landets Tjeneste, heller og i fornødent Tilfælde behøver Færge eller Baad fra eller til Landet, skal den eller de, som derom af Birkefogeden eller Landets Fuldmægtige advares og tilsiges, være pligtige at forrette samme under højeste Straf, indtil et ordentligt Færgeløb kan blive reguleret“ (Der paalagdes altsaa Baadejerne en Pligt, der ikke ydedes Godtgørelse for). Det privilegerede Færgeri oprettedes 16. Oktober 1793, idet der gaves Niels Jacobsen Bevilling til at drive Færgefart (denne Bevilling skulde fornyes ved Ejerskifte). Ved Plakat

af 20. Oktober 1812 blev det nærmere fastsat, hvilke Rettigheder og Pligter Færgemanden havde. 2. April 1816 blev Færgemonopolet overdraget til Hans Jensen Jessen, hvorefter Privilegiet ved kg. Bevilling af 17. Juli 1817 „for bestandigt blev perpetueret til Jessens iboende Hus i Nordby paa Fanø“ (senere Færgegaarden). Heri er dog ved Plakat af 12. August 1820 fastsat indskrænkende Bestemmelser. Hans Jensen Jessen efterfulgtes som Færgemand af Jens Hansen Jessen i 1820, der efterfulgte C. W. Kolwig i 1839, Chr. Johnsen i 1871 og Hans Svarrer i 1875. Efter at Esbjerg Havn var anlagt, flyttedes Færgestedet i 1874 fra Strandby til Esbjerg. Færgemateriellet bestod paa den Tid af Sejlbaade, Pramme, Robaade og Isbaade. I 1878 anskaffedes det første Dampskib til Færgefarten. I 1890 overgik Fanø—Esbjerg Færgeri med Privilegium samt Færgegaarden i Nordby til et Aktieselskab og er senere solgt flere Gange. I 1896 byggedes til Overfarten et Skruedampskib „Nordby“ og i 1904 et Hjuldampskib „Esbjerg“. I 1910 kom Motorbaaden „Fanø“. I September 1918 overtog Staten Færgeriet med alle Rettigheder og Pligter, og Postmesteren blev nu „Færgemand“. I Færgegaarden i Nordby indrettedes Postkontor, Godspakrum, Ventesale m. m., og der etableredes Salg af gennemgaaende Billetter til større Statsbanestationer samt Ekspedition af Rejsegods til alle Statsbanestationer. En Epoke i Færgeriets Historie var, at Fanø Løb i 1920 blev opmudret til en Dybde af 4 m ved daglig Højvande. I 1926 byggedes Færgelejer i Esbjerg og Nordby, og Hjuldampere „Esbjerg“ blev afløst af en ny moderne Færge „Fanø“. Nu kom der Gang i Automobil- og Godstransporten, og det blev nødvendigt at ombytte Skruedampere „Nordby“ med endnu en moderne Færge „Nordby“. Der befordres nu ca. 8,000 Automobile og ca. 1/4 Million Mennesker aarligt mellem Esbjerg og Fanø.

FANØ TOLDSTED. Ved kgl. Resolution af 17. September 1822, der dog ikke traadte i Kraft i fuld Omfang før 1. Juni 1824, bestemtes det, at Øen Fanø, som med Hensyn til Told- og Konsumtionsvæsenet hidtil havde henhørt dels under Ribe og dels under Hjerting Toldopsyn, fremtidig samlet skulde henhøre under et af disse Steders Overopsyn og indtil videre henhøre under Ribe. Kaptajnløjtnant og Branddirektør Winkler beskikkedes samtidig til at være Toldkontrolør paa Øen for at føre det specielle Toldopsyn og oppebære de der faldende Told- og Konsumtionsafgifter. Desuden stationeredes 2 Krydsbaade ved Øen, hver bemanded med en Krydsbetjent og en Rorskarl. Det var dog kun de egentlige Opsynsforretninger, der alle henlagdes under Ribe Toldsted, hvorimod Afgifternes Beregning og Oppebørsel ligesom tidligere varetoges for Nordbys Vedkommende ved Hjerting Toldsted og for Sønderhos Vedkommende, enten ved Ribe Toldsted eller i visse Tilfælde af den ved Toldkassereren i Ribe antagne Fuldmægtig i Sønderho. Da Beboerne i sin Tid købte Øen var der vistnok i Skødet fastsat, at der som en Del af Købesummen skulde leveres 2 Roerskarle in natura til Bemandning af Krydsbaadene. Dette blev ved Kollegiets Skrivelse af 10. Januar 1824 forandret derhen, at Beboerne skulde udrede Lønning til 1 Roerskarl, nemlig 96 Rdl. Sølv aarlig. Den Ordning gælder endnu, idet de to Kommuner til Esbjerg Toldkasse hvert Kvartal indbetaler 48 Kr., nemlig Nordby 32 Kr. og Sønderho 16 Kr., under Betegnelsen „Nordby og Sønderho Sognes Bidrag til en Roerskarls Lønning“. Ved Plakat af 15. December 1842 meddeltes det, at Kongen under 14. s. M. havde bestemt, at Kyststrækningen fra Sneum Aa til Nymindegab med Varde og Hjerting samt Øen Fanø skulde oprettes til et sammenhængende Told-distrikt med en Inspektør i Hjerting. Toldklareringerne paa Fanø skulde foregaa efter de hidtil gældende Bestemmelser, dog at Toldvæsenet underlægges Inspektøren i Hjerting paa samme Maade som hidtil Inspektøren i Ribe.

SKIBSBYGGERIET PAA FANØ. Omkring 1760 tog Skibsbyggeriet stor Fart paa Fanø; der kom da en Mand fra Ærø, der hed Holst, til Øen, og denne Mand havde Forstand paa at bygge større Skibe. Den daværende Ejer af Krogaarden Jens Jacobsen, der var meget velhavende og blandt andet havde indtil 16 Skibe i Fart, finansierede Skibsbyggeriet, og sammen med Skibsbyggeren fra Ærø fik han Fart i Virksomheden.

Senere efter Aarhundredskiftet, under Krigen med Englænderne, led Jens Jacobsen svære Tab, og i 1813 under Statsbankerotten blev han ganske ruineret. I Aarene omkring Midten af det 19. Aarhundrede kan ældre Folk mindes, at der paa samme Tid var 4 store Skibe under Bygning, hvoraf eet endog var et stort Barkskib.

Skibsbygger S. Abrahamsen, der havde købt Skibsværftet i 1875, solgte det i 1906 til Nordby Kommune. Denne anlagde samme Aar den nuværende Bedding. I Oktober 1916 solgte Kommunen Skibsværftet til Købmand Søren Brinch Hansen for samme Sum, som den selv havde givet, nemlig 6,000 Kr. Allerede i November samme Aar solgtes Værftet igen til Akts. Fanø Skibsværft for 45,000 Kr., men der var da anskaffet moderne, tidsvarende Maskiner for 23,000 Kr. og et Værkstedlokale, der havde kostet 8,000 Kr. at opføre. Aktieselskabet solgte i 1921 Værftet til J. Christoffersen for 22,500 Kr. Der er i de sidste 11 Aar bygget 14 Fiskekuttere til Nordsøfiskere.

JOHANNES CHRISTOFFERSEN, Skibsbygger, er født den 26. Maj 1885 i Stege som Søn af Overfyrbøder Morten Christoffersen og Hustru Marie, gift 1910 med Eline Sørensen fra Mariager. Lærte som Skibsbygger i Stege fra 1899—1903, sejlede fra 1903—10, arbejdede fra 1910—15 ved Skibsbyggeriet i Stege, ved Fakse Ladeplads i et Aar og derefter atter i Stege, anlagde et Savværk i Stege og solgte dette i 1919, arbejdede paa „Codan“ Værftet i Køge fra 1919—21, købte derefter Fanø Skibsværft.

NORDBY VAND-, GAS- OG ELEKTRICITETSVÆRK. Gasværket anlagdes af Kommunen i 1907 og er ikke siden udvidet udover, at Kulhuset er forøget. Værket producerer ca. 200,000 Kbm. Gas og sælger ca. 1000 hl Kokes aarligt. Det ledes af en Bestyrer. Vandværket bliver drevet sammen med Gasværket, men det opførtes først i 1915. Det drives ved to Stk. 7½ Hk. Dieselmotorer. Værket leverer Vand til ca. 600 Lejligheder. Elektricitetsværket er oprettet i 1920 med to Dieselmotorer, hver paa 65 Hk. Værket leverer Jævnstrøm med en Spænding af 2×220 Volt og forsyner Nordby, Rindhy og Vesterhavsbadet med Elektricitet. Det ledes af en Bestyrer.

HOTEL KROGAARDEN i Nordby er opført i det 16. Aarhundrede af Baronesse Bille-Brahe. Hotellet blev overtaget af J. P. Nielsen i 1920, og efter hans Død i 1931 fortsætter Enken Virksomheden.

NORDBY BRUGSFORENING oprettedes i 1896. Den havde først til Huse i et lille, lejet Lokale i den sydlige Del af

Hotel „Krogaarden“.

Nordby, men købte Ejendom i Aarene omkring Aarhundredskiftet. I 1928, da Pladsforholdene blev for snævre for den voksende Kundekreds, købtes den nuværende Bygning. Omsætningen har sidste Aar været paa ca. 120,000 Kr., og Medlemstallet ligger omkring 200. Brugsforeningen erhvervede i 1931 Detailhandlerborgerskab. Foreningen fører Kolonial, Isenkram, Gødning, Foderstoffer og Markfrø. Siden Foreningens Oprettelse har den kun haft 3 Uddelere, nemlig N. Nielsen, A. H. Rødgaard og nuværende N. M. Jepsen.

NIELS MARIUS JEPSEN, Uddeler, er født den 20. Oktober 1894 i Nordby som Søn af Postbud Jepsen og Hustru Ingeborg, gift 1920 med Martha Pedersen, Gaarde. Stod i Lære i Brøndum Vareindkøbsforening i Guldager, Kommis i Gaarde 1916, i Grenaa fra 1917—18, Uddeler i Nordby Brugsforening siden 1918. Formand for Nordby Borgerforening i 2 Aar.

MAGNE HOLM, Uddeler, er født den 27. Juli 1901 som Søn af Mejeribestyrer H. Holm, Darum, og Hustru Mathilde Kristine, gift 1924 med Ella Buus fra Hunderup. Uddannet ved Handelen, Kommis i Outrup Brugsforening i 3 Aar, vikarieret for Uddelere i Ribe Amt indtil 1924, ansat som Uddeler i Malling Brugsforening til Oktober 1931, siden da Uddeler i Rindby Brugsforening.

N. M. JEPSEN,
Uddeler.

M. HOLM,
Uddeler.

J. M. WINTHER,
Skomagermester.

N. BIRKELUND,
Forstander.

NORDBY HAANDVÆRKER- OG INDUSTRIFORENING stiftedes 1872 og havde i mange Aar kun lejede Lokaler, men i 1892 byggedes den nuværende Foreningsbygning i Tilknytning til Nordby tekniske Skole. Desuden rummer Bygningen Foreningens Bibliotek. Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af følgende: Skomagermester J. Møller Winther, Formand, M. Jørgensen, Næstformand, H. M. Mathiasen, Kasserer, H. P. Jepsen, J. Christophersen, Maler P. Christensen, Tømrermester Hans Jensen.

J. MØLLER WINTHER, Skomagermester, er født den 29. December 1879 som Søn af Skomagermester P. M. Winther og Hustru Elene, født Hagedorn, gift 1912 med Kirstine Marie Hagedorn fra Esbjerg. Udlært som Skomager og samtidig uddannet sig i Musik, overtog sin Faders Forretning i 1912, spillede i de første Aar meget ved Fester og Sammenkomster, Bestyrelsesmedlem for „Dansk Arbejde“ i 4 Aar, for Teknisk Skole fra 1928—30, Formand for Nordby Haandværker- og Industriforening.

NORDBY TEKNISKE SKOLE har haft følgende Forstandere: Overlærer Poulsen, Kordegn Schmidt, Viceinspektør Carlsen, Kordegn Mølgaard og nuværende Forstander Lærer Birkelund.

NIELS BIRKELUND, Lærer, er født den 4. Januar 1890 i Skannerup ved Aarhus som Søn af Gartner N. P. Birkelund og Hustru Anna Sofie, gift 1922 med Ellen Tofterup. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1920, Realskolelærer ved Bogø Realskole fra 1920—25, fra 1925 Lærer ved Nordby Realskole og delvis ved Borgerskolen, Forstander for Nordby tekniske Skole siden 1929.

NORDBY TURISTFORENING blev oprettet i 1929 med ca. 30 Medlemmer. Foreningens Formaal er at støtte Byens og Øens Propaganda og paatage sig Bestillinger

af Værelser og Lejligheder samt Plads paa Hotellerne. Foreningens Bestyrelse bestaar af Købmand S. Svarrer, Formand, Manufakturhandler E. Hansen, Uddeler M. Jepsen, Sognefoged P. N. Pedersen og Frøken Augusta Bech.

SØREN SVARRER, Købmand, er født den 15. Juli 1870 som Søn af Snedkermester S. N. Svarrer og Hustru, gift 1899 med Dorthea Kolster fra Nordby. Staaet i Købmandslære, overtog Forretning i Nordby i 1902 efter først at have haft en Papirforretning fra 1895. Formand for Nordby Turistforening siden dens Oprettelse i 1929, Medlem af Havneudvalget fra 1930, deltog i Oprettelsen af Nordby Borgerforening og valgtes som Formand fra 1930.

JENS SØREN JENSEN, Gaardejer, er født i Rindby den 9. September 1864 som Søn af Gaardejer Jens Søren Jensen og Hustru Martha, født Nielsdatter, gift 1887 med Johanne Katrine Madsen. Overtog sin Fødegaard som 18-aarig i 1882, i Bestyrelsen for Hartkornskassen fra 1899 og Formand siden 1902, Sogneraadmedlem fra 1899—1904, Strandfoged fra 1903—06, Medforpagter af Nordby Strand siden 1907, Bestyrelsesmedlem for Nordby Mejeri fra 1899, Formand for 1909—22, Medstifter af Rindby Forsamlingshus og Formand i dens første 3 Aar fra 1897—1900, Medstifter af Rindby Brugsforening og Revisor gennem 5 Aar, Medstifter af Fanø Hesteforsikring og Sekretær i 4 Aar, Medlem af Nordby Hjælpekasse gennem 4 Aar.

Fanødragt.

OSCAR MØRCH, Havnefoged, er født den 25. Marts 1868 i Odense som Søn af Rebslagermester N. Mørch og Hustru Johanne Marie, gift 1898 med Emilie Brinch. Uddannet paa Søen fra Konfirmationsalderen, udvidet Styrmandseksamen 1897, derefter Kaptajn paa „Merdor“ indtil 1912 under tre forskellige Flag, først i 13 Aar som Fanøskib, derefter under belgisk Rederi og senere til italiensk Rederi, i et Par Aar atter Kaptajn ved det belgiske Rederi, indtil Krigen udbrød og Skibet beslaglagdes af Tyskerne, fik i 1918 Ansættelse som Portier paa Kurhotellet og Hotel Kongen af Danmark, ansat som Havnefoged ved Nordby Havn siden 1926.

AAGE RASMUSSEN, Kaptajn, er født den 17. Marts 1888 i København som Søn af Skibsfører Anders Rasmussen og Hustru. Styrmandseksamen 1908, midlertidig Tjeneste i Fyrinspektionsskibet „C. J. Grove“ og Fyrtransportskibet „Nordsøen“ fra 1911 til 1. December 1912, Styrmand i Graadyb Fyrskib fra 1. December 1912, i Vyl Fyrskib fra 4. December 1918, Overstyrmand i Vyl Fyrskib fra 1. September 1922, i Drogden Fyrskib November 1924, Fyrskibsfører for Vyl Fyrskib 1927, Fyrskibsfører paa Skagens Rev fra 1. November 1931.

J. S. JENSEN,
Gaardejer.

O. MØRCH,
Havnefoged.

AA. RASMUSSEN,
Kaptajn.

TH. SØRENSEN,
Jordemoder.

PETRA PEDERSEN,
Sygeplejerske.

THYRA LOUISE SØRENSEN, Jordemoder, er Datter af Stationsforstander Windeballe og Hustru, Realeksamen 1915, Jordmodereksamen 1923, Praktis i Glejbjerg og Agerbæk fra 1924—25, Distriktsjordemoder i Nordby paa Fanø siden 1925.

PETRA PEDERSEN, Sygeplejerske, er født den 17. April 1896 som Datter af Kaptajn N. J. Pedersen og Hustru. Elev paa Esbjerg Sygehus fra 1920—23, derefter ansat ved Nordby Sygeplejerforening.

NIELS MARTIN KALLESEN, Sogneraadformand, er født den 6. December 1875 i Nordby som Søn af Købmand Niels Hansen Kalleesen og Hustru Gunder Kirstine, født Mortensen, gift 1904 med Ane Katrine Sørensen. Uddannet ved Landvæsen og Handel, Brugsforeningsbestyrer i 2 Aar, Møllebestyrer fra 1906—14, Gaardejer 1914, Voldgiftsmand i Handel med Husdyr i 8 Aar, Regnskabsfører i Rindby Brugsforening 1919, Medlem af Nordby Sogneraad 1921, Sogneraadformand i 2 Aar, derefter igen fra 1. April 1930.

PEDER NIELSEN PEDERSEN, Sognefoged, er født den 25. Marts 1874 i Nordby som Søn af Husmand Niels Hansen Pedersen og Hustru Karen Andrea, født Nørby, gift 1897 med Margrethe Nielsen. Lært Landvæsen og Mejeribrug, Sognefoged 1924.

MEDLEMMER AF NORDBY SOGNERAAD er: Gaardejer N. M. Kalleesen, Formand, Skomager A. J. Andersen, Fru Malermester I. Andersen, fhv. Skibsfører K. M. Nielsen, fhv. Skibsfører H. Th. Meinertz, Købmand N. M. Nielsen, Sognefoged Peter N. Pedersen, Lærer C. S. Sneum og Gaardejer S. J. Sørensen.

SØNDERHO SOGN, paa Fanøs Sydspids, er det mindste paa Øen og i hele Herredet. Paa Øens højeste Punkt er der trig. Station. Foruden en Del af Fanø Statsplantage ligger i Sognet 4 mindre Plantager.

I Sognet findes Byen Sønderho med Kirke, Præstegaard, Skole med Forskole, Missionshus, Forsamlingshus, Filial af Landmandsbanken, Afholdsrestauration, Kro, Brugsforening, Toldkontrolstation, Redningsstation samt Postekspedition og Telegrafstation.

Solnedgang i Sønderho.

Sønderho har Tingsted i Esbjerg og hører under Esbjerg Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Esbjerg Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 7. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 69. Lægd.

Sønderho spillede i ældre Tid en betydelig Rolle som Søfarts- og Handelsby. En stor Del af Fanøs Skibsflaade hørte hjemme her, og mange af Skibene byggedes paa Værftet i Sønderho. Nu lever Befolkningen mest som Fiskere og Agerbrugere. I Badesæsonen er Byen stærkt søgt af Turister og Badegæster, der foretrækker de mere rolige og idylliske Forhold i Sønderho frem for det mondæne Vesterhavsbad ved Nordby.

Sønderho Kirke bestaar af et bredt Langhus med fladt Bjælkeloft, og et Vaabenhus mod Syd. Den er opført 1782 med to høje Gavlkamme over det flade Skifertag, der er opført 1865 i Stedet for det tidligere Dobbelttag. Ved samme Restauration ombyggedes Gavlene til Dels, det nuværende Vaabenhus opførtes, og et Vaabenhus mod Nord nedbrødes. In-

Sønderho Kirke.

vendig er Kirken tve-delt ved en Række Træsøjler. Der findes en ny Altertavle med et Maleri forestillende Christus i Getzemanen. Den gamle Altertavle, som hænger i Kirken, forestillede Nadveren. Paa Alterbordet staar der blandt andet et udskaaret Skib. Prædikestolen er i Renæssancestil fra ca. 1600. Døbefonten er af Granit. Stolestaderne er fra Ribe Domkirke. I Kirken findes flere gamle Lysekroner og Lysearme, deriblandt en fra det 17. Aarhundrede i Form af en Slange, fastholdt af et Løvehoved, samt en Del Skibe, deriblandt en Model af et dansk Krigsskib fra 1747, Anna Cathrine, der strandede paa Kysten. En Ligsten over Matrone Maren Jeskum. Paa den gamle Kirkegaard findes 3 tyske og 1 engelsk Krigergrav. En ny Kirkegaard indviedes 1923.

Sønderho Postkontor var 1. November 1861 et Brevsamlingssted, blev 1. September 1885 Postekspedition, udenfor Lønklassen, 1. Oktober 1889 Postekspedition af 4. Lønklasse, og blev i September 1902 Postkontor. De forskellige Postmestre, som har været der, er: Carl Bruun Schou fra 1. September 1885 til 30. September 1894, John Joachim Marocly fra 1. December 1894 til 30. April 1911, Poul Marius Behr fra 1. Maj 1913 til 30. Maj 1923, Jørgen Christian Jürgensen fra 1. September 1923 til 18. November 1928, den nuværende Postmester er Axel Stage, som har været der fra den 1. April 1929.

Axel Stage, Postmester, er født den 17. Maj i Fredensborg som Søn af Postmester H. H. Stage og Hustru Karoline Amalie. Gift 1907 med Ebba Tüchsen, Fredericia. Elev paa Næstved Postkontor til 1899 og derefter Ekspeditør ved Jernbanepostkontoret indtil 1926. Kontrolør i Odense fra 1926—29, derefter Postmester i Sønderho fra 1. April 1929.

Sønderho Brugsforening er stiftet i 1892 med Lokaler i Bygningen, hvor der nu er Udsalg fra Crome og Goldschmidt. Dette Lokale havde den dog kun i 10 Aar, hvorefter Foreningen flyttede til A. M. Jensens Ejendom. I 1912 flyttedes over i Kaptajn Sonnichsens Ejendom, hvor den var til 1924. Derefter blev den overtaget af Uddeler N. P. Frederiksen, der lejede Lokaler i Fabrikant Thøgersens Hus, det gamle Missionshus. Brugsforeningen har nu en Omsætning paa 67,000 Kr. og 145 Medlemmer. Grunden til, at Forretningen saa ofte har skiftet Lokaler er den, at Uddeleren selv maatte sørge for Lokaler.

N. P. A. Engsted,
Bagermester.

A. P. Frederiksen, Uddeler, er født den 28. April 1898 i Sønderho som Søn af Styrmand S. L. Frederiksen og Hustru. Gift 1923 med Anna Astrid Jørgensen, Esbjerg. Udlært i Handelsfaget hos nu afdøde Købmand J. Lorentzen i 1917, derefter Kommis i Bjerring til Efteraaret 1917. Paa Blaagaards Sæbefabriker i København fra 1917--21 som Ekspedient og Toldklarerer. Fra 1924 ansat som Uddeler i Sønderho Brugsforening.

N. P. A. Engsted, Bagermester, er født den 27. April i Sønderho som Søn af Skibstømrer Fr. Hansen og Hustru Magrethe. Gift 1906 med Kirstine Sonnichsen, Sønderho. Udlært som Bager i Esbjerg fra 1898—1902. Etableret i Sønderho 1903. Formand for Hjælpekassen siden 1924. Medlem af Sygekassens Bestyrelse fra 1926—30. Medlem af Skolekommissionen fra 1922—30. Kasserer i Sønderho Venstreforening. Formand for Sønderho Turistforening.

J. Krabbe, Læge, er født den 15. December i Slesvig By som Søn af Kaptajn O. Krabbe og Hustru Johanne. Gift 1889 med Læge Johanne Gleeurup. Student 1877, Cand. 1885. Fra 1885—89 paa forskellige Hospitaler. Fra 1889—91 praktiserende Læge i Varde og derefter i Nr. Nebel fra 1891—99. Distriktslæge i Æreskøbing indtil 1923, og derefter Læge i Sønderho fra 1923.

Gregers Thomsen, Førstelærer, er født den 16. April 1886 i Aalborg som Søn af Skibsfører Jacob Thomsen og Hustru Marensine. Gift 1910 med Isabel Benn, England. Dimitteret fra Jellinge Seminarium 1907. Ansat ved Københavns Kommunes Skolevæsen fra 1908—21. Derefter Førstelærer i Sønderho. Medlem af Menighedsraadet.

Marius Nielsen, Sogneraadformand, født den 22. Oktober 1882 i Rindby som Søn af Gaardejer H. Nielsen og Hustru Ellen Magrethe. Gift 1908 med Pauline Fischer, Sønderho. Uddannet ved Landvæsenet. Sogneraadmedlem 1913 og Formand fra 1932. I Bestyrelsen for Fanø Landbo- og Husmandsforening.

J. P. Sonnichsen, Sognefoged, er født 1874 i Sønderho som Søn af Skibskaptajn J. Sonnichsen og Hustru Lene. Gift 1903 med Karen H. Sonnichsen, Sønderho. Fra 1931 Sognefoged.

M. Thygesen, Jordemoder, er født 1873 i Sønderho som Datter af Gaardejer P. Brinch og Hustru Mette. Uddannet paa Jordemoderskolen i København 1905 og derefter praktiserende som Distriktsjordemoder i Sønderho til 1908. I Alminde fra 1908—20. Derefter atter i Sønderho.

Medlemmer af Sønderho Sogneraad er: Fhv. Skibsfører N. Jerne Outzen, Formand, Husmand P. G. Carstensen, Baadfører N. H. Hansen, Overtoldbetjent J. Nielsen Jessen, fhv. Skibsfører S. Jørgensen, Gaardejer M. Nielsen og Malermester S. P. Thomsen.

RIBE HERRED

Ribe Herred er det mindste og sydligste i Amtet. Det grænser mod Nord til Gørding Herred, fra hvilket det til Dels skilles ved Kongeaaen, mod Øst til Haderslev Amt, mod Syd til Tønder og mod Vest til Vesterhavet, i hvilket ligger Øen Mandø, der hører med til Herredet.

Dets samlede Areal udgør 17,077 ha og Indbyggerantallet var i 1925 ca. 3920.

I Herredet ligger Ribe Købstad, det forhenværende Landsogn Lustrup-Tved-Tange og følgende Sogne: Ribe Domkirkes Landsogn, Farup, Hjortlund, Kalvslund, Obbekær, Seem, V.-Vedsted og Mandø.

INDTIL 1913 dannede Landsbyerne Lustrup og Tved-Tange et særligt Landsogn under Ribe med egen kommunal Styrelse, men hørende under Sct. Catharinæ Menighed. De danner nu i Forbindelse med Ribe Nørre og Søndermark en Kommune sammen med Ribe Købstad. Der er i disse Landdistrikter 3 Skoler: Ribe Markskole, Tved-Tange Skole og Lustrup Skole.

Ribe Markskole er bygget i 1881, det er en 2-Klasset Skole med ca. 70 Elever.

Tved-Tange Skole er bygget 1874, det er en 2-Klasset Skole med ca. 20 Elever.

Lustrup Skole er bygget 1858. Der er foretaget to Udvidelser nemlig 1898 og 1901, og for Tiden er Skolen under Ombygning. I Skolen er 2 Klasser med ca. 60 Elever. Lærer er Ring Petersen.

M. Chr. Pedersen, Førstelærer, er født 27. April 1870 i Ikast i Ringkøbing Amt. Dimitteret fra Jellinge Seminarium 1892. Lærer i Plougstrup fra 1892—96, i Egebæk fra 1896—1915, Førstelærer i Ribe Markskole siden 1915. Medlem af Menighedsraadet.

L. H. Bundesen, Førstelærer, er født i 1891 paa Mandø. Ansat ved Tved-Tange Skole siden 1923.

Bjerre Ingvard Ring Petersen, Lærer, er født den 14. Januar 1904 paa Thurø. Dimitteret fra Skaarup Seminarium 1927. Siden 1930 Lærer ved Lustrup Skole.

B. I. R. Petersen,
Lærer.

Lustrup Skole.

RIBE DOMKIRKES LANDSOGN omgives af Ribe Købstadjorder, Seem Sogn Tønder Amt (Hviding Herred), Vester Vedsted og Farup Sogne.

I Sognet findes Byen Øster Vedsted med Skole og Forsamlingshus, samt nogle Gaarde og Huse.

Ribe Domkirkes Landsogn er egen Sognekommune (Øster Vedsted Kommune). Det har Tingsted i Ribe og hører under Ribe Købstads Rets- og Politikreds m. m., Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 3. Forligskreds, 7. Udskrivningskreds og 7. Lægd.

Ø. Vedsted Skole er bygget 1897. I Skolen er 4 Klasser med ca. 60 Børn. Førstelærer er Thorvald Nielsen.

Thorvald Nielsen, Førstelærer, er født den 26. Januar 1886 i Ribe. Dimitteret fra Ribe Seminarium 1909. Medlem af Ribe Domkirkes Menighedsraad, siden 1914 Lærer ved Ø. Vedsted Skole.

Peder Sørensen Pedersen, Sogneraadformand, er født den 18. April 1878 i Øster Vedsted som Søn af Gaardejer Søren Pedersen og Hustru Karen, født Thygesen. Gift 1907 med Kirstine Klausen. Uddannet ved Landvæsenet, Gaardejer i 1906, Sogneraadformand fra 1915—21 og siden 1925, Medlem af Bestyrelsen for Mejeriet og Brugsforeningen, Vurderingsmand for Landboernes alm. Brandforsikring og for Sydjydsk Brandkasse, Medlem af Sogneraadet siden 1913, Folkeregisterfører og Kommunekasserer.

Medlemmer af Øster-Vedsted Sogneraad er: Gaardejer P. S. Pedersen, Formand, Gaardejer J. Jessen, Gaardejer P. H. Nielsen, Gaardejer J. A. Kruse og Gaardejer V. Brogaard.

FARUP SOGN omgives af Vester Vedsted Sogn, Ribe Domkirkes Landsogn, Ribe Købstadjorder, Kalvslund og Hjortlund Sogne, Gørding Herred og Vesterhavet.

I Sognet findes Byerne: Nørre Farup eller Kirkeby med Kirke, Missionshus og Forsamlingshus, Kærbøl med Præstegaard, Skole, Brugsforening og Kro, Mejlby, Tanderrup og Hillerup med Skole. Desuden Samlinger af Gaarde og Huse: Kærbølmark med Skole, Blæsbjerg og Farup Jernbaneholdeplads.

Farup Sogn har Tingsted i Ribe og hører under Ribe Købstads Rets- og Politikreds m. m., Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 3. Forligskreds, 7. Udskrivningskreds' 4. Lægd.

Farup Kirke er indviet til Sct. Nicolaus og bestaar af Apsis, Kor og Skib samt Vaabenhus mod Syd. I Apsis er der Halvsøjler af Granit, dobbelte Rundbuer og Halvkuppelhvelving. Kor og Skib med Lisener, Buefriser og flade Lofter. Den stammer fra den romanske Tid og er bygget af Tuf paa Granitsokkel, under Skibet er den profileret, og under Kor og Apsis med Skraakant. Ved senere Ombygninger er der anvendt Mursten og navnlig paa Vestenden, der helt er af dette Materiale. Paa Nordsiden spores der nogle oprindelige Vinduer. Den gamle Norddør, samt en Præstedør paa Korets Sydside, er tilmuret. I den senere Middelalder er der tilbygget et Taarn mod Syd, nær ved Vestenden, men dette blev nedbrudt i 1835, hvorefter der opførtes et Vaabenhus af Mursten, samt et Klokkehus af Tømmer over Vestenden. I 1932 er der paa Initiativ af Sognepræst Gamrath Hansen atter opført et anseligt og smukt Taarn efter Tegning af Arkitekt Axel Hansen, Ribe. Taarnet er bygget med 4 Spidsgavle med et højt Spir i Lighed med Kirkerne i Seem og V. Vedsted. Altertavlen er fra 1769, med et Maleri af Anders Nielsen Windfeldt, der er

P. H. G. Hansen,
Sognepræst.

født i Sognet. Maleriet forestiller Kristus i Gethsemane Have, og er en Kopi af Billedet i Vor Frelzers Kirke i København. Alterstagerne er fra 1642. Desuden findes der en romansk Døbefont af Bremer-sandsten med Ranke og Buefrise. Over Døbefonten er der en Himmel af Træ fra 1695, skænket af Hygum Kirke 1843. Prædikestolen er rigtudskaaret og fra 1657.

Farup Kirke før Taarnets Tilbygning i 1932.

Poul Henrik Hans Gamrath Hansen, Sognepræst, er

født den 30. August 1902 paa Frederiksberg som Søn af Lærer Poul Chr. Hansen og Hustru Henriette, født Baumgarten. Gift 1932 med Kirsten Edith Brorsen. Student fra Efter-slægtens Skole 1921, cand. thel. 1927, Sognepræst til Farup siden 1928.

Kærbølmark Skole er bygget i 1893. Det er en 2-klasset Skole med ca. 40 Elever.

Aksel Hansen, Førstelærer, er født den 16. Februar 1904 i Lindknud Sogn og dimitteret fra Tønder Seminarium 1925. Førstelærer ved Kærbølmark Skole siden 1929.

Kristian August Pedersen, Førstelærer, er født den 22. August 1874 i Hostrup ved Varde, tog Lærereksamen 1897, Lærer ved Kærbøl Skole, Medlem af Sogneraadet siden 1929.

P. Bojsen,
Sogneraadformand.

Farup Brugsforening er stiftet 1925 med ca. 40 Medlemmer. Der er nu ca. 75, og dens Omsætning var i 1931 68,000 Kr. Formand for Brugsforeningen er F. Tobiasen, og dens Uddeler er Charles Johansen, der siden 1925 har bestridt denne Plads.

Poul Bojsen, Sogneraadformand, er født den 30. December 1862 som Søn af Gaardejer Boje Poulsen og Hustru Ane Dorthea, født Hedegaard. Gift 1888 med Margrethe Frøsig. Ud-

F. Tobiasen,
Sognetoged.

Kærboelmark Skole.

dannet ved Landvæsenet og Mejeri, Elev paa Ladelund Landbrugsskole 1884—85, Mejeribestyrer 1886—89, Gaardejer 1889, Sognetaksator for Vest- og Sønderjydsd Kreditforening 1895, Kredstaksator 1917. Medlem af Sogneraadet 1892—98, fra 1917 Sogneradsformand.

Filip Tobiasen, Sognefoged, er født den 25. Maj 1875 i Nørre Farup som Søn af Sognefoged Tobias Tobiasen og Hustru Mette Marie, født Hansen. Gift 1900 med Kathrine Thomsen. Uddannet ved Landvæsenet, Elev paa Ribe Høj- og Mælkeriskole 1893 og paa Ladelund Landbrugsskole 1900, Gaardejer 1901, Sognefoged 1912, Medlem af Sogneraadet 1907—17, deraf 4 Aar som Formand. Vurderingsmand for offentlige Midler i ca. 10 Aar, Kommunalrevisor 1922, Formand for Brugsforeningen 1924, Ejendomsskyldsvurderingsmand siden 1919.

Medlemmer af Farup Sogneraad er: Husmand P. Bojsen, Formand, Gaardejer. N. P. Vejrup, Gaardejer S. Vejrup, Lærer K. A. Pedersen, Gdr. P. H. Pedersen, Gaardejer H. H. Hygum og Husmand M. Nielsen.

HJORTLUND SOGN omgives af Kalvslund og Farup Sogne, Ribe Købtadjorder og Gørding Herred. I Sognet ligger Byerne: Hjortlund med Kirke, Præstegaard, to Skoler og Forsamlingshus, Brokær, Stens, samt en Del større Gaarde.

Hjortlund Sogn har Tingsted i Ribe og hører under Ribe Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 2. Lægd.

Hjortlund Kirke bestaar af Kor og Skib, med Taarn mod Vest samt Vaabehuset mod Syd. Den lille Kirke, der er fra den romanske Tid, er indvendig i Kor og Skib forsynet med flade Lofter. Udvendig er Bygningen prydet med Lisener og Buefriser. Kirken er væsentlig opført af Tuf, men ved senere Ombygning er anvendt Mursten. Vaabehuset, der er af Mursten, er af nyere Oprindelse end selve Kirken. Taarnet er opført 1913. Alttertavlen med Maleri, forestillende Vandringer til Emaus, er udført 1885. Orgelet er fra 1841, og Prædikestolen er fra 1617. I Nationalmuseet opbevares en jernbeslagen Egetræsdør fra Middelalderen, denne Dør har siddet mellem Skibet og Vaabehuset. Klokken, med Inskription, er fra omkring 1300.

Hjortlund vestre Skole er bygget 1876. Der er to Klasser med ca. 25 Elever. Lærer er Hans Th. Rasmussen.

Hjortlund østre Skole er bygget 1885. Der er 2 Klasser i Skolen, og den besøges af ca. 35 Elever. Lærer er Jens Møller Kristensen.

J. M. Kristensen,
Lærer.

Jens Møller Kristensen, Lærer, er født den 28. Februar 1903 i Thorstrup Sogn. Dimitteret fra Haderslev 1925, siden 1. Marts 1932 ansat som Lærer ved Hjortlund østre Skole.

Hans Brorsen, Sogneraadformand, er født den 20. Juli 1885 i Hjortlund som Søn af Gaardejer Knud Brorsen og Hustru Ane Dortha, født Pedersen. Uddannet ved Landvæsenet, Elev paa Askov Højskole 1907, Gaardejer 1920. Tidligere Medlem af Nævningegrundlisteuudvalget og af Bestyrelsen i Gredstedbro Andelsmejeri. Medlem af Sogneraadet og Sogneraadformand siden 1929.

Hans Brorsen,
Sogneraadformand.

Medlemmer af Hjortlund Sogneraad er: Gaardejer H. Brorsen, Formand, Husmand J. Damgaard, Gaardejer S. P. Simonsen, Husmand F. Pedersen og Gaardejer L. Jørgensen.

KALVSLUND SOGN omgives af Hjortlund og Farup Sogne, Ribe Købstadjorder, Obbekær Sogn, hvorfra det skilles ved Hjortvad Aa, Haderslev Amt, samt Malt og Gørding Herreder, fra det sidste skilles det ved Kongeaaen.

I Sognet ligger Byerne: Kalvslund med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Kro og Brugsforening. Villebøl med Skole og Kro samt Hjortvad, desuden en Del større Gaarde.

Kalvslund Sogn er i gejstlig Henseende Anneks til Hjortlund Sogn, det har Tingsted i Ribe og hører under Ribe Købstads Rets- og Politikreds m. m., Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 3. Forligskreds, 7. Udskrivningskreds' 3. Lægd.

Kalvslund Kirke bestaar af Kor og Skib og er fra den romanske Tid. Den er bygget af Tuf og Granit, særlig Sökkelen. Kirken er forsynet med Bjælkelofter, mod Syd ligger et senere tilbygget Vaabenhus. Kirken havde oprindelig Apsis, hvis krumhugne Sokkelsten af Granit nu sidder i Korets Gavl. Kirkemurenes oprindelige Tufstensdekoration med Lisener og Buefriser er bedst bevarede paa Korets Nordside. Ved senere Reparationer er anvendt Mursten, Vestenden er i nyere Tid ombygget af smaa Mursten. Over den til-

Kalvslund Skole.

murede Norddør sidder Kirkens Tympanon, og paa Koret en tilmuret Præstedør. Over Kirkens Vestende er opført et lille Klokkehus. Altertavlen er fra 1903 og forestiller Kristus og den værkbrudne. Prædikestolen er fra 1712, desuden findes der en Granitdøbefont.

Kalvslund Skole er bygget 1881. Det er en 2-klasset Skole med ca. 25 Elever.

K. Kallesen, Førstelærer, er født den 25. Juni 1895 i Føvling Sogn. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1917, ansat ved Kalvslund Skole siden 1923.

Kalvslund Brugsforening er stiftet 1903. Der er ca. 110 Medlemmer, og Omsætningen var i 1931 135,000 Kr. Formand for Brugsforeningen er J. Lautrup, og Uddeler er A. Jørgensen, der ansattes i 1919.

Niels Hansen, Sognefoged, er født den 16. August 1891 som Søn af Gaardejer Anders P. Hansen og Hustru Mette, født Hansen. Gift i 1921 med Anna Brodersen. Uddannet ved Landvæsenet, Elev paa Ladelund og Dalum Landbrugsskoler, Sognefoged og Lægdsmand 1926, Formand for Nævninge-Grundlisteudvalget, Vurderingsmand for Landboernes alm. Brandforsikring, Medlem af Bestyrelserne for Kongaadals Hesteforsikring og Tobøl Andelsmejeri, Medlem af Sogneraadet og Kommunekasserer siden 1925, Kasserer i Baungaard Mergelleje 1930 og Formand for Kontrolforeningen i Kalvslund Sogn.

Aage Kalff, Sogneraadformand, er født i Kalvslund som Søn af Gaardejer Morten Sørensen og Hustru Anna, født Vind. Gift i 1910 med Maria Lautrup. Uddannet ved Landvæsenet, Elev paa Ollerup Højskole 1907—08, Gaardejer og Kroejer 1910, Medlem af Mejeriets Bestyrelse siden 1920 og af Jydsk Andels Foderstofforening siden 1924, Medlem af Sogneraadet 1921 og Sogneraadformand 1922, Medlem af Bestyrelsen for Ribe Svineslagteri A/S.

A. Kalff,
Sogneraadformand.

Medlemmer af Kalvslund Sogneraad er: Gaardejer Aage Kalff, Formand, Gaardejer N. Hansen, Gaardejer A. Sørensen, Husmand N. Madsen, Gaardejer H. N. Brunsgaard, Gaardejer J. Schmidt og Gaardejer J. Garder.

OBBEKÆR SOGN omgives af Kalvslund og Seem Sogne, Ribe Købstadjorder samt Haderslev Amt. I Sognet findes Byerne: Obbekær med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus og Brugsforening, Horslund med Skole, Kamp og Vesterenge, samt en Samling Gaarde og Huse.

Obbekær Sogn har Tingsted i Ribe og hører under Ribe Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 5. Læg.

H. Ebbesen,
Sognepræst.

Obbekær Kirke, der bestaar af Kor og Skib med et lille Spir over Vaabenhuset mod Vest samt et lille Klokketaarn over Østergavlen, er opført 1885 af røde Mursten. Kirken er forsynet med fladt Loft, og af Inventaret kan nævnes Altertavlen, som er skænket af Jordrup Kirke ved Kolding. Sognepræst er Hans Ebbesen.

Hans Ebbesen, Sognepræst og Lærer, er født den 18. September 1900 i Harreby som Søn af Gaardejer Ebbe Ebbesen og Hustru Hansine, født Hansen. Student fra Ribe Katedralskole 1922, cand. theol. 1929. Var i sin Studietid et Par Aar Leder af „Ungdomsforeningen af 1917“ i København. Siden 1929 Lærer og Sognepræst i Obbekær Sogn.

A. R. Vind,
Sogneraadformand.

Andreas Rasmussen Vind, Sognefoged og Sogneraadformand, er født den 14. August 1872 paa Lundvadgaard i Obbekær som Søn af Gaardejer Jacob Rasmussen Vind og Hustru Mathilde, født Petersen. Gift 1903 med Anna Schou. Uddannet ved Landvæsenet, Elev paa Askov Højskole 1896—97 og paa Dalum Landbrugsskole 1900—01, Gaardejer 1901, siden 1904 Medlem af Sogneraadet, Sognevurderingsmand for „Landboernes almindelige Brandforsikring“ siden 1916, Folkeregisterfører og Kommunekasserer.

Medlemmer af Obbekær Sogneraad er: Gaardejer A. Vind, Formand, Husmand N. Hansen, Gaardejer K. Warming, Husmand C. Christensen og Gaardejer F. Hansen.

S EEM SOGN omgives af Obbekær Sogn og Ribe Købstadjer, Tønder Amt og Haderslev Amt. I Sognet findes følgende Byer: Seem med Kirke, Præstegaard, Skole, Brugsforening og Andelsmejeri, Varming, Skallebæk med Kro og Mølle, Høm med Skole, Forsamlingshus og Brugsforening, Hømlund med Kro, samt en større Samling Gaarde og Huse.

Seem Sogn har Tingsted i Ribe og hører under Ribe Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 6. Lægd.

Seem Kirke, der er indviet til Skt. Andreas, bestaar af Apsis, Kor og Skib med et stort, smukt Taarn mod Vest. Apsis er med Halvkuppelhvælv, Kor og Skib med flade Loffer. Det svære Taarn med hvælvet Underrum er tilbygget i Slutningen af Midlalderen. Taarnet er bygget med fire Spidsgavle og er forsynet med et højt Spir. Ved en Restaurering i 1900 nedbrødes Vaabehuset, og Indgangen blev i Taarnets Vestside. Vinduerne blev rundbuede, og Murene fik atter deres Lisener og Buefriser. Ved en Undersøgelse 1891 fandtes Kalkmalerier paa Væggene, og ligeledes omdagedes Malerierne paa Loftet. Prædikestolen med Himmel er i Renæssancestil fra det 17. Aarhundrede. Altertavlen med udskaarne Apostelfigurer er ligeledes fra det 17. Aarhundrede. I Kirken er ophængt Epitafier, og paa Skibets Nordvæg er ophængt et Krucifiks fra det 15. Aarhundrede.

Sognepræst er Pastor Petersen.

Seemgaard har vist nok sin Oprindelse helt fra Erik Menveds Tid. I 1406 nævnes Erik Jonson af Seem, hvis Enke solgte Gaarden til Ribe Bispen Christian. Op gennem Aarene har den mange Gange skiftet Ejer og ejes nu af Poul Wind. Gaarden

Seem Kirke.

blev hjemsoøgt af en Brand 1780. Den nuværende Hovedbygning er opført 1870 efter en Brand 1868 og er flyttet længere op mod Seem Skov, der hører under Gaarden.

Seem-Varming Brugsforening er oprettet 1909. Medlemstallet er ca. 120 og Omsætningen i 1931 ca. 68,000 Kr. Formand er Theodor Vind Poulsen. Uddeler er J. Petersen.

J. Petersen, Uddeler, er født den 26. August 1887 i Stenmagle i Sorø Amt. Siden 1916 Uddeler i Seem-Varming Brugsforening.

Høm Brugsforening er stiftet 1908. Medlemstallet var 1931 ca. 90 og Omsætningen samme Aar 114,000 Kr. Uddeler er Ernst Lassen.

Skallebæk Mølle er bygget 1838. Møllen var oprindelig tækket med Straa. Nuværende Ejer er Niels Kuntz.

Niels Kuntz, Mølle ejer, er født den 18. Juni 1896 i V. Sotrup Sogn, Sønderborg Amt. Han har ejet Møllen siden 1922.

Christian Bennetsen, Sogneraadsformand, Gaardejer, er født den 16. Marts 1864 i Gram som Søn af Gaardejer Claus Bennetsen og Hustru Louise, født Nissen. Gift 1901 med Kathrine Lund. Uddannet ved Landvæsenet, Gaardejer siden 1901, Folkeregisterfører og Kommunekasserer, siden 1921 Sogneraadsformand.

Medlemmer af Seem Sogneraad er: Gaardejer J. Bennetsen, Formand, Husmand S. Schmidt, Gaardejer J. Vestergaard, Gaardejer M. Karkov, Husmand J. Pedersen, Gaardejer J. Schmidt og Gaardejer P. S. Jørgensen.

VESTER VEDSTED SOGN omgives af Farup Sogn, Ribe Domkirkes Landsogn, Hvidding Herred samt Vesterhavet. I Sognet findes Byerne: Vester Vedsted med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Efterskole, Brugsforening og Sønder Farup med Mølle og Andelsmejeri, Egebæk med Skole og Kro, Okholm med Overfartssted til Mandø, den Del af Hviding, der ligger Nord for den gamle Rigsgrænse med Vedsted Sindssygehospital, samt en Samling Gaarde og Huse.

V. Vedsted Sogn har Tingsted i Ribe og hører under Ribe Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 8. Lægd.

Vester Vedsted Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest, og Sakristi ved Korets Nordside. Den anselige Kirke har vistnok været indviet til Sct. Andreas. Kirken var oprindelig med Apsis, men under en Ombygning blev Koret bygget og samtidig forsynet med to Hvælvinger. De oprindelige Tufstensmure er nu tildels skalbygget med Mursten, hvorved Murenes oprindelige Udseende med Lisener og Buefriser er stærkt forandrede. Taarnet er opført i Slutningen af Middelalderen. Kirken restaureredes 1869 og 1914—16, da Bræddeloftet fjernedes, og de gamle Egebjælke kom til Syne. Altertavlen er fra omkring 1850, med et Maleri fra 1926 forestillende „Den blodsottige Kvinde“. Prædikestolen er fra det 17. Aarhundrede. Kirkens tidligere Klokke opbevares nu i Ribe Museum. Sognepræst er Pastor Otto Mikkelsen.

Vester Vedsted Efterskole ligger godt 8 km sydvest for Ribe. Skolen er det vestlige Led i den Række af de gamle Grænseskoler, der rejstes til Støtte for det nationale Arbejde syd for den gamle Grænse. Sjælen for Rejsningen af Skolen var Pastor Otto Rosenstand, der gennem sin varme Kærlighed til Folk og Land ogsaa forstod at sætte Brand i andre. Gennem en lang Aarrække virkede han tillige som Lærer ved Skolen. Skolen

aabnedes 1895, med Holger Sten som Forstander; Holger Sten fortsatte til 1906 og udførte et stort og opofrende Arbejde. I 1906 afløstes han af Rasmussen Højby, der tidligere var Lærer ved Skolen. Han og hans Hustru er det Forstanderpar, der har virket den længste Periode ved Skolen, og paa en smuk Maade har været knyttet til baade Skolegerningen og til Egnens Befolkning. Fra 1918—22 virkede Th. Hovgaard-Nielsen som Forstander. Fra 1922—26 afløstes han af Forstander Andersen. I 1926 opløstes Aktieselskabet, der ejede Skolen, og Skolen blev nedlagt. Samme Aar bortforpagtedes Skolen

til dens nuværende Ejer, Olav Kjems, der fortsatte Efterskolearbejdet. Der har stadig været Elever baade fra Nordslesvig og Syd for den nye Grænse.

O. Kjems,
Forstander.

Olav Kjems, Forstander, er født 31. Maj 1880 som Søn af Højskolelærer S. Kjems og Hustru. Uddannet paa Testrup og Askov Højskoler. Lærer ved Askov Sløjdscole 1902—04, Højskolelærer paa Skamlingsbankens Højskole fra 1913—17, paa Krabbeholm Højskole ved Skive fra 1917—24. Siden 1926 Leder af Vester-Vedsted Efterskole.

Fru Forst. Kjems.

Sindssygehospitalet i Vedsted. Før Genforeningen med Sønderjylland var Vedsted Jernbanestation Grænsestationen, og umiddelbart Syd for denne laa den tilsvarende tyske Grænsestation, Hviding, hvor der var store Stalde for Kreaturforsendelser til Tyskland. Desuden fandtes paa begge Stationer betydelige Toldlokaler. Dette store Bygningskompleks blev efter Genforeningen uanvendeligt for Statsbanerne. I 1922 omdannedes det tidligere Stationskompleks til Stats-Sindssygehospital.

Den 1. April 1923 var Arbejdet saa vidt fremskredet, at Hospitalet kunde tages i Brug. Det normerede Antal Sengepladser udgjorde da ialt 190, nemlig 36 for Mænd og 154 for Kvinder. Hospitalet viste sig snart for lille, og i Finansaaret 1927—28 sammenbyggedes da to Mandspavilloner, hvorved indvandttes 10 Sengepladser for Mænd, men heller ikke dette slog til, og i Finansaaret 1930—31 opførtes derfor en ny Pavillon med Sengepladser til 24 mandlige Patienter og Værelser til noget af Personalet. Hospitalet er herefter normeret med 224 Sengepladser, nemlig 70 for Mænd og 154 for Kvinder.

Hospitalet har følgende Landomraade: Ribe Amt med Undtagelse af Esbjerg Købstad og Andst Herred, Hviding Herred af Tønder Amt, Nr.-Rangstrup Herred af Haderslev Amt samt Ringkøbing Købstad af Ringkøbing Amt.

Hospitalet har kun een Forplejningsklasse, svarende til de andre Sindssygehospitalers 3die Klasse. Det administreres som en Afdeling af Sindssygehospitalet i Viborg. Den daglige Forvaltning og Økonomi varetages af en Kontorfuldmægtig.

I Henhold til Normeringslov og Finanslov er følgende Personale bevilget:

1 Overlæge, 1 1' Reservelæge, 2 Lægekandidater, 1 Oversygeplejerske, 3 Afdelings-Sygeplejersker, 34 Sygeplejersker, 12 Plejere, 12 Afdelingspiger, 1 Kontorfuldmægtig af 1' Grad, 1 Økonimibestyrerinde, 1 Husjomfru, 4 Køkkenpiger, 1 Køkkenkarl, 4 Vaskeripiger, 1 Sy pige, 1 Vaskerikarl, 1 Have- og Materialkarl, 1 Værkfører, 1 Vægter, 1 Præst, 1 Organist og 5 Stuepiger. — Ialt 90 Personer.

K. A. Jensen, Kontorfuldmægtig, er født 6. September 1893 i Middelfart som Søn af Former J. Ibsen Jensen og Hustru. Ansat paa Sindssygehospitalet i Middelfart fra 1. Maj 1920 til 31. Decbr. 1921 som Kontorist og fra 1. Januar 1922 til 15. Februar 1924 som Kontorfuldmægtig, ved Sindssygehospitalet i Nykøbing Sj. som Kontorfuldmægtig fra 15. Febr. 1924 til 30. Septbr. 1931 og ved Sindssygehospitalet i Vedsted siden 1. Oktbr. 1931.

M. Anchersen,
Overlæge.

M. Werngreen,
Økonomibestyrer.

M. Andersen,
Oversygeplejerske.

Maria Anchersen, Overlæge, er født den 30. April 1866 i Kolding som Datter af Skræddermester H. P. Anchersen og Hustru Kirstine, født Bruun. Uddannet som Lærerinde, Student 1888, med Eksamen 1896, Kandidat ved Sindssygehospitalet og andre Hospitalet, prakt. Læge i Aalborg 1903—08, Assistent ved Aalborg Amtssygehus 1903, 2. Læge 1904, konst. Sygehuslæge 1906—07, prakt. Læge i Viborg og Afdelingslæge ved Sindssygehospitalet 1908, Skolelæge 1915, siden 1923 Overlæge ved Vedsted Sindssygehospital.

Martha Werngreen, Økonomibestyrerinde, er født den 25. Marts 1888 i Rødby, siden 1923 Økonoma ved Vedsted Sindssygehospital.

Marie Andersen, Oversygeplejerske, er født den 24. Juli 1876 i Kølstrup Sogn, geplejerske ved Middelfart Amtssygehus og Sindssygehospital fra 1912—23, siden 1923 Oversygeplejerske ved Vedsted Sindssygehospital.

L. P. Laursen, Værkfører, er født den 6. Marts 1879 i Thrige pr. Hinnerup, siden 1923 Værkfører ved Vedsted Sindssygehospital.

Vester Vedsted Brugsforening er stiftet 1917. Ved Starten var der ca. 50 Medlemmer, nu er Medlemstallet steget til 150. Omsætningen var i 1931 115,976 Kr. Formand er Mejeribestyrer Laursen. Uddeler er Harald Nielsen.

Harald Nielsen, Uddeler, er født den 8. December 1882 i Højby Sogn. Uddannet i Brugsforening, Uddeler i V. Vedsted Brugsforening siden 1917.

Huiding Kro er bygget 1888 af A. Kristine Tange. Kroen ejes nu af Karen Christensen.

Karen Christensen,
Kroejer.

Johan Peter Gregorius Tjørnelund, Formand for Ribe Amts Husmandsforeninger, er født den 30. November 1874 i Egebæk som Søn af Husmand Jacob Tjørnelund og Hustru Kirstine, født Petersen. Gift 1915 med Andrea Beck. Uddannet ved Landvæsenet, Elev paa Borris Landbrugsskole, Gaardejer 1900, Formand for Ribe Amts Husmandsforening siden 1926, for Husmandskredsforeningen siden 1919, Medlem af Sogneraadet 1909—21 og siden 1925, Medlem af Menighedsraadet siden 1922, Formand for den radikale Venstreforening og Medlem af Bestyrelsen for Dagbladet „Sydvestjylland“, Formand for Ribe og Omegns Brugsforening.

J. Tjørnelund,
Gaardejer.

Tage Emanuel Rosenstand, Formand for Ribe og Omegns Landboforening, er født i V. Vedsted Præstegaard som Søn af Sognepræst Otto Rosenstand og Hustru Anna Bolette, født Mohr. Gift 1916 med Nanna Frederiksen. Uddannet ved Landvæsenet, Elev paa Ryslinge Højskole 1910—11 og paa Thune Landboskole 1912—13. Gaardejer 1915. Formand for Landboforeningen, Medlem af Sogneraadet siden 1921, Medlem af Ribe

Amtsraad, Medlem af Vestrevælgerforeningens Bestyrelse og Næstformand for Ribe Amts vestre Landboforeninger.

Søren Petersen Ernebjerg, Sogneraadsformand og Førstelærer, er født 26. Febr. 1881 i Lejrskov som Søn af Gaardejer Mathias Petersen og Hustru Kirsten, født Sørensen. Gift 1907 med Elna Kathrine Knudsen. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1902, Andenlærer i Sindal 1903—07, Førstelærer i V. Vedsted fra 1907, Medlem af Sogneraadet fra 1913, er tillige Folkeregisterfører og Kommunekasserer, i Bestyrelsen for Bladet „Vestkysten“ og for de samvirkende Sogneraadsforeninger, indtil 1931 Formand for Sogneraadsforeningen for Ribe Amt, siden 1918 Sogneraadsformand.

Bent Schmidt Okholm, Sognefoged, er født den 12. Juni 1893 som Søn af Gaardejer Claus Okholm og Hustru Thyra Dagmar Margrethe, født Schmidt. Gift 1917 med Ida Rosenstand. Uddannet i Landbrug, Elev paa Ryslinge Højskole 1911—12 og paa Ladelund Landbrugsskole 1915—16, Gaardejer 1917, Medlem af Sogneraadet siden 1925, siden 1927 Sognefoged i V. Vedsted Sogn.

Medlemmer af V. Vedsted Sogneraad er: Lærer S. P. Ernebjerg, Formand, Gaardejer T. Rosenstand, Husmand J. Tjørnelund, Gaardejer B. Okholm, Gaardejer S. Sørensen, Husmand K. Hansen og Gaardejer J. Thøstensen.

MANDØ SOGN bestaar af Øen Mandø med den mod Nordøst liggende ubeboede Gamle Mandø og Kathaleholme, ialt 6,6 km². Øen ligger i Vesterhavet midt mellem Fanø og Romø og 5 km Vest for Fastlandet, med hvilket den har Forbindelse over en i Vadehavet anlagt Kørevej. I Sognet findes Byen Mandø med Kirke, Præstegaard, Skole, Andelsmejeri, Brugsforening, Mølle, Kro og Redningsstation.

Mandø Sogn har Tingsted i Ribe og hører under Ribe Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt, Ribe Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 13. Lægd.

Mandø, der i ældre Tider skreves „Mannø“ eller „Manø“, stammer sikkert fra det gamle nordiske Ord „man“, der betyder lille, altsaa Lilleø. Der fortælles om Øen, at den fordem har været langt større baade til Land- og Havsiden, og man har den Tro, at Mandø i ældgamle Tider mod Syd har grænset til Romø og mod Nord til Fanø, og været næsten landfast med Fastlandet. Ældre Folk ved endnu at anvise Steder i Havet, hvor fordem har staaet Kirker, Byer og Skove. Men Vandfloderne og Havets Magt har Tid efter anden bortrevet store Stykker af Landet. Først 1396 skal Fanø og Mandø været bortrevet fra hinanden. 1415 havde Mandø endnu 3 Kirker, nu har Øen kun een Kirke.

Mandø Kirke, der kun er 17 Skridt lang, bestaar af Langhus uden noget særligt Kor. Kirken er opbygget eller maaske kun ombygget af Mursten 1727, og den er skænket af Stiftamtmand C. C. v. Gabel. Foran Indgangen mod Vest er 1792 opført et lille Vaabenhushus med Indgange mod Nord og Syd. Kirken er forsynet med Bræddeloft samt firkantede Døre og Vinduer. Altertavlen er fra 1898 med Maleri forestillende „Christus fører Røveren ind i Paradis“. Originalmaleriet af Joachim Skovgaard var i Kirken fra 1890—95, men maatte fjernes paa Grund af Fugt. Prædikestolen med Relieffer er skænket af Klosterkapellet i Ribe. I Kirken findes Malmalterstager fra 1739, og Lysekroner fra 1736. Klokkeren hænger i et Træstillads udenfor Kirken. Sognepræst er Pastor Edv. Salling.

Edvard Salling, Pastor, er født den 2. Januar 1895 i Skelskør som Søn af Revisor Salling og Hustru. Student 1913, Privatlærer fra 1914—20, Lærer ved Bagsværd Kostskole fra 1920—24, Lærer ved Frederikssund Realskole 1924—27, Embedseksamen 1929. Siden Januar 1931 Præst og Førstelærer paa Mandø.

Medlemmer af Mandø Sogneraad er: Gaardejer Kr. Jørgensen, Tømrermester L. Olsen, Gaardejer Chr. Christiansen, Malermester P. Rasmussen, Savværksbestyrer L. Larsen, Husmand O. Pedersen, Gaardejer T. A. Foged, Lærer H. P. Kristensen og Husmand H. J. Larsen.

ØSTER-HORNE HERRED

Øster-Horne Herred begrænses mod Vest af Vester-Horne Herred, mod Syd af Skads Herred, mod Øst af Slaugs Herred og mod Nord af Ringkøbing Amt.

Dets samlede Areal udgør 33,290 ha og Indbyggerantallet var i 1925 ca. 12,000.

I Herredet ligger følgende Sogne: Thorstrup-Horne, Hodde, Tistrup, Ølgod og Ansager.

THORSTRUP-HORNE KOMMUNE bestaar af Thorstrup og Horne Sogne.

Thorstrup Sogn omgives af Horne, Stokbæk, Hodde og Tistrup Sogne samt Skads og V.-Horne Herreder.

Horne Sogn omgives af Thorstrup, Stokbæk, Tistrup og Ølgod Sogne samt Ringkøbing Amt og V.-Horne Herred.

I Thorstrup Sogn findes Byerne: Thorstrup med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Elektricitetsværk, Tange, Taastrup, Sig med Skole, Afholdshotel, Brugsforening og Andelsmejeri samt Jernbane og Telegrafstation, Ounbøl, Yderik med Skole, Olling samt en større Samling Huse og Gaarde.

Horne Sogn findes Byerne: Horne med Skole, Kirke, Brugsforening, Kro og Andels-elektricitetsværk, Hornelund med Andelsmejeri, Rotbøl, Mosegaard med Missionshus, Bjærgemøse med Forsamlingshus og Mølle, Dejgaard, Lervad, Aspe med Brugsforening og Andelsmejeri, Bjaldrup med Mølle, Malle med Biskole, Bovnum med Skole, Transbøl, Gunderup, Hindsig med Fattiggaard, Fruelund, Stundsigt med Skole og desuden en Samling Gaarde og Huse.

Thorstrup Sogn har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Læge- og Skattekreds, Ø.- og V.-Horne Herreders Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 59. Lægd.

Horne Sogn har Tingsted i Varde og hører under samme Kredse som Thorstrup Sogn samt 7. Udskrivningskreds' 58. Lægd.

Thorstrup Kirke bestaar af Apsis, Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Syd. Kor og Skib er opført af Granitkvadere. Flere af de oprindelige Vinduer ses til-murede. Kor og Skib har fladt Loft, Apsis derimod Halvkuppel-

Thorstrup Kirke.

hvælving. Taarnet, der er med hvælvet Underrum, er tilføjet i den senere Middelalder, og paa samme Tid tilføjedes Vaabehuset. Altertavlen med Broncerelief er fra 1898. Prædikestolen er fra 17. Aarhundrede; over Prædikestolen er ophængt en Himmel. Orgelet er opstillet i 1900. Over den uregelmæssige Korbue er ophængt et Maleri forestillende Korsfæstelsen. Klokken er fra 1599 og er omstøbt 1906.

Horne Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabehus mod Kirken er iflg. et Brev fra 1405 indviet til Skt. Laurentius. Kor og Skib er opført af Grnitkvadre paa Sokkel med Skraakant. Flere af de oprindelige Vinduer er bevarede. Skibet har tre Hvælvinger og Koret en. Taarnet, med hvælvet Underrum og opført af Mursten, er tilføjet i den senere Middelalder. Vaabehuset er ligeledes tilføjet senere. Kirken blev restaureret og delvis ombygget i 1888. Prædikestolen er i Renæssancestil og paa Himlen over denne ses Aarstallet 1603. Altertavlen, der ligeledes er i Renæssancestil med Relieffer i Zink, er fra omkring 1600. I Kirken er ved Restaureringen fundet Kalkmalerier. Sognepræst er Niels Jessen Gregersen.

N. J. Gregersen,
Sognepræst.

Niels Jessen Gregersen, Sognepræst, er født den 4. August 1898 i Spangsbjerg som Søn af Gaardejer Lauritz Gregersen og Hustru Marie, født Hansen. Gift 1924 med Agnes Johanne Christensen. Cand. theol. 1923, Sognepræst i Aale-Linnerup ved Horsens 1923 – 30, Formand for begge Sognes Menighedsraad, Formand for kirkeligt Samfund i Thorstrup Sogn. Siden 1930 Sognepræst i Thorstrup-Horne Sogn.

Nørholm, der ligger ved Varde Aa, er opført i det 14. Aarhundrede. Gaarden har tilhørt mange Slægter gennem Tiderne, og i 1647 skaffede Godsets Ejer Rigsraad Iver Vind dette Birkeret. Efter Sønnen Christian Vinds Død i 1677 blev Gaarden delt mellem hans Enke og Svigersøn. Men 1886 købte Landsdommer Jens Lassen til Grubbesholm begge Parter af Gaarden og blev dens Eneejer, ligesom han i 1701 skaffede Gaarden fornyet Birkeret, der var gaaet tabt i 1687. Efter den Tid skiftede Gaarden Ejer flere Gange, og i 1922, da Gaarden blev fri Ejendom, var dens Ejer Frk. I. K. Rosenørn-Teilmann.

Nørholm.

Borggaarden bestod oprindeligt af 3 Fløje, Hovedfløjen af Grundmur over kvaderklædt Kælder, medens Sidefløjene var af Bindingsværk. Den nuværende Hovedbygning er opført i 1780 i nyklassisk Stil, og i et Stokværk med Mansardtag. Gaarden er omgivet af en smuk Have og Park, i Haven findes paa en Høj et Brudstykke af en Runesten. Nørholm ejes nu af Lehnsbaron Rosenørn-Lehn, Orebygaard.

Horne Skole er bygget 1903. I Skolen findes 3 Klasseværelser. Elevantallet er ca. 80, og der undervises af 2 Lærere og 1 Vinterlærerinde. Førstelærer er N. K. Hansen, Andenlærer er E. Engsted.

N. K. Hansen, Førstelærer, er født den 13. Juli 1878 i Aadum. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1901, siden 1907 Førstelærer ved Horne Skole.

N. K. Hansen,
Førstelærer.

Bouning Skole er bygget 1905. I Skolen findes 3 Klasseværelser og Elevantallet er ca. 65. Lærerboligen er opført 1883. Førstelærer er I. P. Davidsen, Andenlærer er Svend Aage Hansen Mathisen.

Stundsigt Skole er opført 1911 med 2 Klasseværelser. Elevantallet er nu ca. 50. Skolen var oprindeligt en Biskole, men blev 1911 en selvstændig Skole. Førstelærer er Hennebjærre.

Jens Christian Hennebjærre, Førstelærer, er født 1. November 1880 i Nr.-Nebel Sogn. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1907, siden 1911 Førstelærer ved Stundsigt Skole.

N. F. M. Stensig,
Førstelærer.

I. P. Davidsen,
Førstelærer.

S. Aa. H. Mathisen,
Andenlærer.

E. Engsted,
Andenlærer.

Nicolai Frederik Mikkelsen Stensig, Førstelærer, er født den 7. April 1874 i Ramme ved Lemvig som Søn af Lærer Poul Mikkelsen og Hustru Laurensen Kristine, født Jensen. Gift 1901 med Maren Eline Marie Urup. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1894, Enelærer i Vesterenge Skole fra 1895—97, Førstelærer i Yderik Skole fra 1897—1911, Medlem af Menighedsraadet i flere Aar, og i en Periode Formand for 112. Kreds under Danmarks Lærerforening, Formand for Værgeraadet, Organist ved Thorstrup Kirke, siden 1911 Førstelærer ved Thorstrup Skole.

J. T. Kristensen,
Enelærer.

J. P. Davidsen, Førstelærer, er født den 17. August 1868 i Balumgaard i Thy, Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1896, siden 1901 Førstelærer ved Bouning Skole.

Svend, Aage Hansen Mathisen, Andenlærer, er født den 7. April 1908 i Ribe. Dimitteret fra Tønder Seminarium 1929, siden 1931 ansat som Lærer ved Bouning Skole.

Ernst Thorvald Engsted, Andenlærer, er født den 22. Maj 1908 i Ringkøbing. Dimitteret fra Tønder Seminarium 1930, siden 1932 ansat som Lærer ved Horne Skole.

Jørgen Thomsen Kristensen, Enelærer, er født den 26. November 1886 i Hedegaard, Hjortlund Sogn, som Søn af Gaardejer Morten Kristensen og Hustru Karen, født Hansen. Gift 1914 med Kirstine Lauridsen. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1908, Vinterlærer 1908—09, Andenlærer i Jernved 1909—11. Medlem af Menighedsraadet, siden 1911 Enelærer ved Yderik Skole.

Sig Haandværker- og Borgerforening er stiftet 1907. Oprindelig var Foreningen kun en Haandværkerforening og som saadan indmeldt under Fællesrepræsentationen for Industri og Haandværk. Foreningen har med Støtte fra ovennævnte Forening virket for at dygtiggøre og sprede Oplysninger blandt Haandværkere i Sig. Saaledes har en stor Del af Haandværkerne deltaget i forskellige Kursus paa Teknologisk Institut. I 1919 blev Foreningen omdannet til „Haandværker- og Borgerforening“, og efter den Tid kom Arbejdet til at omfatte forskellige Arbejder til Byens Fremme. Saaledes sørgede den for Anskaffelse af en Sportsplads, som nu sammen med den nyanlagte Have er overdraget til Kommunen, der har bygget Alderdomshjem paa Grunden. Ligeledes har den sørget for bedre Gadebelysning, Kloaksystem og Asfaltering af Hovedgaden. Paa Borgerforeningens Initiativ er oprettet en Julespareforening samt en gensidig Sygekasse, hvortil en Del af Foreningens Formue henlagdes for at danne Grundfond. Desuden er der oprettet et Bibliotek for Thorstrup Sogn, ligeledes Aftenskole for ældre og yngre med Undervisning i Dansk og Bogføring. Foreningen har igennem de 25 Aar afholdt forskellige Udstillinger af haandværksmæssige Arbejder.

Foreningens Bestyrelse er Bygmester Andreas Petersen, Formand, Bagermester Vinter, Cigarmager Jacobsen, Vognmand I. C. Hansen og Uddeler Thomsen.

Andreas Petersen, Bygmester, Formand, er født den 20. Oktober 1882 i Sig. Borgerkab som Tømrer i Sig 1908. Medlem af Bestyrelsen siden 1913 nu Formand for „Sig Haandværker- og Borgerforening“.

A. Petersen,
Formand.

Thorstrup Sogns Sygekasse er stiftet 1907, og der begyndtes med 139 Medlemmer. Sygekassens første Bestyrelse bestod af: Lærer N. A. Dahlberg, Gaardejer J. C. Therkelsen, Gaardejer P. Berg Puggaard, Husmand Chr. Pedersen, Skovfoged N. C. Pagaard, Gaardejer H. Ebbesen, Gaardejer Anthonius Larsen og Gaardejer C. N. Bennetsen. De forskellige Bestyrelsesmedlemmer har gennem Aarene virket og virker endnu som Incassatorer i deres Distrikt. Sygekassens Udvikling er gaaet jævnt og roligt fremad. Medlemsantallet var i 1930 397, og Sygekassen har en Formue paa 6,275 Kr. Dens nuværende Bestyrelse er: Søren Hansen Lauridsen, Gaardejer Anthon Gammelgaard, Gaardejer Ejnar Madsen, Gaardejer Hans Larsen, Landpost Niels Andreasen, Husmand H. Chr. Dahl, Gaardejer Eigil Jensen og Gaardejer A. Lauridsen. Sygekassens første Formand var Gaardejer Kristian Peder Lauridsen, nuværende Formand er dennes Søn Søren Hansen Lauridsen.

Søren Hansen Lauridsen, Gaardejer, Formand, er født den 16. Maj 1891 som Søn af Gaardejer K. P. Lauridsen og Hustru Else Marie, født Sørensen. Gift 1920 med Laura Kirstine Lauridsen. Medlem af Menighedsraadet, Kasserer for Thorstrup Elektricitetsværk, siden 1931 Formand for Thorstrup Sogns Sygekasse.

S. H. Lauridsen,
Formand.

Horne Brugsforening er oprettet 1916. Der begyndtes med 16 Medlemmer, nu er der ca. 140. Omsætningen i 1931 var 138,000 i Butiksvarer og 41,000 i Grovvarer. Formand er Lærer N. K. Hansen, og Uddeler er Chr. Nørgaard, der har virket som saadan siden 1916.

Sig Brugsforening er stiftet 1912. Den har ca. 225 Medlemmer. Omsætningen var i 1931 for Kolonialvarer 160.000 Kr. og for Foderstoffer ca. 140.000 Kr. Brugsforeningens Formand er Bygmester Andreas Petersen, Uddeler er Th. Thomsen.

Bjergmose Vareindkøbsforening er oprettet i 1882. Foreningen tæller nu ca. 86 Medlemmer. Formand for Indkøbsforeningen er Gaardejer M. Madsen, Uddeler er Johannes Sillesen.

Bjergmose Mølle er bygget omkring 1870. Møllen ejes nu af Peter Clausager Petersen.

Th. Thomsen,
Uddeler.

J. Sillesen,
Uddeler.

P. C. Petersen,
Møller.

Thomas Thomsen, Uddeler, er født den 25. November 1895 i Janderup i Ribe Amt. Siden 1921 Uddeler i Sig Brugsforening.

Johannes Sillesen, Uddeler, er født den 18. Marts 1904 i Outrup Sogn i Ribe Amt. Uddannet i Brugsforening, siden 1930 Uddeler i Bjergmose Indkøbsforening.

Peter Clausager Petersen, Møller, er født den 19. Februar 1902 i Orre Sogn, i Ribe Amt, Ejer af Bjergmose Mølle siden 1928.

Peder Fogmoes, Stationsmester, er født den 28. Februar 1876 i Gammelsrup Sogn som Søn af Husmand Søren P. Pedersen og Hustru Mariane, født Sørensen. Gift 1899 med Ane Margrethe Hansen. Stationskarl i Stilling 1899, Portør 1900, Overportør 1908, Formand for Thorstrup Sogns Bibliotek, siden 1920 Stationsmester i Sig Stationsby.

Søren N. Therkildsen, Sogneraadformand, er født den 11. Februar 1872 i Yderik som Søn af Gaardejer T. Chr. Therkildsen og Hustru Kirstine, født Sørensen. Gift 1898 med Kirstine Marie Olesen. Gaardejer i Næsbjerg 1898, og i Thorstrup siden 1906, Medlem af Sogneraadet siden 1929, Formand i Hjælpekassen, Formand for Lokalforeningen under Jydsk Andels Foderstofforretning, nu Sogneraadformand.

Bjergmose Mølle

Frederik Horsbøl Søndergaard, Sognefoged og Lægdsmand, er født den 11. April 1877 som Søn af Sognefoged Ib Søren Søndergaard og Hustru Maren, født Horsbøl. Gift 1913 med Marie Christensen. Vurderingsmand for Landboernes alm. Brandforsikring, Formand for Forskudsforeningen for Thorstrup m. fl. Sogne. Nu Sognefoged og Lægdsmand.

Medlemmer af Thorstrup Sogneraad er: Gaardejer Søren Terkildsen, Sig, Formand, Gaardejer S. M. Sørensen, Sig, Næstformand, Gaardejer Thomas Urup, Sig, Gaardejer Marinus Christensen, Sinding, Gaardejer Palle Pallesen, Sig, Slagter Mads Jensen, Sig, og Smed P. Stald, Sig.

Medlemmer af Horne Sogneraad er: P. L. Christensen, Hornelund, Formand, Gaardejer Nis Karstensen, Stundsig, Kr. Nørgaard, Horne, Gaardejer Jens Sørensen, Stauskjær, Husmand Hans Hansen, Hindsig, Gaardejer Jens Ditlevsen, Malle, og Mejeribestyrer Kr. Jeppesen.

HODDE SOGN omgives af Tistrup, Thorstrup og Ansager Sogne samt Skads Herred. I Sognet findes Byerne: Hodde med Kirke, Præstegaard, Biskole, Brugsforening, Andelsmejeri og Afholdskro, Hoddeskov med Biskole, Hessel med Skole og Forsamlingshus, og Hulvig samt nogle Gaarde og Huse.

Hodde Sogn har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Læge- og Skattekreds, Ø.- og V.-Hrds, Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds's 60. Lægd.

Hodde Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. Kirken, der oprindeligt var en romansk Bygning, er nu ombygget i gotisk Stil ved Hjælp af røde Mursten. Et Par af de oprindelige Vinduer kan ses endnu. Kirkens Indre er med Bjælkeloft. Taarnet, med hvælvet Underrum, er fra den senere Middelalder og opført af røde Munkesten. Vaabehuset er tilføjet senere. Prædikestolen er i Renaissancestil. Alteret er fra 1924 med forgyldt Kors udskåret i Kalmar Fyr; den tidligere Altertavle er op-hængt i Kirken. Desuden findes her et smukt, middelaldertigt Krusifiks, og i Taarnet er et Vindue med Glasmaleri. Kirkens Klokke er fra den tidligere Middelalder og er ret sjælden.

Hessel Skole er bygget 1863, Skolestuen er tilbygget 1892. Skolen er 3-Klasset, og der er ca. 70 Elever. Førstelærer er Th. F. Nielsen.

Hodde Brugsforening er oprettet 1919. Medlemsantallet er ca. 80. Omsætningen var 1931 ca. 120,000 Kr. Formand er Gaardejer J. Jensen. Uddeler er Marius Juhl.

Th. F. Nielsen,
Førstelærer.

Thomas Frederik Nielsen, Førstelærer, er født den 21. Marts 1887 i Jelling. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1900. Kirkesanger ved Hodde Kirke, Medlem af Menighedsraadet, Formand for Foredragsforeningen, Formand for Værgeraadet, siden 1911 Førstelærer i Hessel Skole.

Marius Juhl, Uddeler, er født den 26. December 1892 i Ødis Sogn, Vejle Amt. Uddannet i Brugsforeninger, siden 1926 Uddeler i Hodde Brugsforening.

M. Juhl,
Uddeler.

Medlemmer af Hodde Sogneraad er: Hans Chr. Hansen, Hodde, Formand, Ludvig Sørensen, Hessel, Næstformand, Kristian Møller Pedersen, Hodde, Thomas B. Frauberg, Ansager, og Hans Hansen, Hoddeskov.

Tistrup Mølle.

TISTRUP SOGN omgives af Hodde, Thorstrup, Horne, Ølgod og Ansager Sogne. I Tistrup Sogn findes Stationsbyen Tistrup med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Læge, Dyr læge, Bank, Sparekasse, Højskolehotel, Kro, Alderdomshjem, Andelsmejeri, Elektricitetsværk, Jernbanestation, Postekspedition, Telegraf- og Telefonstation samt Byerne Agerkrog, Snorup, Gødsvang med Skole, Gaarde med Jernbaneholdeplads, Telefonstation og Kro, Hesselho med Teglværk, Have med Skole, Galtho, Krarup, Bredho med Skole og Tønding samt følgende Samlinger af Gaarde og Huse: Galthohede, Ure, Hedetoft og Kragborg.

Tistrup Kirke består af Kor og Skib, et Taarn, der vender mod Vest, samt et Vaabenhus mod Syd. Kor og Skib er fra den romanske Tid og bygget af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. Den oprindelige Korbue er bevaret, og der ses Spor af nogle oprindelige, rundbuede Vinduer. Kor og Skib fik Hvælvinger i den senere Middelalder, ligesom Taarnet, der er forsynet med Pyramidetag og hvælvet Underrum, og Vaabenhuset tilbyggedes af røde Mursten. I 1925 er der bygget et nyt og større Vaabenhus af Granitkvadre fra Kirkens-Syd mur og fra det gamle Vaabenhus. Over Vaabenhuset anbragtes Orgelet. Altertavlen er en romansk. Granitfont og Prædikestolen er i Renæssancestil og skænket i 1611 af Niels Krag.

Tistrup Skolevæsen. I Tistrup Kommune er der 6 Skoler, nemlig 2 i selve Tistrup desuden Skoler i Gødsvang, Hesselho, Have og Bredho. Ved Tistrup gamle Skole er Færstelærer Haahr og ved Byskolen virker Frk. Pallesen og Frk. Harpøth, ved Gaarde Skole er Lærer Ladefoged Førstelærer, ved Hesselho Skole Lærer Schøler, ved Have Lærer Vistesen og ved Bredho Lærer Sørup.

R. F. Ladefoged,
Førstelærer.

Rasmus Frederik Petersen Ladefoged, Førstelærer, er født den 14. Juni 1898. Gift 1927 med Anna Pilgaard Nielsen. Dimitteret fra Gedved Seminarium i 1919, derefter Lærer i Hodde i 2 Vintre og ved Gaarde Skole siden 1921. Har været Medlem af Biblioteksforeningens Bestyrelse i Tistrup og af Bestyrelsen for Ungdoms- og Foredragsforeningen.

Johanne Pallesen, Lærerinde, er født i Ølgod som Datter af Jørgen Pallesen og Hustru. Uddannet paa Odense Seminarium og dimitteret 1916, efter nogle Vikaraar i Ølgod kom Frk. Pallesen i 1918 til Tistrup og har siden virket her. I Aarene 1923—27 holdt Frk. Pallesen Aftenskole for Ungdommen, er Formand for Tistrup Ungdomsforening.

J. Pallesen,
Lærerinde.

Tistrup Alderdomshjem ejes af Tistrup og Hodde Kommuner og har Plads til 9 Beboere. Dets Bestyrerinde er Frk. Cecilie Madsen.

Cecilie Madsen, Bestyrerinde, er født i Krarup som Datter af Husmand Peder Madsen og Hustru. Har været Menighedssygeplejerske i Tistrup Sogn og derefter i 2 Aar Bestyrerinde for Alderdomshjemmet i Sig. Siden November 1930 Bestyrerinde for Tistrup Alderdomshjem.

Hodde-Tistrup Spare- og Laanekasse. I Sommeren 1890 afholdtes et forberedende Møde, hvor man drøftede Oprettelsen af en Spare- og Laanekasse for Tistrup-Hodde Sogne. Der blev nedsat et Udvalg, som skulde tegne Garanter og udarbejde Vedtægter, og den 9. September samme Aar afholdtes derefter et nyt Møde ved hvilket Sparekassen stiftedes. Dens Virksomhed tog sin Begyndelse den 1. Oktober 1890, og som Formand for den første Bestyrelse valgtes Kroejer Hans Plauborg, Tistrup, og hans aarlige Løn fastsattes til 20 Kr. Det var ikke noget svimlende Beløb, men muligvis har man regnet med, at Formanden i sin Egenskab af Krovært kunde faa indirekte Indtægt ved Sparekassens virksomhed, og man har næppe regnet fejl. Det blev nemlig bestemt, at Sparekassen skulde have til Huse i Kroen. Her havde Folk ofte Ærinde, ikke blot for at faa Tørsten slukket, men for Selskabeligheds Skyld, for at fortælle og spørge Nyt. Sparekassekontoret gjorde naturligvis ikke Besøget mindre.

Cecilie Madsen,
Bestyrerinde.

Sparekassen har haft følgende Formænd: Hans Plauborg fra 1890—94, Lærer M. S. Kristensen fra 1894—1905, Kr. M. Sørensen fra 1905—18, Jens N. Møller fra 1918—31 og siden da har Sognefoged N. M. Pedersen, Agerkrog, der gennem 15 Aar var Sparekasserer, været Formand.

Sparekassen har gennem mange Aar haft til Huse hos de forskellige Formænd, men siden 1919 har den haft Lokale i Tistrup Stationsby. Sparekassens Regnskab for Aaret 1929—30 viser, at Indskudskapitalen udgjorde 382,256 Kr. og Udlaanet har været 334,581 Kr. medens Reservefonden udgjorde 25,315 Kr.

Sparekassens Bestyrelse bestaar nu af: Sognefoged N. M. Pedersen, Formand, Ludvig Sørensen, Kasserer, Niels Plauborg, Johs. Sørensen og Gylling Plauborg. Revisorerne er Lærer Haahr og Chr. Uhd.

N. M. Pedersen, Sognefoged, er født i Hodde som Søn af Gaardejer H. P. Pedersen og Hustru. Gift 1900 med Marie Christensen.

N. M. Pedersen,
Sognefoged.

Uddannet som Landmand, købte sin nuværende Ejendom i 1900, udnævntes til Sognefoged i 1922, var Sogneraadsmlem i 15 Aar, deraf 6 Aar som Formand, Medlem af Bestyrelsen for Hodde-Tistrup Sparekasse siden 1906, Sparekasseskasserer siden 1916, Formand for Sparekassen siden 1931.

Tistrup Elektricitetsværk drives af et Andelsselskab, der er oprettet i 1907. Der er nu ca. 170 Elektricitetsforbrugere, og det aarlige Elektricitetsforbrug udgør 36,000 Kw. I Bestyrelsen for Tistrup Andels-Elektricitetsværk sidder: Bødkermester Christensen, Formand. Smedemester Sørensen, Bagermester Raaschow, Smedemester Nissen og Tømrermester Lyhne.

Ejnar Larsen,
Bestyrer.

Ejnar Larsen, Elektricitetsværksbestyrer, er født den 17. August 1904 i Horne som Søn af Landmand Chr. Larsen og Hustru. Gift 1926 med Marie Elisabeth Jensen. Uddannet som Elektriker, Medhjælper ved Elektricitetsværket i Horne og Outrup, forinden Ansættelsen ved Tistrup Elektricitetsværk, den 1. Januar 1925.

Tistrup Højskolehjem er et Aktieselskab med Bødkermester Christensen som Formand. Det er den tidligere Stationskro, der nu drives som Højskolehjem med Frk. Gunder Mikkelsen som Bestyrerinde.

J. C. Christensen,
Bødkermester.

J. C. Christensen, Bødkermester, er født den 12. Marts 1874 i Mejls, Varde Landsogn, som Søn af Snekker Anders Christensen og Hustru. Efter udstaaet Læretid som Bødker nedsat sig i 1897 som Bødkermester i Tistrup, Formand for Tistrup Andels-Elektricitetsværk siden 1919, Tillidsmand for Varde Banks Afdeling i Tistrup siden 1918, Bankraadsmlem siden 1931, var med til at oprette Tistrup Sygekasse i 1906 og Medlem af Bestyrelsen, Formand for vestjydske Bødkermestres Fællesindkøb og i Bestyrelsen for Bødkermestre i Danmark, Formand for A/S Tistrup Trælasthandel, Vurderingsmand i Den alm. Brandforsikring for Landbygninger, Formand for Telefonabonntforeningen i Tistrup og for A/S Tistrup Højskolehjem.

Tistrup Sygekasse er oprettet i 1906. Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Barber J. Hermansen, Formand, Th. Pedersen, N. Chr. Nielsen, Ole Larsen, Edv. Jensen, Niels Bertelsen, Anker Pedersen, Hesselho, P. Christensen og Købmand Jespersen.

Foreningen har nu ca. 1000 Medlemmer.

Tistrup Borgerforening er stiftet den 14. Marts 1904 væsenligst paa Initiativ af Skræddermester Frøsig, der ogsaa blev Foreningens første Formand. Skræddermester Frøsig og Hustru er nu Æresmedlemmer af Foreningen.

Blandt de mange Opgaver, som Tistrup Borgerforening i Aarenes Løb har været med til at løse, kan nævnes Oprettelsen af Tistrup Elektricitetsværk, Vandværket og Indkøbet af Agerkrog Plantage, der senere vil blive skænket som Anlæg til Byen. Borgerforeningens Bestyrelse bestaar af Dyrslæge Anthonius, Formand, Manufakturhandler Dahl, Bagermester Raaschow, Gartner Jensen og Slagtermester Høy.

J. Hermansen,
Barbermester.

Jens Hermansen, Barbermester, er født den 12. Marts 1884 i Ketting paa Als. Gift 1909 med Katrine Lyhne. Nedsatte sig i 1919 som Barbermester i Tistrup, i Bestyrelsen for Tistrup Sygekasse siden 1927, Formand siden 1929.

A. K. Anthonius,
Dyrslæge.

Anton Karl Anthonius, Dyr læge, er født den 13. Juli 1891 i Thorstrup som Søn af Gaardejer L. M. Anthonius og Hustru. Gift med Hansine Kirstine Jensen. Eksamen fra Landbohøjskolen 1913, var derefter Assistent i Ringsted og Reservedyr læge ved 4. Artilleriregiment, fra 1917 Praksis i Tistrup.

Gaarde Borgerforening er stiftet den 10. Februar 1921 ved et Møde paa Gaarde Afholdshotel, hvor det vedtoges at oprette en Forening til at varetage Byens og Borgernes Interesser. Den første Bestyrelse bestod af: Th. Holm, Formand, N. P. Ditlevsen, Viggo Jespersen, A. Lauridsen og N. J. Nielsen.

Blandt de første Opgaver, som den nye Forening tog op, var Gadebelysningen og et Sikkerhedsnæt ved Gelænderet paa Viadukten over Banen. Senere gennemførtes Spørgsmaalet om Byens Kloakering. Foreningen sygnede imidlertid hen, men blev paany stiftet ved et Møde 21. Februar 1925, og blandt de sidste Aars Spørgsmaal, som endnu ikke er løst, er det at faa bygget et Vandværk.

Bestyrelsen bestaar nu af: Købmand P. Poulsen, Formand, Otto Møllegaard, Smedemester Helge Petersen, Postbud Aagaard og Teglværksejer H. Hansen.

P. Poulsen, Købmand, er født i Skjødstrup, Aal Sogn, som Søn af Gaardejer Peder Poulsen og Hustru. Gift med Andrea Andersen. Har haft Carlsberg-Depot i Varde og været Hotelejer i Vejle, Købmand i Gaarde siden 1. Marts 1929.

Tistrup Haandværkerforening er stiftet i 1892 paa Initiativ af Slagtermester Vad og afdøde Møller Ole Madsen. Under Haandværkerforeningen sorterer en Syge- og Hjælpkasse, der i Aarenes Løb har været til Gavn for mange af Medlemmerne. I Forbindelse med Borgerforeningen har Haandværkerforeningen været med til at løse mange af Byens Opgaver, bl. a. Anlægget i Agerkrog, Rutebilspørgsmaalet, det ny Ligkapel og mere.

Bestyrelsen bestaar nu af: Tømrer Lyhne, Formand, Bager Raaschou, Malermester Jessen, Møller Pedersen og Tømrer Karl Tusborg.

Hesselho Teglværk er bygget omkring 1881. Ved Teglværket, der i 1923 købtes af Brødrene Hansen, beskæftigedes ca. 28 Mand og den aarlige Produktion udgør ca. 3 Mill. Sten. I de senere Aar er Teglværket blevet ombygget og moderniseret og forsynet med ny Maskiner.

H. Hansen,
Teglværksejer.

H. Hansen, Teglværksejer, er født d. 22. September 1889 som Søn af Teglværksbestyrer M. Hansen og Hustru fra Maade Teglværk ved Esbjerg. Gift 1914 med Jørgine Mikkelsen.

A. Hansen,
Teglværksejer.

A. Hansen, Teglværksejer, er født den 9. Maj 1898 og gift 1925 med Maren Jørgensen.

Kr. Pedersen, Sogneraadformand, er født i Agerkrog i Tistrup Sogn som Søn af Husmand Jacob Pedersen og Hustru. Gift 1908 med Kirstine Jensen. Sogneraadmedlem fra 1913, Sogneraadformand fra 1923, Formand for Tistrup Husmandsforening fra 1911—18, for Hjælpekassen siden 1921.

Peter Heinrich Albrecht Perch, Læge, er født den 16. Februar 1878 i Mejls ved Varde som Søn af Grosserer Albert Perch og Hustru Emma, født Bremer. Student fra

Sct. Andreas Kollegiet i Ordrup 1896, Med. Embedseksamen 1905, Reservelæge ved Amtssygehuset i Ørsted. Pratiserende Læge i Tistrup.

Søren Otto Jensen, Stationsforstander, er født den 24. November 1878 i Randers som Søn af Overpakmester R. C. Jensen og Hustru. Gift med Astrid Sigh. Kom til D.S.B. som Elev i Hurup i 1897, udnævntes til Trafikassistent i Struer i 1899, Kontrollør 1920, Stationsforstander 1926, ved Tistrup Station siden 1929.

Gudrun Brammer, Distriktsjordemoder, Frue, er født i Gørding som Datter af Gaardejer Anton Andersen. Gift 1928 med Gaardejer Vilhelm Brammer, Horne. Uddannet paa Rigshospitalet og Eksamen 1923, derefter Reservejordemoder paa Rigshospitalet, Vikar i Føvling og Holsted, Distriktsjordemoder i Thorstrup-Horne siden 1926.

Medlemmer af Tistrup Sogneraad er: Husmand Kristen Pedersen, Agerkrog, Gaardejer Niels Kristian Bollerup, Gødsvang, Gaardejer Eske Grønborg Eskesen, Hesselho, Gaardejer Gylling Pallesen, Galtho, Gaardejer Jens Larsen, Kramp, Snedkermester H. C. Kristensen, Tistrup, og Købmand A. Grøngaard.

Jernbanegade.

ØLGOD SOGN omgives af Ringkøbing Amt og Sognene Horne, Tistrup og Ansager i Ribe Amt. I Ølgod Sogn findes Byerne: Ølgod med Kirke, Skole, Apotek, Sparekasse, Bank, Hotel, Kro, Elektricitetsværk, Vandværk, Jernbanestation, Postkontor, Telegraf- og Telefonstation, Vallund med Skole, Agersnap, Hejbøl med Skole, Vestkjær med Skole, Østbæk med Missionshus, Fattiggaard og Alderdomsasyll, Hjeding med Andelsmejeri, Grønfeld med Skole, Forumho med Skole, Vognslund, Harkes, Egknud, List, Agersnap, Krusbjerg med Skole og Telefonstation, Lindbjerg med Fls.-Mejeri, Grønlund, Thorlund med Skole og Mejlvang samt Samlinger af Gaarde og Huse: Bjærggaarde, Hungerbjærgmark, Torlundmark, Smaanæring, Gammelgaard, Egknud, Sig, Højlund, Stiglund, Bøllund, Tarp og Medum. Krusbjerg, Grønlund, Bjærggaarde m. m. kaldes under eet for Lindbjærgmark.

Ølgod Sogn har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Læge- og Skattekreds, Ø.- og V.-Horne Herreders Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' Lægd 63 og 64.

Ølgod Kirke.

Ølgod Kirke er indviet til Skt. Laurentius og er en smuk og anselig Bygning. Den bestaar af Apsis, Kor og Skib, og mod Vest ligger et højt Taarn. Vaabehuset ligger mod Syd. Apsis, Kor og Skib er af Granitkvadre og bygget i den romanske Tid. Apsis havde oprindelig Halvkuppelhvælv. I Koret er i den senere Middelalder indbygget Hvælv, medens Skibet har beholdt sit Bjælkeloft, der er istandsat og dekoreret i 1896. Taarnet er tilføjet i den senere Middelalder og Vaabehuset er ligeledes tilbygget senere. Paa Koret findes to udhuggede Kvadre med et Mandshoved og en Løve (Sagnet fortæller at det forestiller Hejbøl Bonde, som byggede Koret, og det grimme Dyr han kæmpede med). I Kirken er en smuk Altertavle i Renæssancestil, der i 1596 er skænket af Præsten Søren Jensen. Den er restaureret 1899 af Magnus Petersen, og bærer Malerier af H. Agersnap. Malmdøbefonten er fra 1455 og bæres af 4 kvindelige Figurer. Prædikestolen er ligeledes i Renæssancestil og med Himmel. Den er fra 1909 og skal være skænket af Præsten Hans Sørensen. Orgelet er fra

1896. I Skibet hænger et midleralderligt Krucifiks, og i Kirken findes en Del Epitafier og Mindetavler.

I Sognet findes ialt 3 Kirker, foruden den i Ølgod findes en i Lyhne og Strellev. Sognepræst er Pastor Chr. M. Andersen, der som Medhjælper har Kapellan Pastor Borris.

Chr. Møller Andersen, Pastor, er født 3. Januar 1877 i Gjellerup som Søn af Gaardejer Ole Møller Andersen og Hustru Else, født Jensen. Student 1897 i København, cand. theol. 1903, Kateket ved Frederikskirken i København, Sognepræst i Idom ved Holstebro og i Voldum ved Randers, Sognepræst i Ølgod siden 1924.

Chr. Møller Andersen,
Pastor.

Otto Frode Borris, Pastor, er født i København som Søn af Politibetjent Borris og Hustru. Gift 1929 med Else Marie Elbo. Student fra Metropolitanskolen 1922, cand. theol. 1928, Sekretær i K. F. U. M. i Helsingør, siden 28. Juni 1929 Kapellan ved Ølgod og Strellev Kirke.

O. F. Borris,
Pastor.

I Ølgod Kommune er der 8 Skoler, nemlig Ølgod Byskole (delt i Real- og Kommuneskole), samt Skole i Lindbjerg, Krusbjerg, Hejbøl, Vestkjær, Vallund, Grønfeldt og Forsomho.

Den gamle Skole i Ølgod er opført i 1892 og den nye i 1926. I Byskolen (den nye) er der 10 Klasseværelser og desuden særligt Lokale til Fysik og Naturhistorie samt et til Haandgerning og Tegning. Desuden har Skolen Gymnastiksal. Den gamle Skole benyttes nu til Realskole. Der er her 2 Klasser. Ved Skolen er ansat en Overlærer, 5 Lærere og 3 Lærerinder. I Skolen er der ca. 300 Børn, fordelt i 11 Klasser. Desuden 2 Realklasser. Skolen har betydelige naturhistoriske Samlinger og et Bibliotek.

For Landskolerne gælder endnu den saakaldte „Vestjydske Skoleordning“, hvor Børnene har fri om Sommeren. Der findes derfor kun een fast Lærer samt Vinterlærerinder. Ved Lindbjerg Skole er der dog ogsaa en Vinterlærer.

Peder Ingvard Jensen Hjuler, Overlærer, er født den 8. August 1883 i Øster-Velling i Viborg Amt. Blev privat forberedt til Præliminereksamen og kom derefter til Jellinge Seminarium, hvorfra han dimitteredes i 1904, tog derefter Tillægseksamen i Tysk og Engelsk samt deltog i en Række større og mindre Kursus paa Statens Lærerhøjskole. Begyndte som Andenlærer ved Udby Skole og var derefter Førstelærer i Laasby i Skanderborg Amt, udnævntes den 1. Marts 1925 til Overlærer i Ølgod.

P. J. Hjuler,
Overlærer.

Ølgod Efterskole ligger smukt omgivet af en stor Have ca. 10 Minutters Gang fra Ølgod Station. Der har tidligere været Højskole her, men i 1922 købte den nuværende Forstander Skolen, og indrettede den til Efterskole. Skolen begyndte 1922 og fik allerede den første Vinter saa mange Elever, at der maatte bygges en ny større Skolebygning med Gymnastiksal, Skolestue, Værelser m. m. De sidste Aar har det knebet med Plads — Eleverne bor paa Skolen — og der er nu blevet indrettet flere Elevværelser og opført en Bygning til Skolekøkken.

Skolens Formaal er at give Ungdommen i Overgangsalderen en Undervisning, der kan føre dem videre frem i Uddannelse og Udvikling. Den første Efterskole i Danmark blev oprettet i 1879 af Povlsen Dahl, som i flere Aar havde haft Højskole i Galtrup paa

Ølgod Efterskole.

Mors. Han fandt, at de unge, der meldte sig paa Højskolen som Elever i 14—18 Aars Alderen var for unge til, at de kunde følge med i de egentlige Højskoleforedrag. Han oprettede da en særskilt Skole for de unge i Overgangsalderen, og Skolen kom til at gaa udmærket. Forstander Povlsens Mening var den, at naar de unge naede op ved Konfirmationsalderen, vaagnede der hos mange en stærk Lyst til at vide Besked om, hvad de saa og hørte, navnlig i den haandgribelige (fysiske) Verden. Virkelysten kom frem, og netop i den Alder var de unge derfor godt skikkede til at modtage Kundskaber og Færdigheder.

Det var ud fra disse Betragtninger, at Forstander Hansen oprettede en Efterskole i Ølgod og som gammel Højskolemand havde han et udmærket Tag paa de unge, hvilket gjorde, at de i stort Tal strømmede til Efterskolen i Ølgod. Der tages her, efter Forstander Povlsens Eksempel, Sigte paa det Standpunkt, hvori de unge staar, Tanker og Interesser vækkes til Sans for det, der giver Livet Indhold, saa Karakteren kan dannes efter gode Forbilleder. Den bedste Arv er en god Undervisning og Oplysning paa dansk, kristen Grund, der kan hjælpe Ungdommen til at blive lysvaagen, god og dygtig.

Der bliver lagt Vægt paa Undervisning i de vigtigste Skolefag og i andre nyttige og praktiske Kundskaber, som kan være Ungdommen til Glæde og Gavn, baade straks og senere i det praktiske Liv. Efterskolen skal være for Overgangsalderen, hvad Højskolen er for de lidt mere modne unge. Efterskolen er derfor lige saa berettiget som Højskolen og lige saa nødvendig som Børneskolen.

I de senere Aar er Forstander Hansen gaaet over til, at Skolen kun modtager kvindelige Elever paa saavel Sommer- som Vinterskolen. Foruden i almindelige Skolefag undervises der i Husholdning, Syning og om Sommeren tillige i Havebrug.

Paa Skolen findes Skolekøkken, Systue og en stor rummelig Gymnastiksal, der er udstyret med moderne Redskaber og Apparater.

Som Lærere ved Skolen findes der 3 faste Lærereinder, Forstanderen samt dennes Hustru, der er Skolens Husmoder, og en Gartner, men desuden afholdes der Foredrag m. m. med fremmede Foredragsholdere.

P. Hansen,
Forstander.

Peder Hansen, Forstander, er født 1863 i Taagerup ved Roskilde. Uddannet paa Askov Højskole og ved Universitetsstudier. Har hele sit Liv været beskæftiget ved Skolevæsen, dels ved Børneskolen, dels ved Højskole og Efterskole. Gift 1902 med Johanne Boldsen.

Ølgod Alderdomshjem blev bygget i 1930 paa Initiativ af Sogneraadsmlem, Læge S. A. Andersen. Det er kommunalt og indviedes den 2. November 1930. Det har Plads til 20—24 Beboere. Hjemmets Bestyrerinde er Frk. Kathrine Gravesen.

Katrine Gravesen, Frk., er Datter af afd. Muremester G. Gravesen fra Hover. Har bestyret Borriss Alderdomshjem, var derefter Menighedssygeplejerske i 4 Aar og ansattes ved Ølgod Alderdomshjem i November 1930.

K. Gravesen,
Bestyrerinde

Ølgod private Alderdomshjem er bygget i 1918 paa Initiativ af afd. Gdr. Jørgen Pallesen fra Egknud, der var en stærk social interesse-ret Mand. Alderdomshjemmet har Plads til 9 Beboere, og de betaler selv for Opholdet. Lem-pelser gennem Legatnydelse kan dog opnaas.

Anna Sparwath, Frk., er Datter af Jacob Sparwath og Hustru fra Ølgod. Har bestyret Ølgod private Alderdomshjem siden 1928.

Anna Sparwath,
Bestyrerinde.

Ølgod Vand- og Elektricitetsværk. Vandværket er oprettet af et Andelsselskab i 1914. Det har 270 Andelshavere, og dets Pumper kan give 12—13 Kbm Vand i Timen. Bestyrelsen bestaar af: Drejer P. Grummesgaard, Formand, Mejeribestyrer Nissen, Tømremester Mortensen, Muremester Nissen og Politibetjent Dalsø.

Elektricitetsværket er oprettet af et Aktieselskab. Dets Bestyrer er Niels Clausen.

P. C. Buhl,
Vandværksbestyrer.

Peder Christensen Buhl, Blikkenslager og Vandværksbestyrer, er født i Horsens som Søn af Baneformand Buhl og Hustru. Kom til Ølgod i 1923, har været Vandværksbestyrer siden 1928.

P. Grummesgaard, Drejer, er født den 20. Maj 1888 i Harboøre som Søn af Fisker og senere Missionær P. Grummesgaard og Hustru Maren, født Egholm Pedersen. Gift 1915 med Anna Bakkensen. Kom til Ølgod 1910 og etablerede Forretning i 1912. Bestyrelsesmedlem i Haandværkerforeningen og i Teknisk Skole.

P. Grummesgaard,
Drejer.

Niels Clausen, Bestyrer, er født i Ølgod som Søn af Landmand Chr. Nielsen. Har været gift to Gange, anden Gang med Anna Sørensen. Har været ansat ved Københavns Sporveje og blev Bestyrer af Ølgod Elektricitetsværk 1. Oktober 1910.

Ølgod Sogns Spare- og Laanekasse. Den 15. September 1867 samledes en Del af Ølgod Sogns gode Mænd paa Niels Uhds Gaard i Egknud og enedes her om Oprettelse af en Spare- og Laanekasse for Ølgod Sogn samt vedtog og underskrev Kassens første Vedtægter. Der gik dog nogen Tid derefter, inden Sparekassens Virksomhed kunde begynde. Det skete den 16. Maj 1868, og denne Dag er siden regnet som den egentlige Stiftelsesdag. Carl Metinus Bruun var den første Indskyder og indsatte 5 Rdl., medens Niels Frandsen, som den første Laantager, fik tilstaaet et Laan paa 50 Rdl.

Dermed var Sparekassens Virksomhed indledet, og gennem Aarene fik Ølgod Spare- og Laanekasse, som Sparekassens fulde Navn er, stor Betydning for Sognet og dets Udvikling. De første 40 Aars Virksomhed var især retningsbestemt af een enkelt Mand, Formanden Niels Uhd. Hans Forsigtighed og grundige Soliditet kom til at præge Ledelsen, og det Præg har den siden beholdt, fordi de Mænd, der tog Arven op efter Niels Uhd var af lignende Støbning og stadig førte Virksomheden frem ud fra samme Tankesæt, hvormed den i sin Tid stiftedes, og ikke en eneste Øres Tab er afskrevet gennem de mange Aar, det er i Sandhed Vidnesbyrd nok. Soliditet, Tillid og Ansvar, mon der gives bedre Egenskaber i Forbindelse med en Sparekasse?

Sparekassens Bestyrelse bestaar af: Sagfører Aarrebo, Formand, Købmand Hans Sindberg, Næstformand, Sognefoged Tinus Bruun, Gaardejer Jens Møller Kristensen, Egknud, Mikkel Kr. Mikkelsen, Hjedding, samt Direktionen, der bestaar af Bogholder Jens Sørensen og Kasserer P. S. Rich.

J. Sørensen,
Bogholder.

Jens Sørensen, Bogholder, er født den 31. December 1866 i Østbæk, Ølgod Sogn, som Søn af Gaardejer Chr. Sørensen. Er uddannet ved Landbruget, derefter Mejerist og Mejeribestyrer for Hjedding Andelsmejeri fra 1894—1904, købte derefter „Gammelgaard“ i Ølgod Sogn og solgte denne i 1930. Har været Re-

P. Rich,
Kasserer.

Hotel Ølgod.

visor i Ølgod Sparekasse fra 1915—21 og derefter Bogholder fra 1. Jan. 1921. Sogneraad-medlem fra 1906—21 og Sogneraadformand fra 1915—21.

P. Rich, Kasserer, er født den 15. Januar 1876 i Oksbøl som Søn af Gaardejer Søren Poulsen Rich. Giftede sig i 1900 med en Datter af Niels Uhd i Egknud og overtog Svigerfaderens Ejendom, som han drev til April 1930, da han bosatte sig i Ølgod. Har været i Sparekassens Bestyrelse siden 1909,

Kasserer siden 1. April 1917, har siddet i Landboforeningens Bestyrelse i 12 Aar, og har været Formand for Hesteforsikringen, været Voldgiftsmand m. m.

Ølgod Apotek er oprettet i 1903. Det byggedes af H. Poulsen, der var Apoteker til 1914, da det overtoges af A. Vinding, der i Februar 1926 overdrog det til nuværende Apoteker G. A. J. Mohrhagen.

Ølgod Kro er den ældste i Ølgod. Paa Kroen findes Gæstgiverbevilling, saaledes at der kun maa skænkes for tilrejsende. Den nuværende Ejer er Enkefru Johansen, der har drevet Kroen siden sin Mands Død.

Hotel Ølgod blev bygget, da Banen i 1874 kom til Ølgod. Hotellet er senere flere Gange blevet bygget om, bl. a. har den nuværende Ejer Mads Flodgaard Madsen bygget en ny Sal til Hotellet. Paa dette er der 12 Værelser, og der hører en stor, gammel Have til Hotellet. De mange Rejsende, som besøger det store Opland, tager gerne ind paa Hotellet, og der er ofte 25—30 Rejsende paa en enkelt Dag.

G. A. J. Mohrhagen,
Apoteker.

M. K. Johansen,
Enkefrue.

M. F. Madsen,
Hotelejer.

G. A. J. Mohrhagen, Apoteker, er født 1879 i København som Søn af Guldmedemester A. Mohrhagen. Cand. pharm. 1900, derefter ansat i København indtil 1926, da Apotekeren overtog Ølgod Apotek. Formand for Ølgod Borgerforening, for Ølgod Real-skoleforening, for den personlige Friheds Værn, for den Konservative Forening i Ølgod, for Ølgod Idrætsforening og for Udvalget til Anlæg af Idrætsplads, Kasserer for Ølgod

Forplejningsstation, i Bestyrelsen for Ølgod Elektricitetsværk og Medlem af Sundhedskommissionen.

Meta Kathrine Johansen, Frue, er født i Aadum som Datter af Jes Christensen Sejrup, blev gift med daværende Købmand i Aadum, Laurids Johansen, som efter at have solgt Købmands-handelen, købte Ølgod Kro.

Mads Flodgaard Madsen, Hotelejer, har tidligere gennem mange Aar været Staldforpagter paa

Bechs Hotel i Tarm. derefter i nogle Aar Ejer af Hotel „Stenbohus“ i Ribe, købte den 1. December 1924 Hotel Ølgod, som han siden har drevet til alles Tilfredshed. Er Formand for Ribe Amts Land-Gæstgiverforening.

Ølgod Kro.

Ølgod Haandværkerforening er stiftet i Januar 1898 væsentligt paa Initiativ af Drejer R. I. Rasmussen og P. Pedersen Bach. Førstnævnte blev Foreningens første Formand. Foreningen tæller nu 60 Medlemmer. I Foreningen optages kun Haandværkere, der dokumenterer, at De har udstaaet deres Læretid. Haandværkerforeningen har gennem Aarene paa mange Maader deltaget i de Opgaver, der har været fremme i Byen. Bestyrelsen bestaar af: Fhv. Boghandler H. Nielsen, Formand, Murermester Th. Nissen, Skræddermester Chr. L. Nielsen, Drejer P. Grummesgaard og Slagtermester Olesen.

Haandværkerforeningens vigtigste Opgave har dog været Oprettelsen af Teknisk Skole. Paa Foreningens Generalforsamling i 1902 bestuttedes det at oprette en Aftenskole og paa en senere Generalforsamling vedtoges det at leje Lokale til Skolen hos Ølbrygger Fr. Nielsen. Til Skolens Drift ydede hver Haandværksmester 25 Øre om Ugen pr. Lærling. Senere flyttedes Lokalerne til Afholdshotellet, og desuden har man haft Lokale hos Snedkermester Clausen. Her var Skolen til 1924, da man byggede den nuværende Tekniske Skole, en stor, smuk Bygning, der hører til de præsentableste, der findes i Provin-sen. Bygningen kostede 45,000 Kr. at opføre. Af dette Beløb indsamledes ved frivillige Bidrag ca. 10,000 Kr. og Staten ydede 12,800 Kr. Kommunen yder hvert Aar et Tilskud til Skolens Drift. Skolens Elevantal ligger omkring 35, og Lærpersonalet bestaar af: Murermester Th. Nissen, Arkitekt Vedsted Hansen samt Kommunelærerne Poulsen, Christensen og Bliksted. Skolen rummer 5 Klasseværelser, Kontor for Haandværkerforeningen samt Lejlighed til Pedellen.

H. Nielsen,
Boghandler.

H. Nielsen, fhv. Boghandler, er født den 17. April 1871 i Varde som Søn af Handelsmand Jørgen Nielsen. Har staaet i Lære som Bogbinder, nedsatte sig i 1896 i Ølgod som Bogbinder og fik senere Bog- og Papirhandel. Har været Medlem af Sogneraad og Skolekommission, var med til at stifte Ølgod Borgerforening, som han

nu er Æresmedlem af, var denne Forenings første Formand i 16 Aar, er Formand for Akts. Ølgod Plantage og er selv Ejer af en stor Plantage.

Th. Nissen, Muremester, er født i Bølling i Egtved Sogn som Søn af Gaardejer Chr. Nissen og Hustru. Uddannet som Murer hos Bygmester Knudsen i Aagaard, har frekventeret Kolding tekniske Skole (Dagsskolen), og været paa Haslev Højskole. Kom i 1902 til Ølgod. Har været Medlem af Haandværkerforeningens Bestyrelse siden 1916, Formand for Teknisk Skole siden 1923.

Th. Nissen,
Muremester.

Ølgod Borgerforening er stiftet i 1903 med det Formaal at varetage og fremme Borgernes Interesse og Tarv paa enhver Maade ved de Midler, der staar til dens Raadighed og saaledes styrke Sammenholdet mellem Borgerne. Saaledes staar der i Foreningens Love, og Borgerforeningens skiftende Bestyrelser har altid haft det for Øje.

Paa mange Maader har Borgerforeningen været med til at skabe Ølgod By i bogstavelig Forstand. Da Foreningen stiftedes, var Byen ikke stort andet end en Samling jordløse Huse omkring Stationen, medens den nu staar som en stor, smuk By med brolagte Gader og mange store, smukke Bygninger og er blevet en af de største Stationsbyer paa Vestkysten.

Borgerforeningen har altid været kommunal-politisk interesseret, og Læge Andersen er Foreningens Repræsentant for Tiden i Sogneraadet. Det har ikke altid været let at faa kommunale Reformers gennemførelse, men en Del er dog opnaaet i Aarenes Løb, saaledes en Byggevedtægt og en Sundhedsvedtægt, begge Dele har været af fundamental Betydning for Byen. Allerede da Foreningen den 20. November 1903 stiftedes, blev der forelagt Sager, som senere er gennemført. Et af de første Krav var Forbedring af Sognets Veje, og som Aarene gik voksede Kravene. Snart var det Jernbanekøreplanen og snart Skolevæsenet, man ønskede forbedret, og de fleste af de Opgaver, man satte sig, blev gennemført.

Foreningens første Formand var Boghandler Nielsen, der gennem mange Aar var Foreningens bærende Kraft. Nuværende Formand er Apoteker C. Mohrhagen.

Ølgod Biblioteksforening er oprettet i 1923 væsentligst paa Ætning af Lærer Bloch. Biblioteket havde først Lokaler forskellige Steder i Byen, men da det nye Alderdomshjem var bygget, flyttede Biblioteket ind i Kælderen i denne Bygning, og her indrettedes der fortræffelige Lokaler. Paa Biblioteket findes ca. 2800 Bøger, og det aarlige Bogudlaan udgør over 10,000 Bøger. Biblioteksforeningens Bestyrelse bestaar af Lærer Dejligbjerg, Grønfeld, Formand, Lærer Aabye, Lindbjerg, Fru Arkitekt Vedsted Hansen, Ølgod, Lærer Gejl, Ølgod, og Chr. Nielsen, Skærbæk Mølle.

J. K. Jensen, Frue, Bibliotekar, har deltaget meget i det offentlige Liv baade i og udenfor Sognet. 1911 valgtes Fruen ind i Hjælpekasens Bestyrelse og sad der til 1929, endvidere har Fruen været Medlem af Menighedsraadet og deltog ved Landstingsvalget i 1918 og 1920 som „Valgmand“, siden 1923 har Fruen været Bibliotekar ved Ølgod Bibliotek.

J. K. Jensen, Kirkeværge, er født 1851 i Vognslund, Ølgod Sogn, som Søn af Gaardejer J. Chr. Jensen og Hustru. Gift med Bibliotekar Kirstine Jensen. Er uddannet paa Højskole og ved Ophold i U. S. A. Etablerede Købmands-

J. K. Jensen,
Bibliotekar.

J. K. Jensen,
Kirkeværge.

forretning i Ølgod gamle Kro og afstod denne 1916. Har været Kirkeværge siden 1907 og Kasserer for Ølgod Elektricitetsværk siden 1908.

Jacob Nielsen Thulstrup, Sognefoged, er født den 3. Februar 1880 i Mammen i Viborg Amt som Søn af Gaardejer Niels Thulstrup Pedersen og Hustru Maren, f. Jacobsdatter. Gift 1906 med Mette Marie Jacobsen. I Karetmagerlære i Viborg og efter at have arbejdet forskellige Steder som Svend kom han i 1905 til Ølgod og begyndte Karetmagerværksted der, Sognefoged siden 1. August 1922, Pantefoged siden April 1930.

S. A. Andersen,
Læge.

P. H. Pedersen,
Læge.

T. Chr. Jessen,
Dyrlæge.

E. Skovbjerg,
Dyrlæge.

Søren Anthonisen Andersen, Læge, er født den 26. Juli 1894 i Sønderho paa Fanø som Søn af Toldvagtmester Hans Andersen og Hustru Maren, født Anthonisen. Gift 1921 med Ellen Gudrun Jørgensen, Datter af Grosserer Helmuth Otto Jørgensen. Student 1913 fra Esbjerg Statsskole, cand. med. 1920, afsluttet Hospitalsuddannelse 1923, praktiserende Læge i Ølgod 1923, Jernbanelæge 1924, Medlem af Bestyrelsen for Ølgod Andels Elektricitetsværk fra 1928—29, Formand for Sundhedskommissionen og Sygeplejeforeningen fra 1923—31, for Borgerforeningen fra 1925—30, Medlem af Bestyrelsen for Ribe og Tønder Amters Lægekredsförening 1927, Medlem af Sogneraadet 1929, Formand for Aldersrenteudvalget, Medlem af Skolekommission og Værgeraad.

Peder Hansen Pedersen, Læge, er født den 22. August 1899 i Gørding som Søn af Tømrermester C. Pedersen og Hustru Marie Kirstine, født Toft. Gift 1926 med Else Carlsen, Datter af Grosserer Carlsen, København. Student fra Ribe Katedralskole 1918, cand. med. 1926, vikarierede en Tid, derefter Reservelæge ved Haderslev Sygehus, Amanuensis i Gørding indtil November 1927, derefter praktiserende Læge i Ølgod siden 1. November 1927. Siden 1931 Formand for Sundhedskommissionen.

Thomas Chr. Jessen, Dyrlæge, er født 26. April 1867 i Gjødsvang i Tistrup Sogn som Søn af Gaardejer J. Kristensen og Hustru A. M., født Hansdatter. Gift med Henriette Petrea Tange, Datter af Gæstgiver P. J. Tange, Vordingborg. Tog Dyrlægeeksamen i 1888 og praktiserede fra Efteraaret samme Aar i Ølgod. Dyrlæge ved Eksportslagteriet i Ølgod samt ved den kommunale Kødkontrol.

Eiler Skovbjerg, Dyrlæge, er født 31. Marts 1903 i Tange ved Varde som Søn af Gaardejer Niels Skovbjerg og Hustru Karoline. Gift 1928 med Emilie Louise Jessen, Datter af Dyrlæge Jessen, Ølgod. Tog Præliminereksamen fra Grindsted 1920 og Afgangseksamen fra Landbohøjskolen i 1928. Er i Kompagni med Dyrlæge Jessen.

S. L. C. Christensen, Postmester, er født den 11. Marts 1869 som Søn af Gaardejer Jens Christensen og Hustru Dorthea, født Simonsen. Gift 2 Gange, anden Gang med Ane Kirstine Adamsen. Blev uddannet i 1883 ved Varde Postkontor, Postekspedient 1. November 1892, Tjeneste som saadan til 1. Juli 1915, derefter Postmester i Ølgod.

S. L. Christensen,
Postmester.

F. Møller,
Stationsforstander.

H. J. Rohde,
Kommunebogholder.

L. P. Dalsø,
Politibetjent.

H. H. Aarrebo,
Sagfører.

Frederik Møller, Stationsforstander, er født den 12. Marts 1871 i Jellinge som Søn af daværende Portør H. Møller og Hustru Maren, født Falkenberg. Kom til D. S. B. i Nr.-Sundby som Elev den 1. April 1894, Assistent i Aalestrup 1894, var derefter ansat i Assens, Hobro, Vejen, Esbjerg m. fl. Steder, blev efter Genforeningen udnævnt til Stationsforstander i Skelde, forflyttedes 1923 til Nørager og 1928 til Ølgod.

Hans Johannes Rohde, Kommunebogholder, er født den 5. Januar 1905 som Søn af Entreprenør Rohde og Hustru, Sommersted. Gift 1930 med Maren Mortensen, Datter af Gaardejer Mortensen, Skibelund. Tog Præliminereksamen i Aarhus 1921, var derefter Assistent paa Kommunekontoret i Nustrup og senere Kommunesekretær i Toftlund, fra 1. Januar 1930 Kommunebogholder i Ølgod.

Laurids Peter Dalsø, Politibetjent, er født den 25. Marts 1878 i Raabjerg Sogn i Hjørring Amt som Søn af Husmand Anders P. Pedersen og Hustru Kirstine, født Larsen. Sejlede som ung og tog Fiskerskippereksamen, ansattes ved Frederikshavns Politikorps 1. Oktober 1904, Arrestforvarer i Vestervig 1. Januar 1913 til 1. November 1914, Arrestforvarer i Ribe til 1. Maj 1918, Arrestforvarer, Politibetjent og Bestyrer af Tvangsarbejdsanstalten i Nordby paa Fanø til 1. Maj 1920, siden da Politibetjent i Ølgod. Bestyrelsesmedlem i Ølgod Andels-Vandværk.

Hans Hansen Aarrebo, Sagfører, er født den 10. September 1887 som Søn af Sognefoged Peder Hansen og Hustru, Aarre. Tog Studentereksamen 1906 fra Ordrup Latinskole, cand. jur. 1913, Fuldmægtig i Fjerritslev, Hobro og København til 1917, Sagfører i Ølgod siden 1917. Medlem af Ølgod Sogneraad og Sogneraadsformand fra 1921—29, Værgeraadsformand, Formand for Ølgod Sogns Spare- og Laanekasse fra 1. August 1929, Medlem af Ribe Amtsraad fra 1930.

Ane Jacobsen, Frue, Distriktsjordemoder, er født den 27. November 1882 som Datter af Landmand Søren Hinkbøl og Hustru Jette, født Ehlert. Har været gift med Lærer H. J. Jacobsen i Stilling ved Skanderborg. Uddannedes til Jordemoder i 1912—13, Jordemoder i Gl. Rye og senere i Gjern, Distriktsjordemoder i Ølgod siden 1919.

Ane Jacobsen,
Distriktsjordemoder.

Jenny Haahr,
Jordemoder.

S. A. Striegler,
Skorstensfejermester.

I. W. Olufsen,
Bagermester.

Jenny Haahr, Frue, Jordemoder, er født den 14. Januar 1898 i Døstrup som Datter af Mejeribestyrer Jacobsen og Hustru Johanne, født Skov. Gift 1926 med Landpostbud Haahr, Ølgod. Uddannedes som Jordemoder i 1922—23, Reservejordemoder i Gammelby ved Visby, Distriktsjordemoder i Skærbæk fra 1924—26, derefter Praxis i Ølgod.

Svend Aage Striegler, Skorstensfejmester, er født den 2. November 1904 som Søn af Tømrermester Striegler og Hustru i Brabrand. Gift 1926 med Ingeborg Jensen, Datter af Arbejdsmand Chr. Jensen, Herlufsholm. Uddannet som Skorstensfejer i Aarhus og ved Kursus paa Teknologisk Institut fra 1925—27, fast ansat som Skorstensfejmester i Ølgod den 4. Oktober 1928.

I. W. Olufsen, Bagermester, er født den 7. Januar 1897 som Søn af Bagermester Bollerup Olufsen og Hustru Kirstine, født Hansen. Gift 1922 med Mette Christiansen, Datter af Gaardejer Chr. Thygesen, Strellev. Uddannet i Faderens Forretning, overtog senere denne og er nu Indehaver af Ølgod Brødfabrik.

Medlemmer af Ølgod Sogneraad er: Gaardejer Anders Mikkelsen, Hjedding, Formand, Læge S. Andersen, Ølgod, Bankdirektør P. Jacobsen, Ølgod, Manufakturhandler J. C. Frøsig, Smedemester J. Hansen, Tømrer A. Grummesgaard, Gaardejer Knud Nielsen, Medum, Gaardejer Marinus Kristensen, Agersnap, Gaardejer Mads Kr. Jensen, Agersnap, Gaardejer Gregers Mortensen, Krusbjerg, og Gaardejer Kristian Nielsen, Skærbæk Mølle.

ANSAGER SOGN. omgives af Ølgod, Tistrup og Hodde Sogne, Skads og Slaugs Herreder. I Sognet findes Byerne: Ansager med Kirke, Præstegaard, Skole, Missionshus, Alderdomshjem, Ansager Sogns Spare- og Laanekasse, Brugsforening, Afholdshotel, Anlæg, Andelsmejeri, Vandmølle med Elektricitetsværk og Jernbanestation, Skovlund med Fialkirke, Kapellanbollg, Skole, Forsamlingshus, Missionshus, Brugsforening, Mølle, Afholdshotel, Andelsmejeri samt Jernbanestation, Stenderup med Fialkirke, Skole, Missionshus, Brugsforening, Mølle og Andelsmejeri, Kvie, Aalling og en Del Samlinger af Gaarde og Huse.

Torvet i Ansager.

Ansager har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Læge- og Skattekreds, Øster og Vester Herreders Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' Lægd 62 a og 62 b.

Ansager Kirke bestaar af Kor og Skib, Taarn, der vender mod Vest, og Korsfløje mod Nord og Syd. Kor og Skib har Bjælkelofter. De er byggede i den romanske Tid og som Byggemateriale er anvendt Sand-Al samt kløvet og hugget Granit. Man havde oprindeligt ment, at Kirken var bygget af Granit, men da der i Nordsiden, lige overfor Prædikestolen, skulde indsættes et nyt Vindue, opdagede man ved at slaa Hul i Muren, at denne for en stor Del bestod af Sand-Al. Syddøren er bevaret, men af Norddøren ses intet Spor. I den brede, halvrunde Korbue er der Opgang til Prædikestolen. Taarnet, der har hvælvet Underrum, som nu er Forhal, er fra den senere Middelalder. Det er af store, røde Mursten og har Pyramidetag samt Rundbue ind til Skibet. Ved en Hovedrestauration i 1889—90 fik Kirken bl. a. rundbuede Vinduer og Korsfløjene, tilføjedes. Disse er af røde Mursten paa Granitsokkel med Skraakant, Bjælkeloft og Rundbue ind til Skibet. Et nyt Alter, forestillende Lazarus Opvækkelse, malet af Frøken Preetzmann, blev i Aaret 1839 købt til Kirken paa Bekostning af Stamherreinde Frøken v. Rosenørn-Teilmann. Over Maleriet paa det nye Alter staar Ordene „Jeg er Opstandelsen og Livet“. Ved Opstillingen af dette Alter maatte Alterbordet gøres et Lag Sten lavere, og ved denne Lejlighed fandtes der en lille Relikvieæske af Bly med nogle utydelige indridsede Tegn. I samme Æske laa et lille Stykke Ben tilligemed Levningerne af det fine Linned, hvori det var indsvøbt. Det indsendtes til Museet for Oldsager, der tydede Indskriften saaledes: + V + 1 + B + V +. Prædikestolen er i Renæssancestil fra 1609. Saavel Alter som Prædikestol restauredes i 1925 af Kunstmaler J. Lauritzen-Thomsen. Stolestaderne undergik i 1926 en Hovedstandsættelse ved Arkitekt A. Bugge. Granitfonten er romansk, Degnestolen fra 1578 og Orgelet fra 1868.

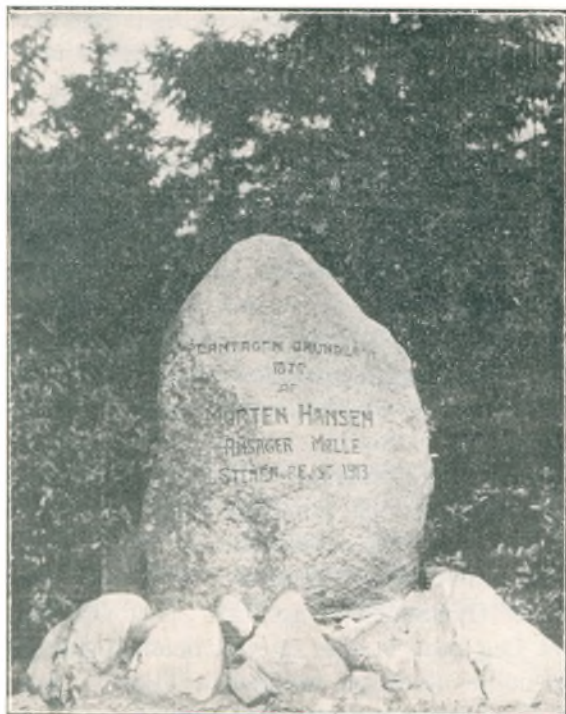
Filialkirken i Skovlund er opført i 1910 efter Tegning af Arkitekt H. Lønborg-Jensen. Den er i romansk Stil og bestaar af Skib, Kor med Apsis, Vesttaarn med Pyramidetag og Vaabenhus, der ligger mod Syd. Der er tillige Indgang i Taarnets Vestside. Murene er hvidkalkede og Taget af Tegl. Kirkens Indre har Bjælkeloft. I Taarnrummet findes Orgelpulpitur. Altertavlen har et Maleri af H. Agersnap, der forestiller „Christus i Gethsemane“. Døbefonten er af Granit.

Filialkirken i Stenderup er opført i 1909 efter Tegning af Arkitekt H. Lønborg-Jensen. Den er i romansk Stil og bestaar af Skib, Kor med Apsis og Vesttaarn med Pyramidetag. Taarnrummet benyttes som Vaabenhus, og over dette er Orgelpulpitur. Kirkens Indre har Bjælkeloft. Alteret er et forgyldt Træskærerarbejde med Christus og Apostlene og Krucifiks med Evangelistsymboler paa Korsarmene. Prædikestolen er muret. I Apsis og paa Korbuen er der Kalkmalerier.

S. ALBRECHTSEN,
Sognepræst.

Ansager Plantage er oprettet i 1877. Egentlig var Plantagen stiftet allerede i 1873, thi skriftlige Oplysninger fra dette Aar beretter, at Torsdag den 20. Marts 1873 var en Kreds af plantningsinteresserede Mænd fra Ansager og Omegn forsamlede i Ansager Kro for at drøfte Mulighederne for at faa et Plantningsforetagende i Gang i Ansager Sogn. Disse Mænd var Morten Hansen, Ansager Mølle, Niels Møller, Letbæk Mølle, Jens Berthelsen, Mølbygaard, Joh. Jensen, Rotviggaard, samt Landinspektør Clausen, Varde. De Arealer, man tænkte at tilplante, var beliggende to forskellige Steder, nemlig et Hede-

Mindestenen for Morten Hansen.

Plantagen i Krigsaarene, i de brændselsfattige Tider. I 1919 udbetaltes der i Udbytte til Aktionærerne 30 Kr. pr. Aktie. Den 24. August 1913 rejstes der i et lille Anlæg ud mod Vejen, som fører forbi nordre Plantage, en Mindesten for Plantagens Stifter, Morten Hansen. Ved Plantagen har været ansat følgende Plantører: Ole Nicolajsen fra 1877—87, J. L. Gejl fra 1887—1919, Emil Gejl fra 1919—26 og siden da Laurids Gejl. Plantagens Bestyrelse bestaar af: Købmand H. Th. Nissen, Formand, Gaardejer N. Kammsgaard, Ansager, og Gaardejer Chr. Christensen, Lærkeholt.

H. Th. Nissen, Købmand, er født den 4. August 1888 i Ansager som Søn af Købmand H. P. Nissen og Hustru Maren, født Pedersen. Tillidsmand i Varde Banks Ansager Afdeling. Overtog i 1929 Faderens Købmandsforretning, der er Sognets største Forretning.

Laurids Gejl, Plantør, er født den 17. December 1889 i Ansager som Søn af Plantør Jens Lauridsen Gejl og Hustru Johanne, født Jensen. Har været Elev paa forskellige Plantager og paa Hedeselskabets Elevskole „Birkebæk“. Siden 1926 Plantør ved Ansager Plantage.

L. Gejl,
Plantør.

Ansager Svine- og Kreaturslagteri. Den 20. Oktober 1927 havde Ansager og Omegns Landbo- og Husmandsforening indbudt Landmænd fra Ansager og nærliggende Sogne til et Møde angaaende Oprettelsen af et Andels Svine- og Kreaturslagteri i Ansager. Formanden for Ansager og Øse Landboforening, Gaardejer Chr. Jørgensen, Ansager, forelagde for en Forsamling paa ca. 150 Mand detaljerede Oplysninger angaaende Planen. Der nedsattes et 50 Mands Udvalg til at foretage en bindende Tegning for et saadant Slagteri. Den 16. November 1929 var der tegnet ca. 15,000 Svin og stiftende Generalforsamling afholdtes. Det overdroges til Ingeniørfirmaet Nicolajsen og Kruse, København, for 174,000 Kr. at bygge et Slagteri, der kunde behandle ca. 50,000 Svin. Slagteriet over-

stykke og tildels aabne Sander beliggende Syd for Ansager By og Vest for Vejen, der fører fra Ansager til Haltrup, og et Stykke beliggende Vest for Ansager By, som kaldes Helmbankerne eller Fællesloddet, da det var fælles Jord for Lodsejerne i Ansager By. Fællesloddet kunde faas af Ejerne uden Vederlag. Til Erhvervelse af det øvrige og til Dækning af Omkostningerne ved Beplantningen besluttedes at indbyde til Aktietegning. Dette gav som Resultat, at der tegnedes 110 Aktier à 25 Rd. som skulde indbetales med 2 Rd. om Aaret. Nogle Lodsejere indgik paa at modtage Aktier for Afstaaelse af Jord. Naar Aktietegningen var endt, skulde der af Aktionærerne i Fællesskab udarbejdes Love for Selskabet. Aktiekapitalen blev paa 150 Plantningsaktier à 50 Kr. og 15 Jordaktier à 50 Kr. Den første Bestyrelse bestod af: Morten Hansen, Ansager, Niels Møller, Letbæk, og Hans P. Pedersen, Ansager. Sin største Glansperiode, økonomisk set, havde

toges den 1. Januar 1931. Som Gave fik Slagteriet fra Ansager By overdraget gratis Byggegrund, Vej og Vandboring. Slagteriet beskæftiger ca. 9 Mand, en Slagtemester og en Pøsemester. Slag-

Kulmiler.

teriet indviedes ved en Højtidelighed, der overværedes af ca. 1200 af Omegnens Landmænd. Der slagtedes det første Aar ca. 20,000 Svin og 3,000 Kreaturer. Slagteriets Formand er Gaardejer Kr. Jørgensen, der var Sjælen i hele Forarbejdet ved Slagteriets Oprettelse, og dets Direktør er E. B. Laursen.

K. Jørgensen,
Formand.

Kristian Jørgensen, Gaardejer, er født 23. December 1884 i Ølgod som Søn af Gaardejer Frands Jørgensen og Hustru Sidsel, født Horsbøl. Formand for Ansager-Øse Landboforening fra 1924—28, Formand for Ansager Svine- og Kreaturslagteri siden dets Oprettelse.

E. Laursen,
Direktør.

Einar Bruus Laursen, Direktør, er født den 2. Juli 1900 i Borum ved Aarhus som Søn af Gaardejer Søren Laursen og Hustru Mette Marie, født Poulsen. Handelsskoleeksamen fra Køge Handelsskole 1918, lært paa Køge Andels-Slagteri, i London fra 1919—21, Kontorist paa

Esbjerg Andels-Slagteri, Bogholder paa Rødding Andels-Slagteri fra 1925—29, siden da Direktør for Ansager Svine- og Kreaturslagteri.

Ansager Sogns Sygekasse er oprettet den 25. November 1904, idet der denne Dag afholdtes stiftende Generalforsamling i Ansager Skole. Kassen statsanerkendtes den 1. Februar 1905. Dens første Bestyrelse bestod af Købmand H. P. Nissen, Formand, Maler N. K. Frandsen, Gaardejer Jørgen Jepsen, Uhdegaard, Lærer J. P. Hansen, Skovlund, Lærer J. H. Nielsen, Kvie, Landmand Jens H. Madsen, Kvie, og Lærer J. Christensen, Stenderup. Sygekassen har i de forløbne Aar gennemgaaet en stor Udvikling, hvilket Medlemsantallet tydeligt viser. Dette var ved Starten 148, medens det den 1. Januar 1931 var paa 1639. Kassen har haft følgende Formænd: Købmand H. P. Nissen fra 1904—06, Kunstmaler Lauritzen-Thomsen fra 1906—14, og siden da Cykelhandler Christen Rønberg Pedersen.

Christen Rønberg Pedersen, Cykelhandler, er født den 16. Maj 1871 i Nr. Lem som Søn af Smed Kjeld Bjerg Rønberg Pedersen og Hustru Ane, født Rønberg. Medlem af Centralforeningen af Sygekasser for Ribe Amt, Medlem af Menighedsraadet og Værgeraadet, har været Medlem af Sogneraadet i ca. 14 Aar.

Chr. Rønberg Pedersen,
Formand.

Ansager Sogns Sparekasse er oprettet den 31. Januar 1885 ved Udstedelse af Aktier paa 25 Kr. Kassens første Formand var Lærer Jensen i Ansager. Indskuddet i Sparekassen var det første Aar ca. 10,000 Kr. og pr. 31. Marts 1931 paa 742,084 Kr. 33 Øre. Kassens nuværende Formand er Gaardejer Søren Laugesen, og dens Bogholder er Gaardejer Bertel Jepsen.

De gamles Hjem.

Ansager Alderdomshjem er opført i 1924. Det er en smuk Ejendom, der er opført efter Tegning af Tømrermester H. P. Hansen i Ansager. Paa Hjemmet er der Plads til 18 gamle, og der er altid fuldt belagt. Dets Bestyrerinde er Enkefru Johnsen.

Enkefru Johnsen, Bestyrerinde, er født i Ølgod og blev i 1890 gift med Murermester Martin Johnsen, der samme Aar nedsatte sig som Murermester i Ansager og har været med til at opføre de fleste af de Bygninger, der nu findes i Byen. Fru Johnsen har været Bestyrerinde for Ansager Alderdomshjem siden dets Oprettelse.

Ansager Mølle og Elektricitetsværk A/S er oprettet i 1907, idet man paa den stiftende Generalforsamling den 6. Maj dette Aar vedtog at købe Ansager Mølle for en Købesum af 11,000 Kr. Den første Bestyrelse bestod af Kromand H. P. Nissen, Formand, Husejer Hans Andreas Mikkelsen, Smed Peder Th. Jensen, Tømrer Jes Jensen og Cykelhandler Chr. Rønberg Pedersen. Den første Drivkraft ved Værket var udelukkende Vand, og til at begynde med dreves der et stort Mølleri, saaledes at den første Bestyrer var Forpagter af Møllen og samtidig skulde passe Elektricitetsværket. Værket er igennem sin 25-aarige Periode gennemgaaet en stor Udvikling og mange Udvidelser er foretaget. Ved Starten var der 35 Maa-lere i Brug, og i 1931 var der ca. 250. Drivkraften bestaar nu af en 40 HK Vandturbine og en 140 HK Dieselmotor. Efter den første 20-aarige Periode udbetaltes der 10,000 Kr. i Overskud til Aktionærene. I 1930 foretoges der Udvidelser for 20,000 Kr. og i 1931 for 18,000 Kr. Værkets Formand er Tømrerm. P. Jacobsen og dets Bestyrer er J. Andersen.

P. Jacobsen,
Formand.

Peder Jacobsen, Tømrermester, er født den 22. Januar 1877 i Ansager som Søn af Husmand Nicolaj Jacobsen. Tømrermester i Ansager siden 1905, Vurderingsmand i Grundejernes Brandforsikring, Bestyrelsesmedlem i Akts. Elbæk Plantage, var Formand for Ansager Haandværkerforening fra 1912—30, er nu Æresmedlem af denne Forening. Formand for Ansager Mølle og Elektricitetsværk Akts. siden April 1921.

Jørgen Andersen, Bestyrer, er født 23. Oktbr. 1874 i Hejnsvig, Elektricitetsværksbestyrer i Thorstrup fra 1917, i Ansager siden 1931.

Bertel Jepsen, Gaardejer, er født den 21. December 1857 i Ansager Sogn som Søn af Jeppe Bertelsen og Hustru Elle Kristine, født Pedersen. Gift 1884 med Karen Marie Olesen († 1886), gift 1903 med Johanne Jensen. Medstifter og Bogholder for Ansager Sogns Sparekasse i 34 Aar, Hovedrepræsentant for Ansager og Tistrup med flere Sognes Brandforsikring, har i fl. Aar været Formand for Mejeriet, Hesteavls-, Kvægavls- og Foderstofforeningen.

Fru Johnsen,
Bestyrerinde.

Ansager Brugsforening begyndte sin Virksomhed i 1897 som Vareindkøbsforening under R. A. V., og dens første Bestyrelse bestod af: Eskild Pedersen Torp, N. Duus, Laurids Jensen, Jørgen Knudsen og Nis Chr. Nielsen. Som Uddeler antoges Chr. Thue Elbæk. Det første Aars Omsætning var ca. 13,500 Kr. Senere købte Foreningen eget Hus og lod opføre Stald og Pakhus. I Be-

Kærbæk Skole.

gyndelsen var der Lejlighed til Uddeleren i Huset, hvor Butikken fandtes, men senere er hele Huset taget i Brug til Brugsforening. I 1915 overgik Vareindkøbsforeningen til Brugsforening, og Bestyrelsen kom til at bestaa af: Hans Knudsen, Bager Hansen, Niels Kammesgaard, R. Rasmussen og Søren Nielsen. Brugsforeningens største Omsætning var i 1920, da der solgtes for 202,000 Kr. Butiksvarer og for ca. 50,000 Kr. Grovevarer. I 1930–31 var Butiksomsetningen 143,000 Kr. og i Grovevarer ca. 50,000 Kr.

Foreningens nuværende Bestyrelse er: Marius Kronborg, Formand, Søren Sørensen, Alfred Sørensen, Niels Vedstesen og Hans Rabek. Uddeler er Fr. Nielsen.

Skovlund Brugsforening er oprettet i 1888 som Vareindkøbsforening, men blev 1906 Brugsforening. Dengang havde Foreningen 103 Medlemmer og en aarlig Omsætning paa ca. 80,000 Kr. Nu har den 180 Medlemmer, og dens aarlige Omsætning er nu ca. 300,000 Kr. I 1907 og i 1916 foretoges omfattende Byggeudvidelser.

Fr. Nielsen, Uddeler, er født den 21. Juli 1886 i Skanderup. Gift 1908 med Kirstine Schmidt. Er uddannet i Brugsforeninger, var Uddeler i Alslev fra 1908—20, siden da Uddeler ved Ansager Brugsforening. Var i en Periode Formand i Uddelerforeningens 1. Kreds.

Niels Christensen, Uddeler, er født den 9. Marts 1882 i Aal Sogn som Søn af Vinterlærer Magnus Christensen og Hustru. Gift 1906 med Marie Rasmussen. Er uddannet i Brugsforeninger og blev 1. Juli 1906 Uddeler ved Skovlund Brugsforening. Har flere Gange været i Bestyrelsen for Uddelerforeningens 1. Kreds.

Fr. Nielsen,
Uddeler.

Ansager Borgerforening er stiftet den 2. December 1908. Dens første Bestyrelse bestod af: Dyrslæge Larsen, Læge Mygind, Cyklehandler Chr. Rønberg Petersen, Købmand P. J. Nissen og Kunstmaler Lauritzen-Thomsen, med sidstnævnte som Formand. Blandt de Opgaver Borgerforeningen har gennemført gennem Aarene kan fremhæves: Udvidelse af Vejen til Stenderup, Kirkegaardsdiget udbedret og om-

N. Christensen,
Uddeler.

P. J. Nissen,
Formand.

muret, Telefoncentralens Oprettelse, Anlæg af Spadserestier, Oprettelsen af Varde Banks Filial i Ansager m. m. Paa Borgerforeningens Initiativ skete Oprettelsen af Landboforeningen for at faa Dyrskuer i Ansager. For Tiden arbejder Foreningen paa at faa oprettet et Vandværk i Byen, hvilket sikkert nok lykkes for den. Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Købmand P. J. Nissen, Formand, Tømrermester P. Jacobsen, Smedemester R. Madsen, Tømrer Gødsvang og Plantør Gejl.

P. J. Nissen, Købmand, er født den 14. Maj 1882 i Ansager som Søn af Kroejer og Købmand H. P. Nissen og Hustru. Gift 1906 med Emilie Zornig. Er uddannet som Købmand, drev Købmandsforretning til 1918, har siden da haft Carlsberg Øldepot i Ansager, Bestyrelsesmedlem i Ansager Borgerforening siden Foreningens Oprettelse, dog med enkelte Afbrydelser, har flere Gange været Foreningens Formand og er det nu igen siden 1928, Formand for Ansager Sogns Hesteforsikring igennem 20 Aar, Formand for Sundhedskommissionen, Forligsmægler i Tyendesager.

Ansager Haandværkerforening er stiftet den 26. November 1913 med Tømrermester P. Jacobsen som første Formand, Cyklehandler Chr. Rønberg Pedersen som Næstformand, Snedkermester J. Brandt som Kasserer, Kunstmaler J. Lauritzen-Thomsen som Sekretær og Træskomand Hans M. Mikkelsen. Foreningens vigtigste Opgave har været Oprettelsen af en Syge- og Hjælpekasse for Foreningens Medlemmer. Denne Kasse oprettedes samtidig med Foreningens Stiftelse. Ligeledes har Foreningen taget flere Opgaver op og løst dem til Gavn for Byen samt ydet Tjyskud til forskellige Opgaver, f. Eks. til Udsmykningen af „Trekanten“ (en Plads midt i Byen). Foreningen har afholdt en lang Række Udstillinger, Foredrag og Møder. Saagodt som samtlige Haandværkere i Ansager By er Medlemmer af Foreningen. Foreningen har kun haft tre Formænd, nemlig Tømrermester P. Jacobsen fra 1913—20, fra 1922—26 og fra 1928—30, Træskomand H. M. Mikkelsen fra 1920—22 og fra 1926—28 samt nuværende Formand Smedemester R. Madsen. Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Smedemester R. Madsen, Formand, Snedkermester B. Sørensen, Næstformand, Glarmester F. Jensen, Sekretær, Murermester C. Ludvigsen, Kasserer, og Murermester L. Christensen.

Richard Madsen, Smedemester, er født den 9. Februar 1888 i Ansager som Søn af Jens Holt Madsen og Hustru Kirstine Marie, født Thomsen. Smedemester i Ansager siden 1912, Bestyrelsesmedlem for Elektricitetsværket og Borgerforeningen, Medstifter af Ansager Haandværkerforening og dennes Formand siden 1930.

Husmandsforeningerne i Ansager Sogn begyndte deres Virksomhed omkring Aarhundredskiftet, idet Ansager Husmandsforening da blev stiftet med nuværende Rentier, Gartner Peder Jensen, Ansager, som første Formand. Paa Grund af Sognets store Udstrækning er Krogager Husmandsforening senere udskilt, ligesom der er stiftet en særskilt Forening for Skovlund. Husmandsforeningerne tager stor Del i det kulturelle Arbejde i Sognet og søger at dygtiggøre sine Medlemmer paa forskellig Vis, bl. a. afholdes der maanedlige Møder. Foreningens Bestyrelse bestaar af: H. Chr. Eskildsen, Formand, Hans Rahbeck, Næstformand, Niels P. Jensen, Martin Knudsen og Jeppe L. Hansen.

Hans Christian Eskildsen, Landmand, er født den 5. Februar 1879 i Ansager Sogn. Medlem af Hovedbestyrelsen i de samvirkende jyske Husmandsforeninger, Kredsformand for Ansager og Omegns Husmandsforeninger, Medlem af Amtsbestyrelsen, Jordboniteringsformand for Ansager.

Eske Christian Hennelund, Sogneraadsformand, er født den 25. November 1887 i Hodde som Søn af Husmand Kristen Nielsen og Hustru Nielsine, født Eskesen. Gift

1914 med Marie Johansen. Lært Landbruget, selvstændig Landmand i Hodde Skov fra 1912—18 og i Ansager Sogn fra 1918—22, Indehaver af „Sæbehuset“ i Ansager og af Ansager Korn- og Foderstofforretning fra 1925. Sogneraadsmlem fra 1925—29, Sogneraadshovedmand siden 15. Februar 1930, Medlem af Skolekommissionen, Kasserer for Ansager Elektricitetsværk.

Thorvald Andersen, Stationsforstander, er født den 4. December 1898 i Gadbjerg som Søn af Stationsmester Peder Andersen og Hustru Marie, født Andersen. Gift 1922 med Helga Marie Christensen. Præliminereksamen fra Vejle højere Almenskole 1917, Elev ved Helsingør—Hornbæk—Gilleleje Banen 1917 og ved København—Slangerup Banen 1918, frekventeret Jernbaneskolen i Aalborg 1920, samme Aar ansat som Assistent ved Hads-Ning-Herreds Jernbane, i 1922 ved Varde—Grindsted Banens Hovedkontor i Varde, 1924 Stationsforstander i Ansager, Kgl. Vejer og Maaler samt Postekspeditør.

C. M. Nielsen,
Sognefoged.

Chr. Christensen,
Sognefoged.

P. H. H. Nørholm,
Førstelærer.

A. M. Lund,
Dyrnlæge.

Carl Marinus Nielsen, Sognefoged, er født den 6. Maj 1867 i Øster Skjern som Søn af Gaardejer Niels Markussen og Hustru Karen, født Laurisdatter. Gift 1898 med Jensine Kristine Christensen. Mejeribestyrer i Ansager fra 1894—1901, Sognefoged og Lægdsmand siden 1911.

Christian Jensen Christensen, Sognefoged, er født den 24. Februar 1885 paa „Krongaard“ i Mølby som Søn af fhv. Sognefoged Jens Christensen og Hustru. Gift 1924 med Katrine Lauridsen. Uddannet som Landmand, overtog sin Fædrenegaard i 1920, Sognefoged og Lægdsmand siden 1. Oktober 1930, i Bestyrelsen for Foderstofforeningen og Kasserer for Ansager Sogns Sparekasse.

Peter Hjort Hansen Nørholm, Førstelærer, er født 25. November 1888 i Nordby paa Fanø som Søn af Skibsfører Jens Nørholm og Hustru Karen Andrea, født Hansen. Gift 1918 med Ellen Margrethe Judica Christensen. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1910, Lærer i Havnelev Sogn i Stevns fra 1911—16, Førstelærer ved Kærbæk Skole i Ansager Sogn fra 1916. Tidligere Formand for Brugsforeningen, Kasserer i Forsamlingshuset, Bestyrelsesmedlem i Sønderjydsk Forening.

Lydia Nielsen, Lærerinde, er født den 2. April 1902 i Ansager Sogn som Datter af Lærer Jeppe H. Nielsen og Hustru Kristine, født Larsen. Elev fra Kvindehøjskolen i Hoven, gennemgaaet flere Kursus, Lærerinde ved Kærbæk Skole. Formand for K. F. U. K. i Ansager, Medlem af Hovedbestyrelsen for 27. Kreds under K. F. U. K.

A. M. Lund, Dyrnlæge, er født den 12. Februar 1894 i Alslev som Søn af Mejeribestyrer Hans Chr. Lund og Hustru. Gift 1919 med Anna Marie Nielsen. Præliminereksamen 1911, Dyrnlægeeksamen 1919, Assistent i Norge i 7 Maaneder, praktiserende Dyrnlæge i Ansager siden 1919, Overdyrlæge ved Ansager Andels-Svineslagteri siden 1930, har i en Periode været Formand for Ansager Borgerforening.

Johannes Mygind, Læge, er født den 7. Juli 1879 i Bøvling som Søn af Sognepræst H. J. J. Mygind og Hustru. Gift 1920 med Kirstine Nielsen. Student fra Odense 1897, Embedseksamen 1904, praktiserende Læge i Ansager siden 1904.

N. Martinsen,
Kommunebogholder.

Niels Ejnar Frithjof Martinsen, Kommunebogholder, er født den 13. April 1900 i Svenstrup som Søn af Overportør Søren Martinsen og Hustru Else Marie, født Kristensen. Gift 1927 med Otta Elvine Andreasen. Realeksamen fra Aalborg Latinskole 1917, samme Aar ansat i Nordjysk Bank i Aalborg, Assistent 1920, Kasserer i Korsør Haandværker-, Handels- og Landbobank i Korsør 1. Januar 1924, Kommunebogholder i Ansager siden 15. Febr. 1930.

Medlemmer af Ansager Sogneraad er: Møller E. K. Hennelund, Formand, Gaardejer Peder Jessen, Ansager, Gaardejer Peder Pedersen, Kærbæk, Gaardejer Peder Jokumsen, Stenderup, Gaardejer Lars P. Kristensen, Stenderup, Gaardejer Jørgen Thomsen, Aalling, Gaardejer Anker Jacobsen, Lerkeholt, Rentier Jens Mølby, Skovlund, og Købmand Johannes Nielsen, Skovlund. (Valgt 1929.)

VESTER HORNE HERRED

Vester Horne Herred er det vestligste Herred i Amtet. Det begrænses mod Nord af Ringkøbing Amt, hvor Grænsen til Dels dannes af Lydum Aa, mod Øst og Sydøst af Ø. Horne og Skads Herreder, fra hvilket sidste det for største Delen skilles ved Varde Aa, og mod Syd og Vest af Vesterhavet, i hvilket udgaar fra Blaavandshuk mod Sydøst Halvøen Skallingen, inden for hvilken ligger Hjerting Bugt.

Dets samlede Areal udgør 57,830 ha. og Indbyggerantallet var i 1925 ca. 11,350.

I Herredet ligger følgende Sogne: Varde Landsogn, Janderup-Billum, Lunde, Ovtrup, Kvong, Nr. Nebel-Lyndum, Henne-Lønne, Aal og Ho-Oksby samt Varde Købstad.

VARDE LANDSOGN omgives for den vestlige Dels Vedkommende af Købstadsjorderne, Janderup, Ovtrup og Lunde Sogne, og for den østlige Del af Købstadsjorderne, Horne, Torstrup, Næsbjærg og Grimstrup Sogne.

I Sognet findes Byerne: Orten med Skole, Mejls med Skole, Blaksmark med Forsamlingshus og Kro, Frisvad med Vandmølle og Gellerup med Skole samt Hovedgaarden Lunderup og nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Varde Landsogn har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 50. Lægd.

Hovedgaarden Lunderup var i 1579 en jordegen Bondegaard, som Joh. Brochenhuus til Lerbæk da „tilholdt“ sig, men samme Aar kom Kronens Rettighed i den ved Mage-skitte til Kapitlet i Ribe. Som en Hovedgaard tilhørte Lunderup ovennævntes Enke Sophie Skeel, fra hvem den overgik til Svigersønnen Otto Krag og derefter til dennes Svoger Kjeld Brockenhuus til Lerbæk. Hans Søn solgte Gaarden til Hans Lange til Nørholm, hvis Datter bragte den til sin Mand Bendix Norby. Hans Søn Christen døde i 1667 og i 1679 solgte hans Enke Helle Mormand sine Børns Part til Provstiskriver Peder Nielsen. Dennes

Søn Stefan Pedersen solgte den i 1695 til Svogeren Ulr. Chr. Schultz, men allerede i 1694 havde Borgmester i Varde Laur. Toerdsen ved Indførsel faaet en Part af Lunderup, som han i 1702 skødede til sin Svoger Raadmand i Ribe Peder Lauridsen Baggesen, der fra 1697 nævnes som Gaardens Ejer. Hans Søn Peder Pedersen Baggis skødede i 1716 Lunderup til Niels Christensen Tonbo, som igen solgte den i 1717 til Johs. Møller til Bregningegaard, og han skødede den i 1718 til sin Morbroder Steffen Nielsen, der senere adledes under Navnet Ehrenfeld. Hans Enke ægtede Amtmand Chr. Teilmann og bragte ham foruden Lunderup ogsaa Nørholm og Endrupholm. Efter hans Død i 1749 gik Lunderup og Nørholm over til Sønnen, Amtmand og Etatsraad Andreas Charles Teilmann, der i 1790 oprettede Stamhuset Nørholm, hvori Lunderup indlemmedes.

Th. Thomsen, Sogneraadformand, er født den 5. December 1876 i Mejls som Søn af Husmand Christen Thomsen og Hustru Christiane, født Knudsen Hulvig. Gift 1902 med Ingeborg Margrethe Brink. Uddannet ved Landvæsen, Elev paa Ollerup Højskole fra 1900—01, Gaardejer 1902, Medlem af Hjælpekassens Bestyrelse, Medlem af Sogneraadet fra 1921 og Formand siden 1925, Formand for Kasse- og Regnskabsudvalget og Fattigudvalget.

Medlemmer af Varde Landsogns Sogneraad er: Thomas Thomsen, Orten, Formand, Gaardejer Hans Villiam Pedersen, Orten, Gaardejer Jens Christensen, Gellerup, Statshusmand Kristian Kristiansen, Lunderup Mark, Gaardejer Peder Ringgaard, Armvang, Gaardejer Mads Chr. Sand, Mejls, og Gaardejer Mads N. Madsen, Mejls. (Valgt 1929.)

JANDERUP-BILLUM KOMMUNE bestaar af Janderup og Billum Sogne.

Janderup Sogn omgives af Billum, Aal, Henne, Ovtrup Sogne, Varde Landsogns vestlige Del, Varde Købstadjorder samt Alslev og Hostrup Sogne.

Billum Sogn omgives af Janderup og Aal Sogne samt Ho Bugt og Hostrup Sogn.

I Janderup Sogn findes Byerne: Janderup med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Brugsforening, Savværk, Mølle, Andelsmejeri og Jernbanestation, Hyllerslev med Skole og Jernbanestation, Strudvad, Kærup med Skole og Missionshus, Nørre Hedebo og Sønder Hedebo samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

I Billum Sogn findes Byerne: Billum med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Fattiggaard, Brugsforening, Andelsmejeri og Jernbanestation, Tarp, Kelst med Teglværk samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Janderup har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 45. Lægd.

Billum har samme Tingsted som Janderup og hører under de samme Kredse samt 7. Udskrivningskreds' 55. Lægd.

Janderup Kirke er en ret anselig Kirke, der bestaar af Kor og Skib, et Taarn, der vender mod Vest og et Sakristi ved Korets Nordside. Kor og Skib er fra den romanske Tid og bygget af Granit og Tuf. Det er nu blandet med Mursten. De senere Tilbygninger er væsentlig af røde Mursten. Den runde Korbue med de smukke Kragbaand og flere rundbuede Vinduer paa Nordsiden er bevarede, medens andre er tilmurede. Kor og Skib fik Hvælvinger i den senere Middelalder, og Tilbygningerne er ligeledes hvælvede. Et Vaabenhus, der laa mod Nord, nedbrødes i 1886, og et andet, mod Syd, fik samme Skæbne i 1916. Taarnets Underrum er nu Forhal. Den smukt udskaarne Altertavle er skænket i 1645 af Slotsskriver paa Riberhus og Ejer af St. Hedebo, Peder Byrgesen. Altertavlen restaureredes i 1920 af Kunstmaler Due. Den udskaarne Prædikestol er fra det

Apsis i Janderup Kirke.

17. Aarhundredes Begyndelse. Granitfonten er romansk, og over denne er en Himmel fra 1652. Over Korbuen hænger et Krucifiks fra det 14. Aarhundrede. Orgelet er skænket i 1774 af Mads Rygaard til St. Hedebo. Degnestolen er fra 1603 og Stolestaderne fra 1575. Disse er bestodte af Jørgen Sørensen i Hedebo. Lysekrone fra 1724, skænket af Simon Christensen til St. Hedebo samt to nye Lysekroner, skænkede af Proprietær S. M. Sørensen, St. Hedebo, findes i Kirken. Der findes ogsaa forskellige Ligsten.

Billum Kirke bestaar af Apsis, Kor og Skib, Taarn der vender mod Vest, Sakristi ved Korets Nordside og Vaabehus, der vender mod Syd. Kor og Skib er fra den romanske Tid og bygget af Tuf paa Granitsokkel. Kor og Skib er prydet med Lisener og Buefriser, og Apsis har en rigere Dekoration med Halvsøjler og Arkadebuer. Skibets vestlige Del er senere ombygget, til Dels af Mursten. Flere oprindelige Vinduer og de to Døre er be-

varede ligesom den høje og usædvanlig smalle Korbue. Skibet har Bjælkeloft. Koret har haft en senere indbygget Hvælving, der nu er erstattet med Bræddeloft. Apsis har Halvkuppelhvælving. Taarnet og Sakristiet er begge hvælvede og disse samt Vaabehuset er fra den senere Middelalder og alle af røde Mursten. Ved en Restauration i 1880 blev bl. a. Apsis og Korets Sydside ombyggede, tildels af Mursten, der er beklædt med Cement ligesom de øvrige Facader. Alterbordet er af Tuf paa Granitfod og med Granitplader. Altertavlen er i Barokstil fra 1647 og bærer moderne Malerier. Prædikestolen er i Renæssancestil fra 1634. Granitfonten er romansk. Over Korbuen hænger Midtpartiet af en gotisk Altertavle fra ca. 1500. Paa Skibets Væg findes Midtpartiet af et Mariaalter fra samme Tid.

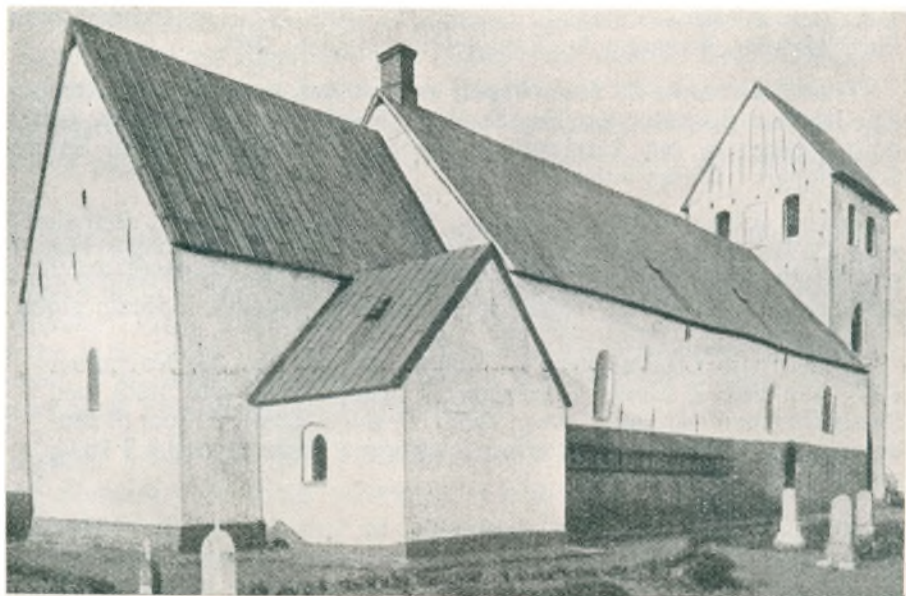
Alfred Pedersen, Sognepræst, er født den 26. Januar 1898 i Egtved som Søn af Gaardejer Hans Pedersen og Hustru Karen, født Andersen. Gift med Emma Nielsen. Cand. theol. 1927, Sognepræst til Janderup-Billum siden 1927.

Billum Skole er bygget i 1910 umiddelbart Øst for den gamle Skole. Skolen har ca. 90 Elever, 2 Lærere og 2 Vinterlærerinder.

Billum nordre Skole er bygget i 1910. Den er en Biskole og har ca. 25 Elever.

Thomas Thomsen Uhre, Førstelærer, er født den 15. November 1875 i Horne som Søn af Gaardejer Peder Thomsen Uhre og Hustru Maren, født Madsen. Gift 1901 med Ane Hansen. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1899, Hjælpe lærer i Dons fra 1899—1900, Andenlærer ved „Bakkely“ i Vejen fra 1901—04, Statskursus fra 1904—05, Kommuelærer i Holbæk fra 1905—08, Førstelærer i Billum fra 1908. Medlem af Værge- og Menighedsraad, Tilsynsværge for Plejehjemsforeningen, Medlem af Bestyrelsen for Kirkeligt Samfunds Hovedkreds for Varde og Omegn, Formand for „Sydvestjyllands Biblioteker“.

Tage Uhre, Lærer, er født d. 25. Septbr. 1902 i Vejen som Søn af Lærer Thomas Thomsen Uhre og Hustru Ane Kirstine, f. Hansen. Dimit. fra Jelling Seminarium 1928, Vikarieret i Tjæreborg, Oksbøl og Vrøgum. Lærer ved Billum nordre Skole fra 15. August 1931.

Billum Kirke.

Niels Chr. Nielsen, Førstelærer, er født d. 4. Marts 1896 i Stauning som Søn af Husmand

Peder Nielsen og Hustru Oline, født Christensen. Gift med Thora Nedergaard. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1918, Vinterlærer i Sdr. Bork 1919, 1920 og 1921, Andenlærer i Tarm fra 1921—25, ansat som Førstelærer ved Janderup Skole fra 1. Januar 1925.

Billum Sogns Sygekasse. I 1899 oprettede Jakob Termansen og Hustru et Sølvbryllupslegat paa 1000 Kr. til Fordel for en Sygekasse. Et forberende Arbejde for Oprettelsen sattes straks i Gang, og Sygekassen godkendtes i 1900 med et Medlemstal paa 113. Til Formand og Kasserer valgtes Lærer Christensen-Vestkær, der i 1904 afløstes af Andreas Mortensen, der i 1916 efterfulgtes af Mejeribestyrer Jensen. 1919 fulgte Lærer L. P. Madsen. Siden 1921 har Lærer Th. Uhre været Formand og Kasserer. Medlemstallet er nu 418 ubemidlede og 37 bemidlede.

Janderup Sogns Sygekasse er stiftet den 1. December 1901 og statsanerkendt den 1. April 1902. Den havde da 162 Medlemmer. Sygekassens nuværende Medlemstal er 630, og dens Formue udgør 17,547 Kr. Kassens første Bestyrelse bestod af: Højskoleforstander P. Chr. Knudsen, Formand, fhv. Lærer Mogens Kristensen, Husmand R. Damgaard, Skomager Joh. Jensen, Gaardejer B. Madsen, Skræder H. Iversen og Husmand R. Hansen. Kassen har haft følgende Formænd: P. Chr. Knudsen, fhv. Lærer M. Kristensen, fhv. Landpostbud Hans Chr. Nielsen, Bygmester Hans A. Iversen og nuværende Landpostbud Knud Peter Jensen.

K. P. Jensen,
Landpostbud.

Knud Peter Jensen, Landpostbud, er født den 17. November 1892 i København som Søn af Sporvejsfunktionær Knud Jensen og Hustru Kirstine, født Hansen. Gift 1919 med Marie Jensen. Formand for Janderup Sogns Sygekasse siden 1923, Havebrugsdommer i Husmandsforeningen.

Carl Marinus Andersen, Sogneraadformand, er født den 8. April 1869 i Janderup som Søn af Gaardejer Jæger Andersen og Hustru Maren, født Hansen. Gift 1899 med Kirstine Thomsen. Uddannet ved Landvæsen, paa Janderup Højskole fra 1888—89, paa Lyngby Højskole fra 1892—93, Gaardejer 1899, Kirkeværge fra

1915—21, Medlem af Menighedsraadet fra 1918—22, Sogneraadsformand siden 1921, Kommunekasserer, Formand for Fattigudvalget siden 1921.

Hans Sørensen, Sognefoged, er født den 4. Maj 1877 i Oksbøl som Søn af Gaardejer Kresten Sørensen og Hustru Mette Katrine, født Pedersen. Gift med Elisabeth Harborg. Uddannet ved Landbruget, Medlem af Janderup-Billum Sogneraad fra 1921—28, Sognefoged i Billum siden 1928.

Anna Kirstine Rasmussen, Distriktsjordemoder, er født den 2. Juli 1872 i Staby som Datter af Gaardejer Kristen Iversen og Hustru Kathrine, født Pedersen. Uddannet paa Frederiks Hospital fra 1901—02, Distriktsjordemoder i Tistrup fra 1902—09, Distriktsjordemoder i Aulum fra 1909—12, Distriktsjordemoder i Billum siden 1913.

Johannes Christensen, Møller, er født den 20. November 1903 som Søn af Møller Christensen i Asminderup. Gift 1929 med Signe Hansen. Har lært i Vig, været Svend i Ejlstrup, kom til Janderup i 1930. Den af Christensen overtagne Mølle brændte i 1894, men opførtes igen.

Niels Bloch-Nielsen, Gaardejer, er født den 10. Juli 1872 i Billum som Søn af Gaardejer Thomas Nielsen og Hustru Ane, født Bloch. Gift 1. Gang 1897 med Kirstine Tobiesen († 1905), gift 2. Gang 1907 med Marie Simonsen. Har været Medlem af Janderup-Billum Sogneraad i en Periode, Kasserer for Vestjyllands Mergelforsyning siden Oprettelsen i 1907, Formand for Oksbøl og Omegns Landboforening og for Ribe Amts vestre Landboforening, Medlem af Bestyrelsen for vestjydsk Skolemøde, Formand for kirkeligt Samfund i Billum, Medlem af Bestyrelsen for Ribe Amts Sygeplejerforening, Formand for Ho Bugt Dige-Udvalget.

N. Bloch-Nielsen,
Gaardejer.

Medlemmer af Janderup-Billum Sogneraad er: Gaardejer Karl M. Andersen, Janderup, Formand, Husmand Jørgen P. Jacobsen, Billum, Gaardejer Mads Nielsen Jessen, Grødvad, Gaardejer Laurids Madsen, Billum, Gaardejer Edvård Nielsen, Kærup, Morten Nielsen, Østergaard, Tarp, og Particulier Niels P. Nielsen, Bandsbjerg Mark. (Valgt 1929.)

LUNDE SOGN omgives af Ovtrup, Nr. Nebel, Lydum, Kvong og Horne Sogne, Varde Købstadjorder og Varde Landsogns vestlige Del. I Sognet findes Byerne: Lunde, der er delt i Kirkebyen og Stationsbyen, med Kirke, Præstebolig, Skole, Alderdomshjem, Forsamlingshus, Brugsforening, Mølle, Kro, Andelsmejeri, Andelselektricitetsværk, Vandværk og Jernbanestation, Lundtang, Lundager, Kastkær, Sønder tarp, Nørretarp, Høllede, Skedsbøl, Frøstrup med Skole samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Lunde Sogn har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Læge- og Skattekreds, Ø.- og V. Horne Herreds Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 53. Lægd.

Lunde Kirke er i 1638 indviet til Skt. Stefanus. Den bestaar af Kor og Skib, Taarn, der vender mod Vest, Sakristi, der ligger ved Korets Nordside og Vaabenhus, der vender mod Syd. Et tidligere Vaabenhus, der laa mod Nord, blev nedbrudt i den 2. Halvdel af det 19. Aarhundrede. Kor og Skib er fra romansk Tid og bygget af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. I den senere Middelalder forlængedes Skibet mod Vest, og Sakristiet, Taarnet og Vaabenhuset tilføjedes. Sakristiet er af Granitkvadre og Mursten og Taarnet og Vaabenhuset af Mursten. Taarnet har hvælvet Underrum, og det er ombygget i 1753. Paa Skibets Nordside ses to blindede, rundbuede Vinduer, og ogsaa de oprindelige Døre staar bevaret tilmurede. Skibet har Bjælkeloft og Koret Hvælving. Alter-

tavlen er et katolsk Alterskab fra ca. 1500, med Gud Fader og Kristus, Maria med Barnet og Skt. Stefanus i Midtpartiet og Apostlene paa Fløjene. Ca. 1600 er Skabet indføjet i en Renæssanceramme med Malerier paa Topstykket, forestillende Nadveren og Himmelfarten. Granitfonten er romansk. Prædikestolen er meget smuk med Akanthusværk og gotiske Buefriser. Den er skænket i 1583 af Søren Moritsen. Der findes Stolestader fra 1583 og 1585.

Kr. Andersen, Sognepræst, er født den 21. April 1881 som Søn af Gaardejer Hans Andersen, Sødingehede ved Ringe. Gift med Gudrun Østergaard. Seminarist fra Vordingborg 1905, rejste derefter til U. S. A., cand. theol. fra Grand wiew Colledge, Desmoint, U. S. A., i 1910, var derefter Præst forskellige Steder i Amerika ved den luthersk-evangelisk-dansk-amerikanske Kirke, blev 1. November 1919 konst. som Sognepræst paa Øland i Limfjorden, udnævntes til Sognepræst for samme Sogns Menighed 1920, blev 25. Juli 1921 udnævnt til Sognepræst for Lunde og Ovtrup Sogne.

Lunde Skole er opført i 1917. Den har 3 Klasseværelser og ca. 100 Elever, der er fordelt i 3 Klasser om Sommeren og 4 om Vinteren. Ved Skolen er en Førstelærer, en Andenlærer og en Forskolelærerinde.

Ved *Frøstrup Skole* er ansat en Førstelærer og en Forskolelærerinde.

Hans Kr. Kristensen, Førstelærer, er født den 17. September 1895 i Sønderhede som Søn af Sognefoged N. K. Kristensen og Hustru. Gift 1916 med Gudrun Bording Petersen. Dimitteret fra Ribe Seminarium 1916, Vinterlærer i V. Nebel, derefter Vikar til 1918, Andenlærer ved Lunde Skole, fra 1921—26 Førstelærer i Frøstrup, fra 1926 Førstelærer i Lunde. Formand for Lunde Biblioteksforening, Medlem af Menighedsraadet og af Lærerforeningens Bestyrelse, Bestyrelsesmedlem for Varde Museum, Esbjerg Centralbibliotek og Historisk Samfund for Ribe Amt.

Lunde Vandværk A/S er oprettet i 1917. Dets første Bestyrelse bestod af P. Jensen Østergaard, Formand, A. F. Weis og N. Nielsen. Vandet pumpes frem af Maskinerne paa Lunde Andelsmejeri mod en aarlig Godtgørelse af 300 Kr. Værket har kostet 8,000 Kr., og det har for Tiden 29 Forbrugere. Dets nuværende Bestyrelse er Skrædermester Jørgensen, Møller Hübschmann og Bagermester Bruhn.

Lunde Elektricitetsværk er oprettet af et Andelsselskab i 1910, Værket begyndte med 35 Forbrugere, men har nu 80. Det aarlige Strømforbrug udgør 16,000 kwt. Under Krigen, da det var vanskeligt at faa Olie, købte man en Vindmølle, der fremdeles gør udmærket Nytte ved Frembringelse af Elektricitet. Et enkelt Aar leverede Vindmøllen 10,000 kwt. Elektricitetsværkets Bestyrelse bestaar af: Bagermester Bruhn, Formand, Købmand Bennedsen, Kasserer, Malermester Thomsen, Gaardejer Chr. Block og Fabrikant Thomsen. Værkets Bestyrer er Ingv. Andersen.

Jens Jacob Johansen Bruhn, Bagermester, er født den 10. September 1881 som Søn af Husmand Joh. Bruhn og Hustru fra Oksbøl. Gift 1904 med Petrea Frederiksen. Grundlagde Forretning i Lunde 1903, Formand for Lunde Elektricitetsværk siden 1912.

Ingv. Andersen, Elektricitetsværksbestyrer, er født den 18. August 1889 paa Fuur som Søn af Sognefoged Andersen og Hustru. Gift 1914 med Jensine Larsen. Kom til Lunde i 1918 som Bestyrer ved Elektricitetsværket, drev desuden Urmagerforretning, Medstifter af Borgerforeningen og den første Formand for Lunde Skytteforening.

Lunde Bibliotek er oprettet i 1922 og har Lokaler paa Skolen. Dets Bestyrelse bestaar af: Lærer H. K. Kristensen, Formand, Pastor K. Andersen, Ant. Bilot, Haahr Christensen og Lærer Hansen.

Mikkel Nørgaard Olsen, Lærer, er født den 3. Marts 1886 i Elsø paa Mors som Søn af Gaardejer Peder Olsen og Hustru. Gift 1916 med Annalise Ladegaard. Dimitteret

fra Gedved Seminarium 1915, Lærer paa Vesterdal Højskole, Gatten Privatskole og siden 1922 Andenlærer i Lunde. Formand for Lunde Foredragsforening, for den første Bestyrelse indenfor Borgerforeningen og for Lytterforeningen i Lunde.

Lunde Sogns Sygekasse er stiftet den 27. December 1905 og havde det første Aar 161 Medlemmer. Den første Bestyrelse bestod af: Marius Olsen, Formand, Poul J. Poulsen, Søren Jørgensen, A. P. Andersen, Rask Jørgensen og Ludvig Jensen. Med til at stifte Sygekassen var desuden H. P. Vad, A. F. Weis og Chr. Christensen. I Sygekassen er der nu 599 Medlemmer og de aarlige Indtægter er over 22,000 Kr. Sygekassens Regnskab viste ved sidste Regnskabsaars Afslutning en Formue paa 13,641 Kr. Den nuværende Bestyrelse bestaar af: H. P. Hansen, Formand og Kasserer, Joh. Th. Pedersen, Chr. Legaard, Jens Lund, Kr. Jensen, Chr. Bruhn, Laur. Lauridsen, Chr. Halager, Laur. Henneberg og Aksel Christensen.

Hans Peder Hansen, er født den 9. Marts 1875 som Søn af Gaardejer P. Hansen og Hustru, Hejnsvig. Gift 1906 med Jensine Sørensen. Har gennem mange Aar været Formand ved Tømmerhandel i Varde, men flyttede i 1914 til Lunde. Formand for Lunde Sogns Sygekasse siden 1920, Kasserer for Sygeplejeforeningen og Medlem af Bestyrelsen for Lunde Borgerforening.

H. P. Hansen,
Formand.

Lunde Asyl blev indrettet i Lunde gamle Skole i 1914. Asyllet ejes af Lunde Kommune og har Plads til 5 gamle. Den første Bestyrerinde var Syerske Anna Hansen, men siden 1921 er Asyllet blevet bestyret af Poul Rich og Hustru.

Poul Sørensen Rich, Bestyrer, er født den 22. Januar 1870 i Oksbøl som Søn af Smed Søren Poulsen Rich og Hustru. Gift 1898 med Dorthea Jørgensen. Har haft Ejendom i Oksbøl, blev senere Bestyrer for den nu nedlagte Fattiggaard i Lunde, havde derefter Ejendom i Kastkjær, indtil han ansattes som Bestyrer ved Lunde Asyl.

Lunde Haandværkerforening blev stiftet den 26. November 1902. Til Bestyrelse valgtes Rask H. Raskesen, Formand, Kr. B. Nielsen, Andr. Lauridsen, Marinus L. Mortensen og Th. Bennedsen. Det første den nystiftede Forening foretog sig var Afholdelse af en Udstilling med Tombola, hvilket skete i Foraaret 1903. Af Forhandlingsprotokollen ses, at „Simon Rasmussen paatog sig Beværtningen under Udstillingen mod at betale 10 Kr. til Foreningens Kasse“. Udstillingen gav iøvrigt et pænt Resultat. Imidlertid syntes der dog endnu ikke at være Jordbund for en Haandværkerforening i Lunde, thi Foreningen sygnede hen og opstod først paany i 1919, da en Del Haandværkere i Lunde samledes til Møde for at puste Liv i Foreningen. Med nogle Ændringer i Lovene kom Foreningen saa paany i Gang og har siden været meget virksom. Hvert andet Aar har der været afholdt Udstilling med Tombola, og paa forskellig Maade har Haandværkerforeningen gjort en Indsats i Byens Udvikling.

Foreningen har to Æresmedlemmer, nemlig Foreningens første Formand Rask Raskesen og Skomager Marius Frederiksen.

Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Skrædermester R. Jørgensen, Formand, Smed Chr. Thomsen, Smed Niels Larsen, Ingv. Andersen og Tømrer Mortensen.

Rask Jørgensen, Skrædermester, er født den 16. Marts 1877 i Lunde Sogn som Søn af Gaardejer P. S. Jørgensen og Hustru. Gift 1902 med Kristiane Bech. Etablerede Forretning i Strellev 1901, men flyttede i 1905 til Lunde, valgtes i 1919 ind i Bestyrelsen for Lunde Haandværkerforening og blev Formand for samme i 1930. Har været Formand for Hjælpekassen i 8 Aar, og er for Tiden i dennes Bestyrelse, i Bestyrelsen for Borgerforeningen og for Sygekassen. Formand for Lunde Vandværk Akts.

Lunde Borgerforening er oprettet paa Initiativ af Lunde Haandværkerforening, der ved sin daværende Formand, Rask Raskesen, den 9. Maj 1924 indkaldte til et Møde for at søge oprettet en Borgerforening. Der nedsattes et Udvalg, som skulde arbejde videre med Sagen, og den 19. Maj 1924 afholdtes stiftende Generalforsamling, hvor Love blev vedtaget og den første Bestyrelse valgt. Denne kom til at bestaa af: Lærer Nørgaard Olsen, E. Andersen, Rask Jørgensen, O. Thomsen og N. Nielsen.

N. A. Larsen,
Smedemester.

Borgerforeningen har bl. a. bevirket, at der nu bliver omdelt Post i Byen om Aftenen, og Spareforeningen „Julens Glæde“ sorterer ogsaa under Foreningen. Ved selskabelige Sammenkomster, Ande- og Gaasespil m. m. søger man at bevare det gode Sammenhold mellem Byens Borgere.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Smedemester N. A. Larsen, Formand, Lærer Nørgaard Olsen, H. P. Hansen, Murer Weis og Tømmerhandler Rohde

Niels Anders Larsen, Smedemester, er født d. 11. Maj 1886 i Nyby i Tølløse Sogn som Søn af Gaardejer Jens Larsen og Hustru. Købte i 1913 Forretning i Lunde og blev i 1920 Formand for Lunde Borgerforening, Medlem af Lunde Sogneraad siden 1929, i Bestyrelsen for Ribe Amts Smedemesterforening.

Ribe Amts Gymnastikforening. Spørgsmaalet om Adskillelse mellem Skytter og Gymnaster i „De danske Skytte- og Gymnastikforeninger“ havde i mange Aar været brændende, og efter den meget omtalte Strid i 1928 mellem Forstander Niels Bukh i Ollerup og Overbestyrelsen, blev Kravet fremsat med fornyet Kraft af Gymnasterne.

I Ribe Amts Skytte- og Gymnastikforening enedes man paa en ekstraordinær Generalforsamling paa Paladshotellet i Esbjerg, Søndag den 26. Maj 1929 om en fredelig Ordning, hvorefter de Gymnastikkredse, der ønskede at træde ud af Ribe Amts Skytte- og Gymnastikforening kunde faa deres Andel i Foreningens Formue udbetalt. Udmeldelsen kunde først ske pr. 31. December 1929.

Efter Generalforsamlingen samledes de udtrædende Gymnastikkredses Repræsentanter paa Højskolehjemmet, hvor der blev nedsat et Udvalg bestaaende af en Formand og en Repræsentant for hver af Amtets fire Hovedkredse til at arbejde for Stiftelsen af Ribe Amts Gymnastikforening. Udvalget fik følgende Sammensætning: P. Hansen, Lunde, Formand, Viggo Lønne, Gjelsing, Aage Lauridsen, Øse, Niels Andersen, Føvling, og Th. Killemosen, Henne.

Den 24. November 1929 holdt Ribe Amts Gymnastikforening stiftende Generalforsamling paa Paladshotellet i Esbjerg. De af Udvalget udarbejdede Love vedtoges med en Del Ændringer. Der skulde ifølge Lovene vælges en Bestyrelse, bestaaende af Formand Forretningsfører, to kvindelige Repræsentanter og en Repræsentant for hver af Foreningens 5 Hovedkredse. Foreningens første Bestyrelse fik følgende Sammensætning: Landpost H. P. Hansen, Lunde, Formand, Svend Simonsen, Vejen, Forretningsfører, Frk. Else Christiansen, Holsted St., Frk. Mary Anthonius, Sig, Viggo Lønne, Gjelsing, Aage Lauridsen, Øse, Niels Andersen, Føvling, Mads Nielsen, Henne, og Sigurd Nielsen, Darum.

Ved den ordinære Generalforsamling i Varde den 9. Februar 1930 havde Foreningen 51 Kredse med 2256 voksne Gymnaster. Ved Generalforsamlingen i Bramminge den 8. Februar 1931 havde Foreningen 60 Kredse med 2810 voksne Gymnaster og 115 Ledere i Virksomhed.

Ribe Amts Gymnastikforening er i stadig Fremgang og er paa nuværende Tidspunkt den 3. største Forening (efter Odense og Svendborg) i „De danske Gymnastikforeninger“.

H. P. Hansen, Landpostbud, er født den 3. Februar 1894 i Lunde som Søn af Landmand Søren Chr. Hansen og Hustru. Gift 1926 med Lærerinde Anna Sofie Nissen. Kom til Postvæsenet den 1. December 1915, blev kort efter Formand for Lunde Gymnastikforening, var Formand for 4. Hovedkreds i en Aarrække, i Amtsbestyrelsen for Ribe Amts Skytte- og Gymnastikforening og Formand for Ribe Amts Delingsførerforening efter Stiftelsen af Ribe Amts Gymnastikforening, dennes Formand, gennem mange Aar Formand for Lunde Ungdomsforening, i Bestyrelsen for Lunde Afholdsforening, gennem mange Aar Formand for Lunde Boldklub.

Jens Henneberg, Sogneraadformand, er født den 8. Februar 1888 i Lundager som Søn af Gaardejer Jens Henneberg og Hustru. Overtog sin Fødegaard i 1912, Medlem af Lunde Sogneraad siden 1924, Formand siden 1928, Medlem af Menighedsraadet og Formand for Lunde Sogns Sygeplejerforening.

Niels P. Nielsen, Sognefoged, er født i Henne Sogn som Søn af Husmand Niels Nielsen og Hustru. Gift 1893 med Hanna Nielsen. Udnævntes til Sognefoged i 1921, var Medlem af Sogneraadet i 8 Aar, deraf en Periode som Formand, Vurderingsmand for den almindelige Brandforsikring.

Alma Kristine Holbæk, Distriktsjordemoder, er født i Viborg som Datter af Fabrikant Knitzon og Hustru. Gift 1916 med Landmand Jacob Holbæk i Lunde. Uddannet som Jordemoder paa Rigshospitalet fra 1923—24, var Jordemoder i Ho til 1929, siden da Distriktsjordemoder i Lunde.

N. P. Hansen Pedersen, pens. Lærer, er født den 18. Juli 1856 i Sædding som Søn af Lærer J. Pedersen og Hustru. Gift 1884 med Katrine Nielsen. Dimitteret fra Ranum Seminarium i 1876, Lærer paa Askov Højskole fra 1876—77, den følgende Sommer Vikar samt Kordegn i Rønne, kst. Lærer ved Ranum Seminarium i et Læseaar, Lærer og Kirkesanger i Lunde fra 1879 til 20. Oktober 1926. Var Medlem af Udvalget, der gennemførte Varde—Nr. Nebel Banen og har siden 1903 været dennes Revisor, var med til Oprettelsen af Lunde Mejeri og Mejeriets Formand fra Oprettelsen i 1884 og til 1918, Medlem af Bestyrelsen for Ribe Amts Mejeriforening gennem mange Aar og nu dens Æresmedlem, Formand for Værgeraadet i Lunde, Kirkeværge ved Lunde Kirke siden 1888, Tilfidsmand for Mejeriernes og Landbrugernes Ulykkesforsikring.

Medlemmer af Lunde Sogneraad er: Gaardejer Jens Henneberg, Lundager, Formand, Rentier H. M. Assensen, S. Tarp, Gaardejer Kristian Bloch, Kastkjær, Gaardejer Holm Christensen, Kastkjær, Gaardejer Lars P. Larsen, Snitterup, Gaardejer Kristian J. Lauridsen, Ø. Debel, og Smedemester Niels Larsen, Lunde. (Valgt 1929.)

OVTRUP SOGN omgives af Lunde, Nr. Nebel, Henne og Janderup Sogne samt den vestlige Del af Varde Landsogn. I Sognet findes Byerne: Ovtrup med Kirke, Skole, Missionshus, Forsamlingshus, Mølle, Andelsmejeri, Andelselektricitetsværk og Jernbanestation, Dejrup, Torbøl, Allerslev, Skyhede, Rottarp, Vittarp med Skole samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Ovtrup har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Læge- og Skattekreds, Ø.- og V. Horne Herreds Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 54. Lægd.

Ovtrup Kirke er indviet til Skt. Bartholomæus, og den har vistnok en Tid været Herredskirke. Den bestaar af Apsis, Kor og Skib, et Taarn med lavt pyramideformet Spir og et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Den oprindelige Kirke er fra den romanske Tid og er bygget af Granitkvadre og Tuf med senere Udbedringer af Mursten. Koret er senere forlænget mod Øst, og Apsis er flyttet. Flere oprindelige Vinduer kan spores og den halv-

runde Korbue er bevaret. I den senere Middelalder blev Kor og Skib hvælvede, og Taarnet, ligeledes med Hvælving, tilføjedes. Vaabehuset er opført i 1870. I 1930—31 er Kirken restaureret. Dette Arbejde er udført af Kunstmaler Peter Bagger. Under dette Arbejde har man gjort et meget sjældent Fund, idet man under Prædikestolen fandt et gammelt Helgenalter, som

Ovtrup Kirke.

Stolen var bygget over. Altertavlen er fra 1898 og bærer et Maleri af Cilius Andersen, forestillende „Christus i Emaus“. Prædikestolen er fra 1582 og lige neden under denne staar Degnestolen, der tidligere stod oppe i Koret. Kirkestolene er dels fra 1578 og dels fra 1775. Granitfonten er romansk, og Orgelet er fra 1913. I Kirkens Kor er opstillet fire gamle Stolestader til Altergangsgæster, og de to af disse er hentet hjem fra Varde Museum, hvor de var deponerede. I Kirken er ophængt en Tavle, der bærer Navnene paa Kirkens Præster siden Reformationen.

Ovtrup Skole er bygget i 1916. Den er 2-Klasset og har for Tiden 147 Børn. Til Skolen hører Forskole ligeledes med 2 Klasser. I Vittarp findes ligeledes en Skole.

Jeppe Peder Rasmussen, Førstelærer, er født den 26. Juli 1865 som Søn af Snedker og Husmand Andreas Rasmussen og Hustru, Rotbøl, Horne Sogn. Gift 1894 med Mette Kirstine Jespersen. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1887, Lærer i Vittarp fra 1888—1901, i Lønne fra 1901—05, Førstelærer ved Ovtrup Skole siden 1905. Medlem af Menighedsraadet, tidligere Formand for Afholdsforeningen og Foredragsforeningen.

Ovtrup Bibliotek er oprettet i 1927. 140 Bidragydere havde givet 361 Kr., og yderligere var der til Starten indsamlet 662 Kr. Kommunen tilskød 100 Kr. Bibliotekets første Bestyrelse kom til at bestaa af følgende: Lærer Rasmussen, Landmand Niels Nygaard, Jes Lyhne, Marius Andersen og Gaardejer P. Henriksen, der valgtes af Sogneraadet. Landmand Nygaard blev Formand, og Ejnar Schmidt antoges som Bibliotekar. Biblioteket fik Lokaler paa Højskolehjemmet, hvor det stadig har til Huse. Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Lærer V. H. Eriksen, Formand, Gaardejer Chr. Nielsen, Gaardejer P. Thomsen, Anders P. Christensen og P. Thomsen.

Viktor Holger Eriksen, Lærer, er født den 12. Juni 1904 i Hygum i Kollerup Sogn som Søn af Gaardejer Erik Eriksen og Hustru. Dimitteret fra Jellinge Seminarium i 1926, Vinterlærer fra 1926—27 og 1927—28 ved Holsted Stationsskole og i Mellemtiden Vikar i Blendstrup i Himmerland, ansattes ved Ovtrup Skole den 1. Maj 1928, Formand for Ovtrup Sogns Bibliotek i 1929, Formand for Ovtrup Ungdomsforening siden 1929, i Bestyrelsen for Sydvestjyds Hovedkreds af D. D. U.

Ovtrup Elektricitetsværk er oprettet i 1909 af et Andelsselskab. Det havde det første Aar 50 Forbrugere, der tilsammen aftog 2—3,000 kwt. Nu har det ca. 300 Forbrugere, og det aarlige Strømforbrug er oppe paa ca. 70,000 kwt. Til at begynde med nøjedes man

Th. Dam Thomsen,
Bestyrer.

med en Gasmotor, der kunde levere 22 Hk., medens man nu har to Dieselmotorer, der tilsammen kan yde 120 Hk. Ledningsnettet er paa ca. 60 km., og der leveres Strøm i en Radius af 5 km fra Værket. Værkets nuværende Bestyrelse bestaar af: Uddeler N. Clausen, Formand, Skomager Johs. Jøcumsen, Chr. Thorø, Jens Hansen, Schmidt Nielsen, Niels Thomsen og Alfred Martinsen.

Th. Dam Thomsen, Bestyrer, er født den 23. December 1880 som Søn af Snedker Jens Dam Thomsen og Hustru i Hennebjerg. Uddannet som Sadelmager og kom som saadan til Ovtrup i 1906, blev Elektricitetsværksbestyrer i 1909, har tidligere været Medlem af Ovtrup Haandværkerforenings Bestyrelse.

Ovtrup Eksportslagteri drives af et Aktieselskab, der stiftedes i 1930. Aktiekapitalen er paa 14,500 Kr. Slagteriet kom i Virksomhed den 1. Januar 1931, og der slagtes gennemsnitlig 40—50 Kreaturer om Ugen. Der er een fast Slagtedag om Ugen, men desuden foregaar der Slagtninger, naar det ønskes. I Eksportslagteriets Bestyrelse sidder der følgende: Landmand Jens Chr. Christensen, Formand, Th. Christensen, Jeppe Christensen, Chr. M. Legaard, Aksel Pedersen, Cl. Madsen og Niels Nygaard.

Jens Chr. Christensen, Gaardejer, er født den 6. December 1883 i Ovtrup som Søn af Hans Jepsen Christensen og Hustru. Gift 1910 med Anna Marie Sørensen. Uddannet som Landmand og fik selv Ejendom i 1906. Formand for Ovtrup Eksportslagteri.

Ovtrup Borgerforening er oprettet i 1929. Foreningen har i den korte Tid, den har virket, allerede magtet flere Opgaver og bl. a. sørget for en Ordning af Kloakforholdene i Ovtrup. Desuden har der været forhandlet om Bygning af et Ligkapel, om at faa en Læge til Byen m. m., og Foreningen har bevirket, at der er blevet Torvedag en Gang om Ugen. Et af de sidste Spørgsmaal er Anlæg af Fortov og Kantsten og Køb af Grund til en Sportsplads. Foreningens Bestyrelse bestaar af: Købmand A. H. Andresen, Formand, Snedkermester H. P. Jensen, Slagtermester H. Gade, Vilh. Dahlgaard og Ejnar A. Jensen.

Ovtrup Brugsforening er en af de ældste Brugsforeninger, idet Foreningen er stiftet i 1887 væsentlig paa Initiativ af den over hele Vestjylland kendte Andelsmand og Foregangsmand Niels H. Jessen, Rottarp. Det første Aar var Foreningens Omsætning ca. 16,000 Kr., medens Kolonialomsætningen nu alene udgør 215,000 Kr., og Salget af Grovevarer er 370,000 Kr. Brugsforeningens Bestyrelse bestaar af: Søren Lunde, Formand, Landmand Niels Nygaard, Marius Lauridsen, Aksel Pedersen, Hans M. Hansen, Chr. Lauridsen og Jens Jensen.

Niels Clausen Nielsen, Bestyrer, er født den 1. Juli 1870 i Lindknud som Søn af Gaardejer Niels Storm Nielsen og Hustru. Gift 1896 med Birgithe Larsen. Fik sin Uddannelse i Brugsforeninger og kom i 1899 til Ovtrup som Bestyrer af Brugsforeningen, var med til at starte Elektricitetsværket og sad i dets første Bestyrelse, har været Formand for Værket siden 1914, Formand for Foreningen af Danmarks Uddelere.

Ovtrup Haandværkerforening var oprindelig sammen med Lunde, men da de to Kommuner blev adskilt stiftedes en særlig Forening for Ovtrup. Dette skete ved et Møde i Aaret 1921, og den første Bestyrelse kom til at bestaa af følgende: Hans P. Jensen, Einar H. Jensen, C. Christensen, Th. Dam Thomsen og J. M. Jensen. Foreningens Formaal er at varetage Haandværkernes Tarv i Ovtrup Kommune, og Indtægterne forskaffes dels ved Medlemmernes Kontingent dels ved Afholdelse af Udstillinger med Tombola. De første Aar afholdtes der saadanne Udstillinger hvert Aar, men nu afholdes de kun hverandet.

Foreningen, der begyndte med 21 Medlemmer har nu 27. Foreningens Bestyrelse bestaar af følgende: Skomager Johs. Jocumsen, Formand, H. P. Jensen, Aksel Hansen, Chr. Nielsen og N. Pagaard Nielsen.

Johannes Jocumsen, Skomagermester, er født den 14. Maj 1872 i Ovtrup som Søn af Gaardejer Peder Jocumsen og Hustru. Gift 1912 med Anna Thomsen. Lærte Skomagerhaandværket og rejste til Amerika, kom 1910 tilbage til Danmark og købte i 1912 Forretning i Ovtrup. Valgtes til Formand for Ovtrup Haandværkerforening i 1927, har været Medlem af Sogneraadet i 2 Perioder, deraf i 4 Aar som Kasserer, er Medlem af Menighedsraadet og Kasserer for samme, Kasserer for Elektricitetsværkets Bestyrelse.

Ovtrup Sogns Sygekasse er oprettet i Aaret 1900. I Sygekassen er der nu ca. 700 Medlemmer, og den har en Formue paa ca. 14,000 Kr. Kassens Bestyrelse bestaar af følgende: Købmand Mads Hansen, Formand, Købmand Steenberg, Th. Andersen, Sv. Aage Hansen, Jens Chr. Christensen, Hans Hansen, Jens Andersen, Edv. Jensen og Otto Sørensen.

Mads Hansen, Købmand, er født den 15. September 1888 som Søn af Husmand Frands Hansen og Hustru, Frøstrup Hede, Lunde Sogn. Gift 1917 med Kathrine Sørensen. Etablerede Forretning i Ovtrup i 1917, Medlem af Sogneraadet fra 1925—29, Medlem af Menighedsraadet, Formand for Sygekassen og Sygeplejerforeningen.

Jes Madsen Dahl, Stationsmester, er født den 12. September 1870 i Broager Sogn i Sønderjylland som Søn af Arbejdsmand Mads Jessen Dahl og Hustru. Gift 1900 med Anna Petersen. Kom til Ovtrup ved Nr. Nebel Banens Aabning som Baneformand og blev i 1919 udnævnt til Stationsmester.

Jeppe P. Schmidt, Sogneraadformand, er født den 3. Februar 1875 i Ovtrup Sogn som Søn af Gaardejer Chr. J. Schmidt og Hustru. Gift 1907 med Maren Hansen. Medlem af Sogneraadet fra 1913—21, Sogneraadformand siden 1929.

Medlemmer af Ovtrup Sogneraad er: Jeppe Schmidt, Ovtrup, Formand, Andreas H. Andresen, Ovtrup, Peder Henriksen, Gammelgaard, Ivar Paulsen, Vittarp, Niels P. Pedersen, Rottarp, Jens Henneberg Thomsen, Bækhus, og Palle Jessen Thomsen, Refsgaard.

KVONG SOGN omgives af Lyne Sogn i Ringkøbing Amt, Lydum, Lunde og Horne Sogne. I Sognet findes Byerne: Kvong med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus og Mejeri, Hallum med Forskole og Brugsforening, Aasted med Forskole, Kvorup, Husted og nogle Samlinger af Gaarde.

Kvong har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Læge- og Skattekreds, Ø.- og V. Horne Herreders Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 56. Lægd.

Kvong Kirke bestaar af Kor og Skib, et Taarn, der vender mod Vest, og et Vaabenhus, der ligger mod Nord. Kor og Skib har flade Lofter og er fra den romanske Tid. De er bygget af Granitkvadre og enkelte Rullesten paa Sokkel med Skraakant. Flere oprindelige Vinduer ses tilmurede, og den halvrunde Korbue er bevaret. Det hvælvede Taarn er vistnok tilbygget i Slutningen af Middelalderen. Vaabenhuset er moderne og bygget af Mursten. Alterbordspanel og Altertavle er fra ca. 1590 med Staffering fra 1752. Altertavle og Prædikestol er restaurerede i 1911—13 af Ole Søndergaard. Granitfonten er romansk med „Bægerblade“ paa Kummen og Hjørneknopper paa Foden. Prædikestolen er fra 1587.

Sven Unmack Brandt, Sognepræst, er født den 6. September 1900 i Ebeltoft som Søn af Sognepræst K. G. Brandt og Hustru. Gift 1925 med Karen Margrethe Andersen.

Privat dimitteret Student 1911, cand. theol. 1925, præsteviet Medhjælper i Egtved Sogn og kaldet som Sognepræst for Kvong-Lydum Menigheder fra 1925.

Kvong Skole er en 3-Klasset Skole med Parallel Klasser. Hovedskolen findes i Kvong og er bygget i 1894. To Aar senere byggedes der en Lærerbolig til Skolen. Der findes desuden en Skole i Aasted og en i Hallum med hver en Forskolelærerinde. Om Vinteren er der en Vinterlærer, som deler sig mellem de to Skoler. Det gennemsnitlige Elevantal i Kvong Skole er ca. 90 Børn.

Hans Grønbæk, Lærer, er født den 10. September 1870 i Jerrild, Aulund, som Søn af Gaardejer Chr. Kjeldsen Grønlund og Hustru. Gift med Ingeborg Pedersen. Dimitteret i 1892 fra Odense Seminarium, kom til Kvong 1893. Lærer Grønbæk har sikkert mere end de fleste sat sit Præg paa Sognets aandelige Liv og har stærkt deltaget i hele Sognets Udvikling, har været Medlem af Sogneraadet fra 1904–09, og af Menighedsraadet, er Formand for Værgeraadet, for Varde Højskolehjem og for de store Skolemøder, der hvert Aar afholdes i Varde, „Det vestjydske Skolemøde“. Er Formand for 12. Lærerkreds og Leder af Amtskontoret for Vikarer, er Formand for Spareforeningen til Oprettelse af egne Hjem for Nr. Nebel med flere Sogne, Formand for Kvong Foredragsforening siden 1902.

H. Grønbæk,
Lærer.

Helga Helms, Forskolelærerinde, er født i Ejstrup Sogn som Datter af Gaardejer Edvard Helms og Hustru. Dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium i 1920, har derefter virket som Vikar forskellige Steder, har været Forskolelærerinde ved Hallum Skole siden 1922.

H. Helms,
Forskolelærerinde.

Chr. Jensen Henneberg, Sogneraadformand, er født den 28. Oktober 1885 i Lunde som Søn af Gaardejer Jens Henneberg og Hustru. Gift 1913 med Kristiane Christiansen. Fik Ejendom i Kvong i 1914, Sogneraadformand siden 1929, Medlem af Menighedsraadet og Kasserer for samme.

Jens Nørgaard Jensen, Sognefoged, er født den 9. April 1889 i Hallum som Søn af Sognefoged Niels Jensen og Hustru. Gift 1912 med Emilie Lassen. Uddannet som Landmand, fik Ejendom i 1912, Sognefoged siden 1930, Formand for Brugsforening og Foderstofforening, Kommunal Revisor.

Medlemmer af Kvong Sogneraad (Valgt 1929) er: Kristian Henneberg, Aasted, Formand, Søren Vad, Hallum, Eskild Hansen, Hallum, H. P. Hjørngaard, Kvong, og J. Mulbjerg, Kvorup.

NØRRE NEBEL-LYDUM KOMMUNE bestaar af Nørre Nebel og Lydum Sogne. Nr. Nebel Sogn omgives af Lydum, Lunde, Ovtrup og Henne samt Lønne Sogne og Ringkøbing Amt.

Lydum Sogn omgives af Nr. Nebel Sogn, Ringkøbing Amt samt Kvong og Lunde Sogne.

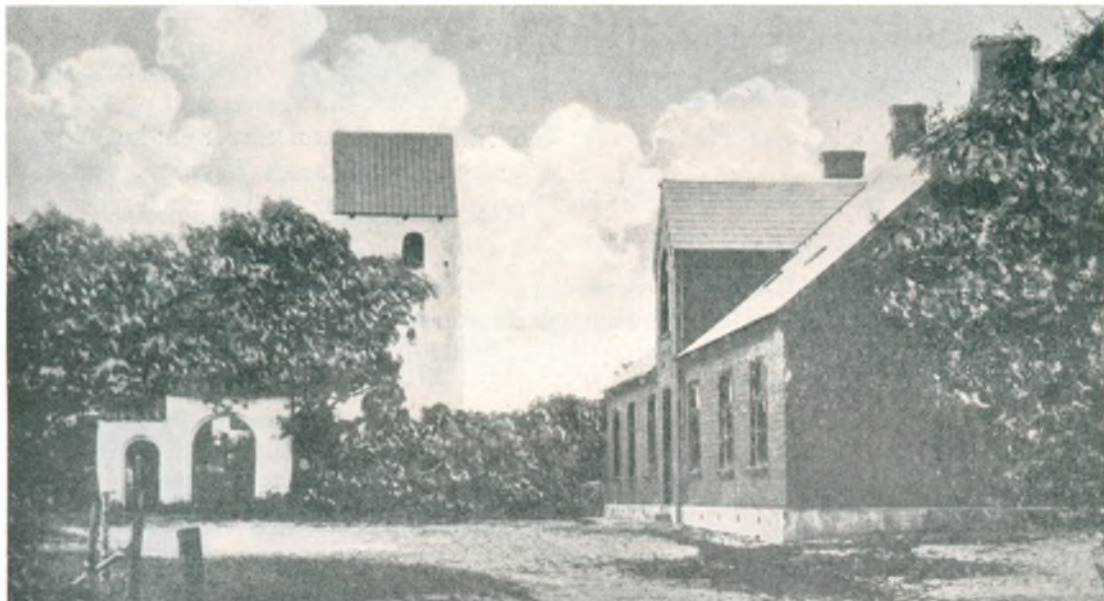
I Nr. Nebel Sogn findes Byerne: Nr. Nebel med Kirke, Skole, Missionshus, Forsamlingshus, Haandværkerforeningens Alderdomshjem, Apotek, Spare- og Laanekassen for Nr. Nebel m. fl. Sogne, Filial af Varde Bank, 2 Hoteller, Teglværk, Andelselektricitetsværk, Andelsgasværk, Jernbanestation og Postkontor, Præstby med Præstegaard og Andelsmejeri, Sædding, Nebel Hundhale, Kolle og Bolkær samt Gaarden Ridderholm.

I Lydum Sogn findes Byerne: Lydum med Kirke, Skole, Forskole, Forsamlingshus, Gæstgivergaard, Mølle med Elektricitetsværk og Andelsmejeri, Nr. Lydum, Sdr. Lydum, Rærup samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Nr. Nebel har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Læge- og Skattekreds, Ø.- og V. Horne Herreders Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 46. Lægd.

Lydum har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Nr. Nebel samt 7. Udskrivningskreds' 47. Lægd.

Nr. Nebel Kirke bestaar af Kor og Skib, et Taarn, der vender mod Vest, og et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Kor og Skib er fra den romanske Tid og bygget af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. Den øverste Trediedel er dog nu af Mursten. Paa Nordsiden kan ses to oprindelige Vinduer. I den senere Middelalder er Koret forlænget mod Øst og blevet overhvalvet med 2 Fag. Skibet har Bjælkeloft. Taarnet med Hvælving og høj Granitsokkel og Vaabenhuset er begge af Mursten og tilføjede. Omkring 1846

Nr. Nebel Kirke.

sænkedes Skibets Tag ca. 2 m. Altertavlen er fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede med udskaarne Figurer fra en sengotisk Fløjtavle og med Malerier fra 1791. Granitfonten er romansk med Hjørneknopper paa Foden. Prædikestolen er fra ca. 1575. Altertavle og Prædikestol restaureredes i 1922. Kirken har udskaarne Stolestader fra 1576 udført af Snekker Meckel Tusen i Tarp, der ogsaa maa have skaaret Prædikestolen. Mellem Skib og Taarnrum er en udskaaet Portal fra ca. 1600.

Lydum Kirke bestaar af Kor og Skib, et Taarn, der vender mod Vest og et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid og bygget af Tuf paa Dobbeltsokkel af Granit med Skraakant. Ved senere Reparationer er anvendt Mursten. Skibet har Bjælkeloft, medens Koret har Hvælving. Taarnet og Vaabenhuset er senere Tilføjelser. Kirken fik nye Vinduer i 1902. Altertavlen er ny med et Maleri af Anker Lund, forestillende „Christus i Gethsemane“. Granitfonten er romansk, og Prædikestolen er i Renæssancestil fra 1588.

Carl Ewald Kiilerich, Pastor, er født den 12. Maj 1891 i Herning som Søn af Overlærer Kiilerich og Hustru. Gift 1917 med Rannveig Olafsdatter. Student fra Viborg 1911, cand. theol. 1917, Kapellan ved Sundby Kirke i København indtil April 1918, Sog-

Nr. Nebel Kirkes Indre.

er der 4 Lærere og ca. 30 Elever. Skolens Bestyrelse bestaar af: Tømrer Jespersen, Formand, Maler Weis og Smedemester Larsen.

Christian Marius Clausen, Førstelærer, er født den 31. Januar 1889 i Æreskøbing som Søn af Kaptajn H. P. Clausen og Hustru. Gift 1914 med Anna Knudsen. Dimitteret fra Skaarup Seminarium 1910, forskellige Vikarpladser og Lærer i Tistrup, derefter Enelærer i Kjelstrup, Førstelærer i Nr. Nebel siden 1919.

A. Chr. Søndergaard, Andenlærer, er født den 15. Februar 1889 som Søn af Gaardejer Anders Søndergaard og Hustru i Thy. Gift 1920 med Agnes Jensen. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1914, derefter en Del Aar som Lærer paa Landerupgaard, Andenlærer ved Nr. Nebel Skole siden 1923. Bibliotekar ved Nr. Nebel Bibliotek siden 1925.

Niels Christian Marinus Pedersen, Førstelærer, er født den 24. Juni 1879 i Sdr. Bork som Søn af Landmand Jens Pedersen og Hustru. Dimitteret fra Ribe Seminarium i 1906, derefter Vinterlærer i Lydum og i ca. 5 Aar Lærer ved Dyreby Skole i Henne, siden 1912 Førstelærer i Lydum. Formand for Lydum Folkebogsamling og Medlem af Værgeraadet.

A. Chr. Søndergaard,
Andenlærer.

Spare- og Laanekassen for Nr. Nebel m. fl. Sogne er oprettet den 1. Januar 1869 paa Initiativ af den kendte Landmand Kr. Vad, Vadgaarden ved Nr. Nebel. Der fandtes paa den Tid en større Brandkasse i Sognet, hvilken fremdeles eksisterer, og det var væsentligt for dens Midler, at Sparekassen blev stiftet. Den første Bestyrelse kom til at bestaa af følgende: Kr. Vad, H. Kristensen, I. I. Jacobsen, Chr. Møller, M. Bruhn, N. Nielsen og Lærer A. Sørensen. Sparekassen fik først Lokaler i Vadgaarden, men den 1. April 1893 flyttede man ind i de nye Lokaler, der var i en Bygning, som var opført paa en Grund tilhørende Kommunen og beliggende bag Forsamlingshuset.

Af Regnskaberne ses det, at Indskudskapitalen i 1875 udgjorde 139,485 Kr., og desuden var der et Reservefond paa 2,972 Kr. I Aaret 1900 var de to Beløb steget til henholdsvis 647,181 Kr. og 42,208 Kr. I 1930 er Indskudskapitalen paa 3,000,995 Kr. og Reservefondet paa 205,869 Kr. 1931 viser en Indskudskapital paa 3,229,662 Kr. og et Reservefond paa 485,121 Kr.

Kr. Vad blev Sparekassens første Kasserer og virkede som saadan til 1892, da han

efterfulgtes af Niels Hansen, „Aldershvile“, der derefter var Kasserer til 1. April 1927. Som Bogholder virkede først Lærer A. Sørensen, der i 1894 efterfulgtes af Lærer Andersen, der var Bogholder til 1927, da han udnævntes til Kasserer, medens Gaardejer Nicolaj Jacobsen traadte til som Bogholder. Efter Lærer Andersens Død i 1930 blev Nicolaj Jacobsen Sparekassens

Spare- og Laanekassen.

sens Direktør, medens hidtilværende Assistent Frk. Helga Hansen udnævntes til Kasserer, og som Assistent ansattes Hr. Ejnar Hansen.

Efter den nye Sparekasselov af 1919 kom der et Tilsynsraad, der varetager Sparekassens Interesser i Stedet for den tidligere Bestyrelse. Handelsministeriet vælger Tilsynsraadets Formand, og som den første Formand valgtes Folketingsmand S. Sørensen, Nr. Nebel. Tilsynsraadets nuværende Medlemmer er: Kommunekasserer H. Madsen Adersen, Tarp, Lunde, Formand, Gaardejer H. P. Thing, Kroghøj, Henne, Rentier Hans Madsen, Løftgaard, Ovtrup, Rentier Hans Møller Hansen, Lydum, Sognefoged Iver Nielsen, Lønne, Amtsraadsmedlem, Sogneraadsformand Br. Brodersen, Lønnehede, Gaardejer Søren Vad, Kvong, og Gaardejer, Direktør N. Jacobsen, Sædding, Nr. Nebel.

I December 1931 flyttede Sparekassen ind i sine nye Lokaler i egen Bygning, der er opført paa Hjørnet af Stationsvejen og Landevejsgaden gennem Byen. Bygningen er opført efter Tegning af Arkitekt Vedsted Hansen i Ølgod.

Bemærkelsesværdigt er det, at Sparekassen trods sin Millionomsætning aldrig har lidt en Øres Tab. Der findes nu ialt 3441 Konti i Sparekassen. Foruden Reservefonden indestaar der paa andre Sikringsfond ialt 32,986 Kr., hvoraf ca. 7000 Kr. indestaar paa et Fond, der benyttes i velgørende Øjemed.

Nicolaj Jacobsen, Direktør, er født den 16. Januar 1876 i Rærup som Søn af Gaardejer I. I. Jabobsen og Hustru. Gift 1912 med Marie Jensen. Er uddannet som Landmand og har Ejendom i Sædding. Har været Direktør for Spare- og Laanekassen for Nr. Nebel m. fl. Sogne siden 1930.

Nr. Nebel-Lydum Kommunes Sygekasse begyndte sin Virksomhed i Aaret 1901 med et Medlemstal paa 75. Kassens første Bestyrelse bestod af følgende: Jørgen Sørensen, Jens P. Pedersen, Chr. Jensen Christensen, Murer Lars Nielsen og Sadelmager Høyberg.

Kassen har nu 825 Medlemmer og en aarlig Omsætning paa ca. 38,000 Kr. Bestyrelsen bestaar af: Sadelmager Høyberg, Formand, Lærer Søndergaard, Hans O. Helt, N. Pedersen, Marius Nielsen, Murer Lund, Bertel Sørensen og Chr. Herman Christensen.

Foreningens Formue udgør 17,000 Kr.

Jeppe Madsen Høyberg, Sadelmager, er født den 11. September 1872 i Favrskov ved Holsted som Søn af Husmand Niels P. Jepsen og Hustru. Gift med Henriette Nielsen. Uddannet som Sadelmager, etablerede Forretning i Nr. Nebel i 1900, Medlem af Sogneraadet i 12 Aar, Kredsformand for Nr. Nebel Afholdskreds i 7 Aar, Formand for Amts-

Nr. Nebel Afholdshotel.

haver er Apoteker E. N. Bjørn.

Edvard Nicolaj Bjørn, Apoteker, er født den 8. December 1873 i Middelfart som Søn af Bødkermester Bjørn og Hustru. Gift 1901 med Karen Nielsen. Uddannet paa Thisted Apotek, cand. pharm. 1897, derefter Kandidat i Herning, overtog i 1923 Nr. Nebel Apotek. Medlem af Nr. Nebel Menighedsraad, Kasserer for kirkelig pharmaceutisk Forening.

Hans Peter Petersen Torbøl, Læge, er født i Torbøl i Ovrtrup Sogn den 6. November 1868 som Søn af Gaardejer H. P. Pedersen og Hustru. Gift 1899 med Laura Frederiksen. Privat forberedt til Studentereksamen, Embedseksamen 1898, praktiseret i Høng og i Nr. Nebel siden 1901, har været Medlem af Ribe Amts Lægeforening, er Forfatter til „Paa almenneskelig Grund“ (1904), „En social Reform“ (1907), „Om Selvstyresagen“ m. m.

Mathias Sønderkov Leding, Stationsforstander, er født den 15. Februar 1892 i Tarm som Søn af Direktør Leding og Hustru. Gift 1920 med Clara Lorenzen. Kom som Elev til Jernbanen i Oksbøl i 1908, blev Assistent i 1911, kst. Stationsforstander i Nr. Nebel 1917, udnævnt til Forstander samme Sted 1920.

Hans Jørgen Böttiger, Postmester, er født den 9. December 1878 i Hansted ved Horsens som Søn af Pastor Böttiger og Hustru. Gift 1906 med Inger Sofie Johanne Blechinberg. Præliminæreksamen fra Aarhus 1895, blev ansat ved Postvæsenet 1. Januar 1896, Medhjælper i Hjørring 1902, 1906 Postekspedient i Frederikshavn, 1912 Postekspedient i Marstal, 1. August 1929 udnævnt til Postmester i Nr. Nebel.

Nr. Nebel Maskinteglværk ejes af et Aktieselskab, hvis Bestyrelse bestaar af følgende: Direktør J. Leding, Gaardejer Peder Poulsen, Nr. Bork, og Gaardejer Jeppe Jacobsen, Nr. Bork. Om Sommeren beskæftiger Virksomheden 24 Mand, og den aarlige Produktion udgør et Par Millioner Sten.

Jens Leding, Direktør, er født den 27. November 1865 som Søn af Landpostbud Jens Jensen og Hustru, Sdr. Felding. Gift 1890 med Birgithe Christensen. Har været beskæftiget ved Teglværket siden 1896 og været dets Direktør siden 1904.

Nr. Nebel Andels-Elektricitetsværk er opført i Aaret 1912 og begyndte sin Virksomhed med ca. 100 Forbrugere. Nu har det 3—400. Det aarlige Elektricitetsforbrug er oppe paa ca. 80,000 kwt. Værkets Bestyrelse bestaar af følgende: Kommunebogholder Weis,

sammenslutningen af Afholdsselskabersiden 1929, Formand for Nr. Nebel-Lydum Kommunes Sygekasse siden 1930.

Nr. Nebel Apotek er bygget i 1873, og dets første Indehaver var Apoteker Born. Derefter fulgte Apotekerne Thornø og Hofgaard, og nu blev Apoteket drevet ved Bestyrere indtil 1910, da Apoteker Sørensen overtog det. Nuværende Inde-

E. N. Bjørn,
Apoteker.

Formand, Urmager J. Pirchert, Stationsforstander Leding, Ulrick Andersen, Sædding, og Niels Pedersen. Værkets Bestyrer er B. Chr. Thastrup.

B. Chr. Thastrup, Bestyrer, er født 1893 som Søn af Gaardejer Marius Thastrup og Hustru fra Øse. Gift 1921 med Poula Madsen, Datter af Skræddermester M. C. Madsen, Nr. Nebel. Uddannet hos Frich A/S, Aarhus, som Elektriker, siden 1919 Bestyrer for Nr. Nebels Andels-Elektricitetsværk, i Bestyrelsen for Borgerforeningen, Formand for I/S Nr. Nebel Idrætspark og for Nr. Nebel Tennisklub, i Bestyrelsen for „Arbejde Adler“.

Nr. Nebel Oliegasværk kom i Drift i 1916. Før den Tid havde Kommunen et Acetylgasværk. Der udvindes aarligt ca. 150,000 kbm. Gas, og der er 62 Forbrugere. Gasværket ejes af et Andels-selskab, hvis Bestyrelse bestaar af følgende: Kommunebogholder Weis, Formand, Manufakturhandler Bundgaard, Skræddermester Madsen og Urmager Pirchert. Værkets Bestyrer er Rebslager J. M. Petersen.

J. M. Petersen, Bestyrer, er født den 8. April 1868 i Varde som Søn af Rebslager Petersen og Hustru. Gift 1897 med Jensine Petra Jensen. Etablerede sig som Rebslager i Nr. Nebel i 1896, Leder af Good-Templar Ordenen i mange Aar, Revisor i Haandværkerforeningen i ca. 25 Aar.

Nr. Nebel Mølle er opført i Aaret 1881 af Niels Chr. Nielsen, der i 1889 solgte Møllen til P. Hübschmann.

Peder Hansen Jørgen Hübschmann, Møller, er Søn af Møller F. H. Hübschmann fra Ydermøllen i Ribe. Gift 1889 med Karen Marie Schmidt. Er uddannet som Møller, i Bestyrelsen for Dansk Møllerforening siden 1903, Medlem af Nr. Nebel-Lydum Sogneraad fra 1912—16, Tillidsmand for Varde Banks Afdeling i Nr. Nebel siden 1917, var med til at stifte den radikale Forening i Nr. Nebel, og var dennes Formand i en Aarrække, har været Snefoged, Brandfoged og Formand for Byggekommissionen.

Blaabjerg Klitplantage omfatter nu 1428 ht. Beplantningen paabegyndtes i 1878, og den første Plantør var Overklitfoged N. Petersen, der efterfulgtes af sin Søn P. Knudsen Petersen. Derefter kom Plantør Brüel og siden 1909 har P. Hegaard Christensen været Plantør. Ved Plantagen beskæftiges 25 Arbejdere om Vinteren og 10 om Sommeren. Der sælges aarligt for ca. 14,000 Kr. Effekter fra Blaabjerg Klitplantage.

Peder Hegaard Christensen, Klitplantør, er født den 25. Februar 1867 som Søn af Møller Chr. Christensen og Hustru fra Skjellerup i Linaa Sogn. Gift 1893 med Kirstine Andersen. Uddannet som Skovfoged ved Hørsholm Skovdistrikt, derefter Assistent i Aal 1889, Opsynsmand ved Nyminde Klitplantage 1890, Klitplantør paa Fanø 1893, Plantør ved Blaabjerg Klitplantage siden 1909.

Nr. Nebel Haandværkerforening er stiftet den 1. September 1889 med Klejnsmed Poul- sen som den første Formand. Blandt de første Medlemmer i Foreningen var bl. a. Skræ- der M. C. Madsen og Urmager Pirchert. Fra 1892 til 1900 var Tømrer Laust Jensen For- mand, og han efterfulgtes af Maler Weis, som var Foreningens Formand i 30 Aar. Den første store Begivenhed i Foreningens Historie var Udstillingen og Tombolaen i 1891, der foregik i den gamle Krosal. Udstillingen varede i 5 Dage og var besøgt af mange Men- nesker. Disse Udstillinger med Tombola er fortsat hvert Aar siden. Samme Aar oprette- des en Sygekasse for Medlemmerne og deres Hustruer, og som Aarene gik, har Fore- ningens Syge- og Hjælpekasse været til stor Støtte og Hjælp for mange Medlemmer. Som

B. Chr. Thastrup,
Bestyrer.

P. Hübschmann,
Møller.

Byens eneste Forening gennem mange Aar har Haandværkerforeningen maattet tage Stilling til mange Spørgsmaal. Vi skal nævne nogle af dem: Byens Mælkeforsyning, Forplejningen af rejsende Svende, Aftenskole og Teknisk Skole saavel for Haandværks- som Handelslærlinge. Forretningsgangen er velordnet og under faste Rammer, saaledes kan nævnes, at undlader et Medlem at møde til Generalforsamlingen uden at have meldt lovligt Forfald koster det 2 Kr. i Bøde. I Foraaret 1927 vedtoges det at bygge en Fri-bolig for gamle Haandværkere. Boligen er nu opført, og der er 4 gode Lejligheder, der med Kælder, Baghus og alt Tilbehør har kostet Foreningen 23,000 Kr. I Foreningen er der nu ca. 90 Medlemmer, og Bestyrelsen bestaar af følgende: Urmager J. Pirchert, Formand, Bødker Bargmann, Bager H. Jacobsen, Murer R. A. Poulsen og Murer E. Jøcumsen.

J. Chr. Pirchert,
Urmager.

Jes Christensen Pirchert, Urmager og Guldsmed, er født den 3. April 1896 som Søn af Urmager F. Pirchert og Hustru. Overtog Faderens Forretning i 1924, Formand for Nr. Nebel Haandværkerforening siden 1931, Medlem af Sundhedskommissionen, af Bestyrelsen for Elektricitetsværket, af Bestyrelsen for Turistforeningen for Varde og Omegn. Formand for Ribe Amts Skytte- og Gymnastikforeningers 4. Hovedkreds.

Nr. Nebel Borgerforening er stiftet den 11. Januar 1916 paa Initiativ af Købmand Bundgaard, Købmand Schmidt, Stationsforstander Hauerslev, Malermester Weis og Uldstrikker Andersen, der alle kom med i den første Bestyrelse, der havde Bundgaard til Formand. Foreningen holder Møde hveranden Tirsdag i Maaneden, og blandt de mange Ting, Borgerforeningen har medvirket ved, kan nævnes: Oprettelsen af en Filial af Varde Bank, Fortovs- og Gadereguleringen, Asfalteringen af Landevejsgaden gennem Byen, Oprettelsen af Bilruten Nr. Nebel—Tistrup, og i de senere Aar har man bl. a. beskæftiget sig med Tanken om Oprettelse af et Vandværk, Sundhedsvedtægt, Kødkontrol og Byggevedtægt er ligeledes blevet gennemført paa Initiativ af Borgerforeningen. „Arbejde adler“ sorterer ogsaa under Foreningen. Foruden disse Ting har Foreningen arrangeret fornøjelige Sammenkomster for Medlemmerne, bl. a. hvert Foraar en Teaterforestilling.

Foreningens Bestyrelse bestaar af følgende: Manufakturhandler J. M. Jessen, Dyrslæge L. Brodersen, Elektricitetsværksbestyrer B. Thastrup, Tømremester Jespersen og Fru K. Westh-Hansen.

J. M. Jessen, Manufakturhandler, er født den 4. Juni 1885 i Esbjerg som Søn af Gaardejer Morten Jessen og Hustru. Gift 1922 med Karoline Schmidt. Købte Forretning i Nr. Nebel i 1922, Formand for Nr. Nebel Borgerforening siden 1929.

Karen Westh-Hansen, Frue, er Enke efter Provisor West-Hansen paa Nr. Nebel

J. M. Jessen,
Manufakturhandler.

K. Westh-Hansen,
Frue.

L. Brodersen,
Dyrslæge.

Apotek. Etablerede sig i 1925 som Modehandlerinde i Nr. Nebel. Medlem af Bestyrelsen for Nr. Nebel Borgerforening siden 1926.

Laust Brodersen, Dyr læge, er født den 6. Januar 1858 som Søn af Dyr læge H. C. Brodersen og Hustru. Gift 1910 med Johanne Birgithe Pedersen. Tog Præliminæreksamen 1903, Dyr lægeeksamen 1909, praktiseret i Nr. Nebel siden 1909. Medlem af Menighedsraadet for Nr. Nebel-Ly dum. Formand for Nævningelisteudvalget, kontr. Dyr læge ved Nr. Nebel-Ly dum Kød kontrol. Har været Formand for Borgerforeningen, er Medlem af Bestyrelsen for Nr. Nebel Bibliotek og for Ribe Amts Dyr lægeforening. Forfatter til et Par videnskabelige Artikler i Tidsskrift for Dyr læger.

Nr. Nebel og Omegns Landboforening er stiftet den 28. December 1896 paa Foranledning af Dyr læge H. C. Brodersen, Nr. Nebel, og Sognefoged Søren Jensen, Sædding. Foreningen stiftedes med det Formaal, at fremme Landbruget med hvad dertil knytter sig indenfor Foreningens Omraade. Den første Bestyrelse kom til at bestaa af: Dyr læge H. C. Brodersen, Formand, Marius Nielsen, Lønne Møllegaard, og Søren Jensen, Sædding. Desuden valgtes der 8 Sognerepræsentanter.

Foreningens første Opgaver bestod i Tilrettelæggelsen af Dyr skuer, men i Aarenes Løb er der kommet mange flere til, saaledes kan nævnes Oprettelsen af en Tyendspareforening, Samarbejdet med Husmandsforeningen, Forevisningshaven, og især i de senere Aar Malkningssagen. Der foretages nu hvert Aar Præmiemalkning, hvori Børn og unge deltager, og som Regel er der over 100 Deltagere, som foretager Malkningen paa 5 Gaarde indenfor Foreningens Omraade.

Landboforeningens Bestyrelse bestaar nu af følgende: Gaardejer Martin Jacobsen, Formand, Chr. O. Christiansen, Lund, E. Gammeltoft, Henne, Marius Lauridsen, Ovtrup, og P. Poulsen, Nr. Bork.

Martin Jacobsen, Gaardejer, er født den 1. Marts 1874 paa sin nuværende Ejendom „Lindegaarden“ i Rærup som Søn af Gaardejer J. J. Jacobsen og Hustru. Overtog Ejendommen i 1904, Medlem af Landboforeningens Bestyrelse siden 1918 og Formand siden 1922, Medlem af Nr. Nebel-Ly dum Sogneraad fra 1921—25 og atter fra 1927. Har været Medlem af Menighedsraadet, Formand for Sydvestjyllands Fællesledelse af Kvægavls- og Kontrolforeninger, Formand for Dommerudvalget for ældre Korthornstyre i 4. Kreds, Formand for Mejeri, Foderstofforening m. m. Medlem af Bestyrelsen for Varde—Nr. Nebel Banen, valgt af Finansministeriet.

N. C. Nielsen, Sognefoged, er født den 24. Januar 1865 i Ly dum som Søn af Skipper Kr. Jessen Nielsen og Hustru. Gift 1893 med Elisabeth Jacobsen. Uddannet som Landmand med Ophold paa Janderup Højskole. Købte Ejendom i Ly dum 1893, Udnævntes til Sognefoged 1904. Har været Medlem af Nr. Nebel-Ly dum Sogneraad og af Menighedsraadet, har været Kirkeværge og Kasserer i Ly dum Mejeri, Kommunerevisor i ca. 20 Aar.

Jens Peder Bundgaard, Manufakturhandler, er født den 28. Oktober 1881 i Gjellerup som Søn af Gaardejer Thomas Bundgaard og Hustru. Gift med Anna Hansen. For-

M. Jacobsen,
Gaardejer.

N. C. Nielsen,
Sognefoged.

J. P. Bundgaard,
Manufakturhandler.

mand for Nr. Nebel Bibliotek siden 1930, har været Medlem af Borgerforeningens Bestyrelse og var Foreningens første Formand, i Bestyrelsen for Elektricitetsværket.

Jens Kruse Jensen, Sognefoged. er født den 25. Februar 1885 som Søn af Gaardejer Søren Jensen og Hustru fra Nr. Nebel. Gift 1926 med Thyra Kruse Pedersen. Ud nævntes til Sognefoged 1930. Har været Medlem af Bestyrelsen for Nr. Nebel Andelsmejeri.

Medlemmer af Nr. Nebel-Ludum Sogneraad (valgt 1929) er: Martin Jacobsen, Rærup, Formand, N. J. Weis, Nr. Nebel, Laurids Jensen, Sædding, Baneformand H. Lauridsen, Nr. Nebel, Gaardejer Laurids Pasgaard, Rærup, Boghandler Viggo Nielsen, Nr. Nebel, og Gaardejer Chr. Madsen, Kolle.

HENNE-LØNNE KOMMUNE bestaar af Henne og Lønne Sogne. Henne Sogn omgives af Lønne, Nr. Nebel, Ovtrup, Janderup og Aal Sogne, Vesterhavet og Ringkøbing Amt. Lønne Sogn omgives af Henne og Nr. Nebel Sogne, Ringkøbing Amt og Holmslands Klit.

I Henne Sogn findes Byerne: Henne med Redningsstation, Kirkeby med Kirke, Præstegaard, Skole og Kro, Henne Stationsby med Forsamlingshus, Mølle, Kro og Jernbanestation, Hovstrup med Blaabjerg Plantørbolig og Savmølle, Klinting med Skole, Stavsø med Forsamlingshus, Brugsforening og Andelsmejeri, Hennebjerg Kløvgaard, Over og Neder Fide og Dyreby med Skole samt Samlinger af Gaarde og Huse.

I Lønne Sogn findes Lønne Kirke og Skole samt Byerne: Lønnehede, Lønnestak med Lønne Møllegaard, Lønne med Brugsforening med Mølleri, Kragelund, Lønneklint, Nymindegab med Børnehjem, Kro, Rednings- og Toldassistentstation, Hejbøl, Vesterlund med Skole og Kro og Nyminde Plantørbolig.

Henne har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Læge- og Skattekreds, Ø. og V. Horne Herreders Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 52. Lægd.

Lønne Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Henne Sogn samt 7. Udskrivningskreds' 51. Lægd.

Henne Kirke er indviet til Sct. Nicolaus og bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er fra den romanske Tid og væsentlig bygget af Granitkvadre. Koret er usædvanlig langt og er vistnok udvidet i senromansk Tid. I Østgavlen er en Gruppe af 3 senromanske Vinduer. Romanske Vinduer ses tilmurede paa Kirkens Nordside. I den senere Middelalder er der indbygget 2 Hvælvingsfag i Koret og et i den østlige Del af Skibet, medens den vestlige Del har beholdt Bjælkeloft. Ved samme Tid tilbyggedes Taarnet, der har hvælvet Underrum og Rundbue ind til Skibet, og vistnok ogsaa Vaabehuset, der er af Kamp og Munkesten. Altertavlen er et gotisk Alterskab fra ca. 1500, der i ca. 1600 blev indføjet i en Renæssancetavle. I Midtfeltet ses Gud Fader og Søn, Maria med Barnet og Sct. Nicolaus. I Fløjene Apostlene. Tavlen er stafferet i 1725 af „Hans Paulsen Skildrer“ i Ribe. Granitfonten er romansk. Prædikestolen er skænket i 1573 af Hartvig Staverskov til Hennegaard.

Chr. Sandager,
Sognepræst.

Lønne Kirke er opført i 1904 efter Tegning af Arkitekt Magdahl-Nielsen. Den kostede 19,000 Kr., hvoraf Staten ydede de 8,000 Kr. Den gamle Kirke laa ca. 600 m længere mod Syd, og den blev nedrevet. Det var en romansk Bygning, der fortrinsvis var opført

af Havsten og Rullesten, dog enkelte Steder blandet med Tuf. Koret blev nedrevet ca. 1749 og i Stedet for opførtes der et Vaabenhus ved Skibets Sydside. Den nye Kirke er en Korskirke med halvcirkelformet Apsis samt Vesttaarn med Sadeltag. Den profilerede Granit-sokkel hidrører fra den gamle Kirke, ligesom den Tuf, der er anvendt til Mønstermuring i Gavlene, til Gesims paa Apsis og til Vestdøren. Murene er hvidtede, og Taget er af Tegl. Kirkens Indre er overhvælvet. Alterskabet er gotisk og stammer fra Slutningen af den 15. Aarhundrede. Det har udskaarne Relieffer, forestillende: Kongernes Tilbedelse, Maria Magdalene og en anden Helgeninde. Skabet var tidligere indføjet i en stor Tavle fra ca. 1600, hvis Snitværk nu er anvendt i Alterbordets Panel. Granitfonten er romansk og Prædikestolen er fra 1582. Disse Inventarstykker stammer fra den ældre Kirke.

Christen Albert Sandager, Pastor, er født den 24. Marts 1900 i Esbøl Skole som Søn af Lærer Albert Sandager og Hustru. Gift 1929 med Anna Metha Elmerdahl. Student fra Svendborg 1921, cand. theol. 1928, Sognepræst for Henne-Lønne siden 1928, Formand for Menighedsraadet.

Mariafigur i Henne Kirke.

Hennegaard, der ligger ensomt ved Nordvesthjørnet af Filsø, tilhørte i Middelalderen Ribe Bispestol og nævnes allerede 1145 under Biskop Elias, der maaske har opført Borgen her. Den udgjorde med sit Gods et eget Birk. Ved Reformationen kom Gaarden til Kronen, som i 1544 solgte den. Den var nu gennem Aarene i mange forskellige Besidderes Eje, indtil den i 1803 stilledes til Auktion og deltes i 56 Parceller. Hovedparcellen med Forstrandsret og Henne Kirke købtes da for 12,450 Rdl. af Tøger de Teilman til Endrupholm. Efter hans Død købtes den i 1829 af Statskassen, som straks afhændede Gaarden. Denne brændte i 1831, men dens Bygning var ikke meget gammel. Den gamle Gaard har været omgivet af Volde og vistnok dobbelte Grave. Under Hovedbygningen findes gamle Kældere med svære Mure, der vistnok hidrører fra den ældre Gaard.

Nymindegab Feriehjem er oprettet af en Forening, hvis Navn er „Foreningen Feriehjemmet“ og som blev stiftet den 4. Maj 1927. Man lejede et Stykke Jord af Nymindegab Klitplantage og lod her opføre et Hus med Plads til 20 Børn. De første Børn rykkede ind i Sommeren 1928, og siden da besøges Feriehjemmet hver Sommer af et Hold Børn fra Flensborg, 2 Hold fra Horsens Kommuneskole og et Hold fra Københavns Kommuneskoler, Foreningens Bestyrelse bestaar af: Lærer J. J. Johannesen, Formand, Fru Plantør Drewsen, Chr. Jespersen, Mads Madsen og Fru Else Høj. Foreningen har ca. 30 Medlemmer, og dels ved deres Kontingent, dels ved Gaver, Afholdelse af Basarer m. m. holdes Feriehjemmet i Gang. Formanden fører det daglige Tilsyn med Hjemmet, hvortil der er knyttet en Økonoma, og desuden er de forskellige Hold Børn ledsaget af en Fører.

Lønne Kirke.

Johannes Jensen Johannesen, Lærer, er født den 25. November 1890 i Brejning ved Ringkøbing som Søn af Gdr. Niels Chr. Holm Johannesen og Hustru. Gift 1917 med Øllegaard Andersen. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1914, Lærer ved Assens Realskole og Vamdrup Realskole, Førstelærer ved Lønneklint Skole siden 1920. Formand for Nymindegab Feriehjem siden 1930, Formand for Menighedsraadet og for Kommunens Børnebibliotek.

Nymindegab Klitplantage omfatter ca. 1100 ht.

Bepiantrningen paabegyndtes i 1890 og havde til Hovedformaal, som ved de øvrige Plantager paa Vestkysten, at dæmme op for det flygende Klitsand. Nu er Plantagen begyndt at yde en Del, men ellers afholdes alle Udgifterne ved Plantagens Drift af Staten.

Peder Drewsen, Klitplantør, er født den 8. Februar 1870 som Søn af Klitplantør Drewsen og Hustru i Husby. Gift med Inger Margrethe Hansen. Kom i 1897 til Lønne som Opsynsmand ved Plantagen og udnævntes senere til Klitplantør.

Henne Mølle er bygget i 1905 af et Aktieselskab, hvis Formand var C. Madsen. Møllen blev drevet ved Bestyrer, indtil den i 1913 solgtes til Brugsforeningen, hvis Formand paa det Tidspunkt var Chr. Nielsen, og hvori de fleste Aktionærer i Møllen var Medlemmer. Siden 1927 har Møller Elfred Martin Julius Vilhelmsen været Bestyrer.

Stausø Mølle er bygget i 1869—70 af Sognets Landmænd, der dannede et Aktieselskab med en fuldt indbetalt Aktiekapital paa 8,000 Rdl. Aaret i Forvejen havde Henne Vandmølle indstillet sin Virksomhed, og der var betydelig Trang for en Mølle. Der blev ansat en Bestyrer ved Møllen, som dog nogle Aar senere solgtes til Møller Angel Petersen, der drev Mølleriet indtil han i 1912 solgte den til Uddeler Christensen, der siden har ejet den. Stausø Mølle er velholdt og hører til Egnens smukkeste Møller. Siden 1921 har der som Hjælpekraft været anvendt Elektricitet.

Henne Sogns Sygekasse er oprettet den 15. Maj 1907 med ca. 150 Medlemmer. Nu er der over 600 Medlemmer, og Sygekassen har en Formue paa ca. 10,000 Kr. Sygekassens Bestyrelse bestaar af følgende: Sognefoged J. Jensen, Formand, Ole Hansen, Lars Pedersen, Hans Espersen, Johs. Clausen, Aug. Andersen og Søren Th. Sørensen.

Lønne Sogns Sygekasse er stiftet den 17. November 1905 og statsanerkendt den 1. Januar 1906. Foreningen begyndte sin Virksomhed med 133 Medlemmer og har nu 287. Kassen har en Formue paa ca. 9,000 Kr. Sygekassens Bestyrelse bestaar af følgende: Jens Jensen Høy, Formand, Jacob Høy, Chr. Nielsen, Kr. J. Høy, Niels Nielsen, Jens M. Sørensen og Agner Mortensen.

Alfred Peder Christensen, Uddeler, er født den 13. August 1884 i Stenvad ved Vraa som Søn af Møller Joh. Christensen og Hustru. Gift 1906 med Maren Jensen. Be-

styrer for Stausø Brugsforening siden 1906. Ejer af Stausø Mølle siden 1912, har i adskillige Aar været Kasserer for den stedlige Transformatorforening.

Jens Jensen, Sognefoged, er født 10. Februar 1868 i Henne Sogn som Søn af Søren Jensen og Hustru, Henneberg. Har drevet Skræderforretning siden 1888, udnævntes til Sognefoged 1927, Bestyrelsesmedlem i Henne Sogns Sygekasse siden 1912, Formand for samme siden 1918.

Jens Jensen Høy, Formand, er født den 17. November 1879 som Søn af Niels J. Høy og Hustru i Lønne. Gift 1907 med Karen Nielsen. Kom i Redningsvæsenets Tjeneste 1900 og blev Formand for Baaden i 1923, Formand for Lønne Sogns Sygekasse siden 1907.

J. Jensen,
Sognefoged.

Henne Brugsforening er oprettet i 1903, og dens første Bestyrelse kom til at bestaa af: Søren Thomsen Sørensen, der var Foreningens Formand i 25 Aar, J. Chr. Hansen, Anders Kjeldsen, J. Chr. Jessen og Mads Jepsen Sørensen. Som Bestyrer antoges Poul Christensen, der siden har været Foreningen en dygtig Uddeler. Første Aars Omsætning var 62,000 Kr. og sidste Aars 190,000 Kr. Brugsforeningens nuværende Bestyrelse bestaar af følgende: Niels Hansen Nielsen, Formand, Chr. Legaard, Alfred Martinsen, Leopold Poulsen og Jens Jepsen.

Poul Christensen, Uddeler, er født den 14. Maj 1876 i Kølsen ved Viborg som Søn af Gaardejer Johannes Christensen og Hustru. Gift 1903 med Kathrine Carlsen. Er uddannet i Løvel Brugsforening ved Viborg, kom som Bestyrer til Henne Brugsforening i 1903, har været Medlem af Menighedsraadet og siddet i Bestyrelsen for Venstreforeningen og for Foredragsforeningen.

Henne borgelige, selskabelige Forening er stiftet den 20. Januar 1921 ved et Møde, hvor Love vedtoges, og den første Bestyrelse valgtes. Denne kom til at bestaa af: Tømmermester Søren Kjær, Formand, C. Madsen, Th. Clemmensen, Niels Jepsen, Riber og Mads Jensen. I Begyndelsen virkede Foreningen udelukkende selskabeligt, men i de senere Aar er der taget mange Opgaver op og gennemført til Gavn for Byen og dens Borgere. Bl. a. kan nævnes Spørgsmaalet om Ojtagelse af Vejen mellem Henne og Ovtrup som Kommunevej, det lille Anlæg foran Jernbanestationen, og i de senere Aar er det særlig den stadig stigende Turisttrafik til Henne Strand, man har arbejdet med. Der er sat Rutebilforbindelse i Gang til Stranden, og Vejen derud er istandsat paa Borgerforeningens Initiativ. Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af følgende: Tømmermester Søren Kjær, Formand, Chr. Jacobsen, Jeppe Jepsen, Andreas Iversen og Hans Haar.

Søren Jepsen Kjær, Tømmermester, er født den 1. September 1871 i Henne som Søn af Bygmester Jeppe Sørensen Kjær og Hustru. Gift 1898 med Anna Kathrine Riber. Fik Forretning i Henne i 1898 og har senere føjet en betydelig Tømmerhandel dertil. Medlem af Sogneraadet fra 1906—13, Medlem af Menighedsraadet siden 1930, i Hjælpekassens Bestyrelse siden 1913, i Bestyrelsen for Ribe Amts Mesterforening siden dens Oprettelse og Formand for Lokalforeningen, Bygningskonsulent ved Klitvæsenet.

J. A. Brink,
Stationsmester.

Ingeborg Elmerdahl, Distriktsjordemoder, er født i Dyreby i Henne Sogn som Datter af Landmand Jens Sillasen og Hustru. Gift 1915 med Mejeribestyrer R. P. Elmerdahl. Uddannet som Jordemoder i København fra 1909—10, Distriktsjordemoder i Henne siden 1910.

Jens Andersen Brink, Stationsmester, er født den 14. Marts 1872 i Strib som Søn af Dræningsmester Poul Andersen Brink og Hustru. Gift 1898 med Mine Sloth. Kom til Lollandsbanen som Ba-

nearbejder i 1898, blev Baneformand ved Varde—Nr. Nebel Banen 1906, Stationsmester i Henne siden 1920. Medlem af Menighedsraadet i 8 Aar, Formand for Indre Mission i Sognet.

Broder Mathiasen Brodersen, Sogneraadsformand, er født den 17. Marts 1869 i Lønne som Søn af Gaardejer Anders Brodersen og Hustru. Gift 1893 med Kirstine Marie Larsen. Medlem af Lønne-Henne Sogneraad fra 1905—09, paany fra 1913, Sogneraadsformand fra 1905—09 og siden 1917, Medlem af Ribe Amtsråd siden 1922 og Medlem af Bestyrelsen for Amtssygehuset i Varde.

Iver Chr. Nielsen, Sognefoged, er født den 4. April 1879 i Sdr. Bork som Søn af Gaardejer Niels Larsen Nielsen og Hustru. Gift 1898 med Kirstine Nielsen. Købte Ejendom i Lønne i 1900, udvævntes til Sognefoged i 1928, har været Kirkeværge i en Del Aar, er Tillidsmand for Husmandsbrandkassen og i Bestyrelsen for Brugsforeningen, i Tilsynsrådet for Nr. Nebel Spare- og Laanekasse.

Medlemmer af Henne-Lønne Sogneraad (Valgt 1929) er: Gaardejer Broder Brodersen, Lønne, Formand, Murermester Andreas Kjær, Henne Stationsby, Gaardejer Carl Jensen, Fidde, Gaardejer Laurids Rotbøl, Stavsvø, Gaardejer Peder Thomsen Thing, Henneberg, Husmand Anders P. Pedersen, Houstrup, og Husmand Mads A. Madsen, Vesterlund.

AAL SOGN omgives af Henne, Janderup og Billum Sogne, Ho Bugt, Oksby Sogn samt Vesterhavet. I Sognet findes Byerne: Aal med Kirke, Præstegaard, Missionshus og Forsamlingshus, Oksbøl med Skole, Friskole, Billum m. fl. Sognes Spare- og Laanekasse, Brugsforening, Afholdskro, Hotel, Mølle, Andelsmejeri, Andelselektricitetsværk, Vandværk, Plantørbolig og Jernbanestation, Borre, Skødstrup med Vandmølle, Vrøgum med Skole, Brugsforening, Afholdshotel, Andelsmejeri, Plantørbolig, Andelselektricitetsværk og Jernbanestation, Kærgaarde med Plantørbolig og Fyr, Børsmose med Fialkirke og Skole, Grærup med Mejeri samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Aal Sogn har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Læge- og Skattekreds, Ø.- og V. Horne Herreders Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' Lægd 48 og 49.

Aal Kirke er Egnens anseligste Landsbykirke. Skønt Taarnet ikke rager saa højt op, imponerer den dog ved sin ualmindelige Længde. Den er en af de ca. 30 Kirker, der

Aal Kirke.

opførtes af rhinske Tufsten paa disse Egne kort efter Ribe Domkirke, altsaa en Gang i det 11. Aarhundrede.

Navnet „Aal“, som man har sat i Forbindelse med det gotiske Ord „achla“ Helligdom, kunde for saa vidt synes at tyde paa, at der længe før Kristendommens Indførelse har ligget en Helligdom her. Saalænge der har været Tingsted i det nærliggende „Borre“, har Kirken rime-

ligvis ogsaa været Herredskirke. Den oprindelige Kirke, der var opført i Kampesten for nede og for Restens Vedkommende i Tuf, var ikke saa stor som den nuværende. Bygningsmaaden og især Malerierne angiver tydeligt, hvor stor den har været. Taarnet og den vestlige Del samt de to østlige Hvælvinger i Koret er antagelig tilbygget i det 14.

Snitværk fra Middelalderlig Altertavle.

Aarhundrede. Ligeledes det gamle Vaabenhus, der nu anvendes som Lighus, og Sakristiet. Mod Vest har der altsaa været en Gavlf, som muligvis har været udsmykket med Stenhuggerarbejder i Tuffen i Lighed med Friserne paa Murene, og i Øst antagelig en Korrunding (Absis), hvoraf Rester (Sokkelsten og en Vinduesoverligger med Udsmykning) findes indmuret i Korets Sydmur. Her findes ogsaa i en af Kvadrene 5 Runer, der nu er vendt paa Hovedet. Kirkens Indre er dog det interessanteste. Foran den vestlige Portal ligger en gammel Ligsten over en af Juel'erne, der i gammel Tid sad paa Hesselmed. Graven har dog været inde i Kirken. Andre Grave er mindet ved en Ligsten, der nu staar i det gamle Vaabenhus, ved Resterne af nogle Stolestader og ved nogle malede Vaabenskjolde ved Korhævlingen. Paa Loftet gemmes Gravrammerne fra den første Præst efter Reformationen. Det nye Vaabenhus i Taarnrummet var tidligere Gravkapel. Da var Indgangene gennem de nu tilmurede Porte. Kvindeporten i Nord, Mandsporten i Syd. Ved Kirkens Vestende er paa det nye Orgelpulpitur og paa Væggene anbragt en Række udskaarne Billeder, som stammer fra en middelalderlig Altertavle. Det middelalderlige Rameværk er forlængst forsvundet, og noget nyere blev kasseret ved Restaureringen i 1887 og var næppe værdifuldt. Begyndende paa Sydsiden ser man: Maria og Apostlene og den unge Marias Tempelgang, Mariæ Bebudelse, Mariæ Trolovelse, Jesu Fremstilling i Templet, de hellige tre Konger, Barnemordet i Bethlehem, Flugten til Ægypten, Jesus som tolvaaarig, Jesu Daab, Jesu Omskærelse, Jesu Fødsel, Simeon, Anna, Marie og Apostlene efter Himmelfarten. Prædikestolen er fra Kong Christian IV's Tid og er et godt Arbejde. Kalkmalerierne i Kirken, der stammer fra Begyndelsen af det 13. Aarhundrede, er ved deres Ælde og Rigdom enestaaende i Norden. Andre Kirkes Malerier er enten senere og mindre værdifulde eller af mindre Omfang. De fleste af dem fremstiller den hellige Nicolaus, Biskop af Myra's Legende. Talrige Kirker er indviet til ham, især de, der besøges af søfarende, hvad i Middelalderen ogsaa har været Tilfældet her. Medens Skibet har Træloft har Koret Hvælvinger i den saakaldte Overgangsstil (runde Buer og spidse Hvælvinger). De tre Vinduer i Korgavlen er ogsaa gotiske og spidsbuede. Paa hver Side af Korbuen har været et Alter for den hellige Jomfru og vel mod Syd et Sct. Nicolaus Alter. Døbefonten er meget simpel. Det gamle Granitalter fra Middelalderen staar nu i sin gamle værdige Stil. Lysekronerne er nye og en Gave fra de senere Aar, Alterstagerne er vistnok fra Middelalderen, medens Alterkarrene er fra den nyere Tid.

Svend Olaf Ernst Jacobsen, Sognepræst, er født den 11. April 1896 i Frederikshavn som Søn af Distriktslæge Niels Jacobsen og Hustru Marie, født Pedersen. Gift

1929 med Elisabeth Gamrath-Hansen. Cand. theol. 1922, Kaldskapellan i Korsør den 1. Maj 1923, Sognepræst i Aal siden 1. April 1928, Formand for Menighedsraadet.

Vrøgum Skole oprettedes omkring 1850 som Vinterskole, hvorved der i 1860 ansattes en Enelærer. I 1893 byggedes den nuværende gamle Skolebygning, der var 2-Klassedelt. Børneantallet var i 1860 omtrent 60. I 1901 ansattes en Lærerinde og der oprettedes 3 Klasser. I 1920 var Børnetallet steget til 120 og der maatte udvides med Nybygning i dette Aar, og samtidig indrettedes der 4 Klasser. I samme Aar ansattes der en Andenlærer.

P. Paaske, Førstelærer, er født 1881 i Hjern som Søn af Boelsmand Paaske. Gift 1912 med Margrethe Jensen. Dimitteret fra Nr. Nissum Seminarium i 1904, Førstelærer i Aal, Medlem af Sogneraadet siden 1925, Formand for Værgeraadet i 10 Aar.

Elias Hansen, Andenlærer, er født den 30. November 1901. Gift med Kathrine Toft. Dimitteret fra Ranum Seminarium, Andenlærer ved Aal Skole.

Frk. Küdal, Lærerinde, er født den 9. August 1889. Dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium i 1911. Lærerinde ved Aal Skole.

Niels Peder Nielsen Jungersen, Førstelærer, er født den 31. Maj 1901 i Vester Hassing som Søn af Husmand Johannes Jungersen og Hustru Poulina. Gift med Kamilla Larsen. Dimitteret fra Tønder Seminarium 1924, Lærer ved Vrigsted Efterskole i Vinteren 1924—25, Vikar i Oksbøl fra 1. April—1. Juli 1925, Andenlærer i Vrøgum fra 1. Novbr. 1925 til 1. Juli 1928, siden da Førstelærer i Vrøgum. Har Aarskursus fra Lærerhøjskolen i København fra 1930—31, Formand for Vrøgum Husflidsforening siden 1928.

E. Elmer,
Lærerinde.

Kristian Pedersen, Andenlærer, er født den 6. Novbr. 1908 i Ovtrup som Søn af Karetmager J. M. Pedersen og Hustru Mette Marie. Gift med Anne Marie Frandsen. Dimitteret fra Nr. Nissum Seminarium i 1929, var derefter Vikar i Tolstrup ved Løgstør og ansattes den 1. Januar 1931 som Andenlærer ved Vrøgum Skole.

Edel Elmer, Lærerinde, er født den 23. Februar 1876 i Ølgod som Datter af afd. Husmand Albinus Egebjerg og Hustru Christine, født Jensen. Uddannet paa Hoven Kvindehøjskole fra 1894—95, Lærerinde ved Vrøgum Skole siden 1901.

Oksbøl og Omegns offentlige Slagtehus og Eksportslagteri begyndte Driften den 15. September 1930. Resultatet for Slagteriet har i den forløbne Tid vist sig fuldt tilfredsstillende. Slagteriet er et A/S, der er oprettet ved Tegning af 370 Aktier à 50 Kr. Disse er tegnede blandt Beboerne i Aal, Janderup, Billum og Ho-Oksby Kommuner. Bestyrelsen bestaar af 11 Mand, der har valgt et Forretningsudvalg, der bestaar af Gaardejer P. L. Damgaard, Formand, Gaardejer Anton Lauridsen, Skødstrup, og Gaardejer Jørgen Burgaard, Billum.

Peder Lundsgaard Damgaard, Gaardejer, er født den 23. April 1867 i Lergrav ved Aulum som Søn af Proprietær Jens Peter Damgaard og Hustru Anna Margrethe, født Bang. Formand for Aal Sogn for „Den almindelige Brandkasse“ og for Kreaturforsikringen for Aal og Billum m. fl. Sogne. Formand for Oksbøl Vandværk fra 1927—31, Medlem af Elektricitetsværkets Bestyrelse fra 1924—30.

Andelselektricitetsværket er stiftet i 1906, og Lyset tændtes første Gang den 1. September. Der begyndtes med 44 Andelshavere. Den første Drivkraft var en Vindmølle og en 10—12 HK Petroleumsmotor, men efter kort Tids Forløb installeredes en 25 HK Suggasmotor, som Værket drives ved den Dag i Dag med en 22 HK Raaoliermotor som Reserve. Den første Bestyrer var Bagermester Hans Chr. Lyhne. Den nuværende Bestyrer er F. Mortensen, der har været ansat siden 1919. Værkets Formand er Købmand B. Bertelsen.

Bertel Bertelsen, Købmand, er født den 7. Oktober 1879 i Ansager. Kasserer i Aal-Janderup-Billum Telefonselskab, Formand for Andelselektricitetsværket.

Vrøgum Brugsforening begyndte sin Virksomhed den 1. Juli 1900 med nuværende Grosserer Jersø i Esbjerg som Uddeler og Plantør Madsen fra Vrøgum som Formand. Medlemsantallet var ved Starten 15, men er nu paa 135. Omsætningen var det første Aar ca. 30,000 Kr. og er nu naaet op paa ca. 132,000 Kr. Foreningen har en særlig Andelskonto som fremkommer ved, at hvert Medlem, efter en Omsætning paa 500 Kr. i Butiksvarer, faar tildelt en Andel, som betales med 10 Kr. af Medlemmets tilkommende Overskud. Andelskontoen udgør ca. 32,000 Kr. Reservefonden 16,000 Kr. Foreningens Bygning har store og velindrettede Lokaler.

Foreningens Formand er Overklitfoged M. P. Madsen og dens Uddeler er C. Christensen.

Mads Peder Madsen, Overklitfoged, er født den 3. Juli 1866 i Guldager som Søn af Gaardejer Mads Madsen Søgaard og Hustru Gertrud. Gift med Luise Windfeld. Uddannelse paa Skovbrugsskolen i Silkeborg 1888, Assistent hos Klitinspektør Bang, Oksbøl, fra 1893—95, Plantør i Vrøgum fra 1895, Overklitfoged ved Ribe Amt siden 1924. Var Sogneraadformand fra 1917—29, Formand for Vrøgum Brugsforening siden dens Oprettelse, Næstformand i Aal Menighedsraad fra 1910—30, Formand for Vrøgum Elektricitetsværk fra 1910—30, Bestyrelsesmedlem, senere Formand for Vrøgum Plantørforening siden 1911. Har udført et stort Arbejde for Aal Kirke, som Kirkeværge gennem 20 Aar satte sig for et Par Aar siden i Spidsen for en Indsamling til Kirkens Restaurering og fremskaffede derved 10,000 Kr.

M. P. Madsen,
Overklitfoged.

Christen Christensen, Uddeler, er født den 20. April 1889 som Søn af Gaardejer P. Christensen og Hustru Benjamine, født Jensen. Gift med Asta Louise Nissen Jøker. Udlært ved Nees Brugsforening fra 1896—1900, Uddeler ved Vrøgum Brugsforening siden 1905, var i en Aarrække Kredsformand i 1. Kreds af Uddelerforeningen.

Vrøgum Klitplantages Areal er købt i Aarene 1889—99. Plantagens Størrelse er ialt 872 ha, hvoraf de 818 ha er tilplantet. Arealet er hovedsagelig dækket af Klitter, men Sandlaget er ofte ikke tykkere end at Træerne med deres Rødder kan naa den oprindelige lerede Overgrund. Væksten er derfor oftest god, og Plantagen vil med Tiden komme til at bære god Granskov. Allerede nu findes et Par mindre Bevoksninger af 16—18 m høj Gran, hvoraf der kan leveres baade Bjælker og Spær til Bygningsbrug.

Aal Klitplantage er købt i Aarene 1886—88 og er ialt paa 865 ha, hvoraf 786 ha er tilplantet. Arealet er for største Delen dækket med Klitter, men Træerne kan mange Steder naa den gamle, ofte lerede Undergrund med Rødderne, saa Vækstbetingelserne er gode, og Plantagen i Fremtiden over store Strækninger vil kunne bære god Granskov.

Niels Raun Pedersen, Klitplantør, er født den 4. September 1867 i Frorup Plantørbolig som Søn af Overklitfoged Niels Pedersen og Hustru Maren Kathrine, født Raunsdatter. Gift 1892 med Marie Hansen. Elev ved Buderupholm Statsskovdistrikt i 1885, Assistent ved Blaabjerg Plantage 1887, ved Aal Plantage 1891, Plantør ved Oksby Plantage 1892, ved Aal Plantage 1926, Sogneraadformand i Ho-Oksby fra 1917—25.

Aal Sogns Sygekasse er stiftet den 2. December 1904 og statsanerkendt i 1905. Omkring 1909 var Medlemstallet 411, medens det pr. 31. December 1930 var paa 953. Kassens Formue var pr. sidstnævnte Dato 8,172 Kr. Sygekassens første Bestyrelse bestod af følgende: Husmand N. H. Jensen, Formand, Gaardejer H. L. Kjærgaard, Bagermester H. C. Lyhne, Gaardejer Jens Jensen, Gaardejer H. J. Bloch, Gaardejer J. C. Jessen og Gaard-

S. K. Madsen,
Formand.

ejer N. J. Nielsen. Gennem Aarene har Kassen haft følgende Formænd: Husmand N. H. Jensen, Snedker Kristian Hansen, Tømmerhandler K. Lastejn og siden 1927 Skrædermester S. Madsen.

Sygekassens øvrige nuværende Bestyrelse bestaar af: Gaardejer C. Lauridsen, Gaardejer A. Bojesen Andersen, Gaardejer C. H. Harborg, Gdr. S. Simonsen, Mejeribestyrer A. Jensen og Gdr. J. Høy.

Søren Kristian Madsen, Skrædermester, er født den 14. August 1862 i Børsmose i Aal Sogn som Søn af Gaardejer Mads Sørensen og Hustru Karen, født Olsen. Har været Medlem af Sogneraadet fra 1923—29 og af Menighedsraadet i 4 Aar, af Skolekommissionen og Formand for Elektricitetsværket, Folkeregisterfører siden 1928, Formand og Kasserer for Aal Sogns Sygekasse siden 1927.

Oksbøl Haandværkerforening er stiftet den 1. August 1896 med Smed Ludvig Markussen, Oksbøl, som Formand. Den første Bestyrelse bestod iøvrigt af følgende: Uldstrikker S. Silløsen, Farver H. O. Lunding, Skrædermester H. B. Johansen og Bagermester H. C. Lyhne. Foreningen afholdt sin første Udstilling i Fastelavn 1897. Disse Udstillinger har derefter været en aarlig tilbagevendende Begivenhed. Foreningen har købt en Plantage af Staten, hvorpaa der er indrettet et smukt Anlæg. Der arbejdes for Tiden paa at faa oprettet et Alderdomshjem, og Byggegrunden dertil er allerede erhvervet. Foreningens Medlemmer er samtidig Medlemmer af Begravelseskassen. Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af følgende: Skomagermester P. B. Jensen, Formand, Bagermester M. Jensen, Snedkermester P. Madsen, Smedemester C. Markussen og Kærtmager H. J. Sørensen.

Peder Bertram Jensen, Skomagermester, er født den 16. Marts 1873 i Barre, Aal Sogn, som Søn af Gaardejer Hans Jensen og Hustru Maren, født Pedersen. Gift 1904 med Kirstine Nielsen. Medlem af Sogneraadet fra 1909—17 og fra 1921—25, Medlem af Menighedsraadet i to Perioder og af Værgeraadet i en Periode. Skomagermester i Oksbøl siden 1896.

P. B. Jensen,
Skomagermester.

Teknisk Skole i Oksbøl henhører under Haandværkerforeningen og oprettes ved Tilskud fra Stat, Kommune, Oksbøl og Omegns Sparekasse og Haandværkerforeningen. Skolen begyndte den 6. Marts 1907 med to Afteners Undervisning om Ugen. I 1908 forandredes Undervisningstiden til 3 Aftener ugentlig. Elevantallet ligger mellem 13—20 Elever pr. Vinter. Malermester Ole Sørensen har været Skolens Forstander siden Oprettelsen. Dens Formand er Tømrmester N. Chr. Nielsen.

Niels Chr. Nielsen, Tømrmester, er født den 12. Februar 1865 i Sæby som Søn af Arbejdsmand Lars Nielsen og Hustru Marie Kirstine, født Olsdatter. Tømrmester i Børsmose fra 1900—15, i Oksbøl siden 1915. Formand for Teknisk Skole siden 1918.

Oksbøl Borgerforening er stiftet den 8. November 1906. Dens første Bestyrelse bestod af følgende: Købmand S. Sillesen, Formand, Stationsforstander Hauerslev, Malermester O. Sørensen, Bagermester H. Lyhne og Skrædermester H. B. Johansen. Borgerforeningen har gennem de 25 Aar taget mange Opgaver op og faaet mange Ting gennemført til Gavn for Oksbøl By. Den har saaledes været medvirkende til at faa gennemført, at der nu afholdes Marked i Oksbøl 2 Gange aarlig. En af de største Opgaver, der er løst, er Hovedgadens Regulering og Asfaltering. Den nuværende Bestyrelse bestaar af følgende: Snedkermester P. J. Madsen, Formand, Dyr læge E. Bonnesen Dam, Kasserer, Muremester Th. Jensen, Næstformand, Tømrmester N. C. Nielsen og Købmand B. Bertelsen.

Poul Jensen Madsen, Snedkermester, er født den 14. Juni 1878 i Frisvad som Søn af Husmand Mads Madsen og Hustru Karen, født Christoffersen. Medlem af Sogneraadet, Formand for Fattigudvalget og for Brandvæsenet i Aal, Ho-Oksby og Billund. Formand for Oksbøl Borgerforening siden 1914.

Einar Bonnesen Dam, Dyrslæge, er født den 16. Februar 1888 i Høng som Søn af Højskolelærer Emil Dam og Hustru Sofie, født Bonnesen. Gift 1924 med Mary Jensen. Landbrugskandidat 1910, Præliminæreksamen 1919, Assistent ved Askov Forsøgsstation fra 1915--17, Eksamen fra Landbohøjskolen 1923, Assistent hos Dyrslæge Jessen i Ølgod fra 1923 til November 1924, Dyrslæge i Oksbøl siden 1. November 1924, Dyrslæge ved Oksbøl Eksportslagteri, Kasserer for Oksbøl Borgerforening.

Julius Kirketerp Møller, Læge, er født 1877 i Salling i Grinderslöv Kloster som Søn af Godsejer Henrik Thorsen Møller og Hustru. Gift 1905 med Julie Franciska Charlotte Herschend, Datter af Stamhusbesidder Chr. Herschend og Hustru Caroline, født Schegel, til „Herschendgave“. Student 1894, cand. med. 1902, konstitueret Kandidat ved Københavns Kommunehospital fra April til Oktober 1902, Vikar fra November 1902 til Maj 1903, nedsatte sig som praktiserende Læge i Billum i 1903, flyttede til Oksbøl i November 1904.

Axel Thorvald Nørskov Jensen, Stationsforstander, er født den 16. Maj 1886 i Ringkøbing som Søn af Telegraformand Carl Jensen og Hustru Ane, født Holm. Gift 1911 med Agnes Valborg Mortensen. Elev ved Varde--Nr. Nebel Banen 1904, Assistent 1909, Stationsforstander i Oksbøl 1915, Næstformand i Menighedsraadet, Formand for K. F. U. M. i Aal Sogn, Medlem af Kredsbestyrelsen for K. F. U. M. og K. i Esbjerg Kredsen.

Rasmus Marius Damgaard, Landpolitibetjent, er født den 22. Oktober 1891 i Seest Sogn som Søn af Gaardejer Nicolaj Damgaard og Hustru Kathrine Charlotte, født Rasmussen. Gift 1920 med Else Graversen. Udlært i Maskinarbejderfaget i 1910, Sergent i Fodfolkets Reserve 1915, fast Underofficer 1917. Politibetjent i Lemvig 1919, Landpolitibetjent i Vester Herred siden 1. Januar 1922.

Svenning Svenningsen, Kredsformand, er født den 20. Januar 1881 i Baunhøj som Søn af Husmand Jeppe Svenningsen og Hustru Johanne, født Bloch. Gift med Henriette Lorentsen. Opvokse ved Landbruget og overtog sit Fødehjem i 1910, er meget interesseret i og har udført et overordentligt stort Arbejde i Husmandsbevægelsen der paa Egnen. Valgtes i 1907 til Formand for Oksbøl Husmandsforening og i 1914 tillige som Kredsformand for Oksbøl Kreds. Fungerede ikke som Kredsformand fra 1916--24, men valgtes atter i 1924. Er Vurderingsmand i Oksbøl Husmandsbrandkasse, og har udfoldet stor Virksomhed som Foredragsholder indenfor Husmandsforeningerne.

S. Svenningsen,
Landmand.

Alfred Pedersen, Skorstensfejermester, er født den 9. Maj 1900 i Mørke ved Randers som Søn af Skomager Hans Vilhelm Pedersen. Stod i Lære fra 1914--18, arbejdede derefter som Svend, dels i Danmark, dels i Tyskland, blev ansat i Oksbøl i 1927. Medlem af Bestyrelsen for Teknisk Skole i Oksbøl og Medlem af Bestyrelsen for socialdemokratisk Vælgerforening.

Medlemmer af Aal Sogneraad er: Peder Christensen, Gedbjerg, Formand, Marinus Jensen, Oksbøl, Kasserer, Snedkermester Poul Madsen, Oksbøl, Gartner Methinus Nielsen, Oksbøl, Førstelærer Peder Chr. Paaske, Oksbøl, Gaardejer Niels Hansen, Oksbøl, Gaardejer Andreas B. Andreasen, Borre, Gaardejer Jes Chr. Jessen, Børsmose, og Bygmester Carl Eskesen, Vrøgum.

HO-OKSBY KOMMUNE bestaar af Ho og Oksby Sogne. Ho Sogn omgives af Oksby Sogn, Ho Bugt og Vesterhavet. Oksby Sogn omgives af Ho Sogn, Ho Bugt, Aal Sogn og Vesterhavet.

I Ho Sogn findes Byen Ho, der bestaar af Nørballe, Sønderballe og Vesterballe med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Afholdsgæstgiveri, Brugsforening, Mølle og Andelsmejeri, Bredmose, Almosetoft, Redningsstation ved Svenskeknolde, Fyr paa Skalling.

I Oksby Sogn findes Byerne: Oksby, delt i Midtby eller Tykby, Sønder-, Øster- og Nørre Oksby med Kirke, Skole, Mølle og Plantørbolig, Blaavand med Brugsforening, Mølle, Kro, Andelsmejeri, 2 Redningsstationer og Fyrtaarn, Vandflod, Vejers, delt i N. og S. Grandelag og Ø. Nordby med Bolig for Kaldskapellan, Skole, 2 Badehoteller, Plantørbolig, Redningsstation og Strandkontrolsted, Mosevraa med Fialkirke og Skole, Bordrup med Plantørbolig, Fugltoft, Tane, Grønbjerg, Hvidbjerg samt en Del af Bredmose.

Ho Sogn har Tingsted i Varde og hører under Varde Købstads Rets- og Politikreds, Varde Amtstuedistrikt, Varde Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 67. Lægd.

Oksby har samme Tingsted og de samme Kredse som Ho Sogn samt 7. Udskrivningskreds' 65. og 66. Lægd.

Ho Kirke bestaar af Kor og Skib, Taarn med Pyramidetag paa Skibets Vestende og Vaabenhus, der vender mod Syd. Ifølge Præsteindberetning fra 1638 er Kirken flyttet til sin nuværende Plads omkring 1450, idet den tidligere stod paa en Banke, der kaldtes Kirkebjerg, og endnu i 1638 saas paa Kirkegaardens Plads Rester af Grave og Menne-skeben. Kor og Skib har fladt Loft og er opført af store røde Mursten uden Sokkel, og i gotisk Stil. Skibets Døre, hvoraf Norddøren er tilmuret, er fladbuede i spidsbuede Blindinger. I Korgavlen er der 3 spidsbuede Blindinger. Kun Sydsiden og Vestenden har Vinduer. Vaabenhuset, der er af røde Mursten, er opført i nyere Tid, Taarnet er tilbygget i 1878, da Kirken restaureredes. Altertavlen er fra ca. 1600 og omdannet i det 18. Aarh. Paa Messingalterstagerne er indgraveret Præsternes Navne fra en god Tid før Reformationen og til Midten af det 18. Aarhundrede. Granitfonten har Hjørneblade paa Foden. Prædikestolen er i gotisk Stil fra omkring 1550 og rigt udskaaret. Lysekronen er i Renaissancestil, og en syvarmet Lysestage er skænket i 1925.

Oksby ældre Kirke var opført i første Halvdel af det 18. Aarhundrede. Den laa Øst for Oksby ensom i Klitten og nær ved Ho Bugt, men den skal være flyttet flere Gange. Den tidligere Kirke var omkring 1716 ødelagt af Sandflugt, og der var Tale om at nedlægge den, og lade Menigheden søge Ho Kirke. Sognefolket modsatte sig dog dette og tilbød at sætte Kirken i Stand, men saa truede Sandet atter med helt at begrave den, hvorfor den i Tiden mellem 1716 og 1730 blev flyttet, og den blev da opført lidt Syd for den daværende Plads. Den lille Kirke bestod af Kor og Skib samt Vaabenhus, der vendte mod Syd. Den var af Bindingsværk med Straatag, men blev senere undersat med Grundmur. Omkring 1770 maatte den udgraves af en Sanddyng. Sogneboerne blev i 1862 enige om at henlægge 100 Rdl. aarlig i 10 Aar til en ny Kirke, og Ministeriet approberede Bestemmelsen. Siden er Fristen blevet orlænget. Kirkegården er fredet.

Den nuværende Kirke er opført i 1891 af Arkitekt F. Uldall og bygget i Rundbuestil af røde Mursten. Den bestaar af Kor og Skib samt Forhal, der vender mod Vest. Over Kirkens Vestende er der et blytækt Spir. Af Inventaret bemærkes et Trækrucifiks over Alteret og Døbefonten, der er af Faksemarmor, samt nogle malede Brystbilleder af Apostlene.

Janus Andreassen, Sognepræst, er født den 19. November 1871 i Mygdal Sogn som Søn af Gaardejer Johan Kristian Andreassen og Hustru Inger Marie, født Kristensen.

J. Andreassen,
Sognepræst.

Gift 1901 med Maren Kristine Kristensen. Lærereksamen fra Nr. Nissum Seminarium 1898, Statens 1-aarige Kursus med Afgangseksamen 1900, Seminarie- og Højskoleforstander i Nr. Nissum fra 1900—06, Højskoleforstander i Faarvejele fra 1907—10, Foredragsholder fra 1910—22, Sognepræst i Ho-Oksby siden 1922. Formand for Menighedsraadet, Medlem af Udvalget for Ho-Bugt Dæmningen og for Skallingens Udskiftning.

R. J. Olsen,
Førstelærer.

Rasmus Johannes Olsen, Førstelærer, er født den 9. Januar 1891 i Marstal paa Ærø som Søn af Takkelmester Ole Larsen Olsen og

Hustru Maren, født Hansen. Gift 1920 med Berta Frederikke Eriksen. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1919, konstitueret som Førstelærer i Oksby fra 1. Juni 1920, fast ansat siden 1. December 1921, Medlem af Menighedsraadet siden 1920, Kirkeværge for Oksby Kirke siden 1930, Formand for K. F. U. M. og K. i Ho, Oksby og Mosevraa.

Lars Hansen Larsen, Enelærer, er født den 14. Marts 1864 i Hornslet Sogn som Søn af Gaardejer Hans Larsen og Hustru Johanne Marie, født Laursen. Gift 1885 med Emilie Laurette Lund. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1888, Førstelærer i Elmelunde paa Møen fra 1888—92, Enelærer i Skibbild, Fasterholt, fra 1892—96, Enelærer i Vesterlund Skole fra 1896—1914, Enelærer i Ho siden 1914, Kirkesanger, Bibliotekar for Ho Sognebibliotek.

Thomas Jensen O' Lee, Enelærer, er født den 30. September 1894 i Sønderho paa Fanø som Søn af Kaptajn Poul O' Lee og Hustru Anna, f. Jensen. Dimitteret fra Jelling Seminarium i 1915, Andenlærer i Oksbøl fra 1916—25, Enelærer i Vejers siden 1. April 1925, Formand for Vejers-Grærup Ungdomsforening, Næstformand i Menighedsraadet.

Klitvæsenet. Om Grunden til Sandflugtens Opstaaen har man ingen bestemt Viden. De første historiske Oplysninger findes i de Lovbud, der udstedtes til dens Bekæmpelse. Saaledes fastsatte Kong Christian III, Sct. Pauls Dag 1539, Straffen for den, som oprykkede Halm og Tang ved Vesterstranden til 40 Mark. Senere kom samme Konges Reces af 13. December 1558, hvori paabydes Tyvs Straf for Ødelæggelse eller Fjernelse af Marehalm, Hvidieris og andre Planter, der hjælper til at binde Sandet. Kong Frederik II's Forordning af 29. Oktober 1570 forbyder ligeledes at ødelægge Vegetationen paa Klitterne. I det 17. Aarhundrede kom flere Forordninger, der indskærpede Paabudene i de ældre Forordninger. Alle disse Lovbud formaaede dog ikke at hindre, at Sandflugten stadig bredte sig og ødelagde store Arealer af dyrket Land, da Befolkningen ikke selv forstod at dæmpe eller standse Sandets Vandring.

I det 18. Aarhundrede foranledigede Rentekammeret, hvorunder Sandflugtens Dæmpning hørte, at kyndige Mænd berejste Sandflugtsstrækningerne og gav Forslag til Dæmpningen, hvorefter Amtmændene under kyndige Mænds Hjælp fik overdraget Opsynet med Sandflugtens Dæmpning. Der udkom flere kongelige Reskripter om Dæmpningen, men de gjalt ikke i Almindelighed, og kun for de Amter eller Sogne, hvor Sandflugten var særlig ødelæggende. 1786 berejste Botanikeren Professor Viborg alle Klitrealerne langs Jyllands Vestkyst og indsendte en Beretning til Rentekammeret om Sandflugten samt Forslag til dens Bekæmpelse, ved Anvendelse af Sandvæksterne. Viborgs Indberetning førte til Forsøg, og da disse faldt heldigt ud, kom der den 19. September 1792 en Forordning, der kom til at gælde for hele Landet, og hvori der gaves Regler for Sandflugtens Dæmpning og Bestyrelsen af Sandflugtsdistrikterne, der tidligere forestodes af Herredsfogederne og Amtmændene, men nu underlagdes en Sandflugtskommissær for hvert Distrikt. Den

af Professor Viborgs Arbejde foraarsagede Forordning gjorde det i nogen Grad muligt at bekæmpe Sandflugten og hindre, at store Arealer blev dækket af Sand. Senere forbedredes Dæmpningsmetoderne, saaledes gik man over til Plantning af Halm i Stedet for Udsæd af Frø og Rodstokke. Arbejdet med Sanddæmpningen skulde udføres ved Pligtarbejde af Egnens Beboere og blev derfor ofte mangelfuldt udført. Ved Loven i 1852 ophævedes dette Tvangsarbejde, hvorved Forholdene bedredes noget, og efter 1867, da den nugældende Lov blev givet og Arbejdet underlagt en Klitinspektør, er det kommet ind i faste Former, og man har nu ganske faaet Bugt med Sandflugten, der i vore Dage er af ringe Betydning, fordi Klitstrækningerne nu holdes godt dæmpede og begyndende Sandflugt straks standses.

Med Hensyn til Træplantningen i Klitterne er der i Tidens Løb gjort mange Forsøg. Professor Viborgs Afhandling gav Anledning til Forsøg. Senere foranledigede Esmarch, under hvem Sandflugtsvæsenet sorterede omkring 1813, at det 1815 blev paabudt Amtmændene at gøre Forsøg med Træplantning i Sandflugtsstrækningerne. Flere af Sandflugtskommisærerne gjorde i de følgende Aar Forsøg med Plantning, saaledes Vistesen i Ribe Amt, der i den vestlige Ende af en fugtig Lavning i Bordrup Sande, lidt Nord for Oksby Kirke, anlagde en lille Plantage af forskellige Træer. Stedet kaldtes „Stuen“, og der findes endnu Rester af denne Kultur, bestaaende af en lille Birkelund og enkelte Skov- og Bjergfyr. Den overvejende Del af Plantningsforsøgene mislykkedes, og en sagkyndig Kommission udtalte 1838, at Arbejdet med Træplantning i Klitterne maatte anses for frugtesløst og og burde opgives, hvorefter man indstillede Forsøgene. I 1851 optoges Tanken igen af Professor Bjerring, der i Landstinget stillede Forslag om yderligere Forsøg, og 1853 bevilgedes de første Midler til Forsøg. Kammerherre Riegels fik Ledelsen af Forsøgene, hvoraf det ene anlagdes i Bordrup Sande, hvor der allerede i 1851 var plantet Skovfyr, Rødgran, Birk, Lærk og El i en Lavning mellem Klitterne, kaldet „Ulsø“. Denne Plantning findes endnu inde i Bordrup Klitplantage og danner nu et meget smukt Parti med 10—12 m høje Træer. Forsøgene, der faldt heldigt ud, medførte Loven af 29. December 1857, hvorefter Staten kan ekspropriere Klitarealer til Beplantning. Der blev straks indtaget nogle Arealer, bl. a. ca. 150 Td. Land i Bordrup Sande omkring de allerede anlagte Forsøg. Kammerherre Riegels fik Ledelsen af Træplantningen i Klitterne og anlagde en Mængde Forsøg, men han døde allerede 1861, hvorefter Kammerherre de Thygeson fik Ledelsen. Ved Sandflugtsloven af 1867 blev Thygeson Klitinspektør og under hans Ledelse er de fleste Klitplantager anlagt. Man plantede overvejende Bjergfyr, og desuden østerrigsk Fyr, der dog efter en Snes Aars Forløb blev angrebet af Sygdom og døde i stort Antal, hvorefter man opgav at plante dette Træ. Desuden plantedes lidt Skovfyr og Hvidgran. I de senere Aar er man begyndt at borthugge Bjergfyrren paa de bedre Arealer, og der plantes nu meget Sitkagran, Skovfyr og andre værdifulde Træarter, der kan give Gavntræ.

Specielt om Ribe Amt kan anføres, at det særligt er Sognene Henne-Lønne, Aal, Hø-Oksby og Fanø, der har lidt under Sandflugten. Der foreligger mange historiske Efterretninger, om hvorledes Sandflugten har ødelagt opdyrket Land og tvunget Beboerne til at flytte Gaarde og Huse. Flere Kirker har ogsaa maattet flyttes, Oksby Kirke saaledes flere Gange. Sandet er flere Steder trængt indtil 10 km ind i Landet og udstrakte Arealer er lagt øde eller saa forringede af det paaføgne Sand, at Landsbyernes Antal af Gaarde overalt er indskrænket betydeligt.

Den nugældende Lov er som omtalt Lov af 29. Marts 1867 om Sandflugtens Dæmpning. Statens Tilsyn med Klitstrækningerne og Klitplantagerne i de vestjydske Amter føres af en Klitinspektør. Til Medhjælp ved Tilsynet af Klitarealer i privat Eje er der en Overklitfoged for hvert af de 5 vestjydske Amter. Sandflugtens Bestyrelse i de enkelte

Kommuner forestaas af en Sandflugtskommission bestaaende af Overklitfogeden i det paagældende Amt samt af 2 andre Medlemmer, hvoraf Amtet vælger det ene og Kommunalbestyrelsen det andet. Arbejdet i hver Kommune ledes af det kommunale Medlem under Medhjælp af een eller flere Klitfogeder, der har det daglige Opsyn med Arbejdet. Sandflugtskommissionen berejser hvert Foraar alle private Klitstrækninger og bestemmer hvilke Arbejder, der skal udføres for at dæmpe Sandflugten. Praktisk taget er enhver Sandflugtsstrækning under det offentliges Tilsyn, og Sandflugtskommissionen kan paalægge Ejerne, hvilke Arbejder de skal udføre for at dæmpe eller hindre Sandflugt. De største og for det tilstødende dyrkede Land farligste Klitter er efter tidligere Love „fredede Klitter“ d. v. s., at Ejerne ikke har Brugsret over dem, men til Gengæld betaler Staten $\frac{1}{2}$, Amtet $\frac{1}{6}$ og Kommissionen $\frac{1}{6}$ af Udgiften til Dæmpningen, medens Ejeren kun selv betaler $\frac{1}{6}$. Naar en fredet Klitstrækning er forsvarligt dæmpet kan den efter Sandflugtskommissionens Bestemmelse udtages af Fredning og udleveres Ejeren, der saa faar fri Brugsret over den, men derefter selv maa bekoste de paalagte Arbejder til Hindring af Sandflugtens Opstaaen paany.

Til Hjælp ved Bestyrelsen af de Klitarealer, der er inddraget af Staten til Beplantning er ansat 27 Klitplantører, 7 Klitassistenter foruden en Del Plantørassistenter og Opsynsmænd. Klitinspektøren inspicerer flere Gange aarligt samtlige Klitplantager, hvis samlede Areal nu udgør 33,575 ha, hvoraf 25,511 ha er tilplantet. I Ribe Amt findes 9 Klitplantager med et samlet Areal af 9,923 ha, hvoraf de 8,626 er tilplantet.

Klitinspektoratet ligger i Vejers i Forbindelse med Vejers Klitplantage, hvor Klitinspektøren tillige fungerer som Plantør.

Klitplantagernes Betydning ligger deri, at de holder Sandet dæmpet paa de tilplantede Arealer, at de antagelig i mange Tilfælde er i Stand til at hindre Havgusen i at trænge ind over Land og skade Afgrøderne og ikke mindst deri, at de skaffer Arbejde til Egnens Arbejdere og Smaalandsbrugere. Dertil kommer, at de i Fremtiden vil kunne levere betydelige Mængde af Gavntræ.

Vilhelm Pinholt, Klitinspektør, R. af D., DM., p. p., er født den 23. November 1869 i Husby som Søn af Lærer Jens Pinholt og Hustru, født Starck. Gift 1. Gang med Helga Rosendal. Gift 2. Gang med Ellen Johansen. Uddannelse paa Vilvorde, Landboskolen ved Lyngby samt Askov fra 1890–92, Plantør ved Vejers Klitplantage, Oksby Sogn, Overklitfoged i Ribe Amt 1919, Klitinspektør 1926. Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af jyske Landboforeninger fra 1908–27 og for de samvirkende danske Landboforeninger til 1927, Formand for Ribe Amts vestre Landboforeninger fra 1906–21 og for Foreningen af jyske Landboforeningers Planteavlssudvalg fra 1908–16, Medlem af Bestyrelsesraadet for det Kgl. danske Landhusholdningsselskab, Formand for Ribe Amts Sogneraadforening fra 1908–18 og for Ho-Oksby Sogneraad fra 1907–17, Formand i Bestyrelsen for Varde—Nr. Nebel Jernbane, Medlem af den kommunale Skattekommission 1910, Næstformand i Landbokommissionen fra 1911–20, Medlem af Statens Planteavlssudvalg fra 1915 og dets Formand fra 1919–25, Formand for Hede- og Grundforbedringskommissionen af 1919 fra 1919–22, Medlem af Ribe Amtsraad fra 1916–22, Formand i Bestyrelsen for Dansk Andelsgødningsforening af 1916 indtil 1926, Medlem af Andelsudvalget fra 1917–26, Medlem af Folketinget for Vardekredsen fra 1918, af Folketingets Finansudvalg fra 1926, dets Formand fra 1927–28, Formand for Tilsynsraadet for Varde Sparekasse.

Poul Thaarup, Overklitfoged, er født den 21. December 1900 i Grove Sogn som Søn af Sognepræst Thaarup og Hustru Ingeborg, født Hoffmeyer. Elev paa Erholm Skovdistrikt og Silkeborg Statskovdistrikt, Forstkandidat 1923, arbejdet ved Opmaalingsarbejder i Rold Skov, paa Vallø og Orenæs, Assistent i Bordrup Plantage fra

V. Pinholt,
Klitinspektør.

1927—28 og ved Klitinspektoratet i Vejers 1928, Klitplantør ved Klitinspektoratet 1929, siden 1930 Overklitfoged for Tønder Amt.

Niels Knudsen Pedersen, Plantør, er født den 20. Maj 1877 i Grurup Sogn som Søn af Overklitfoged Niels Pedersen og Hustru Maren Kathrine, født Nielsen. Gift 1905 med Karen Olsen. Elev ved Hørsholm Statsskovdistrikt fra 1895—97, Assistent ved Blaabjerg Plantage fra 1897—1905, Assistent ved Husby Klitplantage fra 1905—08, Assistent ved Vejers Plantage fra 1908—26, Plantør i Oksby Plantage siden 1926. Har i 4 Aar været Formand for Menighedsraadet i Mosevraa Distrikt.

Vejers Klitplantage er købt i Aarene 1893—1907 og er paa ialt 1246 ha, hvoraf der er tilplantet 992 ha. Plantagen bestaar af store Klitter og en Del Sletter af tarvelig Bonitet med Sandunderlag. Paa Sletterne er der plantet Sitkagran, der ser ud til at kunne trives ret godt. Plantagen har en Del Betydning for Turister, da den omgiver Badestedet „Vejers Strand“ og en Del af Plantagens Areal er udlejet til Villabebyggelse.

Bordrup Klitplantage er købt i 1853 og de nærmest følgende Aar. Senere er købt Arealer i 1918—19 og 1922—23 samt et Areal ved Ho, Ho Klitplantage, i 1920—21. Areallet er ialt 1270 ha. Den største Del af Plantagens Areal — naar undtages Arealet i Ho — optages af den store, nu dæmpede og tilplantede Vandreklit „Bordrup Sande“, der tidligere var Danmarks største Vandreklit og truede med at tilsande store Dele af de værdifulde Marskenge langs Ho Bugt. Hele „Bordrup Sande“ er tilplantet, men Sandet er saa magert, at Bjergfyrenes Vækst er meget ringe. De er dog levedygtige og holder Sandet i Ro. I Plantagen findes „Stuen“ og „Ulslo“. I sidstnævnte er der rejst en Mindesten for de to første Klitplantører, Povl Hansen og hans Søn Hans Poulsen.

Oksby Klitplantage er købt i 1887—99 og er paa ialt 782 ha, hvoraf de 680 ha er tilplantet. Plantagen bestaar af mindre og større Klitter med mellemliggende Sletter af tarvelig Bonitet med Sandunderlag.

Redningsstationen Blaavand er oprettet i 1852, samme Aar som Redningsvæsenet organiseredes, men allerede i 1851 var der ankommet et engelsk Raketapparat og en i København bygget Redningsbaad. Der opførtes et Baadehus, der ombyggedes i 1886. I 1884 ankom der en ny Redningsbaad, der var bygget paa Orlogsværftet, og den ældre Baad fik Plads ved Bi-Stationen „Svenske Knolde“. I 1893 ankom endnu en ny Baad fra Orlogsværftet, og den tidligere Baad blev ligesom den første afgivet til „Svenske Knolde“. Denne Bistation er oprettet i 1877, og Baadehuset er bygget samme Aar, men ombygget i 1893. Stationens første Baad var en udskiftet Redningsbaad fra Skagen, hvor den havde været benyttet siden 1850. I 1920 fik Stationen sin nuværende Baad fra Sæby.

Blaavand Fyr- og Radiostation.

Den 1. Oktober 1902 oprettedes endnu en Bistation under Blaavand, nemlig Stationen Blaavandshuk. Denne er forsynet med en af Orlogsværftet leveret ny 35 Fods Redningsbaad med Sænkekøl og Ballastkasse.

Ved Stationen Blaavand er i Aarenes Løb udført mangen stolt

Redningsdaad, og Redningsstationen har ialt siden Oprettelsen reddet ca. 200 Mand. En Redning, der vakte meget stort Opsigt foretoges den 7. November 1911, da man efter et svært, næsten umuligt Stykke Arbejde fik reddet den 13 Mand store Besætning fra Fiskefartøjet „Brandenburg“ af Emden, som var strandet paa „Ulven“. For denne Redningsdaad modtog Redningsbaadens Besætning „Emilie Robins Legatpræmie“, og den tyske Kejser tildelte hver af Baadmændene et Pengebeløb, medens Stationens Opsynsmand og Baadformand fik en smuk, dobbelt Marinekikkert, i hvis Futeral var anbragt en Plade med en indgraveret Tak fra Kejseren for den smukke Redningsdaad. Forinden Redningsvæsenets Organisation i 1851--52 er der af Beboerne paa disse Egne udført mangan stolt Redningsdaad, og mange har ofret deres Liv for at redde Medmennesker. Den største Ulykke, der nogen Sinde har ramt Befolkningen herude, indtraf den 23. November 1843, da ikke mindre end 23 af Kystbeboerne satte Livet til for at redde Besætningen fra det strandede Skib „Castle Tioram“ hjemmehørende i St. John paa Newfoundland Af de 23 omkomne var 18 Familiefædre.

Den første Opsynsmand ved Blaavand var Gaardejer Jens Simonsen, der paa Grund af Alder fratraadte Pladsen i 1864 og efterfulgtes af Gaardejer Peder Berthelsen, som virkede til sin Død den 3. Juni 1907. Nuværende Opsynsmand er P. Sørensen Thøstesen.

Poul Sørensen Thøstesen, Opsynsmand, er født den 18. September 1875 i Oksvang, Skads Sogn, som Søn af Arbejdsmand Christen Thøstesen og Hustru Gunde Marie, født Poulsen. Gift 1904 med Mette Kristine Berthelsen. Ansat i Redningsvæsenet som Opsynsmand i 1907, i 2 Perioder Medlem af Sogneraadet, Formand for Oksby Andelsmejeri og for Oksby Havgige.

Blaavand Fyr er oprettet 1888 som Vinkelfyr med Linseapparat. I 1900 opførtes det nuværende Taarn, der er af Beton og 38 m højt. Focushøjde 55 m roterende Gnistelegrafstation oprettet 1901 i Forbindelse med Fyrskibene „Horns Rev“ og „Vyl“. Radiostationen blev i 1914 offentlig og overtoges af Telegrafvæsenet. Fyrets Lysindretning er en Petroleums-Glødenetsbrænder med en Lysstyrke paa 180,000 H. L. Fra Fyret til Oksby er ca. 3,5 km, til Oksbøl 18,5 km og til Varde ca. 32 km. Fyrets Signal er 3 Blink hver 20 Sekunder specificeret saaledes: 1 Blink $\frac{1}{3}$ Sekund, Ophold $3\frac{2}{3}$ Sekund, 1 Blink $\frac{1}{3}$ Sekund, Ophold $3\frac{2}{3}$ Sekund, 1 Blink $\frac{1}{3}$ Sekund, Ophold $11\frac{2}{3}$ Sekunder. Ved Fyret er ansat følgende Personer: Fyrmester H. Meinhardt, Fyrassistent C. Greve, Fyrpasser A. Würtz og Telegrafkontrollør V. F. Stühr.

Hans Meinhardt, Fyrmester, er født den 24. August 1877 i Rinkeæs som Søn af Kaptajn Asmus Meinhardt og Hustru Jenny Emilie Katinka, født Simsen. Har taget Styrmands- og Skippereksamen, været Skibsfører, konst. Fyrmester ved Kegnæs Fyr 1920, Fyrmester samme Sted 1. Juli 1921, ved Hesselø Fyr 1. Juni 1927 og ved Blaavands Fyr 1. Maj 1929.

Carl Theodor Greve, Fyrassistent, er født den 18. Juni 1886 i Mühlenbrück i Angel som Søn af Gæstgiver Max Greve og Hustru Marie, født Bock. Uddannet Maskinarbejder, Maskinmester 1907, 1. Del af Maskinisteksamen 1911, sejlet som 2. Mester til 1914. 2. Del af Maskinisteksamen 1914, gjort Tjeneste i det tyske Fyrvæsen fra 1915—19, ansat som Fyrassistent ved Blaavand Fyr siden 1920.

Andreas Würtz, Fyrpasser, er født den 31. December 1889 i Skjoldnæs paa Ærø som Søn af Fyrmester Harald Vilhelm Würtz og Hustru Anna, født Jensen. Udlært Maskinarbejder, Motorpasserpøve 1:19, Maskinist paa Vyl Fyrskib og Lappegrundens Fyrskib, siden 1920 Fyrpasser ved Blaavand Fyr.

Vilhelm Frederik Stühr, Telegrafkontrollør, er født den 22. Maj 1894 i Viborg som Søn af Musikdirektør Frederik Stühr og Hustru Lisette, født Klein. Elev ved Stats-telegrafan 1912 i Viborg, Assistent i København 1924, Telegrafkontrollør i Blaavand 1930.

Blaavand Radio blev grundlagt af Fyrvæsenet til Korrespondance med Fyrskibene „Horns Rev“, „Vyl“ og „Graadyb“, og bestod af en lille Knaldgnistsender, der forsyndes med Strøm fra en Petroleumsmotor. Allerede i 1914 rejste Kravet sig om en Kyststation paa Jyllands Vestkyst til Radiokorrespondance med de i Nordsøen værende Skibe. Fra Februar samme Aar aabnedes Kyststationen for offentlig Korrespondance, samtidig med, at den overgik i Telegrafvæsenets Eje, dog med den Klausul, at der oprettedes en honorarlønnet Stilling som Telegrafbestyrer, og at denne Stilling skulde beklædes af Fyrvæsenets Folk.

Det forældede Gnistsystem blev hurtigt afskaffet og Stationen forsynet med en moderne Tonegnistsender indrettet til Telegrafering paa lange Afstande. Indtil 1920 har der kun været en tjenestgørende Telegrafist, der holdt Lyttervagt fra Kl. 9–12 og fra Kl. Kl. 13–16. Herefter ansattes der 3 Telegrafister med Døgtjeneste. I 1924 bestemtes det, at en Telegrafist med Radiouddannelse skulde lede selve Radiotjenesten, og i den Anledning blev der oprettet en Stilling som Telegrafkontrollør, der beklædtes af Kontrollør T. M. Poulsen fra Fredericia indtil 1930, da han afløstes af Kontrollør V. F. Stühr fra København. Ved Radioteknikkens rivende Udvikling er Tonegnistsenderen allerede forældet og erstattet med en saakaldt Rørsender, der samtidig er indrettet med Radiotelefon af Hensyn til de radioførende Fiskekuttere. Antennen bæres af 2 ca. 40 m høje Pitch-Pine Master, der staar i umiddelbar Nærhed af Fyret. De meteorologiske Meldinger, som udgaar fra Blaavand Radio, sendes 3 Gange daglig ud over hele Europa.

Oksby Havn er bygget som Værn mod Stormflod, og anlagt i 1926. Udgifterne ved Opførelsen var 115,000 Kr., hvoraf Statskassen betalte $\frac{2}{3}$ Del, medens Resten betales af Amtet, Ho-Oksby Kommune samt af de interesserede Lodsejere. Vedligeholdelsen af Diget paahviler Lodsejerne. Diget har bestaaet sin Prøve under den svære Stormflod i November 1928. Formand for Digelavet er Redningsvæsenets Opsynsmand Poul Sørensen Thøstesen.

Hans Frederik Hansen, Toldopsynsmand, DM., er født den 11. Februar 1860 i Blaavand paa den Gang Danmarks vestligste Gaard som Søn af Gaardejer Peder Søren Hansen og Hustru Maren Kristine, født Brink. Gift 1887 med Kirstine Christensen. Sejlede som ganske ung i ca. 10 Aar, Ejer af sin Fødegaard og Fisker i Blaavand fra 1886, gjort Tjeneste i Redningsvæsenet i 10 Aar, Reservemand ved Blaavandshuk Fyr i August 1888, Fyrpasser ved Skallingens Fyr fra 1901–29, da Fyret kom under Esbjerg. Benaadet med Dannebrogsmændenes Hæderstegn 1929.

Jens Simon Bertelsen, Strandfoged, er født den 14. September 1863 i Blaavand som Søn af Gaardejer og Opsynsmand i Redningsvæsenet Peder Bertelsen og Hustru Maren, født Nielsen. Gift 1888 med Mette Kirstine Jensen. Var hele sin Ungdom Fisker, blev 26 Aar gammel Gaardejer i Blaavand, har gjort Tjeneste i Redningsvæsenet, Baadmand fra 1898–1928. I 10 Aar Medlem af Bestyrelsen for Andelsmejeriet, Medlem af Bestyrelsen for Skads m. fl. Herreders Brandkasse, Strandfoged i Oksby og Blaavand siden 1898.

Christian Frederik Jørgensen, Strandfoged, er født den 15. November 1879 i Vejers som Søn af Sognefoged og Strandfoged Hans Jørgensen og Hustru Johanne Marie, født Bloch. Har været Medlem af Menighedsraadet og af Hjælpekassens Bestyrelse, er kommunal Revisor og Revisor i Mejeriet og Sygekassen. Baadsmænd i Redningsvæsenet siden 1916, Strandfoged siden 1911.

Niels Jensen, Strandfoged, er født den 3. December 1881 i Blaavand som Søn af Strandfoged Niels Bertel Jensen og Hustru Karen, født Nielsen. Strandfoged siden 1922.

Jacob Jensen Bloch, Strandfoged, er født den 10. Januar 1885 i Vejers som Søn af Strandfoged Hans Bloch og Hustru Jensine Kristine, født Jensen. Overtog Fødegaarden i Vejers i 1922, Opsynsmand ved Redningsstationen „Vejers“, har været ved Redningsvæsenet i 20 Aar, Strandfoged siden 1922.

Hans Cornelius Jensen, Strandfoged, er født den 19. Jan. 1888 i Oksby som Søn af Strandfoged Frans Jessen Jensen og Hustru Else Marie, født Pedersen. Medlem af Menighedsraadet, Baadformand ved Redningsvæsenet siden 1914, Strandfoged siden 1923.

Ho-Oksby Sygekasse er stiftet 1905 med ca. 200 Medlemmer og Gaardejer Cornelius Nielsen som første Formand. Kassen har iøvrigt haft følgende Formænd: Mejerist P. Thøgersen, Plantør N. Knudsen Pedersen, Gaardejer C. Christiansen og Landpost Otto Jørgensen. Kassens Medlemstal er pr. 31. December 1930 paa 572, og dens Formue er 10.800 Kr. Kassens nuv. Formand er Gdr. S. Gregersen.

S. Gregersen,
Gaardejer.

Søren Frandsen Adam Gregersen, Gaardejer, er født den 28. August 1888 i „Almosetoft“ i Ho Sogn som Søn af Landmand Søren Chr. Gregersen og Hustru Ane Severine, født Ovesen. Gift 1912 med Kirstine Nielsine Hansen. Overtog Fædrenegaarden „Almosetoft“ i 1912, Formand for Hjælpekassen siden 1929, Folkeregisterfører siden 1931, Formand for Mergel- og Kalkforeningen for Ho-Oksby siden 1915, Næstformand i Menighedsraadet, Formand for I/S „Skallingen“, Sognevurderingsmand for Vest- og sønderjydske Kreditforening, Kredsfornand for Varde Plantningsforening, Formand for Ho-Oksby Sygekasse siden 1924.

Hjælpekassen for Ho, for hvilken Sygekasseformand Gregersen er Formand, har i Aaret 1929—30 ingen Udbetalinger haft og i Aaret 1930—31 er kun udbetalt 150 Kr. Disse Tal viser, at Beboerne af dette Sogn, der ligger i en af Jyllands mest barske Egne, sætter en Ære i at klare sig selv, og at Befolkningen er meget nøjsom.

Langlig Bjerge har været et Fiskerleje med en Havn Langeleje. Fiskerlejet omtales paa Reformationstiden og benyttedes oprindeligt af Hjertings Beboere samt af Strandby-Folkene. Omkring 1640 blev det dog opgivet som Fiskerleje. Øen formindskes stadig i Areal ved Havets Angreb. Den var beboet af 5—6 Familier, og der var Skole, men under Stormfloden 1909 og 1911 blev Forholdene vanskelige, og i 1912 solgte Lodsejerne Øen for 40,000 Kr. til et Konsortium fra København, der agtede at bruge den til Sommerophold og som Jagtterræn.

Den gamle Mølle er nu forsvundet, men vil i lang Tid mindes af Beboerne i det barske Land. Sognepræst J. Andreassen i Ho har skrevet et lille Digterværk om „Den gamle Mølle“, og vi gengiver et Par Vers heraf:

Paa Vestkysten hist ved Skallingens Land,
hvor Fyret paa Blaavand staar Vagt,
hvor Nordsøen sprøjter sit skumhvide Vand
bortskyller hvert Vrag med Foragt.

Der stander en Mølle med Vinger kun to,
af Skibsbjælker tømret den blev.
Ad Storme og Uvejr den længe kun lo
og nynnende Tiden fordrev.

Men Tidernes Tand selv det bedste gør mør,
alt ældes tilsidst og forgaar.
Den Mølle blev gammel, forpjusket og skør,
nu er den et Vrag, som den staar.

Kun sjældent blev pyntet dens pjuskede Fjer
med Maling og Mørtel og Tag.
Det hænder vel ofte — ej sjældent det sker
for kostbar er saadan en Sag.

Jeg bli'r vel den sidste af Slægten i Ho,
ej bygges nu saadan Gestalt.
Forbedre paa Tingen de Daner forstod,
— det er mig i alt Fald fortalt.

Turistforeningen for Varde og Omegn har i Blaavand en virksom Lokalafdeling. Foreningen gør hvert Aar et meget stort Arbejde for de stadig flere og flere Turister, der søger ud i de vidunderlig smukke Landskaber ved Blaavand. Den Mand, der leder dette Arbejde er Foreningens Formand Købmand Carl Aksel Bloch.

Carl Aksel Bloch, Købmand, er født den 26. Oktober 1902 i Vejen som Søn af Overportør Andreas H. Bloch og Hustru Marie, født Pedersen. Formand for Turistforeningen for Varde og Omegns Lokalafdeling i Blaavand.

Jens Terkelsen Bruun, Sogneraadsformand, er født den 5. April 1875 i Oksbøl som Søn af Gaardejer Niels Stockholm Bruun og Hustru Dusine, født Jensen. Klitplantør 1917, Medlem af Sogneraadet 1921, Formand for Fattigudvalget 1925, Sogneraadsformand 1925.

Hans Bertel Bertelsen, Sognefoged, er født den 29. Juli 1868 i Nr. Bork som Søn af Gaardejer Christen Bertelsen og Hustru Mette, født Rasmussen. Gift 1891 med Mette Marie Christiansen. Vandsynsmand fra 1908—28, har været Medlem af Nævninge- og Grundlisteudvalget, Sognefoged for Oksby Sogns nordre Distrikt siden 1911.

Jes Christian Mortensen, Sognefoged, er født den 18. April 1874 i Sdr. Oksby som Søn af Johannes Mortensen og Hustru Ane, født Jesdatter. Gift 1899 med Ane Kathrine Hansen. Gaardejer i Oksby siden 1897, Formand for Mejeriet fra 1914—29, for Brugsforeningen siden 1916, Medlem af Sogneraadet fra 1908—17 og siden 1924, Medlem af Skolekommissionen og af Menighedsraadet fra 1926—30, Formand for Oksby Bibliotek siden dets Oprettelse i 1911, Sognefoged for Oksby Sogns sydlige Del siden 1926.

Theodor Nielsen, Sognefoged, er født den 26. Juni 1874 i Ho og gift 1900 med Elise Kristine Kristensen. Gaardejer i Ho siden 1900. Medlem af Sogneraadet fra 1916—20 og siden 1928, Medlem af Direktionen for Oksbøl og Omegns Sparekasse, Vurderingsmand til Ejendomsskyld, Sognefoged siden 1914

Medlemmer af Ho-Oksby Sogneraad er: Klitplantør J. Bruun, Bordrup Plantage, Formand, Gaardejer Andreas Schmidt, Ho, Sognefoged Theodor Nielsen, Ho, Gaardejer Karl Hansen, Mosevraa, Gaardejer Mettinus Bertelsen, Vejers, Sognefoged Jes Chr. Mortensen, Blaavand, og Gaardejer C. Clemmensen, Blaavand.

REGISTER

Under Ribe Købstad findes følgende Afsnit:

	Side		Side
Ribe Bys Historie	5	Ribe kommunale Alderdomshjem.....	56
Ribe Byraad.....	21	Ribe Fattiggaard	57
Ribe Domkirke	21	Ribe Gasværk.....	57
Sct. Catharinæ Kirke.....	31	Ribe kommunale Vandværk	57
Ribe Katedralskole	34	Ribe Elektricitetsværk.....	58
Ribe Hospital.....	38	Ribe Amtsvejinspektorat	59
Ribe Bys Raadhus.....	40	Ribe Jernbanestation	60
Ribe Stiftsmuseum.....	43	Ribe Toldetat	60
Den antikvariske Samling i Ribe.....	45	Ribe Postetat	62
Det kommunale Skolevæsen i Ribe ..	45	Ribe Folkebibliotek.....	64
Ribe Statseminarium for Kvinder....	46	Sydjydsk Landmandsbank	66
Teknisk Skole.....	47	Landbosparekassen for Ribe og Omegn	67
Ribe Handelsskole.....	49	Ribe Discontobank	69
Aandssvageanstalten i Ribe	49	Spare- og Laanekassen for Ribe By	
By- og Amtssygehuset i Ribe.....	54	og Omegn	71
Den alm. Sygekasse i Ribe	56	Dronning Louises Børneasyl.....	71

	Side		Side
Foreningen for Tilvejebringelse af Al-		Forskønnelseskomiteen	77
derdomsfriloliger	71	Ribe Mark og Omegns Husmandsfor-	
K. F. U. M.	73	ening	77
Ribe Haandværker- og Industriforening	73	Ribe Boldklub og Gymnastikforening .	78
Selskabet De danske Forsvarsbrødre .	76	Statens Marskforsøg	78
Den lokale Arbejdsgiverforening	77	Ribe Bys Hoteller	79
Ribe Politikorps	77	Private Personer	80

Under Varde Købstad findes følgende Afsnit:

	Side		Side
Varde Bys Historie	82	Biblioteket for Varde og Omegn	118
Varde Byraad	91	Spare- og Laanekassen for Varde By	
Sct. Jabobi Kirke	92	og Omegn	118
Varde Raadhus	95	Varde Bank	119
Varde Skolevæsen	96	Handelsbanken i Varde	120
Varde Hospital	99	Damkiers Hotel	121
Frugtplantagen paa Heden	100	Hotel Varde	122
Varde Amtstue	101	Hotel Phønix	123
Varde Handelsskole	101	Hotel Postgaarden	123
Varde Museum	102	Centralhotellet	124
Varde Sygehuse	104	Arnbjerg Pavillonen	124
Haandværkssvendenes Sygekasse . . .	107	Kosmorama	124
Den almindelige Sygekasse	108	Kinografen	125
Varde Apotek	108	Rudolph Hansen & Søns Pakfarvefabr.	125
De gamles Hjem	110	A/S Varde Staalværk	125
Forsørgelsesanstalten	110	„Presøl-Fabrikken“	126
Varde Telefoncentral	111	Palsgaards Sæbefabrikker	127
Junie Augusta Hansens Stiftelse	111	Varde Haandværkerforening	127
Varde Statsbanestation	111	Haandværkerforeningens Sparekasse .	129
Varde—Nr. Nebel Jernbane	112	Varde tekniske Skole	130
Varde—Grindsted Jernbane	113	Selskabet „De danske Forsvarsbrødre	
Varde Postkontor	113	for Varde og Omegn“	131
Varde Toldsted	114	Klubben Enigheden	131
Varde Vandværk	116	Sønderj. Forening for Varde og Omegn	132
Varde Gasværk	116	Varde Gymnastikforening	132
Varde Elektricitetsværk	117	Private Personer	133

Under Esbjerg Købstad findes følgende Afsnit:

	Side		Side
Esbjerg Bys Historie	136	Statsbanernes 5. Maskinsektion	166
Esbjerg Byraad	146	Esbjerg Bys Kirker	167
Esbjerg Havn	146	Rets- og Politietaten	169
Esbjerg Lodseri	153	Politivæsenet	170
Esbjerg Redningsstation	158	Esbjerg Sygehuse	172
Esbjerg Toldetat	158	Sct. Josephs Hospital	175
Auktionshallen i Esbjerg	163	Esbjerg Statsskole	175
Esbjerg Jernbaneetat	163	Esbjerg komm. Skolevæsen	176

	Side		Side
Forældreskolen	179	Telefonen i Esbjerg	192
Esbjerg tekniske Skole.....	179	Centralbiblioteket for Sydvestjylland.	193
Esbjerg Handelsskole	181	Esbjerg Haandv.- og Industriforening	194
Esbjerg Fiskerskippereskole.....	182	Arbejderforeningen	195
Esbjerg Arbejderhøjskole	183	Arb. Boligforening i Esbjerg.....	195
Esbjerg Aftenskole	184	Esbjerg og Omegns Brugsforening...	196
Grundtvigsk Ungdomshjem	185	Esbjerg Gymnastikforening	196
Esbjerg Ungdomssamfund	185	Gymnastikforeningen „Hermod“	198
Optagelseshjemmet „Børnenes Vel“ ..	185	Esbjerg forenede Boldklubber.....	198
Esbjerg Børnehjem	186	Arbejdernes Idræts Klub.....	199
De gamles Hjem.....	186	D. U. I.....	199
Fattiggaarden	187	De samv. Afholdsselskaber i Esbjerg	199
Esbjerg Gas- og Vandværk.....	188	Esbjerg Amatør Sejlklub	200
Esbjerg Elektricitetsværk	188	Esbjerg Havebrugsforening	200
Esbjerg Brandvæsen.....	190	Fanøforeningen i Esbjerg.....	202
Esbjerg Postetat	191	Private Personer	203

Sognefortegnelser:

	Side		Side		Side
Aal.....	416	Ho	422	Outrup	400
Aastrup	285	Hodde	369	Ribe Domkirkes Land-	
Alslev	330	Holsted	247	sogn	354
Andst	229	Hostrup	330	Seem	359
Ansager	384	Horne	364	Seest	236
Billum	392	Hunderup	301	Skads	326
Bramminge.....	292	Janderup.....	393	Skanderup	233
Brøndum	327	Jerne	324	Sneum	321
Brørup.....	260	Jernved	305	Sønderho	350
Bække.....	225	Jordrup	227	Tistrup	370
Darum.....	291	Kalvslund	357	Tjæreborg.....	323
Faaborg.....	316	Kvong	403	Thorstrup	364
Fanø	338	Lejrskov	227	Vamdrup.....	240
Farup.....	354	Lindknud.....	256	Varde Landsogn	392
Folding	264	Lunde	396	Vejen.....	275
Føvling	245	Lyдум.....	404	Vejrup.....	290
Gjesten	230	Læborg	282	Verst	225
Grene	216	Lønne	412	V. Nebel	327
Grindsted	207	Malt	265	V. Nykirke	314
Grimstrup	313	Mandø.....	363	V. Starup	313
Guldager.....	333	Nr. Nebel	404	V. Vedsted	360
Gørding	286	Nordby	343	Vilslev.....	303
Hejnsvig	221	Næsbjerg	308	Vorbasse.....	218
Henne	412	Obbekjær	358	Ølgod	374
Hjarup	238	Oksby	422	Øse	308
Hjortlund	356	Orre (Aarre).....	320		